BIBLIOTHEEK KITLV
0224 1899

KOLONIALE STUDIËN

KOLONIALE STUDIËN

TIJDSCHRIFT VAN DE VEREENIGING
VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-
MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

1921

Vijfde Jaargang
TWEEDE DEEL

KONINKLIJK INSTITUUT
voor
TAAL-, LAND- & VOLKENKUNDE
van
NEDERLANDSCH-INDIË.

G. Kolff & Co. Weltevreden.
1922

INHOUD

van den 5den Jaargang (Tweede halfjaar)

	Blz.
Bezuinigingsstreven door C. van den Bussche	1
Indische handelspolitiek en Indische financiën door Mr. A. B. Cohen Stuart	23
De Inlandsche rechtsgemeenschap en crediet door A. L. Samson.	47
Arbeidspolitiek en Arbeidsbemiddeling voor Indië (II) door J. J. Viehoff	75
Indië's Politieke Toekomst door Civis Germanus	99
Het een en ander omtrent het erfrecht in Tapanoeli door Boerhanoeddin	109
Persoverzicht	115
Financieel-economische Kroniek.	117
Boekbespreking	142
De Philippijnen binnenste buiten door Gertrude Emerson	145
De Volkenbond door Mr. A. B. Cohen Stuart	180
Het bestaansrecht der Nederlandsch-Indische Olie-industrie door A. J. Kluyver	215
Het reiswezen in Nederlandsch-Indië door J. E. van Gogh	254
Jaarverslag 1920-1921 der Javasche Bank in verband met de crisis door E. Helffrich	298
Gedachtenwisseling	333
Wetgevende Kroniek	339
Boekbespreking.	344
De economische en politieke toekomst van Japan door Mr. Dr. Westra	355
Honderd landhuishoudkundige gedachten over Inlandschen Landbouw door A. J. Koens	363
De rechtstoestand op de woeste gronden op Sumatra's Westkust door W. J. Kroon	377

Verbetering van de arbeidstoestanden op de cultuurondernemingen door Planter 390
Gedachtenwisseling 397
Persoverzicht. 398
Wetgevende Kroniek 408
Economische Kroniek. 427
Boekbespreking 432
Mededeelingen. 440

Bezuinigingsstreven.

door

C. VAN DEN BUSSCHE.

> The country which accepts the policy of budget deficits is treading the slippery path which leads to general ruin; to escape from that path no sacrifice is too great.
> (Resolutie van de Brusselsche Conferentie)

In den laatsten tijd heeft de algemeene toestand van 's Lands financiën in meerdere mate aandeel gehad in de algemeene belangstelling, dan tot dusver als regel het geval was. En met reden, want de geweldige stijging van het totaal bedrag der op de Indische begrootingen voor de laatste jaren vermelde uitgaven, gepaard gaande met een sterke toename van de geraamde tekorten op den zgn. gewonen dienst, die nog op ontstellende wijze werden overtroffen door de werkelijke tekorten volgens de voorloopig afgesloten begrootingsrekeningen, moeten ook op hem, die niet verplicht is, zich regelmatig van de ontwikkeling der publieke inkomsten en uitgaven rekenschap te geven, een verontrustenden indruk maken. Dit te meer waar de plotselinge omslag van de economische conjunctuur, die in de tweede helft van het vorige jaar intrad, reden te over geeft om te verwachten, dat van een natuurlijk accres der Landsinkomsten in de eerstvolgende jaren weinig kan sprake zijn.

De onderstaande cijfers doen het verloop van de Landsinkomsten en uitgaven in de laatste jaren zien, gesteld naast hetgeen daarvoor voor het loopende en het volgende jaar is geraamd.

jaar	geheele dienst			van het slot komt voor rekening van			
	uitgaven	inkomsten	slot	gewone dienst	buitengewone dienst	dienst der vlootuitbreiding	voedselvoorziening.
	IN MILLIOENEN GULDENS						
1912	269.0	270.5	+ 1.5	+ 22.7	— 21.2	—	—
1913	327.1	311.4	— 15.7	+ 23.5	— 39.2	—	—
1914	343.9	281.4	— 62.5	— 13.9	— 48.6	—	—
1915	347.9	309.7	— 38.2	+ 3.4	— 41.6	—	—
1916	373.0	343.1	— 29.9	+ 12.7	— 41.7	— 0.9	—
1917	420.4	360.1	— 60.3	— 9.2	— 49.2	— 1.9	—
1918	505.6	395.9	—109.7	— 35.0	— 67.6	+ 1.2	— 8.3
1919	711.5	537.9	173.6	— 51.2	— 89.6	+ 2.3	—35.1
1920	1011.5	669.8	—341.7	—132.7	—128.1	— 2.1	—78.8
1921	868.6	734.5	—134.1	+ 4.9	—130.9	— 8.1	(+ 190.4)
1922	907.4	797.1	—110.3	+ 8.9	—108.8	— 10.4	

Bij de beschouwing van deze cijfers dringt zich de vraag op, aan welke oorzaken het is toe te schrijven, dat in het tijdperk van 1917 tot en met 1920, waarin in het algemeen zeker niet van het overheerschen van ongunstige omstandigheden in Indië kon worden gesproken, het evenwicht tusschen de inkomsten en de uitgaven in die mate verloren kon gaan, als inderdaad het geval is geweest.

In de eerste plaats moet daarbij aandacht geschonken worden aan de ten gevolge van den wereldoorlog ingetreden duurte. De verminderde productie in de oorlogvoerende landen en daar buiten en het tegen iederen prijs beslag leggen op een groote gedeelte van het voortgebrachte voor doeleinden, die met de oorlogvoering verband hielden, deed — naast de ingetreden desorganisatie van het goederenverkeer — de prijzen van alle hier te lande uit het buitenland aangevoerde goederen in de hoogte gaan. Daarnaast trad voornamelijk in de laatste oorlogsjaren en de daarop direct aansluitende periode een prijsstijging in de van in Indië voortgebrachte goederen, die veelal op de wereldmarkt buitensporige prijzen konden bedingen en waarnaar de binnenlandsche prijs zich richtte. Verder werd de ingetreden duurte geaccentueerd door de verhooging van de koopkracht van verschillende bevolkingsgroepen, die aan de met tal van uitvoergoederen behaalde winsten was te danken. De prijsstijging van zooveel verschillende goederen

moest allengs tot opvoering van het algemeene prijspeil voeren, waarvan eene verhooging van de arbeidsloonen het gevolg was. Ook het Land kon zich niet aan salarisverhoogingen onttrekken en dit voerde tot de aanvaarding van een stelsel van duurtetoeslagen, dat, aanvangende met het treffen van voorzieningen voor de laagst bezoldigde ambtenaren, geleidelijk uitgebreid werd en uitgebreid moest worden tot alle categorien van ambtenaren.

De meerdere uitgaven, die voor alle voor 's Lands dienst benoodigde goederen en materialen moesten worden gedaan en de hoogere bedragen, die als bezoldiging moesten worden uitbetaald, hebben tot verhooging van de begrootingscijfers moeten leiden; terwijl het lange tijdsverloop dat ligt tusschen het oogenblik, waarop de cijfers, die de feitelijke grondslag voor de begrooting vormen, moeten worden vastgesteld en het begrootingsjaar zelf, oorzaak waren dat in de jaren van toenemende duurte aanzienlijk belangrijker overschrijdingen van de vastgestelde begrootingen moesten voorkomen dan vroeger het geval was.

Is hiermede een van de belangrijkste oorzaken van de onbevredigende cijfers der jaarrekeningen van 1917 tot 1920 aangegeven, toegevoegd moge worden, dat deze factor tot verstoring van het begrootingsevenwicht minder bedenkelijk voorkomt dan een andere, lager te noemen omstandigheid. En dat om twee redenen. In de eerste plaats omdat de bijzondere duurte van de hier genoemde jaren, voor een gedeelte althans, als een verschijnsel van tijdelijken aard is te beschouwen. Voor zoover de hoogere kosten van aanschaffing van voor 's Lands dienst benoodigde goederen betreft, mag aangenomen worden, dat deze naar mate de prijzen in de landen van herkomst dalen, automatisch zullen verminderen, terwijl bij een belangrijk goedkooper worden van de eerste levensbehoeften, ook tot eene vermindering en geleidelijke intrekking van de bijzondere bezoldigingsmaatregelen overgegaan zal moeten en kunnen worden 1).

1) Deze aangelegenheid is minder eenvoudig dan zij oppervlakkig schijnt, doordien reeds vóór het intreden van de duurte voor verschillende groepen van ambtenaren eene onderbezoldiging bestond die — tijdelijk door de toeslagen opgeheven — niet meer kan en mag worden hersteld, zoodat een gedeelte van de duurtetoeslagen in vaste bezoldigingen zullen opgaan. In de tweede plaats wordt de oplossing van het vraagstuk bemoeilijkt, doordien in den duren tijd en onder den invloed daarvan, verschillende tractementsregelingen werden tot stand gebracht die ver boven het gemiddeld bezoldigingspeil kwamen, terwijl ten slotte alle bezoldigingregelingen de tendens hebben, zich naar de gunstigsten te richten.

In de tweede plaats heeft de duurte niet alleen een invloed op het cijfer der Landsuitgaven gehad, doch evenzeer op dat der inkomsten, zij het ook dat haar invloed op deze zijde van de begrooting zich in het algemeen eerst in een later stadium deed gevoelen dan op die der uitgaven.

De opbrengst van alle heffingen, die in een vast percentage van goederenprijzen zijn uitgedrukt, ging uiteraard met de ingetreden prijsverhoogingen mede naar boven, terwijl de opbrengst van belastingen, die naar progressieve tarieven worden berekend, in verhouding sterker zal stijgen dan de inkomens en winsten, waarover zij moeten worden betaald.

Voor zoover de Landsinkomsten door tarieven voor door de Overheid bewezen diensten worden beheerscht, zooals dit met de inkomsten uit de monopolies en enkele bedrijven het geval is, bestaat voor de Overheid de mogelijkheid, de gevolgen van de ingetreden duurte door tariefswijzigingen te bestrijden en veelal zal zij daartoe ook ter wille van het behoud van de rentabiliteit van de afzonderlijke bedrijven gedwongen zijn.

Hiermede wil slechts gezegd zijn, dat de Overheid het tot op zekere hoogte in de hand heeft, bij een ingetreden duurte haar inkomsten in evenredigheid met de meerdere uitgaven te doen stijgen, doch tevens dat het effect van maatregelen in dien zin in hoofdzaak in een later tijdperk zichtbaar zal worden dan de invloed van de duurte op de posten van uitgaaf, zoodat aanvankelijk belangrijke tekorten moeten ontstaan.

Hooger werd aangenomen, dat de ingetreden duurte uitsluitend aan de ingetreden goederenschaarste, die zich over de geheele wereld deed gevoelen, is toe te schrijven. Het is echter niet onwaarschijnlijk, dat ook hier te lande een gedeelte van de duurte aan een andere oorzaak — een tijdelijke inflatie van het ruilmiddel — moet worden toegeschreven. Voor zoover dit het geval is, behoeft zulks op den duur al evenmin oorzaak van een verstoring van het begrootingsevenwicht te zijn, omdat juist voor zoover de duurte aan inflatie is toe te schrijven, de verhooging van het cijfer der inkomsten voor een belangrijk gedeelte automatisch tot stand zal komen en voor zoover deze stijging door Overheidsmaatregelen moet worden verkregen, deze op veelerlei gebied volkomen gerechtvaardigd zullen zijn.

Naast de duurte treedt als factor van beteekenis voor de uitgavencijfers der laatste jaren het feit, dat ten gevolge van door den

oorlog in het leven geroepen moeilijkheden en risico's aan het Land zeer bijzondere eischen werden gesteld. Van het meeste gewicht zijn daarbij de maatregelen, die met het oog op de voedselvoorziening — de inkoop en de distributie van rijst en suiker — moesten worden getroffen, maar de rechtstreeks met den oorlog samenhangende bijzondere uitgaven zijn geenszins daartoe beperkt gebleven. Wel heeft men er bij de samenstelling van de Indische begrootingen van afgezien, om op het voetspoor der moederlandsche practijk een crisisdienst in het leven te roepen, doch wanneer alsnog aanleiding werd gevonden om een zoo scherp en zuiver mogelijk becijferde crisisrekening op te stellen, zou blijken, dat de bijzondere offers, die door den oorlog van de schatkist werden gevorderd, verre van onbelangrijk waren. Met het beeindigen van den oorlog en het geleidelijk verdwijnen van de daardoor veroorzaakte storingen, komen deze uitgaven vanzelf te vervallen.

Nog een derde factor die tot opvoering van de staatsuitgaven in de laatste jaren heeft gevoerd en zijdelings met den oorlog verband houdt, is de vermindering van het respect tegenover de begrooting bij hen, die gerechtigd zijn uitgaven voor het Land te doen. Het is bezwaarlijk te ontkennen dat in de laatste jaren in hooger en lager gezagskring het bewustzijn verzwakte, dat het voor het gezond houden van de publieke geldmiddelen een eerste vereischte is, dat behoudens de gevallen, waarin het onvermijdelijk is, dat meer uitgaven worden gedaan dan op regelmatige wijze zijn gesanctioneerd, de begrootingen als strenge wet worden geerbiedigd. Toch is het verklaarbaar, dat deze verzwakking plaats vond en wel vooral daarom, omdat door de beide reeds genoemde factoren de begrootingen veelvuldig als norm voor de toegelaten uitgaven feitelijk onbruikbaar werden. Daardoor was een zeer veel grooter aantal begrootingsoverschrijdingen dan in vroeger jaren onvermijdelijk en waar zoo veelvuldig maatregelen, die tot uitgaven boven de begrooting leidden, moesten worden getroffen om ernstig nadeel te voorkomen, is het verklaarbaar, dat ook de urgentie van voorstellen tot het treffen van tijdelijke maatregelen waar geen onmiddellijk gevaar dreigde, niet steeds naar denzelfden strengen maatstaf werd beoordeeld, als in tijden van rustiger overweging van het geldelijk beleid gebruikelijk was.

Naast de bovengenoemde oorzaken van het verstoord begrootingsevenwicht, waarbij het verband met den oorlog duidelijk voor

oogen staat, moet als aanleiding tot die verstoring genoemd worden het tempo, dat in den jongsten tijd van Overheidswege bij de ontwikkeling dezer gewesten werd gevolgd. Ook daarop heeft de oorlog ongetwijfeld invloed uitgeoefend, omdat een zoo geweldig wereldgebeuren op ieder gebied van het maatschappelijk leven ingrijpt, nieuwe behoeften doet ontstaan, nieuwe eischen op materieel en ideeel gebied doet stellen en licht laat vallen op nieuwe mogelijkheden, maar hier is de samenhang tusschen oorzaak en gevolg minder duidelijk te onderkennen.

In dit verband wordt er op gewezen, dat de jaarlijksche begrooting voortdurend gelden moet toestaan voor tal van maatregelen, die eerst na korter of langeren tijd vruchten kunnen afwerpen. Voor zoover met genoegzame zekerheid kan worden verwacht, dat de te treffen maatregelen binnen afzienbaren tijd tot eene zoodanige vermeerdering van inkomsten zullen leiden, dat van de daarvoor uitgegeven gelden een rente wordt verkregen, die minstens gelijk is aan de rente, die doorloopend voor leeningsgelden van het Land moet worden betaald, kan hier van productieve werken worden gesproken. De daarvoor te besteden uitgaven zullen zonder bezwaar rechtstreeks uit leeningsgelden kunnen worden bestreden, dan wel vrijheid geven later leeningen tot het bedrag van het vastgelegd kapitaal aan te gaan.

Naast deze uitgaven voor productieve werken staat een groep van uitgaven, waarvan het evenzeer duidelijk is, dat tusschen het oogenblik, waarop zij worden gedaan en dat, waarop zij vruchten zullen afwerpen, een lang tijdsverloop moet liggen, maar waarbij de duur van dit tijdsverloop zelfs bij benadering niet is te schatten en buitendien veelal onzekerheid bestaat of de te treffen maatregelen inderdaad het gewenscht gevolg zullen hebben. Dit zijn voornamelijk de maatregelen, die langs indirecten weg tot vermeerdering van de Landsinkomsten moeten leiden, doordien van hen verwacht wordt, dat zij op een verwijderd tijdstip eene verhooging van de draagkracht van de bevolking tot gevolg zullen hebben; de uitgaven voor onderwijs, volksgezondheid, decentralisatie e.d.m. behooren tot deze groep. Het is duidelijk, dat waar zoowel de omvang van het te bereiken effect als het tijdstip, waarop dit merkbaar zal worden, bij dergelijke maatregelen zeer ongewisse factoren zijn, voor die uitgaven niet anders dan uit de reeds beschikbare middelen mag worden geput, zoodat hetgeen tot verhooging van de

volkskracht wordt gedaan in direct verband moet staan met de reeds bereikte draagkracht, die zich uitspreekt in de opbrengsten der belastingen en vooral in het normaal accres van de belastingen, die op de breede lagen der bevolking drukken.

Bij het doen van uitgaven voor productieve werken staat de Regeering wel vrijer tegenover het reeds bereikte peil der Landsinkomsten, maar ook hier bestaan in het algemeen en in het bijzonder in den tegenwoordigen tijd tal van redenen, die Haar moeten nopen, zich een gepaste zelfbeperking op te leggen.

Onder de redenen, die daartoe blijvend noodzaken, moge gewezen worden op de omstandigheid, dat ook bij productieve werken geruimen tijd pleegt te verloopen tusschen het oogenblik waarop de werken worden uitgevoerd en dat waarop regelmatig een voldoende rendement wordt erlangd, gedurende welken tijd de gewone dienst belast blijft met een grooter of kleiner gedeelte van de rente, die voor de vastgelegde kapitalen verschuldigd is; alsmede op de mogelijkheid van tegenvallers, die bij het tot stand brengen van productieve ondernemingen geen zeldzaamheid zijn en die tot eerste gevolg een extra belasting van den gewonen dienst hebben. Buitendien eischt het ten uitvoer leggen van groote werken zeer veel technisch personeel, zoodat de aanvaarding van een te zware taak op dit gebied het bestaand chronisch te kort aan geschoolde krachten verscherpt en tot een verhooging van den loonstandaard over de geheele lijn bijdraagt, die mede alle kosten van den gewonen dienst doet toenemen. Als tijdelijke factor, die eveneens tot beperking noopt, moet de zeer hooge rentestandaard van het oogenblik genoemd worden, waardoor thans aan de rentabiliteit van zgn. productieve werken zeer veel hoogere eischen gesteld moeten worden dan in tijden, waarin tegen geringe vergoeding kapitalen ter beschikking van de Overheid worden gesteld.

Met het bovenstaande moge volstaan worden om aan te toonen, dat het tempo, dat bij de economische ontsluiting dezer gewesten en bij de opvoering van de waarde van het individu voor de gemeenschap wordt gevolgd, van overwegende beteekenis is voor het behoud van het begrootingsevenwicht. Zonder ter zake in details te treden mag wel als vaststaand aangenomen worden, dat in de laatste jaren én onder de uitgaven voor den gewonen dienst én onder die voor den buitengewonen dienst dezulke, waarvan eerst na langen tijd voldoende vruchten zullen worden verkregen, een te

belangrijke plaats innamen, waardoor een onevenwichtig geheel is verkregen.

In het bijzonder bestaat thans aanleiding om de uitbreiding, die aan maatregelen tot ontwikkeling van Indië mag worden gegeven, nauwgezet te overwegen, omdat al moge een geleidelijken afbouw van de duur te waarschijnlijk worden geacht,alle aanleiding bestaat om te verwachten dat dit een langzaam en onregelmatig verloopend proces zal zijn. Wel worden ter bestrijding van de duurte plaatselijk en tijdelijk tal van middelen aanbevolen en toegepast, die in kleiner of grooter kring eenig succes kunnen hebben (bestrijding van den woeker in goederen, huizen e.d.m.; maatregelen op het gebied van het geldwezen enz.) doch de eenige algemeen en onafgebroken werkende duurtebestrijding is in vermeerdering van het productief kapitaal door besparing te zien, en deze kan slechts uit eene toename van de productie en/of eene vermindering van de consumptie voortkomen. Wanneer er één vraagstuk is, waarbij het begrip „wereldhuishouding" eene realiteit is, dan is dit bij het duurtevraagstuk het geval en het is daarom zoo uiterst bedenkelijk, dat in een overgroot gedeelte der wereld nog een mentaliteit bestaat, die nóch aan de toename der voortbrenging, nóch aan de vermindering van het verbruik dienstbaar kan zijn.

Het beeld, dat de begrootingsrekeningen der laatste jaren bieden, is buitendien minder gunstig geworden dan mogelijk ware geweest, doordien bij de invordering der belastingen, in het bijzonder de zooveel belovende oorlogswinstbelasting, gedurende die jaren een aanmerkelijke achterstand heeft bestaan. Toch mag naar het voorkomt aan dezen factor niet te veel beteekenis worden gehecht omdat het hier in hoofdzaak gaat om de invordering van zeer bijzondere baten, die — waren zij vroeger binnen gekomen — wel tot bevredigender eindcijfers over de verloopen jaren zouden hebben geleid, maar slechts weinig wijziging zouden hebben gebracht in het aspect voor de loopende begrootingsjaren, omdat zij geen verband houden met een bestaande constante draagkracht van het bedrijfsleven hier te lande, doch uitsluitend te danken zijn aan de voorwaarden, waaronder in de oorlogsjaren en korten tijd daarna buitengewone winsten konden worden verkregen. Alhoewel een zware belasting van eventueel verkregen groote winsten geoorloofd en mogelijk is en door de in de laatste jaren tot stand gekomen belastingregelingen ook goeddeels wordt bereikt, mag hetgeen daardoor

regelmatig aan de schatkist kan toevloeien, slechts laag worden geschat, omdat de uitkomsten van alle grootbedrijven in hooge mate aan wisselingen bloot staan. Voor de beoordeeling van het tempo van uitvoering van maatregelen, die slechts indirect en na langen tijd tot verhooging van de draagkracht kunnen bijdragen, en daarom ook slechts succes kunnen hebben indien hun doorvoering gedurende een reeks van opeenvolgende jaren verzekerd is, moet dan ook in de allereerste plaats rekening gehouden worden met de opbrengsten en het accres van heffingen met betrekkelijk constante opbrengst — verbruiksbelastingen, inkomstenbelasting van physieke personen, landrente, monopolies e.d.m.-, terwijl de opbrengsten van belastingen van het karakter van de extrawinst en overwinstbelasting eene aanwijzing kunnen geven, of in een periode van beperkten duur tegenover de kapitaalsvastlegging voor productieve werken meer of minder terughoudendheid moet worden betracht.

Met deze inleiding moge worden volstaan ten bewijze, dat zeker met recht in de rede, waarmede de Landvoogd de jongste volksraadzitting opende, een ernstige vermaning tot zuinigheid werd ingevlochten en dat in de laatste maanden niet zelden tot krachtige, wel haast drastische maatregelen om tot beperking der uitgaven te geraken, werd overgegaan. Tevens maakt zij het duidelijk dat de vraag, op welke wijze het budget-evenwicht moet worden hersteld, niet slechts betrekking heeft op bezuiniging bij de *uitvoering* der begrooting, doch vooral bij de *samenstelling* daarvan onder oogen moet worden gezien.

Ook in Nederland heeft de voortdurende stijging van de staatsuitgaven in- en na de oorlogsjaren allengs het besef doen ontstaan, dat meerdere zuinigheid in de huishouding van den Staat noodzakelijk was en reeds in 1919 nam de Tweede Kamer een motie aan, waarin de Regeering werd uitgenoodigd, doeltreffende maatregelen tot meerdere zuinigheid te nemen en aan de Kamer mededeeling te doen van hetgeen Zij zou vermeenen in deze te moeten verrichten. Een uitvloeisel van deze motie is geweest het voorstel tot de instelling van een bezuinigingsinspectie, dat, gegoten in den vorm van eene onbelangrijke verhooging van de personeelsuitgaven voor het Departement van Financiën, een verstrekkende beteekenis voor de organisatie van het toezicht op de staatsuitga-

ven kan erlangen 1). Het is vooral de toelichting, die in de betrekkelijke memorie op dit voorstel wordt gegeven, die het gewenscht doet voorkomen, op dit voorstel ook hier de aandacht te vestigen.

Ook daar wijst de Regeering op het feit, dat het bezuinigingsvraagstuk niet in de eerste plaats betrekking heeft op de gedragslijn, die bij de uitvoering van maatregelen, waartoe de Regeering en de Staten Generaal hebben besloten en waarvoor de noodig geachte gelden bij de wet zijn toegestaan, wordt gevolgd, doch zeker in niet mindere mate of die maatregelen zelf wel strooken met de geboden zuinigheid, m.a.w. of die gelden niet worden toegestaan voor doeleinden, welker nut niet of niet ten volle evenredig is aan de uitgaven, die ter bereiking van die doeleinden noodig zijn. Ten aanzien van dit laatste punt wordt de gedragslijn medegedeeld, die door het Kabinet wordt gevolgd om de bestemming, die aan de publieke middelen wordt gegeven, zoo doelmatig mogelijk te doen zijn en die daarin bestaat, dat alle wetsontwerpen en andere voorstellen, die bij den Ministerraad worden voorgebracht, het eerst aan den Minister van Financiën worden gezonden; dat in de Volksvertegenwoordiging door de Ministers geen toezeggingen worden gedaan, die tot vermeerdering van uitgaven voeren dan na goedkeuring door den Minister van Financiën of den Raad van Ministers, en dat ook in de wetsontwerpen geen wijzigingen die tot meerdere uitgaven voeren worden aangebracht of als amendement toegelaten, dan na instemming van genoemden Minister of den Ministerraad; terwijl ten slotte over maatregelen, die belangrijke geldelijke gevolgen kunnen hebben, ook al zijn de noodige gelden op de Staatsbegrooting beschikbaar, overleg met den Minister van Financiën wordt gepleegd en bij meeningsonderscheid de beslissing van den Ministerraad wordt ingeroepen.

In een belangwekkende beschouwing van den heer Prof. Mr. A. van Gijn in de Economisch Statistische Berichten van 9 Maart j.l. wordt er de aandacht op gevestigd, dat in verband met de historische ontwikkeling van de Grondwet in Nederland ten aanzien van het algemeen geldelijk beleid een mate van decentralisatie bestaat, die elders nergens wordt aangetroffen en wordt er op gewezen, dat de invloed van den Nederlandschen Minister van Financiën

1) Bijlagen tot de Handelingen van de Tweede Kamer der Staten Generaal 1920-1921. 392 Handelingen ibid blz. 2278-2282.

op het budgetevenwicht steeds zeer veel geringer geweest is, dan zulks met zijn ambtgenooten in andere landen het geval is.

Blijkt uit de hier aangehaalde memorie en het zooeven genoemd artikel overtuigend, dat in Nederland de staatsrechtelijke verhoudingen een ernstig beletsel zullen vormen om een gewenschte algemeene bezuiniging in het Landsbeheer snel en gelijkmatig door te voeren, van belang schijnt het er op te wijzen, dat moeilijkheden van dien aard hier niet bestaan, omdat alle draden van het financieel beheer in één hand, die van den Gouverneur Generaal, samenloopen. Zoowel volgens de letter van de Comptabiliteitswet als in de practijk van de begrootingssamenstelling kan de Gouverneur-Generaal op het aspect van de begrooting een overwegenden invloed uitoefenen. Inmiddels brengt het complement van deze regeling — het feit, dat geen enkele Departementschef in het bijzonder en evenmin de gezamenlijke Directeuren voor het behoud van het begrootingsevenwicht aansprakelijk zijn — mede, dat alle Hoofden van Departementen zich noodzakelijk op het standpunt moeten plaatsen, bij de samenstelling van het begrootingsontwerp zorg te moeten dragen, dat voldoende fondsen voor de behartiging van de aan hen toevertrouwde belangen worden afgezonderd. Het Indisch begrootingsrecht plaatst formeel en practisch den Gouverneur Generaal doorloopend als behoeder van de schatkist tegenover een aantal Directeuren, die — zonder tot onderling overleg verplicht te zijn en zonder den toestand van de geldmiddelen in zijn geheel te kunnen overzien — voor de belangen van eigen dienstkring moeten opkomen.

Daardoor wordt aan den Gouverneur Generaal niet slechts de taak opgelegd te schiften wat noodig en wat overbodig is; doch tevens om te bepalen welke maatregelen bij andere moeten voorgaan of ten achter gesteld worden en met welke intensiteit aan verschillende noodzakelijk geoordeelde werkzaamheden zal worden gearbeid. Deze taak is buitengewoon zwaar en getracht is, haar eenigszins te verlichten, door aan de vaststelling van de ontwerp begrootingen een begrootingsvergadering van consultatief karakter te doen voorafgaan, waaraan door de leden van den Raad van Indië en de Hoofden van de Departementen van algemeen bestuur werd deelgenomen. Na de instelling van den Volksraad, die medebracht, dat de ontwerp begrooting op een vervroegd tijdstip gereed moest zijn, bleef den deelnemers aan deze begrootingsvergadering slechts

weinig tijd voor gezette overweging van de hen toegezonden ontwerpen, waardoor de practische beteekenis van de bedoelde samenkomst zeer moest verminderen. Hieraan werd — het eerst voor de begrooting voor 1920— getracht te gemoet te komen, door een speciale begrootingscommissie aan te wijzen, die het voorbereidende werk voor de begrootingsvergadering deed .

Een stap verder tot ontlasting van den Gouverneur Generaal van de plichten, die voor Hem uit het begrootingsbeheer voortvloeien, is de instelling van de — onder de bijzondere omstandigheden van het oogenblik geboren — bezuinigingscommissie, die tot taak heeft, de uitvoering van reeds door den begrootingswetgever in beginsel goedgekeurde maatregelen voor het loopende jaar opnieuw te overwegen.

Een Commissie als de laatstbedoelde kan, hoe nuttig zij voor het oogenblik moge zijn, als blijvend instituut in de landsorganisatie bezwaarlijk op haar plaats worden geacht, omdat zij feitelijk de bevoegdheid erlangt om wilsuitingen van den Wetgever, die in de begrootingen kunnen zijn neergelegd, te stuiten. Bij de beantwoording van de vraag, wat duurzaam kan worden gedaan om evenwichtige begrootingen te erlangen en te behouden, kan om die reden met de bestendiging van een bezuinigingscommissie in den daarvoor thans onder den drang der omstandigheden aangenomen vorm, geen rekening gehouden worden.

Wel mag de vraag gesteld worden of in een in het algemeen snel verloopend onderzoek van de ontwerp begrootingen, zooals dit in de laatste jaren door de begrootingscommissies werd verricht, het aangewezen middel kan worden gezien, om een begrooting tot stand te brengen, waarbij het meest nuttig gebruik van de beperkte middelen, waarover de Regeering zal kunnen beschikken, is verzekerd.

Bij de beantwoording daarvan moet worden bedacht, dat de begrooting een samenvoeging is van de uitgaven, die voortvloeien uit reeds in de voorafgaande jaren in de begrootingen opgenomen werkzaamheden en maatregelen en van de kosten verbonden aan nieuwe maatregelen. De werkzaamheid van de begrootingscommissie zal voornamelijk op de beoordeeling van de laatste geconcentreerd worden, omdat alleen daarvoor nog over de al of niet uitvoering kan worden beslist, en hiervan is het gevolg dat, vooral in tijden waarbij het uiterst moeilijk is de begrooting tot een sluitend

geheel samen te voegen, zeer veel meer aandacht zal worden geschonken aan het doen vervallen van nieuw voorgestelde maatregelen dan aan een beperking van maatregelen, die reeds een blijvende plaats op het werkprogramma der Regeering hebben veroverd. Toch is het allerminst uitgesloten, dat ten gevolge van wijzigingen in de omstandigheden, waaronder de begrooting moet worden uitgevoerd, de doorvoering van bepaalde nieuwe maatregelen zeer veel meer urgent kan zijn dan de bestendiging van andere in den daaraan reeds in vroegere jaren gegeven omvang.

Een tweede bezwaar tegen de begrootingscommissie is dit, dat zij haar werkzaamheden op een later tijdstip inzet dan mogelijk zou zijn. Alle op de begrootingen vermelde nieuwe maatregelen zijn toch reeds te voren, in den vorm van begrootingsvoorstellen, aan het oordeel van de Regeering onderworpen en het zou aan de resultaten van het werk der begrootingscommissie ten goede komen, indien ook zij op dat tijdstip hare opmerkzaamheid aan die voorstellen kon schenken.

Dit klemt te meer, omdat tal van begrootingsvoorstellen vergezeld gaan van een voorstel tot invoering van de gewenschte maatregelen op tijdelijken voet, waarbij, al naar gelang van de vermeende urgentie, aan de Regeering voorgesteld wordt met toepassing van artikel 10 van de Comptabiliteitswet tot de invoering over te gaan zoo spoedig de begrooting voorloopig zal zijn vastgesteld — dus nadat de Volkraad daaraan zijne goedkeuring zal hebben gehecht — dan wel met gebruikmaking van de bij artikel 11 van genoemde wet toegekende bevoegdheid, vooruitloopende op de in te dienen begrooting, een crediet boven de begrooting tot doorvoering van den gewenschten maatregel te openen. Een begrootingscommissie die slechts dan optreedt, wanneer de ontwerp begrooting gereed ligt, mist ten aanzien van laatstbedoelde maatregelen uit den aard der zaak de noodige bewegingsvrijheid.

Aan deze moeilijkheden kan ontkomen worden, door in een of anderen vorm een permanent lichaam in te stellen, dat in ruimeren zin de functies van de begrootingscommissie vervult en dat alle voorstellen, die van invloed kunnen zijn op de cijfers dezer komende begrooting, aan een nauwgezette beoordeeling onderwerpt.

Ook slechts een permanent lichaam zal in de gelegenheid zijn voortdurend aandacht te schenken aan den reeds bereikten omvang van diensten en organisaties en hunnen groei gedurende een

reeks van achtereenvolgende jaren, ten einde opmerkzaam te kunnen maken op die onderdeelen van het staatsbeheer, waaraan over langer tijdsverloop gezien een grootere uitbreiding werd gegeven dan voor het behoud van een harmonische verhouding tusschen alle samenstellende elementen van de staatszorg gewenscht is.

Omtrent de aan een dergelijk permanent lichaam toe te kennen staatsrechtelijke positie kan hier worden volstaan met aan te teekenen, dat waar in verband met artikel 28 van het Regeeringsreglement de ontwerp begrooting door den Gouverneur-Generaal na inwinning van het advies van den Raad van Nederlandsch-Indië wordt vastgesteld, zijn positie niet anders kan zijn dan die van een adviseerend college.

Wil een dergelijk lichaam echter met succes werkzaam zijn, dan is een allereerste vereischte, dat het doorloopend zal kunnen beschikken over cijfers betreffende de inkomsten en uitgaven, die het mogelijk maken den geldelijken toestand van het oogenblik duidelijk te overzien en het moet in staat zijn zich rekenschap te geven van de verwachtingen voor de toekomst. In tijden als de tegenwoordige, waarin de verwachtingen ten opzichte van de inkomsten en uitgaven voor de naaste toekomst telkens aan herziening onderworpen moeten worden, behoeft deze eisch nauwelijks toelichting; doch er zij op gewezen dat de begrooting van een nog weinig ontwikkeld land als Indië ook in normale tijden zooveel elementen omvat, die voortdurend aan sterke fluctuaties bloot staan, dat ook dan dringend behoefte bestaat telkens weer een nieuw beeld te ontwerpen van de financieele verwachtingen, ten einde daarmede bij de werkplannen voor de naaste en de verdere toekomst rekening te kunnen houden.

Hier kan weder aangeknoopt worden bij eene aangelegenheid, die ook in de Memorie van toelichting tot het Nederlandsch wetsontwerp tot de invoering van eene bezuinigingsinspectie behandeling vond. Daar doet de Minister van Financiën mededeeling van zijn voornemen, maatregelen te treffen voor de bewerking en de publicatie van een op de Rijksuitgaven betrekking hebbende statistiek. Uit de verdere mededeeling, dat de bedoelde statistiek zich niet zal mogen beperken tot de rekeningen van afgesloten dienstjaren, doch ook de ingediende begrootingen zal moeten omvatten en binnen korten tijd na de indiening daarvan zal moeten

verschijnen, mag wel worden afgeleid, dat hier het voornemen bestaat om — evenals dat sedert jaren maandelijks voor de Rijksinkomsten geschiedt, — ook periodiek een actueel overzicht van de Rijksuitgaven te doen samenstellen en openbaar te maken.

In het reeds genoemde artikel in de Economisch Statistische Berichten wijst de heer VAN GIJN er op, dat in nagenoeg alle landen het financieel beheer op het punt van boekhouding nog in een primitieven staat verkeert, welke weinig in overeenstemming is met de ongekende toeneming van de staatswerkzaamheden.

Vraagt men zich af, welke middelen in Indië aan de Regeering — gezwegen nog van het publiek — ten dienste staan, om zich regelmatig van den stand der geldmiddelen op de hoogte te stellen, dan stuit men evenzeer op een uiterst primitieve organisatie, die zoomin de gemeenschap als de Regeering voldoende beveiligt tegen onaangename verrassingen op budgetair gebied.

Wel zijn in de vergeelde bijbladen Nos. 2718 en 2814 voorzieningen getroffen, waardoor het Departement van Financiën regelmatig bericht ontvangt van alle door de Landskassen geboekte ontvangsten en van de bedragen, die ten laste van de verschillende begrootingsartikelen zijn gemandateerd alsook van de mandaten, die aan de Landskassen ter inwisseling werden aangeboden, welke gegevens aan de betrokken Departementen worden doorgegeven, maar noch het totaal van de ontvangsten noch dat van de uitgeschreven of verzilverde mandaten is ook maar bij benadering gelijk aan het bedrag, dat in het betrekkelijk tijdvak voor 's Lands dienst werd ontvangen en uitgegeven.

Naast andere bronnen van fouten mag hier vooral gewezen worden op het feit, dat bedrijven met eigen inkomsten, die in den loop van het jaar de uitgaven benaderen of overtreffen, nagenoeg hun geheelen uitgavendienst uit eigen middelen kunnen financieren en slechts aan het einde van het jaar of daarna tot overstorting van hunne saldi en verrekening van hunne uitgaven met alsdan uit te schrijven mandaten behoeven over te gaan 1). Reeds hierdoor bestaat tusschen de werkelijke uitgaven en de bedragen der inge-

---

1) Het kan natuurlijk niet in de bedoeling liggen het kasbeheer van de bedrijven, dat juist wanneer het buiten de Landskassen om gevoerd wordt, rationeel kan zijn georganiseerd, aan banden te leggen; doch wel is het noodig dat de overheid regelmatig kennis kan nemen van de werkelijke inkomsten en uitgaven van die bedrijven.

wisselde mandaten een ruime marge, terwijl anderzijds bij samenstelling van de verzilverde mandaten de omstandigheid verwaarloosd wordt, dat een groot aantal afzonderlijke kassen beheerd wordt waarvan de inhoud in de rekening van den Algemeenen Ontvanger reeds als een uitgegeven bedrag te boek staat.

Afgezien hiervan vormt de verdeeling, zoowel van de inkomsten als van de uitgaven van Indië over twee begrootingshoofdstukken, die los van elkaar onderscheidelijk door den Minister van Koloniën en den Gouverneur-Generaal worden beheerd en waarop het toezicht over twee Rekenkamers is verdeeld (Artikel 29 van de Comptabiliteitswet) een zeer ernstig beletsel voor het behoud van een overzicht over den actueelen stand der geldmiddelen. Bedoelde splitsing maakt niet slechts de ramingen van inkomsten en uitgaven uiterst onoverzichtelijk, doch verdeelt ook de verantwoordelijkheid voor het begrootingsbeheer op ongewenschte wijze over twee hoofden. Het schijnt der overweging waard of het èn om technische èn om politieke redenen geen aanbeveling verdient, deze van 1864 dateerende splitsing op te heffen, waarbij de omvangrijke bemoeiingen van het Departement van Koloniën met den begrootingsdienst van Indië aan een Agentschap van de Indische Regeering in Nederland overgedragen zouden moeten worden.

Het bovenstaande moge voldoende zijn om aan te toonen, dat noch het Departement van Financiën noch de Regeering in staat zijn, zonder over te gaan tot bijzondere onderzoekingen, die vallen buiten het raamwerk van de bestaande administratie, zich op ieder gewenscht tijdstip van den stand der geldmiddelen rekenschap te geven. Toch is dit een onafwijsbare voorwaarde voor een deugdelijk begrootingsbeheer en voor het treffen van weloverwogen beslissingen ten opzichte van begrootingsvoorstellen en aan de vervulling daarvan kan niet worden ontkomen, indien men voldoende wegwijzers wenscht geplaatst te zien aan het pad dat naar een doelmatige zuinigheid moet voeren.

Naast de vraag op welke wijze de eisch van zuinigheid in het algemeen regeeringsbeleid tot zijn recht moet komen, staat — op een lager plan — de vordering, dat ook bij de uitvoering van eenmaal in de begrootingen opgenomen en daarbij goedgekeurde maatregelen en werkzaamheden een zuinige werkwijze verzekerd moet zijn.

Zeer algemeen wordt als een onweerlegbaar feit aangenomen, dat staatsorganen onnoodig duur moeten werken en dat in den openbaren dienst ondoelmatigheid hoogtij moet vieren. Zonder dit publiek oordeel in zijne algemeenheid als juist te aanvaarden, kan wel als vaststaande aangenomen worden, dat bij de vervulling van de Overheidstaak aanzienlijk meer gevaar bestaat voor een gemis aan zuinigheid dan in het particulier bedrijf en daarom moet reeds uit hoofde van den grooten omvang van de voor rekening van het Land verrichte werkzaamheden aangenomen worden, dat steeds gevallen zullen voorkomen, waarin een gesteld doel met minder geldelijke opofferingen zou kunnen worden breikt dan daarvoor in werkelijkheid worden besteed.

In het bijzonder dreigt bij Overheidsdiensten steeds gevaar voor een te grootschen opzet, doordien de opgave, waarvoor deze diensten zich geplaatst zien, welhaast als regel bijna onbegrensd is — men denke aan de taak, waarvoor een onderwijsdepartement, een dienst voor de volksgezondheid of een politieorganisatie zich hier te lande geplaatst ziet — terwijl zij niet genormeerd wordt door de simpele opgave van geldverdienen, waardoor particuliere bedrijven in den regel zoo betrekkelijk gemakkelijk gehouden worden binnen de grenzen, die onder de omstandigheden van het oogenblik commercieel juist zijn.

Voor Gouvernementsbedrijven in engeren zin ligt, doordien zij in opzet veel meer op het verkrijgen van voordeelige overschotten zijn georienteerd, in tegenstelling met de diensten die bepaalde belangen moeten verzorgen, in de opgelegde taak een element, dat tot zuinig beheer moet voeren. Toch brengt de omstandigheid, dat de leiders van dergelijke bedrijven niet in de bedrijfsresultaten zijn geinteresseerd mede, dat over kapitaalsuitgaven, die eerst op den langen duur verhooging van de bedrijfssaldi beloven en anderzijds belangrijke risico's insluiten, gemakkelijker heengestapt zal worden dan in het particulier bedrijf, waar zoodanige uitgaven als regel aanvankelijk een ongunstigen invloed hebben op de belooning van den beheerder.

In zeer hooge mate bij die gedeelten van de Overheidstaak, waar geen commercieele doeleinden worden nagestreefd en tot op zekere hoogte ook bij bedrijven op commercieelen grondslag, levert derhalve het verlangen van de ambtenaren, de opgelegde plicht zoo

volledig en zoo goed mogelijk te vervullen, gevaar op, datde financieele zijde van hun taak eenigszins op den achtergrond geraakt. Het is de aard van de Overheidswerkzaamheid, die het noodig maakt, bijzondere maatregelen te treffen om onder alle omstandigheden een beleidvolle zuinigheid te verzekeren.

Wanneer men nu nagaat, welke organen aangewezen zijn, om er zorg voor te dragen, dat het juist genoemde doel wordt bereikt, dan is het opmerkelijk, dat hier te lande nagenoeg uitsluitend aandacht is geschonken aan het instellen van een comptabele controle op de uitgaven der landsdienaren, doch dat een effectieve controle daarop steeds is overgelaten aan de inwendige organisatie van diensttakken en departementen, zonder dat daarvoor algemeene richtlijnen zijn gegeven.

De comptabele controle berust, zooals bekend, bij de algemeene Rekenkamer, die in hoofdzaak de vierledige taak heeft:

a. de juistheid te controleeren van boeking van gedane uitgaven ten aanzien van het aangewezen artikel der begrooting en het boekingsjaar;

b. tegen de overschrijding van begrootingsposten te waken;

c. de genoegzaamheid van overgelegde bewijsstukken te onderzoeken en

d. het beheer over het materieel in 's Lands magazijnen en andere bewaarplaatsen te controleeren.

De vervulling van de hier aangegeven taak is in de staatshuishouding ongetwijfeld volstrekt noodzakelijk, maar ook wanneer zij geheel overeenkomstig de bedoeling wordt uitgevoerd, kan daardoor slechts weinig worden bijgedragen tot een rationeel en economisch gebruik van de Landsmiddelen. De wijze van geldbesteding, de vragen of materialen en arbeidskrachten zoo doelmatig mogelijk zijn gebezigd en of voor het bereiken van een bepaald doel niet te veel of te kostbare middelen zijn aangewend, kunnen slechts zelden aan de hand van de overgelegde verantwoordings stukken beoordeeld worden, omdat een vergelijking tusschen het gebracht geldoffer en hetgeen daarvoor werd verkregen uitgesloten is.

Wel bevat de Instructie van de Algemeene Rekenkamer de bepaling, dat dit college verplicht is om den Gouverneur Generaal te allen tijde zoodanige voordrachten en mededeelingen te doen, als, volgens haar inzien, kunnen leiden tot vermindering of besparing

van uitgaven en tot vereenvoudiging van het geldelijk beheer, maar deze bepaling kan hoogstens incidenteel tot eenig practisch resultaat leiden; een stelselmatige controle of overal de noodige zuinigheid wordt betracht kan daardoor om de zooeven genoemde reden niet worden bereikt.

Derhalve zal de controle op de doelmatigheid van de wijze, waarop Gouvernementsgelden worden besteed, mede in verband met de voor de uitoefening daarvan vereischte technische- en detailkennis en de verspreiding van de verrichte werkzaamheden over den geheelen archipel, in de allereerste plaats binnen de organisaties van de afzonderlijke diensten en bedrijven gevonden moeten worden. Om die reden is het gewenscht, dat bij alle leidende ambtenaren het bewustzijn wordt gewekt en levendig gehouden, dat onder alle omstandigheden zuinigheid geboden is en het bereiken van dit doel zal ten zeerste worden bevorderd door de publicatie van actueele cijfers in overzichtelijken vorm, waardoor doorloopend de aandacht op den geldelijken toestand van het Land kan worden gevestigd.

Toch zal de bovenbedoelde interne controle altijd te kort moeten schieten, omdat zij blijft binnen den kring, waar alle overweging gericht is op de zoo goed mogelijke behartiging van een klein onderdeel van de staatstaak, waarvan de relatieve beteekenis ten opzichte van het geheel als regel in dien kring ten zeerste wordt overschat. De voor de behartiging van dat belang gestelde eischen zullen in dien kring reeds lang — zoowel in lager als in hooger instantie — als onafwijsbaar worden beschouwd, voor dat zij door een buitenstaander als zoodanig erkend worden.

Deze omstandigheid maakt het aannemelijk, dat indien aan een buiten de afzonderlijke diensten staand element een invloed op de wijze van geldbesteding kan worden toegekend, de vereischte zuinigheid daardoor veelvuldig bevorderd zal worden. Aan deze overweging dankt het Nederlandsche voorstel tot instelling van een zuinigheidsinspectie zijn ontstaan. Volgens dat voorstel zouden bij de Generale Thesaurie van het Departement van Financien voorloopig een viertal ambtenaren worden benoemd, die tot taak zouden hebben te onderzoeken, welke maatregelen ten opzichte van de Departementen en de daaronder ressorteerende diensttakken kunnen worden genomen om tot beperking en inkrimping van uitgaven te geraken. Met dit voorstel werd echter bedoeld de

grondslag te leggen voor eene bezuinigingsinspectie, die geleidelijk het geheele gebied der staatswerkzaamheid zou moeten omspannen en haar invloed moeten doen gevoelen in de richting van een vereenvoudiging van de administratie, van de invoering van betere en zooveel mogelijk aan de eischen van een commercieel beheer zich aanpassende werkwijzen, kortom van een doelmatige en economische besteding van Rijksgelden.

Mede zou deze inspectie — en dat schijnt van bijzonder belang — het adres zijn, waaraan allen, die opmerkingen omtrent gebrek aan zuinigheid meenen te moeten maken, hunne klachten zouden kunnen richten; terwijl de inspectie bij de beoordeeling van de voorstellen van de Departementen en bij de samenstelling van de staatsbegrooting waardevolle voorlichting zou gaan verschaffen.

In de toelichting van het voorstel wordt er nog op gewezen, dat de taak van de inspectie een zeer delicate zou zijn en dat een eerste vereischte zou zijn „dat de inspecteurs zich zelve en anderen er van „doordringen, dat zij geenszins beoogen als dwarskijkers en critici „werkzaam te zijn, doch dat zij wenschen samen te werken en be„hulpzaam te zijn om in het algemeen belang voor een goede en doel„matige besteding van 's Lands gelden zorg te dragen."

Het moge den Minister van Financiën wenschelijk zijn voorgekomen, met de aangehaalde woorden de bittere pil voor zijn ambtgenooten en de onder hen ressorteerende diensten te vergulden, in wezen kan en mag een bezuinigingsinspectie niet anders zijn dan „de vriend die U Uw feilen toont."

Waar hooger reeds werd betoogd, dat de aard van de overheidswerkzaamheden medebrengt, dat voor het doorloopend handhaven van een zuinig beheer bijzondere maatregelen moeten worden getroffen en tevens werd vastgesteld, dat deze niet uitsluitend binnen de bestaande organisaties kunnen worden gevonden, verdient ook het denkbeeld eener bezuinigingsinspectie hier te lande overweging.

Vooralsnog zouden wij echter den bezuinigingsinspecteur op een lager plan willen stellen dan blijkens het Nederlandsch wetsontwerp daar in de bedoeling ligt en in hem niet anders willen zien dan een onafhankelijk ambtenaar, die binnen een bepaald ambtsgebied de bevoegdheid heeft, voor de belangen van de schatkist op te treden. Het zou hem mogelijk gemaakt moeten worden naar eigen inzicht binnen zijn ambtskring onderzoekingen in te stellen naar

de doelmatigheid van de geldbesteding bij de vervulling van de overheidstaak, waartoe hem toegang tot alle administraties ware te verleenen en hem het recht inlichtingen van alle autoriteiten in te winnen, ware toe te kennen.

In bijzondere mate zou de bezuinigingsinspecteur open moeten staan voor suggesties, die hem van verschillende zijden, de pers, het publiek en ondergeschikte ambtenaren bereiken en moeten trachten door aan zijn werkzaamheid een passende publiciteit te geven, het vertrouwen van de belastingbetalers in een juiste besteding hunner penningen te versterken. In aanraking komende met de werkzaamheden en werkwijze van alle dienstonderdeelen, zou de bezuinigingsinpecteur door onderlinge vergelijking veelvuldig in staat zijn, verbeteringen aan te geven en op gevallen kunnen wijzen, waar een doelmatige samenwerking tot besparing kan voeren.

Niet zelden ook zal de bezuinigingsinspecteur ontwaren, waar door een te kort aan bewegingsvrijheid van uitvoerende organen gelegenheden tot kostenbesparing onbenut moeten voorbij gaan en waar anderzijds een te groote vrijheid tot verspilling voert, zoodat zijn werkzaamheid tot een passende decentralisatie in de dienstorganisaties, een logische verdeeling van functies en bevoegdheden, zou bijdragen.

Het ligt buiten het bestek van dit opstel, nader in te gaan op de organieke plaats, die aan een bezuinigingsinspectie zou moeten worden toegekend.

Indische handelspolitiek en Indische financiën

door Mr. A. B. COHEN STUART.

Bij een oriënteering van de voor Indië te voeren economische politiek is het zaak, vooral in het oog te houden dat onze financieele en economische toestand steeds meer is vergroeid geraakt met dien van het overige gedeelte der menschheid.

Dit feit is een natuurlijk uitvloeisel van de in de 19e en 20e eeuw hier te lande gevolge politiek en Indië heeft hierin slechts een beweging gevolgd, die zich door een reeks van oorzaken over de geheele wereld vertoonde.

In de 19e eeuw heeft vrij algemeen een intens streven naar materieele welvaart geleid tot een „civilisatie"-beweging, bestaande in het zooveel mogelijk wegruimen van hinderpalen, die een onbelemmerd handelsverkeer en daardoor een vrije internationale arbeidsverdeeling in den weg stonden. Cobden en de zijnen gaven in 1846 van uit Engeland den stoot tot deze beweging, door er de beschermende korenwetten te doen intrekken, wetten, die langen tijd de korenprijzen ten nadeele van de groote volksmassa op hoog peil hadden gehouden. Op deze democratische overwinning volgden in genoemd land verdere maatregelen in denzelfden geest van free trade. De navigatiewetten werden ingetrokken, na lang Holland's nachtmerrie te zijn geweest; de tarieven van invoerrechten en accijnzen werden hervormd en een belangrijk verdrag ter bevordering van den vrijen handel werd in 1860 tusschen Engeland en Frankrijk gesloten.

Dit was het begin van een tijdperk van handelsverdragen, die binnen een korten tijd bijna geheel Europa als met een netwerk bedekten en alom het beding van behandeling op den voet der meest begunstigde vreemde natie tot den grondslag der handelspolitiek maakten. De vrijhandelsbeweging vond op groote schaal navolging, ook in Nederland en zijne koloniën [1]). Het effect hiervan

1) Zie b. v. schrijver's bijdrage „Handel en scheepvaart" in het verzamelwerk „Nederland in den aanvang der twintigste eeuw", blz. 741.

werd voor Indië nog versterkt door andere belangrijke economische maatregelen. De agrarische wetgeving van 1870, die het aankweeken in grootbedrijf van producten voor de wereldmarkt bevorderde, de verbetering van ons verkeerswezen, e.dgl. mogen in dit verband niet onvermeld blijven.

Weliswaar volgde in Duitschland onder den indruk der handelscrisis van 1873 een protectionistische reactie, die ook in andere landen weerklank vond. Maar, hoe scherp soms ook, toch ging deze reactie meestal niet zoo ver als men gewoonlijk meent. Hier en daar werd het vrije verkeer geremd, doch in den grond der zaak bleef het nut van een sterk ontwikkeld handelsverkeer algemeen erkenning vinden. Niemand zou er over gedacht hebben, in allen ernst den terugkeer tot den „gesloten handelsstaat" te bepleiten. Niet zonder reden spotte dan ook in 1896, bij het 50-jarig jubileum van den vrijhandel, het Duitsche Rijksdagslid Theodor Barth: „De beschermingspolitiek staat in een allerzonderlingste tegenstelling tot de volhardende pogingen, die de menschheid doet om, met behulp van de grootste technische bekwaamheid en vaak met uitgebreide aanwending van kapitaal, de beletselen uit den weg te ruimen, die de Natuur den handel in den weg heeft gelegd."

Inderdaad breidden overal de spoorwegnetten, de stoomvaartlijnen, de telegrafische en postverbindingen zich snel uit. En ook op andere wijze werkte men met ijver om het gebied van het over de geheele wereld samenhangende productie- en handelsstelsel uit te breiden.

De opening van vroeger voor den handel gesloten landen, zooals China en Japan, had in snel tempo plaats en werd, wanneer daarbij geweld te pas kwam, als een eisch van de wereldbeschaving verdedigd. Ook de kolonisatie werd in dit tijdperk met nieuwe energie ter hand genomen.

Cobden zag het nut van dit alles niet in. Hij noemde den oorlog tegen China krankzinnig en wreed; de eerste expeditie tegen Burmah werd door hem gekenschetst als aanmatigend, onrechtvaardig en dwaas. Hij begreep niet, waarom het Britsche bewind over Voor-Indië gehandhaafd moest blijven, noch ook waartoe een Grooter Britannië eigenlijk kon dienen. Hij achtte het voor de Britten ondoenlijk, over honderd millioen Aziaten behoorlijk het bestuur te voeren en wenschte dat deze „ondankbare en onmogelijke taak" zoo spoedig mogelijk zou worden opgegeven. Hij beklaagde zich

in heftige termen over de veldslagen, door Britsche militairen in alle deelen van de wereld geleverd en noemde zijne landgenooten: „the most agressive race under the sun."

Maar in zijn opvattingen omtrent deze zaken waren zelfs alle free traders het lang niet met hem eens. Zoo schreef de Fransche econoom Paul Leroy-Beaulieu:

„Hij (Cobden) kon de waarde van koloniën niet inzien. Als men met een barbaarsch of half-barbaarsch land maar vrij handel kon drijven, meende hij dat niets meer verlangd behoefde te worden. Hij vergat dat, om de hulpbronnen van een land te ontwikkelen, als eerste voorwaarden veiligheid en recht, groot kapitaal en organisatie noodig zijn,—een heele reeks voorwaarden, wier vervulling in sommige klimaten en bij sommige rassen alleen verzekerd kan worden door oplegging van het staatkundige gezag der Westersche volken. Kolonisatie moet op een zedelijken grondslag geplaatst worden en niet absoluut worden verboden ..... Het is bedroevend, in onzen tijd de uitspattingen van een Pizarro en een Cortez te zien terugkeeren, doch het is een goede zaak, de beschaving over de vlakten van Afrika uit te breiden, en de hulpbronnen van een verwaarloosd vasteland nuttig aan te wenden."

Wanneer we dan zien, hoe Leroy-Beaulieu verder de hoop uitspreekt dat een verlichte openbare meening aan alle stichters van koloniale rijken den plicht zal opleggen om bij de verrichting van hun beschavingswerk de noodige zelfbeheersching en goede trouw in acht te nemen — eigenlijk het mandaatsbeginsel van den Volkenbond in den dop! — kunnen we hierin het streven erkennen om tegen exploitatie en onderdrukking van zwakkere rassen te waken, doch het wordt ons tegelijkertijd duidelijk hoe een ijzeren logica toch aandreef tot een rustelooze imperialistische actie.

Want al mocht dan in theorie eigenlijk alleen een supra-nationaal orgaan in aanmerking zijn gekomen om in het algemeen belang de „barbaarsche" streken op te eischen voor de wereld-omvattende, aan alle volken baat brengende productie-gemeenschap, zulk een orgaan bestond nu eenmaal niet en men stelde zich gemakkelijk genoeg tevreden met de gedachte dat het algemeen belang ook reeds gediend was, wanneer maar een der „beschaafde" Westersche naties zich opwierp als koloniseerende mogendheid om de een of andere „barbaarsche" streek in naam der beschaving onder hare hoede te nemen.

Natuurlijk liet dit gebrekkige systeem de deur open voor heel wat misbruiken. Maar tot een snelle civilisatie—lees: inlijving in de internationale productie-gemeenschap van den aardbol — heeft het wel geleid. Men moet hierbij in 't oog houden dat vooral Groot-Britannië min of meer de taak van evenwicht-bewarende, controleerende supra-nationale macht vervulde. Met behulp van zijn vloot kon het, gevende en nemende, zorgen dat over de geheele wereld vrijhandel en civilisatie zich op niet al te onbevredigende wijze verspreidden. De enorme voordeelen, die het Britsche kapitaal, de Britsche handel en de Britsche scheepvaart van dit wereldproces trokken, waren een belooning voor de diensten van John Bull als eerlijk police man.

„De edele loopbaan van Cobden," schreef Leroy-Beaulieu, „verzekerde aan Engeland, misschien voorgoed, de suprematie in den handel".

Al was dit zoo, zeer zeker was in het door Engeland gecontroleerde wereldstelsel ook voor andere volken een tot zekere hoogte gewaarborgde plaats. Vrijhandel, de sleutel tot het stelsel, bestaat in het beginsel: leven en laten leven. De invloed van het stelsel op de welvaart en de ontwikkeling door volkeren is enorm geweest en in menig opzicht weldadig.

Zelfs Marx, die in het tegenwoordige economische wereldproces slechts een openbaring van de klasse-zelfzucht der bourgeoisie kon zien, liet zich onwillekeurig een woord van bewondering ontvallen, toen hij in het Communistisch Manifest van 1848 neerschreef:

„Eerst zij — de bourgeoisie—heeft bewezen wat de werkkracht der menschen kan tot stand brengen. Zij heeft nog heel andere wonderwerken voltooid dan Egyptische pyramides, Romeinsche waterleidingen en Gothische kathedralen, zij heeft nog heel andere tochten volbracht dan volksverhuizingen en kruistochten." En dat was dan nog pas in het jaar 1848!

Welke handelsomzetten onder de werking van het vrijhandelsbeginsel na een halve eeuw ongeveer over de geheele wereld verkregen werden, leert het volgende overzicht van in- en uitvoercijfers (in millioenen marken) in de jaren 1903, 1904 of 1905, ontleend aan Grunzel's System der Handelspolitik:

EUROPA	INVOER	UITVOER
Groot-Britannië	9813.2	6136.7
Duitschland	6364.1	5222.8
Frankrijk	3628.8	3580.0
Nederland	4083.2	3370.1
Rusland	1225.4	2005.5
België.	2095.1	1644.2
Oostenrijk-Hongarije	1740.7	1755.4
Italië	1486.5	1292.2
Zwitserland	992.0	713.1
Spanje	680.5	691.8
Zweden	601.8	496.6
Noorwegen	328.6	216.9
Denemarken	524.5	400.7
Turkije	440.9	280.6
Roemenië	249.1	209.5
Portugal	266.9	138.9
Finland	213.4	172.5
Griekenland	110.1	73.1
Bulgarije	103.8	126.1
Servië	49.9	48.7
AMERIKA		
Vereenigde Staten	4350.8	6095.5
Canada	1105.0	801.8
Argentinië	786.7	1109.6
Brazilië	294.3	519.8
Cuba	280.8	329.7
Chili	228.0	310.9
Mexico	360.8	244.1
Uruguay	93.2	169.4
Costa Rica	25.2	32.3
Peru	87.7	83.0
Bolivia	34.6	37.1
Guatemala	21.0	31.9
AZIE		
Britsch-Indië	1611.6	2846.8
Straits Settlements	1638.8	1364.2
China	894.7	622.7
Japan	779.5	670.3

	INVOER	UITVOER
Nederlandsch-Indië	298.5	463.9
Ceylon	219.6	205.2
Perzië	215.6	142.6
Siam	191.7	258.6
AUSTRALIE		
Gemeenebest	463.1	249.5
Nieuw-Zeeland	260.9	306.2
AFRIKA		
Transvaal en Oranjer. k.	463.1	249.5
Kaapkolonie	445.9	559.2
Egypte	426.6	431.8
Algerië	293.9	217.9
Natal	271.3	49.0
Tunis	66.6	61.4
Congostaat	18.6	41.5

Na dien tijd zijn de cijfers der omzetten nog sterk gestegen. Maar reeds de weergegeven cijfers doen uitkomen, hoe sterk in alle landen — zij het niet overal in gelijke mate — de nationale huishouding is gaan samenhangen met de wereldhuishouding. Overal kon door het vergemakkelijkte uitwisselingsproces de productie zich meer gaan specialiseeren en differentieeren; voor bevrediging van de behoeften, waarin een land zelf niet voorzag, kon immers gerekend worden op den aanvoer van elders. Zoo kon men op Java b.v. een deel der beschikbare rijstvelden voor de beter loonende suikercultuur bestemmen, omdat de voor de bevolking benoodigde rijst uit Burmah, Siam of Indo-China te betrekken was.

Het is bij deze organisatie alleszins verklaarbaar dat, toen in 1914 de geweldige uitbarsting, door Duitschland en Oostenrijk-Hongarije uitgelokt, het vreedzame wereldhandel-stelsel in doodelijk gevaar bracht, zulk een groote phalanx van naties over de geheele wereld zich aan de zijde van Groot-Britannië en Frankrijk schaarde. Overal moest men vreezen dat de bestaande internationale economische orde zou worden omvergeworpen. En daarop was in steeds toenemende mate de nationale economische structuur gebaseerd.

Nu het gevaar voorloopig geweken schijnt, zij het dan dat de oorlog overal de naties in een bedenkelijken toestand van uitputting en verwarring heeft gebracht, nu ligt kennelijk *over het alge-*

meen aan de politiek der verschillende mogendheden de gedachte ten grondslag dat het oude beproefde economische stelsel herleven moet. De afwikkeling van schadevergoedingseischen, de behoefte aan tijdelijke bescherming tegen „dumping" door de landen, waar de inflatie de waarde van het betaalmiddel heeft doen dalen en al dergelijke naweeën van den oorlog kunnen de algemeene richting van den economischen koers niet maskeeren. Zelfs begint in de Vereenigde Staten, waar men lang protectionistisch was, wijl men geloofde, vrijwel „selfsufficient" te zijn, een anti-protectionistische strooming op te komen omdat men er gaat inzien dat de hooge tariefmuren de Amerikaansche prijzen op te hoog peil houden, hetgeen de Amerikaansche mededinging op de wereldmarkt ernstig handicapt. En in Sovjet-Rusland, waar men lang den handel verafschuwde als een onduldbare bourgeois-uitspatting, is men ten slotte naar dien zelfden handel smachtend de armen gaan uitstrekken. Trouwens, waar een nationale collectivistische gemeenschap niet volledig selfsufficient is, zal zij den handel met het buitenland uiteraard nooit kunnen missen; hoogstens zal zij den vrijen handel in haar gebied door een monopolie kunnen vervangen. En het streven om het economische leven van *alle* volkeren in socialistischen geest onder supra-nationale controle te brengen moge misschien een perspectief openen voor de toekomst, maar dan toch niet voor den eerst komenden tijd.

Daarentegen kan wél gezegd worden — en dit hangt samen met de richting der maatschappelijke ontwikkeling gedurende een groot deel der 19e en het begin der 20 eeuw — dat veler oog gevestigd is op den Volkenbond als middelpunt van internationale vreedzame aaneensluiting en samenwerking, als steunpunt bij een internationaal streven naar bezuiniging op militaire voorzieningen, als middel kortom tot betere bescherming van den vrijen wereldhandel tegen het gevaar vau nationale conflicten.

Bedriegen de voorteekenen niet, dan zal ten aanzien van Indië in de toekomst in hoofdzaak de zelfde handelspolitiek gevoerd kunden worden als tevoren. Nieuwe complicaties kunnen zich voordoen b. v. waar door natuurlijke of kunstmatige monopolies de vrije handel sterk belemmerd of praktisch onmogelijk wordt. Men denke b. v. aan de debatten in de Volkenbondsvergadering over het steenkolenvraagstuk. Misschien zal de schaarschte aan

zekere grondstoffen of andere goederen de behoefte doen opkomen om de distributie daarvan aan een internationale economische contrôle te onderwerpen. Wij zullen dit moeten afwachten. Verder is het niet uitgesloten dat, zooals in alle economisch en vooral industrieel jonge landen, ook in Indië een streven naar protectie zal opkomen. De heer Westra bracht dit punt in de laatste zitting van den Volksraad ten sprake. Intusschen moet het m. i. reeds door den nauwen band tusschen Indië en Nederland uitgesloten worden geacht dat de Indische tariefwetgeving zich in protectionistische richting gaat bewegen. Voor onze opkomende industrie is reeds de mogelijkheid van ondersteuning door middel van subsidies geschapen en in deze lijn kan worden voortgegaan.

Een andere vraag in de afgeloopen oorlogsjaren opgekomen, is, of Indië zich, wat zijn voedingsmiddelen betreft, niet meer onafhankelijk moet maken van het buitenland. Dit zou een maatregel van verzekering tegen buitengewoon magere jaren zijn, die het vrijhandelsbeginsel niet aantast.

Maar al moge een principieele herziening van onze handelspolitiek niet voor de deur staan, een andere vraag is het, of zij zich niet vollediger moet gaan aanpassen aan de behoeften. Een brandend vraagstuk is het met name wat Indië te doen staat in de tegenwoordige crisisperiode.

Een illustratie van de mate, waarin het handelsverkeer ook van Indië als gevolg van onze handels- en beschavingspolitiek aan de algemeene beweging is gaan deelnemen, geven de volgende cijfers (in millioenen guldens):

	1875	1903	1908	1913	1917
Invoer	126	187	281	493	497
Uitvoer	177	274	471	684	793

In snelle progressie dus is Indië in zijn economisch leven gaan steunen op een samenweefsel van internationale verhoudingen. Ook de Indische huishouding is meer en meer een onderdeel geworden van de wereldhuishouding. De feiten van den laatsten tijd hebben dit meer dan eens duidelijk in het licht gesteld.

Kapitaalvernietiging en vermindering van koopkracht in Europa brengt onze groote exportbedrijven in allermoeilijkste omstandig-

heden, treft indirect ook de importbeweging, schokt ons economisch bestaan. Inflatie der circulatiemiddelen buitenslands hielp ook onze prijzen abnormaal opjagen en doet nu vrijwel heel Indië onder de reactie lijden. Vermindering van den rijstuitvoer uit de Aziatische productielanden deed kort geleden nog het spook van schaarschte en gebrek voor de oogen der rijst-etende bevolking oprijzen.

Evenals elders is daarom ook hier temidden van de wereldcrisis de bezuinigingsleuze van de Brusselsche internationale financieele conferentie overgenomen. Voor degenen onder ons, die niet gewend zijn, op de internationale verschijnselen te letten, een onverwachte schok; voor alle anderen slechts een al lang verwachte actie. Bij de tegenwoordig nog voortdurende desorganisatie van het wereldhandelsverkeer staat het inkomen van een volk, en daardoor ook dat der gemeenschap aan de verrassendste fluctuaties bloot, zoodat groote voorzichtigheid een dringende eisch is geworden en alle uitgaven, ook die van het Land, tot het noodige moeten worden beperkt.

Maar bij maatregelen van deze strekking alleen kan het toch niet blijven. Het zou al te drukkend zijn. Hier is ook als elders de behoefte aan een moderne sociale politiek opgekomen. En nu eenmaal het streven tot verhooging van het algemeene bestaanspeil, geestelijk en stoffelijk, diep heeft wortel geschoten, nu spreekt het van zelf dat ondanks de schrikwekkende crisisverschijnselen de daaruit voortvloeiende bezuinigingsactie teleurstelling en ontevredenheid wekt. Dit onder meer heeft al spoedig bij velen de vraag op de lippen doen komen: hoe kan Indië zich door den moeilijken tijd heenslaan, hoe kan het in het vervolg beter beveiligd worden tegen zulke crisis-uitbarstingen?

Begrijpelijk is het dat hierbij de blikken zich ook gericht hebben op de internationale economische verhoudingen en de internationale politiek, het gebied dat vaak een bron van vooruitgang en voorspoed voor Indië bleek, doch waaruit ook zulke vernielende erupties zijn voortgekomen.

Indië is tot dusver door zijn koloniale positie buiten staat geweest, de buitenlandsche betrekkingen van het Koninkrijk van nabij te volgen; het moest de behartiging van zijn specifieke belangen buitenslands blindelings overlaten aan het Opperbestuur in Nederland, zonder dat ook maar in het minst de deugdelijkheid van die

behartiging was gewaarborgd. Hieraan moet, naar veler meening, nu een einde komen: Indië dient in staat gesteld te worden, beter voor zijne belangen te waken. En wanneer betoogd wordt dat Indië meer dan tot dusver gekend moet worden in Nederland's buitenlandsch beleid, waar het specifiek Indische belangen betreft, is dit slechts een logische consequentie van het door de Herzieningscommissie voor Indië aanbevolen autonomie-beginsel.

In de laatste begrootingszitting van den Volksraad kwamen denkbeelden in dezen geest tot uiting. Het loont de moeite, daaraan aandacht te schenken in meerdere mate dan tijdens het razend snelle tempo der begrootingsbehandeling mogelijk was. Daarom zal hier van de gedachtenwisseling een korte recapitulatie worden gegeven. Om de aanleiding duidelijk in het licht te stellen, zal het echter tevens noodig zijn, melding te maken van hetgeen over 's Lands financiën van regeeringswege werd medegedeeld en van hetgeen daarover in den Volksraad is te doen geweest.

De Gouverneur-Generaal gaf bij zijn openingsrede den 17en Mei zelf de inleiding tot de bezuinigingsdebatten door op te merken dat het vraagstuk der financiën „zorgen baarde", zij het dat de financieele toestand van Indië niet „zorgwekkend" mocht worden genoemd. Hij waarschuwde tegen begrootingstekorten en begrootingsoverschrijdingen en vermaande: „Alle uitgaven, die niet werkelijk noodig zijn, moeten worden vermeden, en er moet zijn een streng toezicht op, een strenge contrôle van de uitgaven, die worden gedaan".

Daarmede wilde hij niet zeggen dat „van de maatregelen en zaken, die in het belang der bevolking, tot hare ontwikkeling en tot ontwikkeling van Indië gewenscht en noodig zijn, zou moeten worden afgezien". Ook verklaarde hij geruststellend dat geen heil moest worden gezocht,, in het onrechtvaardig en onbillijk besnoeien der bezoldigingen van de ambtenaren".

Hoe is dan nu eigenlijk de financieele toestand? Het bekende, „stuk F" (nota betreffende den toestand van 's Lands financiën) ontsteekt hieromtrent gedeeltelijk licht.

Plaatst men ontvangsten en uitgaven der ramingen voor 1921 en 1922 naast elkaar, gesplitst naar de onderdeelen gewone dienst, buitengewone dienst en vlootuitbreiding, den verkrijgt men het volgende overzicht:

1922 (in guldens)

	Uitgaven	Ontvangsten	Slot.
Gewone dienst...	764.287.400	775.494.291	+ 11.206.891
Buitengewone dienst	126.278.120	16.430.000	— 109.848.120
Vlootuitbreiding.....	14.451.000	5.100.000	— 9.351.000
Geheele dienst.....	905.016.520	797.024.291	— 107.992.229

1921 (in guldèns)

	Uitgaven	Ontvangsten	Slot
Gewone dienst.....	692.125.881	635.002.109	- 57.123.772
Buitengewone dienst	145.776.441	132.120.047	- 13.656.367
Vlootuitbreiding.....	13.707.770	5.100.000	- 8.607.770
Geheele dienst.....	851.610.065	772.222.156	- 79.387.909

Feitelijk is dit overzicht niet geheel zuiver en moet het nog gecorrigeerd worden met behulp van de eerste en tweede nota's van wijzigingen (onderw. stukken E 1 en 2) en de aanvullingsbegrooting (onderwerp 3), behelzende een reeks wijzigingen en aanvullingen van de begrootingsontwerpen, waarmede de Volksraad nog in den loop der toch reeds overbeladen zitting werd verrast.

Bij de eerste en tweede nota's van wijzigingen werd de raming der uitgaven van den geheelen dienst verhoogd met ƒ 6.763.192
De raming der ontvangsten werd verhoogd met ..... „ 40.000

Het nadeelig slot werd dus verhoogd met ..... ƒ 6.723.192

Bij het ontwerp der aanvullingsbegrooting is nog gerekend op meerdere uitgaven ad ƒ 3.088.000, voortvloeiende uit de vlootwet 1922, waartegenover dan nog eenige nieuwe niet gespecificeerde middelenposten zijn uitgetrokken.

Eindelijk moet nog gerekend worden met de door de Volksraad aangenomen amendementen.

Deze amendementen hebben in totaal tot strekking de uitgaven te verlagen met ƒ 4.411.899.

Ter toelichting van de ramingen wordt er op gewezen dat in stede van de 5 1/2 millioen, voor 1921 uitgetrokken aan duurtetoeslagen, voor 1922 aan kosten van algeheele nivelleering der bezoldigingen

ƒ 57.000.000 is opgebracht; dat voorts van de opbrengst der z.g. productenbelastingen slechts ƒ 10 millioen ten bate van den gewonen dienst zal strekken, terwijl de crisis-uitgaven zonder meer ten ten laste van den dienst zijn genomen.

Ten aanzien van de nieuwe belastingplannen werd het volgende medegedeeld:

> In haar streven om tot een sluitenden gewonen dienst te geraken is door de Regeering, meer dan onder andere omstandigheden wenschelijk zou schijnen, gebruik moeten worden gemaakt van een verhooging der middelen. Vindt deze middelenversterking — waarover nader — haar grondslag eensdeels in de wenschelijkheid van een gelijkmatigen druk, welke in het belasting- en retributiestelsel nog geenszins was bereikt, en bestaan daartegen dus noch van uit een economisch noch van uit een financieel oogpunt bezwaren, anderdeels heeft de Regeering een middelenversterking op tijdelijke basis moeten ontwerpen, waarvan zij hoopt binnen niet te langen tijd afstand te kunnen doen. Waar, zooals reeds is opgemerkt het er naar het inzicht der Regeering in de allereerste plaats op aankomt, dat in korte tijdruimte het begrootingsevenwicht wordt hersteld, zijn deze middelen op tijdelijke basis naar hare meening in alle opzichten gerechtvaardigd, aangezien de daarvan te verwachten druk geenszins bovenmatig kan worden geacht. De Regeering vertrouwt verder, dat het haar mogelijk zal wezen door een krachtige en stelselmatige bezuiniging niet alleen de aangegeven middelen binnen een niet te lang tijdsverloop weder uit de begrooting te doen verdwijnen, maar dat die bezuiniging, samengaande met het natuurlijk accres van 's Lands middelen, haar de noodige financieele bewegingsvrijheid zal verschaffen om in komende jaren die maatregelen voor te bereiden en door te voeren, welke voor de verdere ontplooiing van 's Lands welvaart noodzakelijk zijn.
>
> Zooals reeds is aangegeven, zijn de in deze begrootingsontwerpen voorgestelde middelen tot verhooging van 's Lands inkomsten in twee groepen te verdeelen, t.w. die aan welke een *blijvend* en die aan welke een *tijdelijk* karakter zal worden toegekend.
>
> In de eerste groep neemt de voornaamste plaats in de verhooging van het uitvoerrecht op aardolie en de daarvan gewonnen producten.
>
> Zooals in de toelichting op het betrekkelijke middel nader is betoogd, komt het billijk voor, dat van de door de aardolie-industrie gemaakte aanzienlijke winsten een meer passend deel aan de algemeene geldmiddelen ten goede zal komen. Ter verwezenlijking van dit denkbeeld is, overeenkomstig het in April jl. door den Volksraad aangenomen amendement-Vreede (Eerste buitengewone zitting 1921 Ond. 1 stuk 6) voor 1922 opgebracht een verhooging van het uitvoerrecht op genoemde voortbrengselen waardoor een jaarlijksche opbrengst zal worden verkregen van ƒ 53.9 millioen.
>
> Verder wordt voorgesteld den accijns op gedistilleerd met 50 % te verhoogen, waardoor een meerdere opbrengst van ƒ 1.250.000 wordt verwacht

terwijl gerekend wordt dat eenzelfde verhooging van het invoerrecht op gedistilleerd de uit dien hoofde verkregen bate met ƒ 2.000.000 zal vermeerderen.

De algemeen gestegen levensstandaard maakt het mogelijk de slachtbelastingen te verdubbelen. Van dezen maatregel kan een meerdere opbrengst van ƒ 3.140.000 worden verwacht.

Tot de middelen van blijvenden aard moeten ook gerekend worden de opbrengstverhoogingen, welke voor de groote staatsbedrijven als spoorwegen, posterijen, enz. kunnen worden voorzien als uitvloeisel van gedurende 1920 en 1921 getroffen maatregelen.

Tot de tijdelijke middelen, voor de versterking van 's Lands financiën beraamd, behoort een opcentenheffing op de inkomstenbelasting, welke de Regeering zich voorstelt zoodanig te regelen, dat de inkomstenbelasting voor natuurlijke personen — behoudens een vrijgesteld minimum — met dertig opcenten zal worden verhoogd en die voor rechtspersonen met twintig opcenten, waardoor een meerdere opbrengst van ƒ 10.000.000 zal worden verkregen.

Vermeend wordt — de redenen zijn bij de betrekkelijke toelichting vermeld-, dat voor de verponding met een tijdelijke heffing van 10 opcenten moet worden volstaan, waarvan een meerdere bate van ƒ 600.000 wordt verwacht.

Voor een verder herstel van het begrootingsevenwicht op korten termijn is de heffing van tijdelijke opcenten op de in- en uitvoerrechten — uitgezonderd op het uitvoerrecht op aardolie en bijproducten en op het invoerrecht op gedistilleerd, welke definitief zullen worden verhoogd — onontbeerlijk. Van de daarvoor in aanmerking komende artikelen — zie de toelichting op het betrekkelijke voorstel — zal het invoerrecht tijdelijk met 25 opcenten worden verzwaard, van welken maatregel een bate van ƒ 90.00.000 wordt verwacht. Zooals gezegd zal het invoerrecht op gedistilleerd definitief met 50 procent worden verhoogd.

Ten aanzien van de uitvoerrechten — met uitzondering van die van aardolie en producten daarvan, waarover reeds eerder werd gesproken — wordt een tijdelijke heffing van 25 opcenten voorgesteld. Uit dien hoofde kan de raming met ƒ 5.400.000 worden vermeerderd.

Van de beraamde tijdelijke heffing van 50 opcenten op den lucifersaccijns wordt een bate van ƒ 4.250.000 verwacht.

De financieele gevolgen van het vorenstaande samenvattende, kan gerekend worden op een meerdere opbrengst van rond ƒ 54.520.000 ter zake van nieuwe blijvende heffingen en rond ƒ 29.250.000 ter zake van tijdelijke heffingen, in totaal opleverende een versterking der middelen met een bebrag van ƒ 83.770.000.

De meerdere opbrengst der hiervoren aangegeven retributiën zal ten opzichte van de raming voor 1921 rond ƒ 23.000.000 bedragen.

Dat het nadeelig slot der begrooting 1922, bedragende 107.9 millioen, zoo ongunstig afsteekt bij dat der begrooting 1921, —

hetwelk „slechts" 79.3 millioen beliep, — blijkt veroorzaakt door de geraamde vermindering van het resultaat van den buitengewonen dienst; de buitengewone ontvangsten vielen van 132.1 millioen op 16.4 millioen.

Bij ontleding blijken de bedoelde ontvangsten als volgt samengesteld:

Ontvangsten	1922	1921
Gedeeltelijke opbrengst van het uitvoerrecht	ƒ 3.750.000	ƒ 3.750.000
Gedeeltelijke opbrengst van productenbelastingen	„ 7.660.000	„ 128.165.000
Terugbetaling van voorschotten voor woningverbetering in het belang der pestbestrijding	„ 430.000	„ 205.547
Afstand van vrijkomende militaire terreinen	„ 4.590.000	„ —
Totaal	ƒ 16.430.000	ƒ 132.120.047

Men kan dus zeggen dat de achteruitgang in de „buitengewone" opbrengst der productenbelastingen (van 128.1 tot 7.6 millioen) aan het slot der begrooting zijn ongunstig aanzien heeft gegeven [1]).

Het nadeelig slot van 109.8 millioen op den buitengewonen dienst doet de behoefte aan leeningen weer toenemen.

Maar hoe staat het nu met de kans op dekking van de Indische schuld? Over het tijdvak 1912—1921 zal het nadeelig slot van rekening voor den geheelen dienst bedragen..... ƒ 831.537.230
Over het jaar 1822 is geraamd een nadeelig saldo... „ 107.992.229
Totaal nadeelig saldo..... ƒ 939.529.459

Tot dekking is beschikbaar:

het overschot van de geldleening 1905.....	ƒ 1.514.000
de opbrengst der Indische leening 1915.....	„ 59.375.000
de opbrengst der Indische leening 1916.....	„ 79.600.000
de opbrengst der Indische leening 1917.....	„ 49.500.000
de opbrengst der Indische leening 1919.....	„ 180.137.000
Totaal.....	ƒ 370.126.000

1) Ook is natuurlijk een factor van beteekenis dat de inkomsten uit de voedseldistributie (achterstand over de jaren 1918-1920), voor 1921 geraamd op ruim f 109 millioen, in 1922 wegvallen. Het is echter nog zeer de vraag in hoever de bedoelde geraamde inkomsten in 1921 inderdaad zullen vloeien.

Derhalve zou nog moeten worden voorzien in een bedrag van 569.4 millioen, welk bedrag in verband met nog te verwachten uitgaven vermoedelijk zou stijgen tot 580.6 millioen.

Nu kan nog gerekend worden op ontvangsten ter zake van de opgeheven oorlogwinstbelasting en den achterstand op den aanslag over 1920 in de inkomstenbelasting ad *f* 100.000.000 en in mindering van het te leenen bedrag komt een som van *f* 40.000.000 wegens nog in omloop zijnd muntpapier.

De vlottende schuld einde 1922 werd derhalve geraamd op rond 440 millioen (welk bedrag met de onlangs gesloten leening van 75 millioen zal moeten worden verminderd).

Het leeningsvraagstuk blijft dus voor Indië nog van zeer groot belang.

Het is niet te verwonderen dat de mededeelingen en beschouwingen der Regeering, hoe sober ook, den Volksraad sterk troffen.

Het afdeelingsverslag reeds gaf hiervan alle blijken. Er waren natuurlijk schakeeringen in de opvattingen over de mate van zorg, die door den toestand werd gebaard, zoo niet gewekt. Meenden sommigen dat het er inderdaad niet somber uitzag, wijl de inkomsten uit belastingen monopolies, producten en allerlei middelen sedert 1915 een regelmatig sterk stijgende lijn vertoonen en eveneens die uit de bedrijven, zij het onregelmatiger, gestegen waren, anderen waren niet gerustgesteld door het feit dat de Indische schuld verre overtroffen wordt door de waarde van de landswerken en bezittingen. Waar voorloopig althans de draagkracht van het overgroote deel der bevolking geen verhooging van belastingen toelaat, kon naar hun meening niet van een sterke financieele positie worden gesproken.

Hoe het zij, de bezuiniging vond van alle kanten instemming en het ontbrak niet aan pogingen om de Regeering bij het betreden van dezen weg zoo mogelijk nog vuriger te stemmen dan misschien al het geval was.

Ook had de Regeering echter succes met haar opmerking dat de bezuiniging haar grenzen moet hebben. Haar reserves ten deze vonden bij verschillende leden ingang. Er werd bovendien nog op gewezen dat niet bezuinigd mocht worden op productieve werken, waarbij duidelijk verschil merkbaar werd tusschen voor- en tegenstanders van landsbedrijven. Enkelen meenden dat de bezuini-

gingsplannen de sociale politiek reeds al te zeer in het gedrang brachten.

De poging der Regeering om door verscherpte belastingheffing tot een sluitende begrooting voor den *gewonen dienst* te komen, vond breedvoerige bespreking.

Men klaagde dat de belastingen bij aanvaarding van de nieuwe plannen „bedenkelijk hoog" zouden worden opgevoerd. De 30 opcenten op de inkomstenbelasting zouden de heffing voor de hoogere inkomens van 18% opvoeren tot 24%. Met gemeentebelastingen enz. mede zou dus als spoedig een percentage van ongeveer 30% worden bereikt. Men zou dan echter zôô dicht naderen tot hetgeen ook in Nederland wordt betaald dat de meer gegoede ingezetenen geen reden meer zouden hebben, Indië als overblijfplaats te verkiezen.

Terwijl gewezen werd op de geringe draagkracht van een groot deel der bevolking werden daaraan klachten verbonden over de hooge lasten, voornamelijk opgelegd aan de kleine groep Westerlingen

Aangedrongen werd op een belasting op den overgang van gronden tusschen Inlanders en op verhooging van den rentevoet bij de beleeningen van den pandhuisdienst. Bij de openbare beraadslagingen werden de gegeven wenken nog aangevuld.

Anderen wenschten progressie in de 30% opcenten te leggen en de klachten over te hooge belasting van de groep Westerlingen bleven niet onweersproken. Men wees op het winstbedrag dat vaak na aftrek van de belasting nog te verdeelen valt; op het bijzonder groote voordeel, door de Westerlingen getrokken van de landsuitgaven voor spoorwegen, bevloeiing enz. Ook werd ter vergelijking een beroep gedaan op de zware belastingen, in Holland geheven.

Al de netelige kwesties dus, die gewoonlijk bij de invoering van nieuwe belastingen plegen op te doemen.

Met zorg had men kennisgenomen van het deficit op den buitengewonen dienst. „Dergelijke uitgaven moeten bestreden worden uit leening, niet uit belasting en wanneer het onmogelijk is te leenen, onthoude men zich ook van zulke uitgaven". In dit verband werd opgemerkt dat de uitgifte van schatkistbiljetten en schatkistpromessen hier te lande slechts door toevallige omstandigheden succes had gehad. Het zou zeer gewaagd zijn, hieruit conclusies voor de toekomst te trekken. „Eerder laat zich ver-

wachten dat in de toekomst het beschikbare kapitaal dringend noodig zal zijn voor handel en nijverheid". Intusschen werd aangedrongen op een spoedig wegwerken van de bestaande vlottende schuld.

Met bevreemding constateerden vele leden dat het advies van den Volksraad niet gevraagd was over het wetsontwerp betreffende het aangaan van een geldleening van 250 millioen. Gevraagd werd waarom geen lagere rentevoet werd gesteld, desnoods tegen lagere uitgiftekoers.

Een hevige strijd werd aangebonden tegen het in de administratie sinds jaar en dag ingeslopen misbruik der begrootingsoverschrijding en tal van denkbeelden werden geopperd om de begrootingsuitvoering beter te doen controleeren.

Het vorenstaande doet voldoende uitkomen, hoezeer de financieele toestand den Volksraad bezighield. Dit bleek ook bij de openbare beraadslagingen.

Buiten het engere financieele kader traden die beschouwingen waarin de nadruk gelegd werd op de wenschelijkheid om „bij het streven naar verhooging van 's Lands inkomsten niet enkel kracht te zoeken in het aandraaien van de belastingschroef". Met ernst meende men, moet gepoogd worden nieuwe bronnen van inkomsten aan te boren.

Deze beschouwingen beoogden natuurlijk door de donkere financieele wolken een hoopvolle straal van economisch licht te doen heenbreken.

Maar welke economische politiek had men hierbij eigenlijk op het oog?

Van de ontginning van delfstoffen bv. kan, naar sommigen meenden, nog veel worden verwacht. Aangedrongen werd op een onderzoek naar den economischen toestand der bevolking. Zooals bij de openbare beraadslagingen bleek, werd nog al wat verwacht van een herziening van ons agrarisch stelsel door opheffing van de daarin gelegen bescherming van het kleine boerenbedrijf.

Ook werd de vraag gesteld, welke hulp de Regeering in de tegenwoordige moeilijke omstandigheden aan de cultures dacht te bieden. *Speciaal dacht men aan een doelmatige exportpolitiek.* Hier werd, dunkt mij, een punt aangeroerd, dat in den tegenwoordigen tijd zeer de aandacht verdient.

„Waar malaise in den handel heerscht en de afzet zwarigheden

ondervindt, zou men gaarne vernemen, wat van regeeringswege gedaan wordt om de buitenlandsche handelsbelangen van Indië te behartigen.

Naar men meende, kwamen bij de organisatie van onzen diplomatieken en consulairen dienst de Indische belangen tot dusver niet genoeg tot hun recht".

Hierbij sluit zich aan de aandrang, blijkens het afdeelingsverslag door verscheidene leden uitgeoefend om te bewerken „dat Indië op internationale conferenties, zooals bv. die van de Vergadering en de Commissies van den Volkenbond, zijn eigen vertegenwoordiging zal hebben".

Geen bezwaar zou men er desnoods tegen hebben, zoo de vertegenwoordigers door de moederlandsche Regeering werden aangewezen.

De Regeering, die in hare memorie van antwoord [1]) over het algemeen zeer sober was, gaf daarin ook weinig uitsluitsel over de economische politiek, die zij wenschte te volgen.

Op de laatstbedoelde opmerkingen antwoordde zij als volgt:

„Bevordering van de buitenlandsche handelsbelangen heeft de aandacht der Regeering. Reeds door den vorigen Landvoogd werd in overleg getreden met het Opperbestuur teneinde de diplomatieke en consulaire vertegenwoordiging meer intensief ook de Indische belangen te doen behartigen. Voor onze uitvoerproducten wordt in het buitenland reclame gemaakt door de vestiging van monsterkamers in Amerika, Australië en Zuid-Afrika. In Scandinavië is een handelsvertegenwoordiger werkzaam; voor plaatsing van zulk een vertegenwoordiger in de Vereenigde Staten zijn fondsen aangevraagd. Verder werd op uitgebreide schaal in het buitenland literatuur over onze producten verspreid; nauwe samenwerking met verschillende organisaties in het buitenland wordt zooveel mogelijk bevorderd."

Aan deze — ten deele nog tamelijk vage — mededeelingen werd verder toegevoegd:

„Over vertegenwoordiging van Indië op internationale conferenties is reeds met den Minister in overleg getreden; tot eenige definitieve regeling heeft dit overleg nog niet geleid."

Bij de openbare beraadslagingen werd de gedachtenwisseling over deze belangrijke kwesties voortgezet.

1) Ond. 1 Afd. 1 Stuk 8.

De heer *Djajadiningrat* was het, die den 13en Juni de kat de bel aanbond. Hij stelde op den voorgrond dat het een primair belang voor Indië is dat de hier verkregen producten op de wereldmarkt behoorlijk afzet vinden en, zoo luidde zijn conclusie:

„Het is dus een onafwijsbare plicht der Regeering om met alle kracht en voortvarendheid daarvoor maatregelen te treffen".

Hij wees er op dat door de economische crisis en de daling der prijzen aan de Indische exportbedrijven ernstig schade wordt gedaan en dat hierin een der hoofdoorzaken moet worden gezocht van de verbreking van het begrootingsevenwicht.

Hij vestigde de aandacht op het feit dat men om dit evenwicht te handhaven, ondanks de sterkte daling van veler inkomsten, die belastingen aanzienlijk heeft moeten verzwaren.

Juist in deze omstandigheden wordt dan ook de aandacht gericht op de vraag· of wij de landsinkomsten niet kunnen opvoeren door maatregelen in het belang van onzen export.

In vergelijking met andere landen mist Indië echter al te zeer een eigen vertegenwoordiging in het buitenland, die op zijn eigen behoeften is ingericht:

„Het is van weinig beteekenis dat *in naam* de Nederlandsche diplomatieke en consulaire ambtenaren ook tot onze beschikking staan. Het spreekt van zelf dat deze ambtenaren het zóó volhandig hebben met de behartiging van de Nederlandsche handelsbelangen dat zij aan Indië weinig of geen aandacht kunnen schenken. De meesten hunner weten trouwens weinig van Indië af. Van een deugdelijk gevoerde Indische handelspolitiek kan op deze wijze nauwelijks sprake zijn."

Een tweetal Indische handelscommisasrissen — daarin kan niet meer dan een zwak begin van verbetering worden gezien.

„En wat de handelscommissarissen betreft rijst voorts de vraag of een regeling is getroffen, waardoor Indië de noodige contrôle kan uitoefenen en of dergelijke vertegenwoordigers de Indische belangen op de meest juiste wijze behartigen ?"

Wanneer Indië een breed opgezette eigen handelsvertegenwoordiging bezat, zou door een betere voorlichting onze handel tal van nieuwe wegen kunnen vinden, die nu door onwetendheid niet betreden worden. Onze handel zou dan niet meer zooals nu van enkele markten afhankelijk zijn en in vele gevallen betere prijzen maken. Ook zou de Indische regeering door de rap-

porten van zulke vertegenwoordigers beter op de hoogte zijn van de geldmarkt in verschillende landen en daardoor zouden Indië en zijne locale ressorten voor het sluiten van geldleenigen minder afhankelijk zijn van de Amsterdamsche geldmarkt. Verder zou het uitzenden van geselecteerde Indische jongelieden naar het buitenland om daar de economische en commercieele verhoudingen te bestudeeren buitengewoon veel bijdragen tot de economische ontwikkeling en weerbaarmaking van Indië."

„Het is dringend noodig," ging de spreker voort, „met een actieve Indische handelspolitiek een begin te maken. Daartoe zal het een eerste vereischte zijn, dat in het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel meer aandacht aan den handel wordt gewijd. *Wanneer het komt tot een nieuwe indeeling der departementen, zal het misschien zaak zijn, handel en verkeer ter behartiging toe te vertrouwen aan een afzonderlijk departement,*waar deze groote economische belangen speciaal kunnen worden verzorgd. *Maar vooral is het noodig, de ambtelijke Afdeeling Handel in aanraking te brengen met een algemeen representatief lichaam, dat de Indische handelsbelangen vertegenwoordigt, een Indische Commissie voor handelspolitiek,* waarin, behalve het Europeesche en het Chineesche, ook het Inlandsche element niet mag ontbreken. Deze commissie dient, in overleg met de Afdeeling Handel, de Regeering advies te geven in alle zaken, die voor de Indische handelspolitiek van belang zijn."

In verband hiermede werd ook nog gewezen op de Indische economische belangen, die gebaat zouden kunnen worden door aan Indië meer dan tot dusver bij internationale conferenties een eigen vertegenwoordiging te geven:

„Al dadelijk dient Indië officieus te worden vertegenwoordigd in een belangrijke Volkenbondcommissie: de z.g. financieel-economische commissie. In deze commissie worden maatregelen overwogen in het belang van Europa's economisch herstel en o.m. wordt daar het voorstel van den Hollandschen bankier Ter Meulen behandeld, dat tot strekking heeft, door een stelsel van credietverleening onder overheidsgarantie den internationalen handel te doen herleven. Hierbij heeft Indië groot belang."

Het sprak dan echter ook van zelf dat Indië in Nederland een eigen vertegenwoordiging diende te krijgen, die o.a. in staat zou moeten zijn om handelsinlichtingen te verstrekken, enz. in navol-

ging van het te London geopende „Office of the High Commissioner for India" [1]).

Waar de Regeering in § 11 der memorie van antwoord(algemeene beschouwingen) had medegedeeld dat de vestiging in het moederland van een agentschap der Indische regeering een onderwerp van overleg met den Minister van Kolonien uitmaakte, hoopte de heer Djajadiningrat: 1e dat bedoeld overleg spoedig tot een positief resultaat zou leiden en 2e, dat het in te stellen agentschap ook voor de economische belangen van Indië werkzaam zou zijn.

Bij dit betoog kwam de heer *Westra* zich den 14den Juni aansluiten. Hij wilde naast het onvermijdelijke tweetal noodmaatregelen om de begrooting sluitend te maken — bezuiniging en belasting de aandacht vestigen op een tweetal middelen om de welvaart te verhoogen: ontwikkeling van de inheemsche nijverheid en bevordering van den handel.

Speciaal dit laatste stelde hij op den voorgrond. Ongetwijfeld, zoo was zijn redeneering, zou voor Indië om een juiste financieele en economische politiek te kunnen volgen, een actief en welgeorganiseerd deelnemen aan het internationale verkeer noodig zijn. Hieraan zijn echter moeilijkheden verbonden omdat de Nederlandsche Kroon als staatsorgaan de buitenlandsche betrekkingen heeft te verzorgen. Men zou met deze regeling vrede kunnen hebben, wanneer de belangen van Indië daarbij voldoende behartigd werden, doch dit is niet het geval. Gelukkig kunnen wij er echter van hieruit indirect invloed op uitoefenen.

Ook naar zijne meening dienen bij den Volkenbond, uitgangspunt voor vele internationale regelingen op sociaal en economisch gebied, de Indische belangen met kennis van zaken te worden voorgebracht. Als voorbeeld wees hij op de internationale arbeidsconferentie te Washington, voor Indië in velerlei opzicht van groot belang. Voorts bracht hij in herinnering een door schrijver dezes bij het debat over de bekende rede-Gerritzen in het Indische genootschap belicht en ook door den heer Djajadiningrat besproken belang: de wenschelijkheid om Indië te vertegenwoordigen in de economisch-financieele commissie van den Volkenbond. De heer

---

1) Vgl. het artikel. „Op het eiland van John Bull," Loc. van 27 April j. l.

Westra achtte eveneens de verbetering van de positie van Indië in het internationaal verband de quintessence voor de economische en financieele politiek en naar zijne meening zou tegen de deelneming van een vertegenwoordiger van Indië aan de hier bedoelde internationale beraadslagingen ook uit een oogpunt van staats- of volkenrecht geenerlei bezwaar zijn te maken. Als een gunstig voorteeken wees hij op de benoeming van Mr. Fock in de Nederlandsche delegatie ter Volkenbondsvergadering in 1920.

Misschien, aldus spreker, zouden wij door een betere regeling van de deelneming van Indië aan de behandeling van internationale kwesties bewaard zijn gebleven voor de fameuze aardolievelden-kwestie, behoorende tot de „buiten ons afgedane zaken, ons eigen Indisch territoir betreffende."

Ook naar de meening van dezen afgevaardigste laat de economische voorlichting van den Indischen handel te wenschen, omdat zelfs in de landen rondom de stille Zuidzee, waar toch de specifiek Hollandsche belangen in vergelijking wel de Indische gering zijn, als diplomatieke en consulaire ambtenaren nog maar al te vaak personen worden benoemd, die Indië niet kennen en vaak voor de Indische belangen weinig interesse toonen.

Als bewijs, hoezeer ten deze de Indische belangen achterstaan bij de Nederlandsche, vermeldde hij dat de consuls in het verre Oosten om de drie jaar met verlof gaan en dan eenigen tijd ter beschikking staan van den Minister van Buitenlandsche Zaken, ten einde den Hollandschen belanghebbenden inlichtingen te kunnen geven, terwijl het toch veel meer voor de hand zou liggen, dat de bedoelde ambtenaren hier in Indië te beschikking van den Gouverneur-Generaal werden gesteld om den veel grooter kring van belanghebbenden in Indië voor te lichten.

Deze bezwaren, meende spreker, moeten en kunnen ondervangen worden door, hetzij de consulaire opleiding te vervolledigen en die ambtenaren een tijd lang in Indië werkzaam te doen zijn, dan wel afzonderlijke uit Indië te zenden ambtenaren te detacheeren bij gezantschappen en consulaten.

Een belangrijke verbetering zou verder hierin gelegen zijn, *dat een speciale economische dienst, zooals die reeds bestaat bij het Ministerie van Buitenlandsche zaken, aan een der Indische departementen werd verbonden, om dan van hieruit met de betrokken afdeeling in Holland en met onze handelsvertegenwoordigers in het buitenland in relatie te treden.*

De Regeeringsgemachtigde voor Algemeene zaken zeide den 22en Juni in zijn antwoord, dat de aandacht der Regeering voor de beschouwingen van de heeren Djajadiningrat en Westra zou worden gevraagd, zoodra zij in druk zouden zijn verschenen. Voor het oogenblik volstond hij slechts met de mededeeling, dat de Regeering voor een specialen Indischen economischen dienst, op het voorbeeld van den aan het Departement van Buitenlandsche zaken verbonden dienst, nog niet gekomen achtte, omdat zulk een dienst uiterst kostbaar zou zijn en veel personeel zou eischen. Nader werd dit intusschen niet toegelicht.

Het kan ook hierom misschien nuttig zijn, nog eens op de besproken kwesties de aandacht te vestigen. Zij raken te essentieele Indische belangen dan dat zij onder de massa der begrootingsdebatten bedolven zouden mogen worden.

Juist door besprekingen als te dezer zake zijn gehouden voldoet de Volksraad m.i. in zeer bijzondere mate aan zijne roeping, die in den considerans der wet van 16 December 1916 aldus gekenschetst is: *mede te werken* aan de behartiging van de belangen van Nederlandsch-Indië. Van de Regeering mag dus verwacht worden dat zij de geboden medewerking met belangstelling en sympathie zal verwelkomen. En wij, ingezetenen die blijkens dien zelfden considerans in den Volksraad onze wettelijke vertegenwoordiging hebben te zien, zullen eerlang zeker vernemen in hoever de Regeering aandacht heeft geschonken aan de vox populi.

De Inlandsche Rechtsgemeenschap en Crediet.

door

A. L. SAMSON.

Sedert 1906 bestaat op Java de Inlandsche gemeente, sedert 1914 op Sumatra's Westkust, terwijl nu kort geleden de Inlandsche gemeente ordonnantie ook voor de Molukken werd afgekondigd.

Spoedig zullen de andere gewesten van Nederlandsch-Indië ook volgen.

Het beginsel is ontegenzeggelijk juist, maar wanneer we in den Volksraad de leden hooren aandringen op verleening van de bevoegdheid tot belastingheffing aan de dessaraden, dan moeten we daaruit afleiden, dat het afkondigen bij Staatsblad alleen nog niet voldoende is om de Inlandsche gemeente te maken tot iets levends in het organisme van den Indischen staat.

Blijkbaar ontbreekt er dus nog iets aan. Wat?

Geld! Dat is het; want evenals de staat of de moderne gemeente of welk publiekrechtelijk lichaam ook zonder crediet niet kan bestaan, net zoo min zal de Inlandsche gemeente dit kunnen. Zonder afdoende voorziening op dit punt, zal dit deel van de koloniale politiek nimmer iets daadwerkelijks worden en zal de gecreëerde Inlandsche rechtsgemeenschap niet anders kunnen zijn dan wat franje aan ons bestuursstelsel.

Ik vermeen de stelling te mogen pousseeren: De decentralisatiepolitiek zich uitende in het creëeren der Inlandsche gemeenten zal hand aan hand hebben te gaan met de oplossing van het probleem:

Hoe verleenen we aan deze publiekrechtelijke lichamen de benoodigde credieten?

De urgentie hiervan werd op Java reeds gevoeld, vide de debatten in den Volksraad hierboven bedoeld.

Dat deze nog dringender zal worden naarmate de decentralisatiegedachte tot uitvoering komt, laat zich wel verklaren.

Het wordt, dunkt me, daarom tijd, dat ook deze kwestie tot oplossing wordt gebracht.

„Du choc des opinions jaillit la vérité".

Deze woorden indachtig heb ik het dan ook gewaagd dit opstel in te zenden.

Het doel is geen ander dan om de aandacht van bevoegden, van derzake kundigen op dit punt te vestigen.

Eerst wanneer de oplossing gevonden is, zal aan de Inlandsche rechtsgemeenschappen een voorspoedige en gezonde bloei zijn te verzekeren. De decentralisatie politiek zal daardoor ongetwijfeld meer vruchtbaar worden [1]).

De eenige regeling, die momenteel ten aanzien van de gemeentelijke financiën bestaat, is die betreffende het beheer der gelden (bijblad 8311), het overige, w. o. het punt hier bedoeld, werd nog niet aan eenige regeling onderworpen.

Een bespreking, uiteraard slechts heel even de contouren van deze omvangrijke stof rakende moge daarom hier onder volgen.

De gemeentelijke inkomsten:

Hiertoe zijn te rekenen:

1. Gouvernements subsidie's.
2. Gemeentelijke belasting.
3. Retributie's.
4. Gerechtelijke boeten en confiscatiën.
5. Inkomsten uit bedrijven.
6. Leeningen.

Deze zijn wel de voornaamste, vormen de hoofdgroepen, waar met eenigen goeden wil andere, die ik onverhoopt over het hoofd mocht hebben gezien wel onder te brengen zijn.

Elk van deze hoofdgroepen aan een korte bespreking onderwerpende, komen we tot het volgende:

---

[1]) In „macht in Indië" aflevering Koloniale Studiën April 1921, betoogt de Heer Blieck: Bij voortzetting van de bestuurshervorming zij de leus: Centralisatie in fiscaal beheer, decentralisatie in bestuurszaken.

Ik vraag me af, wat dan van de decentralisatie mag worden verwacht. Zonder den zoo noodigen finantieelen steun zal de decentralisatie gestie een wassen neus zijn, zonder meer.

1. *Gouvernements subsidie.*

Hierbij kunnen zich twee gevallen voordoen:

a. De subsidie beloopt een vast bedrag en is geëvenredigd aan de grootte van het zielental.

b. De subsidie is ongelimiteerd, regelt zich naar behoefte.

ad a.

In dit geval zal het gebied, waarover de Inlandsche autonomie loopt slechts heel beperkt kunnen zijn en eerst met de toename van het zielental en derhalve ook van de grootte der subsidie zich kunnen uitbreiden.

Vooral voor de veelal dun bevolkte buitengewesten is dit een overwegend bezwaar.

Het in autonoom beheer geven van gemeentelijke zaken kan niet anders dan in druppelsgewijze toediening plaats hebben; hetgeen de belangstelling der leden slechts matig zal vermogen te prikkelen.

Immers volledige autonomie d.i. het vermogen tot zelfregelend handelen in de eigen huishouding tot algemeen nut der ingezetenen (het punt dat alleen en uitsluitend de algemeene belangstelling der gemeentenaren zal kunnen trekken en wel in den ruimsten zin), zal eerst na vele en vele jaren worden bereikt.

In al dien tijd zal in de belangstelling der bevolking slechts een matige groei zijn te constateeren, waaruit mag worden geconcludeerd, dat de ontwikkeling der gemeente van bestuursinstelling tot levend organisme slechts uiterst langzaam zal kunnen plaats hebben.

Dit is een bezwaar en tevens een gevaar voor de decentralisatiepolitiek, die voor een overgroot deel, wat haar kans van slagen betreft, moet worden gebaseerd op de algemeene en warme belangstelling der bevolking terwijl het vóór alles aanbeveling verdient reeds bij den inzet het zoo spoedig mogelijk in die richting te sturen. (Mr. J. J. Schrieke heeft in zijn „Ontstaan en groei der stads- en landgemeenten in Ned. Indië" aangetoond, wat de druppelsgewijze toediening bij de hier bedoelde publiekrechtelijke instellingen te beduiden heeft gehad).

En om deze belangstelling nu te prikkelen is geld noodig, zeer veel geld.

Het is niet een doesoenbrug of mooi raadsgebouw, het is niet een slachtplaats of een mandigelegenheid, die de bevolking in

waarachtige extase brengen kan voor de verleende dorpsautonomie.

Alhoewel al deze zaken in de maatschappelijke samenleving een bestaande leemte kunnen vullen, zijn zij het toch niet waarop de algemeene aandacht geconcentreerd is.

Dit punt ligt elders; het ligt daar waar meer aansluiting gevonden wordt met de mentaliteit van leden behoorende tot „sociétés agricoles," van individuen eener maatschappij nog levende in de productenhuishouding.

Een irrigatiewerk tot stand gekomen in den boezem der gemeente, vullend een reeds lang en nijpend gevoelde behoefte (rijstvoorziening) zal een grootere attractie vormen dan welke fraaiigheid ook hierboven genoemd.

Hier kan men ze treffen.

De gemeentelijke autonomie worde dus op dit punt in gang gezet [1]).

Om dat echter te kunnen doen (ik herhaal het) is geld noodig, veel geld zelfs.

En nu worde de vraag nogmaals gesteld:

Hoe komt de gemeente daaraan?

Het eenvoudigste antwoord, dat daarop te geven is, is dit: Het Gouvernement helpt!

En hiermede zijn we gekomen tot het geval genoemd sub *b* n.l. dat van de ongelimiteerde subsidie's, de regeeringssteun naar behoefte.

Nu komt echter een andere vraag zich voordoen n.l. deze: Zou de staat met zijn toch al overladen budget dit kunnen blijven doen?

En voorts: zou de Regeering deze stelregel tot de hare mogen maken?

Welk antwoord ook gegeven zou kunnen worden, het volgende verlieze men niet uit het oog:

---

[1]) Mijn ervaring op dit punt heb ik geput uit hetgeen ik daaromtrent in de Djambische maatschappij ontmoet heb. De Regent van Serang heeft eens in den Volksraad gezegd: „De rijstbouw heeft voor den Javaan een diepe psychologische beteekenis".

Dit is volkomen waar, en is niet uitsluitend geldend voor het Javaansche volk maar ook o. a. voor het Djambische en wellicht voor alle Indische volkeren van onzen archipel.

Wil men derhalve de meeste kans van slagen hebben dan zette men de gemeentelijke autonomie op dit terrein in.

Gesteld al, dat de staat dit zou kunnen doen en dezen stelregel huldigen gaat, wat zou dan het verschil wezen tusschen de gedecentraliseerde Inlandsche gemeente en het dorp in een sterk gecentraliseerd bestuursstelsel?

Wat dit laatste beteekent zullen vooral zij, die het voorrecht hebben gehad in het rechtstreeks bestuurd gebied der buitengewesten te hebben gediend meer dan eens aan den lijve hebben gevoeld.

Ter illustratie het volgende:

Bespreking van het nut van een zeker werk.

Bevolking in extase, is vol hoop en blijde verwachting.

Gloeiend van heilig vuur gaat bestuursman zitten voor zijn schrijftafel, stelt een brief op, betoogt in warmen betoogtrant de urgentie van het werk.

Brief wordt gepost na te zijn geagendeerd en geëxpedieerd en komt te land bij het gewestelijk bestuurshoofd.

Voortschikking door dezen met ondersteunend advies.

Daarna ..... wachten in geduld en lijdzaamheid.

Komt na eenigen tijd leven: er wordt gevraagd om nadere toelichting.

De bundel wordt opgediept.

En nogmaals wordt een brief geconcipieerd, geagendeerd, geëxpedieerd.

Bundel — intusschen aangegroeid — wordt gedeponeerd.

Voorts wederom ..... wachten!

Bevolking komt informeeren hoe het er mee staat.

„Lagi di timbang: men overweegt" is het hoopvolle antwoord, waarmede de van hoop en vertrouwen vervulde vragenden naar huis worden gezonden.

Na eenigen tijd weer teekenen van leven: nogmaals wordt toelichting gevraagd.

Weer dezelfde film:

Bestuursman, die zit — bundel, die opgediept wordt — brief, die geconcipieerd — geagendeerd — geëxpedieerd — gepost wordt enz. Wachten!

Volgend mouvement:

Bevolking, die informeert — Bestuursman, die antwoordt: Geduld, Lagi di timbang: men overweegt.

Intusschen blijft het euvel, dat door het voorgestelde moest worden weggenomen, bestaan.

Eindelijk komt de beslissing, een papieren brief komt zeggen, dat het ..... niet doorgaat, wegens personeelsgebrek of iets dergelijks.

Weg illusie!

En aan de vol hope wachtende bevolking kan thans worden bericht: Soedah di timbang: men heeft overwogen. Bestuursman af!

De fameuse bundel wordt weer opgediept, de brief, die de lang verwachte beslissing gebracht heeft, wordt bijgezet, bundel wordt na even te zijn afgestoft opgeborgen ter bestemder plaatse, — de zaak is afgedaan.

In de doesoen blijft alles bij het oude.

Ziedaar het verloop in dergelijke zaken.

Men vrage niet hoe ontmoedigend dit voor de betrokken ambtenaren is. En voor de bevolking? Laten we het daar niet over hebben.

Wanneer nu aan den stelregel van Rijkssubsidie naar behoefte vastgehouden wordt dan vrees ik, dat de toestand als hierboven geschetst blijft bestaan [1]).

Decentralisatie zal dan slechts in kleinigheden, die in het oog der bevolking niet veel meer dan fraaiigheden kunnen zijn, waarneembaar wezen, terwijl in zaken waar het op aankomt, het oude centralisatie systeem onverzwakt blijft bestaan.

Dit kan en mag de bedoeling niet zijn, omdat dan de gedecentraliseerde Inlandsche gemeente niet anders zal kunnen zijn dan gelijk gezegd wat franje aan ons bestuursstelsel [2]).

---

[1]) Ik wijs in dit verband op de opmerking van den minister president naar aanleiding van het verhandelde in de kamer betreffende de herziening van de financieele verhouding tusschen Rijk en gemeente door den heer Bliek in vorengenoemd opstel bld. 247 aangehaald: „Op den duur zou verhooging van de rijksuitkeering moeten leiden tot sterke inkrimping van de gemeentelijke autonomie".

Of de Regeeringssubsidie's naar behoeften dit funeste punt niet eerder zullen doen bereiken, is een vraag waarop het antwoord niet twijfelachtig kan luiden.

[2]) In het indirect bestuurd gebied is de toestand heel anders. Een kijkje hier toont onmiddellijk het groote verschil in resultaten der beide stelsels n.l. het stroeve stelsel van bureaucratische centralisatie en de soepele bestuurspolitiek. Daarom zal in het belang van Land en Volk ons streven er op gericht moeten zijn om ook in het direct bestuurd gebied dit soepele in te voeren.

Dit ten aanzien van de vraag of de Regeering het stelsel van ongelimiteerde subsidie verleening zou kunnen huldigen.

Met betrekking tot de andere vraag — n.l. of ze het zou mogen — dient het antwoord n.m.m. gelijkerwijs ontkennend te luiden. Desnoods verhooge men het bedrag der subsidie, men late echter ten duidelijkste voelen:

Zooveel geef ik; meer niet [1]).

De Inlandsche gemeente, die opgevoed moet worden tot zelfstandig organisme wordt door deze houding genoodzaakt zich de noodige zelftucht op te leggen, hetgeen voor de aankweeking van het self-supportingvermogen, alleszins noodzakelijk is.

Immers dit is een onmisbaar element voor het leggen van de basis, waarop de autonomie van elk publiekrechtelijk lichaam heeft te staan.

Het stelsel van ongelimiteerde subsidie's bewerkt het tegendeel. Het is daarom uit den booze.

Toch zal men aan de andere kant er naar hebben te streven de ontwikkelingsmogelijkheid der Inlandsche rechtsgemeenschap zoo groot mogelijk te maken, daarbij echter immer blijvende binnen de grenzen van self-support.

Het eenige middel, dat men daartoe te baat kan nemen is:

1. De gelegenheid tot vermeerdering der inkomsten en stabiliseering daarvan zoo ruim mogelijk te maken.

en daarnaast:

2. Het aangaan van leeningen bestaanbaar te maken, — waarvoor noodig is het opvoeren van de credietwaardigheid en de credietbevoegdheid der Inlandsche gemeenten.

Vervolgen we nu de bespreking der diverse groepen van inkomsten hierboven aangegeven.

Het is uit dezen hoofde dan ook dat van stonde af niet alleen met alle centralisatie gebroken worde, maar dat zelfs de mogelijkheid tot het scheppen van centralisatie ten eenenmale worde uitgesloten.

In stede van toepassing van het stelsel van ongelimiteerde subsidie's ware het derhalve beter de credietwaardigheid en de credietbevoegdheid der Inlandsche rechtsgemeenschappen op te wekken en te ontwikkelen.

[1]) De subsidie verhooging zal echter immer moeten worden gehouden binnen de grenzen van de bestaansmogelijkheid van de gemeente als autonoom lichaam.

Deze laatste eisch diene in eerste instantie te worden gesteld. Dan alleen wordt het mogelijk een vruchtbare bestuurshervorming door te voeren, vruchtbaar uit een oogpunt van volks- en landsontwikkeling.

2. *Belastingen.*

Dat het opleggen van belastingen als middel tot inkomstenvermeerdering zich kan laten gelden staat buiten kijf, maar of dit middel voor de populariseering van de decentralisatie-gedachte aan te prijzen is, mag worden betwijfeld.

Ik kan niet voorspellen hoe de Javaansche gemeenteleden daarover denken, maar ik vermoed, dat wanneer de gemeente ordonnantie in de buitengewesten (meer speciaal Djambi voor welk gewest ik het zeker meen te weten) zich bij de betrokken bevolking demonstreert in een beweging tot vermeerdering der finantieele lasten, dan zullen de zegeningen van de verleende autonomie zeker niet die appreciatie ondervinden, die zoo noodig is on het welslagen te verzekeren.

M.i. ligt het moment voor belastingheffing niet zoo naast de deur als men wel meent.

Daartoe kan eerst dàn worden overgegaan, wanneer de Inlandsche gemeenten reeds een zeker stadium van ontwikkeling hebben bereikt.

In de eerste plaats mag geëischt worden, dat de gemeentenaren het innig besef hebben verkregen van het: „voor wat, hoort wat".

Zoolang men zoover niet is, is de belastingheffing uit den booze.

Uiteraard geldt het hierboven vermelde voor het beginsel directe belastingen.

Indirecte belastingen daarentegen zouden wel geprobeerd kunnen worden.

3. *Retributie's.*

Onder retributie's versta ik die heffingen, die de Inlandsche gemeente oplegt zoowel aan vreemdelingen als aan de eigen ingezetenen, in den vorm van eene vergoeding, aan vreemdelingen voor het hun toekennen van zekere rechten, die anders uitsluitend aan ingezetenen zijn voorbehouden, aan ingezetenen voor de praestatie van diensten in hun belang [1]).

---

[1]) o. a. kent men in de adat het volgende:

1 de mas sedan een vast recht, die men verschuldigd is voor de wettiging van overgang van bezit van zaken verbandhoudende met het algemeen beschikkingsrecht: z. a. overgang van grondbezit. Dit recht moet worden opgebracht door dengene, die de zaak aanvaardt.

2 de mas angoes bedragende 2 maal zooveel als de mas sedan, omdat hiermede niet alleen wettiging van den overgang maar bovendien fixeering van de zaak op het terrein plaats heeft.

(Zie vervolg 499)

Is de heffing van directe belastingen iets nieuws, de retributiebetaling daarentegen is voor den Inlandsche gemeentenaar eene instelling, die zoo oud is als de weg naar Rome.

Boengo pasir, boengo tanah, pantjong alas e. d. zijn alle uitingen van deze instelling.

Ze zijn een gevolg van het privaatrechtelijk karakter, dat de verhouding tusschen de gemeente en haar beschikkingsgebied draagt. Men vindt dit karakter terug in het domeinrecht, dat de staat zich(1870 op Java, 1872, op de buitengewesten) heeft toegekend op alle gronden, waarop niet door derden rechten worden uitgeoefend en het is op grond van deze domeinverklaring, dat de erfpachtsrechten, geheven over gronden in het rechtstreeks bestuurd, een deel van de staats inkomsten zijn gaan uitmaken.

Het is begrijpelijk, dat zoolang onze agrarische wetgeving nog steeds op het beginsel van de domein verklaring rust er geen uitzicht zal kunnen bestaan om deze bron van inkomsten voor de gemeente aan te boren.

In verband mede met hetgeen hierboven bereids vermeld werd, wordt het wenschelijk geacht, dit beginsel los te laten, omdat men hiervoor aan de Inlandsche gemeenten in die streken van het rechtstreeks bestuurd gebied, die zich reeds in de belangstelling van het particulier kapitaal verheugen, de gelegenheid verschaft tot het leggen van een basis voor hare fanintieele credietwaardigheid en daarmede ook voor hare finantieele zelfstandigheid.

Deze retributie's werden in de adat geheven over alle zaken in direct verband staande met het domeinrecht van de gemeenschap over het beschikkingsgebied. We zouden hieronder derhalve hebben te rekenen de concessie's voor: delfstoffen, het gebruik van waterkracht, verpachting van vogelnestgrotten e.d.

Wanneer in deze materie onder erkenning van het domeinrecht der Inlandsche gemeenten de zelfbestuursregelen van 1919 Stbl. Nos. 822 en 823 toegelicht bij Bijblad 9385 mogen worden toegepast,

---

Deze rechten dragen een imperatief karakter. Ze worden thans meestentijds ook in geld opgebracht. Een facultatief karakter draagt de „mas penerang", een recht, dat ten deele in geld ten deele in natura (sedekah) wordt opgebracht met het doel om eene overeenkomst of verbintenis te bezegelen en aangeboden wordt aan het gemeentehoofd.

Deze heffingen maken thans deel uit van de inkomsten der hoofden, niet onmogelijk is het om hieraan een publiekrechtelijk karakter te geven en ze als gemeenteinkomsten te beschouwen. Wanneer de hoofden hun deel hieruit ontvangen in den vorm van een vast salaris zullen hunnerzijds geene bezwaren bestaan.

zouden we reeds een fikschen stap hebben gedaan ter bevordering van de finantieele zelfstandigheid der Inlandsche gemeenten, die zich bereids verheugen mogen in de belangstelling van het groot-kapitaal, terwijl voor die gemeenten, die zich in dit opzicht nog in het eerste stadium van ontwikkeling bevinden, dit gelden zal als en krachtige steun tot de opwekking c.q. ontwikkeling van de crediet-waardigheid.

Dat van deze retributie's een zeker aandeel in de staatskas gestort behoort te worden, is niet anders dan billijk en een goede rechtsgrond wordt hierin gevonden, dat al deze rechtsgemeenschappen behalve eigen belangen ook nog te behartigen hebben de algemeene staatsbelangen voor welker instandhouding zij mede uit eigen belang het hunne hebben bij te dragen.

Dat de gemeentelijke autonomie op dit terrein mede onder de algemeene Staats-controle gesteld zal worden en dat de Staat zich zijn bevoegdheid tot ingrijpen blijve voorbehouden is gewenscht en om redenen van hoogeren politieken aard waarvoor alleen de staat als zoodanig de verantwoordelijkheid draagt, zeer begrijpelijk. Het beginsel zal ook hier moeten luiden: „Allen voor één en één voor allen".

Voor dit algemeen belang, zal ten allen tijde het bijzonder particulier belang hebben te wijken.

Alleen op dezen grondslag toch is de staatkundige vorming en de bestaansmogelijkheid van den staat als politieke eenheid te waarborgen en daarom zal het goed wezen dit begrip reeds van stonde af bij de Inlandsche rechtsgemeenschappen op te wekken.

Uit een politiek-paedagogisch oogpunt komt me dit voor te zijn een allereerste eisch.

Brengen we bronnen van inkomsten als hier bedoeld tot volle ontwikkeling, dan zal het onnoodig zijn om het recht tot belastingheffing al dadelijk toe te kennen.

Hoe verder men deze noodzakelijkheid van zich afschuiven kan, hoe beter. De gemeentelijke belastingheffing beschouw ik in het algemeen en in het bijzonder voor de Inlandsche rechtsgemeenschappen als een noodzakelijk kwaad, tot welk middel men daarom eerst dan zijn toevlucht zal moeten nemen, wanneer de noodzakelijkheid daartoe dringt.

4. *Gerechtelijke boeten en confiscatien.*

Zoolang de adatrechtspraak bestaat worden deze inkomsten beschouwd als baten van de gemeenschap. De algemeene invoering

van de Gouvernementsrechtspraak zal deze bron vermoedelijk doen opdrogen.

5. *Inkomsten uit bedrijven.*

Als zoodanig hebben getoond levensvatbaarheid te bezitten die uit het passer bedrijf.

Het is begrijpelijk, dat voor de oprichting van zoo'n bedrijf de factoren gunstig hebben te zijn. Het dicht bevolkt zijn van streken is daarvoor een vereischte, daarnaast echter dat men heeft een groep (voldoende sterk) van koopers. In het binnenland, daar waar de maatschappij nog op het agricultureele standpunt staat, zal deze groep meestal afwezig zijn. De artikelen van dagelijksche behoefte kweekt ieder voor zichzelf, wat zal men dan te koop aanbieden? En wie zal er dan koopen?

Voor de meeste Inlandsche rechtsgemeenschappen zal men dan ook op dezen inkomstenbron in het geheel niet behoeven te rekenen.

Wil men ook voor deze minder gunstig bedeelde gemeenschappen bedrijven in het leven roepen, dan zal men de oplossing in eene andere richting hebben te zoeken. De willigheid van het publiek verzekert men zich door de gestie in te zetten daar, waar al het denken en al de energie op geconcentreerd is en zoo dat het opgerichte bedrijf is te beschouwen als eene bevrediging van de eerste aller nooden en behoeften, die niet enkel verband houdt met de bestaande maatschappelijke organisatie maar vooral met het „to be or not to be" van de maatschappij in haar geheel.

Dies hangen aard en wezen van deze nooden samen met die der factoren, die het maatschappelijk bestaan beïnvloeden.

Zoo zal begrijpelijkerwijze in eene gemeenschap, die in de vischvangst of in de veeteelt een hoofdbestaan vindt het punt van uitgang een geheel ander moeten zijn dan daar waar men hoofdzakelijk van den landbouw leeft.

Elk geval zal derhalve op zich zelf moeten worden beschouwd; de bedrijfsinrichting daarmede overeenkomstig.

Ter verduidelijking zal ik me bepalen tot een voorbeeld, dat ik ontleen aan in het Boven Djambische bestaande toestanden.

Ik zei hiervoren reeds, dat de woorden van den Regent van Serang nopens de beteekenis die de rijstbouw voor de Javanen heeft, onverkort voor den boven-Djambiër kan worden overgenomen.

En inderdaad de Boven-Djambiër is in landbouwtechnischen zin (speciaal rijstbouw) al even hoog ontwikkeld als de Javaan.

Hoe zou het ook anders kunnen waar èn Javaan èn Boven-Djambiër in deze denzelfden leermeester hebben gehad n.l. de Hindoe's. (zie de Hindo Javanen in Midden Sumatra van den Heer L. C. Westenenk; ook de folklore wijst daarop). Dit nader uiteen te zetten valt buiten het bestek van dit opstel.

De sawahbouw wordt hier in verschillende vormen gedreven.

Naar de gradatie in volmaaktheid in landbouwtechnischen zin zou men de bestaande vormen als volgt kunnen ordenen:

1. De moeras sawah.
2. De van regen afhankelijke sawah.
3. De sawah met Kientjir bevloeiing [1]).
4. De Sawah met irrigatie middels waterleidingen kort gezegd de sawah bandar hidoep, die feitelijk als volmaakt kan worden aangemerkt.

Ik begin met elk van die cultuurvormen aan een nadere bespreking te onderwerpen, daarbij zal ik voor- en nadeelen zooveel mogelijk naar voren brengen om daaruit bepaalde leemten te kunnen aantoonen.

De Moeras sawah.

Het voordeel hiervan is: gemakkelijke aanleg, geen leidingen nòch voor toevoer nòch voor afvoer, geen terrasseering, weinig grondbewerking, meestal goede oogsten. Nadeelen: lage ligging ten gevolge waarvan inundatie gemakkelijk intreedt en daarmede oogstmislukking, geen toevoer van water, waardoor uitdroging van den bodem kan plaats grijpen. Een grooter nadeel is: geen afvoer waar-

---

1) De bekende waterraderen dienende om het water van de hoofdrivier op te voeren op de velden. Deze waterraderen hebben een stuwhoogte van hoogstens 6 vaam en een capaciteit van 70 L. tot 120 / 140 L. per minuut.

Ze brengen het water van de hoofdrivier in een vergaarbak, van waaruit het middels leidingen wordt gebracht daar, waar men het noodig heeft.

Het werk bestaat uit een stuwdam van vlechtwerk die soms (dit hangt af van de stroomsterkte) over de geheele breedte der rivier aangebracht wordt. Kosten van dezen stuwdam, die jaarlijks herstelling behoeft, (afhankelijk van het werk, dat men te presteeren heeft): ƒ 30 à ƒ 45 voor eersten aanleg en voor jaarlijksch onderhoud ƒ 10 à ƒ 20.

Deze stuwdam, waarin men aan de zijde waar de kintjir is opgesteld een doorlaat vrijgelaten heeft is noodig om in den doorlaat hier bedoeld een zoodanige stroomsnelheid op te wekken, waardoor het scheprad in beweging kan worden gebracht. Het scheprad zelf kost naar gelang van de grootte en van de meerdere of mindere gemakkelijkheid van de materialen verkrijging ƒ 10 / ƒ 20 (in normale tijden).

Een kintjir in eersten aanleg komt derhalve te staan op ƒ 40 à ƒ 65. Het rad dient jaarlijks te worden vernieuwd, zoodat elk jaar de bezitter van een sawah kintjir heeft uit te geven voor zijn waterverschaffing een bedrag van ƒ 20 à ƒ 40.

door oogstverlies plaats heeft doordat bij rukwinden het gewas wordt neergeslagen en de halmen ten halve zich in het water bevindend, spoedig tot rotting overgaan.

Het riskante van het bedrijf schuilt derhalve in de gemakkelijke innundatie en de onmogelijkheid om den bodem absoluut droog te krijgen ook noodig voor het ontzüringsproces.

Betere regeling van de water toe- en afvoer is dus gewenscht.

Wat zou derhalve kunnen worden gedaan?

1. Het aanbrengen van sluizen om indien noodig het rivierwater er buiten te houden
2. aanleg van drains voor de afwatering
3. aanleg van toevoer leidingen om de bevloeiing te waarborgen.

Van regen afhankelijke sawah's.

De van regen afhankelijke sawah's zijn niet veel beter dan de moeras sawah's.

De zekerheid van den oogst is bij deze gronden grooter dan bij de moerassawah's; de kans op inundatie's is hierbij geringer.

Het wezen van deze sawahsoort is bekend.

Middels dijkjes houdt men het water op de velden, om dat, wanneer het moment van beplanten aangebroken is te laten wegvloeien.

Een water reserve heeft men niet, kan men niet houden.

Het eenmaal uitgeplante gewas moet het dan ook daarna stellen met de waterhoeveelheid, die de regens brengen.

Dit nadeel is wel overwegend.

De van regen afhankelijke sawah's vindt men daar, waar de bevolking niet in staat is ten deele uit technische onmacht om op andere wijze bevloeiing aan te brengen.

Begrijpelijk is het, dat het zwakke punt hier is de bevloeiingskwestie, die meestal met technische hulp en wat geld wel op te lossen is (b. v. bouw van een wadoek).

Nu de *sawah kintjir*:

Uit de noot gesteld op bld. 58 blijkt welke kosten aan een kintjir in eersten aanbouw verbonden zijn, en welke aan jaarlijks terugkeerende herstellingen.

Wanneer men nagaat, dat een bouw sawah opbrengt ± een 40 pikol padi kostende *f* 6.— à *f* 6.50 de pikol in normale tijden, dan kan men nagaan, dat de kosten voor de watervoorziening reeds een vrij behoorlijken druk op de winstmarge van het bedrijf

uitoefent. Dit cijfer wordt nog funester, wanneer bandjirs de eenmaal opgestelde waterraderen wegslaan en men genoodzaakt is tot nieuw-bouw over te gaan.

Dezelfde oorzaak, die aan te wijzen is voor het ontstaan van de van regen afhankelijke sawah's heeft mede aanleiding gegeven aan de wording van de sawah kintjir.

Voordeelen: goed en slibrijk bevloeiingswater.

Nadeelen: Hooge bedrijfskosten, die nog vermeerderd worden door vernielende bandjirs.

Geringe bedrijfszekerheid. De kintjirs worden n.l. op een bepaalden waterstand in de rivieren gesteld. Is het water te hoog of te laag dan werkt de kintjir niet. En aangezien men eerst tegen den drogentijd op eenige stabiliteit in den waterstand in de rivieren rekenen kan, kan de kintjir bevloeing eerst in dezen tijd in gang worden gezet.

Het gevolg hiervan is dan ook, dat wanneer in de werking van de kintjir stagnatie komt [1]) de velden absoluut droog zijn, want de regens zijn ook in dezen tijd schaarscher geworden.

Evenals bij al de andere bevloeiingsmethoden voelt de Djambiër derhalve, dat de irrigatie middels kintjirs niet dat is, wat men van een goed ingericht irrigatiewezen verwachten kan.

In verband met 's volks mentaliteit wordt het begrijpelijk dat men op dit terrein een dankbaar arbeidsveld vinden kan.

Gaat men na, wat het water middels kintjir bevloeiing den Djambischen landbouwer kost dan kan men zich wel indenken, dat men hier op het gebied der watervoorziening niet al te zeer verwend is en dat, van deze omstandigheid gebruik makende, het niet geheel en al onmogelijk is op de basis van den hier gestelden kostprijs een watervoorzieningsbedrijf in te richten.

Ik teeken hier nog bij aan, dat het koopen van water (in dit geval dan het overtollige water) geen zeldzaamheid is.

Irrigatie Sawah.

Het is bekend, dat de vigeerende wijze van aanleg en exploitatie van irrigatiewerken als volgt is. Aanleg door den technischen dienst der B. O. W. en voor rekening van den lande, hier in vrijen arbeid,

---

1) Vaak komt het voor, dat dit juist plaats heeft in een tijd dat of de „sawah (in bewerking) òf de aanplant zoo staat, dat beide water noodig hebben.

daar met gebruikmaking van heerendienstplichtigen; herstel en onderhoud op dezelfde wijze.

De exploitatie van deze feitelijk-Gouvernementswerken berust in handen van den Irrigatie dienst. Gebruik van het water kosteloos door de sawah bezittende Inlandsche bevolking.

Daarnaast vindt men de z. g. Inlandsche werken, meestal aangelegd door de betrokken bevolking en in beheer bij het dorpshoofd. De nadeelen aan deze laatste soort leidingen klevende zijn een gevolg van ondeskundigen bouw en irrationeele exploitatie (zie daarover het art. Bevloeiingen in de Encyclopaedie van N. I., uitgave 1917, 1e deel bldz. 289 e. v.).

In de buitengewesten en meer speciaal in het Boven Djambische zijn leidingen van deze soort regel. Als gevolg juist van deze fouten ziet men verschillende oude vervallen leidingen, die uit onmacht der bevolking tot wederopbouw geheel in onbruik zijn geraakt met als gevolg daarvan een verdringen van de sawahcultuur door den ladangbouw.

Een ingrijpen van ons bestuur in deze kwestie is meer dan urgent en om utiliteits redenen (voornamelijk in verband met de mogelijkheid van snellere tot standkoming) acht ik het gewenscht bij dit ingrijpen steeds het decentralisatie beginsel in het oog te blijven houden.

Instede van hierbij de methode te volgen, die op Java sedert ongeveer het midden der vorige eeuw is toegepast n.l. aanleg en beheer van irrigatiewerken als Gouvernementswerken, zou ik wenschen een inrichting als gemeentelijk bedrijf waarvoor van Regeeringswege [1]) finantieele steun en technische leiding en voorlichting voor den bouw worde verleend.

Ook voor de staatskas wordt een dergelijk streven noodig.

Wanneer we althans het 1e deel van de Encyclopaedie van N. I. opslaan dan staat op bladz. 297 onder het artikel bevloeiingen het volgende te lezen: „Omtrent den invloed, dien de irrigatie op den economischen toestand heeft uitgeoefend, zijn nog weinig positieve gegevens gepubliceerd. Dat die invloed gunstig is wordt algemeen erkend. Meer verschil van gevoelen bestaat omtrent de vraag, of uit een financieel oogpunt beschouwd, de aanleg van irrigatiewerken direct rendabel kan worden geacht. De vermeerdering van inkomsten voor de bevolking bestaat voorn.l. in de mindere kans op

[1]) c. q. door bemiddeling van de volksbanken.

oogstmislukkingen, grootere opbrengst van bevloeide velden, gelegenheid tot het planten van tweede gewassen na den rijstoogst (in den oost-moesson) en in de voordeelen verbonden aan de oprichting van Europeesche landbouw- en fabrieksondernemingen (suikerfabrieken). In eene recente publicatie van de Pemali werken — die eene oppervlakte van rond 46500 bouws bevloeien — werd becijferd, dat de voordeelen door de bevolking verkregen uit den aanleg dier werken (welke tot stand kwamen voor een bedrag van rond ƒ 2.309.000) geschat kunnen worden op eene gemiddelde jaarlijksche vermeerdering van inkomsten van ƒ 975.000 tot ƒ 1.500.000 doch dat de directe voordeelen voor het Gouvernement slechts ± 0.7 % van het aanlegkapitaal uitmaken: een gevolg van de omstandigheid, dat van eene belasting verhooging na voltooiing dier werken nog niet was gekomen."

Dit was de toestand in 1917. Wanneer we in aanmerking nemen, dat de Pemali werken (zie hetzelfde art. N. I. Encyclopedie bldz. 295) in 1903 voltooid werden en dat dus 14 jaren daarna (1917) de directe voordeelen van het Gouvernement nog slechts 0.7 % bedragen hebben dan mag, dunkt me, in dit feit alleen een voldoende rechtsgrond worden aangetroffen voor het betoog, dat eene irrigatieinrichting door den staat aangelegd en in stand gehouden kan worden aangenomen als te staan op foutieven grondslag.

De belangen toch die hier gediend worden zijn in de eerste plaats te beschouwen als die der daarbij betrokken landbouwers.

Dit wordt duidelijke wanneer men verderop in hetzelfde artikel leest: „Bij de van regen afhankelijk gronden voor de tot standkoming van genoemde werken, moest gemiddeld ± 25 % van de landrenteopbrengst worden afgeschreven, voorn.l. door ziekten en plagen ontstaan tengevolge van watergebrek; na het tot standkomen der irrigatiewerken daalde de afschrijving tot gemiddeld 3%".

Èn de belangen van den landbouwer èn de belangen van het Gouvernement werden derhalve gediend, doch houdt men het cijfer 0.7 % in het oog dan wordt de beantwoording der vraag wie daar het meest van geprofiteerd heeft, al heel eenvoudig [1]).

[1]) In de begrooting van N. I. van 1919 staat aan den kant der uitgaven een bedrag van ruim 9 millioen t. b. v. irrigatie doeleinden.
Terwijl aan den kant der middelen slecht ƒ 36000 genoteerd staat aan bedragen (waarschijnlijk van de suikerfabrieken op Java).
Het overgroote deel van de uitgaven uit dezen hoofde wordt derhalve gedragen door den Staat d. i. de totaliteit van de Indische rechtsgemeenschappen, ook derhalve de daarbij niet betrokkenen.

Daar komt evenwel nog dit bij: onder de tegenwoordige omstandigheden zou een dergelijk werk worden bestreden uit mlddeien van den buitengewonen dienst.

De leeningen, die deze middelen moeten verschaffen worden gesloten op een rentevoet van toch zeker meer dan 0.7 %.

Dit tekort zal gedekt moeten worden. Hoe?

Welk antwoord wier ook passen moge, ten duidelijkste blijkt, dat de zorg voor belangen van sawahbezitters wier velden geirrigeerd worden middels werken op deze wijze aangelegd, gedragen wordt door alle Indische rechtsgemeenschappen (welk feit juist door de decentralisatiepolitiek zich scherper afteekenen gaat).

Men versta mij wel; ik ontken niet de noodwendigheid, de plicht van de overheid tot bezorging van dergelijke belangen, maar ik ontken de noodzakelijkheid en zeer zeker de wenschelijkheid om die belangenbezorging op dezen voet te doen plaats hebben laat staan continueeren [1]).

De uitbreiding van den irrigatiedienst over heel Indië zal op deze wijze zooveel kosten, dat daardoor een zware druk op de staatsbegrooting zal worden uitgeoefend. Waar men daarnaast het decentralisatie-beginsel eenmaal heeft aanvaard, zou het wenschelijk zijn een scherpe scheidingslijn te trekken tusschen de onderwerpen van staats- en gemeente zorg; tot welke laatste ik in de aller eerste plaats het irrigatiewezen reken.

Het irrigatie vraagstuk gemeentezorg.

Op grond hiervan is het dan ook, dat ik te voren — ik zeide om utiliteits redenen — heb aanbevolen om er al vast toe over te gaan (waar de gelegenheid is, waar een basis reeds bestaat) het irrigatie vraagstuk op te lossen in de richting van het decentralisatiebeginsel d. i. derhalve het een onderwerp te maken van gemeente zorg en dit zuiver commercieel als gemeentebedrijf in te richten [2]).

---

1) De wet van 23 Juli 1918 (Stbl. 1919 No. 49) opent de mogelijkheid tot oprichting van waterschappen. Als publiek rechtelijke rechtspersoonlijkheid bezittende lichamen. De mogelijkheid van verandering is er dus.

2) Bij de wet van 24 Juli 1918 (Stbl. 1919 No. 49) werd de mogelijkheid geopend tot de oprichting van rechtspersoonlijkheid bezittende waterschappen. Deze waterschappen zullen dan komen te staan naast de gemeente. Voor de dun bevolkte buitengewesten acht ik dat voorshands onnoodig en minder wenschelijk. Ik prefereer één publiekrechtelijke instelling, de gemeente, aan wie de bevoegdheid gegeven wordt om binnen de eigen grenzen alleen regelend op te treden in het materieel welzijn der gemeentenaren.

(Zie vervolg 506)

Is om redenen van financieel politieken aard een zwenking gewenscht, ook de ethnologische zijde vraagt daarom.

Wat toch is het geval?

In het Boven Djambische (en waarschijnlijk ook elders in den archipel, wellicht zelfs overal, waar men instellingen overeenkomende met de Balische soebak's mist) is een irrigatiewerk familiebezit en draagt alszoodanig een geheel privaatrechtelijk karakter.

De wording van een irrigatie werk is als volgt:

Meerdere personen (soms ook een) die ik zal betitelen met A, B, C, D zijn overeengekomen een irrigatie werk aan te leggen. Erkennende het beschikkingsrecht der gemeente op alhetgeen binnen het beschikkingsgebied gelegen is dus ook op het water (zeggen de piagems niet ajiq setitiq, tanah sekepal, enz., batin „jang poenja? d. w. z. zelfs één enkele druppel water, zelfs één handvol aarde is eigendom van dit gemeentehoofd c. q. gemeente bestuur?) wordt vooraf toestemming gevraagd aan het gemeente bestuur.

In het voltooide werk zijn èn A, èn B èn C èn D deelgerechtigden, ieder voor een gelijk aandeel d. i. $^1/_4$ deel.

De verdeeling van dit water geschiedt heel vernuftig; middels een planken schot, geplaatst over de geheele breedte van de leiding en voorzien van 4 even groote inkepingen, die met de meeste nauwgezetheid worden aangebracht.

Ieders aandeel is nu de waterhoeveelheid door elke inkeping (takoq) stroomde. Het aandeel van elk der deelgerechtigden wordt

---

Ik wil, dat de gemeenteleden aan den lijve zullen voelen, dat al het goede komt van de innige samenwerking der individuen in het gemeentelijk verband; want het doel is, tusschen de gemeentenaren en de gemeente een zekere gemeenschappelijke band te leggen, om de samenwoning te doen zijn une société des citoyens unis par des relations „locales". (Begrip: gemeente naar oude fransche wetten. Oppenheim 281).

Thans is die samenwoning hoofdzakelijk gebaseerd op den genealogischen band, die individu met familie (de genaalogische groep) bindt. De gemeente is op dit genealogisch instinct gegrondvest; in de geheele structuur vindt men dit beginsel terug.

Die genealogische band zal plaats moeten maken voor de gemeentelijk-territoriale, omdat in de maatschappelijke ontwikkeling een allengs verslappen van dien genealogischen band zal plaats vinden. Naarmate dit proces vordert zal de territoriale-gemeentelijke band daarvoor in de plaats moeten treden totdat deze ten slotte gene geheel zal hebben vervangen.

Om deze redenen wil ik als eenige spil waarom het sociale en economische leven draaien zal, de gemeente aanwenden. Is eenmaal de société des citoyens unis par des relations locales geconsolideerd dan is tegen het in het leven roepen van andere publiekrechtelijke lichamen, zooals de waterschappen zijn, geen bezwaar.

derhalve geheeten ajiq [1]) nan setakoq. Op dit ajiq nan setakoq wordt door elk der houders een volledig bezitsrecht uitgeoefend. Het wordt als een gewone zaak, als elk ander voorwerp van bezit en is vatbaar voor overdracht, in alle vormen. De meest voorkomende is echter de erfstelling.

Anderen kunnen daar niet de minste rechten op doen gelden.

Met goedvinden van de eigenaren kunnen buitenstaanders zich in de maatschap inkoopen.

De erfgenamen van A, B, C, en D erven ieder het aandeel, dat rechtens den erflaters toekwam. Nu kan het gebeuren, dat A twee descendenten heeft, B slechts een, C tien, en D twintig.

Het „ajiq nan setakoq" van A wordt verdeeld in tweeën, dat van B blijft intact, van C in tien gelijke deelen en van D in twintig.

Komen de desendenten van C en D nu water te kort dan hebben ze er niet op te rekenen, dat A en B goedwillig van hun overvloed zullen afstaan. De water behoevenden toch staan tot de water bezittenden niet in eenig genealogisch verband, hetgeen anders het zelfzuchtig gevoel zou hebben getemperd.

A en B zullen vermoedelijk hun water te koop verkrijgbaar stellen, hetzij af te betalen in geld of in natura.

Ten opzichte van descendenten van C en D staan die van A en B in dit opzicht derhalve in een sterkere economische positie, eene positie, die misbruikt zou kunnen worden, door stelselmatig het water aan de anderen te onthouden. De ontginningen van dezen worden derhalve waardeloos; ook is het mogelijk, dat het anderen onmogelijk wordt gemaakt om sawah ontginningen te beginnen.

De economisch sterkeren krijgen op die wijze de gelegenheid om gronden in de buurt der waterleiding en hieruit irrigeerbaar te blokkeeren [2]).

Rationeel kan de exploitatie methode derhalve niet heeten.

We zien hier dus, dat niettegenstaande het feit, dat het irrigatiewerk de welvaartsbron is voor de aangeslotenen en men verwachten zou, dat dit in staat zou zijn om het bindmiddel tusschen de daarbij geinteresseerden te vormen, het tegendeel waarheid is in het maatschappelijk ontwikkelingsstadium van thans.

---

1) water van aer, air, ajiq.

2) De kiem van een watertrust is hier derhalve te constateeren, die in de toekomst, wanneer alsdan het mercantiel begrip over de bevolking zal zijn vaardig geworden (met ongebreidelde zucht naar geldgewin) tot funeste gevolgen aanleiding kan geven.

Coöperatie tusschen individuen wordt bevorderd niet door gelijkheid van materieele belangen, doch door genealogische banden.

Als gevolg van deze realiteit laat ook het onderhoud der leidingen te wenschen over. De één wil zich niet meer moeite getroosten dan de ander. Wat men doen en laten zal, wordt op een goudschaaltje gewogen en vooraf in „moefakat" uitgemaakt. Het verval van werken als hier bedoeld wordt ook ten deele hieraan toegeschreven. De onmacht, wanneer dit niet bepaald technische moeielijkheden betreft, vindt in dit feit dan ook voor een deel zijn oorsprong

Men moge daarvan denken zoo men wil, deze realiteit hebben we te aanvaarden en daarmede rekening te houden. Daarom is 't noodig in het belang van het algemeen, dat aanleg, exploitatie, beheer van waterleidingen zoo min mogelijk worde overgelaten aan het persoonlijk initiatief der gemeenteleden.

We hebben hier te doen met de allereerste en voornaamste der gemeentelijke belangen, die dan ook alleen aan de gemeente alszoodanig moeten worden voorbehouden.

Hoe dit kan?

In de eerste plaats door erkenning van overheidswege van het gemeentelijk domeinrecht.

Immers zegt de adat niet: „ajiq setitiq, tanah sekepal (zie voren) batin nan poenja?".

Op grond van dit domeinrecht nu kan de gemeente zich het uitsluitend recht voorbehouden van exploitatie van de waterwerken[1]).

Deze waterwerken zijn dan het uitsluitende eigendom van de gemeente, die dan mede op den voet van het terzake bestaande en gebruikelijke het irrigatiewater tegen retributie ter beschikking van de leden stelt.

Houdt men in het oog, wat in streken, waar thans kintjir bevloeiing bestaat het water den landbouwer kost dan mag eene inrichting van een bedrijf als hierbedoeld zelfs op commercieele basis niet onmogelijk worden geacht.

Men ontgaat hierbij de nadeelen van een particuliere bedrijfsinrichting, waarvan hierboven gewag werd gemaakt.

Elk lid uit hoofde van zijn lidmaatschap heeft dan het recht van het irrigatiewater gebruik te maken, mits de verschuldigde retributie voldaan worde. Het gemeentebestuur is de eenige, die hier-

---

1) Cfm het uit de domeinverklaring voortvloeiend recht van den Staat.

over te beslissen heeft en naarmate nu het economisch besef bij dit bestuur geprikkeld wordt, naar diezelfde mate zal het welvaart aanbrengend vermogen van het irrigatiewerk stijgen.

De vraag hoe het zou kunnen is hiermede ten deele beantwoord; ten deele want het moeilijke komt nog n. l. dit: Hoe komt men aan de benoodigde gelden?

Laten we alvorens tot de beantwoording van deze vraag over te gaan, vooraf ter bepaling van de gedachten eenige cijfers naar voren brengen.

De Pemali werken, die volgens gegevens uit de Encyclopaedie van N. I. deel 1 Bldn. 289 e. v. hebben gediend tot bevloeiing van 46500 bouw hebben gekost ƒ 2.309.000.

Ik neem op grond van deze gegevens ter bepaling van de gedachten den eenheidsprijs aan van ƒ 5000 [1]) per 100 bouw.

Ik neem voorts aan, dat er in eenige rechtsgemeenschap te bevloeien is een oppervlakte van 500 bouw. Hiervoor wordt, de eenheidsprijs van ƒ 5000 per 100 bouw aannemende, noodig geacht een bedrag van ƒ 25000.

Zeg, dat de gemeenschap, aan retributie vraagt een bedrag van ƒ 5.— à ƒ 6.— per bouw, hetgeen gezien de kosten, die men aan kintjir bevloeiing uitgeeft, niet buitengewoon hoog is, en welk bedrag door den waterbehoevenden landbouwer gaarne zal worden opgebracht.

De jaarlijksche inkomsten uit dezen hoofde zijn derhalve te schatten op rond ƒ 3000.— waaruit de gemeente in staat zou zijn per jaar een bedrag van ƒ 1000.— af te zonderen, waarmede het eventueel in voorschot ontvangene ad ƒ 25000.— jaarlijks zou kunnen worden afbetaald, tengevolge waarvan na 25 jaren de schuld zou zijn aangezuiverd.

Ik neem hierbij nog alleen in aanmerking, dat het bevloeiingswater uitsluitend voor den rijstbouw (eens per jaar) wordt benut.

Wordt het als gevolg van een goed ingericht irrigatiewezen mogelijk in de 2 jaren 3 rijstoogsten uit den grond te halen of wordt de teelt van tweede gewassen, voor den aanplant waarvan men ook

---

[1]) Niettegenstaande de loonen en prijzen der materialen de hoogte zijn ingegaan, meen ik toch voor kleine werken, die in evenredigheid kunstwerken van minderen omvang behoeven dezen eenheidsprijs te mogen blijven aanhouden.

Coöperatie tusschen individuen wordt bevorderd niet door gelijkheid van materieele belangen, doch door genealogische banden.

Als gevolg van deze realiteit laat ook het onderhoud der leidingen te wenschen over. De één wil zich niet meer moeite getroosten dan de ander. Wat men doen en laten zal, wordt op een goudschaaltje gewogen en vooraf in „moefakat" uitgemaakt. Het verval van werken als hier bedoeld wordt ook ten deele hieraan toegeschreven. De onmacht, wanneer dit niet bepaald technische moeielijkheden betreft, vindt in dit feit dan ook voor een deel zijn oorsprong

Men moge daarvan denken zoo men wil, deze realiteit hebben we te aanvaarden en daarmede rekening te houden. Daarom is 't noodig in het belang van het algemeen, dat aanleg, exploitatie, beheer van waterleidingen zoo min mogelijk worde overgelaten aan het persoonlijk initiatief der gemeenteleden.

We hebben hier te doen met de allereerste en voornaamste der gemeentelijke belangen, die dan ook alleen aan de gemeente alszoodanig moeten worden voorbehouden.

Hoe dit kan?

In de eerste plaats door erkenning van overheidswege van het gemeentelijk domeinrecht.

Immers zegt de adat niet: „ajiq setitiq, tanah sekepal (zie voren) batin nan poenja?".

Op grond van dit domeinrecht nu kan de gemeente zich het uitsluitend recht voorbehouden van exploitatie van de waterwerken[1]).

Deze waterwerken zijn dan het uitsluitende eigendom van de gemeente, die dan mede op den voet van het terzake bestaande en gebruikelijke het irrigatiewater tegen retributie ter beschikking van de leden stelt.

Houdt men in het oog, wat in streken, waar thans kintjir bevloeiing bestaat het water den landbouwer kost dan mag eene inrichting van een bedrijf als hierbedoeld zelfs op commercieele basis niet onmogelijk worden geacht.

Men ontgaat hierbij de nadeelen van een particuliere bedrijfsinrichting, waarvan hierboven gewag werd gemaakt.

Elk lid uit hoofde van zijn lidmaatschap heeft dan het recht van het irrigatiewater gebruik te maken, mits de verschuldigde retributie voldaan worde. Het gemeentebestuur is de eenige, die hier-

---

1) Cfm het uit de domeinverklaring voortvloeiend recht van den Staat.

over te beslissen heeft en naarmate nu het economisch besef bij dit bestuur geprikkeld wordt, naar diezelfde mate zal het welvaart aanbrengend vermogen van het irrigatiewerk stijgen.

De vraag hoe het zou kunnen is hiermede ten deele beantwoord; ten deele want het moeilijke komt nog n. l. dit: Hoe komt men aan de benoodigde gelden?

Laten we alvorens tot de beantwoording van deze vraag over te gaan, vooraf ter bepaling van de gedachten eenige cijfers naar voren brengen.

De Pemali werken, die volgens gegevens uit de Encyclopaedie van N. I. deel 1 Bldn. 289 e. v. hebben gediend tot bevloeiing van 46500 bouw hebben gekost ƒ 2.309.000.

Ik neem op grond van deze gegevens ter bepaling van de gedachten den eenheidsprijs aan van ƒ 5000 [1]) per 100 bouw.

Ik neem voorts aan, dat er in eenige rechtsgemeenschap te bevloeien is een oppervlakte van 500 bouw. Hiervoor wordt, de eenheidsprijs van ƒ 5000 per 100 bouw aannemende, noodig geacht een bedrag van ƒ 25000.

Zeg, dat de gemeenschap, aan retributie vraagt een bedrag van ƒ 5.— à ƒ 6.— per bouw, hetgeen gezien de kosten, die men aan kintjir bevloeiing uitgeeft, niet buitengewoon hoog is, en welk bedrag door den waterbehoevenden landbouwer gaarne zal worden opgebracht.

De jaarlijksche inkomsten uit dezen hoofde zijn derhalve te schatten op rond ƒ 3000.— waaruit de gemeente in staat zou zijn per jaar een bedrag van ƒ 1000.— af te zonderen, waarmede het eventueel in voorschot ontvangene ad ƒ 25000.— jaarlijks zou kunnen worden afbetaald, tengevolge waarvan na 25 jaren de schuld zou zijn aangezuiverd.

Ik neem hierbij nog alleen in aanmerking, dat het bevloeiingswater uitsluitend voor den rijstbouw (eens per jaar) wordt benut.

Wordt het als gevolg van een goed ingericht irrigatiewezen mogelijk in de 2 jaren 3 rijstoogsten uit den grond te halen of wordt de teelt van tweede gewassen, voor den aanplant waarvan men ook

---

[1]) Niettegenstaande de loonen en prijzen der materialen de hoogte zijn ingegaan, meen ik toch voor kleine werken, die in evenredigheid kunstwerken van minderen omvang behoeven dezen eenheidsprijs te mogen blijven aanhouden.

water noodig zal hebben, populair [1]), dan stijgen de inkomsten uit dezen hoofde al heel gauw en zal het niet onmogelijk zijn de aflossing te bespoedigen

Het is niet onmogelijk, dat ik bij het maken van deze berekeningen onjuistheden heb begaan, de levensvatbaarheid van een bedrijfsinrichting in dezen geest meen ik toch wel te hebben in het licht gesteld. Al zou de afbetaling van het oprichtingskapitaal langeren tijd vragen, het aspect van de zaak wordt in elk geval gunstiger, wanneer we een parallel trekken met de Pemali werken, waar in 14 jaren tijd het Gouvernement nog niet veel meer dan 0.7 % jaarlijksch voordeel van het aanlegkapitaal genoten heeft. Na hoeveel jaren kan hier van amortisatie sprake zijn ?

Dat men bij de gemeentelijke bedrijfsinrichting zooveel mogelijk met eventueele uitbreiding heeft rekening te houden en wel zóó dat deze mogelijk wordt tegen kosten belangrijk minder dan de eenheidsprijs van den aanleg per bouw, is natuurlijk een kwestie van technisch inzicht.

Eene dergelijke uitbreiding zal tegen lagere aanlegkosten even hooge provenu's maken, waardoor natuurlijk de economische positie van het bedrijf belangrijk versterkt zal worden.

Een kwestie van economischen aard is het mede om, zoo de gelegenheid daartoe bestaat, een irrigatiebedrijf zóó in te richten, dat men om der wille van het rendement een zoo groot mogelijk bevloeibaar oppervlak verkrijgt: Bij dit streven kan het noodig zijn eenige rechtsgemeenschappen tot cooperatie te brengen, waarbij het aandeel, waarvoor ieder in dat bedrijf participeeren zal vooraf worden vastgesteld.

Laten we thans de vraag: „Hoe komen we aan het geld?" nogmaals stellen en trachten daarop een antwoord te vinden.

Renteloos voorschot van de Regeering; als antwoord is dit al heel gauw te geven, maar dan komen we tot het stelsel van de Gouvernements subsidie's naar behoefte, waarvan de nadeelen hierboven bereids werden uiteengezet.

Eene oplossing in deze richting komt daarom ongewenscht voor.

De andere weg, die ons openstaat, is:

6e *Leeningen.*

---

[1]) hetgeen geheel afhankelijk is van een markt en goedkoop transport daar heen.

De finantieele positie der Inlandsche rechtsgemeenschappen thans is nog zoodanig, dat geen enkele groote bankinstelling bereid zal worden gevonden om haar eene leening toe te staan.

Er blijft dus niet anders over dan dat volksbanken in deze helpen.

De positie die de volksbanken in dit stadium van ontwikkeling tegenover de Inlandsche rechtsgemeenschappen innemen, is ongeveer gelijkwaardig aan die ten opzichte van Inlandsche leeners, in wier belang indertijd het volkscredietwezen in het leven werd geroepen. Toen heeft men gedacht aan het individu, thans zal men de noodige aandacht aan de rechtsgemeenschap moeten schenken. Ook hierbij zal het paedagogisch element op den voorgrond moeten worden gesteld. Heeft men zich toen tot doel gesteld om de persoonlijke credietwaardigheid te ontwikkelen, datzelfde beginsel zal ook thans het motief hebben te zijn.

Bij den individueelen leener heeft men om practische redenen dit beginsel niet altijd kunnen doorvoeren en moest bij het uitschrijven van leeningen 's mans credietbevoegdheid mede gewicht in de schaal leggen.

Eene actie in dezen geest toegepast op de Inlandsche rechtsgemeenschap, die alszoodanig als rechtspersoon volledige handelingsbevoegdheid bezit zal n. b. m. meer gelegenheid laten het paedagogisch beginsel van de credietwaardigheid tot algemeene ontwikkeling te brengen. M. i. is een andere richting ook niet mogelijk, want wilde men ook hier de credietbevoegdheid laten medetellen, dan zou in het huidige ontwikkelingsstadium van deze publiekrechtelijke lichamen van geen crediet verleening sprake kunnen zijn.

Waar thans in de credietpolitiek der volksbanken toch reeds gepropageerd wordt het stelsel der groepsleeningen zoo zou ik voor willen stellen het begrip „groep" uit te breiden tot Inlandsche gemeente. Zou dit idee na perfectionneering aanvaard kunnen worden, dan meen ik te mogen aannemen, dat langzamerhand tusschen volksbank en Inlandsche rechtsgemeenschappen een innige band groeien zal.

In deze richting zouden de volksbanken nog een oneindig arbeidsveld kunnen vinden en zullen ze zich de gelegenheid scheppen de ziel te worden van het Inlandsche gemeenteleven.

Dat ze dan volksbank in den waren zin des woords zullen worden, mag mede worden aangenomen.

Het karakter van het Crediet.

De credieten, die verleend zullen worden, zullen het karakter hebben te dragen van hypothecaire leeningen, waarbij het hypotheekrecht gevestigd wordt op het vruchtgebruik van de waterleiding (art. 1164 B. W.) waaruit immers het recht van retributieheffing voortvloeit [1]).

Bij het voorbeeld der waterleiding blijvende, zal de opzet dan zóó moeten wezen, dat uit het werk zelf de aflossing en de rente worden betaald. Men krijgt derhalve in de negeribegrooting een leeningpost, die eerst dan zal worden gesanctionneerd, indien de rentabiliteit zoodanig is vastgelegd, dat het onomstootelijk blijkt, dat dit werk zich zelf bedruipen kan.

De stelregel, dat alleen voor absoluut productieve uitgaven zal mogen worden geleend, moge derhalve ingang vinden. In de regelen voor het beheer enz. van de kassen der Inlandsche rechtsgemeenschappen (Bijblad 8311) ligt voor de naleving van dit beginsel alle waarborg, immers daarin wordt aangegeven, dat jaarlijks de begrootingen ter goedkeuring aan het Hoofd van Gewestelijk Bestuur dienen te worden voorgelegd alvorens daaraan uitvoering mag worden gegeven.

Een stelsel van leeningen op langen termijn met lagen rentevoet zal zijn in te voeren.

Het risico van dergelijke leeningen (bij goede voorbereiding en dit mag gezien de uitgeoefende controle worden aangenomen) zal in den regel heel gering zijn, zoodat er m.i. geen bezwaar tegen zal bestaan den rentevoet, die juist met het oog hierop bij individueele leeningen hoog moest worden gesteld, te verlagen.

Een rente van niet hooger dan 6 % in normale gevallen komt aanbevelenswaardig voor.

In het voorbeeld hierboven genoemd heb ik de aanlegkosten van een werk ter bevloeiing van 500 bouw gesteld op ƒ 5000 per 100 bouw geeft derhalve ƒ 25000.—. Tegen 6 % geeft dit een jaarlijksche rente van ƒ 1500.—.

Wil men jaarlijks met ƒ 1000 aflossen en begroot men het jaar-

---

[1]) Ik wil hierbij nog de aandacht vestigen op de regeling van het Credietverband van Stbl. 1908 No. 542, waarbij in art 3 bepaald wordt, dat voor Credietverband alleen vatbaar zijn c. q. zakelijke gebruiksrechten der Inl. gemeenten op grond enz. Zou aanvulling van dit artikel en in overeenstemming brenging daarvan met art. 1164 B. W. aan de volksbanken niet reeds de gelegenheid openen tot credietverleening op deze basis?

lijks onderhoud, beheer enz. op ƒ 500, dan zal het jaarlijksch provenu moeten zijn ƒ 3000, zoodat de retributie gesteld dient te worden op ƒ 6.— per bouw, wat nog belangrijk minder is dan men noodig heeft voor de kintjir bevloeiing. (denk aan het risico door bandjirs veroorzaakt, die tot kostbare herstellingen aanleiding geven).

Op deze basis ingericht mag derhalve worden aangenomen, dat in 25 jaren tijd, de schuld is afbetaald. Na ommekomst van dien termijn zal derhalve de gemeente in het onbezwaard bezit zijn van het irrigatiewerk. Dat men op deze wijze haar credietbevoegdheid heeft opgevoerd is duidelijk. Een eventueele tweede leening zal daardoor op vasteren basis zijn gesteld, waarmede een stap in de goede richting is gedaan in ons streven tot finantieele zelfstandigmaking van deze soort publiekrechtelijke lichamen.

Een ander voordeel is dit: Wanneer al doende het economisch besef geprikkeld en het economisch inzicht van den Inlandschen gemeenteraad gevormd is, zal bij dezen het streven geboren worden om het rendement van het gemeentelijk bezit zoo hoog mogelijk op te voeren. Het gevolg daarvan zal zijn, dat men het onbebouwd laten van gronden niet gaarne zien zal en het rijstproduceerend vermogen zal ongetwijfeld moeten toenemen. In deze welvaartstoename zal de fiscus ongetwijfeld moeten mede deelen.

Naast de toepassing van de leeningspolitiek zal consolideering en ontwikkeling der verschillende bronnen van inkomsten hierboven genoemd gewenscht blijven. Immers hoe weinig ook (in oorsprong) dragen ze ongetwijfeld bij tot de fundeering van de credietbevoegdheid der gemeente.

De gang van zaken.

Hoe is nu de gang van zaken in dit stelsel ?

In de gemeente wordt besloten een waterleiding aan te leggen. Men brengt dit voor bij den plaatselijken Bestuurder, die bij het Gewestelijk Bestuurshoofd een voorstel ter zake indient. Tot nader onderzoek wordt nu een deskundige (voor kleine werkjes, hetgeen regel zal zijn een opzichter) opgedragen de noodige opmetingen, kaarten enz. te vervaardigen en een kostenberekening op te maken. Ter meerdere garantie voor de uitvoerbaarheid van het een en ander, zouden alle op het werk betrekking hebbende stukken ter examinatie naar het B. O. W. departement kunnen worden opgezonden. Is alles in orde bevonden dan worden de stukken na goedkeuring van het Hoofd van gewestelijk bestuur terug gezonden.

Eerst daarna wordt de leenings aanvraag door de Inlandsche gemeente opgemaakt.

De volksbank opent een crediet tot het benoodigde bedrag en de uitvoering van het werk kan een aanvang nemen.

We zien, dat het op deze wijze, mogelijk worden zal de bestuurspolitiek in het rechtstreeks bestuurd gebied te voeren in de richting van de zelfbestuurspolitiek.

Welk voordeel in administratieven zin hiermede bereikt wordt, is te raden.

Thans nog dit paedagogisch voordeel: de gemeente d. i. de totaliteit der inwoners zal op deze wijze spoedig genoeg het juiste begrip van het „voor wat, hoort wat" vatten; hetgeen niet anders dan de decentralisatiepolitiek ten goede komen kan.

Zijn groote werken te entameeren, het bevorderen van de coöperatiezin tusschen eenige rechtsgemeenschappen ware gelijk gezegd te bevorderen.

Een op deze wijze aangelegd werk zal dan het eigendom moeten worden van de coöpereerende rechtsgemeenschappen.

Wijze van beheer.

Heeft men met kleine werken te doen dan waren zij als zuivere gemeentelijke bedrijven te beschouwen en het beheer, toezicht enz. ware toe te vertrouwen aan de betrokken gemeente zelve (zie boven).

Bij groote werken, die door coöperatie van eenige rechtsgemeenschappen zijn tot standgekomen en te beschouwen zijn als het eigendom van de daarin participeerende gemeenten, ware beheer, toezicht enz. op te dragen aan een waterschapsraad, bestaande uit leden door de coöpereerende lichamen gekozen.

Mogelijk zal de toekomst van de gemeentelijke bedrijven als hierbedoeld zijn eene oplossing in waterschappen. De bevolkingstoename toch zal met zich brengen uitbreiding van bouwterreinen speciaal sawah's.

Hoe grooter het te bevloeien oppervlak wordt, hoe economischer het mogelijk zal zijn zulks te bewerkstelligen uit een, zij het ook groot werk. Voor de tot standkoming hiervan zal coöperatie geboden zijn, waardoor men dan van zelf krijgt de oplossing van eenige gemeentebedrijven in een waterschap, hetgeen bovendien uit een oogpunt van bedrijfspolitiek gewenscht is.

Taak der Volksbanken.

In dit stelsel zullen de volksbanken tot taak krijgen het financieeren der in haar ressort liggende Inlandsche gemeenten.

Dat hiermede op hare schouders een belangrijk zwaardere taak zal zijn gelegd, is logisch, aan den anderen kant echter zal de voldoening van bestuur en administrateur grooter wezen, omdat ze dan in de ontwikkeling van land en volk een zeer grooten en zichtbaren invloed hebben kunnen; meer nog: de wording van het Inlandsche gemeentewezen hebben ze absoluut in de hand. Meer dan thans het geval is, zullen Bestuur en volksbank hand aan hand hebben te gaan in hun arbeid de Inlandsche bevolking te brengen op hoogeren trap van maatschappelijken welstand.

Hierboven hebben we betoogd de noodzakelijkheid om de Credietwaardigheid en Credietbevoegdheid der Inlandsche gemeente gestadig te ontwikkelen en te bevestigen.

Dat daartoe in de eerste plaats: „een safe deposit" noodig is, is duidelijk.

Het streven zal daarom moeten zijn, dat alle inkomsten der rechtgemeenschappen gelegen binnen het ressort van de financierende volksbank bij haar worden gedeponeerd als gelden in loopende rekening (giro).

Daartoe zullen middels den plaatselijken bestuurder periodieke stortingen moeten plaats vinden.

Zijn de middelen ontwikkeld dan zullen deze deposito's ten langen leste een vrij belangrijke som uitmaken. Dit even als mogelijk aannemende, stel ik de vraag of het al dan niet wenschelijk zou zijn om een chèque- of wisselstelsel in te voeren, waardoor de Inlandsche gemeenten in staat worden gesteld hunne uitbetalingen in geldswaardig papier te doen. (voor de geldigheid als betaalmiddel zou b. v. het contrasigneeren door den Plaatselijken bestuurder kunnen worden geëischt).

Zou het alsdan-weer een vraag-gelijkerwijs zulks voor de mandaten het geval is, niet mogelijk zijn in het gewest aan deze papieren kracht als betaalmiddel toe te kennen?

De Controleurs zouden dan stortingen van Gouvernements gelden (belastingen o. a.) bij den algemeenen ontvanger hiermede kunnen bewerkstelligen tusschen wien en volksbank alsdan jaarlijks (of korter naar gelang van de wenschelijkheid) de „clearing" kan plaats vinden. In dit stelsel zal het dan mogelijk worden, dat

de Credieten t. b. v. een Inlandsche gemeente geopend, zij het ook tijdelijk, ter beschikking van de volksbank komen om te dienen als kapitaalversterking. Het is niet onmogelijk, dat de bevolking eenmaal aan zoo'n financieel stelsel gewend en bovendien door de op deze wijze ontstane nauwe relatie's, in het bankbedrijf meer en meer vertrouwen stellen gaat en er toe komen zal om hare spaargelden in deposito te geven. Dat daarvan thans geen spoor te bekennen is, schrijf ik toe aan het: „onbekend maakt onbemind "

Administratief beheer.

Is het Inlandsche gemeentewezen eenmaal op deze wijze gefundeerd, dan wordt het noodig den Controleurskantoren personeelsuitbreiding toe te staan en wel met iemand, die zich uitsluitend bezig houdt met de administratie van de verschillende rechtsgemeenschappen, die tot éénzelfde bestuursressort behooren.

Oorspronkelijk zal de bezoldiging van dezen beambte door de Regeering kunnen worden gedragen om langzamerhand naarmate de finantieele positie zich consolideert te worden overgedragen, hetzij geheel, hetzij ten deele aan de diverse rechtspersoonlijke instellingen.

Arbeidspolitiek en arbeidsbemiddeling voor Indië (II).

door

J. J. VIEHOFF

Mijn vorig opstel eindigde met de belofte de maatregelen te zullen aangeven welke door de Indische Regeering zouden kunnen worden genomen om een arbeidspolitiek volgens de door mij ontontvouwde beginselen in daden om te zetten.

Betoogd werd dat die arbeidspolitiek zal hebben te voldoen aan twee desiderata:

a — bescherming van den werknemer tegen willekeur en machtsmisbruik;

b — bescherming van de industrie en de kultures tegen pogingen tot ondermijning van het bestaande produktiestelsel.

Onderscheid makende tusschen een Europeesch-koloniale en een Inheemsche werknemersgroep werd uiteengezet waarom de Overheidspolitiek ten aanzien der verhouding van den werkgever tot eerstgenoemde groep *neutraal* en verzoenend kan zijn doch in de verhouding van den werkgever tot de Inheemsche groep de Overheid *zich niet buiten den strijd kan houden.*

Alvorens op deze belangenverhoudingen en de plaats van de Overheid ten opzichte der daarbij betrokken groepen verder in te gaan dienen wij ons goed rekenschap te geven van de beide, in de arbeidspolitiek een rol van beteekenis spelende begrippen: *conciliatie* en *arbitrage* (waarbij dankbaar gebruik is gemaakt van het akademisch proefschrift van Mr. A. E. Heineken: „Verplichte arbitrage in arbeidsgeschillen in Nieuw-Zeeland" van Juni 1913, en het bekende werkje van Mr. J. de Riemer: „Sociale wetgeving in Australie en Nieuw-Zeeland" van hetzelfde jaar).

I. *Konciliatie* (verzoening):

Dit is de oorspronkelijke en in Westersche landen ook thans nog de meest algemeene vorm van arbeidsbemiddeling. Zij berust op de vrijzinnige leuze van het „laisser-faire", op het beginsel *dat partijen zelve hun geschillen tot oplossing moeten brengen* en dat van bemiddeling door derden alleen dan sukces is te verwachten indien beide partijen die bemiddeling wenschen, terwijl zij zich moet bepalen tot een poging om partijen tot elkaar te brengen, de beslissing in het geschil geheel overlatend aan haar zelve.

Wanneer wij nagaan hoe deze konciliatie zich in Europa heeft gevormd dan zien wij het volgende beeld:

Met de afschaffing van het verbod van vereeniging voor werklieden begon in Europa in de 19de eeuw de ontwikkeling van het vereenigingsleven; de strijd voor opheffing der beperkende wetsbepalingen werd gevolgd door een nieuwen strijd, nl. om de erkenning der vereenigingsbesturen en hare vertegenwoordigers door de ondernemers; ten slotte eindigde ook deze strijd (hoewel nog lang niet overal) in het „gemeenschappelijk overleg" bij de bepaling der arbeidsvoorwaarden. De eenzijdige oplegging der arbeidsvoorwaarden door den ondernemer maakte allengs plaats voor onderling overleg, waaraan de werklieden door vertegenwoordigers, de ondernemers soms persoonlijk anders eveneens door vertegenwoordigers, deelnamen; aldus werden meer en meer de primitieve arbeidskontrakten tusschen den patroon en elken werkman afzonderlijk vervangen door kollektieve overeenkomsten tusschen een groep arbeiders eenerzijds en de ondernemers, of een groep van ondernemers, anderzijds.

In Europa is men thans in het stadium der kollektieve arbeidsovereenkomst beland; toch zijn zoodanige overeenkomsten nog lang geen algemeene regel, zelfs niet in het op organisatiegebied vóóraangaande Engeland!

In Duitschland, waar de fabrieksnijverheid zich later ontwikkelde dan in Engeland was tot den wereldoorlog het „erkenningsvraagstuk" nog dagelijks aan de orde; hetzelfde geldt voor de industrieele centra in Noord-Amerika.

Dat die „erkenning" en het „gemeenschappelijk overleg" slechts langzaam veld winnen, zelfs in hoog georganiseerde Westersche landen, is zeer begrijpelijk; voor het tot elkaar brengen van partijen

is noodzakelijk een wijziging van standpunt beiderzijds, en die wijziging komt niet ineens, daar is tijd voor noodig.

Daarbij komt dat, vooral in een land als Duitschland in de vakbeweging de politiek steeds een overwegende rol heeft gespeeld, veel meer dan in Engeland (althans vóór den wereldoorlog); door dit politieke element in de vakbeweging waren in Duitschland de ondernemers veel moeilijker te vinden voor erkenning der vakvereeniging en voor onderhandeling op voet van gelijkheid. Wel was er ook in Engeland een voortdurende wisselwerking tusschen ekonomische en politieke aktie, maar de leiders hielden daar toch meer het oog gericht op het in de naaste toekomst bereikbare dan in Duitschland en vooral dan in Frankrijk!

Hoe geschiedt nu dat onderhandelen in Engeland? Meestal in kommissorialen vorm; vertegenwoordigers van beide partijen komen in gelijk getal tezamen en beraadslagen over hangende kwesties middels de zgn. „boards of conciliation". Aanvankelijk beoogden deze boards vooral verzoenend op te treden bij konflikten, doch allengs verruimde zich hun taak tot het onderhandelen op voet van gelijkheid over de arbeidsvoorwaarden in het algemeen.

Het bijeenkomen van ondernemers en arbeiders en het rustig beraadslagen had nl. reeds zeer spoedig het gelukkige gevolg dat de debatten, die voorheen door elk der partijen als het ware vanuit hare eigen verschansing waren gevoerd, veel van hun scherpte verloren, dat men elkander en ieders standpunt beter leerde begrijpen en waardeeren en dat men dientengevolge dikwijls zonder strijd en zonder groote woorden of heftige diskussies tot een voor beide zijden bevredigende overeenkomst geraakte.

Oorspronkelijk werden die boards ingesteld voor bepaalde bedrijven, doch daarnaast kreeg men — vooral in de groote steden — boards welke zich beschikbaar stelden voor het verleenen van hulp bij onderhandelingen in elk bedrijf waarin die bemiddeling verlangd werd.

Die algemeene boards schijnen echter in Engeland (behalve dan het Londensche) weinig sukces te hebben gehad, vermoedelijk wegens hun overbodigheid naast de bestaande bedrijfs-boards; daarentegen bleek in de Vereenigde Staten meer behoefte te bestaan aan zulke „general boards", getuige het groote sukces van de „National Civic Federation". Over het algemeen kan men zeggen dat in die general boards het „verzoenend" karakter meer op den voor-

grond treedt dan bij de uit insiders samengestelde bedrijfsboards; het zijn „derden" die bij een dreigend geschil hun diensten aanbieden (mediatie), de beslissing blijft echter aan partijen.

II. *Arbitrage* (scheidsrechterlijke beslissing):

Het begrip arbitrage onderscheidt zich het meest kenmerkend van konciliatie door de omstandigheid dat niet partijen maar *een derde in het geschil „beslist"*. Wel vindt men ook hier de bemiddeling terug in een streven om partijen in geschil nader tot elkaar te brengen, maar ten slotte beslist de arbiter (hetzij een persoon, hetzij een kollege); vandaar dat een der eerste vereischten van arbitrage — wil zij slagen — is, dat partijen in geschil zich „bij voorbaat", vrijwillig dan wel gedwongen, onderwerpen aan de beslissing van den arbiter of het scheidsgerecht.

Men onderscheidt *vrijwillige* en *verplichte* arbitrage. Bij de eerste vorm blijven partijen vrij al dan niet de bemiddeling van een arbiter te aanvaarden; zij kunnen verkiezen het geschil uit te vechten, dan wel door gemeenschappelijk overleg (hetzij onderling hetzij met hulp van derden) den strijd te beslechten. Slaagt dit overleg niet en verlangen beide partijen een strijd — hard tegen hard — te voorkomen, dan kunnen zij hun geschil onderwerpen aan de beslissing van een arbiter in wiens onpartijdigheid en bekwaamheid beide partijen vertrouwen stellen.

De verplichte arbitrage daarentegen schrijft oplossing van het geschil door een arbiter aan partijen gebiedend voor; beide partijen hebben de arbitrage te aanvaarden en hebben zich te onderwerpen aan de scheidrechterlijke uitspraak zoodra — bij geschil — één van haar daarom verzoekt. Hier wordt de arbitrage dus niet meer afhankelijk gesteld van de wilsovereenstemming tusschen partijen maar *dwingt* zij de eene partij zoodra de andere partij arbitrage wenscht; verkiezen beide partijen haar geschil buiten de tusschenkomst van derden te houden, dan staat dit dus ook bij verplichte arbitrage aan partijen vrij, doch in dat geval zal als regel de oplossing van het geschil minnelijk moeten zijn, want *verplichte arbitrage gaat gemeenlijk samen met verbodsbepalingen tegen staking en uitsluiting*.

Wij zien dus dat arbitrage een gansch ander begrip is dan konciliatie; arbitrage omvat een reeks van funktien, waarvan het ka-

rakter deels rechterlijk deels van wetgevenden of reglementeerenden aard is. De rechterlijke funktie wordt gevormd door een reeks van geschillen over interpretatie van bestaande regelingen, waarvan de beslissing aan arbiters wordt opgedragen; aan den anderen kant wordt vaak van arbiters verlangd dat zij een geheel nieuw kollektief kontrakt samenstellen, wanneer de onderhandelingen tusschen partijen op het doode punt zijn gekomen.

De verplichte arbitrage heeft naam gemaakt in Nieuw-Zeeland en begint in den laatsten tijd, vooral sedert de oorlogsjaren, ook in Europa aanhangers te winnen.

In mijn vorige opstel heb ik de verklaring van dit verschijnsel gezocht in de geleidelijke verandering van het karakter van den strijd der arbeiders tegen het kapitalisme, welke strijd zich meer en meer gaat richten niet tegen den partikulieren ondernemer alleen, maar tegen de Overheid zelve, als zijnde de draagster van het kapitalische produktiestelsel. Dit noodzaakte de Overheid tot steeds verder gaand rechtstreeks ingrijpen in de arbeidsverhoudingen.

De organisatie van werkgever en werknemer is daar in den loop der jaren op zoodanig peil gekomen dat geen der partijen meer heil ziet in Overheidspogingen tot tempering van den strijd; de Overheid, die ook een woordje wenscht te blijven meespreken reageert hierop door het beramen van maatregelen welke partijen moeten dwingen Haar stem in het kapittel te geven.

Aldus wint de arbitrage-gedachte in Europa veld.

Daarbij houde men echter in het oog dat arbitrage alleen dan kans van slagen biedt wanneer beide partijen goed georganiseerd zijn, de leiders dier organisaties hun leden in de hand hebben, en zij de noodige waarborgen kunnen bieden voor een richtige naleving der scheidsrechterlijke beslissingen door de betrokkenen.

Nu zijn die waarborgen altijd nogal onzeker, de leiders der vakvereenigingen verliezen vaak het kontakt met hun leden, finantieele borgstellingen kunnen spontane akties niet weerhouden en strafvervolging is alleen toe te passen op de leiders, niet op de massa der georganiseerden wanneer deze hun leiders niet langer wenschen te volgen. De arbitrage vindt dan ook in Europa zoowel vurige vóór- als heftige tegenstanders en de Regeeringen bedenken tusschenvormen, teneinde eenerzijds de konciliatie-gedachte niet te behoeven los te laten, anderzijds de mogelijkheid te openen tot scheidsrechterlijke beslissingen.

Waar het organisatie-wezen op hoog peil staat vinden kollektieve arbeidsovereenkomsten met verplichte arbitrage-klausules meer en meer ingang.

***

Over het algemeen kan men zeggen dat konciliatie een beter medicijn is dan arbitrage; er gaat meer opvoedende kracht vanuit.

Pigou zegt van arbitrage: „The settlement of differences by this „means (arbitrage) obviously threatens an amount of friction and „irritation only less than involved in a stoppage of work itself".

Het echtpaar Webb citeert een gelijke uitspraak van een bekend umpire, A. Spence Watson t. w.: „In conciliation the dispu„tants endeavour to convince each other, in arbitration to con„vince a third party. As in the first case both sides have equal „knowledge of the matter in hand, they must endeavour to show „clearly the strong points of the case and those only. Any attempt „at simple advocacy would be thrown away; the appeal must be „to acknowledged facts. But in the second case advocacy is neces„sary and all its many devices, the undersirable as well as the un„deniably, are good. There is strong antagonism throughout.

„Arbitrage is better than striking or locking out, but inferior „to conciliation."

Zoowel konciliatie als arbitrage beoogen verstoring van den bedrijfsvrede tegen te gaan; een ander middel hiertoe vinden wij in de *enquete*, het onderzoek van arbeidsgeschillen van Staatswege.

In Engeland werden in 1896 aan de Boards of Trade enquetebevoegdheden gegeven; ook in de Vereenigde Staten vindt men in verschillende wetten die bevoegdheid geregeld.

In Frankrijk gaf een wet van 27 December 1892 aan de Juges de Paix het recht een onderzoek in te stellen ingeval van staking of uitsluiting; ook het jongste Nederlandsche wetsontwerp, de „Arbeidsgeschillen-wet 19..." bevat ter zake bepalingen.

Al deze regelingen leggen op partijen de verplichting om zich te onderwerpen aan een onpartijdig onderzoek van haar geschil.

De Canadeesche wet van 22 Maart 1907 gaat nog verder en verbiedt in een aantal belangrijke bedrijven op poene van straf te staken of uit te sluiten alvorens het geschil is onderzocht door een voor elk geval afzonderlijk te benoemen board. Komen partijen

niet tot overeenstemming, dan wordt de konklusie van den board gepubliceerd.

In dezen zin zijn onlangs ook regelingen getroffen in Noorwegen en in Roemenie.

Voorts bestaan in tal van Westersche landen zuiver konciliatieve systemen, bloote bemiddeling derhalve met staking-en uitsluitingsvrijheid (Nederland, België, Italië, Engeland). Het zou mij te ver voeren hierop thans in te gaan; de jongste proeve van Nederlandsche wetgeving op dit gebied, welke ofschoon konciliatief de deur open zet voor arbitrage en enquete-dwang, mag echter in dit opstel niet onbesproken blijven.

Het bij Koninklijke Boodschap van 24 December 1920 de Tweede Kamer aangeboden wetsontwerp, aangeduid als de „*Arbeidsgeschillenwet* 19..." gaat blijkens de Memorie van Toelichting uit van de gedachte dat de vrijheid van partijen om binnen de grenzen der strafwet de tusschen haar gerezen geschillen „met alle middelen" uit te vechten, ongerept moet worden gelaten en dat niet verder behoort te worden gegaan dan tot het instellen van organen, waaraan „vrijwillig" het uit den weg ruimen van geschillen kan worden opgedragen. Het wetsontwerp geeft drie wijzen aan waarop Overheidsbemoeienis kan worden uitgeoefend, nl.:

1 — door het instellen voor het geheele rijk van organen tot bemiddeling in en voorkoming van arbeidsgeschillen;

2 — door het regelen van de procedure en de rechtsgevolgen indien partijen in gemeen overleg haar geschil aan de beslissing van een scheidsgerecht onderwerpen;

3 — door het openen van de mogelijkheid om in bepaalde gevallen van Regeeringswege een onderzoek (enquete) te doen houden nopens de oorzaak van een gerezen arbeidskonflikt en de vraag, welke partij voor het ontstaan of voortduren daarvan in hoofdzaak verantwoordelijk is.

De sub 1 bedoelde bemiddelingsorganen worden gevormd: *eerstens* door de aan te stellen Rijksbemiddelaars (voor de distrikten en de bedrijven aangewezen door den Minister van Arbeid) welke in eerste instantie zullen moeten trachten het geschil tot oplossing te brengen: *tweedens* door de Bemiddelingsraden.

Slaagt de Rijksbemiddelaar er niet in het geschil in der minne bij te leggen dan zal hij moeten trachten partijen te bewegen om:

hetzij het geschil aanhangig te maken bij een Bemiddelingsraad (een tweede verzoeningspoging);

hetzij het geschil te onderwerpen aan de uitspraak van een Scheidsgerecht (d. i. dus vrijwillige arbitrage).

De regeling van de procedure en de rechtsgevolgen dezer vrijwillige arbitrage maakt dan het tweede gedeelte van de hoogervermelde drie vormen van Overheidsbemoeienis uit; daarbij staat voorop dat geen geschil aan de beslissing van een scheidsgerecht kan worden onderworpen tenzij partijen bij akte van kompromis zich ten genoege van den Rijksbemiddelaar verbinden de gevallen uitspraak te zullen naleven.

De derde bemoeienis voorziet in de mogelijkheid, dat de strijd die partijen verdeeld houdt zóó is en de geesten zoo verbitterd zijn, dat zij een minnelijke oplossing hetzij langs den weg der bemiddeling hetzij langs dien der vrijwillige arbitrage niet willen aanvaarden.

Zijn er onder de bedoelde gevallen uiteraard vele van geringe beteekenis in maatschappelijk opzicht, *in andere gevallen zou het bewaren van een lijdelijke houding door de Overheid neerkomen op een miskenning van het gewichtige openbaar belang dat, vooral thans, bij een ongestoorde samenwerking van alle produktiefaktoren is betrokken!* (aldus de memorie van toelichting op het ontwerp).

Ook in Nederland ziet men dus de Regeering zich beroepen op het „openbaar belang" om rechtstreek ingrijpen te rechtvaardigen.

* * *

De gang van zaken is in het wetsontwerp als volgt gedacht:

Het rijk wordt verdeeld in distrikten; in elk van die distrikten en in nader door den Minister van Arbeid aan te wijzen bedrijven worden *Rijksbemiddelaars* benoemd.

Wanneer nu in een distrikt of bedrijf een arbeidskonflikt dreigt te ontstaan of ontstaan is, waarbij tenminste 25 arbeiders zijn betrokken, dan geeft de betrokken Burgemeester (alsmede de Kamer van Arbeid indien deze bestaat) daarvan onverwijld kennis aan den Rijksbemiddelaar in het betrokken distrikt.

Ook kunnen de in den strijd betrokkenen schriftelijk de tusschenkomst van den Rijksbemiddelaar inroepen (zoowel georganiseerde als ongeorganiseerde groepen), terwijl ten slotte de Rijksbemiddelaar ook kan optreden op grond van zelfstandig verkregen inlich-

tingen (bv. uit de pers). *Acht de Rijksbemiddelaar het geschil niet van voldoende belang dan geeft hij daarvan kennis aan partijen*, eventueel vergezeld van raadgevingen nopens de wijze, waarop z. i. het konflikt kan worden beeindigd.

In het andere geval stelt hij zich met partijen in verbinding en *kan deze voor zich laten verschijnen*; de opgeroepene is verplicht te verschijnen op straffe eener geldboete; zij zijn echter niet verplicht om de gestelde vragen te beantwoorden. De Memorie van Toelichting zegt hieromtrent: „Aangenomen moet immers worden dat, „wanneer een partij is verschenen doch hardnekkig weigert de ge„vraagde voorlichting te verstrekken, iedere bemiddelingspoging „vruchteloos zal zijn."

De Rijksbemiddelaar onthoudt zich van elke tusschenkomst:

a — indien hem blijkt dat partijen eigen organen tot beslechting van het geschil hebben (tenzij deze niet optreden, dan wel hun optreden blijkbaar mislukt is);

b — indien hem blijkt dat het geschil in het leven is geroepen om af te wijken van een kollektief kontrakt, of van een akte van den Rijksbemiddelaar, van een Bemiddelingsraad of van een Scheidsgerecht waarbij een geschil is beslecht;

c — indien het geschil bij den gewonen rechter thuis behoort.

Doet geen dezer redenen tot onthouding zich voor, dan zal hij moeten trachten het geschil in der minne op te lossen; slaagt hij hierin dan wordt daarvan een *akte* opgemaakt die door beide partijen en den bemiddelaar wordt onderteekend. Gelukt de bemiddeling niet, dan zal hij moeten trachten partijen te bewegen om het geschil hetzij aanhangig te maken bij een Bemiddelingsraad, of te onderwerpen aan een Scheidsgerecht.

In het eerste geval stelt de Rijksbemiddelaar „op schriftelijk „verzoek van beide partijen" een *Bemiddelingsraad* in, bestaande uit een voorzitter, twee of meer leden en een sekretaris; hij kan daartoe ook overgaan op schriftelijk verzoek van of namens een gedeelte der bij het geschil betrokken partijen, indien hij van oordeel is dat de tusschenkomst van een bemiddelingsraad kan leiden tot oplossing, of althans tot aanzienlijke beperking van den omvang van het geschil.

Ook ongeorganiseerde arbeiders en werkgevers, welke bij een geschil betrokken zijn, kunnen zich dus ter zake tot hem wenden.

Samenstelling en instruktie van den raad worden in overleg met

partijen geregeld; op verzoek van partijen kan de Rijksbemiddelaar als voorzitter optreden:

De raad kan partijen, getuigen en deskundigen voor zich laten verschijnen, met goedvinden van den Rijksbemiddelaar; *de opgeroepenen zijn wederom verplicht te verschijnen* op poene van geldboete.

Slaagt de bemiddeling, dan wordt hiervan weder een door den Raad en partijen onderteekende *akte* opgemaakt. *Mislukt deze poging, dan kan de Raad zijn oordeel over alle geschilpunten en de middelen tot vereffening daarvan opmaken en aan partijen toezenden; storen deze zich daar niet aan, dan kan de Raad overgaan tot publikatie van zijn advies* (in dat geval kan dus de publieke opinie te hulp worden geroepen).

Als gezegd kunnen partijen zich ook verbinden een geschil te onderwerpen aan de uitspraak van een scheidsgerecht; zij moeten daartoe het schriftelijk verzoek doen (zoodanig verzoek kan ook weer uitgaan van een groep ongeorganiseerden).

Voor de instelling van het scheidsgerecht is de medewerking noodig van de Rijksbemiddelaar; hij verleent die medewerking niet (en zonder die medewerking mist het scheidsgerecht de nader te bespreken bevoegdheden) *indien hij het geschil van niet genoegzaam gewicht acht*, of indien het schriftelijk verzoek daartoe niet gedaan wordt door of namens een zoodanig gedeelte van de bij het geschil betrokken werkgevers en arbeiders, dat naar zijn oordeel de uitspraak van het scheidsgerecht kan leiden tot vereffening of aanzienlijke beperking van het geschil.

Verleent de Rijksbemiddelaar wel zijn medewerking, dan wordt een *akte van kompromis* opgemaakt, waarin nauwkeurig de punten worden omschreven welke aan het scheidsgerecht zullen worden voorgelegd, de tijd dat de uitspraak zal werken en de verklaring dat beide partijen zich aan de uitspraak zullen onderwerpen; tevens worden bij de akte de leden van het scheidsgerecht (c. q. de enkele scheidsman) benoemd.

De Rijksbemiddelaar kan zelf nimmer als arbiter optreden. Zijn rol is superviseerend; *hij roept partijen, getuigen en deskundigen op*, woont de zittingen bij en stelt de vragen aan de opgeroepenen, *hij kan hen — zoo gewenscht — onder eede hooren* en op verzoek van het scheidsgerecht *openlegging van boeken en bescheiden vorderen* (tenzij bij de oprichtingsakte het tegendeel is bedongen).

Bij onwil kan strafvervolging toegepast worden:

Hij, die niet verschijnt voor het Scheidsgerecht of niet voldoet aan eenige daarbij gestelde wettelijke verplichting, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier maanden; de partij, die weigert boeken en bescheiden over te leggen riskeert een boete van ten hoogste *f* 1000.— of gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden!

De uitspraak van het Scheidsgerecht moet met redenen omkleed zijn.

Ten slotte kent het ontwerp nog het *recht van enquete.*

Werden de hooger beschreven bepalingen beheerscht door de voorwaarde dat althans een groot gedeelte der bij het geschil betrokkenen toestemden in de bemiddeling, of de vrijwillige arbitrage, het recht van enquete geeft den Minister van Arbeid de bevoegdheid om in geschillen waarbij meer dan 100 arbeiders betrokken zijn *zelfstandig* in te grijpen. Wanneer zoodanig geschil aanleiding kan geven, of reeds heeft gegeven, tot staking of uitsluiting, dan is de *Minister bevoegd een enquete — kommissie te benoemen, die volgens zijn instrukties een onderzoek instelt.*

Dit onderzoek strekt zich uit over de oorzaken van het geschil, over de vraag wie in hoofdzaak de verantwoordelijkheid daarvoor draagt, in hoever de gestelde eischen redelijk zijn en alle andere punten waaromtrent de instruktie opdracht geeft. Ook hier weer *verschijningsplicht* thans aangevuld met de *verplichting om de gevorderde voorlichting te verschaffen*; de kommissie kan de opgeroepenen *onder eede hooren, openlegging van boeken en bescheiden vorderen* (deze laatste bevoegdheid geeft aan de enquete vèrstrekkende beteekenis), alles wederom gesanktionneerd door strafbepalingen die niet malsch zijn.

De kommissie breng *verslag* uit aan den Minister, die *naar eigen inzicht* het verslag geheel of gedeeltelijk openbaar kan maken.

Ten slotte zij nog vermeld dat de wet niet van toepassing is op personen (anders dan krachtens arbeidsovereenkomst) in dienst van publiekrechterlijke lichamen noch op het spoor- en trampersoneel en hun werkgevers.

Nopens de ontvangst van dit wetontwerp in de Tweede Kamer meldt het Voorloopig Verslag dat de meeningen zeer verdeeld zijn; de volgende *bezwaren* werden aangevoerd:

1 — gevreesd werd dat van deze bepalingen misbruik zou wor-

den gemaakt om konflikten in het leven te roepen, uitsluitend met de bedoeling om de hulp van den Rijksbemiddelaar te kunnen inroepen en op die wijze voordeelen te bedingen;

2 — de regeling der Bemiddelingsraden was omslachtig en onnoodig en kon zeer goed in het ontwerp gemist worden;

3 — de aan de Bemiddelingsraden gegeven bevoegdheid om hun oordeel openbaar te maken ging te ver en in ieder geval was een bepaling noodig welke aan die raden verbiedt om fabrieksgeheimen te publiceeren;

4 — het recht van enquete werd door sommige leden een gevaarlijk wapen genoemd en niet geschikt voor het beoogde doel, nl. de voorkoming van een geschil.

(Het werd niet waarschijnlijk geacht dat de partijen, die noch door den Rijksbemiddelaar, noch door een Bemiddelingsraad, bij elkaar konden worden gebracht en die zich evenmin door een scheidsrechterlijke uitspraak wilden laten binden, voor een enquete zouden wijken; de bedoeling schijnt te zijn dat de publiceering van het resultaat partijen tot andere gedachten moet brengen, maar gevraagd werd of de enquete-kommissie wel voldoende waarborgen opleverde dat op onpartijdige wijze de „schuldige" partij wordt aangewezen met al de gevolgen daaraan verbonden? Bovendien achtte men de taak der kommissie, om de oorzaken van en de verantwoordelijkheid voor het geschil vast te stellen, moeilijk uitvoerbaar).

Tegenover deze bezwaren verklaarden anderen leden deze proeve van Overheidsbemoeiing met arbeidsgeschillen *onontbeerlijk uit een oogpunt van algemeen belang* en werd behoud van het enquete-recht bepleit, welk recht de beteekenis van dit wetsontwerp belangrijk verhoogt. Met het oog op het algemeen belang dat bij sommige arbeidsgeschillen betrokken kan zijn mag aan de Regeering niet de bevoegdheid worden onthouden van dit middel gebruik te maken; partijen kunnen hiertegen geen bezwaar doen gelden, immers de partij die een onderzoek schuwt verraadt hare zwakke positie; bovendien zal dit recht wel niet vaak behoeven te worden toegepast omdat *verwacht wordt dat de kans op een enquete partijen er wel toe zal brengen bemiddeling of arbitrage te aanvaarden* in gevallen, waarin zij anders daartoe niet zouden overgaan.

Ten slotte nog enkele mededeelingen uit de op het ontwerp door de buitenwacht geleverde kritiek, inzonderheid de houding derNederlandsche vakvereenigingen.

Het Nederlandsch Verbond van Vakvereenigingen (N. V. V.), de organisatie der moderne vakbeweging, erkent dat de bepalingen van het ontwerp vrij onschuldig zijn, aangezien de vrijheid tot staking en uitsluiting er niet door wordt aangetast; de wet kent alleen de moreele sanktie der publieke opinie, welke te hulp wordt geroepen wanneer een der partijen weigert bemiddeling te aanvaarden. Van den invloed dier publieke opinie op het verloop van eenigszins omvangrijke konflikten wordt echter weinig verwacht.

Niettemin heeft de moderne vakbeweging zich tegen het wetsontwerp verklaard en besloten aan de Tweede Kamer een adres te zenden,

houdende het verzoek het ontwerp niet aan te nemen.

De motieven voor deze houding zijn drieerlei:

1 — (en dit is het hoofdmotief!): Deze regeling treft eenzijdig alleen de arbeiders; in de praktijk toch zal het hierop neerkomen dat aan de arbeiders of hun organisaties de verplichting wordt opgelegd van alle looneischen een moreele verantwoordig te geven aan den Rijksbemiddelaar. De grief nu is dat deze — zij het ook enkel moreele — verplichting weer alleen op de arbeiders wordt gelegd; andere groepen in de maatschappij (fabrikanten, handelaren e.d); worden in het maken van winst in geen enkel opzicht bemoeilijkt. *Zoolang een Regeering er zich toe bepaalt om alleen de arbeiders te verplichten hun looneischen, hun streven naar wat meer welvaart, moreel te motiveeren en alle andere groepen in de maatschappij in hun jacht naar meer winst ongebreideld worden gelaten voelen wij voor Regeeringsoptreden in zake arbeidsgeschillen niets,* aldus de moderne organisaties.

2 — Een ander bezwaar zien zij hierin dat men wel weet waar men begint maar niet waar men eindigt; gevreesd wordt dat, indien blijkt dat deze wet niet aan het beoogde doel beantwoordt, tot strengere maatreglen de toevlucht zal worden genomen en dat men aldus via een „opgeschort" staking- en uitsluitingsrecht (zooals de Christelijke vakbeweging wenscht) ten slotte zal komen tot verplichte arbitrage met verbod van staking en uitsluiting.

3 — Verwacht wordt dat de strijdlust der Nederlandsche arbeiders, die toch al zoo verzwakt is door de groote verdeeldheid op

het terrein der vakbeweging, onder de werking van deze wet nog meer zal verzwakken.

De Christelijke vakbeweging vindt dat dit ontwerp nog niet ver genoeg gaat en reeds in 1918 spraken zij zich uit voor een arbeidsgeschillenwet waarbij het recht van staking of uitsluiting zou worden opgeschort totdat een poging tot bemiddeling was gedaan.

De Katholieken ijveren voor de bedrijfsraden.

Zoowel de Christelijke als de Roomsche Vakbeweging zijn er steeds op uit elk konflikt, vaak ten koste van de belangen der arbeiders, te vermijden. Wordt nu dit ontwerp wet dan zullen alle loonakties, waaruit staking of uitsluiting kan voortvloeien, voor den Rijksbemiddelaar worden gebracht en met diens uitspraak achter zich zullen de leiders der konfessioneele organisaties hun arbeiders wel zoo weten te beinvloeden dat zij zich ten slotte zullen neerleggen bij alles, wat door den Rijksbemiddelaar wordt voorgesteld *en zullen staking en uitsluiting onmogelijk worden gemaakt.*

Dit zijn de drie motieven waarop het N. V. V. afwijzend staat tegenover het wetsontwerp; het feit dat daarenboven ook nog ongeorganiseerde groepen arbitrage kunnen vragen maakt de antipathie der modernen tegen het ontwerp nog sterker.

Alleen het Christelijk deel der georganiseerde arbeiders is, naar zij zeggen, van dit soort wetgeving gediend.

Eindelijk komt het mij nuttig voor enkele mededeelingen te doen uit een bespreking van het wetsontwerp van de hand van Dr. Ir. J. van Hettinga Tromp (in de Vragen des Tijds van Januari jl.)

Deze schrijver ziet in het wetsontwerp een stap vooruit vergeleken bij de nog steeds niet herziene wet op de Kamers van Arbeid van 2 Mei 1897 doordat:

de enkelvoudige bemiddeling in de plaats treedt van de vroegere kollegiale vorm;

elk verband met het lidmaatschap of het voorzitterschap van een Kamer van Arbeid is opgeheven (waardoor wordt voorkomen dat als bemiddelaar automatisch optreden personen, die voor hun overige werk zeer geschikt kunnen zijn maar misschien juist voor het bemiddelingswerk niet de vereischte hoedanigheden bezitten);

de tusschenkomst van den bemiddelaar niet meer afhankelijk wordt gesteld van het verzoek van ten-minste een der beide strijdende partijen (het fatale van arbeidsgeschillen is immers dat geen van die partijen

er spoedig toe komt zulk een verzoek te doen, omdat dit voor de wederpartij den indruk van zwakheid maakt).

Voorts worden door dezen kritikus de volgende bezwaren naar voren gebracht:

Hij betreurt het dat het ontwerp geen beperking behelst van de stakings- of uitsluitingsvrijheid door te bepalen dat dezulke niet mag worden geproklameerd alvorens de bemiddelaar van het geschil kennis heeft genomen en (binnen een bepaalden termijn) gebleken is dat zijn bemiddeling niet tot een schikking leiden kan; schrijver acht dit gemis echter niet ernstig daar het tegenover bepaald onwilligen toch niet veel kan uitwerken en overigens niet volstrekt noodig is.

Een ander bezwaar ziet schrijver in het feit dat voor het optreden van een bemiddelingsraad of scheidsgerecht de voorwaarde is gesteld van een „mislukte bemiddeling" door den Rijksbemiddelaar.

Ter zake worden de volgende waardevolle opmerkingen gemaakt:

Het prestige van den Rijksbemiddelaar wordt door deze voorwaarde onnoodig geschaad, zoowel dit beding als het positieve verzoek van partijen voor het optreden van den Bemiddelingsraad acht hij ongewenscht.

„Beter lijkt het mij zoowel het een als het andere in het midden „te laten en te volstaan met de mededeeling dat de bemiddelaar „in overleg met partijen een bemiddelingsraad kan vormen of par„tijen in overleg met hem een scheidsgerecht. Het is toch mogelijk „dat hij, met partijen in kontakt getreden zijnde, bemerkt dat „hij geen vat op hen krijgt en het dan geraden oordeelt zoo te ma„noeuvreeren, dat de zaak in andere handen overgaat, voor ze als „voor de eerste maal verloren moet worden verklaard, in welk ge„val de kansen van den bemiddelingsraad er al direct slecht voor „zouden komen te staan. En verder kan het gebeuren dat het ge„vechtsterrein in een uitgestrekt distrikt wel wat ver buiten zijn „standplaats ligt, of dat hij juist op het oogenblik door een ander „geschil in beslag genomen wordt.

„Het is daarom gewenscht, dat hij uit eigen beweging het „geschil uit handen kan geven, hetzij aan een bemiddelings„raad, hetzij aan een anderen, alleen optredenden, bemiddelaar „ad hoc."

Ten aanzien van het scheidsgerecht zegt hij:

„(Het kan) den bemiddelaar blijken dat het geschil zuiver af-
„hangt van het onderzoek van feiten, misschien slechts een vraag
„is alleen van ja of neen, waarbij een van beide partijen in het ge-
„lijk de andere in het ongelijk moet worden gesteld. Zulk een ge-
„schil kan zich beter leenen voor een scheidsrechterlijke uitspraak
„dan voor een bemiddeling, in welk geval de bemiddelaar het aan-
„stonds en openlijk daarheen moet sturen en van een mislukte be-
„middeling geen sprake moet zijn. Integendeel, zijn gezag wordt
„er door versterkt indien hij zich dan buiten de beslissing der zaak
„houdt.

„Terecht bepaalt het ontwerp, dat de bemiddelaar nimmer als
„scheidman kan optreden. Een scheidsman of voorzitter van een
„scheidsgerecht loopt veel grooter kans dan een bemiddelaar om
„het vertrouwen van een der partijen, en wel van de in het ongelijk
„gestelde, door zijn uitspraak voor goed te verspelen. De Rijks-
„bemiddelaar moet met die partijen nog langer leven en kan hun
„vertrouwen niet in de waagschaal stellen".

* * *

Beschouwen wij het vorenstaande thans met het oog op de voor Indië te volgen politiek in zake de verhouding van werkgever tot werknemer dan zien wij dat twee principieel uiteenloopende richtlijnen het terrein der Overheidsbemoeienis kunnen bepalen, nl.:

a — die van *rechtstreeksche inmenging* (verplichte arbitrage);

b — die van *indirekte Overheidsbemoeienis* (konciliatie).

Bij het volgen der eerste methode stelt de Overheid zich op het standpunt dat de zorg voor den bedrijfsvrede en de vaststelling der arbeidsvoorwaarden Haar plicht is, dat indien de Overheid die zorg overlaat aan de rechtstreeks daarbij betrokkenen de onevenwichtige machtsverhouding tusschen partijen aanleiding geeft tot machtsmisbruik en voortdurende bedrijfsstoornis welke in het algemeen belang niet geduld kan worden. De Overheid stelt zich dus op een standpunt boven de partijen.

Deze stelling en de konsekwentie daarvan, nl. dat de Overheid als zoodanig ook in staat moet worden gesteld een rechtvaardig oordeel uit te spreken is m.i. zeer aanvechtbaar. In het 1ste hoofdstuk van dit opstel heb ik gepoogd aan te toonen dat van die objektiviteit der Overheid in de verhouding tusschen kapitaal en arbeid in

de praktijk niet veel terecht komt; waar bovendien elke Overheid gerepresenteerd wordt door een reeks wisselende personen, allen min of meer beheerscht door vaak zeer uiteenloopende subjektieve inzichten, lijkt mij een Overheidspolitiek gebaseerd op dit objektiviteitsbeginsel tot mislukking gedoemd.

Wie het hierin met mij eens is zal toegeven dat daarmede tevens elke methode van rechtstreeks ingrijpen op ernstige bezwaren moet stuiten.

Ook de Overheidspolitiek wordt beheerscht door subjektieve inzichten en hierdoor ontbreekt elke waarborg voor een door beide partijen als rechtvaardig aanvaard ingrijpen.

Is de Overheid in staat de door Haar noodig geoordeelde maatregelen met afdoende waarborgen voor effektieve toepassing te omringen, dan zullen weliswaar partijen zich daaraan hebben te onderwerpen, doch verzekering van den bedrijfsvrede brengt dit allerminst.

Beide partijen bevredigen zal wel nimmer mogelijk zijn; de kans wordt dus groot dat hetzij beide partijen, hetzij één van haar, in verzet komt tegen de door de Overheid opgelegde arbeidsvoorwaarden, zoodat het resultaat vermoedelijk niet meer is dan een verplaatsing van den strijd tusschen kapitaal en arbeid naar den strijd om de Overheidsmacht, gevoerd door beide partijen.

Naar mijn meening ligt het in een koloniaal overheerscht land zeker niet op den weg der Overheid hiertoe mede te werken.

De kans op partijen bevredigende Overheidsreguleering is voorts daarom zoo gering, omdat de organen waarover Zij kan beschikken als regel minder geschikt en niet deskundig zijn voor de volvoering dezer taak: de Overheid wordt als derde geplaatst voor de oplossing van vraagstukken welke met het oog op de rentabiliteit en de bedrijfszekerheid een mate van inzicht in het bedrijf vorderen, welke vaak slechts insiders na jarenlange ervaring weten te verwerven.

De gedurende de oorlogsjaren met Overheidsreguleeringen opgedane ervaring heeft velen huiverig gemaakt de voorstanders van Staatssocialisme op dezen weg te volgen; meer en meer wint de overtuiging veld, dat de Overheidsorganen in aard en wezen minder geschikt zijn voor dezen arbeid en de oplossing wordt thans gezocht in de richting van bedrijfsorganisatie en bedrijfsautonomie.

Nog een ander gewichtig bezwaar tegen rechtstreeksche inmenging der Overheid in het vrije bedrijf verdient de aandacht, nl. de sanktie op de Overheidsreguleering.

Wanneer de Overheid regelingen treft, scheidsrechterlijke beslissingen geeft, uitspraken doet in tal van zaken betrekking hebbende op de verhouding tusschen kapitaal en arbeid, dan zijn die regelingen waardeloos indien partijen niet gedwongen kunnen worden zich daaraan te houden.

Een werkelijk afdoende sanktie is echter v. z. b. tot dusver nog niet gevonden, en zoolang onze maatschappij is gebaseerd op het privaat-bezit der produktiemiddelen betwijfel ik of ze ooit gevonden worden zal.

In onze huidige maatschappij kan geen ondernemer gedwongen worden zijn bedrijf voort te zetten, geen arbeidersmassa er toe gebracht worden door te werken, op door de Overheid opgelegde voorwaarden, indien zij die onaannemelijk achten. Dergelijke regelingen brengen onvermijdelijk de konsekwentie mede dat, indien eenerzijds de ondernemers zich terugtrekken, de Overheid het bedrijf overneemt, anderzijds de arbeiders het werk nederleggen, de Overheid hen dwingt tot arbeiden. Maar dan staan we ook meteen midden in de kommunistische gemeenschap en al verdient de groei der kommunistische gedachte in de laatste jaren volle aandacht en zeer zeker ook waardeering in het maatschappelijk evolutie-proces, de groote millioenengemeenschap welke deze eilanden bevolkt is voor deze revolutionnaire wijziging in de menschelijke geestesgesteldheid n. m. m. nog niet rijp.

Wel kunnen stakings- en uitsluitingsverboden worden uitgevaardigd en voor sommige speciale bedrijfsvormen kunnen zij inderdaad eenig effekt sorteeren, maar nergens ter wereld zijn deze verbodsbepalingen tot dusver afdoende gebleken. Ik sluit mij ten deze geheel aan bij Mr. Heineken, die in zijn hoogeraangehaalde dissertatie over het verplichte-arbitragestelsel in Nieuw-Zeeland beschreef hoe de Nieuw-Zeelandsche Overheid de machtsfaktor tusschen partijen heeft trachten uit te schakelen door de regeling der arbeidsvoorwaarden van Overheidswege aan beide partijen dwingend op te leggen. Indien Zij daarîn slechts ten deele is geslaagd dan moet de reden daarvan niet uitsluitend gezocht worden in het stelsel, maar ook in de onvoldoende machtsmiddelen welke die Overheid ten dienste stonden ter verzekering der naleving Harer reguleering.

Die sanktie was in Nieuw-Zeeland een boetestelsel, het welk ontoereikend bleek; het verhalen der boete op de arbeiders bleek veelal ondoenlijk terwijl bovendien een organisatie, welke meent door staking of uitsluiting meer te kunnen bereiken dan langs den wettigen weg, ook die sanktie gelaten zal dragen.

Maar ook vrijheidsstraf is als sanktie onvoldoende; massa-stakers kan men niet gevangen zetten en de leiders ondergaan, onder protest, de vrijheidsstraf om meer verbitterd dan ooit en met een martelaarsaureool de gevangenis weer te verlaten.

„Zoolang — (aldus Mr. Heineken) — de overtuiging, dat arbei-
„ders door te staken of staking te bevorderen zich aan misdrijf schul-
„dig maken, in het volk niet leeft, noch bij de arbeiders zelf, noch
„bij de ondernemers, noch bij het publiek, is het opleggen van vrij-
„heidsstraffen tegen staking te veroordeelen.

„Zoolang de publieke opinie in dit opzicht niet verandert is elke
„poging om staking met gevangenisstraf tegen te gaan voorbeschikt
„om te mislukken."

Toegegeven moet echter worden dat in verschillende landen die overtuiging zich begint te vormen waar het geldt stakingen, die de levensvoorwaarden van de natie ernstig schaden; vandaar dat vooral sedert de oorlogsjaren in vele landen de arbitrage veld wint en voor zoover ze wordt gedragen door een zich wijzigende publieke overtuiging ook inderdaad meer levensvatbaarheid krijgt.

Voor Indië is die „overtuiging" echter moeilijk te bepalen; die overtuiging zou hier tot uiting moeten komen in den gedachtengang van twee principieel in tal van opzichten tegenover elkaar staande belangengroepen, die der heerschende en die der overheerschte klasse.

Laatstgenoemde groep ziet uiteraard in elke aantasting van de stakings- en uitsluitingsvrijheid een nieuwe poging van de heerschende klasse om haar te ontwapenen en te onderdrukken. Zij zullen dus tot het uiterste vechten voor het behoud of de herwinning van dit wapen.

Ook al zouden ondernemers en arbeiders behoorende tot de heerschende klasse derhalve genegen worden bevonden in het belang van den bedrijfsvrede van dit wapen geheel of ten deele afstand te doen (wat ik betwijfel), dan nog is van verbodsbepalingen in dien zin voor Indië geen heil te verwachten daar zij zullen stranden op het verzet der Inheemsche groep.

Waar voorts beide groepen van werknemers vaak tezamen arbeiden in het Indische groot-bedrijf zal de arbeidspolitiek der Indische Regeering op éénzelfden principieelen grondslag moeten worden opgebouwd, zij het ook dat de uitwerking der te nemen maatregelen binnen die begrenzing voor elke groep verschillend kan zijn. Toepassing van een verbod tot staking- en uitsluiting, onverschillig welke sanktie daaraan wordt verbonden, op de Inheemsche arbeidersmassa acht ik praktisch onuitvoerbaar; de bezwaren daartegen in Nieuw-Zeeland en Australië met een in hoofdzaak blanke arbeidsbevolking ondervonden accentueeren zich in deze tropisch-koloniale samenleving.

Mijn konklusie is derhalve dat wij in Indië den weg op moeten van konciliatie, van *indirecte* Overheids bemoeienis met de verhouding tusschen kapitaal en arbeid.

Dit wil niet zeggen dat de Indische Regeering een onthoudingspolitiek moet volgen welke werkgevers en werknemers geheel aan hun lot overlaat.

Integendeel, door arbeidswetgeving en andere maatregelen van sociaal-ekonomischen aard, zal de Indische Regeering in het belang der gemeenschap aanvullend moeten optreden daar waar het partikulier initiatief te kort schiet. Het maatschappelijk belang van allen moet daarbij echter op den voorgrond staan, niet het privaatbelang van een bepaalde groep, welke de Overheid gaarne voor haar wagen zou willen spannen.

Arbitrage is Overheidsreguleering welke in de plaats treedt van den belangenstrijd tusschen eenige, uit een maatschappelijk oogpunt meer of minder belangrijke groepen: sociale wetgeving baseert zich niet op het groeps- maar op het gemeenschapsbelang.

Alleen voor zoover de verhouding tusschen bepaalde groepen van dien aard dreigt te worden dat zij gevaar oplevert voor de ge meenschap, zal de Overheid dienen te overwegen welke rechtstreeks ingrijpende maatregelen Harerzijds genomen kunnen worden tot afwering van dit gevaar. Het komt mij voor dat onder de huidige omstandigheden in Indië volstaan kan worden met maatregelen van konciliatieven aard, welke de bewegingsvrijheid der werknemers en werkgevers niet aantast.

Blijken die maatregelen onvoldoende dan is het gemakkelijker een stap verder te gaan in de richting van arbitrage dan, omge-

keerd, terug te treden van het hellend vlak der rechtstreeksche inmenging.

Stellen wij ons dus op konciliatieve basis dan is er keus tusschen drie vormen van arbeidsbemiddeling, volgens welke dit beginsel uitgewerkt kan worden, t. w.:

1 — vrijwillige bemiddeling, op verzoek van beide partijen en met behoud van stakings- en uitsluitingsvrijheid;

2 — vrijwillige arbitrage, op verzoek van beide partijen met behoud van stakings- en uitsluitingsvrijheid;

3 — verplichte bemiddeling, waarbij het verzoek om bemiddeling van een der partijen de wederpartij dwingt, gepaard met een voor den duur der bemiddeling opgeschorte vrijheid tot staking en uitsluiting.

Daarnevens kan de Regeering indirecten invloed uitoefenen door het recht van enquete en door het beroep op de publieke opinie.

Het wil mij voorkomen dat „verplichte bemiddeling" de minst gelukkige vorm van konciliatie is; haar waarde ontleent zij hoofdzakelijk aan de daaraan verbonden opschorting van de stakings- en uitsluitingsvrijheid.

Het doel is dan ook vnl. hevigheid van plotselinge bedrijfsstoornissen te temperen in de hoop dat gedurende de bemiddelingsperiode de gemoederen zullen kalmeeren en ontwrichting van het bedrijfsleven kan worden voorkomen.

Deze wijze van bemiddelen wordt dan ook geheel beheerscht door de vraag in hoever een beperkt verbod tot staking en uitsluiting effektief zal zijn.

Dezerzijds ontwikkelde bezwaren tegen een algemeen stakings- en uitsluitingsverbod voor Indië gelden echter evenzeer voor een beperkt verbod.

Maar ook al waren die bezwaren voor sommige bedrijven (b.v. de scheepvaart) niet onoverkomelijk, dan nog kan dit Canadeesche stelsel mij niet bekoren daar het strijdig is met het karakter van konciliatie; van een bemiddeling, welke door één der partijen aan de andere kan worden opgedrongen valt als middel om partijen tot elkaar te brengen m.i. geen bevredigend werk te verwachten.

Feitelijk heeft deze bemiddeling dan ook meer het kenmerk van arbitrair ingrijpen door de Overheid (ook al blijven partijen vrij het

resultaat der bemiddeling af te wijzen); gedurende zekere periode toch ontneemt de Overheid aan partijen haar machtigste wapens in den strijd; komen zij in dien tijd niet tot een oplossing van het geschil dan geeft de Overheid de wapens weer over en trekt zich terug.

De kans op toenadering tusschen partijen, die alleen niet vechten omdat beide geboeid zijn, is m.i. gering.

Voor Indië verwacht ik meer van de beide eerste vormen van bemiddeling, waarbij de vrijwillige arbitrage een natuurlijke aanvulling is der bemiddeling.

Ter versterking van het gezag der bemiddelingsorganen heeft de Overheid in sommige landen gemeend zich de bevoegdheid te moeten voorbehouden door indirekte beïnvloeding van partijen deze te bewegen meerdere medewerking te verleenen tot het doen slagen van het bemiddelingswerk. Het sukces eener bemiddelingspoging toch is grootendeels afhankelijk van de bereidwilligheid van beide partijen om daartoe mede te werken; de partij welke den strijd hard tegen hard verkiest kan in de praktijk elke verzoeningspoging onmogelijk maken.

Dit leidde vaak tot de konklusie dat de bemiddelingsorganen blijkbaar niet voldoende gezag hebben, zoodat naar middelen gezocht werd om dit gezag te versterken, hetgeen geschiedde door bij een mislukte bemiddeling publikatie van het verslag van den bemiddelaar in uitzicht te stellen dan wel door als uiterste middel te dreigen met een Regeerings-enquete naar de arbeidstoestanden in het betrokken bedrijf.

Hoe verklaarbaar deze houding der Overheid op zichzelf ook moge zijn, zij is n. m. m. in hooge mate bedenkelijk.

Deze methode van „verzoening met de stok achter de deur" moet het voor den konciliator uiterst moeilijk maken het vertrouwen van partijen te winnen; deze zullen zijn optreden steeds met groote reserve begroeten en haar streven zal minder gericht zijn op wederzijdsche toenadering dan op het zoo gunstig mogelijk voorstellen van de eigen zaak en het zoo zwart mogelijk afschilderen van de tegenpartij, teneinde den bemiddelaar gunstig te stemmen.

Hiermede wordt het doel der bemiddeling ten eenenmale voorbijgestreefd; het is een hinken op twee gedachten, eenerzijds worden partijen vrij (?) gelaten zelf te beslissen in haar geschil, ander-

zijds worden zij gedreigd met „den grooten broer", indien zij het bemiddelingsadvies niet willen (of kunnen) aanvaarden.

Aan de bemiddeling mag m. i. geen dwang, in welken vorm ook, worden vastgekoppeld; zij heeft geen andere taak dan het aankweeken eener goede verstandhouding tusschen kapitaal en arbeid en die taak kan zij niet vervullen wanneer zij niet vrij staat van politieke of sociaalekonomische overwegingen welke de Overheidshouding bepalen.

De bemiddeling mag niet dienstbaar gemaakt worden aan pogingen tot verkrijging van „rechtvaardige" arbeidsvoorwaarden; voor zoover de bemiddeling er in slaagt een goede verhouding tusschen werkgever en werknemer te bevorderen zal zij, niettemin, langs een omweg toch bijdragen tot het scheppen van goede arbeidsvoorwaarden.

Ingrijpen van de Overheid in de arbeidsvoorwaarden behoort in de bemiddeling niet thuis; dit behoort tot het terrein der sociale wetgeving en de dienst der arbeidsinspektie, welke voor den vrijen arbeid op Java en Madoera nog georganiseerd moet worden, zal het daartoe onmisbare materiaal moeten verschaffen.

Het bemiddelingswerk moet echter vrij blijven van elke waardeering van de arbeidsvoorwaarden op zich zelf; het beoogt niet anders dan, door een zuivere uiteenzetting van beider standpunt en grondige kennis van den aard en de wording van het konflikt, een weg te vinden welke partijen tot elkaar kan brengen.

Zullen die pogingen vaak teleurstelling baren dan late men zich hierdoor niet te spoedig ontmoedigen; betere waardeering van andermans standpunt, het ten offer brengen van direkte voordeelen aan grootere, maar verder afgelegen, bedrijfsbelangen zijn dingen die men niet in een korte spanne tijds uit den grond kan stampen; daarvoor is aan beide zijden noodig herziening van verouderde denkbeelden, de groei van nieuw inzicht, de opening van nieuwe gezichtspunten en dat alles komt niet ineens.

De vruchten van het bemiddelingswerk zullen daardoor vaak moeilijk herkenbaar blijven en het bloote feit, dat het aantal geschillen aanvankelijk niet merkbaar afneemt, behoeft allerminst tot de gevolgtrekking te leiden, dat de verzoeningspogingen toch niets uitwerken.

En niet genoeg kan gewaarschuwd worden tegen de verklaarbare doch m. i. zeer bedenkelijke konklusie dat, waar de bemidde-

ling geen zichtbare resultaten oplevert, het gezag der bemiddelingsorganen moet worden versterkt door de bemiddeling vast te koppelen aan vormen van indirekte Overheidspressie op partijen.

Erkent de Indische Regeering dat het Haar plicht is mede te werken tot het aankweeken eener goede verstandhouding tusschen Kapitaal en Arbeid in deze kolonie, dan is n. m. m. een proeve met vrije bemiddeling volgens de hoogeraangegeven grondslagen de juiste weg.

Zij neme die proef echter zuiver, dus zonder pressie — rechtstreeksch of zijdelingsch in welke vorm ook — of Zij beginne er in het geheel niet mede.

Resumeerende kom ik dus voor Indië tot vrijwillige bemiddeling junkto vrijwillige arbitrage, middels Overheidsorganen, op zuiver konciliatieve basis, met behoud van stakings- en uitsluitingsvrijheid.

Waar de Indische Regeering nopens het onderhavige vraagstuk bereids het advies heeft gevraagd van de Arbeidskommissie lijkt het mij beter thans niet in een gedetailleerde uitwerking dezer grondslagen te treden, de voorstellen dier kommissie af te wachten en die t. z. t. te toetsen aan de hier ontvouwde denkbeelden.

Weltevreden, Juli 1921.

Indië's Politieke Toekomst

door

CIVIS GERMANUS

I

Hetgeen mij aanleiding geeft tot deze beschouwingen is de lectuur van een opstel getiteld „Duitschland en de problemen van den Stillen Oceaan" in No. 3 van Koloniale Studiën. De quasi-objectiviteit van den schrijver komt neer op een eenzijdig duitsch nationalistisch standpunt, dat misschien in Europa zelf zijn reden van bestaan heeft. Immers het beperkte nationalisme wordt daar ingegeven door een belangenstrijd van buren, die voortdurend bang zijn voor elkaar's machtsfeer, zoodat het kleine, arme West-Europa voortleeft in een atmosfeer van haat, wantrouwen en politieke ins trigue. De echte vaderlander schijnt het tegenwoordige aldaar alzijn plicht te beschouwen van zijn gezindheid in deze richting in woord en schrift te getuigen. Men kan ook op het standpunt staan, dat een voortgaan in deze richting zelfmoord beteekent, en dat het zaak is zich niet langer vast te klampen aan een glorie van gisteren en de dooden hun dooden te laten begraven. Dan zoude men meer Europeesch dan nationaal moeten voelen, in het bewustzijn, dat de europeesche belangen moeten staan boven die van een kleine groep, die een onderdeel vormt van de europeesche statengemeenschap. Lang voordat ooit een staatsman, zooals Napoleon, Grey en Wilson, de groote beteekenis van een politieke en economische samensmelting van Europa heeft erkend, heeft de natuur haar machtwoord gesproken: dynastieke belangen, niet natuurlijke oorzaken schiepen de politieke grenzen van West-Europa. Economisch was en is Europa een eenheid, die door den oorlog danig is verstoord en die thans de beste hoofden in alle europeesche landen zich beijveren te herstellen.

Hetgeen tot de catastrofe van onze dagen heeft geleid, was het opkomen van een jonge mogendheid tot ongekenden politieken en economischen invloed binnen enkele tientallen van jaren. Deze in-

vloed werkte storend op de bestaande europeesche machtsverhoudingen, zoodat, als door een natuurwet, de opgehoopte krachten op elkaar losbraken, en hetgeen de vlijt van generaties had op gebouwd in korten tijd werd vernield. Vol berouw staat thans Europa voor de puinhoopen van dit gevolg van oude staatsmanswijsheid. Indien het inprenten van nationalisme, vijand van echte vaderlandsliefde, alleen ten koste van zooveel ellende en nood plaats heeft, dan wordt het tijd dit nationalisme te bevechten. Dat is het standpunt van millioenen in alle landen. Is het wonder dat in het aangezicht van zooveel verkeerdheden velen, en niet de slechtsten, nieuwe leuzen op hun vaandels hebben geschreven, dat sommigen het communisme als godsdienstigen eisch in hun geloofsbelijdenis hebben opgenomen en met een heilig vuur daarvoor strijden, hetgeen alleen de tijdelijke successen van dat communisme verklaart? Dat anderen met afkeer van de diplomatie van gisteren spreken en de stelling verdedigen, dat, evengoed als de groote koopman in zijn zaken eerlijk en rechtuit moet zijn, wil hij vertrouwen winnen en behouden, zoo ook de volkeren onderling zich tot principes moeten bekeeren, welke een einde maken aan de onwaardige methodes van thans, waar elk gezant en consul, persoonlijke uitzonderingen daargelaten, zich als betaald spion zijner regeering voelt. De echte politicus en diplomaat glimlacht over den ideoloog, die hierin verandering wenscht te brengen. Dat in onze tijden groote geesten en hoogstaande mannen als Grey en Wilson haat oogsten, is derhalve duidelijk. Hun grootsche bedoelingen stuiten op het bekrompen nationalisme een de daarmede gemoeide belangen der volkeren af. Het cynisme van den echten „diplomaat" beheerscht alles, het is steeds bereid als getrouwe dienaar van den moloch „nationalisme" alles te vertrappen, dat zich in den weg plaatst. Het aggressieve nationalisme, zooals het in het Pruisen van gisteren op den spits werd gedreven en hoogtij vierde, hield als eerste staatsmanswijsheid alles in den knel dat schijnbaar of werkelijk van de voorgeschreven gezindheid en het voorgeschreven gedrag afweek. De onvrijheid in Pruissen-Duitschland werd alleen openbaar aan dengene, die in andere westersche landen had geleefd en vergelijkingen kon maken. De gezeten burger voelde zich nogal goed bij het toezicht, dat de overheid zich over zijn doen en laten vanaf de wieg tot aan het graf aanmatigde. Anders was het met de opkomende massa, die voortdurend met haar aspiraties tegen de duizend wetten en voorschrif-

ten van den politie-staat aanbotste. Daardoor ontstond de atmosfeer van de revolutie, die reeds lang vóór den oorlog bestond en als logisch gevolg van den verloren oorlog uitbrak. De geschiedenis zal het later duidelijk aantoonen dat het bloed der duitsche soldaten gezamenlijk met dat van hun overwinnaars gevloeid is voor de bevrijding van een haast middeneeuwsche slavernij in den vorm van den „Polizei- und Militaerstaat", welke de massa in banden hield en haar voor dynastieke of eenzijdig nationale doeleinden tot haar werktuig maakte tegen buren en medemenschen, met wien natuur en geographische noodzaak haar dwingen zijde aan zijde te leven en voor de toekomst van Europa te werken en te strijden.

Het geschiedkundig gebeuren van onze dagen heeft zijn oordeel geveld; de wereldgeschiedenis is weer eens het wereldgericht geweest. Men heeft dus eenvoudig de reactie als natuurlijk gevolg der actie te accepteeren en moet pogen, in het vervolg den stroom van het volkerenleven dusdanig te leiden, dat hij trotsch en krachtig in een breeder bed kan heenvloeien, zonder kwaad te doen. Men moet dus dieper graven en verder dan tot dusverre, wil men hierin slagen. Het heeft ook weinig nut, om de groote dooden van gisteren te hulp te roepen. Laat hen uitrusten van hun werk en hun taak, die hun voor hun dag gegeven was. Wel roepen wanhopige lieden geregeld aan het graf te Friedrichsruh: „Bismark, kom." Maar hij hoort hen niet. Het heden eischt geen Bismarks, maar mannen met andere eigenschappen. Hun werktuig mag niet het zwaard zijn maar zij moeten de spade en het woord kunnen gebruiken.

Woord en werk moeten de wonden heelen, die zich de menschheid in overmoed en weelde geslagen heeft.

II

De bewoonde wereld bevindt zich in een stadium van omwenteling. De oorlog heeft dezen toestand duidelijker laten uitkomen, hij is misschien als een plaatselijke uiting te beschouwen van het tot paroxysme gestegen wereldkwaad: de geboorte van het individu. Rome werd slechts door Rome bedwongen. De ruwe, ongeciviliseerde Germaan leerde van den overheerschenden Romein wat recht, tucht, orde voor de samenleving beteekende. Hieruit smeedde hij de wapens, waarmede het hem gelukte zich op een goeden dag van den leermeester te ontdoen. Maar de roede, die hem opvoedde, heeft

hij behouden en ook heden, na tweeduizend jaren, nog niet door iets beters kunnen vervangen: het romeinsch recht.

Zoo heeft de Europeaan, wiens gewinzucht en durf eeuwen geleden den grondsteen legde tot de tegenwoordige oostersche koloniine, door druk tegendruk verwekt. Hier spreekt dus een natuurwet. Ook hij heeft, door den Oosterling naar eigen methodes te onderwijzen, de alleen in een massa-begrip sluimerende oostersche ziel wakker gemaakt tot het bewustzijn van eigen, persoonlijke waarde. Dit ontwaken hebben wij eenige jaren geleden hiertelande beleefd; het was verrassend en in zijn uitingen niet altijd aantrekkelijk.

In dit gevaarlijk stadium leven wij thans, en de uitingen daarvan zullen nog wel eens verrassende vormen aannemen, indien niet veren vooruitziende staatslieden ook hier een breed bed weten te graven voor den stroom van het gebeuren. De stuwdammen en sluizen van gisteren zullen niet baten.

Welke Hollander kan zich ontveinzen dat hij en zijn land, indien dit land nog heden tendage geroepen is door den gang der historie een dergelijk uitgestrekt en van het moederland ver verwijderd koloniaal land te besturen, thans een andere rol hebben te spelen dan zijn vaderen? Dat van het *bezitten* van koloniën thans geen sprake meer kan zijn, maar dat het besturen dezer landen meer lasten dan lusten oplegt en een zware en verantwoordelijke taak beteekent, zoowel tegenover de menschheid, levende en komende geslachten, als tegenover de geschiedenis? Dat de wakker geworden latente volkskrachten der tot nog toe zoo gemakkelijk geleide millioenen goed of kwaad kunnen baren, precies als het staatsbewind hen weet te leiden?

De strijd tegen het recht op meerdere vrijheid van Indiërs en andere „passieve" volkeren lijkt ijdel. Zoodra de aspiraties tot meerdere vrijheid zich uiten, bestaat ook het zelf geschapen recht hiertoe. Toen de arbeiders in West-Euroa begonnen zich te organiseeren in hun strijd om emancipatie en verbetering van hun materieel en politiek bestaan, zag de staat eerst anarchie in hun doen en drijven. Leger en politie waren gereed om met de wapens in de hand de schijnbaar bedreigde staatsgrondslagen te beschermen. Wie toen het rechtmatige van den klassenstrijd inzag, al behoorde hij tot de meest behoudenden, kwam in gevaar zelf tot misdadiger te worden gestempeld.

Het is nog geen honderd jaar geleden dat de laatste resten van

lijfeigenschap in Pruisen zijn verdwenen. Zelfs de revolutie van 1848 bracht nog geen persoonlijke bewegingsvrijheid. Het trotsche vrijheidsbewustzijn van den Europeaan wordt misschien getroffen, indien hij zich bewust wordt dat eerst in 1867 in Duitschland aan iedereen het recht werd toegekend, vrij zijnen werkgever en woonplaats te mogen kiezen. Het „Freizuegigkeitsgesetz" maakte pas een einde aan hoorigen en lijfeigenen, al hadden zij reeds een anderen naam in de gemeenschap gekregen. Het volk oogstte deze wet als loon voor het in de vrijheidsoorlogen en gedurende de revolutie vergoten bloed wel wat laat. Maar de geschiedenis is toch consequent.

Is de drang naar meerdere vrijheid en ontwikkeling eens bij een volk wakker geworden, dan handelt een wijs staatsman beter door hem in de goede richting te duwen dan door hem te onderdrukken, hetgeen tot explosies moet leiden. De traditioneele, op een breede basis berustende staatsmanswijsheid der Engelschen, de Romeinen onzer dagen, heeft deze taak in Britsch-Indië duidelijk genoeg erkend. Het Engelsche gezag in Britsch-Indië berust niet op de sabels en geweren van Sepoys, Sikhs en Engelsche regimenten, noch ook op de door het verdrag met Japan gewaarborgde Japansche scheepskanonnen en hulptroepen. Het meerendeel der driehonderdenvijftig millioen Indiërs dankt persoonlijke veiligheid, rust en orde aan het Engelsch gezag en denkt niet er aan, het te helpen omver werpen en daarvoor toestanden in te ruilen, die de tijden van de Mahrattas en Aurangzib met al hun verschrikkingen zouden doen herleven.

Maar politiek in een land wordt niet door de massa gemaakt, het zijn steeds eenige weingen, die door hun geestdrift deelen dezer massa in beweging weten te brengen en tot actie aanzetten. Deze deelen zijn soms groot genoeg om den overheerscher tot hervorming van een bestaand gezag te nopen. Zoo staat het thans in het Oosten, en de koloniale machten Engeland en Holland hebben wel aan andere dingen te denken dan aan de verzekering van hun „bezit", dat geen bezit meer is maar een machts- en belangensfeer. Hoe kunnen zij hun belangen, in het aangezicht van deze constellatie, behoorlijk beschermen?

III.

Het europeesche ras heeft een groote taak te volvoeren gehad. Of die taak thans ten einde loopt, mag een open vraag blijven. Aan

een ondergang van Europa geloof ik niet, zooals Spengler in zijn grootsch opgezet boek, wel in een achteruitgang, moreel en materieel. Want op deze twee punten steunde de groote opkomst van Europa.

De taak van het Europeesche ras is tweeledig geweest: het heeft aan de onderworpen volkeren civilisatie en omwenteling gebracht. Een vergelijk met het imperialistische Rome is derhalve niet misplaatst. Ook Rome bracht civilisatie, in den vorm van wet en orde, en het bracht omwenteling, omdat het door zijn invloed de bestaande economische en sociale verhoudingen verstoorde, zij het dan ook dat zulks onbewust gebeurde.

Van uit een zuiver Europeesch standpunt beschouwd zoude men kunnen zeggen, dat de europeesche overheersching aan de oostersche landen cultuur en welstand heeft gebracht. Dit is echter zeer betrekkelijk. Veiligheid van persoon en eigendom is zeer zeker aan het europeesch bestuur te danken. Overigens lijkt het gewaagd van Europeesche civilisatorische invloeden als cultuur te spreken, indien men eenig begrip heeft van de aangeboren geestelijke eigenschappen en geestesgesteldheid van oostersche volkeren. De welstand geldt alleen van door vreemd kapitaal in het leven geroepen grootbedrijven. De massa van het volk is waarschijnlijk heden ten dage niet beter en niet slechter af dan eeuwen geleden onder het strenge maar vaderlijke regime van eigen vorsten. Immers een mooi baadje en wat meer sambalan bij de rijst zijn geen criterium voor meer welstand bij een volk dat feitelijk nog geen behoeften in den Europeeschen zin heeft en wiens arbeidsprestaties, tot groote ergernis van economen der Europeesche school, bepaald wordt door de groote mate van frugaliteit en tevredenheid die hen beheerscht. De thans ontstane behoeften der in Europeesche bedrijven werkenden zijn een natuurlijk gevolg van de pogingen om die behoeften te scheppen.

Een der wonderbaarlijkste eigenschappen der volkeren van het Oosten is hun innerlijke harmonie, die goddank nog niet door westersche invloeden is getroffen. Dat is hun best kapitaal, en misschien hebben de geleerden gelijk, die van hen als kosmische menschen spreken.

Op dit oogenblik is de Europeesche heerschappij over de bewoonde wereld, vooral in het Oosten, aan het dalen, maar de Europeesche geest beheerscht deze wereld meer dan ooit en zal zijn vollen

invloed pas hebben bereikt, als van de politieke heerschappij van de Europeesche volkeren over andere rassen geen spoor meer is overgebleven. Rome lag lang in puin, maar zijn geest triomfeerde nog na duizenden van jaren. Het Griekenland van het Partheonon is lang dood, maar de edele vormen van den dorischen stijl zijn nog heden de hoogste uitdrukking van menschelijke architectuur.

In Britsch-Indië besturen eenige duizenden der beste zonen van Engeland een werelddeel, waar meer dan driehonderd millioenen menschen, door godsdienst, kaste en ras onderling verdeeld en derhalve traditioneel aan strijd onderling gewend, thans veiligheid van leven en bezit genieten, zooals het land die vroeger nooit heeft gekend. Hetzelfde kan van Nederlandsch-Indië worden gezegd, want mutatis mutandis zijn de verhoudingen dezelfde. Wat misschien den grooten invloed van den Engelschman onder zooveel moeilijker omstandigheden dan hiertelande verklaart, is de voorzichtige keuze, die reeds ten tijde van de Engelsch Oost-Indischen Compagnie bij het uitzenden der ambtenaren werd gedaan. Van dit principe werd nooit afgeweken. Het geldt nog steeds als een eer om als „civil servant" naar Br. Indië te worden uitgezonden. De betaling is zeer goed en de kansen uitmuntend, zoodat slechts de beste candidaten kans hebben te worden aangenomen. Dat behalve volbloed-Engelschen slechts Indiërs der beste standen in het bestuur deelen, is waarschijnlijk voor geen gering deel de oorzaak van den grooten invloed, die het gezag niettegenstaande de ongetwijfeld slechts labiel heerschende rust in het groote land uitoefent.

De taak die in Nederlandsch Indië op de schouders van weinigen is gelegd, is een zware taak. Het hier ontwakend nationalisme zoekt, zooals overal, eerst zich zelf, het is dus natuurlijk dat het den gehaten overheerscher miskent en verkleint. Hoe wijzer echter en vaderlijker de door de geschiedenis tot heerschen geroepene te werk gaat, hoe meer hij onder vaderlandslievende en meer verstandige nationalisten personen zal vinden, die de geweldige taak leeren beseffen, die voor hen is weggelegd, indien zij eerlijk mede willen helpen, hun rasgenooten op te voeden en hun land te besturen, en dat die taak niet licht is en inspanning eischt. Dat ter vervulling van die taak de leermeester niet kan worden gemist, en dat het welzijn van het land eene geleidelijke ontwikkeling wenschelijker maakt dan een omwenteling waardoor het opkomen van ongebreidelde massa's onvermijdelijk zoude zijn. Het vertrouwen in den regeerder

als vader, ook indien hij een strenge vader is, vormt een gewichtig element in de oostersche staatkunde. Wie dat werktuig kundig weet te hanteeren, die is de man.

Ik geloof dat een deel der Engelsche zoowel als der Hollandsche staatslieden dit hebben begrepen.

IV.

Ligt dus de politieke ontwikkeling der oost-aziatische kolonie als evolutie onder Europeesche, zich van haar taak welbewuste leiding voor ons, die meer en meer tot zelfstandigheid der inheemsche volken zal voeren, zonder dat eene vreedzame samenleving met Europeesche ingezetenen behoeft te worden verstoord, zoo rest nog de vraag, welk belang een land als Holland er bij zoude hebben, om Duitschland wederom als politieke figuur en koloniale mogendheid in het Oosten te zien opdoemen.

In het boven aangehaald opstel wordt, zij het dan ook in bedekte termen, tegen Engeland stemming gemaakt, als zoude het op een gegeven oogenblik het eilandenrijk aan den gevreesden mededinger Japan toewerpen, om hem te verzadigen en zijn bezittingen in Indië niet te verliezen: „Man merkt die Absicht und man ist verstimmt."

Ik geloof niet dat er velen zijn die het betoog zonder glimlach hebben gelezen. Heeft de geachte schrijver misschien gehoor gegeven aan de, ook aan andere Duitsche intellectueelen in het buitenland, door nationalistische comités in Berlijn en Hamburg gerichte verzoeken, om te trachten in het nationaal belang dergelijke artikelen in geziene periodieken te lanceeren en op deze wijze stemming voor de koloniale zaak van Duitschland te maken? De argumenten van den geachten schrijver lijken ten deele woordelijk op de betoogen, die terzake in nationalistische organen zijn te vinden. Hoe dit ook zij, men houde mij ten goede dat ik hiervan afwijkende inzichten koester, daar eene dergelijke prograganda in een land als Indië mij schadelijk lijkt m. i. en tot verdere verwikkelingen aanleiding kan geven.

Bismark had m. i. gelijk toen hij van een koloniale en wereldpolitiek van Duitschland niets wilde weten. Hij was een voorzichtig huisvader, die niet gaarne speculeerde. De groote kracht en invloed van het nieuwe Duitschland lag op het gebied van wetenschap, handel en industrie. Daardoor, dus door de vlijt en het kennen

van zijn bewoners, won het zijn beteekenis, en de wereld stond voor zijn menschen en goederen open. Als wereldmacht en koloniale factor kwam het eenige eeuwen te laat, het moest met listen en kunstjes te werk gaan om het „plaatsje in de zon" te veroveren en vormde daardoor een verderen factor tot verstoring van het steeds bedreigde evenwicht der volkeren, vooral in het Oosten.

Gesteld dat Japan's natuurlijke belangen het werkelijk op een goeden dag zouden nopen, om naar koloniaal bezit voor zijn overtollige bevolking uit te zien, dan is het weinig waarschijnlijk dat het daarvoor een ver afgelegen tropisch land zoude kiezen, dat theoretisch en practisch overbevolkt is, terwijl het reeds een goeden afzet biedt voor zijn industrieën. Het groote aziatische Continent lijkt daarvoor de aangewezen plaats, niet het verre eilandenrijk. Daarbij komt dat zich niemand verzet tegen een vreedzame invasie van die eilanden door zijn kapitaal, zijn industrieën en geschoolde werklieden

Dat Indië zich zelf gaat beschermen om tegen wien ook zijn grenzen te verdedigen, is goed en wijs. Maar in welk opzicht zoude op Duitschland als hulp gerekend kunnen worden, indien het opnieuw koloniaal bezit in het Oosten zoude verkrijgen? Het zoude eerder tot een nieuwen storenden factor in de oostersche internationale politiek kunnen worden, door met beproefde middelen der diplomatie in zulke landen, waar het in het geheim invloed wou winnen, onrust te zaaien en ten eigen bate in troebel water te vischen. Immers, de oude en ook tegenwoordig nog in zwang zijnde diplomatieke gebruiken heiligen deze middelen in het nationaal belang. Het zoude met Japan samenscholen, zoolang het konde hopen hierdoor voordeelen voor zich te behalen, het zoude niet schromen samen met Engeland een lijn tegen zijn vrienden van gisteren te trekken, indien dit op een gegeven moment voordeeliger leek. Immers, dit is ons toch als hoogste diplomatieke wijsheid verkondigd. Of de rust en politieke ontwikkeling van de oostersche landen daarmede gebaat zoude zijn, daarover te oordeelen kan ik gerust aan een ieder zelf overlaten.

Holland staat sterker alleen, trachtende, zooals thans, zijn historische roeping „for better for worse" te vervullen. Dat Holland geen groot Europeesch rijk is, vormt misschien den besten waarborg daarvoor dat geen land, noch Engeland noch Japan, zijn gezag over Nederlandsch Indië zal bedreigen, want de taak van dat land

te besturen is heden een zware en tevens een dure taak. Zoolang het land voor hun handel en kapitaal open staat, valt het moeilijk zich wrijvingspunten van ernstigen aard met die landen voor te stellen, welke tot bedreiging van dat gezag door politiek geweld zouden kunnen leiden.

V.

De beste waarborg voor veiligheid van gezag en van leven en eigendom der blanke ingezetenen van Indië ligt in een breed opgezet plan der Regeering om, in erkenning van de tijdsstroomingen, recht te doen aan den drang der inheemsche bevolking tot ontwikkeling en meerdere medezeggingschap. De daardoor vrij komende krachten zullen blijken een zegen te zijn voor het land, en in plaats van zich tegen den overheerscher te keeren, kunnen zij worden waarachtige opbouwende krachten in de gemeenschap en dankbare leerlingen van den leermeester. Hetgeen hun niet bevalt in de Europeesche geestelijke invloeden, omdat ze voor hen niet te assimileeren zijn, doen zij beter door hun eigen aard en de herleving van oude gebruiken te vervangen. Uit het geheel moet zich dan de toekomstige eenheid vormen, welke het Europeesch beinvloed Oostersch karakter mag heeten. Daaruit groeit dan de eigen politieke toekomst van land en volk, dat, gerijpt, naast en niet meer onder den leermeester kan staan.

Niet kanonnen en diplomaten beslissen over den duur der Hollandsche heerschappij in het Oosten. De Westersche invloed heeft de oude economische en staatkundige toestanden verstoord. Zijn groote politieke macht gaf hem het hiertoe noodige recht. Thans is Europa's politieke macht aan het dalen, maar zijn geest groeit verder en is het scheppend element dat thans het Oosten tot een nieuw monumentaal gebouw in oude heerlijkheid helpt optrekken. En indien eens een toren dat gebouw kroont, dan zal bovenop als een reuzendiamant door eeuwen heen het beste fonkelen, wat de Europeesche geest en leiding aan het nieuw ontwaakte Oosten heeft gegeven: orde en recht.

Het een en ander omtrent het erfrecht in Tapanoeli

door

BOERHANOEDDIN..

Tot recht begrip dien ik eerst voorop te stellen, dat ik met erfrecht hier adat-erfrecht bedoel. Want er is nog een ander erfrecht, een onderdeel van de Hoekoem Sará, uitspraken van den Grooten Profeet en die in den Koran verzameld zijn. Waar ik in het opschrift van Tapanoeli spreek, had ik eigenlijk moeten plaatsen Mandailing, een onderafdeeling van Tapanoeli. Want de bronnen van dit artikel heb ik in Mandailing gevonden. Maar oprond van verschillende overwegingen heb ik het gewaagd het woord Tapanoeli te bezigen. Ten eerste is Tapanoeli meer bekend onder de lezers, ten tweede zijn de hoofdbeginselen, waarop de adat berust, overal in Tapanoeli dezelfde. De meeste afwijkingen verwacht ik alleen van de Bataklanden.

Dat men mij dus op dit punt niet aanvalle!

Wij weten van de adats en gebruiken van Tapanoeli nog betrekkelijk weinig, ze zijn voor ons nog geheimen gebleven. Het Bataksche Instituut heeft indertijd veel bijgedragen tot het ontsluieren dier geheimen. Daarmee heeft het Instituut een heel nuttig werk gedaan. In die adats en gebruiken toch leeren we de psyche van het volk kennen. In zijn dans (manortor), zijn zangen (ende, idjeng idjeng) weerspiegelt het zieleleven van het volk. Of komen in de Westersche landen de volksgedachten niet tot uiting in hun dichtwerken, in de tooneelspelen? Openbaart de Fransche humor zich niet in de Fransche literatuur? Herkennen we het lijden van Polen niet in zijn klagende muziekstukken?

Voor Tapanoeli is het meest typeerend de oude rechtspraak. Het is een algemeen beginsel van de Bataksche adat, dat ten aanzien

van de erfenis de oudste zoon (panggoraran) en de jongste zoon (panjalpoean) een grooter aandeel krijgen dan de overige zoons. Het klinkt wel zeer onbillijk. En hij, die zich krampachtig vasthoudt aan art. 852 lid 1 B.W. zal geneigd zijn uit te roepen: „Maar dat Bataksche beginsel is uit den booze." Art. 852 B. W. toch stelt alle kinderen gelijk, dochters zoowel als zoons en zonder onderscheid van eerstgeboorte. Ja, het bewuste artikel gaat zelfs zoover, dat kinderen uit verschillende huwelijken verwekt, gelijke rechten hebben. De Bataksche adat daarentegen snijdt, om te beginnen, de dochter af van alle rechten op de erfenis. Voorts speelt de geboorte nog een belangrijke rol, zooals we aanstonds zullen zien.

Oppervlakkig beschouwd, bevat het Bataksche beginsel schreeuwend onrecht. Voor de ouders zijn alle kinderen immers even na, onverschillig van welk geslacht ze zijn.

Maar wanneer we in het beginsel dieper doordringen, wanneer we tot het wezen der zaak komen, dan zullen we tot een heel andere conclusie komen. Dan zal het blijken, dat het beginsel toch nog zoo slecht niet is. Het is zelfs zeer menschkundig uitgedacht.

Wat toch is de leidende gedachte geweest om den panggoraran (oudsten zoon) te bevoorrechten? Willen we die vraag beantwoorden, dan moeten we kennis maken met een brokje van het Bataksche familieleven. Het feit, dat de panggoraran een grooter aandeel krijgt, sluit een heel verhaal in zich. We moeten hier een greep doen uit de „adat narobi".

In den familiekring bekleedt de panggoraran een invloedrijke plaats. Om goed te kunnen demonstreeren, wat alzoo de rechten en plichten zijn van den panggoraran, willen we hier in beschouwing nemen een familie, die tot den Radja-stand behoort. Een wel zóó een, die het bestuur in handen heeft, hetzij het koeriashoofdschap, hetzij het kamponghoofdschap.

Het radja-schap is erfelijk en komt dus in geval van overlijden van den Radja toe aan den panggoraran. Deze heeft dus het recht van eerstgeboorte. Alle andere zoons zijn uitgesloten, zoolang de panggoraran in staat is het bestuur te voeren. De panggoraran treedt in de rechten van zijn vader; hij is voortaan het hoofd van de familie. Het is zijn plicht het adathuis in goeden staatte houden. Komt men in de Kampong tekort aan rijst, dan moet hij de menschen bijstaan met padi uit zijn eigen schuur. In den regel is deze

ruim gevuld, vandaar dan ook dat de Radja in een Kampong niet mag beschikken (verkoopen) over zijn eigen rijstvoorraad, want die moet te allen tijde ter beschikking van de bevolking staan. In ruil daarvoor bewerkt de bevolking de sawahs van den Radja eenige dagen in het jaar.

Me dunkt, in dezen wederdienst moeten we den oorsprong van de tegenwoordige verplichte heerendiensten zoeken.

Komt een vreemdeling in de Kampong, dan is de Radja gehouden dezen van een onderdak en voedsel te voorzien. Het wordt als onbescheiden en onbetamelijk aangemerkt den vreemdeling te vragen, wie hij is en wat hij wenscht. Eerst wanneer hij gegeten en gedronken heeft en uitgerust is, mag de Radja vragen wat zijn wenschen zijn.

Deze wijze van ontvangst staat lijnrecht tegenover de Westersche. De Westerling dient zich in de allereerste plaats voor te stellen aan den heer des huizes en dan pas is voor hem de gelegenheid geopend om zijn wenschen kenbaar te maken.

Ik weet niet welke van de twee gebruiken aanbeveling verdient. De Westersche heeft dit voor, dat men weet, waar men zich aan te houden heeft, met wat voor persoon men te maken heeft, zoodat men van tevoren weet welke behandeling hem toekomt. Zoodat men in de Westersche landen een onderscheid maakt tusschen de ontvangst van een gewoon burger en een graaf.

Het Bataksche gebruik daarentegen heeft meer het karakter van gastvrijheid. Men behandelt den vreemdeling zoo goed en zoo kwaad als het gaat, onverschillig van welken rang of stand hij zij.

Eens was ik getuige van de wijze, waarop een Radja zich kweet van zijn plicht. Het was in het dorp T. Het huis van den Radja was vol menschen en toen ik vroeg, wat er aan de hand was, kwam ik te weten, dat er een vechtpartij had plaats gehad tusschen de onderdanen van den Radja en eenige personen uit een naburig dorp.

Waarover de twist liep, doet hier niets ter zake. In elk geval de vechtersbazen, waaronder zwaar gewonden waren, vroegen hun Radja om raad. Deze was van oordeel, dat de zaak door den Djaksa van de naburige controleursplaats onderzocht moest worden. Maar voor de Radja zijn menschen liet heengaan — en dit typeert juist de plichten en de positie van den Radja — liet hij eerst eten klaar maken speciaal voor de ongelukkigen. Want het zou in strijd zijn

met de adat, wanneer die menschen zijn huis verlieten zonder gegeten te hebben.

Streft een lid van de familie, dan is het weer de Radja, die de lasten moet dragen. Hij zorgt voor het begraven van den doode en ontvangt de menschen, die hun deelneming komen betuigen.

Wanner we zoo verder den werkkring van den Radja nagaan, dan zien we hoe goed de instelling van vorsten in principe toch bedoeld is. De positie van zoo'n Radja in Tapanoeli lijkt wel op een sprookjesverhaal. Wij denken dan aan den goeden, ouden Koning, die er op uit gaat om onrecht en misbruiken weg te nemen en zijn onderdanen wel te doen.

Nu hebben we even na te gaan, waarom de panjalpoean (benjamin, jongste zoon) tot de bevoorrechte categorie behoort, evenals de panggoraran. Naar algemeene meening is de panjalpoean nog zóó hulpbehoevend, nog zoo jong, wanneer zijn vader komt te overlijden, dat het niet meer dan billijk is, dat hij bevoorrecht is. Nu zijn er wel in de maatschappij voorbeelden te noemen, waarbij de panjalpoean bij het overlijden van zijn vader oud en wijs genoeg is om niet meer bevoorrecht behoeven te worden boven zijn andere broeders. Ja, er zijn zelfs families aan te wijzen, waarvan de panjalpoean zelf reeds afstammeligen heeft, terwijl de vader nog een krasse grijsaard is. Maar het beginsel op zich zelf is toch niet kwaad. Behalve een grooter aandeel in de erfenis heeft de panjalpoean het recht om in het adathuis (ouderlijk huis) te blijven wonen evenals de panggoraran. De panjalpoean wordt dan ook beschouwd als de „pandjagai bagas", de bewaker van het huis.

De silitonga's (dat zijn alle overige broers, die niet zijn panggoraran en panjalpoean) behooren tot de groep der niet-bevoorrechten. Als motief voert men aan, dat deze personen bij het overlijden van den vader wèl oud en wijs genoeg zijn om hun brood te verdienen. Ook deze stelling gaat natuurlijk niet heelemaal op in zijn uiterste consequenties.

De silitonga's moeten het ouderlijk huis verlaten. Dat wil niet zeggen, dat ze met alle geweld uit het huis worden weggejaagd, neen, maar ze verlaten het huis, wanneer ze voldoende uitgerust zijn om de „struggle for life" aan te vangen. Alzoo wordt door den panggoraran eerst gezorgd voor ieder van hen voor een huis, met alles wat er bij behoort om een eigen huishouding er op na te houden. Zoo vaak de silitonga's hulp noodig hebben, is het hun te

allen tijde geoorloofd om bij den panggoraran aan te kloppen. Het gebruik brengt met zich mee, dat men zich wendt niet tot den Radja zelf, maar tot de namora, d. i. de vrouw van den Radja. Zij is dan ook de aangewezen persoon, die de wenschen en verlangens van de broers aan haar man kenbaar maakt. De rijstschuur staat zoo noodig ook ter beschikking van de silitonga's.

De dochters hebben geen recht op de erfenis. Men gaat van het standpunt uit, dat zij later met het huwelijk vanzelf een bestaan hebben. Maar het vaderhart is dikwijls milder dan deze strenge en harde stelling. Meermalen komt het toch voor, dat de dochter een soort bruidschat krijgt, vooral wanneer de man niet bemiddeld is.

Intusschen zien we het verschijnsel, dat de adat meer en meer wordt verlaten. Ze bevredigt sommigen niet meer en geeft soms aanleiding tot rechtsonzekerheid. In sommige gevallen is haar werkingsomvang bijvoorbeeld zeer moeilijk te bepalen. Met de verandering van de sociale verhoudingen veranderen ook de rechtsbehoeften der menschen. Maar de adat gaat niet met den tijd mee en mist dus haar aanpassingsvermogen, wat toch de voornaamste factor is van een goede adat en een goede wetgeving. De gebreken en leemten in de adat komen meer en meer voor den dag. Wie echter voordeel en heil ziet bij het oude, houdt zich daaraan met alle macht vast.

De panggoraran en de panjalpoean missen langzamerhand hun beteekenis. De panggoraran verliest zijn plichten uit het oog en streeft meer naar stoffelijk voordeel. Het materialisme slaat evenals elders ook in Tapanoeli zijn tenten op. Het beeld van den Radja heeft een groote verandering ondergaan.

Het is zeer begrijpelijk, dat men omziet naar regelen, die de justiciabelen meer bevrediging geven. En deze vindt men in de Mohammedaansche wetten, wat natuurlijk voor de hand ligt. Want in een gewest als Tapanoeli, waar de bevolking overwegend het Islamisme belijdt, kan het niets anders zijn dan de godsdienst, waartoe men zijn toevlucht zoekt, wanneer men geen genoegen meer neemt met de verouderde adat.

De erfenisverdeeling in de Hoekoem Sará, die door den Grooten Profeet zoo voortreffelijk en menschkundig is samengesteld en welke door de Oelama's in den Koran is verzameld, bevat eenige punten van overeenkomst met het Nederl. Burgerlijk Recht. Zoo b. v. kent de Hoekoem Sará aandeel in de erfenis aan de dochter

toe, maar ook hier zien we weer de mindere positie van de vrouw in de Mohammedaansche wereld. Want de Hoekoem Sará bepaalt, dat de dochter niet meer mag hebben dan de helft van een zoon's aandeel. Voorts kent de Hoekoem Sará personen, wien een legitieme portie toekomt. Deze bepaling strekt zich niet alleen uit tot de kinderen van den overledene, maar ook tot de bloedverwanten in de rechte opgaande linie (alzoo ouders, grootouders enz.) en de echtgenoote(n). Dat den vrouw(en) van den erflater ook een erfdeel rechtens toekomst, hangt samen met het feit, dat de Hoekoem Sará geen huwelijksche voorwaarden kent.

Het zou me te ver voeren de erfenisverdeeling (Ilmoe fîrait) van de Hoekoem Sara hier in den breede te bespreken. Afgezien van de groote moeilijkheden, waarmee ik te kampen zou hebben, vrees ik toch, dat een behandeling van een zoo uiterst moeilijk onderwerp boven mijn bescheiden krachten gaat. Bovendien valt een behandeling van dit onderwerp buiten het bestek van dit artikel.

Moge dit schrijven het zijne er toe bijdragen een bevoegden persoon te bewegen de Hoekoem Sará te bespreken.

Alvorens echter te eindigen wil ik nog even herinneren aan de plannen van de Regeering voor de unificatie van het Burgerlijk Recht voor Ned. Indië. De grootste moeilijkheid van de unificatie is vooral gelegen in het familierecht. Waar ik boven terloops gewezen heb op eenige punten van overeenkomst tusschen het Nederl. Burgerlijk Recht en de Ilmoe fîrait, zal de vrijwillige onderwerping van de Inlanders aan laatstgenoemde een stapje nader zijn tot het doel der Regeering.

Weltevreden, Juli 1921.

Persoverzicht.

In het *Soerabajaasch Handelsblad* van 13 Augustus is het hoofdartikel gewijd aan een bespreking, geteekend van Loo, van het ontwerp-Koninklijk Besluit, waarbij aan de Inlandsche bevolking een aandeel wordt toegekend in de winst van ondernemingen van landbouw, petroleumwinning, oliefabricage, houtaankap, enz.

De inhoud komt neer op het volgende: de ondernemingen, zoowel op Java als in de Buitengewesten, zullen een deel harer winst moeten uitkeeren aan den belangenkring, waarin zij gelegen zijn, ter verbetering van de welvaart van dien kring, tot een bedrag van hoogstens 1/5 der voor dividend bestemde winst, boven 6 %. Deze uitkeering geschiedt dus niet aan individueele werknemers, maar aan een belangenkring, gedacht als rechtspersoon, die uit de gelden inrichtingen van materieel of intellectueel belang, als vakscholen, waterleiding, woningverbetering daaruit bekostigen kan. De aanwijzing van tot uitkeering verplichte ondernemingen geschiedt door den gouverneur-generaal. De schrijver verwacht, dat dit laatste een bron van veel oneenigheid zal worden.

Volgens de toelichting is het doel een stelsel, „dat voor den Inlandschen arbeider beter arbeidsresultaat oplevert". Dit wordt echter niet gemotiveerd door het argument, dat de arbeidsloonen te laag zijn, wat ook niet het geval is; de regeering heeft als uitkomst van de suikerenquête van 1920 erkend, dat de arbeidsvoorwaarden van die industrie aan redelijke eischen voldoen; zij zijn sindsdien nog verbeterd. De regeling voor minimum-grondhuurprijzen heeft deze prijzen practisch verdubbeld, zoodat ook op dit punt de belangenkring niet te kort komt. Ook bij andere cultures zijn de loonen niet te laag. In de toelichting wordt als argument aangevoerd het in Europa en Amerika duidelijk zichtbare streven om aan de werknemers een zeker medezeggenschap ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden toe te kennen, dat vooral gewicht in de schaal zal leggen bij het streven naar een loonregeling, die ook in de oogen van den werknemer-zelf een billijke verdeeling waarborgt van de met het bedrijf behaalde winsten. Met de thans daar geldende toestanden is dit argument niet meer in overeenstemming. Tegenwoordig hoort men er slechts van loonsverlaging, terwijl de regeeringen de werkgevers in hun streven naar vermindering van lasten zooveel mogelijk steunen. Ook hier te lande heerscht een ongekend hevige crisis; hier schijnt de regeering echter slechts bedacht op nieuwe lasten. Zij zullen den voorsprong, dien de buitenlandsche concurrenten reeds hebben op het punt van belastingen en invoerrechten, nog vergrooten. Met een paar voorbeelden wordt dan betoogd, dat hier de grens voor het belasten van export-industrieën is bereikt. De Europeesche ondernemer, die door zijn energie en ondernemingsgeest Indië tot bloei bracht, die welhaast de geheele staatshuishouding bekostigt, schijnt slechts beschouwd te worden als een dankbaar object van lasten.

Het aan de aandeelhouders gelaten percentage van 6 % wordt gesteld tegenover de 7 %, welke voor de door de Regeering aangekondigde leening als rente zal gelden. Het ontwerp wordt een schending genoemd van de Regeeringsbelofte om geen verdere belastingverhoogingen aanhangig te maken. Met een aantal citaten wordt vervolgens betoogd, dat de verhouding tusschen werkgevers en werknemers beter aan haar natuurlijke ontwikkeling kan worden overgelaten. Uit een aanhaling uit de Oetoesan Hindia wordt afgeleid, dat de Inlandsche werknemer voor den voorgestelden maatregel niets voelt. Men mag den maatregel een nieuwe belasting noemen, want de gelden zullen worden gebruikt voor zaken, die tot de overheidszorg behooren. Het verband tusschen den voorgestelden maatregel en enkele artikelen uit het B. W. om aan het ontwerp een privaatrechtelijk tintje te geven, wordt bestreden. Integendeel, het ontwerp is in lijnrechten strijd met het Nederlandsche privaatrecht, dat bepaling van loon en huur aan vrij overleg tusschen beide partijen overlaat. De maatregel wordt van publiekrechtelijken aard genoemd, een belasting, en wel een volgens een door de Nederlandsche regeering als onjuist erkenden grondslag, daar zij niet op alle belastingbetalers drukt. Op grond daarvan wordt betwist, dat de heffing bij Koninklijk Besluit mag worden afgekondigd. Ontbreekt de regeering dus het wettelijk recht, welk moreel recht heeft zij opnieuw een belangrijk deel van de winsten der cultures en grootindustrien op te vorderen? Ziet de regeering niet in, dat zij door overschrijding van wat zij in 1904 zelf als de grens der belastbaarheid heeft aangegeven, niet alleen buitenlandsch kapitaal ervan afschrikt tot de ontwikkeling dezer gewesten mede te werken, maar evenzeer den Nederlandschen ondernemer de energie, den lust om nieuwe zaken te entameeren, ontneemt?

De schrijver komt dan op tegen de luchtigheid, waarmede de toelichting over essentieele zaken heenglijdt. Welke zekerheid bestaat er over de juiste aanwending van de beschikbaar komende gelden? De ervaring, op dit punt door anderen opgedaan, doet vreezen, dat er met de gelden op ondoeltreffende wijze zal worden omgesprongen. Tegenover het afwijzend advies der suikerenquêtecommissie is in de toelichting geen enkel argument geplaatst.

Ten slotte wordt nog een kleine opmerking over de belegging der gelden gemaakt; de schrijver vat zijn oordeel dan aldus samen: „dat het ontworpen K. B. „onwettig, ondoordacht en hoogst onbillijk is, niet het minste zal bijdragen „om de verhouding tusschen werkgevers en werknemers te verbeteren en voorgesteld wordt op het allerongunstigste oogenblik, dat denkbaar is."

Volgens verschillende telegrammen is men in Nederland ook met kracht tegen het ontwerp opgekomen.

Financieel-economische Kroniek.

door

CULTUUR-HULPBANK VOOR NEDERLANSCH-INDIE

Den 3 Augustus is te Batavia opgericht de Cultuur-Hulpbank voor Nederlandsch-Indië.

In art. 3 der Statuten is het doel omschreven als volgt:

„De vennootschap heeft ten doel het instandhouden van de cultuur in Ne-
„derlandsch-Indië door het verleenen van credieten aan cultuurondernemingen
„gedreven in Nederlandsch-Indië, door aankoop zoo noodig van derzelver be-
„zittingen om deze te gelegener tijd wederom te verkoopen, en voorts door
„alle wettige middelen die nuttig en noodig blijken, een en ander op de wijze
„en voorwaarden door den Raad van Commissarissen in een Reglement te be-
„palen".

De Cultuur-Hulpbank zal dezen steun verleenen, wanneer en zoolang de Javasche Bank bereid is daartoe gelden te harer beschikking te stellen en wanneer de Regeering zich jegens haar voor verliezen aanprakelijk stelt.

Aandeelhouders zijn de Nederlandsche Handelmaatschappij, de N. I. Handelsbank en de N. I. Escompto.

Commissarissen zijn de vertegenwoordigers dezer drie banken en de vertegenwoordigers van de firma's Tiedeman en van Kerchem, John Peet & Co. en Geo Wehry. Het kapitaal is een millioen gulden. De Regeering stelt zich garant voor vijf millioen.

De Cultuur-Hulpbank bestaat nog te kort en er is nog te weinig bekend van hare werkwijze om te kunnen aangeven, welk soort van ondernemingen zal worden gesteund.

De thee- en rubberondernemingen zullen wel het eerst voor steun in aanmerking komen, omdat de producten ervan het sterkst in prijs zijn gedaald en wel in zoodanige mate, dat voor vele goede ondernemingen de verkoopsprijs lager is dan de kostprijs. Er zijn verder vele jonge rubberondernemingen, die juist in 1920-1921 in productie begonnen te komen en door de lage prijzen zich de inkomsten, waarop ze hadden gerekend, zagen ontgaan, zoodat zij thans zonder werkkapitaal zitten. In normale tijden zouden zulke ondernemingen bij de banken, die gewoonlijk als credietgevers van cultuurondernemingen optreden, terecht kunnen, doch nu de aanvragen om credieten zoo groot zijn is het voor de banken niet mogelijk aan al deze aanvragen te voldoen, zonder tegenover de groote risico's, die zij zouden loopen, ook zeer zware voorwaarden aan het crediet te verbinden.

De bedoeling van de oprichters van de Cultuur-Hulpbank nu is om op minder zware voorwaarden crediet te geven aan ondernemingen, die onder normale omstandigheden levensvatbaar zouden kunnen geacht worden.

De voornaamste faciliteiten van de Cultuurbank zijn de volgende:

1. Aan den houder van het buiten werking te stellen oude consignatiecontract kan worden toegestaan zich met den verkoop van het product te blijven belasten tegen een zekere nader overeen te komen retourcommissie aan de Hulpbank.
2. Kan de onderneming zich vrijmaken, zoodat zij haar schuld aan de Cultuur-Hulpbank kan afbetalen, dan is het de bedoeling, dat de onderneming dan ook wordt „losgelaten".

Daartegenover staat, dat de Cultuur-Hulpbank, zoolang de onderneming bij haar crediet heeft, eerste hypotheek op de onroerende goederen der onderneming moet kunnen verkrijgen; indien er reeds hypotheken of schuldeischers zijn, wordt verlangd dat deze hun vorderingen (zoowel aflossing als rente) op schorten, totdat het door de hulpbank te verleenen crediet zal zijn afgeloopen. Ook bij gedwongen verkoop van de onderneming gaat de Hulpbank in ieder geval voor, met het totaal bedrag harer vordering.

De Hulpbank is dus wel belangrijk gemakkelijker in haar voorwaarden, dan de gewone banken kunnen zijn. De groote moeilijkheid voor de Hulpbank zal intusschen zijn de beslissing, wat men „een onder normale omstandigheden levensvatbare onderneming" moet noemen. Voor oudere theeondernemingen kan zij nog eenig houvast hebben aan de vroeger behaalde resultaten, de vroeger bereikte kwaliteit en den verkoopsprijs van de theeën en de vroegere kostprijzen. De toekomst van de rubberondernemingen is veel moeilijker te beoordeelen. Tot voor kort waren de rubberprijzen wel zoo voldoende, dat men bij een kostprijs van ƒ 1.20 per KG. nog winst maakte, zoowel op Java als op Sumatra.

Welke opbrengst moet men nu voor de toekomst voor een KG. rubber aannemen? Welke vooruitgang op technisch gebied, productievermeerdering door selectie en andere maatregelen, en dientengevolge verlaging van kostprijs, mag men bereikbaar achten? Ieder geval zal op zichzelf beoordeeld dienen te worden en behalve de kostprijs zullen ook de andere factoren, ligging, werkvolkvoorziening, klimaat, de vorm van het beheer, belangrijke punten van overweging vormen. De Hulpbank zal wel blijken geen liefdadigheidsinstelling te zijn. Al mag zij zich, dank zij de Regeeringsgarantie die uit overwegingen van algemeen belang werd toegestaan, minder voordeel voor zichzelf willen behalen dan bij de gewone credietgevers geschiedt, toch zal het niet de bedoeling mogen zijn ongezonde toestanden te bestendigen. Iedere insider weet, dat de thee- en de rubbercultuur nog ver, zeer ver, verwijderd zijn van het stadium, waarin bijv. suiker en Deli-tabak nu verkeeren. Zoowel op het gebied van de cultuur zelve, als van het beheer en de wijze van verkoop van het product valt nog zeer veel te verbeteren. De prikkel tot verbetering van het bedrijf, die altijd het gelukkige gevolg is van slechte tijden, mag niet worden weggenomen door philanthropische motieven bij de credietverleening.

Aan ongezonde toestanden zal een einde gemaakt moeten worden en er zullen zeker ondernemingen zijn, die nu eindelijk eens zullen moeten ophouden met goed geld naar kwaad geld te gooien.

Wanneer dat goed voor oogen wordt gehouden, kan de Hulpbank een nuttige instelling blijken te zijn, waardoor tijdelijk zwakke ondernemingen op gezonde, zakelijke basis worden geholpen, zonder dat zij hunne onafhankelijkheid behoeven te verliezen.

DE FINANCIËELE TOESTAND VAN NED.-INDIË

Rede van den wd. directeur van financiën, den heer Wellenstein, gehouden in den Volksraad, den 22sten Juli 1921.

Mijnheer de Voorzitter! Door de Regeering aangewezen om als Haar gemachtigde Haar financiëele politiek en de IIIde Afdeeling van de begrooting voor 1922 in dit Collega nader toe te lichten en voor zoover de heeren het onder elkander nog niet eens zijn geworden, verder te verdedigen, zij het mij als zoodanig in de eerste plaats vergund een woord van dank te richten tot de leden van dezen Raad, die nopens het financiëele vraagstuk en hetgeen daarmede verband houdt van hun gevoelens en meeningen hebben doen blijken. Al kan de Regeering zich niet in alle opzichten met de verkondigde meeningen vereenigen, het is en blijft voor Haar uiteraard van onschatbaren steun, wanneer Zij Haar denkbeelden aan die uit Uw Raad kan toetsen en zoodoende zichzelf meerdere zekerheid kan verwerven over de waarde van eigen inzichten.

Alvorens nu de verschillende sprekers te beantwoorden over de door hen te berde gebrachte beschouwingen, zij het mij in de eerste plaats vergund een kort overzicht te geven van den huidigen economischen toestand en wel omdat zonder zoodanig overzicht — naar mijn meening — alle financiëele beschouwingen en reëelen ondergrond missen en in de tegenwoordige omstandigheden, waarover de meeningen sterk uiteenloopen, het financiëele debat tot onvruchtbaarheid zou zijn gedoemd.

Slechts wanneer op dit punt de meeningen tot klaarheid zijn gekomen, kunnen van het overleg resultaten worden verwacht. Een Regeering toch, welke Haar financiëele politiek zou sturen op een anderen dan op een economischen koers, zou zijn als een schip hetwelk, zonder eigen kracht, stuurloos drijft. Zoodanig schip moge dan bij gunstige tij en gunstigen wind den indruk wekken van eigen en doelbewuste beweging, de eerste rimpels van naderend ruw weer zijn dan doorgaans al voldoende om het gemis aan een economisch compas voelbaar te maken.

Ook om andere reden schijnt mij zoodanig economisch overzicht onontbeerlijk.

In de wisselvallige verhoudingen van tegenwoordig volgen tijden van hoog gespannen verwachtingen op die van groote neerslachtigheid. Die stemmingen werken door in het publieke leven en een Regeering, welke Haar beleid met die oogenblikkelijke stemmingen in overeenstemming zou brengen, zou zeer weinig blijvend ten goede kunnen uitrichten.

het algemeen en zeker op Java eerst in een later stadium tot afsterving gedoemd, dan die industrieën in andere landen. Op dit punt wijzen verder de verhoudingen er op, dat die industrieën in zeer vele opzichten wat haar organisatie betreft nog verkeeren in een eerste stadium van ontwikkeling. Eenige déconfitures, welke gedurende de laatste maanden hebben plaats gehad, wijzen op zeer gebrekkige financierings-methoden, om hetgeen in deze gebeurd is zachtkens weder te geven. Anderzijds zijn noch verkoop, noch de detailhandel, zoodanig gecentraliseerd en georganiseerd, dat beide industriën in deze richting niet een zeer groote kracht achter de hand hebben, welke kracht aangewend zou kunnen worden om met minder vrees en minder gelatenheid den tegenwoordigen toestand onder de oogen te zien.

Voor twee andere producten van den grooten landbouw, de kina en de Sumatra-tabak, is het vooruitzicht voorshands gunstig gebleken. Wel zal de kina in komende jaren waarschijnlijk niet kunnen rekenen op de hooge prijzen van de laatste tijden, omdat het areaal zoowel hier te lande als in andere landen een gestadige uitbreiding heeft ondergaan, doch verwacht mag worden, dat de voortbrenging van dit product nog over een ruime periode loonend zal blijven, althans wanneer de bestaande aansluiting van kinaproducenten zich weet te handhaven en de producenten niet door een onderling moordende concurrentie zichzelf aan het bonvouloir van kinine-fabrikanten overleveren.

Voor de Java-tabak is, evenals voor de koffie, het vooruitzicht thans weinig gunstig, maar de accijnzen en belastingen, in verschillende landen op die producten gelegd, zullen nog zeer veel verhoogd moeten worden, voordat die beide industrieën in absoluten zin tot een voortdurende onrentabiliteit zouden zijn gedoemd.

Thans een enkel woord over de suiker, waarbij ik op den voorgrond wensch te stellen, dat de zoogenaamde trust, de V. J. S. P., het in haar hand heeft gehad om ongeveer 1/4 van den oogst van 1921 verkocht te hebben op basis van ruim vier maal den kostprijs. Kostprijs 1921 had dus ten volle gedekt kunnen zijn. Zulks is niet geschied; het is echter niet aan mij, en ook allerminst mijn bedoeling, om op dit punt critiek uit te oefenen; wel echter om er, tot goed begrip van zaken, op te wijzen, dat de moeilijkheden, welke thans in vele kringen gevreesd worden, grootendeels te danken zijn aan overspeculatie.

Daarbij is dan tevens te vermelden, dat het intrekken van z.g. consumptiecredieten, het eerst door de Amerikaansche banken, mede van grooten invloed is geweest op den val van de suikerprijzen. Op dit punt dus in verschillende opzichten nieuwe toestanden, waaraan de handel in dit product zich zal hebben aan te passen, vóór dat de toestand normaal kan worden geacht. De suikerindustrie heeft echter hier te lande nog een buitengewone groote kracht achter de hand, want hoe hoog men ook de technische samenwerking en technische organisatie van het suikerbedrijf moge aanslaan, even zeker is het, dat haar verkoop-organisatie het stadium der kinderjaren nog niet te boven is. Terwijl toch wat de productie betreft gewezen kan worden op een organisatie en wetenschappelijken opzet, door middel van de proefstations, waardoor de rietsuiker-industrie hier te lande een technischen voorsprong heeft weten te krijgen van jaren en jaren op die van andere landen, ziet men aan den anderen kant den verkoop nog geregeld op een manier, die meer doet denken aan den

In deze passen noch pessimisme noch optimisme, slechts een gepast zelfvertrouwen — of zooals de heer Houtsma het uitdrukte een gezond optimisme, waarbij ik dan den nadruk zou willen leggen op het woord *gezond* — steunende op een voortdurende en nauwgezette bestudeering van het economische feitenmateriaal, kan in deze het juiste richtsnoer geven.

Mijnheer de Voorzitter! Volmondig moet in de eerste plaats worden toegegeven, dat de economische toestand op het oogenblik aanmerkelijk minder gunstig is dan een jaar geleden en dat uit dien toestand op financieel gebied voor de Regeering zeer groote moeilijkheden voortvloeien. Maar alvorens op dit punt de meest sombere gedachten te laten overheerschen — zooals de heer 's Jacob zulks doet — moet goed worden nagegaan of die toestand nu werkelijk zoodanig is, dat voor zulk een groote somberheid de noodige redenen bestaan. Die vraag, Mijnheer de Voorzitter, meen ik voorshands en op de gronden welke ik daarvoor zal aanvoeren, *ontkennend* te moeten beantwoorden.

Er is zeer zeker op vele punten een malaise te constateeren, op andere punten doen zich groote moeilijkheden voor. Noch die malaise, noch die moeilijkheden wijzen er echter op, dat wij voor deze gewesten aan den vooravond staan van een periode van economisch verval.

Neem ik dan in de eerste plaats van onze industriën, de mijnbouwindustrie, dan treft wel het allermeest het — niettegenstaande een prijsdaling voor sommige producten — bij voortduring schitterende perspectief der aardoliewinning, een perspectief, dat helaas in de vele critische beschouwingen betreffende den toestand van 's Lands financiën meestal geheel buiten aanmerking is gelaten. Zooals het zich thans laat beoordeelen zal die gunstige toestand zich nog vele jaren onverzwakt kunnen handhaven om de zeer eenvoudige reden, dat de producten van die industrie in het huidige stadium der techniek behooren tot de allereerste levensbehoeften van alle cultuurvolken.

Neem ik onze kolenwinning, welke nog in een eerste stadium van ontwikkeling verkeert, dan zal voor dit belangrijke gedeelte van het economisch leven toch bezwaarlijk van een scherpe crisis gesproken kunnen worden. De tinmijnen geven aanmerkelijk minder goede resultaten dan gewoonlijk; dit is zeker heel onaangenaam, vooral voor den Directeur van Financiën, maar angstwekkend toch allerminst. Wanneer ik nu verder nog eens de aandacht vestig op den gedurende de laatste jaren wetenschappelijk geconstateerden mineralenrijkdom, zoo omvangrijk als men zich die nog maar weinige jaren geleden niet zou durven droomen, dan is men naar mijn meening wel gerechtigd, de toekomst, wat de winning van delfstoffen betreft, rustig tegemoet te gaan.

Ik kom thans tot de groote landbouwindustrie en wil daarbij beginnen met twee producten, waarvoor het vooruitzicht tijdelijk minder gunstig is, namelijk thee en rubber. Maar ook op dit punt is, naar mijn meening, het vooruitzicht werkelijk niet zoo bovenmatig somber als men veelal hoort verkondigen. Of men nu in deze te doen heeft met een overproductie dan wel met een onderconsumptie, oorzaken welke, wat hun invloed op de prijsvorming betreft, vrijwel hetzelfde zijn, zeker is het, dat, wat het kostprijzenvraagstuk aangaat, beide producten hier te lande in betrekkelijk gunstigen toestand verkeeren. Bij vermindering van consumptie is de Nederlandsch-Indische industrie over

padi- of copra-verkoop door de bevolking in de binnenlanden, waar de producent zich bijna blindelings op den opkoopagent verlaat, dan aan een moderne organisatie, welke den geheelen weg van producent tot consument beheerscht.

Niettegenstaande in alle landen om ons heen de suiker verhandeld wordt en verhandeld blijft worden tegen detailprijzen, welke een zeer loonenden verkoop van de Java producten mogelijk maken, wacht de trust „en grand seigneur" gedurende eenige maanden tevergeefs op behoorlijke biedingen. Ik zal op die aangelegenheid niet verder ingaan, maar ik moet er in dit verband toch tevens op wijzen, dat de suiker-industrie gedurende de laatste jaren zeer groote reserves heeft kunnen verzamelen en ook verzameld *heeft*, hetgeen voor de toekomst uiteraard van doorslaggevende beteekenis is.

Ten aanzien van verschillende uitvoer-producten van den Inlandschen landbouw — copra, peper, kapok en tapioca — moge in herinnering gebracht worden, dat wel is waar de uitgevoerde hoeveelheden in de reeds afgeloopen maanden van dit jaar een belangrijken achteruitgang hebben getoond, doch dat de marktprijzen voor deze producten thans weder een peil hebben bereikt dat weinig van dat van 1914 verschilt, zoodat ook bij de beschouwing van deze zoo belangrijke factoren voor de welvaart voorshands geen grond bestaat, bijzonder pessimistische verwachtingen te koesteren.

Beschouwt men nu voor een oogenblik de productie in de Inlandsche maatschappij dan is ook daar een économische opleving in verschillende opzichten merkbaar. De verschillende maatregelen, welke gedurende de laatste 10 à 15 jaren genomen zijn om het economische peil der bevolking te verheffen, beginnen vruchten af te werpen. De Regeering vond in deze een ruim veld ter bearbeiding en al gaat het rijpen van de vruchten langzaam, zeer veel langzamer dan men het in het belang van de bevolking zelve wel zou wenschen, de teekenen van vooruitgang zijn onmiskenbaar. De economische behoeften, welke in de Inlandsche maatschappij worden gevoeld en welke in vroeger jaren hebben gevoerd tot de oprichting van de Sarikat *dagang* Islam, hebben ook in die maatschappij doorgewerkt. Wel is zeer spoedig het economische motief van die oprichting door politieke motieven op den achtergrond gedrongen, en is van een krachtige samenwerking op economisch gebied nog weinig sprake, doch ook op dit punt is vooruitgang onmiskenbaar. Al is dan ook die economische samenwerking nog niet voldoende krachtig om zonder een voortdurende regeling en steun van Regeeringswege, op gebied van credietverschaffing e. a. een krachtigen en bloeienden wasdom te bereiken, toch zijn er ook in deze teekenen, welke tot tevredenheid stemmen.

Ik zou ten slotte nog willen wijzen op de zeer krachtige positie van de bankinstellingen hier te lande, verder op een credit saldo in rekening courant van particulieren bij de Javasche Bank op 18 dezer van 129 millioen, zulks niettegenstaande die groote kassaldi en niettegenstaande de Regeering voor vlottende schuld hier te lande op een bedrag van 202.5 millioen de hand heeft gelegd, cijfers, welke eenige jaren geleden eenvoudig ondenkbaar werden geacht.

Ik memoreer ten slotte nog de hoeveelheid ingevoerde goederen en het spoorwegvervoer, welke — althans voor de eerste vier maanden van dit jaar,

waarover de cijfers bekend zijn — een steeds stijgende handelsbeweging uitwijzen. Wel zijn er teekenen, welke aanduiden dat wij ook in deze een hoogtepunt gehad hebben, maar samenvattende geloof ik niet, dat er werkelijk steekhoudende argumenten zijn om thans reeds van het Regeeringsbeleid aanpassing te eischen aan een langdurige periode van economisch verval.

Voor zoodanige periode bestaat op het oogenblik niet veel grond, ware het reeds alleen om de zeer eenvoudige en weinig gecompliceerde economische toestanden en verhoudingen welke op alle gebied overheerschen en allerwege en in alle opzichten voor zeer aanmerkelijke verbetering vatbaar zijn. Wel hebben wij topprijzen gehad voor suiker, rubber en thee, wij hebben ook topprijzen gehad voor kains-kains, en andere importartikelen, maar dat de topprijzen thans tot het verleden behooren, is nog allerminst een reden om voor deze gewesten een economische inzinking als onafwendbaar te beschouwen en voor het financieele perspectief dient met dezen toestand in alle opzichten de noodige rekening gehouden.

Mijnheer de Voorzitter! Uit het vorenstaande mag natuurlijk allerminst geconcludeerd worden, dat naar mijn meening de tegenwoordige toestand niet zijn bijzondere groote moeilijkheden medebrengt. Integendeel, en ik kan U de verzekering geven, dat menschen die gedurende het laatste jaar als het ware met den toestand van 's Lands financiën naar bed zijn gegaan en daarmede 's morgens vroeg weder zijn opgestaan, die moeilijkheden in alle opzichten ook aan den lijve voelen. Maar tegenover die moeilijkheden past even min een buitengewoon optimisme als dat een zwart pessimisme in deze op haar plaats zou zijn.

Even verkeerd als het is om in tijden van hoogconjunctuur alles te optimistisch te beschouwen, even verkeerd is het in deze moeilijke tijden alles van den meest donkeren kant te bezien.

Wij beleven meer dan ooit een tijd, dat een krachtig zelfvertrouwen alle handelingen dient te beheerschen en het oog dient gehouden op wat in vroeger jaren in nog wel moeilijker tijden is tot stand gebracht. Zulks is een eerste eisch, zoowel voor de Regeering en Haar organen, als voor alle anderen die in het economische leven van deze gewesten een meer of minder op den voorgrond tredende rol spelen. Nu valt het niet te ontkennen, dat de tegenwoordige moeilijkheden komen na een periode, welke, hetzij door oorzaken uit zich zelf, hetzij als een uitvloeisel van de toestanden in Europa, een buiten gewoon verslappenden en energie-doodenden invloed heeft gehad. Wij hebben een periode gehad, welke in vele opzichten aan een decadentie-tijdperk deed denken en bovendien nog de smaakverfijning van zoodanig tijdperk mist. Ik voor mij, Mijnheer de Voorzitter, heb echter in het commercieele en industrieele leven in deze gewesten voldoende vertrouwen, een vertrouwen, dat ook door den heer Houtsma is uitgesproken, en dat ik van die zijde met zeer veel genoegen heb vernomen, om te verwachten, dat dat leven zich binnen korten tijd aan den verslappenden invloed van de periode, welke achter ons ligt, zal weten te onttrekken. Wel zullen misschien in verschillende opzichten anderen of jongeren de plaats moeten innemen van hen, wien in de afgeloopen jaren de rijkdommen in den schoot zijn geworpen en die daardoor ongeschikt zijn geworden voor voortdurende en krachtige inspanning, om op per-

soonlijk gebied weder zelfde kracht en dezelfde weerstandsvermogen te verkrijgen, welke in vroegere jaren over moeilijkheden heen hebben geholpen, maar aan den anderen kant mag algemeen als een axioma worden aangenomen, dat het commercieele leven nu eenmaal niet uit persoonlijke overwegingen een faillissement riskeert. Daarom is er ook op dit punt geen reden om de moeilijkheden zwaarder uit te meten en de toekomst donkerder in te zien, dan werkelijk met de bestaande toestanden in overeenstemming is.

Een tweede punt, Mijnheer de Voorzitter, waarop ik gaarne kortelings de aandacht zou willen vestigen, zulks in antwoord op de desbetreffende beschouwingen, is de wijze waarop het tegenwoordige financieele perspectief zich gedurende de laatste jaren heeft ontwikkeld. Bij verschillende sprekers is daarbij de neiging kenbaar geworden, om als het ware een schuldvraag te stellen en de tegenwoordige verhoudingen in samenhang te brengen met een quaestie van Regeeringsbeleid. Nu ligt het natuurlijk niet op mijn weg, noch als Regeeringsgemachtigde, noch als ambtenaar, om op die schuldvraag in te gaan zoodra daaraan een persoonlijk element verbonden wordt, zooals door sommigen wordt gedaan; toch meen ik mij desalniettemin in deze niet geheel afzijdig te mogen houden, omdat het uiteraard van het grootste belang is om te weten of er in het verleden werkelijk fouten zijn gemaakt, teneinde daaruit de lessen voor de toekomst te trekken. Wat nu in dezen Raad is aangemerkt als een kwestie van beleid, waarin als het ware een persoonlijk karakter is gelegd, is m.i. niet anders geweest dan een uiting van den tijdgeest, van wat hier door den heer 's Jacob genoemd is een roes van luxe en vertering, samengaande met een wijziging van politieke verhoudingen, waaraan het openbare leven zich nog had aan te passen en zich misschien nog verder aan te passen heeft.

Wat dien tijdgeest betreft, merk ik slechts op, dat toen in November 1918 door het sluiten van den wapenstilstand de indruk werd gewekt dat de oorlogsbrand gebluscht was, over de geheele wereld een golf van optimisme is gegaan, welke als tegenstelling aan de voorafgaande jaren van depressie even begrijpelijk als verklaarbaar is.

Niet alleen hier te lande, maar ook in Europa meende men, dat toen de tijd van rustige en ongekend krachtige vooruitgang was aangebroken en toen daarbij tevens het vermoeden werd gevestigd, dat het economische recuperatievermogen veel en veel sterker zou wezen dan men meende te mogen verwachten, kende het optimisme geen grenzen meer. En dit optimisme sprak uiteraard het allersterkst in landen als Nederlandsch-Indië, welke van den wereldkrijg niet direct te lijden hebben gehad en wien thans voor hun producten zeer hooge, in sommige opzichten fabelachtige prijzen in den schoot werden geworpen. En niet alleen uit de jaarverslagen van banken, cultuurondernemingen, enz. blijkt van die verwachtingen, maar wanneer wij nemen voorbeelden van goede en voorzichtige financiering, als bijvoorbeeld de groote Nederlandsche stoomvaartmaatschappijen, dan zien wij dat ook bij die maatschappijen uitbreidingen zijn tot stand gekomen tegen prijzen, welke het tegenwoordig prijzenniveau verre overtreffen en waarvan men zich op het oogenblik afvraagt in hoever die uitbreidingen in de toekomst loonend zullen zijn.

Is het nu onder die omstandigheden, niet alleszins begrijpelijk, dat de Regeering, ten sterkste de nooden en behoeften van de bevolking op economisch en ideëel gebied voelende en daarin ten volle medelevende, bij de beoordeeling van Haar financieele kracht op de teekenen en uitspraken, welke op een economische expansie van deze gewesten wezen, wellicht te éénzijdig heeft gelet en daardoor op financieel gebied Haar krachten heeft overschat en is het dan ook niet begrijpelijk, dat men eenige jaren geleefd heeft in een zoeten waan, dat voor de uitgaven voor spoorwegen, havens, mijnen, geneeskundigen dienst, leger en vloot kortom, voor al de tallooze onderdeelen — voor sterk uitgedijden gewonen en buitengewonen dienst — ook zonder eenige bezwaren gevonden zouden kunnen worden?

Ik vestig er verder de aandacht op, dat in dit verband ook te wijzen valt op de nieuwe staatsrechtelijke verhoudingen, waaraan het land en ook de Regeering zich uit den aard der zaak gedurende de laatste jaren hadden aan te passen.

Door de instelling van den Volksraad toch moest gedurende de eerste jaren van het bestaan van dien Raad, de aandrang om tot zeer noodige verbeteringen op allerlei terrein van staatszorg te geraken het sterkste gaan spreken, met als onvermijdelijk gevolg dat daarbij het financieele perspectief op den achtergrond werd gedrongen.

Ik zou ten aanzien van dit punt op een enkel typeerend voorbeeld willen wijzen en ik hoop. Mijnheer de Voorzitter, dat Uw College dit niet als een hatelijkheid zal opvatten, doch zuiver als een historische belichting van de werkelijkheid, als hoedanig deze opmerking bedoeld is.

Het is toch voor zoover mij bekend, dit jaar voor het eerst geweest, dat Uw Raad in beginsel zich de zelfbeperking heeft opgelegd, om geen uitgaven te voteeren, wanneer niet gelijktijdig de dekkingsmiddelen kunnen worden aan gewezen. Deze gevolgtrekking meen ik althans te mogen maken uit een pasage in het Afdeelingsverslag bij de bespreking van middel 313 (verponding) luidende:

> „van andere zijde werd betoogd, dat men slechts dan een middel mag schrappen als men ook op uitgaven kan bezuinigen of een ander middel kan aanwijzen", enz.

En wat is thans het resultaat van die zelfbeperking? dat bij de IIIde Afdeeling binnen zijn gekomen een drietal moties en amendementen. De eerste motie, die van den heer Teeuwen zal ongeveer ƒ 7 1/2 millioen kosten. De kosten van de motie tegen de verhooging van den lucifersaccijns gericht zijn op ƒ 4 1/4 millioen te schatten en dan komt het amendement van den heer Aay, waarvan de kosten bovenmatig hoog zijn, zoo tusschen de 4—6 millioen.

Ik zou er dan verder nog op willen wijzen, Mijnheer de Voorzitter, dat de heer 's Jacob, in deze de bezuiniger par excellence, zelfs nog aan de opcenten op de verpondingsbelasting wil knabbelen, zonder dat de scherpzinnige nestor van deze vergadering de moeite heeft genomen om aan te geven op welke wijze de door hem gewenschte inkomstenvermindering gebalanceerd zou moeten worden. Dit is, Mijnheer de Voorzitter, ongeveer ƒ 15 millioen alleen maar op de onschuldige IIIde Afdeeling en wat de resultaten zullen worden, indien op deze wijze ook dit jaar nog wordt voortgegaan, kan noch U noch ik overzien.

Mijnheer de Voorzitter! Met deze uiteenzetting van de financieele politiek der laatste jaren is natuurlijk allerminst gezegd, dat de tegenwoordige financieele toestand niet buitengewoon moeilijk zou wezen en dat daaraan niet bij voortduring de grootst mogelijke aandacht moet worden gewijd, opdat die toestand niet in hooge mate zorgwekkend wordt. Maar tegenover de moeilijkheden waarvoor wij thans op financieel gebied geplaatst zijn, gebiedt de eerlijkheid, ook te wijzen op verschillende lichtpunten, welke van blijvende waarde zijn voor de ontwikkeling van deze gewesten. En dan zou ik er in de eerste plaats de aandacht op willen vestigen dat gedurende de afgeloopen jaren de overheidstaak een hoogst wenschelijke, zoo niet noodzakelijke uitbreiding heeft ondergaan en heeft kunnen ondergaan.

Verder is er in dit verband nog op te wijzen, dat die financieele politiek een wijziging van het belastingstelsel heeft medegebracht, welke aan dat belastingstelsel, dat nog in vele opzichten met den ouden zuurdeesem was doortrokken, op meerdere punten een meer modern karakter heeft gegeven. Welke de beteekenis is van deze wijziging voor de ongestoorde ontwikkeling van deze gewesten en hetgeen daarmede samenhangt, behoef ik in dit milieu wel niet te bespreken.

Wanneer men dan ook die afgeloopen jaren objectief beschouwt, dan geloof ik niet, dat de scherpe critiek, welke in dezen Raad en ook van andere zijden op het financieele beleid der afgeloopen jaren is uitgesproken, in alle opzichten juist kan worden geacht. Dit neemt natuurlijk niet weg in de eerste plaats, dat de financieele toestand zeer bezwarend is en verder dat zoodra het getij verloopt, de bakens verzet dienen te worden.

Van verschillende zijden is nu de aanmerking gemaakt, dat in deze begrooting op verschillende punten nog een ongewenscht optimisme zou blijken.

De heer Bergmeijer wees er reeds bij de algemeene beschouwingen op en ook thans in zijn belangwekkende rede bij afdeeling III. Verder hebben ook de heeren 's Jacob en Houtsma de aandacht gevestigd op de raming van de opbrengst van de aardolie-rechten, welke heffing ook volgens den heer Bergmeijer niet door den beugel kan. De heer Delprat sprak over de invoerrechten en over de uitvoerechten, eveneens de heer Houtsma.

Ik kom te gelegener tijd, Mijnheer de Voorzitter, op deze speciale onderdeelen terug en ik hoop de heeren dan de overtuiging te kunnen schenken, dat de raming *op het moment* dat zij is opgezet volledig rekening hield met de factoren, welke toen bekend waren en wanneer de heer Delprat dan ook als vervrachter constateert, dat eerst gedurende de laatste *weken* werkelijk van een daling van de goederenbeweging kan worden gesproken, dan zou ik daar tegenover willen opmerken dat deze begrooting twee maanden geleden is samengesteld. In de financieringspolitiek van de Regeering wordt echter volledig rekening gehouden met de onzekere toekomst, welke wij tegemoet gaan, en de Regeering in deze staande op het onwrikbare standpunt dat voor alles gestreefd moet worden naar een sluitenden gewonen dienst, zal bij de suppletoire begrooting, waarvan Zij de indiening heeft aangekondigd, volledig en in alle opzichten met noodige wijzigingen rekening houden. De heer Delprat behoeft niet beducht te zijn dat het dan te laat zal wezen, omdat de Regeering het ten volle in Haar macht heeft de begrooting van 1922 op beperkter basis

tot uitvoering te brengen, dan waarop thans gerekend is, ook vóórdat alle betrokken adviseerende en wetgevende organen zich dienaangaande hebben uitgesproken. En op grond hiervan vermeen ik, dat zelfs de meest pessimistische en de meest critische beoordeelaar van 's Lands financieel beleid op het oogenblik niet de stelling zal kunnen volhouden, dat met het verloopen van het getij de bakens niet werkelijk verzet zijn. Maar ook daarbij mag niet uit het oog worden verloren, dat ook in deze overdaad slechts kan schaden.

Staande te midden van verschillende financieele moeilijkheden, eischt een krachtig Regeeringsbeleid, eensdeels de meest mogelijke zuinigheid, maar verder ook, dat die moeilijkheden niet grooter en niet zwaarder worden aangemerkt dan waartoe de omstandigheden werkelijk aanleiding geven. Dat is heusch al genoeg en wanneer men thans in de fout zou vervallen van naar een ander uiterste over te gaan, — zooals de heer 's Jacobs zulks wenscht met zijn sombere herinneringen aan 's Compagnie's déconfiture en aan het cultuurstelsel Van den Bosch — dan zouden fouten worden gemaakt, van niet minder invloed en van niet minder slechte gevolgen dan die, welke het gevolg zijn van een absolute negatie van den waren economischen toestand en zijn nawerking op 's Lands financiën.

In verband met de beschouwingen over de laatste jaren zou ik nu nog op het volgende willen wijzen..

Blijkens de gegevens vervat in de nota betreffende den toestand van 's Lands financiën, geven de voorloopige cijfers een tekort voor den gewonen dienst van 1914 tot en met 1920 ƒ 225.9 rond ƒ 226.000.000, terwijl voor 1921 een tekort van ƒ 29.000.000 is te verwachten. Dit geeft te samen een tekort van ƒ 318.000.000, te vermeerderen met ƒ 12.8 millioen voor het tekort op de voedselvoorziening, dus samen ongeveer 340 millioen.

Nu mag bij de beoordeeling van dat tekort uiteraard niet buiten beschouwing worden gelaten, dat de belastingvoorstellen, welke op het einde van 1919 de instemming van dit College verwierven, door een samenloop van ongunstige omstandigheden ongeveer anderhalf jaar noodig hadden voor zij het Staatsblad bereikten, hetgeen natuurlijkerwijze tot een zware inkomstenderving heeft gevoerd. Deze inkomstenderving mag bij een critiek van het Regeeringsbeleid in de vorige jaren niet buiten beschouwing blijven.

In de tweede plaats is te wijzen op de nog te verwachten inkomsten uit de inkomstenbelasting van 1920 en van de oorlogswinstbelasting. Op deze punten kan ik vermelden, dat de opbrengst der inkomstenbelasting van 1920 voor dat jaar geraamd is op ƒ 42.5 millioen. Nopens de opbrengst van de oorlogswinstbelasting verdiep ik mij liever niet in beschouwingen, omdat in deze zooveel onzekerheid in het spel is, dat een eenigszins juiste en aanvaardbare raming niet gegeven kan worden. Ik zou er echter zeer *nadrukkelijk* van af deze plaats op willen wijzen, dat het bedrag van 200 a 300 millioen, dat door den heer Houtsma Maandagavond is genoemd en in debat gebracht, in *geen* enkel der *Regeeringsstukken of Regeeringsuitingen te vinden is.*

Nu kan verder nog gewezen worden op de buitengewone inkomsten, welke, op grond van de oogst- en verkoopresultaten, voor 1920 van de productenbelasting kunnen worden verwacht en waarvoor op een bedrag van ƒ 125.000.000

voorloopig zal kunnen worden gerekend. Ik zal de eerste zijn om toe te geven, dat dit bedrag oorspronkelijk als reserve bedoeld was, welk voornemen in de gegeven omstandigheden niet ten uitvoer is kunnen worden gebracht. De heer Houtsma zal mij toegeven, dat dit iets is wat helaas, ook in het commerciëele leven, dikwijls geschiedt. Op dit punt mag ik dien geachten spreker misschien naar de rede van den heer Bergmeijer verwijzen. Hoe dit nu echter ook zij, de conclusie staat vast, dat de tekorten van den gewonen dienst gedurende de laatste jaren voor een aanmerkelijk deel bestreden zullen kunnen worden zonder dat daarvoor de schulden van den Lande behoeven te worden vermeerderd.

Wanneer men nu bedenkt, Mijnheer de Voorzitter, dat in die jaren onder meer het brandende vraagstuk van de personeelsbezoldiging, hetwelk langzamerhand dreigde tot een algeheele ontwrichting van alle ambtelijke werken te voeren, tot een tijdelijke oplossing is gebracht en *zulks* op een basis, dat een vaste voorziening thans mogelijk is zonder dat een uitgavenvermeerdering daarvan het gevolg behoeft te zijn, dan geloof ik niet, dat in deze de resultaten der afgeloopen jaren werkelijk zoodanig angstwekkend zijn als veelal wordt voorgesteld.

Ondertusschen beaamt de Regeering in alle opzichten de denkbeelden van die leden, die nogmaals den nadruk er op hebben gelegd, dat voor alles gestreefd moet worden naar een sluitenden gewonen dienst. En zij heeft niettegenstaande de zeer bijzondere moeilijkheden, welke dit voor Haar heeft medegebracht, zorggedragen voor een kloppenden gewonen dienst waarbij niettegenstaande de moeilijke tijden ook al die uitgaven, welke een crisis-karakter dragen, onder den gewonen dienst zijn gerangschikt. En niet alleen, dat zij thans aan die eischen heeft voldaan, in de Memorie van Antwoord is medegedeeld op welke wijze zij ook voor de komende maanden aan die eischen zal blijven voldoen.

Deze grondslag van financiering stelt uiteraard aan de Regeering in de tegenwoordige tijden zeer bijzondere eischen van zelfbeperking en het is de heer Cramer, die bij de algemeene beschouwingen de meening heeft uitgesproken, dat die eischen van zelfbeperking schade zouden doen aan de vitale belangen van de bevolking van deze gewesten. Alvorens nu nader op de beschouwingen van den heer Cramer in te gaan, moge de heer Houtsma mij vergunnen te constateeren, dat ik met zeer veel leedwezen van zijn zijde een zeer tendentieus artikel in de „Indische Financier" in het debat heb zien gebracht. Waar in bedoeld artikel — slecht geborduurd op verlegen stramien — onder de vitale volksbelangen ook gerangschikt zijn de uitgaven voor de havens, welke toch in hoofdzaak aan de groot-industriën ten goede komen, waar onder de inkomsten, welke van de economisch zwakkeren worden verkregen, slechts op genomen zijn de zoogenaamde directe belastingen, en deze nog maar gedeeltelijk, terwijl de opbrengst van de indirecte belastingen geheel buiten beschouwing is gelaten, daar deed het mij leed naar die beschouwingen te zien verwezen in een redevoering, welke over het algemeen èn door haar objectiviteit èn door het vertrouwen in de toekomst weldadig aandeed.

Ik kom thans op de meening van den heer Cramer terug, dat met de zelfbeperking van de Regeering te ver wordt gegaan. Uiteraard hangt de Regeeringskracht voor een groot deel samen met de sommen, welke Zij besteden kan en welke Zij besteedt. Maar op die kracht is de wijze waarop de gelden verkregen

worden van niet minder grooten invloed. Nu zou ik den heer Cramer er op willen wijzen, en ik hoop, dat hij mij deze opmerking ten goede zal willen houden, dat de financieringsmethode, welke hij in deze voorstelt, practisch niet voor toepassing in aanmerking komt en in dit ondermaansche ook niet voor toepaassing in aanmerking zal kunnen komen. Waar het geld, dat de Regeering behoeft om Haar taak te vervullen op een of andere wijze gevonden moet worden, moet, wanneer de gewone dienst niet sluitend wordt gehouden, op een of andere wijze ook ten behoeve van dien gewonen dienst worden geleend. Zulk leenen nu — economisch-financieel ten eenen male verwerpelijk — brengt op het oogenblik zijn zeer eigenaardige bezwaren mede en het zal voor elk land en ten allen tijde wel onmogelijk zijn om gedurende een eenigszins lang tijdsverloop, ten behoeve van zijn gewonen dienst, door leening over aanmerkelijke geldsommen de beschikking te verkrijgen.

Ik zou den heer Cramer in deze dan ook wel willen verwijzen naar een der uitspraken van de verleden jaar te Brussel gehouden financieele conferentie, waarbij als een der hoofdvoorwaarden tot bereiking van economisch herstel wordt aangegeven, dat alle staten moeten streven naar sluitende gewone diensten, verder naar buitengewone diensten voor alleen wat men zou kunnen noemen „rechtstreeks-productieve uitgaven" en daarbij in elke richting de meest mogelijke zuinigheid moet worden betracht. Nu zou ik er mijn geachten corpsbroeder op willen wijzen, dat zoodanig economisch herstel in de eerste plaats aan de economisch zwakken ten goede komt; de economisch sterken redden zich wel in alle omstandigheden, zoodat de hier gegeven uitspraak ook wel voor *hem* waarde zal hebben. Maar, wanneer nu deze redeneering door den heer Cramer niet wordt aanvaard, dan zou ik hem willen verzoeken mij de vraag ten goede te houden, waar met eenige kans van succes de gelden, benoodigd voor de doorloopende begrootingstekorten op den gewonen dienst, ter leen verkregen zouden kunnen worden, waar ik zijn uitspraken in deze in klinkende munt zou kunnen omzetten en met het oog op den stand van de vlottende schuld liefst ook verdisconteeren. Het antwoord op die vraag beheerscht toch de waarde van 's heeren Cramers beschouwingen.

Ik heb zooeven eenige cijfers gegeven, welke aangeven wat precies het financieel resultaat der laatste 5 jaren is geweest en op grond van die cijfers mag ik concludeeren, dat de tegenwoordige financieele moeilijkheden niet alleen op die vijf jaren zijn terug te voeren. De werkelijke oorzaak zit mijns inziens dieper; zij is Maandagavond door den heer Houtsma zijdelings aangeroerd, waarbij ik slechts kan betreuren, dat van die zijde niet dieper op die zaak is ingegaan. De heer Houtsma vestigde er toch de aandacht op, dat het Indische budget voor een zeer groot deel afhankelijk is van de overschotten van bedrijven en van de opbrengst van producten, alle uitermate wisselvallige factoren. In verband hiermede moge tevens het oog gevestigd worden op een omstandigheid, waarop door den heer 's Jacob is gewezen, en waaraan ook door den heer Bergmeijer in zijn belangwekkende beschouwingen aandacht is gewijd, nl. dat het Land noch in een vertakte industrie, noch in een bemiddelde, gezeten bevolking met belastingheffing een reserve achter de hand heeft voor slechte tijden. Deze twee omstandigheden brengen mede, dat men, om zonder sterke schokken te financieeren, moet kunnen beschikken over liquide reser-

ves en deze liquide reserves ontbreken in de Indische financiën, vooral op het oogenblik, ten eenenmale.

Nu zou ik op dit punt niet gaarne misverstaan worden. Ik wil geenszins beweren, dat dit Land zelf geen reserves heeft; integendeel, het latente kapitaal in deze gewesten is bovenmatig, terwijl ook in de Staatshuishouding, in den loop der jaren, zelfs gedurende de laatste vijf jaren nog, steeds door reserves zijn gevormd. Maar, en daar komt het voor het oogenblik op aan, die reserves zijn als het ware in bedrijf zelf vastgelegd en in tijden dat het bedrijf geld noodig heeft, kunnen die reserves slechts dienen als onderpand, maar geven zij geensdeels zekerheid, dat op eenvoudige en goedkoope wijze de beschikking over liquide middelen kan worden verkregen, teneinde daarmede over de moeilijke jaren heen te komen. Dit euvel doet zich nu op het oogenblik gevoelen in een tijd, dat door een samenloop van ongelukkige omstandigheden zoodanige liquide reserves meer dan ooit noodig zijn, op een moment, dat de opbrengst van enkele van onze groote staatsbedrijven ver beneden de verwachtingen zijn gebleven, terwijl op hetzelfde oogenblik de tin-opbrengst een zeer sterken achteruitgang heeft vertoond en de algemeene economische toestand dwingt om rekening te houden met de mogelijkheid, dat de opbrengsten van andere gouvernementsproducten en de opbrengst van de belastingen aanmerkelijk beneden de opbrengsten van vorige jaren zullen blijven. De moeilijkheid van thans is zooals die van vele suikerondernemingen in vroeger jaren, die, hoewel krachtig gesitueerd en met een zeer klein kapitaal ten opzichte van de intrinsieke waarde van het bedrijf, bij het terugloopen van de markt of ten behoeve van noodzakelijke uitbreidingen, toch in zeer schadelijke consignatiecontracten zijn moeten vervallen om het bedrijf gaande te houden. De tijd voor zoodanig consignatie-contract, hetgeen dan den vorm zou moeten aannemen van een buitenlandsche leening tegen een exorbitant rentetype, is echter geenszins aangebroken, mede omdat de Regeering het in Haar macht heeft, door de uitgaven met de inkomsten in overeenstemming te houden, haar geldbehoeften voorshands tot op het huidige peil te beperken. Deze financiering brengt voor de Regeering zeer groote moeilijkheden mede en Zij is zich die bijzondere moeilijkheid van den tegenwoordigen toestand ten volle bewust. Zooals in de Memorie van Antwoord op het Afdeelingsverslag op de algemeene beschouwingen is medegedeeld, stelt Zij zich voor bijzondere maatregelen te treffen om de uitgaven in de juiste verhoudingen tot de wisselende inkomsten te brengen en ook in alle opzichten te houden. En niet alleen, dat op die wijze voor het heden met den waren stand van zaken en met alle wijzigingen, welke zich in dien stand van zaken kunnen voordoen de noodige rekening zal worden gehouden, ook voor de toekomst wordt die aangelegenheid principieel onder de oogen gezien; maatregelen zijn in overweging om door het scheppen van de noodige reserves — in de eerste plaats voor de staatsbedrijven — in deze groote leemte in het financieele beheer te voorzien. Het nieuwe ontwerp bedrijvenwet voorziet om in alle opzichten, voor de bedrijven althans, in de mogelijkheid om tot meer bevredigenden toestand te geraken.

Het ligt buiten het bestek van deze begrootingsbehandeling om nader op deze zaak en hetgeen daarmede verband houdt in te gaan. Slechts zou ik den heer Houtsma, in antwoord op zijn verwijzingen naar de belangwekkende ar-

tikelen van den heer Spanjer in de Economisch Statistische Berichten, op een punt willen wijzen en wel, dat het in die artikelen warm aanbevolen Engelsche stelsel wel is waar uit een financieel oogpunt zeer aanlokkelijk is, maar dat daartegenover van uit een zuiver staatsrechtelijk oogpunt, ten minste naar Nederlandsche en Nederlandsch-Indische begrippen, groote bezwaren bestaan, welke niet zonder groote moeilijkheden op zijde gezet zouden kunnen worden. Terwijl toch het Engelsche staatsrecht als het ware binnen den minister-raad, hetzij aan een „inner-cabinet", hetzij aan bepaalde personen, of ambten, zooals die van Eerste Minister en van Kanselier van de Schatkist, een zeer bijzondere supprematie toekent, boven andere ministers, gaat het Nederlandsche staatsrecht, dat hier, wat betreft het departementale systeem, is overgenomen, uit van een absolute gelijkwaardigheid van alle ministers en alle departementshoofden, een principe, dat in velerlei opzichten boven het Engelsche stelsel aanbeveling verdient. Het lijkt der Regeering echter zeer wel mogelijk om ook zonder tot het Engelsche systeem over te gaan, of zonder aan den directeur van Financiën een ongewenschte suprematie toe te komen — waartoe het stelsel van den heer Bergmeijer allicht zou voeren — te komen, laat ik liever zeggen terug te keeren tot een algeheel doeltreffend, een absoluut afdoend systeem van begrootingsbewaking en bezuinigingsinspectie.

Ik kan de heeren, na gisteren gehouden ruggespraak met den Gouverneur-Generaal op dit punt nog mededeelen, dat de Regeering zoodanig overtuigd is van de noodzakelijkheid en van den ernst van een richtig begrootingsbeheer, dat Zij op dit punt geen maatregelen zal schromen om door gevoerd te krijgen wat Zij in deze wenschelijk acht. Dat daarbij aan de inrichting van de begrooting door middel van een bedrijvenwet en een stelsel-Van Gijn de noodige aandacht zal worden geschonken, behoef ik wellicht nauwelijks afzonderlijk te vermelden en laatstgenoemde spreker moge ook op dit punt gerustgesteld zijn.

Mijnheer de Voorzitter. Ik sprak zooeven over de stille reserves van deze gewesten, waarmede ik aanbeland ben bij den buitengewonen dienst. Zooals in deze verschillende sprekers hebben aangevoerd, een meening waarmede ik mij overigens kan vereenigen, ligt in deze mede een zeer groote moeilijkheid van het financieele vraagstuk in de geldvoorziening van den buitengewonen dienst. Zonder een op eenigszins ruime schaal gevoteerden buitengewonen dienst wordt aan de verdere economische ontwikkeling van deze gewesten noodeloos afbreuk gedaan en kan alle kapitaal groot, zoowel als klein, niet tot zoodanige ontplooiing komen als economisch mogelijk is.

Gaat men nu na op welke wijze deze financieele moeilijkheden zijn ontstaan, dan is in de eerste en voornaamste plaats het verblijdende feit te constateeren, dat deze moeilijkheden zeer zeker niet zijn terug te voeren op de wijze, waarop de Indische Regeering de splitsing tusschen gewoon en buitengewoon in de jaarlijksche begrooting heeft doorgevoerd. Integendeel, Zij heeft er zich steeds toe bepaald onder den buitengewonen dienst te rangschikken, hetgeen men pleegt te noemen „rechte streeks productieve uitgaven", d. w. z. die uitgaven, welke in zich zelven een dekking vinden.

Hier te lande bestaat de schuld dan ook niet uit zoogenaamde „bons van vernietiging", d. w. z. dat in vroeger jaren door middel van leeningsgelden objecten zijn verkregen, welke onmiddellijk op een of andere wijze zijn ver-

teerd, maar tegenover de schulden staan economische objecten, meer of minder behoorlijk rendeerend en waarvan de Regeering het op verschillende punten in Haar macht heeft om het rendement sterk naar boven op te voeren. Die gunstige toestand wordt bij beschouwingen van het financieele perspectief gedurende de laatste jaren veelal over het hoofd gezien of vertroebeld en aan enkele malaisejaren wordt meer aandacht geschonken dan zij verdienen.

Mijnheer de Voorzitter! Om nu een indruk te vestigen hoe wij in deze staan, zou ik kunnen opmerken, dat het toch waarschijnlijk zeer weinig moeite zou kosten om bijvoorbeeld de spoorwegen onder te brengen in pachtcontracten, welke netto ƒ 30.000.000 's jaars garandeeren. Dit is al een jaarlijksche zekerheidsstelling, welke voldoende is, meer en meer dan voldoende zelfs, om rentelast en amortisatie van de geconsolideerde schuld ad ƒ 339 mill. op ultimo 1920 te verzekeren.

Wanneer ik nu verder tegenover de vlottende schuld, in de oorlogswinstbelasting, inkomstenbelasting en productenbelasting, nog noem onze havens, mijnen, goudmijnen, het houtreaal en zoovele andere bedrijven en diensten, welke zeer aanmerkelijke inkomsten brengen en bij een behoorlijke doteering van de kapitaalsrekening nog meer aanmerkelijke inkomsten zullen geven, dan geloof ik, dat wij hier te lande er met onze schuldenlast niet alleen goed, maar met andere landen vergeleken buitengewoon goed voorstaan, eenvoudig als een logisch uitvloeisel van de in vroeger jaren gevolgde financieele politiek.

Het land zelf toch heeft, evenals zoovele Indische ondernemingen, jaren en jaren lang als het ware zijn kapitaalrekening ten laste van de exploitatierekening gefinancieerd en bij voortduring krachtig uitgebreid. Dit gaf aan den eenen kant een betrekkelijk langzaam tempo voor den aanleg van productieve werken, maar het vormde aan den anderen kant een zeer krachtige reserve om zonder bezwaren in tijden van sterke economische ontwikkeling aan den buitengewonen dienst een groote uitbreiding te geven, welke uitbreiding dan weder in een volgend tijdperk rendabel wordt. En waar nu de Regeering op het standpunt staat, dat bij de splitsing tusschen gewoon en buitengewoon, ook in den vervolge, de grootst mogelijke voorzichtigheid moet worden betracht, al dient dan ook naar Haar meening aan de onjuiste cijfergroepeering van tegenwoordig een einde te worden gemaakt, daar lijkt mij op dit punt ook in de toekomst de veiligheid van ons financieele beleid voldoende verzekerd.

Het is daarom dubbel te betreuren, dat ook in deze de financieele politiek gedurende de laatste jaren aan een scherpe critiek is onderworpen, zonder dat daarbij in alle opzichten voldoende rekening met de werkelijkheid is gehouden.

In het licht van het vorenstaande, Mijnheer de Voorzitter, zijn de moeilijkheden, welke eventueel met schuldconsolidatie zullen worden ondervonden dan ook slechts terug te brengen op een algemeen aversie tegen overheidspapier, een aversie, welke in verschillende opzichten zeer wel verklaarbaar is. Het is toch voor geen tegenspraak vatbaar, dat over de geheele wereld zeer groote kapitalen door de overheid zijn opgeslorpt zonder dat daartegen het economische vermogen een daarmede evenredige stijging heeft vertoond. Een daaraan gepaard gaande financieringsmethode door, wat men in de middeleeuwen noemde dukaten snoeien, zulks echter in de meer gecompliceerde tijden van tegenwoordig in meer subtielen vorm, onder meer door medewer-

king van de circulatiebanken, heeft een algemeen wantrouwen gewekt. En ook die staten — als Nederlandsch-Indië — die in deze een groote voorzichtigheid hebben betracht, moeten thans met de kwaden meeboeten.

Voorshands hoopt de Regeering, dat het Haar mogelijk zal zijn, ook zonder in ongewenschte experimenten te vervallen, binnenkort de noodige middelen tot schuldconsolidatie te verkrijgen. De Regeering vertrouwt, dat na de financieele beroeringen der laatste jaren, nadat de scherpe en weinig objectieve critiek, welke het financieele beleid gedurende den laatsten tijd heeft gekregen, heeft uitgewerkt, het vertrouwen ook in deze zal wederkeeren en dat dan de geldmarkt, welke hier te lande een ruim en rendabel arbeidsveld gevonden heeft, ook weder zal gaan inzien, dat het ook voor haar van het allergrootste belang is, dat dit arbeidsveld een gestadige uitbreiding en verbetering van zijn economische outilleering verkrijgt, iets wat onmogelijk is, zonder een behoorlijken buitengewonen dienst, waarvoor schuldconsolidatie onontbeerlijk is. De Regeering toch zoude niet gaarne overgaan tot een gedwongen leening, waarvan Zij de bezwaren in alle opzichten erkent, doch welke in sommige omstandigheden als het minste der kwaden den uitweg geeft.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans aan de begrooting van 1922 en zooals ik reeds opmerkte, leken mij een kort economisch perspectief zoomede een korte historische terugblik onontbeerlijk om dit financieele debat op juisten grondslag te stellen en nu geloof ik, dat het overzicht, dat ik hiervoor heb gegeven, door enkelen misschien als optimistisch, door anderen wellicht als pessimistisch zal worden uitgekreten, maar dat het over het algemeen toch wel als de juiste middenweg zal worden aanvaard. En wanneer men nu deze begrooting, zooals zij aan de goedkeuring van Uwen Raad is onderworpen, beschouwt in verband met dat economisch perspectief, daarbij rekening houdt met de maatregelen, welke de Regeering zich voorstelt te nemen om met het economisch perspectief in overeenstemming te blijven, dan geloof ik dat deze begrooting voldoet aan strenge eischen. Dat daarmede de volmaaktheid nog niet is bereikt moet dadelijk worden toegegeven, maar de vraag is, of deze begrooting in vergelijking met het financieele perspectief van eenige maanden of een jaar geleden, uitwijst dat op het tijdstip, dat de begrooting werd samengesteld, ten volle rekening is gehouden met den veranderden toestand.

Op dit punt bestaat naar mij voorkomt wel geen twijfel en ik geloof dan ook wel, dat de algemeene overtuiging vaststaat, dat het der Regeering heilige ernst is met Haar plannen om terug te keeren tot de doelbewuste soberheid, welke in vroegere jaren den arbeid, van overheidswege in deze gewesten verricht, heeft gekenmerkt.

Hoe of wij nu ten slotte de financieele koers zullen moeten nemen, is een vraag, welke voorshands niet te beantwoorden valt. Het prijzen-niveau vertoont gedurende de laatste jaren zulke buitengewone fluctuatiën, dat men als het ware gedwongen is die koers met den dag te wijzigen of te kunnen wijzigen en de heeren, die ten sterkste hebben aangedrongen op een verdere inkrimping van de Staatstaak zullen, evenmin als de heeren voor wie uitbreiding, uitbreiding à outrance zelfs, het parool is, niet kunnen ontkennen, dat we in dezen tijd, waarin de economische horizon zoo bedekt is, dat vergezichten niet mogelijk zijn, het beste doen met de voorzichtig afwachtende houding

aan te nemen, die de Regeering thans aanneemt, om, met bezuiniging als eerste parool, noch naar de eene, noch naar de andere richting te ver te gaan, daarbij steeds en in alle opzichten paraat om aan wisselende omstandigheden het hoofd te bieden. Nu zijn van de zijde, welke de financieele toekomst pessimistisch inziet, zwaarwichtige beschouwingen gewijd aan de vraag of niet door de tegenwoordige belastingregelingen het z.g. groot-kapitaal — in deze gewesten voornamelijk buitenlandsch, d. i. niet-Nederlandsch-Indisch kapitaal — te zwaar wordt getroffen.

Alle oordeel in deze is uitteraard zuiver subjectief, maar ik geloof niet — reeds door den aard der heffingen —, dat er werkelijke redenen aanwezig zijn voor de vrees, dat het Indische belastingstelsel afschrikkend op het buitenlandsche kapitaal werkt

Dat op het oogenblik dit kapitaal zich afzijdig houdt is een andere kwestie, welke echter meer in verband staat met algemeene verhoudingen en marktprijzen, doch los staat van het Indische belastingstelsel. Niemand zal het verwonderen, dat in de tegenwoordige tijden geen kapitaal gestoken wordt in rubber- of theecultuur en dat men zich ook op het gebied van de suikerindustrie afzijdig houdt. Maar al liet de Regeering eventueele winst in zoodanige ondernemingen geheel ongemoeid, in de tegenwoordige tijden zou die afzijdigheid in alle opzichten blijven bestaan.

Met het vorenstaande is natuurlijk geenszins gezegd dat de belastingpolitiek, welke in de belastingwetten-Talma een eerste belichaming heeft gevonden, niet een wijziging heeft gebracht in het kapitaalrendement van vele landbouwondernemingen in deze gewesten. Integendeel. Maar toegegeven moet worden, dat — afgescheiden van de oorlogswinstbelasting — vóór 1920, de lasten uit hoofde van belasting hier te lande laag, bovenmatig laag waren. Aan die toestanden is gelukkig een einde gemaakt.

In den ontwikkelingsgang van alle volken, welke voor hun ontwikkeling geldkapitaal behoeven, komt nu eenmaal een moment, dat aan dat kapitaal eischen kunnen worden gesteld en de uitbuitingsperiode, welke alle opkomende landen — elk op zijn tijd — hebben moeten doorworstelen een einde neemt. Op dit punt nu kunnen uitteraard de meeningen verschillend zijn. Men kan zich op het standpunt stellen, dat de toestanden hier te lande nog zoodanig zijn, dat slechts bij de meest mogelijke vrijlating van het vreemde kapitaal, dit zich aangetrokken zal voelen hier een plaatsing te vinden. Dan vaart men in een schuitje met de vlag van den President van de Bataviasche Kamer van Koophandel in top. Maar men kan zich ook op het standpunt stellen — en op dat standpunt staat de Regeering — en op haar schip wappert mede de wimpel van den President van de Bataviasche Handelsvereeniging, dat de kansen van welslagen welke in deze landen aan het vreemde kapitaal worden geboden zoodanig zijn, dat zonder bezwaren van dat vreemde kapitaal een belasting kan worden geheven. De Regeering vermeent echter, dat, zooals de belastingen op het oogenblik zijn, daarbij in alle opzichten met de economische belangen van land en volk de noodige rekening is gehouden. De grondslag van het belastingstelsel, waardoor de participatie van de gemeenschap eerst dan belangrijk wordt wanneer ook de winsten groot zijn, maakt dat van onze belastingen geen kapitaal-afstooting behoeft gevreesd

te worden. En den heer 's Jacob en den heer Kerkkamp zou ik in dit verband verder willen doen opmerken dat — zooals de Regeering bij het schriftelijk overleg bekend heeft gesteld — het allerminst in Haar bedoeling ligt telken jare met belastingverhoogingen te komen, doch dat zij zich voorstelt haar politiek in komende jaren te financieeren, door krachtige en stelselmatige bezuiniging op de tegenwoordige werkwijze. Dat daarbij de medewerking en steun door den heer 's Jacob in die richting uitgeoefend ten zeerste op prijs wordt gesteld, behoef ik dit geachte lid wel niet te verzekeren.

Nu is, zooals mocht worden verwacht, de opmerking gemaakt, dat de belastingdruk, toch reeds betrekkelijk zwaar zijnde, door de nieuwe opcentenheffingen, welke in de begrooting voor 1922 zijn belichaamd, in het bovenmatige is gekomen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering staat in deze op het standpunt, dat waar kort geleden zeer aanmerkelijke belastingverhoogingen zijn tot stand gekomen, voorzichtigheid in deze richting ten zeerste is geraden. Aan den anderen kant heeft de Regeering met het oog op den financieelen toestand echter geen bezwaar gezien in een *tijdelijke* opcentenheffing, welke tijdelijke heffing ook naar Haar meening *zoo spoedig als mogelijk* uit de begrooting zal moeten verdwijnen en welke: Zij voornamelijk toelaatbaar heeft geacht met het oog op de sterke economische veranderingen van den laatsten tijd, welke op financieel gebied zoodanige moeilijkheden hebben medegebracht, dat het vragen van bijzondere offers gerechtvaardigd is. Nu hebben en de heer 's Jacob en de heer Houtsma er op gewezen, dat eenige jaren geleden door den toenmaligen Regeeringsgemachtigde de toezegging is gedaan, dat waar de belastingen door de toen voorgestelde wijzigingen een voldoend hoog peil hebben bereikt, voor verdere verhooging niet behoefde te worden gevreesd. Deze heeren verwijten de Regeering zich aan die toezegging in deze begrooting niet te hebben gehouden. Maar tegenover dit verwijt zou ik het navolgende willen stellen en wel, dat wat de rechtspersonen aangaat, de tegenwoordige heffingspercentages ook vermeerderd met de opcenten in hoofdzaak blijven *beneden* de heffing, welke door den toenmaligen Regeeringsgemachtigde werd verdedigd en zulks in verband met het feit, dat in die heffing de principieele wijziging is gebracht van de toelaatbaarheid van kapitaalsaantooning. Daardoor zijn de oorspronkelijk voorgestelde heffingspercentages in werkelijkheid over het algemeen zeer aanmerkelijk verminderd en bijv. voor de suikerondernemíng, waarover de verschillende sprekers het maar niet eens konden worden, tot een derde of een kwart teruggebracht. En waar nu verder de inkomsten van de natuurlijke personen hier te lande in zeer vele opzichten met die van de rechtspersonen samenhangen, daar kan het voorgestelde opcenten complex in het algemeen zeer wel de vergelijking met de belastingvoorstellen van 1919 doorstaan en naar mijn persoonlijke meening zal — bij overigens gelijk blijvende omstandigheden — de opbrengst er van zelfs daar beneden blijven.

Op één punt dient in deze nog bijzonder de aandacht te worden gevestigd en wel op de voorgestelde opcenten op de invoerrechten. Ik zou in de eerste plaats er op willen wijzen, dat het met oog op de prijsdaling, welke zich in verschillend opzicht kenbaar maakt — en waar ook de heeren Houtsma en Delprat op hebben gewezen — de heffing van de opcenten zeker niet tot prijs-

stijgingen zal voeren. Verder zou ik nog op het volgende de aandacht willen vestigen. Op dit punt wordt de tariefpolitiek beheerscht door het bekende artikel 32 van het Tractaat met het Duitsche Tolverbond. Dit tractaat, dateerend uit tijden, dat de clausule van meest begunstigde natie nog geen algemeene toepassing vond, bindt de Regeering in Haar tariefpolitiek en het belemmert Haar in de bewegingsvrijheid, welke in deze tijden meer dan ooit van noode zijn. En in het Afdeelingsverslag en in de Memorie van Antwoord is op deze omstandigheid uitvoerig gewezen. De heer Kerkkamp heeft de vraag gesteld of in deze op de noodige reciprociteit kan worden gerekend, welke vraag ik meen voorshands bevestigend te moeten beantwoorden. Hoe dit ook zij, den geachten spreker zal het waarschijnlijk genoegen doen te vernemen, dat reeds eenigen tijd geleden met het Opperbestuur in overleg is getreden om een beëindiging van dat tractaat, zoover noodig, zoo spoedig als mogelijk te bereiken. Bestaat eenmaal die bewegingsvrijheid, waardoor dan een technische herziening van het invoerrechttarief mogelijk wordt, dan zal door zoodanige technische herziening, waarbij volledig rekening kan worden gehouden met het economische karakter der ingevoerde goederen en luxe objecten ook als zoodanig kunnen worden belast, ook zonder vrees van inkomstenvermindering de opcentenheffing beëindigd worden.

Ook op dit punt kan dus door verschillende sprekers de toekomst zonder bijzondere vrees tegemoet worden gezien, al moet ik daarbij den heer Hadji Salim teleurstellen, in dien zin, dat daarmede een eldorado, waar men 6 centen voor een blikje sardines betaalt, wel niet zal worden bereikt. De zeer geachte spreker moge mij echter de opmerking ten goede houden, dat ik de prijzen voor sardientjes, manilla sigaren en zijden pajongs, als door hem genoemd, meer in verband breng met het ontbreken van een behoorlijke zeepolitie dan met de heffing van in- en uitvoerrechten.

PETROLEUMINDUSTRIE.

Aan het in meer dan een opzicht belangwekkende verslag der Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot exploitatie van petroleumbronnen in Nederlandsch-Indië ontleenen wij het volgende.

Het verslag begint met de aandacht te vestigen op de algemeen sterk gestegen belangstelling in de aardolieindustrie;

„Dat dit zoo scherp op den voorgrond trad kan geen verwondering wekken, „wanneer men oog heeft voor de aanmerkelijk toegenomen beteekenis van alle „petroleumproducten voor het geheele maatschappelijke leven. Gedurende den „oorlog heeft men geleerd hoe deze producten een levensvoorwaarde waren „voor de legers en de vloten. Nadien heeft de sterke vermindering der kolen„productie de beteekenis van de vloeibare brandstof zeer bijzonder doen toe„nemen. Bovendien hebben de hoogere calorische waarde, de reinheid, de „besparing op ruimte en personeel, wat vooral tegenwoordig van groot belang „is, de gemakkelijker behandeling en berging, aanleiding gegeven tot uitbrei„ding van het stookolie-verbruik. Men herinnere zich slechts, dat thans ver„schillende groote spoorweg- en stoomvaart-lijnen stookolie als brandstof „gebruiken".

Na deze meer algemeene beschouwingen vindt de financieele zijde daarvan uitvoerige behandeling.

„Er is echter ook nog een andere reden, waaruit de groote belangstelling „der Regeeringen voor het petroleumbedrijf valt te verklaren. Dit bedrijf „was in de afgeloopen jaren in verband met de toen heerschende omstandig„heden in hooge mate winstgevend, zij het ook dat soms groote voordeelen „werden verkregen, geheel onafhankelijk van het eigenlijke product, als ge„volg van bijzondere omstandigheden, samenhangende met den stand van de „zilvermarkt. Tegelijk met den bloei der petroleummaatschappijen is de „geldnood der Regeeringen steeds grooter geworden. Het leek wel zeer een„voudig en schijnbaar voor de hand liggend om te trachten den voorspoed „der eerste zooveel mogelijk te benutten tot leniging van den nood der laatste. „Toch dient men zich hierbij rekenschap te geven van de gevolgen.

„Er is alle reden om zich af te vragen of niet bijkans alle Regeeringen in hare „belastingpolitiek een richting inslaan, die zoo onlogisch mogelijk kan genoemd „worden en in ieder geval op den duur het tegenovergestelde *moet* bereiken „van hetgeen men zich voorstelde te zullen bereiken.

„Immers, ofschoon wel niemand zal ontkennen dat voor vele en noodzake„lijke doeleinden steeds meer en meer aan belasting moet binnenkomen, toch „zal men dienen vast te houden aan de primaire stelling, dat men toenemende „belastinggelden alleen kan heffen daar waar de welvaart der belastingbetalers „toeneemt. Dit evenwel kan slechts bereikt worden, wanneer de Regeeringen „er toe medewerken de hinderpalen, aan de industrieën en maatschappijen in „den weg gelegd, te doen verdwijnen, zoodat die met volle kracht, vol crediet

„en volle energie kunnen werken. Het zijn toch de maatschappijen, die, door „kapitaal van individuen te combineeren en daarmede te werken, tot de alge- „meene verspreiding van welvaart het meeste bijdragen. De logica, gelegen „in onbelemmerde actie van het bedrijf, in het daarna belasten van de winsten „onder hen, die er van profiteeren en het daardoor verhoogen van de belas- „ting-opbrengst, schijnt nog niet algemeen ingezien te worden. Integendeel, „het heeft soms den schijn alsof men zich er op toelegt te *verhinderen* dat groote „winsten door maatschappijen gemaakt worden, door ook voor die maatschap- „pijen progressieve belastingen op winsten in het leven te roepen. Dat daar- „door de aantrekkelijkheid van belegging in industriëele ondernemingen af- „neemt en dientengevolge minder kapitaal beschikbaar komt voor nieuwe in- „dustrieën en uitbreiding van het bestaande, schijnt men nog steeds niet te „beseffen. Sommige Regeeringen verheugen er zich zelfs over, dat als een „gevolg van dit laatste meer geld door de regeeringen geleend kan worden, „welk geld niet zoo zelden op geheel onproductieve wijze wordt uitgegeven. „Het ware inderdaad gewenscht, dat men algemeen tot de overtuiging kwam, „dat het individu alles moet betalen en dat men niet tot maatregelen moet over- „gaan, die onvermijdelijk leiden tot beperking der energie bij de naamlooze „vennootschappen, die steeds weer nieuwe en toenemende draagkracht aan „de individuen toevoeren.

„Als men veel wil produceeren, hetgeen in dit verband ook wil zeggen ver- „hooging van belastingdraagkracht in het leven roepen, moet men geen zand gooien in de machine, die het werk doet. Dat men in dat opzicht de noodige „voorzichtigheid uit het oog verloren heeft, is onze vaste overtuiging.

„De volgende cijfers (voor het jaar 1920 geraamd) geven een beeld van het- „geen door onze verschillende dochtermaatschappijen in de laatste 6 jaren aan „belastingen werd betaald.

	Nederland en Nederlandsch-Indië.	Andere landen.
1915.....	ƒ 5.901.000.—	ƒ 2.161.000.—
1916.....	„ 14.982.000.—	„ 5.020.000.—
1917.....	„ 26.218.000.—	„ 9.570.000.—
1918.....	„ 30.733.000.—	„ 17.140.000.—
1919.....	„ 37.161.000.—	„ 27.964.000.—
1920.....	„ 38.724.000.—	„ 41.421.000.—

„Bij de beoordeeling van deze cijfers moet het volgende in acht genomen „worden:

„1o. dat de belastingen, opgebracht door de beide moedermaatschappijen „(Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot Exploitatie van Petroleum- „bronnen in Ned.-Indië en „Shell" Transport and Trading Company Ltd.), „hieronder niet zijn begrepen;

„2o. dat ook niet opgenomen is hetgeen wordt opgebracht aan accijns of „daarmede in karakter overeenkomende heffingen;

„3o. dat de toeneming van de belasting in de landen *buiten* Nederland en „Nederlandsch-Indië niet alleen een gevolg is van de toegenomen zwaarte der „heffingen, maar *vooral* van de groote uitbreiding van het bedrijf in die landen;

„4o. dat, terwijl de productie in Nederlandsch-Indi? in 1920 ongeveer *een „vijfde* van die der geheele groep bedroeg, de in Nederland en Nederlandsch-

„Indië op te brengen belasting nagenoeg *de helft* van het totaal der door onze „dochtermaatschappijen op te brengen bedragen uitmaakt;

„5o. dat de oorlogswinstbelastingen in Nederland en Ned.-Indië respectie- „velijk zijn afgeschaft met het einde van de jaren 1918 en 1919 en dat deson- „danks het totaal der belastingen eene stijging vertoont.

„Deze bedragen aan belasting, het zij in het voorbijgaan opgemerkt, mogen „wel in acht genomen worden, wanneer het hier en daar ter sprake gebrachte „denkbeeld van nationalisatie van het petroleumbedrijf, zij het in den aanvang „op bescheiden schaal, veld mocht gaan winnen. Een staatsexploitatie zal „aan zuivere winst ten minste op een gelijk bedrag moeten kunnen wijzen als „thans aan belasting wordt opgebracht.

„Eerst als zij met hare winsten hooger komt, kan er sprake zijn van eenig „batig financieel resultaat van dezen bedrijfsvorm, wanneer men dan althans „bereid is buiten beschouwing te laten de derving van belasting, welke thans „verkregen wordt van de particulieren over de door hen genoten dividenden."

De hier gegeven financieele beschouwingen verdienen zeker alle aandacht. Te betreuren is slechts, dat in het hiervoren gegeven overzicht van hetgeen aan belasting is opgebracht geen scheiding is gemaakt tusschen de bedragen, welke aan den Nederlandschen en die, welke aan den Nederlandsch-Indischen fiscus ten goede zijn gekomen. Noode mist men ook een speciale opgave van hetgeen opgebracht is aan cijns, kostprijzen in en buiten Nederlandsch-Indië en de verdere cijfers, waarop de werkelijke beteekenis van de sub 4o. gegeven uitspraak kan worden getoetst en vervolledigd.

Ten slotte moge nog de aandacht worden gevestigd op hetgeen nopens het onderhanden zijnde aardolieuitvoerrecht is vermeld.

„In dit verband wenschen wij nog in het bijzonder de aandacht te vestigen „op de onlangs in Nederl.-Indië tot stand gekomen verhooging van uitvoer- „recht, als wel een van de meest bedenkelijke maatregelen, welke den bloei en „de ontwikkeling van ons bedrijf kunnen treffen. Deze verhooging, samen- „vallend met een daling der prijzen, bewijst haar eigen ondeugdelijkheid. Juist „de omstandigheid, dat een vast uitvoerrecht geen rekening houdt met de te „maken prijzen, kan de reden zijn, dat het uitvoerrecht dwingt tot inkrimping „der productie, aangezien de minst voordeelige terreinen al spoedig niet meer „winstgevend kunnen produceeren. Men vergete hierbij niet, dat een uitvoer- „recht op een product ,waarvan een land niet het monopolie heeft, werkt als „een premie op den uitvoer uit andere landen, welke hetzelfde product voort- „brengen en geen uitvoerechten heffen Zoo werkt het Indische uitvoerecht „dan ook als een premie op den uitvoer uit Amerika, welke omstandigheid nog „bedenkelijker wordt door de rechtstreeksche aanmoediging, welke de Ameri- „kaansche Regeering aan sommige olieexporteurs verleent, doordat de Ship- „ping Board hun, naar wij vernemen, beneden marktprijs scheepsgelegenheid „voor het vervoer hunner producten ter beschikking stelt.

„Uit een en ander volgt, dat het er niet gemakkelijker op wordt, onze positie „te handhaven en met goed gevolg aan de scherpe concurrentie het hoofd te „bieden. Slechts wanneer wij financieel sterk blijven en ook in de toekomst „over een ruime productie kunnen beschikken, zal dat mogelijk zijn.

„Wat het eerste punt betreft, behoeven geen zorgen te bestaan omtrent de „hechtheid van onze Maatschappij. Op soliede grondslagen gevestigd, heeft „een voorzichtig beleid haar opgetrokken tot een gebouw, dat ook bij zijn ge„weldige uitbreiding steeds volkomen evenwichtig blijft. In verband met het „voorafgaande rijst echter de vraag of niet uitwendig geweld er op den duur in „zal slagen dat evenwicht in gevaar te brengen.

„Wat de concurrentie betreft, verdient de strijd voor het herkrijgen van „nieuwe productie in het bijzonder onze aandacht. Deze strijd is vooral leven„dig geworden, nadat de beteekenis van de vloeibare brandstof duidelijk aan „den dag was getreden. Evenals voorheen de toepassing van den motor de „benzine, welke te voren op onze ondernemingen als waardeloos verbrand werd, „tot een kostbaar product maakte en daardoor de geheele petroleumindustrie „een gewijzigd beeld ging vertoonen, zoo is ook het toegenomen gebruik van „stookolie, in het bijzonder voor de scheepvaart, van grooter invloed geweest. „Al spoedig is de behoefte gevoeld om over dit product te kunnen beschikken „op al die plaatsen, waar de scheepvaart het noodig had. De waarde van pro„ductie, niet geconcentreerd in één gebied, maar verdeeld over de geheele we„reld, zoodat distributie onder geografisch gunstige voorwaarden kan plaats „hebben, is duidelijk gebleken. Het behoeft nauwelijks gezegd, dat ook de „Amerikaansche petroleum-maatschappijen zij het te laat, inzagen, dat het „niet voldoende was in het eigen land een groote productie te hebben. Wat „onze groep in dit opzicht betreft, aan haar opbouw ligt juist het beginsel ten „grondslag, dat iedere markt van producten moet voorzien worden, afkomstig „van de geografisch best gelegen terreinen. — Het spreekt van zelf, dat van „dit juiste inzicht thans de voordeelen genoten worden.

„Om echter onze positie op de wereldmarkt te handhaven is meer noodig „dan het zich tevreden stellen met vroeger verkregen voordeelen. In den strijd „om nieuwe terreinen te verkrijgen mogen ook wij niet achter blijven. Op rui„me schaal worden dan ook onze belangen uitgebreid; overal, waar eenige kans „van slagen bestaat, zijn onze geologen werkzaam. Doch anderzijds doen zich „soms groote moeilijkheden voor als gevolg van politieke omstandigheden. „Rusland is daarvan het meest sprekende voorbeeld; maar ook in landen als „Mexico en Roemenië wordt een gelijkmatige ontwikkeling van het petroleum„bedrijf uitermate bemoeilijkt In Mexico is omtrent de toekomstige wetge„ving op het gebied van den mijnbouw nog steeds geen definitieve beslissing „genomen. In Roemenië is het bedrijf afhankelijk van sterk en plotseling „wisselende maatregelen van de zijde der autoriteiten, terwijl de ontginning „van de nog bijkans maagdelijke kroonlanden wordt tegengehouden door de te „hoog gestemde verwachtingen die men in Roemenië heeft ten opzichte van „de waarde dier terreinen. Elders, b. v. in sommige Zuid-Amerikaansche „Staten, wordt concessieverleening verbonden aan het garandeeren van soms „belangrijke leeningen door den concessionaris. Doch ook daar waar men dit „niet zou verwachten wordt belemmering ondervonden. Jaren lang werd „Djambi voor ons en ieder ander gesloten gehouden. Uitbreiding van eenige „beteekenis ondergingen de terreinen in Indië al zeer geruimen tijd niet meer. „Hierdoor is ongetwijfeld Indië benadeeld en zijn andere landen geholpen in het „ontwikkelen van hun natuurlijke rijkdommen. Het emplooi voor onze mid-

„delen ,organisatie en energie, dat uit nationaal oogpunt zooveel beter in Indië „ware gevonden, hebben wij nu elders moeten zoeken. Bovendien is er nog „een andèr nadeel. Het ligt voor de hand, dat tegenover de steeds noodige „groote kapitaalsuitgaven (in Indië b. v. werd gedurende de jaren 1918, 1919 „en 1920 ƒ 52.000.000.— vastgelegd) op voldoende reserve-terrein moet kun- „nen gerekend worden.

„Wanneer desondanks de productie van de terreinen der door ons beheerde „Maatschappijen, die in het jaar 1918 nog slechts 4.640.000 Kg. ton bedroeg, in „1919 tot over de 7 millioen en in 1920 tot over de 10 millioen Kg. ton steeg, „dan is zulks alleen een gevolg van de omstandigheid, dat wij *buiten* Indië onze „activiteit zeer belangrijk hebben kunnen uitbreiden. De beteekenis van de „Indische terreinen voor ons bedrijf, hoewel nog steeds belangrijk, neemt ten „gevolge van een en ander voortdurend af.

„In dit verband dient ook vermeld te worden het verblijdend verschijnsel, „dat de handel onzer dochtermaatschappijen in olie, buiten de door haar ge- „controleerde productie, van steeds toenemende beteekenis, wordt. Mede „daardoor waren zij in staat om ten slotte, ondanks alle ondervonden bezwaren, „aan alle eischen te voldoen en hare plaats op de wereldmarkt ten volle te hand- „haven."

Wij plaatsen deze uitspraken zonder verdere commentaar. Er moge echter gewezen worden op het typeerende verschijnsel, dat een langs staatkundige banen gevoerd beheer ook in deze niet tot toestanden heeft geleid, welke van uit een staatshuishoudkundig oogpunt bezien, geapprecieerd worden.

Boekbespreking.

Statistiek van de scheepvaart in Nederlandsch-Indie over het jaar 1920, samengesteld bij het Hoofd. bureau van Scheepvaart. Electr-Drukkerij F. B. Smits, Weltevreden 1921.

Het Hoofdbureau van Scheepvaart verdient een woord van bijzondere hulde voor de spoedige publicatie van de gegevens betreffende 1920. Moge dit aan andere takken van 's Lands dienst ten exempel zijn.

In dezen bundel vindt men de volgende gegevens:

Aankomst en vertrek van vaartuigen in de Indische havens en in geheel In dië in 1920;

10 Jarig overzicht der scheepvaart in de Indische havens;

Idem binnen Nederlandsch-Indië en voor het totale scheepvaartverkeer;

10 Jarig overzicht van schepen, waaraan voor de eerste maal Ned. Indische zeebrieven zijn verleend;

Verkeer van Ned. Indische schepen in vreemde havens in 1919;

Overzicht van vaartuigen, die op 1 Juli 1920 op een Ned. Indischen zeebrief of jaarpas voeren, geografisch en naar de grootte ingedeeld.

Wat de verschillende havens beteekenen voor de particuliere stoomvaart leeren de volgende cijfers, die de maat der vertrokken stoomschepen van 300 M3 en daarboven vermelden (in millioenen M3):

Batavia	Semarang	Soerabaja	Cheribon	Tegal	Pasoeroean	Tjilatjap
9.30	7.97	7.81	4.0	1.67	1.48	0.77

Banjoewangi	Telokbetong	Padang	Sabang	Belawan	Deli	Palembang
0.46	0.63	2.89	3.33	1.72		0.74

Samboe	Muntok	Tandj. Pandan	Bandjermasin	Stagen	Balikpapan
2.42	0.85	0.84	0.42	0.65	2.59

Tarakan	Menado	Makasser	Amboina	Ampenan	Singaradja
0.94	0.67	2.81	0.43	0.68	0.74

In het stoomscheepvaartverkeer te Batavia heeft gemakkelijk de leiding de Kon. Paketvaart Mij. met 2.57; dan komen dicht achter elkaar de Rotterdamsche Lloyd en de Nederland met 1.09 en 1.08; vervolgens de Java-China-Japan-lijn (Engelsch charter) met 0.72, de Java-New York-lijn met 0.40, de Java-China-Japan-lijn met 0.39, de Ocean S. S. Co. met 0.23.

In het jaar 1920 vertrokken in geheel Nederlandsch-Indië totaal 19.963 schepen, metende 84.6 millioen M3; waarvan onder Nederlandsche vlag 16.882, metende 65.4 millioen M3 en onder vreemde vlag 3.081, metende 19.1 millioen M3.

Het overzicht van het particuliere stoomvaartverkeer met het buitenland vertoont duidelijk de sporen van de oorlogsperiode. Terwijl de maat der aangekomen stoomschepen van 12.5 millioen in 1911 tot 14.0 millioen in 1913 stijgt, valt het dan gaandeweg neer tot 7.3 millioen in 1918, waarna het weer toeneemt tot 12.4 in het afgeloopen jaar. Is dus het peil van 1911 nog niet hersteld, eenige troost kan het misschien geven dat het aandeel der Nederlandsche vlag van 4.7 millioen ton in 1911 is gestegen tot 5.5 in 1920.

Het stoomvaartverkeer binnen Nederlandsch-Indië vertoont in het algemeen soortgelijke ups en downs; het totaalcijfer van 1911, zijnde 63 millioen, is in 1920 echter alweer overschreden; het bedroeg in dit jaar 72 millioen. Ook hier valt een absolute en relatieve stijging van het aandeel der Nederlandsche vlag te constateeren.

Het totaal verkeer van stoomschepen, motorschepen, zeilschepen, enz. steeg van 81.9 millioen in 1911 tot 92.2 in 1920. Het aandeel der Nederlandsche vlag was resp. 59.6 en 70.3.

Met onzen eigen scheepsbouw blijkt het nog niet fraai te staan. Sedert 1911. toen de in Indië gebouwde zeeschepen 0.9 millioen M3 maten, is na veelvuldige schommeling het cijfer gedaald tot 0.2 in 1920.

De verstrekte statistische cijfers doen verschillende vragen rijzen, die in de publicatie geen beantwoording vinden. Gelet op de beteekenis, die het scheepvaartverkeer heeft voor een eilandengebied als onze Archipel, zou men de vraag willen stellen of het niet mogelijk zou zijn, in het vervolg aan deze statistiek een verklarende en toelichtende inleiding toe te voegen om de hierin tot uitdrukking komende economische feiten voor het lezende publiek in meerdere mate toegankelijk te maken.

C. S.

Justitieele statistiek van Nederlandsch-Indië over het jaar 1917, samengesteld bij het Hoofdkantoor van het gevangeniswezen. Typ. Centrale Gevangenis te Pekalongan.

Een in vele opzichten leerzame statistiek. Men vindt er gegevens betreffende aantallen overtredingszaken, beklaagden en veroordeelden, burgerlijke zaken in verschillende aanleg; zaken, waarvan door de militaire rechtbanken is kennis genomen.

Interessant is het overzicht van de berechte misdrijven, waarop de doodstraf is gesteld. Schrikwekkend het aantal beklaagden: niet minder dan 1079 Inlandsche burgers en 27 Inlandsche militairen; voorts 2 Europeesche burgers en 22 Europeesche militairen. Ten slotte werden in hoogste instantie slechts 18 Inlandsche burgers ter dood veroordeeld; nadat 6 hunner waren gegratieerd, werden er 12 geëxecuteerd. Waaraan is de relatief enorme omvang van het aantal beklaagden toe te schrijven? Iedere toelichting ontbreekt helaas.

Wat men ook noode mist is een overzicht van den gemiddelden duur der berechting in civiele en strafzaken bij verschillende rechters en rechtbanken. Dit zou den justitiabelen juist bijzonder veel belang inboezemen.

De Philippijnen binnenste buiten.

De bijzondere zending, het onderzoek en het nieuwe program van Harding.

door

GETRUDE EMERSON. [1])

De onafhankelijkheid van de Philippijnen is de inzet van den strijd, waarbij de president van den Senaat Quezon en de voorzitter van het wetgevend lichaam der Philippijnen, Sergio Osmena aan het eene eind, het Congres der Vereenigde Staten aan het andere eind trekken. Het is echter niet zuiver toeval, dat den uitslag zal bepalen. Het is verdienste en een zorgvuldig wikken van al de omstandigheden, welke er invloed op hebben. De scheidsrechters zijn generaal majoor Leonard Wood [2]) en oud-gouverneur Cameron Forbes, die als een bijzondere commissie, voor dat doel uitgezonden door President Harding op het oogenblik een onderzoek instellennaar de toestanden in de Philippijnen. Om het met de woorden van den Minister van Oorlog Weeks te omschrijven, „President Harding" „verliest een verandering van gedragslijn, als door zijn voorganger" „met betrekking tot de Philippijnen aanbevolen, niet uit het oog." „Hij wenscht onze politiek voor goed vast te stellen en heeft daar„om generaal Wood, die uitgebreide ervaring op de eilanden heeft" „opgedaan, gevraagd daarheen te gaan en verslag uit te brengen" „over de toestanden, zooals hij ze daar aantreft." Er mag met vertrouwen op gerekend worden, dat in het licht van dat verslag een definitieve vaststelling van gedragslijn, een vast programma voor de Vereenigde Staten met betrekking tot de Philippijnen be-

1) Het hier opgenomen artikel is een vertaling van „The Philippines inside out" door de schrijfster tevens bestemd voor de revue „Asia" (Asia Publishing Company, 627 Lexington Aveune, New-York).

2) Volgens een dagbladbericht onlangs benoemd tot Gouverneur-Generaal van de Philippijnen.

reikt zal worden, iets, waar allen, die er mede te maken hadden, lang naar hebben verlangd.

Zal de zending van Wood en Forbes een bevestiging brengen van het standpunt, ingenomen door den oud-gouverneur Harrison, waarmede Woodrow Wilson zich vereenigde door aan het Congres aan te bevelen, dat aan de Philippijnen onafhankelijkheid zo : worden geschonken op grond ervan, dat zij een stabiele regeering hadden verkregen, de voorwaarde voor onafhankelijkheid, zooals die moreel, maar niet wettelijk toegezegd was in de considerans der Jones-wet van 1916? Het antwoord moet zijn „ja" of „neen". Ingeval dit wordt ontraden, zal dan een in bijzonderheden omschreven program worden aanbevolen voor een aanhalen van de teugels van het Amerikaansch gezag over de eilanden? Welk verband heeft het Philippijnsche vraagstuk met het probleem van den geheelen Stillen Oceaan en onze verhouding tot dat probleem? Ingeval den Philippijnen onafhankelijkheid geweigerd wordt, wat zal dan waarschijnlijk de houding van de Filipino-bevolking zijn?

Men mag aannemen, dat het verslag geheim zal blijven, maar zijn algemeene conclusie moet openbaar gemaakt worden, wanneer het onderzoekingswerk aan het eind van den zomer afgeloopen is. Het is een belangwekkende, zij het ook gevaarlijke proef om vooraf naar de slotsom te raden. Ik grond de mijne eenvoudig op het feit, dat ik ter plaatse ben geweest en dat ik persoonlijk gedurende de laatste zes maanden een vrij uitgebreid overzicht heb kunnen krijgen van de toestanden op de eilanden, van den Soeloe-archipel af tot de bergprovincie van Noord-Luzon toe. Verder heb ik veel kunnen spreken met de leden van de commissie, de voormannen der Filipino's en anderen, bevoegd om over Philippijnsche zaken mee te spreken. Ik heb conscientieus de jaarverslagen van de verschillende bureau's bestudeerd, en ik heb met aandacht de openbare meening gevolg, zooals zij dagelijks tot uiting komt zoowel in de dagbladpers van de Filipino's als van de Amerikanen op de eilanden. Het schijnt dus niet al te overmoedig hier een overzicht te geven van feiten, indrukken en meeningen, met betrekking tot de waarschijnlijke bevindingen van de bijzondere commissie en den aard van een scherp omlijnd program voor de Philippijnen.

De lezer, die door en door vertrouwd is met de Philippijnen, zal mij ten goede houden, dat ik hier even enkele hoofdpunten uit de geografie en de geschiedenis der Philippijnen opnoem. Bij zijn opnemin-

gen tot 1920 heeft de opnemingsdienst in de Vereenigde Staten voor den geheelen Philippijnschen archipel een totaal van 7.083 eilanden opgesomd. Van deze zijn er alleen 462 een vierkante mijl of meer groot, en slechts 2.461 zijn van voldoende beteekenis geacht om een naam te krijgen. De overige zijn mangrove-eilandjes, naakte rotsen of koraalriffen zonder boomgroei, slechts enkele voeten boven de warme blauwe zee uitstekend. Al de eilanden liggen in den tropischen gordel, zich uitstrekkend over iets meer dan duizend mijlen noord tot zuid, van 4° noord van den evenaaar, juist oostelijk van Borneo, tot 21° 10', 65 mijl zuidelijk van Formosa. Luzon en Mindanao zijn de beide grootste; het eerste beslaat 41.000 vierkante mijl en herbergt de helft van de bevolking; het andere is een bijna even groot, rijk, bijna maagdelijk, schaars bevolkt gebied in het zuiden.

De volkstelling van 1918 geeft voor de Philippijnen een bevolking van ongeveer 10.500.000 inwoners. Zij zijn onderverdeeld in minstens 47 ethnographische groepen, meer dan 80 dialecten sprekend. Echter spreken waarschijnlijk 80% van de inwoners een van de vier voornaamste talen, in ronde cijfers bedienen zich 4 millioen van Visayan, 2 millioen van Tagalog, ongeveer een millioen van Iloko en evenveel van Bikol. Al deze hoofdgroepen zijn christenen. Daarbij komen dan nog 316.000 mohammedanen en veel meer dan tweemaal dat aantal heidenen in dit eenigszins zonderlinge „territory" van de Vereenigde Staten. Gegeven de tegenwoordige jaarlijksche toename door geboorteoverschot van 1.75%, afhangend van een voortduren van den verbeterden gezondheidstoestand en een normale ontwikkeling in het algemeen, komt H. Otley Beyer in een geschrift „Population of the Philippine Islands in 1916" tot de schatting, dat in 1960 de bevolking zal zijn 20.743.000, een getal, waarmede men rekening zal moeten houden voor toekomstige regelingen, in het bijzonder voor dit deel van de wereld. In andere woorden, de Filipino's met hun rijk, onontgonnen land zullen heel wat meer meetellen tegen het einde dezer eeuw, dan op het oogenblik.

Na de toevallige ontdekking der Philippijnen door Magelaen in 1521 en zijn dood in een gevecht met inboorlingen op Cebu, heeft Spanje de eilanden gedurende bijna vier eeuwen overheerscht. De Spaansche kolonisatie werd meermalen betwist door Portugeezen, Hollanders, Chineezen en Engelschen, en ook door de inheemsche bevolking zelve. Er was zelfs een tijd, waarin de Philippijnen schatting opbrachten aan Japan. Niettemin behield Spanje er de op-

perheerschappij, behalve dan in de Soeloearchipel, welke eigenlijk nooit onderworpen werd, tot de overwinning van Dewey in de baai van Manila en de verovering van Manila door Amerikaanschestrijdkrachten in den zomer van 1898, met daarop volgende onderteekening van het vredesverdrag met Spanje. Volgens de bepalingen van dit verdrag verkregen de Vereenigde Staten, door verovering en aankoop voor een prijs van 20 millioen dollar, onvoorwaardelijk de heerschappij der Philippijnen. Men moet echter niet vergeten, dat toen Dewey de baai van Manilla binnenvoer, de Filipino's reeds in opstand waren tegen de Spaansche overheerschers, en hoezeer ze ook de hulp en de medewerking van Amerika welkom heetten, toen het duidelijk werd, dat een nieuwe vreemde mogendheid voor de vroegere in de plaats was getreden, gaven zij van hun ontevredenheid daarover blijk door wat wij euphemistisch het „oproer" van 1899 noemen. Er is een groot verschil tusschen een oproer en een opstand. Een oproer is een poging van een onervaren volk om een wijs en lankmoedig bestuur van een ervaren volk — van het gezichtspunt uit van de wijze ervaren natie — af te schudden. Een opstand is de ten top gevoerde uitdrukking van gerechte verontwaardiging en woede tegen dwingelandij van een geëxploiteerd volk — van het gezichtspunt uit van het geëxploiteerd volk. Het hoofdverschil schijnt te zijn, dat een oproer zelden succes heeft, of, als dit het geval is, dadelijk omgedoopt wordt in een revolutie. Waarschijnlijk spreken zekere Engelsche geschiedenisboeken nog over het oproer van de kolonies, doch zeker zal een Amerikaansch handboek die gebeurtenis nooit anders noemen dan de roemrijke revolutie. Het oproer van de Filipino's werd zooals het behoort onderdrukt, en gedurende twee en twintig jaar hebben de Vereenigde Staten in vrede de eilanden bestuurd op een meer liberale en edelmoedige wijze, dan eenige vreemde mogendheid ooit haar koloniale bezittingen bestuurd heeft.

In die twee en twintig jaar hebben wij getracht tegemoet te komen aan, en voor een groot deel ook te overwinnen, den invloed van vier eeuwen, waarin, volgens Malcolm, lid van het Hoog Gerechtshof van de Philippijnen, „het de Spaansche opvatting van regeering, Spaansche wetten, Spaansche instellingen, Spaansche „opvoeding, de Spaansche taal en de Spaansche Staatsgodsdienst „waren, die aan de inboorlingen werden opgedrongen en die de „eenige wegen vormden, waarlangs vooruitgang bereikt kon worden.

Aan de bevolking van de Philippijnen hebben wij gronddenkbeelden bijgebracht van een democratische regeering; aan het Romeinsch-Spaansche civielrecht hebben wij in de praktijk het Engelsch-Amerikaansch recht toegevoegd; wij hebben inplaats van het Spaansche het Amerikaansche type van opvoeding in de openbare school en de Engelsche taal ingevoerd. En wij hebben van het begin af volgehouden, door de uitspraken van onze presidenten en door het type van wetgeving, aangenomen door het congres voor het bestuur over de Philippijnen, dat ons doel niet was opslorping, kolonisatie of exploitatie, maar scholing naar het model, dat wijzelf gevolgd hebben, voor mogelijk zelfbestuur. Onze daden zijn in overeenstemming met onze woorden. Wij hebben volgens een voorzichtige raming 500 millioen dollar in de Philippijnen gestoken voor het in stand houden van leger en vloot tot bescherming ervan gedurende onze bezetting; we hebben er niets uit weggehaald. In het bezit gekomen van de eilanden meer door toeval, dan met opzet, hebben wij altijd beweerd, dat wij geen imperialistisch volk zijn. Wij hebben er de Filipino's aan gewend te gelooven, dat zij op het eind de vrije keus zouden hebben tusschen volledige onafhankelijkheid of een voortgezet samengaan met het land, dat de geest van zelfbestuur en verantwoordelijkheid bij hen bevorderd heeft; wanneer zij dat verkiezen, volledige onafhankelijkheid. Terwijl Engeland, Frankrijk, Holland en Japan onze proefneming in de Philippijnen met aandacht gevolgd hebben, met een gevoel van ongerustheid voor hun eigen kolonies in dat deel van de wereld en een duidelijke vrees voor den schok, welke de democratische idee in Azië zou kunnen te weeg brengen, zijn wij rustig voortgeschreden op het afwijkend pad, erop vertrouwend, dat het in de goede richting liep, de richting van verlichte democratie. Op het oogenblik houden zij, die namens de Filipino's spreken, vol, dat de proeftijd volbracht is en dat de tijd gekomen is voor de Vereenigde Staten om hunne belofte in te lossen.

„Maar gij zijt practisch onafhankelijk", redeneert de wijze en ervaren, echter voorzichtige, vader. „Kijk maar eens naar de vrij-" „heid, welke wij U gegeven hebben door de Jones-wet".

„We wenschen onafhankelijk te zijn", schreeuwen de Filipino's.

„Gij zijt ondankbaar", betoogt de lichtelijk ontstemde vader. „Wij hebben U scholen gegeven, hygiënische verzorging en de" „Amerikaansche vlag. Waarom moet ge nu zoo spoedig een eigen"

„vlag hebben? Die, welke gij ontworpen hebt, is niet te vergelijken"
„met de „Stars and Stripes".

„Wij wenschen onafhankelijk te zijn", schreeuwen de Filipino's.

„Maar gij zult waarschijnlijk een indigestie krijgen, omdat gij"
„toch eigenlijk nog niet weet, hoe voor U zelf te zorgen. Of Japan"
„zal U misschien opschrokken. Hoe zoudt gij dat vinden?"

„Wij zijn daar niet bang voor. Wij wenschen onafhankelijk te
„zijn", schreeuwen de Filipino's.

„Wie wenscht er onafhankelijk te zijn? Misschien verlangen"
„Quezon en Osmena de onafhankelijkheid, omdat zij dan meer macht"
„zullen hebben, maar wat zegt Juan de la Cruz ervan? Zal hij beter"
„af zijn, of slechter, zonder Oom Sam om een oogje in het zeil te"
„houden? Het gaat er niet om, wat enkelen uit de bovenste laag"
„verlangen, maar wat het beste is voor U allen".

„Wij wenschen onafhankelijk te zijn", schreeuwen Quezon en Osmena, en Juan de la Cruz, die nog niet geleerd heeft heel open te spreken, echoot: „onafhankelijk te zijn".

„Wenscht gij dan werkelijke scheiding van de Vereenigde Sta-
„ten, volledig, finaal, onherroepelijk?"

„Neen, dat niet", zoo luidt het typisch dubbelzinnige oostersche antwoord. „Wij wenschen, dat gij ons beschermt".

„Op welke practische basis?"

Geen antwoord. Het gordijn valt.

Er is nog een argument van Amerikaansche zijde, maar het wordt zelden zoo onomwonden gebruikt, als het andere. De reden is, dat het niet draait om altruisme en het welzijn de Filipino's, maar meer om eigenbelang: om den handel. Sommigen van ons, waarschijnlijk een kleine, maar sterke minderheid, beginnen te gelooven, dat in den wedstrijd der twintigste eeuw om den handel met China wij een steunpunt moeten hebben, een echte marine-basis als een politiebureau aan den weg erheen. Engeland, Frankrijk en Japan hebben allen zones en bijzondere concessies op Chineesch grondgebied, waar zij op heel wat minder eerlijke manier aan gekomen zijn. Rusland heeft het voordeel een nabuurstaat te zijn. Moeten wij nu op zuivere gevoelsgronden onze strategische positie opgeven, die wij innemen, zoolang we vasten voet in de Philippijnen hebben, en de anderen ons laten vóórkomen?. Is eenig volk zoo absurd idealistisch, om iets tastbaars op te geven, tenzij het iets even goeds, of

beters, ervoor terug krijgt? Waarom er niet mee voor den dag te komen, eens en vooral, zeggen deze lieden, en aan te kondigen, dat wij van plan zijn de Philippijnen te houden. Als wij de oesters gaan opeten, laat ons dan ophouden, onder het vergieten van krokodillentranen den oesters te zeggen, hoeveel verdriet het ons doet. Laten wij tenminste eerlijk zijn.

Maar men verlangt feiten en geen theoriëen. Om nu te beginnen, wat is in werkelijkheid de soort van regeering in de Philippijnen op het oogenblik? Hebben zij de stabiele regeering verkregen, waarover zooveel geredeneerd is? Wat is een stabiele regeering?

Ik stelde onlangs die vraag aan Generaal Wood en hij antwoordde mij met dezelfde woorden, die hij gebruikte, toen men hem om een definitie vroeg van stabiele regeering met betrekking tot Cuba: „een stabiele regeering is een regeering, waaronder het kapitaal" „belegging zoekt tegen een normalen rente-standaard". Het antwoord is indirect, misschien om redenen van diplomatie, maar de bedoeling ervan is ten minste duidelijk. Geld is het gevoeligst orgaan van de maatschappij. Als het normaal werkt beteekent dit, dat behoorlijke bescherming verschaft wordt tegen exploitatie van binnen en aanvallen van buiten, met andere woorden, dat de inwendige politieke organisatie op een gezonde basis rust, dat een billijke rechtspraak verzekerd is, dat de bevolking tevreden is en in het bezit van de middelen tot vooruitgang, en dat het land zich zelf zoo noodig kan verdedigen tegen een aanval van buiten, of een waarborg van bescherming bezit. In het licht van deze uitlegging krijgt stabiliteit — wat betreft economie, politiek, rechtspraak, opvoeding en verdediging — een dieper beteekenis dan de term moet gehad hebben naar de opvatting van den heer Harrison, toen hij mij in December vertelde, dat een stabiele regeering reeds in de Philippijnen bestond, omdat er in vier jaar geen poging gedaan was om de partij aan het bewind omver te werpen.

Er is één punt in verband met de nieuwe regeering der Philippijnen, dat men gewoonlijk op twee manieren hoort beredeneeren. Er zijn er, die beweren, dat het gefilipiniseerd bestuur bewezen heeft — of juist niet bewezen heeft — bekwaam te zijn tot het beheeren van een onafhankelijk land. Er zijn er, die zeggen, dat alles saamgenomen Oom Sam zijn toeziende macht heeft uitgeoefend en dat er daarom geen werkelijke proef geweest is over het al of niet

bekwaam zijn van de Filipino's voor zelfbestuur. Ik geloof niet, dat de aanhangers van laatstgenoemde meening veel argumenten ervoor kunnen aanvoeren. De zaak moet staan of vallen met het voeren van het bestuur door Filipino's, voor zoover betreft de inwendige en plaatselijke, afgescheiden van de internationale zijde ervan. De Amerikanen op de eilanden achten als één man het bestuur der Filipino's een treurige mislukking. De heer Osmena vertelde mij in vertrouwen er zeker van te zijn, dat de onderzoekingscommissie tot de diepstgelegen feiten zou doordringen en verzekerde mij, naar mijn overtuiging in volmaakte oprechtheid, dat deze feiten blijken zouden voor de Filipino's te pleiten. De heele Philippijnsche pers, met slechts één of twee uitzonderingen, heeft in haar hoofdartikelen verklaard, dat de gouden eeuw van volmaaktheid in bestuur thans voor de eilanden is aangebroken. *La Nacion*, een oppositieblad, toebehoorende aan de „*Democrata-*" partij, is voorzichtiger in zijn oordeel. Het meent, dat terwijl de bevolking der Philippijnen getoond heeft in staat te zijn om een stabiele regeering in stand te houden, de leden van de partij aan het bewind, de *Nacionalista*, in werkelijkheid misbruik hebben gemaakt van vertrouwensposten en het volk bedrogen hebben. Maar de zwakte en het gebrek aan goede organisatie van de oppositie blijkt uit het feit, dat op negentig volksvertegenwoordigers slechts vier tot haar behooren en op vier en twintig senatoren slechts één.

Iedereen weet, dat het de politiek van het bestuur van Wilson was, welke de heer Harrison volgde, toen hij van de gewichtige posten van uitvoerend gezag een aantal Amerikanen verwijderde en verving door Filipino's, bijna onmiddellijk, nadat hij zijn ambt aanvaard had. Vervolgens werd door de wetgevende macht der Philippijnen een heel handig stuk wetgeving aangenomen, bekend als de „Osmena Act", volgens hetwelk Amerikanen, die hun voornemen te kennen gaven voor een bepaalden datum hun ontslag te nemen, een zekere gratificatie kregen, Met het oog op de duidelijk ingetreden verandering in gedragslijn, tegenover die van het bestuur van Forbes en de waarschijnlijkheid van gedwongen ontslag, haastten een groot aantal ambtenaren zich hun voordeel te doen met de Osmena Act en vrijwillig hun ontslag te vragen. Niet lang geleden belde ik het Bureau voor Burgerlijken Dienst op en stelde de zeer eenvoudige vraag: „Hoeveel Amerikanen zijn thans in „dienst van het gouvernement der Philippijnen? „585" kreeg ik ten

antwoord. En hoeveel Filipino's? „12.561". Dit zijn de cijfers voor 8 Juli 1920; men zou ze moeten corrigeeren, door er nog wat Amerikanen af te trekken en een aantal Filipino's bij te tellen. Maar een zorgvuldige bestudeering van de laatste officieele ranglijst stelt deze cijfers in een helder licht. Van de 582 Amerikanen worden er 325 vermeld als onderwijzers en van de overigen hebben er minder dan een dozijn plaatsen van eenige werkelijke macht. Deze zijn Ondergouverneur Charles E. Yeater, nu waarnemend Gouverneur, zoolang de benoeming van een opvolger voor den heer Harrison door President Harding nog hangende is; de Insular Auditor (het hoofd van den dienst, die controle op de staatsuitgaven uitoefent), de directeuren van de bureau's voor Burgerlijken Dienst, Onderwijs, Gevangeniswezen, Boschwezen, Wetenschap en het Observatorium, deze laatste een schilderachtige figuur, een Spaansche Jezuiet. Verder hebben drie Amerikanen een zetel in het Hooggerechtshof en zijn er vier kolonels en adjunstchefs bij de gewapende politie werkzaam onder een Spaansch brigade-generaal, dus geen erg groote lijst van autoriteiten met uitvoerende macht bekleed. Er bestaat thans op de eilanden volledig gemeentebestuur door Filipino's, volledig gewestelijk bestuur door Filipino's, een geheel uit Filipino's gevormde wetgevende macht, een practisch geheel door Filipino's uitgeoefend uitvoerend gezag, de rechterlijke macht bestaat gedeeltelijk uit Filipino's, en men heeft een vertegenwoordiging door Filipino's in het Congres der Vereenigde Staten. Deze macht is door de Vereenigde Staten vrijwillig aan de Filipino's in handen gegeven, na een twintigtal jaren van Amerikaansche scholing in Amerikaansche democratische instellingen, een tegenstelling vormend met vier eeuwen van overheersching door het Spanje van de oude wereld.

De inrichting van de centrale regeering in de Philippijnen, zooals zij in de Jones-wet van 1916 is vastgesteld, omvat onderdeelen voor de uitvoerende, de wetgevende en de rechterlijke macht. Het uitvoerend gezag omvat den Gouverneur-Generaal en de hoofden van de zes departementen, Justitie, Financiën, Onderwijs, Handel en Verkeer, Landbouw en Natuurlijke Hulpbronnen en het Departement van Binnenlandsch Bestuur. Ieder departement heeft weer verschillende bureau's onder zich. Zoo is b.v. onder het departement voor onderwijs ingedeeld het bureau voor onderwijs, de gezondheidsdienst en het bureau voor quarantainedienst; onder het departe-

ment van binnenlandsch bestuur, het bureau voor niet-christelijke stammen; het algemeene hospitaal, het bureau voor hulpbehoevende kinderen, de gewapende politie en het drinkwaterdistrict voor de hoofdstad. Behalve het hoofd van het uitvoerend gezag en de hoofden der departementen moet tot dit onderdeel van de regeering gerekend worden de Raad van State, bestaande uit den Gouverneur-Generaal en den ondergouverneur, de voorzitters van den Senaat en van het Huis van afgevaardigden, en andere personen, door den Gouverneur-Generaal benoemd. Deze Raad heeft in toenemende mate een werkzaam en rechtstreeksch aandeel genomen in de regeeringsfuncties, eenigszins te vergelijken met de rol van de Genro, de oudere staatslieden in de regeering van Japan. De bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal om den Raad van State in het leven te roepen en hem in het bezit te stellen van wat neerkomt op bestuursgezag is door velen in de Philippijnen betwijfeld. Algemeen geeft men toe, dat deze bevoegdheid niet op een wet berust.

Het wetgevend lichaam bestaat uit een Huis van afgevaardigden en een Senaat. Alle leden van deze beide lichamen worden doorhet volk verkozen, met uitzondering van de vertegenwoordigers voor de Bergprovincie en Mindanao en Soeloe, welke benoemd worden. Stemgerechtigd zijn praktisch gesproken alle mannelijke burgers van 21 jaar en ouder, die aan bepaalde voorwaarden, wat betreft onderwijs en eigendom, moeten voldoen. Deze behelzen, dat de stemgerechtigde moet kunnen lezen en schrijven, hetzij Spaansch, hetzij Engelsch of een Inlandsche taal, of dat hij eigendommen bezit van minstens 500 peso's waarde, of dat hij een inkomstenbelasting betaalt van minstens 30 peso's 's jaars. Er zijn thans 1.267.690 kiezers, waarvan er bij de laatste verkiezingen 715.735 een stem uitbrachten. Het kiezerscorps omvat ongeveer de helft van de geheele mannelijke bevolking van stemgerechtigden leeftijd. Amerikanen hebben in de Philippijnen het stemrecht, maar slechts weinigen of geen hunner oefenen dit recht uit. Met een aantal Amerikanen van ongeveer 6000, zonder het leger mee te rekenen, is er slechts geringe kans invloed uit te oefenen op de regeering door het stemrecht.

De rechtspleging is toevertrouwd aan rechtbanken van lager en hooger instantie en een Hooggerechtshof.

Rechters in de twee eerstbedoelde instellingen worden benoemd door den Gouverneur-Generaal na raadpleging en onder goedkeu-

ring van den Senaat. Leden van het Hooggerechtshof worden benoemd door den President der Vereenigde Staten. Wat de huidige samenstelling betreft, er hebben slechts drie Amerikanen in de lagere rechtbanken zitting en drie in het Hooggerechtshof, waarin twee open plaatsen zijn, in afwachting van benoemingen, die door President Harding moeten geschieden.

Het is duidelijk, dat de Filipino's alle middelen voor zelfbestuur hebben. Hoewel de Gouverneur-Generaal het vetorecht bezit, heeft de heer Harrison er niet dan in zeer enkele gevallen gebruik van gemaakt; evenmin heeft de heer Wilson ooit een enkel wetsontwerp met zijn veto getroffen. De graad van zelfbestuur in de Philippijnen wordt aangeduid door de beteekenis, welke men er dadelijk aan het woord „regeering" hecht. Niemand kan hier ooit iets anders mee bedoelen, dan de Philippijnsche regeering. Men hoort haast nooit melding maken van de regeering der Vereenigde Staten, zulk een klein aandeel heeft zij tegenwoordig in de behandeling van Philippijnsche zaken.

Ik heb niet het voordeel persoonlijk vergelijkingen te kunnen maken tusschen de omstandigheden onder het bestuur van Forbes en dat van thans. Misschien ben ik wat minder bevooroordeeld op dat punt, dan zij, die tot het oude regime behooren. Voor den nieuwgekomene echter is er iets boeiends in de herinneringen van de oudgasten. Men zou ver en lang moeten zoeken om een geestdriftiger, loyaler, en — ja, sentimenteeler — groep menschen te vinden, dan zij, die hier werkten in den eersten tijd van Amerikaansch bestuur. Er schijnt in die dagen een esprit de corps geweest te zijn, moeilijk te evenaren, een zin voor geestdriftig pogen en onzelfzuchtige belangstelling, verbonden met een schitterende proefneming, die de tegenwoordige bezetters van de bestuursposten op pijnlijke wijze missen. Men bemerkt bij de Amerikanen, verbonden aan de regeering, zooals men ze thans ontmoet, slechts teleurstelling en bitterheid, of onverschilligheid. Om deze houding te verklaren en voor een noodige vergelijking moet ik steun zoeken bij feilbare statistieken, zooals de regeeringsbureau's die verstrekken, en bij getuigenissen van hen, wier diepgaande kennis op bepaald gebied waarde geeft aan wat zij zeggen. Oordeelend naar de gegevens, uit deze bronnen verkregen, geloof ik, dat het onmogelijk is het feit te verbloemen, dat bij het uitoefenen van het bestuur door de Filipino's vrijwel alle departementen achteruit zijn gegaan.

Vraagstukken van openbare gezondheid en een goede rechtspraak zijn altijd van het hoogste belang. Verschillende zeer interessante punten zijn openbaar gemaakt in het lijvige verslag van den Philippijnschen gezondheidsdienst over 1919, en het „Voorloopig overzicht van het jaarverslag over 1920", op dit oogenblik nog niet aangevuld. De jaren 1918 en 1919 waren getuige van de eerste epidemie van kinderpokken in negen jaar en de ergste in de heele geschiedenis van de Amerikaansche bezetting. In 1904, toen met de inrichting van een gezondheidsdienst werd begonnen, was het sterftecijfer aan kinderpokken 10.000, in 1912, het laatste jaar van het bestuur van Forbes, was het aantal teruggebracht tot minder dan duizend. In 1919 waren er 65.000 gevallen met 45.000 sterfgevallen, en 60.000 voor dat en het voorgaande jaar; de epidemie duurde van December 1917 tot Juni 1919. Het sterftecijfer aan cholera in 1919 bedroeg 10.000, terwijl, beginnend met het ontstellend cijfer van 77000 in 1902, deze ziekte in 1912 geheel uitgeroeid was. Zoowel kinderpokken als cholera vertoonen verbazende vermindering in sterftecijfers voor 1920, tengevolge van door selectie verkregen immuniteit en vaccinatie-campagnes, met grooten ijver, maar te laat begonnen. Influenza trad in 1918 in de Philippijnen even verschrikkelijk op, als elders, het sterftecijfer voor dat jaar bereikte 85.000, maar deze epidemie was over de heele wereld verspreid en van een karakter, waartegen de medische wetenschap nergens opgewassen was. Laat ons billijk zijn en de gezondheidscijfers voor niet-epidemische ziekten beschouwen. Malaria staat boven aan de lijst van de gewone ziekten, welke een groote sterfte veroorzaken. De cijfers zijn voor 1918 en 1919, ongeveer 33.500 per jaar, en 24.500 voor 1920. Wijd verspreid als de malaria is, terwijl zij zou zijn te voorkomen, moet de bestrijding ervan, evenals van de tuberculose, een vraagstuk van nationaal belang genoemd worden, zegt het verslag van den Philippijnschen gezondheidsdienst; met betrekking tot tuberculose, welke jaarlijks gemiddeld 27.000 slachtoffers opeischt, zegt hetzelfde verslag het volgende: „De voort-" „durende toename van deze ziekte, sedert eenige jaren reeds waar-" „genomen, heeft in het afgeloopen jaar verderen voortgang ge-" „maakt. Zij is een ware geesel geworden voor sommige eilanden". „In 1912 maakte tuberculose 9% van het totale sterftecijfer uit. In" „den laatsten tijd is gebleken, dat meer dan 21% op haar rekening" „gesteld moet worden." Dysenterie en typheuse koortsen traden

in 1919 en 1920 op ernstige wijze op. Om weder het regeeringsverslag aan te halen: „Het is een feit, dat dysenterie meer sterfte ver-" „oorzaakt dan cholera (in 1919), maar de *plaatselijke ambtenaren*" „*van den gezondheidsdienst noch de bevolking zelf schenen de ziekte als*" „*een ernstige zaak te beschouwen.* Vandaar de snelle verspreiding in" „de aangetaste plaatsen en de hooge sterfte eraan. Als er iets ge-" „wonnen is door dat hooge sterftecijfer in 1919, schandelijk als het" „was, dan zal het zijn in zooverre, dat de bevolking thans wakker" „geschud is met betrekking tot den ernst van dysenterie als een" „epidemische ziekte." (cursiveering van schrijfster).

De kindersterfte, die altijd uiterst hoog is geweest in de Philippijnen, misschien meer wegens economische oorzaken, dan door onwetendheid op het gebied van goede kinderverzorging, vertoont in 1920 een eenigszins gunstige vermindering tegenover de onmiddellijk voorafgaande jaren. Het gemiddeld cijfer voor Manila was voor de 5-jaarlijksche periode 1915-1919 326.30 sterfgevallen per duizend geboorten. Het afgeloopen jaar was het 213.02, met 231.89 voor het platte land. Maar van 1904 tot 1914 was het cijfer voor de kindersterfte te Manila teruggebracht van het bijna niet te gelooven cijfer van 821.83 tot 322.46, wat aantoont, dat de verdere vermindering, boven aangehaald, betrekkelijk gering is te noemen. Aan den anderen kant is het sterftecijfer, dat op het land van 863.71 in 1904 tot 167.35 in 1913 verminderd was, opgeklommen tot 231.89 in 1919, het laatste beschikbare cijfer. Hierbij zij opgemerkt, dat 1919 een jaar was met leelijke epidemiëen en dat daardoor de cijfers voor de kindersterfte in tegengestelden zin beinvloed werden, evenals alle andere. Maar in de vooraf gaande jaren, die geen epidemiejaren waren, van 1913 af, stijgt dit cijfer voortdurend. Als men deze cijfers vergelijkt met cijfers voor kindersterfte in andere landen, zooals Japan, Australië en de Vereenigde staten, waar jaarlijks resp. 170, 50 en 70 zuigelingen sterven van elke duizend, die er geboren worden, dan blijkt het wel, dat de Philippijnen er ver van af zijn een behoorlijke kans te geven aan de rond 300.000 zuigelingen, die er ieder jaar geboren worden.

Als geheel spreekt uit deze cijfers een veroordeeling, voor zoover de algemeene openbare beveiliging der gezondheid betreft. Het is wel waar, dat een aantal nieuwe hospitalen geopend zijn, dat op het land uitgebreide vaccinatie-campagnes zijn gehouden, dat gratis klinieken en geneeskundige inspectie en behandeling op de scho-

len zijn ter hand genomen, dat nieuwe artesische putten en inrichtingen voor het zuiveren van drinkwater zijn aangebracht, dat cursussen in het verzorgen van kinderen aangemoedigd zijn, met prijzenswaardige resultaten, maar terwijl het meeste van dit werk reeds begonnen was door Amerikanen en door hen krachtig was doorgezet tot 1915, toen Dr. Heiser zijn ontslag nam als hoofd van den dienst der volksgezondheid, zijn de Filipino's, doorgaande in dezelfde richting, niet in staat geweest hetzelfde peil te handhaven. Wel zijn er nieuwe putten geboord, maar veel van de oude heeft men verstopt en besmet laten worden. In Manila had men aan de stads „estero's" (kanalen) en straat-goten al lang meer aandacht moeten besteden. Een van de kwade gevolgen is, dat de muskietenplaag, die men zeide onder den duim te hebben, weer zoo erg geworden is, dat er op de eerste bladzijden van de couranten artikelen over voorkomen. Het hoofd van de afdeeling voor gezondmaking in Manila antwoordt, dat tot zijn spijt wegens den onzekeren staat van de stedelijke inkomsten een groote vermindering van het personeel van de „anti-muskietenbrigade" noodig is geweest. Onder de hospitalen, welke ik bezocht heb, vertoonde dat te Kiangan in de Bergprovincie een treurig gemis aan de meest noodige geneeskundige hulpmiddelen en medicijnen, en bij dat te Bontoc sprong de onkunde van den leider zoo in het oog, dat zelfs de leek met één oogopslag de slechte werking ervan kon zien. Ik denk hierbij aan het jammerverhaal van eene Engelsche zendelinge te Bontoc, die zich erover beklaagde, dat de ambtenaren van den plaatselijken gezondheidsdienst op een ochtend aan haar deur klopten en aankondigden, dat ze al de kinderen op haar school wilden inenten.

„Hoe dat zoo"? had ze geprotesteerd, „ze zijn allen juist een paar" „maanden geleden gevaccineerd. Het is zeker niet noodig om ze" „nog eens in te enten."

„Er is een mazelenepidemie in Kalinga" (de aangrenzende provincie), zeiden de beschermers van de openbare gezondheid. „Ieder-" „een moet opnieuw ingeënt worden." Pokkenvaccinatie tegen mazelen! Verder commentaar is hier overbodig.

In Banaue op Ifagao stierf een knaap van tien of elf jaar, naar men aannam, aan typheuse koortsen. Hij was doodziek, toen wij aankwamen. Vier dagen later, toen wij weer terugkwamen langs hetzelfde pad van Kiangan naar Banaue, ontmoetten wij, dertig kilo-

meters er vandaan, een vreemd groepje Ifugaos, bezig met bijzondere ceremonien om een verloren ziel terug te winnen, de ziel van het kind, die weggegaan was uit zijn lichaam, het achterlatend in een staat van bewusteloosheid, die aan den dood vooraf gaat. Toen we terugkwamen in Banaue, was de jongen overleden. De vader was een christen. Maar er zijn geen „padris" (priesters) in Banaue en zoo had hij het kleine, uitgeteerde lichaampje van den overledene in een open kistje gelegd in de open ruimte onder het huis. Aan het hoofdeinde brandden twee kaarsen en een krans van bladeren en kunstbloemen rustte op het zwarte haar, dat was al het Christelijke aan de begrafenis. Maar een Ifugao-priester zat aan de andere zijde van de kleine doodkist. Naast een vuurtje, dat hij aangelegd had op de steenen, mompelend, aldoor mompelend, een heidenschen doodendienst — dat was het deel van de lijkplechtigheid om de geesten van het oude geloof te verzoenen. Een zwijgende menigte hokte door elkaar en dicht opeen onder den rand van het dak van grasbladeren om te schuilen voor den motregen, die in fijne druppels nederviel, en als de kippen te dicht bij den doode kwamen, joeg de afgetobde vader ze haastig weg. Een van ons gezelschap was een „medico", hij vroeg het doodscertificaat te zien, zooals dat door de plaatselijke overheid was opgemaakt. Als doodsoorzaak was naief typhus ingevuld.

Dit zijn kleine voorbeelden van de ongeschiktheid van den Filipino, maar ze mogen als karakteristiek beschouwd worden, wanneer men oordeelt naar hetgeen geneeskundigen ervan zeggen. Tegenwoordig is er slechts een eenzame Amerikaan overgebleven in het „College of Medicine" van de universiteit der Philippijnen, en niet meer dan drie of vier in den geheelen gezondheidsdienst. Het is de achteruitgang in personeel, niet toe te schrijven aan de verwijdering eruit van Amerikanen, maar aan de afwezigheid van mannen met verantwoordelijkheidsgevoel, met wetenschappelijke opleiding, met een geest van zelfopoffering, die den Philippijnschen gezondheidsdienst van 1920 kenmerkt.

In dezelfde richting verloopend als de gezondheidsstatistieken, moet er op worden gewezen, dat ook veeziekten ernstige verliezen hebben veroorzaakt in de laatste jaren. Van 1910 tot 1914 had men de runderpest tamelijk goed onder den duim weten te krijgen. Een verandering in de gedragslijn was toen van kracht geworden

waarbij het toezicht op de afzondering van besmette dieren overging van de centrale regeering op de gewestelijke autoriteiten; 1915 wordt genoemd als het laatste normale jaar, en van een sterftecijfer van ruim 2000 aan runderpest opgeteekend voor dat jaar is het cijfer met een sprong gestegen tot meer dan 11000 voor 1919. Mond- en klauwzeer en varkenscholera hebben eveneens een ernstigen omvang verkregen en er is een algemeene daling in het vermeerderingscijfer voor runderen en karbouwen.

Wat de rechtsbedeeling betreft, mij is door menschen, die het weten kunnen, verteld, dat deze feitelijk verlamd is. Aan het eind van het bestuur van Forbes, in 1913, waren de gerechtshoven over de eilanden bij met hun zaken. Het totale aantal van onafgedane zaken in de gerechtshoven van eerste instantie alleen was aan het eind van het jaar 1920, volgens het jaarverslag van den procureur-generaal, 23.836. Zakenmenschen beklagen er zich over, dat het niet zelden voorkomt, dat rechtszaken jarenlang onbeslist blijven. Het is nauwelijks noodig hier te wijzen op de verslapping van het persoonlijk verantwoordelijkheidsgevoel, die er het gevolg van is. Men kan natuurlijk een verklaring voor de langzame afdoening van rechtszaken zoeken in de toeneming van het aantal gevallen, die voor gerechtshoven gebracht worden en de ontoereikende fondsen om een daaraan beantwoordend justitieapparaat in stand te houden. Wat is dan het algemeen oordeel over de wijze, waarop de justitie tegenwoordig werkt? Om het openhartig te zeggen: dat zij in het geheel niet werkt. Karakteristieke vonnissen ten voordeele van Filipino's tegen Amerikanen zijn in verschillende welbekende zaken geveld. In gevallen van dergelijke overtredingen zijn Filipino's er dikwijls met belachelijk veel lichtere straffen afgekomen. Corruptie van autoriteiten komt in elk land voor, maar het schijnt, dat het in de Philippijnen in het bijzonder vrij wel algemeen voorkomt bij de regeerende klasse. De knoeierijen bij de verkiezingen zijn daarvan een voorbeeld. De zaak van den rechter Borromeo is daarvan een ander voorbeeld. Het onlangs voorgekomen geval van opium smokkelen, waarbij het hoofd van den geheimen dienst der douane betrokken was, kan als een derde voorbeeld genoemd worden. Menschen in openbare betrekkingen, die enkele jaren geleden arm waren, zijn thans millionair. Men spreekt algemeen over een geval van omkooperij van ambtenaren in verband met aankoopen

van steenkool voor de Manilla-spoorweg; er is echter nog niemand om vervolgd, omdat de schuldige in de allerbovenste laag schuilt. De rechtspraak ten behoeve der mindere bevolking tegen de hooggeplaatsten op de eilanden staat naar algemeene bekendheid stil.

Hoezeer ook de Gouverneur-Generaal het recht van benoeming heeft, berusten feitelijk de rechterlijke benoemingen hoofdzakelijk in handen van den Senaat. Het Spaansche voorbeeld, de Spaansche scholing, en de nog sterkere achtergrond van oostersche gewoonten, „es costombre" — hebben tot uitkomst gehad, dat de gefilipiniseerde regeering verdrinkt in een verdorven systeem van nepotisme. Overal zijn de „parientes", de familieleden en verwanten, in bestuursbetrekkingen geplaatst. De invloed van de vroegere grondbezittende, geld-uitleenende klasse, de „caciquiam", het „conpadre" of half-feudale groepsgevoel, boven alles de zin voor regionalisme, in den laatsten tijd ontwikkeld, of favoritisme gebaseerd op politieke overwegingen richten verwoestingen aan bij het stichten en onderhouden van een verantwoordelijke regeering bij den tegenwoordigen gang van zaken.

Zelfs al was er een ervaren en eerlijke rechtspraak, dan zou nog het onvermogen van de justitie en haar volkomen ondergeschiktheid aan de wetgevende macht kunnen blijken uit het aannemen van verschillende wetten, die rechtstreeks ongunstig inwerken op de rechtspleging in de eilanden. Op 28 Februari 1914, op advies en aanbeveling van Gouverneur-Generaal Harrison, nam de wetgevende vergadering Act 2347 aan, welke betrekking had op de reorganisatie van de rechtbanken van eerste instantie. Deze wet bepaalde, dat allen, die op dat oogenblik rechter waren, op den eersten Juli hun plaatsen zouden opgeven. Krachtens deze wet hield elke rechter eener rechtbank van eerste instantie uit wettelijk oogpunt op te bestaan. Een latere bepaling in de wet eischte, dat bij de nieuwe benoemingen iedere rechter uit een rechtbank van eerste instantie op vijf en zestig jarigen leeftijd zijn betrekking zou neerleggen. Alle rechters, die benoemd waren vóór deze wet van kracht werd, waren voor hun leven benoemd, zoolang hun gedrag goed was.

Een ander diepingrijpend stuk wetgeving, dat de justitie benadeelde, is de algemeen bekende wet, welke in de laatste zitting van de wetgevende vergadering werd aangenomen. Act 1942, bekend als de Reorganisatie van de Rechterlijke Macht, vertegenwoordigt den uitdrukkelijken wil van de wetgevende macht, om over de rechter-

lijke te heerschen, niettegenstaande de beslissing, onlangs afgekomen van het Hooggerechtshof in de zaak-Borromeo, dat de Gouverneur-Generaal (en dus ook het uitvoerend gezag) geen bevoegdheid heeft rechters over te plaatsen. Het was deze beslissing, welke de nieuwe wet uitlokte. Volgens hare bepalingen mag geen rechter van een rechtbank van eerste instantie langer dan vijf jaar in eenzelfde district dienen, en artikel 1 van de wet bepaalt verder, dat de nieuwe aanwijzing van rechters bij loting zal geschieden. De eerste loting voor rechters was door het hoofd van het departement van justitie Paredes bepaald op 15 Maart, maar een verbod op grond van onwettigheid werd door het Hooggerechtshof aangenomen, enkele dagen voor de verloting zou plaats vinden. Binnenkort zal worden beslist, in hoeverre de geheele wet in overeenstemming is met de grondwet. Geheel afgescheiden van de vraag der al- of niet wettelijkheid, wordt door de vertraging, de grootere uitgaven, de onbillijkheid tegenover de rechters, die gedwongen worden tot een nomadeleven van voortdurende overplaatsingen om de vijf jaar deze wet tot een dom en mal soort wetgeving gestempeld. Behalve,dat het oneindig ernstiger is, moet men het beschouwen als het product van dezelfde mentaliteit, welke bepaald heeft, dat alle leden van Huis en Senaat wapenen mogen dragen zonder een bijzondere vergunning daarvoor te behoeven. Men heeft als argument voor de wet tot reorganisatie van de Rechterlijke Macht gebruikt, dat zij op afdoende wijze zal voorkomen, dat kanalen van omkooping en knoeierij ontstaan tusschen de vertegenwoordigers van de wet en de overtreders ervan, maar als het werkelijk noodig is wetten te maken tegen de oneerlijkheid van alle rechters van de rechtbanken van eerste instantie in de Philippijnen, zoowel als tegen de oneerlijkheid van de ambtenaren, dan gaat het met de toestanden op de Philippijnen op het gebied van de rechtspraak den verkeerden weg op.

Wanneer wij komen op het gebied van den vooruitgang van het onderwijs, moeten wij een plus en een minus geven voor hetgeen in de laatste acht jaar is tot stand gebracht. De scholen zijn in aantal snel uitgebreid — er zijn er nu over de zesduizend, in tegenstelling met de 650 uit den tijd van het Spaansche bestuur — maar toch zijn er nog niet voldoende om de behoefte aan onderwijs van het land bij te houden.

Het schoolbezoek, opgeteekend voor September 1920, was 873.516

en men verwacht, dat de inschrijving van nieuwe leerlingen in Juni het totaal op 950.000 zal gebracht hebben. Vooruitgang in schoolbezoek valt in het bijzonder op voor het Morogebied, waar tot nu toe tegenzin tegen scholen heerschte en elke poging om aan de bevolking onderwijs te brengen, practisch nutteloos maakte. Het is waar, dat nog in de laatste Decembermaand een op den voorgrond tredende Moro, benoemd tot „schoolverzuim-ambtenaar" door den Gouverneur der provincie, op het eiland Fata van de provincie Soeloe vermoord werd door een bende van Moro-dorpelingen onder aanvoering van een Mohammedaanschen priester. Zijn activiteit om bij de plaatselijke school het schoolverzuim tegen te gaan was de reden, waarom men hem vermoordde. Daarna trachtte de bende den onderwijzer daar ter plaatse te vermoorden.

Waarschijnlijk zal het optreden van de gewapende politie in deze zaak onder de bevolking van het betrokken district niet bepaald vriendelijke gevoelens aanwakkeren jegens de scholen; zij omsingelde de bende, waarbij zich later een aantal vrouwen en kinderen had aangesloten, stak het huis in brand, waarin zij een schuilplaats gezocht hadden en toen zij naar buiten snelden, de mannen met kapmessen en de vrouwen met lansen, legde zij drie en dertig menschen neer, waarbij negentien vrouwen en kinderen. In de provincie Lanao in Mindanao zijn het laatste jaar verscheidene ongeregeldheden van minder beteekenis voorgekomen, welke toe te schrijven zijn aan den tegenzin van sommige Moro's om hun dochters naar school te zenden. Deze tegenzin komt voornamelijk voort uit de vrees van de „imams", dat zij hun vat op de bevolking zullen kwijt raken door een verzwakking van den invloed van den Mohammedaanschen godsdienst.

Maar niettegenstaande dit alles heeft het denkbeeld van schoolonderwijs wortel geschoten en niets kan het in zijn voortdurenden groei tegen houden. Op Jolo heb ik een school bezocht, in de barrio's van Maimbung, waar tweehonderd Moro-jongens en honderd meisjes elementair onderwijs kregen, en de typische betelkauwende imam van Parang op de Westkust van het eiland, die zelf ambtenaar tot wering van schoolverzuim geworden was, vertelde mij, dat hij er in geslaagd was nog twee honderd kinderen voor de school in zijn district op te snorren. In de Bergprovincie van Luzon, het terrein van de vroegere koppesnellers, is een even groote vooruitgang verkregen. Elders in de Philippijnen is het bijna overdreven verlangen naar onderwijs een kenmerkend verschijnsel.

Ik behoud uit de eerste dagen van mijn verblijf op de eilanden een levendige herinnering aan de aantallen blootsvoets gaande kinderen, vroolijk op weg naar en van hun scholen, stevige schoolgebouwen van een standaard model, in elke stad en elk dorp, waar ik maar door heen trok, niet zelden hun boeken in een net stapeltje op hun hoofd balanceerend, zooals hun ouders groote manden of roodbruine waterkruiken op hun hoofd balanceerden. Zoo groote hoopen van half ineenstortend metselwerk, kerken die duizenden kunnen bevatten in dorpen van enkele honderden inwoners, het tastbaarste teeken zijn van hetgeen Spanje in het land bracht, dan is het degelijke schoolgebouw, opgericht door de Amerikanen, het zichtbare teeken van het nieuwe tijdperk.

De toestand van het onderwijs is nog wel niet volmaakt, waar slechts de helft van de bevolking van schoolgaanden leeftijd als leerlingen ingeschreven is, en een derde van de schoolgebouwen gehuurd of geleend is, wat een armoedige huisvesting beteekend, met onvoldoende verlichting en slechte of geen speelplaatsen; hij is echter zooveel vóór bij dien van het onderwijs in andere oostersche landen, dat men beter doet niet al te kritisch te zijn. Toch zijn er belangrijke feiten, welke wij moedig onder de oogen moeten zien. Rust het tegenwoordig onderwijs, dat thans een totaal van 140 millioen peso's [1]) kost, in welk bedrag niet begrepen is, hetgeen voor 1921 is toegestaan, nl. 14.535.739 peso's, op een goeden grondslag? Worden de kinderen gevormd voor een nuttig leven en een verstandig burgerschap? Dit wordt ernstig betwijfeld.

Het algemeene, blijvende type van onderwijs moet natuurlijk afhangen van de soort van regeering, iets wat ongelukkig verborgen wordt door de omstandigheden. Van het standpunt van het Philippijnsche nationalisme is een bepaald soort wenschelijk, een soort, waarbij men streeft naar assimilatie en de vernietiging van in verschillende richting gaande inlandsche beschavingen. Dat is de grondslag van het tegenwoordig van kracht zijnde onderwijssysteem. Als de eilanden nog eenigen tijd onder Amerikaansche bescherming zullen blijven, dan is nationalisme niet het eerste noodige, doch dat, wat op den duur voor de bevolking in haar geheel het beste is, de voornaamste factor.

Er is hier geen plaats om elk type van het gezichtspunt van zijn betrekkelijke voordeelen uit te bespreken, maar het feit blijft

1) 1 peso = ± f 1.25.

bestaan, dat veel opgeofferd wordt voor een oppervlakkig nationalisme. Van het begin af werd besloten, dat Engelsch de taal op school zou zijn, en de mannen, die thans openbare ambten bekleeden en zoo goed als allen vrij behoorlijk Engelsch spreken, zijn gevormd door den Amerikaanschen schoolmeester. Maar tegenwoordig leeren de kinderen op de Philippijnen Engelsch van Filipino's, die het zelf weer van Filipino's geleerd hebben, met het resultaat, dat slechts weinigen van hen iets anders schrijven dan een onverstaanbaar jargon van woorden en zinnetjes. De cijfers van de volkstelling zeggen, dat thans bijna een millioen Filipino's Engelsch kunnen lezen en spreken, tegenover zeven tot achterhonderdduizend, die zich van Spaansch kunnen bedienen, maar deze cijfers worden zonder veel enthousiasme aangekeken door hen, die trachten in het Engelsch met dat millioen inwoners te verkeeren. Ter zelfder tijd heeft men uitgerekend, dat de werkelijke som van kennis, welke thans met het Engelsch als voertaal verkregen wordt in vijf jaar, beter en veel gemakkelijker veroverd zou kunnen worden in drie jaar, als de leerlingen hun eigen inlandsche taal konden gebruiken. In de afgelegen districten en bij het primitiever volk bieden de scholen zelden meer dan twee of drie jaar onderwijs. De fout van het systeem springt daarbij duidelijk in het oog.

Aangezien, zooals hier reeds aangestipt werd, ongeveer 80 percent der bevolking een van de vier inlandsche talen spreekt, zou het geen onuitvoerbare taak zijn de eenvoudige grondbeginselen in een inlandsche taal te onderwijzen, waarbij dan de studie van het Engelsch geëischt zou kunnen worden van hen, die verder zouden willen studeeren aan de instellingen voor hooger onderwijs, waar men zich van die taal alleen zou bedienen. De eenige uitredding, waarvan goede resultaten te verwachten zouden zijn, die ik ooit heb hooren aanbevelen, is de invoer van een groot aantal Amerikaansche onderwijzers van goede ontwikkeling, en het uitstrooien van dezen over de lagere scholen van het land, een denkbeeld, dat niet gemakkelijk uitvoerbaar lijkt uit een financieel oogpunt. Al is dit waar, is men er ooit in geslaagd een vreemde taal op een bevolking te enten, behalve door haar werkelijk geheel in zich op te nemen en uitgebreide aanraking met haar te onderhouden?

Wilt ge met het palet der gedachte het beeld voor U schilderen van een klein figuurtje, gekleed in een helderblauwe zijden broek en kralen, moeizaam schrijvend op het zwarte schoolbord in een

school in het Morogebied, — een schoolgebouw, dat nog niet zoo heel lang geleden het paleis van den Sultan van Soeloe was, — „een zelfstandig naamwoord is de naam van iets. Een bijvoegelijk naamwoord is een woord, waardoor iets beschreven wordt". Op een of andere manier schenen mij de Engelsche taalregels en voorschriften uit de grammatika erg ver af te staan van het begripsvermogen en den voorraad nuttige kennis van dat kleine Soeloemeisje. Of, als ge liever het tegenovergestelde einde van den archipel als voorbeeld wenscht, stel U dan het kleine schoolgebouwtje voor in Hapo op Ifugao, met de Amerikaansche vlag wapperend aan een paal op de speelplaats, te midden van de prachtige sawahterrassen, en van binnen een „gee-string" school, waar de de kinderen allen samen opzeggen: „Jack and Jill went up the hill to fetch a pail of water". Zou iemand mij kunnen zeggen, hoe, in naam van het gezond verstand, ooit deze kleine wilden onder eenig denkbare omstandigheid iets begrijpelijks konden halen uit dat kinderrijmpje?

Wanneer wij thans overgaan tot het vraagstuk der financiën en de ontwikkeling van nijverheid en handel, dan kunnen we dadelijk de vraag stellen, of die toestand bereikt is, waarbij „kapitaal belegging zoekt tegen een normalen rentevoet". In de laatste jaren van den oorlog was er naar producten van de Philippijnen, als suiker, manillahennep, copra en klapperolie scherpe vraag en brachten zij zeer hooge prijzen op, vergeleken met die van voor den oorlog. Deze gunstige markttoestand duurde de eerste zes maanden van 1920 nog voort; toen kwam echter de onvermijdelijke prijsdaling en tegelijk daarmede de ontdekking, dat de geldelijke toestand van het land in hooge mate onzeker was. De speculatie was alle perken te buiten gegaan. De „Philippine National Bank", welke de gouvernementsgoudvoorraad in bewaring heeft, waarop de papiercirculatie steunt, had enorme bedragen uitgeleend, daaronder begrepen haar goudreserve, op suiker en klapperproducten en aan andere bedrijven; in vele gevallen had zij leeningen toegestaan, welke de totale kapitaalwaarde van de ondernemingen, die zij voor haar steun uitverkoor, verre overtroffen.

Zij leende ook groote sommen uit haar „kleine kas" als persoonlijk crediet aan Filipino „politico's", die alleen een bon behoefden te teekenen voor het opgenomen bedrag. Algemeen geeft men toe, dat het beleid van de bankdirectie een fiasco was, waarbij er-

gerlijke, ja misschien misdadige onwetendheid aan den dag kwam, zelfs op het punt van de eenvoudigste financiëele zaken. Op het oogenblik heeft de handelsbeweging voor de voornaamste Philippijnsche producten weinig te beteekenen. Voor de laatste vijf maanden van 1920 — de cijfers voor December zijn niet vermeld in het verslag van de afdeeling Handel en Nijverheid — wijst de handelsbalans van de eilanden een negatief saldo aan van 46.353.833 peso's in tegenstelling met een positief saldo over de eerste zes maanden van 53.813.426 peso's.

Neemt men den handel met het buitenland in zijn geheel, dan zijn de cijfers van de douane voor 1920 601.124.276 peso's tegenover 463.513.756 peso's over 1919. De handel met de Vereenigde Staten maakt ongeveer 66 percent van het totale cijfer uit; in het laatste jaar bedroeg het cijfer ervoor 395.012.081 peso's.

Maar, zooals reeds opgemerkt, de oorzaak van de hoogere cijfers is niet te zoeken in een vermeerdering van de hoeveelheid waren, maar meer in de abnormaal hooge prijzen, welke thans geheel voorbij zijn. Verder, al hebben de bruto-inkomsten van de centrale regeering der Philippijnen ongeveer het dubbele bedragen van die van het financieele jaar 1913, de bruto-uitgaven zijn in dezelfde verhouding toegenomen. In 1913 waren de inkomsten 41.818.181.81 peso's en de uitgaven 44.392.193.53 peso's. In 1920 waren ze respectievelijk 90.464.912.53 peso's en 84.016.278.54 peso.s.

Op het oogenblik heeft de plotselinge daling in de uitvoercijfers de kooplieden flink te pakken, en onder de huidige conjunctuur van aanhoudende overvoering van de markt met hooggeprijsde goederen uit het buitenland, terwijl de krach de industriecentra reeds bereikt heeft, wordt nu overal op de eilanden een zware depressie in zaken gevoeld.Voor copra en klapperolie daalde het uitvoercijfer van P. 8.839.376 en P. 73.719.504 in 1919 tot P. 7.433.741 en P. 46.537.773 in 1920, terwijl laatstgenoemde cijfers nog onder invloed verkeeren van de hooge prijzen, die in de eerste helft van het jaar heerschten.

Voor suiker en Manilla-hennep stegen de cijfers van P. 30.415.706 en P. 53.703.653 in 1919 tot P. 99.239.620 en P. 71.724.000 in 1920, maar het keerpunt is hier bereikt. De suiker „hacenderos" in Visaya plantten hun gewas voor 1920 op een basis van P. 30 tot 40

per pikol, de prijs welke het vorig jaar geboden werd. Bij den tegenwoordigen marktstand wordt centrifuge-suiker verkocht voor P. 13.56 tot P. 14.50 per pikol, wat belangrijke verliezen beteekent voor de bij suiker geinteresseerden. In de suikerindustrie heeft de Philippine National Bank haar millioenen vast zitten. Wat de markt voor Manilla-hennep betreft, abaca, de fundamentale industrie van de eilanden, draagt rechtstreeks en indirect P. 15 millioen tot de inkomsten van het gouvernement bij; deze industrie is nu echter practisch dood, tengevolge van het uitblijven van buitenlandsche vraag.

Kwaliteit F, welke P. 24.50 per pikol bereikte drie weken geleden op een kleine vraag vanuit de Vereenigde Staten, welke een straal van hoop gaf aan de hennep-producenten, is nu een onverkoopbaar artikel bij een prijs van P. 18. De productie voor het eerste kwartaal van het loopende jaar is gedaald met 172.749 balen van het gemiddelde van 386.925 balen voor dezelfde periode in de laatste vijf jaar. De directeur van de afdeeling Landbouw schrijft, dat bij den tegenwoordigen stand van de productie in 1921 niet meer dan 660.000 balen voortgebracht zullen worden, wat de helft van de gewone productie uitmaakt. Neemt men de prijzen voor verschillende producten als een index voor den tegenwoordigen toestand, dan kan men aanhalen klapperolie, waarvoor de prijs van P. 0.69 per kilo voor de eerste helft van 1920 gedaald is tot P. 0.50 voor de laatste vijf maanden; copra van P. 24.50 per pikol tot P. 16.25; bladtabak van P. 66.16 per quintal tot P. 58.50.

Men moet natuurlijk niet een al te somberen kijk hebben op den algemeenen financieelen toestand op de Philippijnen, niettegenstaande de tegenwoordige slechte omstandigheden. De prijzen zijn op een laag peil gekomen om constant te blijven, wat op zichzelf een goed ding is, en een geleidelijke verbetering in de financieele en commercieele vooruitzichten wordt verwacht door alle zakenlieden met een gezonden kijk op den toestand, in het bijzonder als gevolg van een scherp omschreven aankondiging van de politiek, die door de regeering van Harding gevolgd zal worden.

De eilanden hebben, als alle andere landen, het hoofd moeten bieden aan de abnormale toestanden, door den oorlog in het leven geroepen, van sterk wisselende wereldmarktprijzen en nieuwe en gewijzigde regelingen in verband met den afloop van den oorlog. De zaken in het moederland zijn toegenomen in het afgeloopen jaar, wat blijken kan uit het toenemend aantal „incorporations". Van

38 vreemde maatschappijen, die zakenkantoren openden in het land, waren er 28 Amerikaansche, met een totaal kapitaal van $ 150.883.100. De scheepvaart is toegenomen, zoowel in tonnagecijfer als in dat voor het aantal schepen. Amerikaansche schepen hebben het grootste aandeel in het handelsverkeer van de eilanden; vlak erna komen de schepen onder Engelsche vlag; Japansche en Spaansche nemen de rest voor hun rekening. Terwijl de inkomsten uit binnenlandsche belastingen, voor 1920 P. 55.065.126.36 bedragende, die van het jaar tevoren met P. 16.000.000 overtroffen, zullen die voor 1921, volgens de vooruitzichten van thans, bij het cijfer voor 1920 P. 10.000.000 ten achter blijven.

Aan den anderen kant zal dit verlies naar de meening van het hoofd van den douanedienst waarschijnlijk worden goed gemaakt door de grootere opbrengst van de invoerrechten.

Wil men kritiek uitoefenen op de ongezonde activiteit op het gebied van bedrijfsleven en financiën, vooral waar deze gesteund is door aansporing van het gouvernement, dan is het de Raad van State en de kleine groep, die thans het bestuur uitoefent, op wier schouders veel van de zware last der verantwoordelijkheid neerkomt.

Verkwisting en ongeschiktheid, het streven om voor de vriendjes een plaats aan de staatsruif te vinden, grove oneerlijkheid, zijn de ernstige beschuldigingen. Hoe komt het, dat dezelfde raad van commissarissen voor de Manila Railroad Company of the Philippine Islands herkozen is, met Manuel Quezon als president-commissaris, terwijl toch het vorig jaar de zuivere winst zooiets als een tiende percent van het daarin gestoken kapitaal bedroeg? Vroeger, toen de spoorweg Engelsch particulier bezit was, was het een winstgevende onderneming. In het eerste kwartaal van dit jaar heeft de maatschappij 200.000 minder reizigers vervoerd. De spoorweg-autoriteiten wijzen op den ongunstigen algemeenen economischen toestand en de toenemende concurrentie van vrachtauto-lijnen ter verklaring van de afneming in de inkomsten. Maar zakenmenschen hebben mij verteld, dat de werkelijke oorzaak knoeierij is. Gedurende de periode van meer voorspoed, welke thans ten einde is, was het voor ieder, die zijn producten vlug verschepen moest, gemakkelijker den plaatselijken agent over te halen een niet ingeschreven waggon aan den eersten trein naar de haven te haken, terwijl daarover geregeld handelstransacties gesloten werden tusschen

den afzendenden en den ontvangenden spoorwegambtenaar. Op deze manier kreeg de spoorwegmaatschappij voor het vervoer dikwijls niets. De gevallen, welke mij in bijzonderheden werden medegedeeld, hadden betrekking op zendingen Manilla-hennep op Cebu.

De „National Development Company", een groote, niet reëele, maatschappij, door de wetgevende macht in het leven geroepen, met een kapitaal van millioenen, met den directeur en den onderdirecteur van Financiën, den directeur van Handel en Verkeerswezen en den Directeur van Landbouw en Natuurlijke Rijkdommen onder de bestuursleden voor het loopend jaar, heeft als kwaden post op haar rekening het financieren van haar voornaamste dochtermaatschappij, de National Coal Company. Dr. Warren D. Smith, de eenige Amerikaan bij het Bureau voor het Mijnwezen, is onlangs naar Cebu en Mindanao geweest op verzoek van den Gouverneur-Generaal om een grondig onderzoek in te stellen naar de eigendommen der maatschappij en daarover verslag uit te brengen. Het rapport komt in hoofdzaak neer op het advies, dat de maatschappij het best zou doen met de bezittingen te verkoopen en zoo mogelijk te liquideeren, uitgaven tot een bedrag van bijna P. 3.500.000 afschrijvend voor opgedane ervaring. Ik ontleen mijn cijfers aan een openbaar gemaakt interview, maar algemeen hoort men zeggen, dat tweemaal dat bedrag op roekelooze wijze is weggesmeten. De gewone kritiek op de handelingen van de National Coal Company is, dat zij van achteren naar voren gewerkt heeft en groote bedragen verspild heeft aan spoorwegen, overladings- en opslagplaatsen en in het algemeen aan werken boven den grond, zonder vooraf met zekerheid vast te stellen, dat genoeg kool uit de mijnen gehaald kon worden om, al was het maar een deel, van de kosten van eerste installeering terug te betalen. Zoo lang er ruimschoots geld beschikbaar was en uitgegeven kon worden door de bestuursleden, die niets van kolenmijnen wisten, kocht de maatschappijen maar motorbooten, bouwde een stad aan de baai bij Malangas, de mijn van de maatschappij op Mindanao, legde zij een spoorweg aan van 12 kilometer van de kust af, terwijl tot nu toe alleen een oppervlakte-inspectie van de eigendommen verricht was. In de laatste zes maanden heeft men diamantboren te Malangas gebruikt, klaarblijkelijk met gelukkige uitkomsten. Het schijnt, dat het anthracietveld uitgebreid genoeg is om het vooruitzicht ten slotte succes te behalen tamelijk gunstig te maken; maar op het oogenblik, dat er door het

Gouvernement hooge sommen in gestoken werden, was dit op geenerlei wijze zeker. De eigendommen op Cebu zijn minder veelbelovend, ja, volgens Mr. Smith, zijn ze geen cent waard. Het is waarschijnlijk, dat in verband met de plaatsing van de schacht de mijn in het regenseizoen zal onderloopen. Bij een dagproductie van 500 ton zou de steenkoolvoorraad binnen twee jaar uitgeput kunnen zijn en de uitgaven niet goedmaken bij de tegenwoordig geldende onkosten. Zonder de uitgaven voor het hoofdkantoor er bij te rekenen, is de kostprijs tegenwoordig P. 32.67 per ton voor Cebu en P. 38.38 voor Malangas. Tot nu toe is zoo weinig steenkool voortgebracht — men noemt het cijfer van 1250 ton — dat millioenen uitgegeven zijn zonder dat er iets voor terugverkregen is, en de maatschappij heeft een twijfelachtig bedrijf onderhouden door elders steenkool te koopen en deze aan het Gouvernement te verkoopen met een aardige winst voor de betrokken bestuurders.

Wanneer wij nu aan de openbare werken toekomen, dan kunnen we wijzen op tastbare resultaten, die aan de bevolking veel goeds hebben gebracht. Tegelijkertijd echter moet men er op wijzen, dat groote sommen geld worden uitgegeven. Het vorig jaar was het totaal, voor openbare werken uitgegeven, met P. 19.539.615 het hoogste bedrag, dat ooit op dezen post in een enkel jaar was uitgegeven en 10 percent hooger dan de uitgaven op denzelfden post in het jaar te voren. In het kort gezegd, uitgebreide irrigatieprojecten, opgemaakt om de bevolking in heele groepen provincies tot voordeel te strekken en om de rijstproductie des lands sterk op te voeren, eerste klasse wegenaanleg, 198 K.M. bedragende, in het algemeen goed onderhoud van de prachtige wegen, die de eilanden aan het bestuur van Forbes te danken hebben, het boren van 448 diepe bronnen en de aanleg van 16 waterleidingen, het bouwen van verschillende openbare gebouwen en bruggen, vormen de belangrijkste resultaten van de werkzaamheid van dit jaar. Men heeft beweerd, dat de wegen niet behoorlijk onderhouden zijn, maar zelf heb ik in een auto over honderden mijlen weg op de Philippijnen gereisd en ik heb daarbij kunnen constateeren, dat zij in uitstekenden toestand verkeeren. Over de onderhoudskosten heb ik geen gegevens. In de stad Manila hebben verschillende in uitvoering zijnde werken, als het douanekantoor, dat 3 millioen peso's moet kosten, het nieuwe postkantoor, pier No. 7 en de Jones-brug, die

eerst kortgeleden van den stedelijken dienst aan het „Bureau of Public works" is overgedragen, veel afbrekende kritiek uitgelokt wegens een eindeloos trage uitvoering en beweerde verkwisting bij het doen van uitgaven.

Naast deze uitstalling van ongeschiktheid is er een verbetering van jongen datum, welke de hoogste lof verdient. Dat is de organisatie van credietvereenigingen voor het platte land. De eerste vereeniging werd in October 1916 in elkaar gezet. Op het eind van het vorig jaar waren er 528 vereenigingen met een gezamenlijk aantal leden van ruim 82.000 en een kapitaal, dat van niets aangegroeid was tot ruim 2.000.000 peso's. Wegens de erkende betrouwbaarheid van de organisatie kon de wetgevende macht toestaan, dat in 1920 een millioen pesos geleend werden aan de credietvereenigingen tegen 6 percent inferest, om weer uitgeleend te worden aan de leden tegen 10 percent, ten voordeele van landbouwers, die rijst en djagoeng verbouwen. Aangezien er in de „barrio's" geen banken zijn, moesten tot nu toe de landbouwers voor leeningen aankloppen bij geldleeners, dikwijls Chineezen, en deze geldleeners eischten exorbitante woekerrente. In 1919 werd een plan opgemaakt om van de credietvereenigingen een soort van spaarbanken te maken voor de heele gemeenschap met de bedoeling de aldus verkregen fondsen alleen te gebruiken voor het helpen van de landbouwers. De beweging is bij den dag meer populair geworden en er zijn thans 1500 deponenten bij 198 vereenigingen met deposito's, P. 200.000 beloopende, volgens A. W. Prautch, het hoofd van de afdeeling Landbouwcrediet. Op vaste deposito's wordt 6 percent rente betaald; aan de credietnemers wordt 10 percent in rekening gebracht, wat een behoorlijke marge laat om de bedrijfskosten te dekken en de algemeene fondsen te versterken. Wat de Philippine National Bank juist niet deed, haar actief liquide houden om landbouwondernemingen op de eilanden te helpen, dat wordt door de landbouwcrediet-vereenigingen wel gedaan, waarbij men haar eerlijkheid en nuttigheid moet roemen. Tegenwoordig wordt het de bevolking op de Philippijnen gemakkelijk gemaakt eigen huis en grond te verwerven en met de voordeelen van landbouw-credietvereenigingen schijnt de kleine landbouwer een prachtige toekomst voor zich te hebben. Als een illustratie van de werking van een van deze organisaties is de uitspraak van de „rural agent" van Santa Maria, Bu-

ladcan, belangwekkend: „De landbouwcredietvereeniging hier heeft"
„P. 752 kapitaal. Vier leden hebben karbouwen gekocht met geld,"
„dat zij bij de vereeniging hebben opgenomen; zes homesteaders"
„hebben land ontgonnen en beplant met paddi en groenten. Dean-"
„dere credietnemers gebruikten de opgenomen gelden voor land-"
„bouwwerktuigen en voor het planten en oogsten van rijst. De"
„woeker neemt af tot een minimum".

Hoewel tot nu toe slechts een coöperatie-beweging begonnen is, zijn er, naar ik hoor, plannen gemaakt voor coöperatieve magazijnen, waar de producenten hun oogst kunnen opschuren en voorschotten opnemen, als zij die noodig hebben, op hetgeen zij in het magazijn inleverden, om aan de woekeraars te ontsnappen; coöperatieve irrigatie, centrale banken in de centra der provincies om de landbouw-credietvereenigingen te helpen en coöperatie bij de kleine nijverheid. Het is billijk hieraan toe te voegen, dat de heer Harrison de landbouwcrediet-beweging van haar eerste begin af aan bevorderd en beschermd heeft, terwijl hij aan de wetgevende macht maatregelen aanbeval, welke haar ten goede kwamen, bv. een goede herziening van de wet tegen den woeker; hij trachtte ook, klaarblijkelijk zonder succes, omdat de wet te laat werd aangenomen, den landbouwers te hulp te komen door op een wetgeving ter bescherming van den rijstbouw aan te dringen.

Dit zijn dan enkele van de meer algemeene feiten met betrekking tot den tegenwoordigen binnenlandschen toestand op de Philippijnen. Dit zijn de feiten, die naar ik overtuigd ben, binnen enkele maanden President Harding voorgelegd zullen worden als uitkomst van het uitgebreide onderzoek van Generaal Wood en Gouverneur Forbes. Voor ik aan het onderwerp kom van de vaststelling van een program voor de toekomst, blijft er nog één punt over voor een korte bespreking, de mogelijkheid, dat het land zelf voor zijn verdediging zorgt, als een belangrijk punt van de kwestie van „stabiel gouvernement".

Het is een veel voorkomende, verkeerde voorstelling van de feiten om te zeggen, dat de Philippijnen aan de Vereenigde Staten „geen cent gekost hebben". Integendeel, bij voorzichtige raming hebben wij sinds het begin van ons bestuur iets als een half milliard dollars in de Philippijnen gestoken. Dit cijfer sluit dan in de kosten van het leger van den tijd af, toen het nog 60.000 man omvatte,

tot heden, nu de sterkte 16.213 man is, officieren en manschappen, forten en versterkingen (van die te Corregidor wordt algemeen gezegd, dat zij 20 millioen dollar hebben gekost), en uitgaven voor de in stand houding van twee marine-stations, op Cavite en Olongapo, samen met het radiostation der marine te Cavite en het droogdok te Olongapo.

Mochten de Vereenigde Staten zich uit de Philippijnen terug trekken, dan zou de regeering der Philippijnsche republiek voor de bescherming der eilanden afhangen van een of andere internationale waarborg van neutraliteit — als zulk een waarborg tenminste verkregen kan worden — of van een program voor een behoorlijke verdediging der kusten. De „Manila Times" heeft onlangs een anonym artikel gepubliceerd van een officier van het Amerikaansche leger over de manier ,waarop de Philippijnen verdedigd zouden kunnen worden en de kosten daarvan. Het is voldoende om zijn raming te geven van een jaarlijksche begrooting voor een staand leger van 120.000 man met bijbehoorende reserve, voor den bouw van 15 belangrijke forten bij strategische doorgangen tusschen de eilanden, en voor de kosten van inrichting voor een vloot van ongeveer vijftien onderzeëers en twintig torpedobootjagers, loopende over een tijdvak van tien jaar, en 250 millioen peso's beloopende, om de onmogelijkheid aan te toonen van eenig program voor een eigen verdediging door de Filipino's. Zij moeten dus steunen op den goeden wil van de wereld.

Nu, dat moet zeker optimisme genoemd worden, overschaduwd door iets als galgenhumor, als men op den tegenwoordigen toestand van de wereld let.

Japan, op een steenworp afstand van de Philippijnen, houdt een machtige oorlogsvloot in stand en een staand leger van 500.000 man, met een reserve van 2.500.000. Japan's tegenwoordig vlootprogram kost 503.637.078 yen voor 1921-22, of bijna 33 percent van het nationaal inkomen. Met hetgeen op de begrooting voor het leger is toegestaan, is de helft van het totaal bedrag van het budget, 1.562.542.797 yen voor het loopende jaar, voor uitgaven voor leger en vloot alleen bestemd. Het is waar, dat liberalen, zooals Yukio Ozaki, oud-minister van justitie, een campagne voeren tegen militaire uitgaven, die in geen verhouding staan tot de inkomsten van de regeering, en zelfs beperking van bewapening prediken, dien bleeken droom op den drempel van internationale vriendschap, maar zij vor-

men een minderheid. Japan wordt nog altijd geregeerd door de machtige leger- en vlootkliek. Het is uiterst onwaarschijnlijk, dat Japan er ooit toe gebracht zou kunnen worden het voorgestelde neutraliteitsverdrag van de Filipino „Nacionalistas" te teekenen. Voor Japan staat er te veel op het spel en zijn diplomatie is te slim om zich zelf te binden. Zijn buitenlandsche politiek is duidelijk en niet mis te verstaan; Japan heeft in de laatste jaren Formosa, Korea, Mantsjoerije verkregen, een basis in Mongolië, Shantoeng, de verschillende eilanden behoorende bij de Maarschalkeilanden, de Carolinen en de Mariannen in de Stille Zuidzee, Wladiwostok en heel Sachalien. En het is geen tijdelijke bezetting, welke volgt op den voet en elleboog van den Japanner, wanneer zij eenmaal in het huis van een buurman zijn ingewrongen, maar een blijvend zich nestelen; practisch wordt aan den oorspronkelijken eigenaar zijn bezit ontnomen; de mijnen en waardevolle concessies worden door Japanners ontgonnen, de strategische spoorwegen komen onder Japansch toezicht; er worden Japansche forten gebouwd, er komt een politie van Japanners, en Japansche artikelen gaan de markt beheerschen onder uitsluiting van de concurrentie. Niettegenstaande het agressief karakter van den buurman, verkeeren de Filipino's of beweren ze te verkeeren in zalige rust. Zij doen iemand denken aan het verhaal van Roodkapje. Ik vond overal op de Philippijnen onder de Filipino's slechts twee gevoelens ten opzichte van Japan. Rastegenzin en diplomatieke onverschilligheid. Personen, niet behoorend tot de regeering, namen altijd eerst genoemde houding aan; maar zij, die de regeering vertegenwoordigen, zonder één uitzondering, van Quezon, Osmena en Aguinaldo af naar beneden, hielden vol, dat een onafhankelijke republiek van de Philippijnen niets te vreezen zou hebben van den buurman in het noorden, maar dat misschien moeilijkheden schol·n in de Pandora-doos van de Amerikaansch-Japansche betrekkingen. Deze houding van de officieele personen geeft te denken. Zij toont óf een verwonderlijk gebrek aan eenig begrip van international politiek, óf een oostersche geschiktheid voor goochelen. Als het aanhoudend aandringen van de Philippijnen om onafhankelijk te worden verklaard plotseling zou worden ingewilligd en een scheiding als gevolg daarvan intrad, als de voortbrengselen van de Philippijnen plotseling onderworpen werden aan invoerrechten op dezelfde basis als die van andere landen, welke hun producten verkoopen aan de Vereenigde Staten,

die nu 66 percent van den geheelen handel der Philippijnen opnemen, dan zouden de Philippijnen zich wel eens in een lastige positie kunnen bevinden. Zij zouden er behoefte aan kunnen hebben om, laten we maar zeggen een beetje geld te leenen. En als zij hun moeilijkheden aan Japan zouden uitleggen, zou Japan hun hoffelijk kunnen aanbieden hun te leenen, wat zij maar noodig konden hebben — in ruil voor een paar concessietjes. En het oude, tot op den draad versleten drama zou weer opnieuw beginnen. In elk geval, Filipino's „politico's" glimlachen minzaam en zeggen, als antwoord op Uw vraag: „o, neen, er is geen gevaar van de zijde van Japan". „Wij maken ons daarover niet in het minst bezorgd".

Er zijn ongetwijfeld velen, die zullen instemmen met Manuel Quezon's uitspraak, waarmede veel reclame gemaakt is, „liever" „een regeering als de hel door Filipino's dan een als de hemel door" „een buitenlandsche mogendheid". Onafhankelijkheid is een vlammend ideaal in de harten van alle menschen. In een land van verlichting door onderwijs en democratische verbroedering, waar de uitspraak van een vooraanstaand man niet zoo heel ver vóór is bij het begrip en de verstandige kritiek van den gemiddelden burger, kan onafhankelijkheid een politieke werkelijkheid zijn, al is het dat zelden in geestelijk opzicht. Maar in een land als de Philippijnen moet men er aan denken, dat er nog een zeer groote afstand is tusschen de denkbeelden van de leiders en die van de onontwikkelde massa's. De laatsten gaan nog blootsvoets. Zij hebben nog niet die fijne lakschoenen-superioriteit bereikt, die uitstraalt van de heeren van de Ayuntamiento. Ende regeering is tot nu toe niet een vertegenwoordigende instelling, al heeft men er het kiesrecht. Hetis een kliek, welke haar macht maar al te zeer uitoefent ten gunste van haar eigen corrupte doeleinden en baatzuchtige belangen. Hetspringt in het oog, dat de Vereenigde Staten, aangezien zij geenoordeel vellen van uit dat hoogste firmament, waar ieder mensch in onbetwistbaar bezit is van zijn eigen ziel en elke natie leeft in haar eigen ster volgens een geestelijken index van ten hemelstijging, nietmet het belang van de kleine minderheid rekening kunnen houden.De feiten, zooals zij thans aan den dag treden, bewijzen, dat hetkorte tijdvak van twee en twintig jaar onvoldoende is geweest omonbaatzuchtig, op het belang van het algemeen gericht voeren der regeering te leeren.

Het is onmogelijk hier de internationale zijde van het vraagstuk der Philippijnen te bespreken. Maar de tegenwoordige onzekere

toestand in den Stillen Oceaan, in het bijzonder wat betreft de betrekkingen tusschen Japan en de Vereenigde Staten, zal natuurlijk van veel beteekenis zijn voor de houding, welke het bestuur van Harding ten slotte zal aannemen. De werkelijke waarde van de Philippijnen voor ons in dit verband hangt af van het al of niet bereid zijn van de regeering der Vereenigde Staten om steun te geven voor een behoorlijk voorraadstation hier voor de marine, om de Pacific-basis te ondersteunen, welke wij nu versterken op Hawai en omliggende eilanden en die wij noodig zouden hebben voor het geval er een oorlog met Japan mocht uitbreken. De vlootpolitiek, welke door ons aangekondigd is, beteekent niet een chauvinitisch geschreeuw om uitbreiding van de adelaarsvleugels. Het beteekent eenvoudig, dat wij besloten zijn ons wettig deel in den wereldhandel te hebben, en niets meer. Azië vormt het veld voor de grootste ontwikkelingsmogelijkheid in de twintigste eeuw. Als Japan, of een andere natie, opzettelijk de „open deur" in Azië sluit, dan zullen wij ons zelf zien ten oorlog trekken, juist zooals andere naties ten oorlog getrokken zijn voor handelsbelangen van het begin van de geschiedenis af aan. Ik spoor niet aan tot zulk een oorlog. Ik wijs er alleen op, dat een oorlog dan onvermijdelijk zal zijn. Zooals de zaken er thans voor staan, is Japan's politiek, met een halsstarrigheid, welke eenigszins moet worden toegeschreven aan het nijpen van de economische noodzakelijkheid, en welke niet wil erkennen, dat er andere middelen zijn om het zelfde doel te bereiken, tamelijk openlijk erop gericht de „open deur" te versperren. Waar Japan ook maar gaat, volgt uitsluiting van de concurrenten. Japan ziet in Amerika zijn voornaamsten vijand, want het weet dat met de opening van het Panamakanaal de Amerikaansche marine de overmacht kreeg in den Stillen Oceaan. Het begrijpt, dat Engeland, bij stilzwijgende overeenkomst, op de Amerikaansche marine vertrouwt om zijn koloniën in den Stillen Oceaan te beschermen en dat als resultaat daarvan de Engelsch-Japansche overeenkomst reeds eenigen tijd geleden een doode letter geworden is. De vooraanstaande mannen in Japan zoeken en wenschen op dit oogenblik geen oorlog. Zij vreezen een nederlaag voor hun vloot, ondanks den grooten voorsprong, dien zij heeft op Amerikaansche schepen, die in vreemde wateren zouden moeten optreden, ver van hun basis in hun vaderland. Echter niemand zal ontkennen, dat in Japan een stille wrok smeult tegen Amerika, omdat Japan meent, dat de Veree-

nigde Staten het dreigen te hinderen in de volvoering van zijn expansiepolitiek in Azië, wat men euphemistisch de „Japansche Monroe leer" noemt. Japan maakt zijn berekeningen tot in de fijnste bijzonderheden. Het wacht af. Ondertusschen leert het aan de groote volksmassa anti-amerikaansche gevoelens om later deze gevoelens te kunnen gebruiken als slaghoedje om de lading van de mijn te doen ontbranden, indien, of wanneer de tijd voor oorlog komt. De hoop den oorlog af te wenden, waarvan de rampzalige gevolgen voor geheel Oost-Azië niet te overzien zijn, wie van beiden ook de overwinning mocht behalen, hangt af van een verandering in de mentaliteit van Japan, waar het niet te lang mee moet wachten en het aannemen door dat land van eerlijk spel en open concurrentie op economisch gebied in Azië.

Wij zijn dus moreel gebonden aan een opvatting van vrijheid voor de Philippijnen. De breede stroom der wereldgedachte zou ons dwingen haar te erkennen, ook al zouden wij er ons afkeerig van toonen. Maar in het epos der nationale ontwikkeling zijn dertig of veertig, zelfs vijftig jaar een korte tijd om tot ontvoogding voor te bereiden. Gebaseerd op zijn eigen verdiensten, heeft het Amerikaansch bestuur op de Philippijnen reeds sterken invloed op de psychologie van den Oost. Langzaam, maar onweerstaanbaar dwingt het de andere koloniale mogendheden een ruimer en edelmoediger politiek te aanvaarden ten opzichte van de volkeren, welke zij in onderwerping houden. Aangezien noch binnenlandsche, noch buitenlandsche omstandigheden een radicale verbreking van de tegenwoordige Amerikaansch-Philippijnsche betrekkingen rechtvaardigen, is het beter den draad op den spoel te laten zitten, zooals hij er thans opzit. Zooals iemand zeide: het is een domme handelwijze om, als men niet zeker is van zijn richting, heel hard voort te snellen volgens een lijn, welke achteraf zou kunnen blijken de verkeerde te zijn.

Wat betreft het bepaald program van het bestuur van Harding, men mag verwachten, dat zoo spoedig de bijzondere zending haar verslag zal hebben ingediend, hij zich snel en krachtig zal uitspreken. Door middel van de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal tot het doen van benoemingen zullen ongetwijfeld weer Amerikanen benoemd worden in de vertrouwensposities, voor welke Filipinos zich duidelijk ongeschikt hebben getoond. Een krachtig man aan

het hoofd van het uitvoerend gezag kan, als hij alleen maar gebruik maakt van de bevoegdheden, welke thans aan zijn ambt verbonden zijn, veel doen om een regeering zonder voldoende gevoel van verantwoordelijkheid in toom te houden. In het Hooggerechtshof, als hof van hoogste en laatste instantie, zou het Amerikaansche element overheerschend moeten zijn, als men tenminste wenscht, dat de zakenwereld vertrouwen in den toestand houdt. Door Amerikanen te benoemen in de twee vacatures van thans kan zulk een overheersching verkregen worden. Er is geen reden om een heftig afbreken of reorganiseeren van de hoofdorganen der regeering te voorspellen, of eenig oneervol terugtrekken van practische Philippijnsche autonomie. Wat noodig is, is betrouwbaar toezicht, met den moed het uitvoerend gezag uit te oefenen als dit noodig is. Waarschijnlijk zou het een eind maken aan een voortdurend prikkelenden toestand, wanneer definitief aangekondigd werd, dat het vraagstuk van de onafhankelijkheid der Philippijnen voor een bepaald aantal jaren niet meer in behandeling zal komen, tenzij op initiatief van Amerika. Zulk een aankondiging zal misschien munitie leveren voor een of andere volksbetooging, in scène gezet onder leiding van partij-politici, maar het zou meer vastheid geven aan den toestand op zakengebied en gezonde financieele welvaart herstellen. En het is niet waarschijnlijk, dat er eenige ernstige tegenstand tegen zou komen. Het Filipino-volk is nooit onderdrukt, is ook nooit ongelukkig geweest onder het Amerikaansch bestuur en zijn leiders zijn in het genot van alle voorrechten van vrije actie. Aan onze goede trouw is nooit getwijfeld. Wij kunnen het schijngevecht doorstaan, in de ernstige overtuiging, dat wij zelf vechten voor de onafhankelijkheid der Philippijnen.

De Volkenbond

door

Mr. A. B. COHEN STUART.

C'est l'heure du travail et des résultats nouveaux à obtenir.
Van Karnebeek, Toespraak tot de Vergadering van den Volkenbond.

Inleiding.

Den 5den September jl. is de tweede zitting van de Vergaring van den Volkenbond geopend en onder leiding van den nieuw gekozen voorzitter, den heer *van Karnebeek*, heeft de Bondsvergadering weer zijne werkzaamheden aangevangen, die zeker over de geheele wereld met belangstelling worden gevolgd.

Inderdaad bestaat er reden voor die belangstelling, al moge dan bij velen de bittere bijgedachte der teleurstelling niet ontbreken. De Volkenbond heeft niet dadelijk in het leven der volken zulk een plaats kunnen innemen als wel werd gehoopt. *Wilson*, zijn voornaamste stichter en zijn kampioen in Amerika, heeft zich uit het politieke leven teruggetrokken. Hij heeft zijn volk niet kunnen overtuigen en wordt beschreven als een gebroken man. Generaal *Smuts*, zijn Zuid-Afrikaansche medestander, wijdde hem deze treffende woorden: „Niet *Wilson* heeft gefaald ..... Het was de geest der menschheid zelf. De geest van goedheid en waarheid in de wereld is nog maar een kind, schreiende in den nacht". In de Groene Amsterdammer zijn de aangehaalde woorden hoopvol geïllustreerd door het begin van den Volkenbond te vergelijken met den oorsprong van het Christendom: eens ook belichaamd in niet meer dan een hulpeloos kind, schreiende in den nacht, ergens in een nederige stal. Maar daarboven fonkelde de ster der hoop en nu gedenken millioenen in het Kerstfeest dien nacht met zijn onvergetelijke vredesboodschap.

Het is goed, aan de beteekenis en mogelijke toekomst van den Volkenbond voor alles rustige, ernstige studie te wijden. In zijn

organisatie en ontwikkeling vallen moeilijke problemen op te lossen, moeilijker inderdaad dan iets dat tevoren de menschheid bezig hield. Enthousiasme alleen is hier niet voldoende. Wij staan voor het belangrijke feit dat het zoo lang gekoesterde ideaal van den wereldvrede op den drempel is gekomen, die den droom scheidt van de werkelijkheid. Alle werkelijkheidszin, alle politieke wijsheid, alle pragmatische kracht is vereischt om te bereiken dat het gehoopte proces zich zoo voltrekt dat inderdaad het schoone ideaal tot verwezenlijking komt.

Zij in wie het ideaal is gaan leven, mogen zich aangevuurd gevoelen door den roep van Lord *Robert Cecil*: „Be just and fear not", zij mogen niet vergeten dat hier een arbeid vereischt wordt, die behalve rechtvaardigheid en moed, misschien vóór alles vergt: geloof en geduld.

In het kort stel ik mij voor te bespreken; de voorgeschiedenis, de totstandkoming en de organisatie van den Volkenbond; zijn eerste werkzaamheden; de beslissingen, tijdens de eerste zitting der Vergadering genomen; hetgeen pro en contra den Bond valt aan te voeren; de politieke situatie; de perspectieven voor de toekomst.

Voorgeschiedenis.

Verschillende onderzoekingen hebben geleid tot de conclusie dat het menschdom eerst in een betrekkelijk laat stadium van ontwikkeling den oorlog heeft leeren kennen. Hij bestond niet onder de primitieven [1]). Eerst bij de vastere aaneensluiting van de leden der stammen ontstond de collectieve strijd van stam tegen stam. Hij kenmerkt het z.g. totemistische tijdperk, waar men een krijgstoerusting begint aan te treffen — met name het schild —, waarvan vroeger geen sprake was [2]). Een gedeelte der bevolking onzer Buitengewesten verkeerde kort geleden nog in dit stadium. Rusteloos werden periodiek oorlogjes gevoerd, hetzij tusschen kust- en bergbewoners, hetzij tusschen buren [3]). Van de Koerintjiërs wordt gemeld dat de doesoens vóór de inlijving in 1903 de periodieke, bloedige stam-gevechten als een sport beschouwden; blijkbaar een rudi-

---

1) H. G. Wells, Outline of history. Perry, An ethnological study of warfare.
2) Wundt, Elemente der Völkerpsychologie.
3) Vgl. bv. Dr. E. B. Kielstra, Uitbreiding van ons gezag sinds 1816. Neerlands Indië.

ment van ernstiger botsingen [1]). Ons bestuur maakte een eind aan oorlog en oorlogsspel, dat natuurlijk een ernstige belemmering was voor alle verdere economische en rechtsontwikkeling. De samenvoeging van groepen stammen tot volken, hetzij door vrijwillige aaneensluiting of door gewelddadige onderwerping heeft al eeuwen geleden in groote gebieden een meer stabielen vredestoestand doen ontstaan. Vooral in grootere rijken als Egypte, Babylonië, China werd daardoor al duizenden jaren geleden de opkomst van hoogere beschavingsvormen mogelijk. Intusschen hadden zelfs deze machtige rijken toch altijd nog buitenlandsche vijanden, die hun bestaan bedreigden. Zoo bleven zij naar buiten ten oorlog toegerust. Later kwam het Romeinsche rijk op dat ook over een indrukwekkend gebied den vrede wist te handhaven en nog later verrees het rijk der Moslimsche Kaliefen. In de wereldreligies, Boeddhisme, Christendom en Islam, sprak al lang geleden het ideaal van een wereldvrede, geboren uit de broederschap van een zedelijk verbonden menschheid.

Toen het Romeinsche rijk uiteengevallen was, bleef in Europa door de samenhoudende kracht van het Christendom het gevoel levendig dat althans de Christenheid een broederlijke gemeenschap behoorde te vormen. Waar deze gedachte niet gedragen kon worden door één groot, sterk samenhangend eenheidsrijk, is het begrijpelijk dat in Europa de Volkenbond-gedachte opkwam. En ook was het verklaarbaar dat zij aanvankelijk gekoppeld werd aan de idee der Kruistochten: men wilde de Europeesche Staten vereenigd zien tot een Christelijken bond ter bestrijding van de Turken.

Met de intreden van de nieuwe verhoudingen, die het begin der nieuwe geschiedenis kenmerken, doen zich nieuwe motieven gelden. Het humanisme en de hervorming bereidden o.m. het terrein voor: met de beteekenis der persoonlijkheid groeide het respect voor de vrijheid, grondslag van zuiver rechtsbegrip, ook in de internationale verhoudingen. Het eerst kwam in 1623 *Emeric Crucé* pleiten voor een aaneensluiting van alle naties, ook de niet-Christelijke. Zijn optreden heeft plaats in den tijd, die gekenmerkt wordt door het opkomen van wereldhandel en internationalisme en hij doet ook hierop een beroep ter motiveering van een streven naar handelsvrijheid in de geheele wereld en algemeenen vrede. Na hem pleit-

1) Mededeelingen Encyclopaedisch Bureau. Afd. VIII.

te *Grotius* o.m. voor een Europeesch Congres en de instelling van een internationaal scheidsgerecht; en *William Penn* voor een Staten-Bond ter bevordering van den vrede. In 1716 kwam de abt de *St. Pierre* met zijn ontwerp voor een eeuwigen vrede, dat de aaneensluiting van de Christelijke Europeesche Staten en Turkije beoogde alsmede de instelling van een scheidsgerecht. Op zijn voorstel heeft later *Rousseau* nog eens de aandacht gevestigd. In 1795 pleitte *Kant* voor een federatie van vrije staten; elk dier staten zou dan in zijn grondwet het republikeinsche beginsel aanvaard moeten hebben. Volgens hem is een republiek in beginsel voorstandster van den vrede en met de verbreiding van de republikeinsche idee zou zich geleidelijk ook de idee van federatieve vereeniging met andere staten kunnen verbreiden. Door zijn werkje „Zum ewigen Frieden" werd *Kant* de voorlooper der moderne pacificistische beweging. Vooral van de ontwikkeling van het recht verwachtte hij dat de eeuwige vrede geen ledige waan meer zou blijven.

Met de in de 19de eeuw ontstaande beweging voor vrijheid van handel, verkeer en bedrijf over de geheele wereld ontwaakte ook het besef dat de tijd van het enge isolement der naties voorbij was. Het aantal internationale verdragen nam snel toe; het internationale verkeer ging sprongsgewijs in beteekenis vooruit; talrijke internationale organisaties ontstonden. De staatsrechtelijke evolutie volgde de staathuishoudkundige op een bedachtzamen afstand. De eigenmachtige onafhankelijkheid der Staten, hun souvereiniteit, bleef „inviolable et sacré". Maar de staatkunde begon toch een kentering te vertoonen. De vredesbeweging kwam op in Amerika, vanwaar zij oversloeg naar de Europeesche landen. In 1843 had te Londen het eerste vredescongres plaats. In 1866 toonde de eerste Arbeidersinternationale sympathie voor den Bond der Volkeren, zij het dat de wijziging van de maatschappelijke orde hiermede in verband werd gebracht.

In 1899 en 1907 werden de vredesconferenties in den Haag gehouden; een Hof van Arbitrage werd daar ingesteld waaraan de Staten desgewenscht hun geschillen ter beslechting zouden kunnen voorleggen; in verschillende parlementen werd tegen bewapening geijverd; men wilde nu door tastbare maatregelen den vrede bevorderen. Zeer trok in 1910 de aandacht het werk van *Norman Angell* „Europe's optical illusion", waarin hij deed uitkomen dat zelfs de Staat, die in den oorlog de overwinning behaalt, uit eco-

nomisch oogpunt ten slotte daarvan meer nadeel dan voordeel ondervindt.

Opmerkelijk taai bleef de engere opvatting der nationale idee in Duitschland voortbestaan. Bekend is het woord van een Duitschen generaal, volgens wien het pacifisme een droom en niet eens een schoone droom zou zijn.

Intusschen vond meer en meer het beginsel van internationale arbitrage ingang als middel tot beslechting van geschillen tusschen Staten. De facultatieve arbitrage-regeling der Haagsche Vredesconferenties werd door speciale verdragen tusschen een aantal Staten uitgebreid en aangevuld. Een groot gemis was echter — o.a. prof. Van Vollenhoven wees hierop — dat een goed geregelde internationale sanctie van gesloten overeenkomsten nog ontbrak.

En vooral hierom was dit noodig omdat de geschillen zoo menigmaal een uiting waren van belangen- en machtsconflicten, zoodat alleen door de zucht tot zelfbehoud de hier werkende sterke motieven konden worden overwonnen. Bij afwezigheid van een supranationale recht-handhavende macht werd voortdurend door de leidende groote mogendheden geijverd en geopereerd om een evenwicht van macht in stand te houden. Engeland was consequent in dezen geest werkzaam en het kon met zijn machtige vloot veel doen om het evenwicht te handhaven. Maar de Staten bleven onderling vervuld van naijver en wantrouwen. De diplomatie bleef een in het geheim beoefende kunst. Feitelijk bleef overal nog een latente oorlogstoestand bestaan.

Door de zwakheden van het stelsel was het onmogelijk, het uitbarsten van den oorlog in 1914 te verhoeden. Duitschland en Oostenrijk-Hongarije hadden al lang uitgezien naar een gunstige gelegenheid tot expansie. Toen hun in Marokko door Frankrijk en Engeland, gerugsteund door Italië, de weg was afgesneden, richtten zij hun blikken op het vervallen Turksche rijk en het daarachter liggende Perzië. Als hier vreedzame penetratie mogelijk ware geweest, hadden zij een tot de grenzen van Indië reikend, onder hun invloed staand Midden-Oostersch gebied kunnen vestigen. Maar een groote teleurstelling werden de Balkan-oorlogen van 1912 en 1913, waardoor een laag van Slavische Balkan-staten zich tusschen Turkije en de Oostenrijksch-Hongaarsche grenzen inschoof.

Talrijke uitlatingen van invloedrijke kringen in de centrale rijken bewezen toen, hoezeer men het hier betreurde, niet tijdig te hebben

ingegrepen om dit verloop te voorkomen. Tot herstel van de gemaakte fout volgde in 1914 de „querelle d'Allemand" met Servië. Rusland kwam voor het stamverwante Servië op; Duitschland dreef nu dadelijk den oorlog door en deed met verkrachting van het garantie-verdrag van 1839 door België heen een snellen aanval op Ruslands bondgenoot Frankrijk. Men hoopte met één onverhoedschen slag de hegemonie te zullen verwerven èn in West-Europa en in het nabije en Midden Oosten. Maar Engeland stond, toen het onmogelijk bleek, den oorlog te verhinderen, ter verdediging van het bestaande gereed, en het slaagde er met zijn bondgenooten in, de overwinning te behalen.

Behalve de bestraffing van Duitschland, de liquidatie van Turkije, de beschikking over de verbeurd verklaarde Duitsche koloniën en de vrijlating van onderworpen volken als Polen en Tsjecho-Slowaken of de vereeniging van Servische, Roemeensche en Italiaansche elementen met hun taalgenooten, stond bij den vrede vooral door Amerikaanschen en Engelschen invloed op den voorgrond de wenschelijkheid om in de toekomst uitbarstingen als die van 1914 zooveel mogelijk te voorkomen. Vooral mocht dit zeker een Britsch belang worden genoemd, waar het Britsche rijk, over de geheele wereld verspreid, en de overal vertakte Britsche handelsbelangen bij iederen nieuwen oorlog groot gevaar loopen. Maar ook voor de andere landen golden soortgelijke overwegingen, daar in de laatste eeuw overal het nationale stelsel van productie en distributie ten nauwste met het economische wereldleven vergroeid is geraakt [1]). Zelfs in die mate dat gezegd kan worden dat het behoud onzer huidige beschaving afhangt van een betere beveiliging van den internationalen vrede.

Zoo kwam dan in 1919, tegelijk met den Vrede van Versailles, het Constitueerende verdrag (Pacte, Covenant) van den Volkenbond tot stand [2]).

Organisatie.

Bij de ontvangst te Genève van de vertegenwoordigers der internationale pers in het midden van Novenber 1920 sprak de Ge-

1) Interessante beschouwingen hieromtrent behelst, wat Indië betreft, o.a. het laatste jaarverslag der Javasche Bank.

2) Gegevens betreffende de totstand koming zijn te vinden in C. A. Kluyver, Documents on the League of Nations.

neefsche conseiller d'Etat Gignoux o.m. deze woorden: „Mijne heeren; laat ons vertrouwen stellen in den Volkenbond. Men kan de wereld niet met één slag vernieuwen.

Maar de gesloten verdragen bevatten een kiem, besproeid door het bloed der helden, een kiem, die zal uitgroeien tot een fier gewas. Genève zal het koesteren ..... Door den Volkenbond zal de vrede tot bloei komen".

Inderdaad bevat de „Covenant" de kiem van een schoone toekomst. Maar ..... ook pas de kiem. Een korte beschouwing van den inhoud kan het leeren.

Uit de overwegingen van het Bondsverdrag blijkt, dat als het doel der instelling moet worden beschouwd: het bevorderen van de samenwerking tusschen de volken en de waarborging van vrede en veiligheid. Velen meenen, dat, had zij reeds vóór 1914 bestaan, de uitbarsting van den oorlog vermeden had kunnen worden.

De organisatie is geschetst in de artikelen der overeenkomst. De drie vitale organen van het lichaam zijn: de Vergadering (Assembly, Assemblée), de Raad (Council, Conseil) en het bestendige Secretariaat (Secretariat, Secrétariat).

De *Vergadering* bestaat uit vertegenwoordigers van de volken, die als lid tot den Bond behooren. Zij komt bijeen op bepaalde tijdstippen ter plaatse van den zetel van den Bond of op zoodanige andere plaats als mocht worden aangewezen.

De *Raad* bestaat — herinnering aan den oorlog — uit 5 vertegenwoordigers van de voornaamste geallieerde en geassocieerde mogendheden, alsmede uit vertegenwoordigers van vier andere leden van den Bond, door de Vergadering op nader te bepalen tijdstippen aan te wijzen. (Onder goedkeuring van de meerderheid der Vergadering kan de Raad nog andere leden van den Bond aanwijzen, die voortaan bestendig in den Raad vertegenwoordigd zullen zijn. Hij kan, onder gelijke goedkeuring, het aantal leden van den Bond vergrooten, welke door de Vergadering zullen worden gekozen om in den Raad te worden vertegenwoordigd). De hier bedoelde voornaamste geallieerde en geassocieerde mogendheden waren oorspronkelijk: Amerika, Groot-Britanië, Frankrijk, Italië en Japan (Amerika heeft zich sedert teruggetrokken); de vier overige leden van den Raad waren aanvankelijk België, Brazilië, Spanje en Griekenland.

Het bestendige Secretariaat bevindt zich waar de zetel van den Bond is gevestigd en bestaat uit een Secretaris-Generaal, benevens andere Secretarissen en het verder benoodigde personeel. Het Secretariaat heeft tot taak de Vergadering en den Raad in hunne werkzaamheden bij te staan.

In de Vergadering brengt ieder der Staten-leden slechts één stem uit, (ofschoon het aantal afgevaardigden drie per lid kan bedragen en ook nog de aanwijzing van plaatsvervangende afgevaardigden, b.v. voor de behandeling van bepaalde onderwerpen geoorloofd is). In beginsel moeten de beslissingen der Vergadering genomen worden bij *eenstemmig* besluit van de aldaar vertegenwoordigde Bondsleden.

De *Vergadering* is bevoegd te oordeelen over de toelating van nieuwe leden, over amendementen in de Bondsovereenkomst; zij kan een groot aantal door den Raad genomen besluiten hetzij herzien of aanvaarden; in het algemeen kan zij zich bezig houden met alle zaken, die den vrede der wereld raken. Zij moet beschouwd worden als de hoogste vertegenwoordiging van het zedelijk gezag of de openbare meening in de internationale aangelegenheden.

De *Raad*, bijgestaan door het secretariaat, is het orgaan voor het dagelijksch beleid. Hij neemt kennis van alle vraagstukken, die binnen den kring der werkzaamheden van den Bond vallen of voor den wereldvrede van belang zijn. Hij in de eerste plaats heeft zich bezig te houden met geschillen tusschen de leden, die niet langs diplomatieken weg of door arbitrage worden opgelost.

Onder zijn gezag handelen de lasthebbers (mandatories, mandataires), die belast zijn met de voogdij over koloniën of gebieden, die nog niet in staat zijn zich zelf te besturen.

Ter kenschetsing van de grondgedachten van den Volkenbond moeten ook eenige *beginselen* vermeld worden, die in de Bondsovereenkomst zijn neergelegd.

De leden erkennen het beginsel dat de instandhouding van den vrede de vermindering eischt van de nationale bewapeningen tot het peil, dat nog juist in staat is de nationale veiligheid te verzekeren en dat het voeren van een gemeenschappelijke actie tot naleving van de internationale verplichtingen mogelijk maakt. De leden verbinden zich, elkaar wederkeerig, op de meest open en volledige wijze alle inlichtingen te verstrekken, betreffende de schaal hun-

ner bewapeningen, hunne militaire, maritieme en luchtvaartprogramma's en den staat van diegene hunner industrieën, welke aan oorlogsdoeleinden kunnen worden dienstbaar gemaakt.

Voorts verbinden zij zich, de territoriale ongereptheid en de bestaande onafhankelijkheid van alle leden van den Bond te eerbiedigen en te handhaven tegen elken buitenlandschen aanval. Elke oorlog of bedreiging met oorlog gaat den geheelen Bond aan; deze moet maatregelen nemen om den vrede der volken te beschermen, onverschillig of het Bondsleden geldt of anderen.

De leden komen overeen, dat wanneer tusschen hen een geschil ontstaat, dat tot een breuk zou kunnen leiden, zij dat geschil hetzij aan arbitrage, hetzij aan het onderzoek van den Raad zullen onderwerpen. Zij zullen in geen geval vóór drie maanden, nadat uitspraak is gedaan, tot oorlog mogen overgaan. (Overhaasting wordt op deze wijze dus voorkomen en deugdelijk overleg wordt gewaarborgd).

Wordt aan een uitspraak van arbitrage niet voldaan, dan stelt de Raad maatregelen voor ter verzekering van de uitvoering. Wordt een eenstemmig rapport van den Raad tot beslechting van een geschil uitgebracht, dan mag geen oorlog worden gevoerd tegen de partij, die zich gedraagt naar de conclusies van het rapport. Inplaats van een rapport van den Raad kan komen een rapport van de meerderheid der Vergadering met goedkeuring van den geheelen Raad.

Gaat een Bondslid tot oorlog over in strijd met een en ander, dan wordt het ipso facto geacht een oorlogsdaad te hebben begaan tegen alle andere Bondsleden, die dan dit lid onmiddellijk afsnijden van alle commercieele en persoonlijke betrekkingen. (Hier is dus een sanctie aangegeven, het z.g. economische wapen. Dat over het geschil vooraf bij den Raad eenstemmig oordeel moet bestaan, is natuurlijk nog een vrij ernstige moeilijkheid).

Koloniën en gebieden, bewoond door volken, welke nog niet op zichzelf kunnen staan „onder de zeer moeilijke omstandigheden der moderne wereld" en door den oorlog hun vroeger bestuur hebben verloren, zullen in het belang van hun welzijn en ontwikkeling onder voogdij komen van meer ontwikkelde volken, die in deze optreden als lasthebbers en in naam van den Bond.

(Welke praktische beteekenis heeft het toezicht van den Volkenbond op de mandaten en de uitoefening daarvan? De

praktijk zal uitspraak moeten doen [1]). In het algemeen zal de bemoeienis met de mandaten natuurlijk leiden tot de vorming van een internationale opvatting betreffende kolonisatie. Deze zal blijkbaar meer en meer worden opgevat als een mandaat der beschaafde wereld, dat ten uitvoer moet worden gelegd niet in het belang der koloniseerende mogendheid, doch in dat van het bestuurde volk, dat tot ontwikkeling moet worden gebracht).

De leden van den Bond zullen zich beijveren, rechtvaardige en menschwaardige arbeidsvoorwaarden voor mannen, vrouwen en kinderen — zoowel in hun eigen land als in die streken, waar hun handels- en nijverheidsbetrekkingen zich uitstrekken — te verzekeren en te handhaven. Zij verbinden zich tot een rechtvaardige behandeling van de inboorlingen in de gebieden, aan hun bestuur onderworpen. (Onder ingezetenen van een kolonie trekt deze bepaling natuurlijk de bijzondere aandacht.

Eventueel zal hieruit ook de toekenning van koloniale autonomie moeten voortvloeien in geval de inboorlingen daarop, naar algemeen erkende beginselen, aanspraken kunnen doen gelden. Kan de Volkenbond de regeling van dergelijke aangelegenheden en in het algemeen van koloniale zaken ter hand nemen?

A priori is dit niet uitgesloten, maar tot dusver is een uitwerking van het beginsel nog niet beproefd).

De Bondsleden zullen maatregelen nemen om de vrijheid van verkeer en van doorvoer te waarborgen en te handhaven, zoomede de rechtvaardige behandeling van den handel van alle Bondsleden. In het opkomen voor belangen van allerlei aard, — voorkoming en bestrijding van ziekten, toezicht op den handel in vrouwen en kinderen, alsook den handel in opium of andere schadelijke middelen en die in wapenen en munitie, — zal de Bond eveneens diligent zijn.

Prof. Kleintjes heeft in zijn intreerede „Volkenbond en Staat" de beteekenis van den Bond aldus samengevat: „In plaats van een groot aantal ongeorganiseerde, zonder duurzaam verband naast elkaar bestaande staten — dus zonder onderworpenheid aan eenig suprematisch gezag van een politiek lichaam — is gekomen een organisatie van staten, creatie van juridisch en staatkundig vernuft, beschikkende over dwingende rechtsmiddelen, welke bezig is zelve een nieuw tijdperk op volkenrechtelijk gebied voort te brengen".

1) Vgl. het artikel van John. H. Harris in de Contemporary Review van April j. l. Wetenschappelijke Bladen, Juni j. l.

Eerste werkzaamheden.

Al dadelijk begon de Raad van den Volkenbond in afwachting van de eerste zitting der Vergadering met voorbereidende werkzaamheden. Het *permanent secretariaat* werd gesticht en onder leiding van Sir Eric Drummond, Secretaris-Generaal, ontwikkelde het een opmerkelijke kracht.

Het is niet te verwonderen dat de Volkenbond zijn aandacht al dadelijk is gaan wijden aan de vraagstukken, verband houdende met de behoefte aan herstel van de door den oorlog aangerichte economische verwarring. Op initiatief van een zijner organen werd in 1920 *te Brussel een internationale financieele conferentie* gehouden welke in een reeks besluiten hare meening over de te volgen financieele en economische politiek kenbaar maakte. Aangedrongen werd op gezondmaking van de openbare financiên, op aanmoediging van de productie o.a. door een internationale crediet-organisatie, op beperking van improductieve uitgaven, met name die voor bewapening. Om maatregelen in dezen geest te bevorderen werd een *voorloopig financieel-economisch comité* (Comité provisoire économique et financier) in het leven geroepen, welk lichaam volgens een beslissing der Volkenbondsvergadering in een blijvende raadgevende commissie zal worden omgezet.

Voorts werd krachtens art. 23 van het Bondsverdrag een *internationale arbeidsorganisatie* gesticht, die te Genève haar zetel heeft. Deze organisatie is ingericht naar het voorbeeld van den Volkenbond, waaruit zij voortkomt en zeer zelfstandig functioneert zij door middel van een drietal organen: een internationale conferentie (tot dusver twee malen belegd, nl. te Washington en te Genua); een raad van beheer, uit 24 leden bestaande, die vaker bijeenkomt; en een internationaal arbeidskantoor, een blijvende instelling, te vergelijken met het permanente secretariaat van den Volkenbond. In de conferenties zijn de verschillende staten ieder vertegenwoordigd door 4 afgevaardigden, nl. twee van de regeering, een van de werklieden en een van de werkgevers. De besluiten der conferentie dienen, om in werking te treden, door de nationale parlementen te worden goedgekeurd.

Ter voorbereiding van de in 1921 te houden conferentie werd in den beheersraad besloten een ruim opgevat onderzoek in te stellen naar de industrieele voortbrenging in de verschillende landen, en

zulks met het oog voornamelijk op de geconstateerde vermindering der productie en de stijging der prijzen.

De Raad had al dadelijk bemoeienis met de nieuwe organisatie der onder hoede van den Volkenbond gestelde Vrije Stad Dantzig. Hij had te beslissen over den uitslag der volksstemming van Eupen en Malmédy. Hij deed de noodige stappen om overlegging te verkrijgen van de ontworpen mandaten en om de behartiging van de belangen van minderheden in landen als Polen, Turkije, Griekenland, Bulgarije enz. door middel van verdragen te verzekeren. Hij begon een geregelde registratie van alle internationale overeenkomsten. Hij onderzocht de kwestie der Aland-eilanden en het geschil tusschen Polen en Lithauen. Hij deed de instelling van een Internationaal Gerechtshof voorbereiden door een commissie van juristen. Ook hield hij zich bezig met verschillende humanitaire kwesties als de typhusbestrijding in Polen, den terugkeer van krijgsgevangenen enz. Een Commissie voor bewapeningsvraagstukken werd ingesteld, een internationale hygiënische organisatie voorbereid, enz. Met waardeering mag gezegd worden dat er hard en deugdelijk is gewerkt.

Den 15den November 1920 kwam de Vergadering van den Volkenbond in haar eerste zitting bijeen, die nog door Wilson is bijeengeroepen.

De eerste zitting.

Daar de eerste zitting samenviel met mijn verblijf in Europa tijdens mijn buitenlandsch verlof, greep ik de gelegenheid aan de beraadslagingen te Genève te gaan bijwonen. Als vertegenwoordiger van een Indisch blad, de *Locomotief*, bij deze internationale bijeenkomsten had ik, met behulp van mijn perskaart, overal toegang, waar de pers werd toegelaten en in het algemeen deelde ik in de vele voorrechten, die de pers genoot. Erkend moet worden dat het Secretariaat niet minder dan de Vergadering voortdurend blijk gaf, het groote belang van publiciteit ten volle in te zien en dat alles gedaan werd om de pers haar werk te vergemakkelijken. De correspondenten der Nederlandsch-schrijvende pers vormden een club, die door een vriendschappelijken geest uitmuntte, en vele attenties ondervond zoowel van de Nederlandsche delegatie als ook van de Nederlanders, verbonden aan het Secretariaat en het Arbeidsbureau.

De te Genève doorgebrachte dagen zullen mij onvergetelijk blijven.

Rondom deze Vergadering en haar 41 delegaties groepeerde zich daar een omgeving van heel eigenaardige kleur en samenstelling. Alle delegaties hadden zich toegerust met het noodige personeel. Vooral de Japanners waren in talrijke drommen naar Genève getrokken en het was een schilderachtig gezicht, de Europeesch gekleede Oosterlingen met hun toch nog zoo onwestersche manier van doen, karavaansgewijs aan het station te zien arriveeren, mannen, vrouwen en kinderen. Daarnaast waardige of gesticuleerende Zuid-Amerikanen, aan de cigarillos verslaafd, verschijningen, die soms aan Spaansche, soms aan Indiaansche voorouders herinneren. Of energieke Angelsaksische types of luidruchtige Galliërs, even goedlachsch als heftig. De hotels, waar de delegaties hun intrek genomen hadden, hingen de vlaggen der verschillende Staten uit, wat een beeld gaf van de internationale menigte, te Genève aanwezig. Een groot aantal delegatie-autos, ook weer van de nationale vlaggen voorzien, doorkruiste de stad. Maar er waren buiten de delegaties nog talrijke andere vreemdelingen. Men zag de deputaties der verschillende volken, die streefden naar opneming in den Volkenbond of in hun opkomend nationaal streven hoopten te worden erkend. Afgevaardigden uit Dantzig wachtten op een gelegenheid om hun zaak voor te brengen. Propaganda-bureau's van allerlei slag waren tijdens de zitting te Genève werkzaam. Uiteenloopende volken als het Egyptische en het Tsjecho-Slowakische roerden zich, verspreidden circulaires en propaganda-geschriften. Hoe druk een actief delegatie-lid het in deze omgeving kan hebben, kon ik bemerken bij mijn poging om tot een gesprek met Lord Robert Cecil te worden toegelaten. In een der kamers, die in het Huis der Delegaties aan Zuid-Afrika waren toegewezen, was hij óf in een eindelooze reeks conferenties gewikkeld óf men hoorde hem vaag eindelooze series brieven dicteeren aan zijn secretaris en zijn particuliere secretaresse. Tot 's avonds laat ratelden er de schrijfmachines. Eindelijk slaagde ik er in een onderhoud te krijgen, maar ik moest het deelen met een dozijn nieuwsbeluste Engelsche en Amerikaansche verslaggevers.

De pers was natuurlijk ook vertegenwoordigd in zwermen van heterogene types. De Hollandsche persgroep zat op de tribune te werken, ingeklemd tusschen Joegoslaven voor, Zwitsers links, Chineezen rechts.

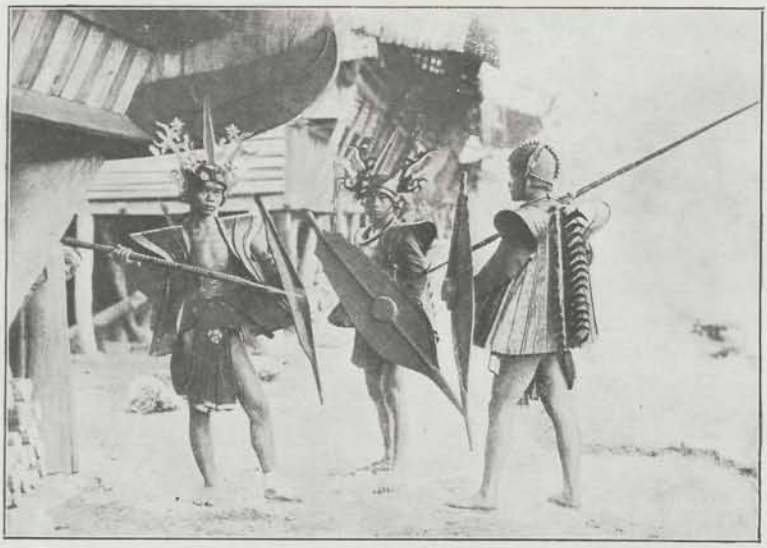

HET BEGIN VAN DEN OORLOG.
Het tijdperk van den stammenstrijd: Niassers in krijgsdos.

HET EINDE VAN DEN OORLOG IN ZICHT?
Op weg naar de Vergadering van den Volkenbond: de heeren Van Karnebeek en Fock te Genève als leden der Nederlandsche delegatie.

DE RAAD VAN DEN VOLKENBOND (1920).

Van links naar rechts de heeren: da Cunha Brazilië), Quinones de Leon (Spanje), Tittoni (Italië), Bourgeois (Frankrijk), Hijmans (België), Drummond (Secretaris-Generaal), Fisher (Groot-Britannië), Ishii (Japan), Caclamanos (Griekenland).

Op de ontvangst-recepties ontmoette men de fijne Parisienne en den zwaarwichtigen Duitscher (liefst zich niet bedienend van de Duitsche taal), broederlijk en zusterlijk in elkaars onmiddellijke omgeving.

In gedachten zag men achter deze internationale figuren de volken der geheele wereld, overal door middel van hun bladen de gebeurtenissen volgend. Inderdaad ook in den geest waren zij hier gerepresenteerd in de delegaties en persvertegenwoordigers. Het liberale Engeland, dat den Volkenbond met warme sympathie volgt, maar ook den Britschen Unionist, die door zijn cynisch optreden verraadt, dat het hem alleen te doen is om de triomf van zijn British Empire. De zelfde mengeling ziet men onder de dames en heeren der Amerikaansche pers. De ultra-democraten, minachtend neerziend op Europa's pogingen om iets na te bootsen dat lijkt op een republikeinsche instelling. Daarnaast de anti-Wilsonisten, schimpend met matelooze hevigheid op Wilson den huichelaar, den ijdelen dwaas.

Het was onder de journalisten en de andere toeschouwers als in de Vergadering zelf een wirwar van heterogene dooreenwoelende, uiteenloopende en tegengestelde opinies.

Maar als soms, op een enkelen helderen dag in de verte de hooge witbesneeuwde top van den Mont-Blanc zichtbaar werd, was het als zag men het zinnebeeld van een hoogere eenheid, rustig en stil, een schoon teeken van hoop, verrijzen boven de nog zoo onrustige stad, boven de nog zoo strijdende en lijdende menschheid.

Sterk trof mij de sympathie waarmede in het Fransch-Zwitschersche milieu te Genève de Volkenbond werd begroet. Daarbij kwam ook de algemeene volksontwikkeling zoo sterk uit, waarop Zwitserland bogen kan, en die voornamelijk door twee factoren wordt veroorzaakt: het uitstekende volksonderwijs en het zeer democratische politieke stelsel, waardoor ook kleine luiden gewend zijn, zeer actief en geïnteresseerd aan de vraagstukken van het openbare leven deel te nemen. Het was geen zeldzaamheid, zeer eenvoudige menschen op straat, in een station, een trein, of een kiosk met warmte te hooren redetwisten over het voor of tegen van den Volkenbond. Het optimisme over zijn toekomst domineerde.

Ik woonde bij hoe een jeugdige tramconducteur zijn geestdriftig vertrouwen uitsprak dat de Bond alle beginmoeilijkheden zou te boven komen en hoorde van deze hoopvolle verwachting een weerklank in de openingsrede van Motta, den Zwitscherschen Bonds-

president, die er op wees dat een zoo grootsch ondernemen als in den Volkenbond nu eenmaal belichaamd was, nimmer meer zijn suggestieve werking op den menschelijken geest zou kunnen verliezen, en ten slotte zijn doel zou *moeten* bereiken, ongeacht alle hinderpalen, die hij mogelijk op zijn weg zou kunnen ontmoeten.

En ondanks de belemmerende macht der traditie was het toch alsof ook de Assemblée werd gedragen en voortgestuwd door een nieuw ontstanen drang, een gloed van innerlijke overtuiging dat nieuwe vormen gevonden moeten worden om te voorzien in de behoeften van een nieuwen tijd.

Wanneer men de honderden gedelegeerden bijeen zag in de ruime Salle de la Réformation, beheerscht door de hooge tribune van den Voorzitter en zijn staf, en wanneer men de vrijmoedige beraadslagingen aanhoorde, dan had men niet de gewaarwording, een diplomatieke conferentie in den ouden stijl bij te wonen. Hier was geheel en al de sfeer van een parlement.

Een en veertig staten en autonome koloniën waren vertegenwoordigd. Onder die autonome koloniën wordt ook Brisch-Indië gerekend. Bij den aanblik van die Indische gedelegeerden kwam onwillekeurig de vraag op, wanneer Nederlandsch-Indië „ontwikkeld" genoeg zal worden geacht om hier officieel een plaats in te nemen. Intusschen was aan de vertegenwoordiging van Nederlandsch-Indische belangen al een officieuse plaats ingeruimd, door *Mr. D. Fock*, benoemd Gouverneur-Generaal, in de Nederlandsche delegatie op te nemen.

Naar alfabetische volgorde zaten de afgevaardigden van kleine en groote, zwakke en machtige volken in hunne rijen banken. Als talen van beraadslaging werden het Fransch en het Engelsch gebezigd. Tolken stonden gereed om het in een dier talen gezegde dadelijk in de andere over te brengen.

Als in een parlement teekende zich ook hier een vooruitstrevende groep af tegenover een meer behoudende en een middengroep. Men kan niet zeggen dat de progressieven een onstuimige actie wilden ontketenen. Zij toonden, duidelijk genoeg in te zien dat het jonge en nog teere leven van den Volkenbond niet dadelijk aan al te sterke schokken en vernieuwingen mocht worden bloot gesteld. Zij opereerden voorzichtig. Kennelijk was hun tactiek: vooruitgang zoo mogelijk op alle punten, doch nergens verstoring van een goeden geest van samenwerking.

De leider dezer groep was Lord Robert Cecil, die destijds bij de totstandkoming van den Volkenbond tezamen met Smuts een rol speelde, maar sedert te vooruitstrevend voor de huidige Britsche regeering werd geacht en hier aanwezig was niet als vertegenwoordiger van Engeland, doch in naam van Zuid-Afrika. Onafhankelijk conservatief van huis uit, toonde hij zich ter Vergadering meer onafhankelijk dan conservatief. Een algemeen geachte, hoogstaande figuur, een bekwaam en fijn politicus tevens. Hij werd flink ondersteund door den vurigen Belgischen senator Lafontaine, en den gemoedelijken Zweed Branting, beiden socialisten. Ook Noorwegen gaf bij monde van Nansen herhaaldelijk blijk, aan hun zijde te staan. Zwitserland, Portugal en nagenoeg alle Zuid-Amerikaansche republieken hielden over 't geheel eveneens trouw links. Ietwat meer gereserveerd was Nederland. Bepaald rechts stond Frankrijk, dat bij monde van Viviani telkens weer het gezag van de groote mogendheden en den Conseil tegenover de Assemblée hoog hield en tegenover Duitschland een strenge, onverzoenlijke houding bleef aannemen. Een middengroep vormden landen als Italië, Japan en Engeland. Engeland, gewoonlijk gesteund door zijn autonome koloniën, gaf vaak den doorslag, al beschikte het in den sceptischen Balfour niet over zulk een meeslependen spreker als Frankrijk in den sterken, overtuigenden, helderen Viviani. Men kreeg tijdens die zitting den indruk dat Engeland, zij het op zeer nuchtere, beredeneerde wijze, den Volkenbond toch goed gezind was en, zonder iets te willen forceeren, toch gaarne zou zien dat hij slaagde. Dikwijls zag men een opmerkelijken wedijver tusschen Engelsche en Fransche vertegenwoordigers om de populariteit, waarbij gewoonlijk Engeland het, zooal niet in welsprekendheid, dan toch wel in tact wist te winnen. Japan hield zich uiterst correct, doch voorzichtig en stil. Italië speelde een vrij ondergeschikte rol.

De Nederlandsche delegatie had, naar verluidde, besloten, al haar krachten te concentreeren op het tot stand brengen van het Internationale Gerechtshof, waaromtrent in deze zitting zou worden beslist. Het hof zou in den Haag moeten komen, naast het daar reeds gevestigde Hof van Arbitrage. Nederland, het land der vredesconferenties van 1899 en 1907, had in de voorbereiding van het ontwerp-statuut een werkzaam aandeel genomen en inderdaad betrof het hier een zaak van niet slechts groot algemeen, doch ook

specifiek Nederlandsch belang. Misschien is het aan het genoemde streven van onze delegatie toe te schrijven dat zij zich bij de behandeling van andere onderwerpen zoo uiterst behoedzaam gedroeg.

Het is nu noodig, aandacht te schenken aan de reeks beslissingen, tijdens de eerste zitting door de Vergadering van den Volkenbond genomen.

Zij dragen meest nog het karakter van een eerste begin en wel overwogen voorbereiding. Toch kon men wel degelijk reeds een duidelijk vorderend streven zien om het oorlogsgevaar onder controle te krijgen door een reeks van samenhangende voorzorgsmaatregelen. Het was als zag men een reeks drijvers bezig met een klopjacht, het oorlogszwijn opdrijvende van schuilhoek tot schuilhoek, in de verwachting dat men er binnen afzienbaren tijd in slagen zou, het beest onder schot te krijgen. Daarnaast werd ernstig gepoogd, op allerlei gebied internationale samenwerking tot stand te brengen.

De belangrijkste beslissing, tijdens deze zitting genomen, was wel de instelling van het Internationale Gerechtshof, die ik nader zal bespreken.

Beslissingen, genomen tijdens de eerste zitting van den Volkenbond.

I. *Organisatie en werkwijze.*

A. *De door den Bond aangenomen werkwijze* kenmerkte zich door een streven naar openbaarheid en in 't algemeen door een navolging van parlementaire methodes. Als voorbereiding van de openbare beraadslagingen dient een onderzoek in zes commissies, waarvan iedere zich met een bepaalde groep van onderwerpen bezig houdt; constitutie-kwesties en amendementen; technische organisaties, enz. Aan iedere commissie neemt iedere delegatie deel, doch zij kan dan voor de verschillende onderwerpen verschillende specialisten aanwijzen.

B. *De toelating van nieuwe leden* kwam in discussie. Als algemeene eisch is gesteld dat de Staten erkende grenzen hebben en een bestendige, vrije regeering; dat hunne bewapening niet overmatig zij en dat zij afdoende waarborgen hebben gegeven van hun oprechte bedoeling om hun internationale verplichtingen na te komen. Toegelaten werden Albanië, Oostenrijk, Bulgarije, Costa Rica, Finland en Luxemburg. Toelating was aangevraagd door Esthland, Letland, Lithauen en Georgië, doch tegen inwilliging

bestond bezwaar omdat hun grenzen nog niet vaststonden of hun regeering niet was erkend door de aangrenzende Staten. Wel echter werd hun het recht toegekend, zich in de technische organisaties van den Volkenbond te doen vertegenwoordigen.

Om gelijksoortige redenen kon ook Armenië niet worden toegelaten, zij het dat de Vergadering zich bezig hield met de vraag hoe aan dit ongelukkige land de vereischte veiligheid en onafhankelijkheid zou kunnen worden verzekerd.

Ook de verzoeken van Oekraine, Adzerbeidjan en Liechtenstein moesten worden afgewezen.

Door sommigen werd betoogd dat de afwezigheid van de Vereenigde Staten, Rusland en Duitschland een bron van zwakheid voor den Volkenbond was. Duidelijk werd toen uitgesproken dat men bereid zou zijn, Amerika de toetreding zooveel mogelijk te vergemakkelijken. Wat Rusland betreft, men verklaarde dat de Volkenbond in wezen een democratische organisatie is en dat daarom Rusland, zoo lang het niet een democratisch, op verkiezing steunend bewind heeft, niet kan worden toegelaten. En ten aanzien van Duitschland werd aangevoerd dat het geen behoorlijke waarborgen gegeven had dat het oprecht van plan was, zijn internationale verplichtingen na te leven.

C. *Wat de verhouding tusschen Vergadering en Raad betreft,* — men heeft een nadere regeling hiervan nog niet aangedurfd. Wel is in zekere mate de moreele meerderheid erkend, die de Vergadering èn aan haar ruimere samenstelling èn aan haar meer vertegenwoordigend karakter dankt: de Raad zal ieder jaar aan de Vergadering verslag uitbrengen van het werk dat hij heeft verricht.

Verder is na lange discussie over de periodes, waarvoor de 4 niet-vaste leden van den Raad verkozen zouden worden, deze kwestie aangehouden; voorloopig heeft men besloten, de leden voor één jaar te benoemen. Bij de benoeming heeft het beginsel ingang gevonden dat aan de niet-Europeesche landen meer aandacht moet worden geschonken: terwijl de reeds zitting hebbende leden voor België, Brazilië en Spanje werden herkozen, werd hun een vertegenwoordiger van China toegevoegd, ter vervanging van het lid voor Griekenland.

Tot den Raad werd het verzoek gericht, een Commissie in te stellen ten einde de verschillende op de Bondsconstitutie voorge-

stelde amendementen te onderzoeken en een andere speciale Commissie om de kwesties in verband met de verplichte registratie van verdragen te bestudeeren (dit laatste op voorstel van den heer Van Karnebeek).

D. *Besloten werd een drietal vaste technische organisaties te scheppen* ter behartiging van de economische en financieele vraagstukken, de doorvoerkwesties en de hygiënische aangelegenheden.

Een vaste consultatieve Commissie voor economische en financieele zaken zou worden ingesteld, die zich bezig zou houden met de toepassing door alle regeeringen van de aanbevelingen der Brusselsche Conferentie en het programma van een nieuwe economische en financieele conferentie zou voorbereiden.

De Vergadering nam een resolutie aan om bij alle landen aan te dringen op naleving van de Brusselsche beginselen en met name het beginsel dat het nationale vermogen uitsluitend voor productieve doeleinden mag worden aangewend.

Een algemeene conferentie heeft te Barcelona haar aandacht gewijd aan de vrijheid van doorvoer en verkeer. Zij zou een consultatief comité instellen dat zich zou bezig houden met doorvoervraagstukken enz. De Vergadering van den Volkenbond zou nu verder een scheidsgerecht instellen, dat in hoogste instantie de geschillen betreffende den doorvoer zou beslechten, totdat het Internationaal Gerechtshof definitief zou zijn tot stand gekomen. Men hoopte door samenwerking van behoorlijk geaccrediteerde specialisten onder de hoede van den Volkenbond het door den oorlog in verwarring geraakte internationale verkeer spoediger te kunnen herstellen.

De bestaande internationale Instelling voor openbare hygiëne, te Parijs gevestigd, zou de basis zijn van de hygiënische organisatie, welke de Bondsvergadering wilde tot stand brengen. Deze organisatie zou tusschen de bestaande internationale organisaties op hygiënisch gebied, het Internationale Arbeidskantoor, het Roode Kruis, philantropische lichamen edgl. zooveel mogelijk een doelmatige samenwerking in het leven roepen.

II. *Maatregelen ter voorkoming van oorlog.*

De Vergadering hield zich uit den aard der zaak ook en niet in de laatste plaats bezig met maatregelen, welker strekking zou zijn gewapende botsingen te voorkomen: de instelling van een interna-

tionaal gerechtshof, de beperking van bewapeningen en de werking van het economische wapen der blokkade.

A. Bij de behandeling van het door de consultatieve juristencommissie ontworpen statuut voor het Internationale Gerechtshof waren verschillende moeilijkheden te overwinnen.

De instelling in 1899 van een Hof van Arbitrage in Den Haag had nog zeer vele wenschen onvervuld gelaten. Het Hof was eigenlijk niet meer dan een blijvende omlijsting van een zeer groot aantal scheidsrechters; een milieu waarin van tijd tot tijd als een kortstondig evenement een internationale rechtspleging kon plaats hebben. Eigenlijk was het zelfs niet eens juist, te gewagen van *rechtspleging*. Immers scheidsrechters zullen vaak meer geneigd zijn, op te treden als bemiddelaars dan als preciese vertolkers van rechtsregels. Hunne uitspraken scheppen daardoor geen waardevolle precedenten, die tot de ontwikkeling van het internationale rechtsbegrip kunnen bijdragen. Bovendien is het 't eigenaardige van een scheidsgerecht dat het voor elk geschil opnieuw door keuze der partijen wordt samengesteld. Bij een Gerechtshof heeft men vaste, blijvende en boven de partijen staande rechters, die gaandeweg een zich ontwikkelende jurisprudentie kunnen vormen.

Tot het instellen nu van een Internationaal Gerechtshof *naast* het bestaande Hof van Arbitrage werd de noodige voorbereiding getroffen. Men nam aan dat in art. 13 van het Bondsverdrag het begrip arbitrage ruim moest worden opgevat en ook rechtspraak omvatte. Ten aanzien van de competentie had de Juristencommissie voorgesteld, het Hof toegankelijk te doen zijn voor alle leden van den Volkenbond, doch ook eventueel voor andere Staten ingevolge regelen, nader door den Raad vast te stellen. Zonder speciale overeenkomst zou dan het Hof, op verzoek van een belanghebbende partij, beslissingen kunnen nemen in alle *rechtsgeschillen* (différends d'ordre juridique) die tot onderwerp hebben: de uitlegging van een verdrag; een punt van internationaal recht; de aanwezigheid van eenig feit dat, als het bewezen was, de schending van een internationale verplichting zou daarstellen; de schadevergoeding, verschuldigd door de schending van zulk een verplichting; de uitlegging van een vonnis van het Hof. Bovendien zou het Hof kunnen kennis nemen van alle geschillen, waaromtrent zijn uitspraak mocht worden ingeroepen krachtens een algemeene of bijzondere overeenkomst van *partijen*.

Bij zijn uitspraken zou het Hof zich dan richten naar den inhoud van bestaande verdragen en verder naar de internationale gewoonte, de algemeene rechtsbeginselen der beschaafde volken, rechterlijke beslissingen en uitspraken van gezaghebbende juristen.

De Commissie voegde hierbij den wensch dat gestreefd zou worden naar een duidelijke vastlegging van internationale rechtsregelen, die bij deze internationale rechtspraak gevolgd zouden kunnen worden.

Over de competentie-kwestie bleek veel verschil van meening te zijn bij het behandelen van het advies der Juristencommissie in den Raad en in de IIIe Commissie der Vergadering.

Men meende dat aan het Hof een te ruime competentie was toegedacht.

Moest aan het Hof een voor alle Bondsleden *verplichtend* voorgeschreven rechtsgezag worden toegekend? Dat was de moeilijkste kwestie. Sommigen meenden dat de Staten door zulk een voorschrift al te zeer gebonden zouden zijn. Anderen daarentegen ijverden met grooten aandrang voor de verplichte rechtspraak.

Ten slotte besloot de Vergadering tot het volgende: Het protocol van bekrachtiging van het statuut door de Bondsleden zal een *facultatieve* clausule bevatten, welke voor de Staten de mogelijkheid openlaat, de verplichte rechtspraak van het Hof te aanvaarden voor zulke categorieën van geschillen en onder zulke voorwaarden van wederkeerigheid als zij zelven zullen aangeven. De Staten, die voor verplichte rechtspraak zijn, kunnen daarmede nu dus een begin maken.

Een andere lastige kwestie was de benoeming van de rechters. Op de Haagsche Vredesconferenties eischten de groote mogendheden voor zich de bevoegdheid op de rechters te mogen benoemen en de kleine mogendheden hadden tegen zulk een regeling bezwaar.

Voor deze moeilijkheid werd nu ook een oplossing gevonden.

Men kwam overeen dat de rechters zullen worden aangewezen bij meerderheid van den Raad zoowel als van de Vergadering uit een lijst van candidaten, voor ieder land opgesteld door de delegatie van dat land bij het Internationale Hof van Arbitrage te 's Gravenhage. Ieder land zal 4 candidaten kunnen voorstellen, waarvan hoogstens 2 van zijn nationaliteit.

(Blijkens onlangs gepubliceerde Reutertelegrammen zijn den

15den en 16den September de 11 rechters en 4 plaatsvervangende rechters gekozen. Ook Mr. Loder, de bekende Nederlandsche specialiteit op het gebied van internationale rechtspraak behoorde tot de uitverkorenen).

Ten slotte is het ontwerp door de Vergadering met algemeene stemmen aangenomen. Men is hiermede, na de Tweede Haagsche Vredesconferentie, een belangrijke stap verder gekomen.

Want men mag nu toch wel verwachten dat een flink aantal Staten zich al dadelijk aan de verplichte rechtspraak zal onderwerpen en dat hun getal zich onder aandrang van de reeds justiciabelen spoedig zal uitbreiden, eerst misschien met beperkingen, maar gaandeweg ook zonder deze.

B. De Volkenbond had reeds een *consultatieve Commissie voor de bewapening*, gesplitst in 3 Subcommissies voor bestudeering van militaire, maritieme en luchtvaartkwesties. Bovendien werd besloten een *gemengde consultatieve Commissie* in te stellen, waarin behalve militaire deskundigen ook politici, economisten, financiers en sociologen zouden zitting hebben, en welk lichaam aan den Raad de noodige voorstellen zou kunnen doen betreffende de beperking der bewapening, den aanmaak van oorlogsbehoeften door particulieren en den verkoop daarvan aan minder beschaafde volken. Tot de instelling van de niet zuiver-militaire Commissie is door Mr. Fock als Nederlandsche gedelegeerde den stoot gegeven op grond van de juiste overweging dat een streven naar *ontwapening* in een commissie van enkel militairen allicht minder goed zal worden behartigd. Den Raad werd verzocht om bij het Secretariaat een specialen documentatie-dienst in te stellen ten einde gegevens betreffende de bewapening der verschillende Staten te verzamelen. Voorts werd hij uitgenoodigd, de kwestie der particuliere wapenindustrieën te doen onderzoeken en bij alle Regeeringen aan te dringen op toetreding tot de Conventie van St. Germain betreffende uitoefening van toezicht op den handel in oorlogsbehoeften. Met 30 tegen 7 stemmen werd eindelijk besloten den Raad te verzoeken, *aan de Regeeringen het voorstel te doen om binnen de twee jaren, volgende op het eerstkomende financieele dienstjaar, het totaalcijfer der oorlogsuitgaven van dit dienstjaar niet te verhoogen.*

C. Volgens art. 16 van het Bondsverdrag wordt tegen de Bondsleden, welke in strijd met hun verplichtingen tot een oorlog hun

toevlucht nemen, de *economische blokkade* toegepast. Hieromtrent is thans het volgende beslist.

De Raad zou een *internationale Commissie* benoemen, om de vraagstukken betreffende de hanteering van dit economische wapen te bestudeeren. De Vergadering zou hare conclusies in de eerstvolgende zitting in overweging nemen.

In afwachting van een regeling zal, bij schending van het Bondsverdrag, de Raad dadelijk bijeenkomen om den toestand te overwegen. Hij deelt dan aan de Bondsleden zijne conclusies mede en de leden zullen verder de noodige stappen moeten doen om de Commerciëele en persoonlijke betrekkingen te verbreken. Alleen de humanitaire betrekkingen mogen blijven bestaan, zooals b.v. die tusschen de organisaties van het Roode Kruis.

III. *Andere vraagstukken, behoorende tot de taak van den Bond.*

A. In opdracht van de Vergadering heeft de Raad zich in verbinding gesteld met de Mogendheden, die het verdrag van Sèvres onderteekend hebben, om te overleggen wat ter *bescherming van Armenië* zou kunnen gebeuren. Tot een blijvend resultaat heeft dit echter nog niet geleid.

B. Voorts brachten de Bondsstaten tijdens de eerste zitting een belangrijke som bijeen om de *typhus-epidemie in Polen te* bestrijden.

De Raad nam de leiding der opium-bestrijding van Nederland over. Ook verzocht de Vergadering hem het toezicht te aanvaarden op de maatregelen tot *bestrijding van den handel in vrouwen en kinderen* en een onderzoekscommissie in te stellen inzake de uitzetting van vrouwen en kinderen uit Armenië, Klein-Azië, Turkije en de aangrenzende gebieden.

Aangezien de Vergadering het wenschelijk achtte *op het gebied van opvoeding en wetenschap een geest van internationale saamhoorigheid en samenwerking* te bevorderen, werd den Raad verzocht, de internationale actie in deze te willen steunen.

C. De *mandaten* gaven aanleiding tot veel gedachtenwisseling ook over de bevoegdheid van Vergadering en Raad ter zake. De Vergadering gaf den wensch te kennen: dat de mandatarissen een rapport zouden uitbrengen over het recente bestuur der hun toevertrouwde gebieden en dat de ontwerpen der mandaten gepubli-

ceerd zouden worden vóór hunne behandeling in den Raad. Verder werd er op aangedrongen dat de mandataris van zijn positie in militair noch in economisch opzicht misbruik zou maken. Naar aanleiding van een en ander heeft de Raad een speciale *commissie voor de mandaten* ingesteld.

Men onderscheidt mandaten A, B en C. De A-mandaten gelden voor gebieden, die vroeger tot het Turksche rijk behoord hebben (Arabië, Armenië, Mesopotamië, Palestina, Syrië, Smyrna). De bevolking wordt hier geacht, voor zelfstandigheid tot zekere hoogte geschikt te zijn. De mandataris moet er zich hier toe bepalen, haar met raad en hulp bij te staan. De B-mandaten hebben betrekking op streken in tropisch Afrika. Hier moet de mandataris zelf het bestuur voeren. Hij moet daarbij de vrijheid der inwoners erkennen, misbruiken bestrijden en vrijheid van handel voor de leden van den Volkenbond handhaven. De C-mandaten gelden voor de streken, gelegen bij Britsche dominions: voormalig Duitsch Z. W. Afrika, Duitsch N. Guinea en bijbehoorende eilandengroepen. Zij komen onder leiding van deze dominions. In het algemeen kan gezegd worden dat voor de bij de mandaten betrokken kwesties groote internationale belangstelling bestaat en dat vermoedelijk scherp zal worden toegezien op de wijze van tenuitvoerlegging.

Pro en contra den Volkenbond. De politieke toestand.

In menig opzicht geeft zoowel de formeele constitutie als de feitelijke positie van den Volkenbond stof tot kritiek.

Zeker is er alleszins reden om te pleiten voor zijn instandhouding, maar dit neemt niet weg dat minstens evenwel reden bestaat om aan te dringen op verbetering van zijn organisatie en zijn positie.

Voor zijn instandhouding valt aan te voeren:

1o. Er bestaat behoefte aan een wereldorgaan, dat het over de geheele wereld vertakte economische leven beschermen kan tegen nationale anarchie; een orgaan, waarin alle volken medezeggenschap moeten hebben. De Volkenbond is zulk een orgaan en geen ander orgaan van gelijke beteekenis valt daarnaast aan te wijzen.

2o. Naarmate een dergelijk supra-nationaal orgaan aan gezag en macht wint, wordt een vreedzame beslechting van rechts- en belangengeschillen tusschen de verschillende naties beter verzekerd, zoodat èn de ellende van oorlogvoering wordt vermeden èn

een enorme bezuiniging op bewapeningsonkosten wordt verkregen.

3o. Door het bestaan van een supra-nationaal orgaan wordt het tot stand komen van internationale maatregelen in het algemeen belang zeer bevorderd. (Sanitaire voorzieningen, bestrijding van opiumverbruik, onderdrukken van handel in vrouwen en meisjes edgl.).

Van een toenemend internationaal economisch financieel overleg mag bv. als resultaat verwacht worden dat het internationaal verkeerswezen en de internationale productie en distributie zullen worden bevorderd, met wegruiming van hinderlijke factoren.

Ook de verdere voortgang der sociale wetgeving zal door internationalisatie bevorderd worden. Tot dusver deed het verschillend peil van den socialen levensstandaard in de verschillende landen de bestaansvoorwaarden der concurreerende bedrijven op verschillende plaatsen onderling te veel afwijken. Als gevolg hiervan moest er in de verder gevorderde landen vaak van worden afgezien om op zichzelf wenschelijke sociale maatregelen tot stand te brengen. Bij toenemend internationaal overleg zullen de achterlijk gebleven landen zich in meerdere mate gaan richten naar de hooger ontwikkelde.

Daarmede zullen dan ook belangrijke oorzaken van internationale wrijving vervallen. Niet langer zal men het onverkwikkelijke verschijnsel waarnemen dat arbeidersgroepen van een bepaalde nationaliteit heftig gekant zijn tegen immigratie van arbeiders uit een ander land. De reden is hiervan meestal dat de levens- enloonstandaard der immigranten zoo enorm veel lager is, dat van hun intocht een algemeene drukking van het reeds bereikte peil wordt gevreesd.

5o. Het beginsel van gelijkheid, dat bij de toetreding van de verschillende volken tot den Volkenbond moet gelden, zal meer en meer de strekking hebben de nog bestaande ongelijkheid in de verhouding der rassen en de koloniale onderdrukking te doen verdwijnen. Hierop wijst ook reeds het door den Volkenbond aanvaarde mandaatsbeginsel.

Waarlijk, de voordeelen van het bestaan en de verdere perspectieven van den Volkenbond zijn zóó belangrijk dat het wel de

moeite waard is, *met alle kracht op te komen voor zijn instandhouding.* Niet het minst voor de kleinere en zwakkere volken [1]).

Intusschen is het voor sommige groepen van ontevredenen nog de vraag of het niet beter zou zijn, den Volkenbond maar eenvoudig te beschouwen als een hopeloos compromis met de hedendaagsche machten, steunende op individueele en nationale zelfzucht, en zich dan maar liever te wenden tot de Communistische Internationale te Moskou, die streeft naar de diktatuur van het proletariaat als definitieve waarborg voor de behartiging van de belangen der verdrukten overal ter wereld. Ter bereiking van het doel der Communistische Internationale zou het echter noodig zijn, te waden door de bloedzee van een wereldrevolutie. En dan nog is het te verwachten resultaat zóó vaag afgeteekend en zóó onzeker, dat het ook de ongunstigst gesitueerde massa's niet als een hoopvol verschiet bekoren kan. Zelfs de Sovjetrepubliek werd dan ook door de ijzeren logica der feiten tot compromissen genoodzaakt. Lenin zag zich gedwongen tot een verbroedering met het kapitalisme. Veel meer is blijkbaar te verwachten van een op concrete doeleinden gerichte direct practisch opbouwende actie. En daartoe biedt de Volkenbond gelegenheid. Het is een hoopgevend feit dat ook de sociaaldemocraten, gegroepeerd om de z.g. Tweede Internationale, Genève als wereldcentrum aanvaarden. Waren zij vroeger geneigd, de beteekenis en de kracht van het nationale leven te onderschatten, de oorlog heeft hen wat dit betreft een dieper inzicht gegeven. Zij zien nu in dat een aaneensluiting van alle democratische krachten om één internationaal centrum noodig is om de noodlottige kracht der ultra-nationale traditie te kunnen beheerschen en te boven te komen. Ook zij hebben de noodzakelijkheid van compromis en geleidelijke evolutie ten slotte moeten erkennen.

Niet zonder belang is de positie van wat men zou kunnen noemen de Katholieke Internationale, te Rome gezeteld, tegenover het centrum te Genève. Dat, behalve het gezag van Calvijn en Rousseau, nu ook dat van Wilson de beteekenis van Genève als modern supra-nationaal middelpunt schraagt, zal mogelijk ingaan tegen de wenschen der Roomsche priesterschap. Ook acht men te Rome natuurlijk in beginsel vrede tusschen de volkeren van verschil-

---

1) Vgl. H. Ch. G. J. van der Mandere, De Volkenbond en zijn belang voor Nederland.

lende talen alleen mogelijk op den grondslag van Christelijk solidarisme, gekweekt door Roomsch-Katholieke zielezorg. [1])

Doch ook deze geestelijke macht heeft in den tegenwoordigen tijd met compromissen genoegen te nemen. [2])

Anderzijds bestaat onder de leidende Europeesche politici meer dan vroeger neiging om door gezantschappen bij den Paus edgl. met de nog altijd belangrijke internationale organisatie der R.K. kerk goede betrekkingen te onderhouden.

Onder deze omstandigheden is het niet te verwonderen dat de R. K. kerk, ondanks allerlei principieele bezwaren, rustig meewerkt aan den opbouw van een internationale rechtsgemeenschap, waar het R. K. solidarisme slechts één der bepalende factoren is.

Ook door de nationale Protestantsche kerken is de beteekenis en de kracht van het internationalisme ingezien, blijkens de opmerkelijke Protestantsche pogingen om te geraken tot een wereldorganisatie van het Christendom. Wie weet, welke invloed hiervan nog eenmaal zal uitgaan. Al dergelijke internationaliseerende geestelijke stroomingen, — men denke ook aan andere wereldreligies, aan geestelijke bewegingen als Vrijmetselarij, New Thought en Theosophie, aan de internationale inwerking van wetenschap, kunst en wijsbegeerte —, alle uitingen van al-menschelijke associatiedrang hebben tegenwoordig bijzondere beteekenis verkregen. Ze helpen de voor de opkomst van den Volkenbond vereischte atmosfeer te vormen.

Nemen we aan dat behoefte bestaat aan een organisatie als thans de Volkenbond vormt, dan valt verder de vraag te beantwoorden: hoe zijn werking, zijn positie, zijn organisatie, zijn resultaten te *verbeteren?*

In de eerste plaats moet aandacht worden gewijd aan de gezagsvorming. Zonder een sterk gezag dat zich op doortastende wijze kan doen gelden, is de Volkenbond weinig waard, verheft hij zich weinig boven den vroegeren toestand van anarchie.

De opzet is in beginsel alleszins juist gedacht. Men heeft, zich richtende naar de ervaring, verkregen met den hedendaagschen

---

1) Vgl. de uitspraken van Z. D. H. Prins Bisschop Dr. Adam Haften von Klagenfurt, aangehaald in het Kath. Sociaal Weekblad van 25 Augustus jl.
2) Zie bv. de opmerkelijke beschouwingen over democratie in de Java-Post van 30 September jl.

parlementairen Staat, de machtige Staten blijkbaar willen bijeenbrengen in een leidend en uitvoerend College, den Raad, een Wereld-Regeering in aanleg. Daartegenover stelde men een controleerend lichaam, de Vergadering, vertegenwoordigende de kleinere nationale machten, zwak in materieel vermogen, doch geducht door het beproefde moreele wapen der openbare critiek: de kiem van een Wereld-Parlement [1]). Waar vroeger, zij het ietwat getemperd, het recht van den sterkste heerschte, heeft men het nog niet mogelijk geacht, direct een volledige verantwoordelijkheid van een Wereld-Regeering aan een Wereld-Parlement te construeeren. Doch als een eerste begin van erkenning van de rechten ook der kleinere en zwakkere volken heeft men aan de Vergadering het recht gegeven, door verkiezing 4 van de 9 zetels in den Raad te bezetten. Men mocht hopen, dat de Raad zou kunnen optreden als een orgaan, dat zoowel de materieele als de moreele macht der wereld vertegenwoordigde. Ook zijn toerusting met een permanent Secretariaat, waaraan een reeks bekwame en ijverige medewerkers werd verbonden, versterkte zijn positie, vergeleken bij die van ephemere lichamen als bv. de Haagsche Vredesconferenties.

Maar toch bleek aan het gezag van den Volkenbond nog heel wat te haperen.

Allereerst doordat nog ettelijke, waaronder een drietal zeer belangrijke Staten aan de wereld-organisatie ontbreken. Deze laatste werden ook in de Vergadering al genoemd: Amerika met zijn bevolking van 110 millioen, het rijkste land ter wereld met de machtigste bewapening ter zee; Rusland met zijn bevolking van 180 millioen en Duitschland met zijn ruim 50 millioen inwoners.

Was Amerika kennelijk bevreesd, dat het door den Volkenbond verhinderd zou worden ten volle van zijn sterke positie partij te trekken en stond het overigens nog als van ouds schuw en wantrouwig tegenover de verwikkelingen der oude diplomatie en haar internationale intriges, zoodat het zich fel bleef verzetten tegen een supra-nationaal gezag. Rusland was weer geïsoleerd door zijn bolsjewistische politiek. Het eene land te weinig, het andere land te veel doordrongen van internationalen gemeenschapszin. Duitschland en zijne bondgenooten werden bij de stichting van den

[1]) Theoretisch moge er bezwaar tegen zijn, den Raad en de vergadering resp. met een Regeering en een Parlement te vergelijken, praktisch ligt de analogie natuurlijk toch open en bloot.

Bond voorloopig van het lidmaatschap uitgesloten onder bepaling dat zij alleen zouden kunnen worden toegelaten als 2/3 der Bondsvergadering zulks goedkeurde. Inmiddels zijn Oostenrijk en Bulgarije in den Bond opgenomen. Duitschland heeft daartoe nog niet het verzoek gedaan, waarschijnlijk wel vermoedende dat het op een te groote oppositie zou stuiten. Misschien is echter tot Duitschland's toetreding de weg gebaand door het feit dat het in voldoening aan het vredesverdrag van Versailles vóór Mei van dit jaar een bedrag in goud gestort heeft als eerste termijn van de aan de Geallieerde Mogendheden verschuldigde schadeloosstelling.

Rusland zal ondanks de tegenwoordige toenadering tot de andere landen voorloopig wel zijn wantrouwige houding tegenover den Bond blijven bewaren. Maar wie weet welke verrassingen de opportunistische wendingen in zijn politiek nog zullen opleveren.

Wat Amerika betreft, door zijn afwezigheid in de Vergadering en den Raad van den Volkenbond heeft speciaal de resolutie betreffende de stabiliseering van de oorlogsbegrootingen veel van haar suggestieve kracht verloren. Immers de Amerikaansche marine, die vóór den oorlog verre bij de Britsche achterstond, heeft haar in de laatste jaren geheel overvleugeld en is nu de sterkste ter wereld geworden. Voor de groote Mogendheden en speciaal voor Engeland is het in deze omstandigheden allereerst zaak te weten, welke houding Amerika zal aannemen, voordat zij de hunne kunnen bepalen.

Vooral de *groote* Mogendheden worden in spanning gehouden. Want komt het voor de *kleinere* Staten bij internationale kwesties in zeer vele gevallen aan op hun goed recht of althans op een goede politieke verhouding tot de andere, met name de sterkere landen, zoodat voor hen de materieele macht secundair wordt, bij de *groote* Mogendheden, die in de eerste plaats door hun militair vermogen bij het internationale gebeuren een positie innemen, is de machtsverhouding een zaak van primaire beteekenis. Engeland met zijn over den heelen aardbol verspreid gebied heeft misschien bij een bevredigende oplossing wel het meest vitale belang.

De te Washington uitgeschreven ontwapeningsconferentie zal slechts kunnen slagen, wanneer de daar vertegenwoordigde groote Mogendheden met wederzijdsch goedvinden kunnen besluiten tot een fixatie van machtsverhoudingen. De heer Churchill heeft bv. al in het Lagerhuis te kennen gegeven dat Engeland in geen ge-

DE VERGADERING VAN DEN VOLKENBOND (1920).

De Vergadering gezien van de voorzitterstribune. Links het spreekgestoelte. De afgevaardigden zitten gerangschikt naar de landen, die alfabetisch zijn ingedeeld. Op zijde van de rijen banken zijn stoelen voor het personeel der delegaties. Op de eerste tribune de internationale pers. Daarboven publiek. De Nederlandsche delegatie zit in de achtste rij links.

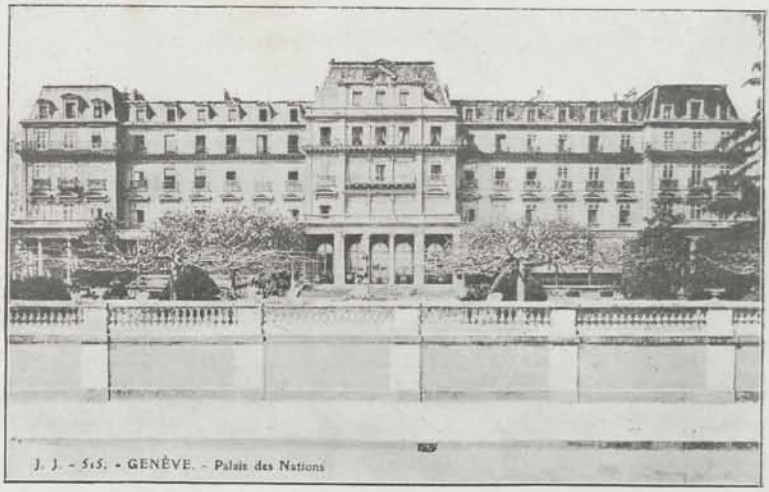

HET GEBOUW VAN HET PERMANENTE SECRETARIAAT
(PALAIS DES NATIONS) TE GENEVE.

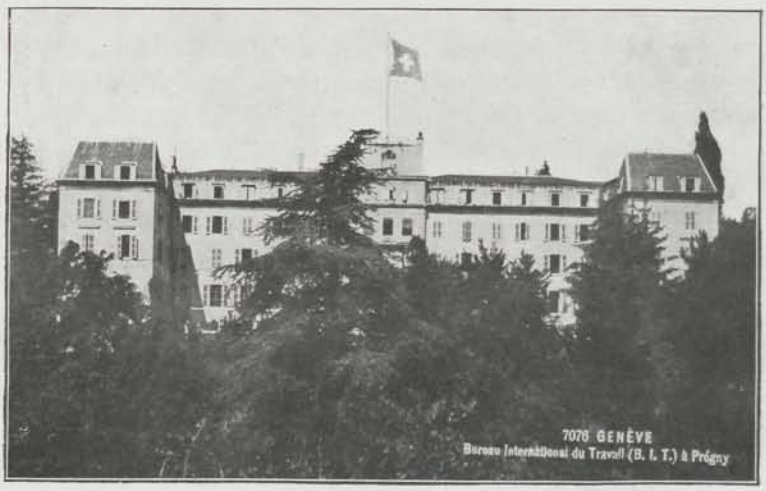

HET GEBOUW VAN HET INTERNATIONALE ARBEIDSBUREAU
TE PRÉGNY BIJ GENÈVE.

val genoegen kan nemen met een regeling, waardoor het een kleinere vloot zou hebben dan eenige andere Mogendheid. Het is niet onmogelijk dat Amerika zijn momenteelen voorsprong in vlootbouw zal willen opgeven, wanneer het zijn wensch vervuld kan krijgen dat het beginsel van de open deur in Oost-Azië weer wordt hersteld. Men weet dat Amerika zich ergerde over de agressieve houding, door Japan in China, Korea en Siberië aangenomen, waarbij dit laatste land steunde op zijn bondgenootschap met Groot-Britannië. Engeland zal zeker bereid zijn, alles te doen wat tot een overeenstemming met de twee andere groote vlootmogendheden (Amerika en Japan) leiden kan. Het laat zich voorloopig aanzien dat Japan het meest zal moeten opofferen — zijn Oost-Aziatische hegemonie — en vandaar dan ook de aarzeling, door zijn regeering tegenover de conferentie-plannen betoond. Misschien echter kan het door concessies op ander terrein tot vrijwillig toegeven worden overgehaald. De verzoenende houding, door de Japansche regeering in zake Shantoeng en Yap aangenomen, geven hoop dat een oplossing gevonden zal kunnen worden. Slagen de pogingen om te geraken tot een regeling van de Oost-Aziatische kwesties en een vaststelling van de vloot-verhouding, — enwaarom zou dit onmogelijk zijn? — dan komt inderdaad het ontwapeningsstreven op het terrein van het practisch bereikbare.

Tot zoolang zullen de kleinere Mogendheden in hoofdzaak een afwachtende houding moeten aannemen. Zij verkeeren op den duur in de noodzakelijkheid, de beweging, zij 't op een afstand, te *volgen* die door de groote Mogendheden inzake bewapening of ontwapening wordt aangegeven.

Het is dus duidelijk dat de resultaten van Washington voor één der grootste belangen van den Volkenbond, de ontwapening, van moeilijk te onderschatten beteekenis zullen zijn. Omgekeerd zou een mislukking van de samenkomst te Washington allerbedenkelijkste gevolgen kunnen hebben. Laten wij, ook voor Indië, hopen dat de dreigende wolken den Stillen Oceaan voorbijtrekken.

De vertegenwoordiging van Nederland en Indië te Washington zal wel niet nalaten om, zooveel in haar vermogen ligt, tot een oplossing mede te werken.

Het is wel eigenaardig dat te Washington beraadslagingen zullen worden gevoerd, die geheel in den Volkenbond thuis behooren, en, met uitzondering van Amerika, door Staten, leden van den

Bond. Misschien zal Amerika door het resultaat van dit overleg den Volkenbond weer nader komen. Het ware te hopen, want het toch al zoo lastige internationale overleg wordt buitengewoon bemoeilijkt doordat de Vereenigde Staten zich aan het algemeene instituut van belangenvereffening hebben onttrokken.

De Volkenbond heeft buiten zijn Bondskring nog een te groot niet aangesloten gebied.

Maar ook binnen zijn eigen kring laat zijn gezag nog te wenschen over. Soms desavoueerden de groote Mogendheden op wonderlijke wijze hare eigen vertegenwoordigers in den Raad. Zoo maakte dit hooge lichaam een dwaas figuur met zijn vrijwel vruchteloozen oproep aan alle Staten om gelden bijeen te brengen ter bestrijding van de typhus-epidemie in Polen. Gelukkig herstelde de Vergadering dit figuur eenigszins door staande de eerste zitting een bedrag van £ 140.000 bijeen te brengen.

Intusschen is het te verwachten dat nog meer dan eens de nationale Regeeringen zullen doen blijken dat zij weinig om de uitspraken van den Volkenbond geven. Begrijpelijk is het vooral bij de Regeeringen der groote Mogendheden, dat zij nog sterk hechten aan haar oude onafhankelijke en domineerende posities op het gebied der buitenlandsche betrekkingen. Hier herhaalt zich eenvoudig op internationaal gebied de afwerende houding die de Regeeringen binnenslands aannamen bij de vorderingen van het parlementarisme. Maar ook de Regeeringen der kleinere Mogendheden, misschien door het slechte voorbeeld aangemoedigd, toonden zich niet altijd even coulant tegenover den Volkenbond. Hier herhaalt zich de moeilijkheid, die de nationale Staat met het provincialisme had.

Behalve de Interparlementaire Unie, een vereeniging van parlementsleden van een groot aantal staten, hebben ook de in de verschillende landen gevestigde Volkenbondsvereenigingen ijverig gearbeid om het gezag en den invloed van den Volkenbond zooveel mogelijk te verbreiden door overal zijn beteekenis en zijn werk beter bekend te maken. Waar de economische toestanden in menig opzicht een internationale rechtsorde zoo dringend mogelijk *eischen*, is het een zaak van beteekenis, den belemmerenden invloed van de traditie te elimineeren en daarom is dan ook alle propaganda in den aangeduiden geest van positief nut. Zij is thans misschien meer den iets anders noodig.

Intusschen viel in het afgeloopen jaar te constateeren, dat nog in menig opzicht de Volkenbond niet zulk een rol kon spelen als met het oog op zijn doel en beginselen wenschelijk zou zijn geweest. Zoo viel de omvangrijke afwikkeling van het vredesverdrag van Versailles voor een groot deel buiten den kring zijner bemoeienissen, en werd zijn Raad eerst op het allerlaatst betrokken in de Opper-Silezische kwestie, — n.l. toen vrijwel geen andere uitweg meer te vinden scheen. Zoo bleef de strijd voortwoeden, die het gevolg was van de verdeeling van Turkije. Zoo bleef de Volkenbond buiten de kwestie der telegraafkabels in den Stillen Oceaan. Zoo hield hij zich buiten de gebeurtenissen in Albanië.

Herhaaldelijk kwam het streven tot uiting om den Volkenbond binnen een zoo eng mogelijk gebied te houden, zoo bijvoorbeeld toen in de eerste zitting de wenschelijkheid van een internationale bemoeienis met de grondstoffen-monopolies tot uiting kwam.

En mocht de meerderheid in den Volkenbond zelf al geneigd zijn tot ingrijpende beslissingen, dan zal zij toch altijd moeten denken aan de bepaling dat bij de beslissingen *eenstemmigheid* noodig is en aan het feit dat ieder land zich desgewenscht uit den Bond kan terugtrekken.

Waar het gezag van den Volkenbond naar buiten en naar binnen niet sterk staat, spreekt het vanzelf dat groote behoedzaamheid en matiging een eerste vereischte is voor de leden-Staten, die het ernstig met zijn verdere ontwikkeling meenen. Zoetjes aan, dan breekt het lijntje niet, — ons oud-Hollandsche beginsel, — is ook in dit hedendaagsche milieu ten volle van toepassing.

De correspondent der Locomotief wees er onlangs nog op (in September j.l.) dat de Raad van den Volkenbond het laatste jaar minder vaak vergaderde dan tevoren en duidelijk de neiging toonde om zich ten gunste van den Oppersten Raad der Geallieerden met een tweede plaats te vergenoegen. Hij voegde er echter bij: „Met deze vaststelling van het nog ondergeschikte karakter van den Volkenbond beoog ik geenszins de overtuiging uit te spreken dat deze gang van zaken voor den Volkenbond en dus voor de menschheid nadeelig is. Nog steeds is de oorlog niet geheel geliquideerd; het is mogelijk dat de toekenning van de liquidatie-rol aan den Volkenbond deze geheele instelling zou hebben in gevaar gebracht. Wanneer men eindelijk den geheelen toestand in wat kalmer

gemoedsstemming overzien en overwegen kan, zal misschien voor den Volkenbond het oogenblik aanbreken om ook in de groote vragen zijn gezaghebbend oordeel tot uiting te brengen".

Zoo is dus de algemeene situatie van den Volkenbond. Wat hij tot dusver onder moeilijke omstandigheden heeft kunnen tot stand brengen, heb ik hierboven geschetst. Zijn positie is teleurstellend in zoover nog niet een geheel verzekerd rechtsgezag boven de volken is gevestigd en nog veel ruimte bestaat voor onrecht en willekeur. Maar reden tot wanhopen is er niet. De Volkenbond en speciaal zijn Vergadering neemt tegenover de groote Mogendheden een veel meer beteekenende positie in dan thans b.v. de Volksraad tegenover de Indische Regeering of vroeger het Britsche Parlement tegenover de Britsche Kroon. Maar overal, onafgebroken en onweerstaanbaar, werkt de wet der evolutie. Dit moet ons ook waar het den Volkenbond betreft, moed en vertrouwen geven. Wij hebben nu verder onze blikken te richten op de toekomst.

Perspectieven voor de toekomst.

Sinds na den oorlog de Volkenbond in het leven werd geroepen, is hij op het gedachtenleven over heel de wereld een fascineerenden invloed gaan uitoefenen.

Het vraagstuk van den Volkenbond raakt ons in ons meest essentieele leven als moderne menschen. Als moderne menschen bewust geworden van onze persoonlijkheid, gelooven wij aan de mogelijkheid van verwezenlijking van wat als redelijk streven en ideaal, als schoonheid en waarheid, diep in ons leeft: wij gelooven in de vrijheid en in de mogelijkheid, mede te werken aan de evolutie der werkelijkheid ten goede.

De moderne menschheid heeft in de laatste eeuw het quantum harer kennis, dank zij harden arbeid opgevoerd tot een vroeger nog niet bereikte hoogte. Meer dan ooit te voren heeft zij de natuurkrachten aan haar willen onderwerpen. Maar ook heeft zij zich gewaagd aan nieuwe politieke en maatschappelijke constructies, zij heeft een wereld omvattenden economischen bouw in het leven geroepen.

En aan dit alles heeft zij met hart en ziel gewerkt omdat zij daarin haar hoogste vrijheid, d.i. de realisatie van hare hoogste verlangens hoopte te beleven. In de constructie van den modernen democratischen souvereinen Staat bereikte zij een zeer hoogen top van verwerkelijkte vrijheid. Wel bleef binnenslands nog menige

politieke strijd te voeren, weerspiegeling zoowel van traditioneele tegenstellingen als van nieuw ontstane belangenconflicten, maar herhaaldelijk konden op deze wijze vreedzame en verzoenende successen worden geboekt. Wel bleef buiten den lichtkring van het eigen vaderland nog de relatieve duisternis van het buitenland, doch bij het vorderende internationalisme, bij de machtige uitbreiding van internationale betrekkingen van allerlei aard leek gaandeweg de geheele wereld te vergroeien tot een samenhangend menschelijk samenzijn. Buitenslands kon men zich bijna even vlot en vrij bewegen en zijn belangen behartigen als in zijn eigen Staat.

Evenwel, reactionaire invloeden deden zich gelden en in 1914 brak de wereldoorlog uit.

Het internationale leven maakte een heftige crisis door.

En het is een nu van zelfsprekend geworden eisch: dat een nieuwe publiekrechtelijke organisatie *moet* worden geschapen, geschikt om de menschelijke wereldgemeenschap tegen aanslagen van de afzonderlijke Staten te beschermen. Het is slechts de consequentie van ons modern streven om onze vrijheid te verwerkelijken.

Wilson bracht de formule, welke dit uitdrukte, toen hij sprak van zijn bedoeling „to make the world safe for democracy".

Wie weet, welke geweldige krachtsinspanning iedere verandering in politieke organisatie placht te eischen, zal zich niet verwonderen dat het streven naar een rechtsgezag boven de tot dusver oppermachtige staten een uiterst zware wrijving van allerlei tegenwerkende factoren heeft te overwinnen. Zoo zwaar — dat het menigeen bang om 't hart wordt. En we zien ook al teekenen van twijfel, ja van pessimisme, dat soms aangroeit tot vertwijfeling aan heel het essentieele streven onzer moderne beschaving. Terwijl men zich bewust wordt dat democratie in een souvereinen Staat den burger nog de volle vrijheid niet schenkt, laat men de hoop op verbetering varen; men werpt zich op een wereldloochenende levensbeschouwing, op nevelachtige mystiek, of op een egoïstisch en onvruchtbaar verzamelen van kennis; en parallel aan dit alles gaat een destructieve revolutie-stemming of een ruw en hardvochtig najagen van bezit en van ongelimiteerde genietingen in de meest divergeerende richtingen. Wanhoop, apathie, verbittering, verhardheid bedreigen als een reeks van afschuwelijke kwalen de menschheid.

Het is inderdaad voor onze wereld- en levensbeschouwing van het grootste belang, een centrum te vinden, waarom wij onze gedachten en daden kunnen samentrekken; een begrijpelijk doel voor de steeds voortgaande evolutie der menschelijke samenleving.

En dit centrum, dit doel is te vinden in den Volkenbond, of liever: in het Palladium der vrijheid, dat achter de nog onvolmaakte vormen van den Bond verborgen is.

Mits dan ook met vastberaden ernst overal de ontzaggelijk groote en zware taak ter hand wordt genomen om de belofte te verwezenlijken, die in de stichting van den Volkenbond is opgesloten.

Zoo ongeveer zou men den gedachtengang van den modernen pragmatischen geest kunnen kenschetsen. En, dit is zeker, deze gedachtengang is zoo rijk aan reëele perspectieven voor de toekomst dat wij gedwongen worden ons zelf af te vragen, ieder voor zich zelf: wat is *mijn* standpunt in deze alomvattende evolutie tot een wereldsynthese?

September 1921.

Het bestaansrecht der Nederlandsch-Indische Olie-industrie.

door

A. J. KLUYVER.

„Ein weiteres Problem, das Kopraproduktion und Koprahandel in sich bergen, *ist die unverkennbare Tendenz zur Industrialisierung der tropischen Agrargebiete, wenigstens auf dem Spezialgebiete der Oelerzeugung*, indem dort aus Grunden der Erhaltung der Produktionskraft immer mehr auf eine weitestgehende Verarbeitung der Kopra zu Oel gedrungen wird, eine Tendenz, die bei restloser Verwirklichung zum Ausscheiden der Kopra aus der Reihe der Welthandelsgüter führen würde".

Max Birk, Kopraproduktion und Koprahandel (*1913*).

Het is van algemeene bekendheid, dat de toestand, waarin de industrie der plantaardige oliën [1]) hier te lande zich momenteel bevindt, weinig rooskleurig is.

Het is nu zeer verklaarbaar — maar ook zeer betreurenswaardig —, dat de publieke opinie uit de ongunstige financieele positie der betrokken maatschappijen de conclusie trekt, dat de olie-industrie hier te lande na beëindiging van den oorlogsconjunctuur geen bestaansrecht meer zou hebben. Deze meening wordt dan nog zeer versterkt door allerlei, vermoedelijk van niet geheel onbelanghebbende zijde verspreide berichten, die sinds eenigen tijd in de

1) Wanneer hier verderop over „olie" gesproken wordt, zal daarmede steeds plantaardige (vette) olie worden bedoeld. Het is te betreuren, dat deze opmerking hier niet kan worden gemist tengevolge van het steeds meer veld winnende gebruik om benamingen als „oliemarkt", „oliefondsen" te bezigen, waar petroleum-markt en petroleumfondsen worden bedoeld. Deze slechte vertaling van in de Engelsche financieele persberichten voorkomende termen is intusschen al niet minder afkeurenswaardig, dan het gebruik van het afschuwelijke germanisme „aardolie", voor petroleum, waaraan helaas de Nederlandsche Regeering door de oprichting der Djambi-*aardolie*maatschappij eveneens al meedoet.

Indische dagbladen circuleeren en die aldaar naarstig in den geest van „hebben wij het niet altijd gezegd" worden gecommentarieerd.

Het is ons bekend, dat deze opvatting niet alleen bij „the man in the street" wordt aangetroffen, maar ook bij vooraanstaande personen op ambtelijk gebied, van wie het wel en wee der olie-industrie ten deele afhankelijk is. Ook bij directies van de groote banken en in het algemeen in alle handelskringen, heerscht nagenoeg zonder uitzondering hetzelfde inzicht.

Het moet nu wel zeer vermetel schijnen tegenover een zoo eenstemmige meening het tegendeel staande te willen houden.

Als wij in het onderstaande hiertoe toch een poging zullen wagen, dan geschiedt dit in de overtuiging, dat de algemeene meening niet gebaseerd is op een onjuiste conclusie uit de voor den out-sider beschikbare gegevens, maar dat veel meer in de onjuistheid van deze gegevens de verklaring van het verschijnsel te zoeken is.

Al te grif toch zijn berichten uit verdachte bron door het publiek als waarheden aanvaard.

Door deze meer of minder gefantaseerde mededeelingen recht te zetten en door te trachten ook verder de bestaanskansen eener inheemsche olie-industrie in een juister daglicht te stellen, meenen wij — meer dan aan de betrokken maatschappijen, wier financieele „standing" hier uiteraard geheel buiten beschouwing blijft — aan Nederlandsch-Indië in haar geheel een dienst te bewijzen. Dat toch een in goede banen geleide inheemsche olie-industrie ook op den duur zeer veel tot de verhooging der welvaart van deze landen zal kunnen bijdragen, staat voor ons vast.

Vanzelfsprekend kan het niet ons doel zijn hier een uitgewerkte rentabiliteitsberekening te geven, waaruit de mogelijkheid eener winstgevende exploitatie van een inheemsch oliebedrijf zou moeten blijken. De waarde van een dergelijk prospectus-gecijfer is in den regel zoo betrekkelijk, dat er voor den scepticus toch altijd nog voldoende ruimte overblijft om zijn twijfel te handhaven. Wel kunnen wij niet hopen, op andere wijze deze scepsis te overwinnen, maar door een simpele belichting van de belangrijkste in aanmerking komende factoren, vertrouwen wij toch althans enkele voor rede ontvankelijke lezers tot herziening van hun oordeel te kunnen brengen.

Op den voorgrond willen wij stellen, dat aangezien klapperolie naar schatting 80-90% van de totale olieproductie der Indische oliefabrieken uitmaakt, wij uitsluitend aandacht zullen schenken aan de inheemsche klapperolieproductie. Wel zijn wij overtuigd, dat de bereiding van sommige andere oliën hier te lande eveneens alle reden van bestaan heeft, maar dit neemt niet weg, dat een inheemsche olie-industrie van eenigszins belangrijken omvang staat en valt met de rentabiliteit van het klapperoliebedrijf. Daarom zal dit speciale bedrijf in onze beschouwingen geheel op den voorgrond treden, terwijl slechts hier en daar met een enkel woord iets over de fabricatie der andere oliën zal worden gezegd.

Wij willen dan onze beschouwingen aanvangen door in het kort iets mede te deelen over de rol, die de klapperolie geleidelijk in de wereldhuishouding is gaan spelen. Nadat daarbij de geweldige omvang van het wereldverbruik aan klapperolie zal zijn gebleken, zal dan de vraag onder de oogen worden gezien in hoeverre de bereiding van de klapperolie in de productielanden der grondstof geacht kan worden voordeelen af te werpen boven de bereiding in de oude industrieele landen, die tot op heden nog het belangrijkste afzetgebied voor het te winnen halffabrikaat: de ruwe olie, zijn.

a. De ontwikkeling van het wereldverbruik aan klapperolie.

Bij de enorme beteekenis, welke de klapperolie van oudsher heeft voor de huishouding der bewoners van de tropische gebieden, waar *Cocos nucifera* L. op groote schaal in cultuur is gebracht, behoeft hier niet lang te worden stilgestaan. Er kan mee worden volstaan op te merken, dat het verbruik aan klapperolie uit dien hoofde — dat wellicht de helft of meer van het wereldverbruik bedraagt — zeker eer stijgende dan afnemende is. De toeneming van het totale bevolkingscijfer in nagenoeg alle in aanmerking komende landen en het feit, dat het vetverbruik van den mensch in zooverre een „Luxuskonsum" kan worden genoemd, omdat het zeker stijgt naarmate de materieele welstand der verbruikers toeneemt, vormen een afdoende garantie, dat het klapperolieverbruik in de productielanden der grondstof op zijn minst genomen op het huidig peil zal blijven gehandhaafd.

Intusschen wordt in dit verbruik nog slechts voor een onbelangrijk deel door de op Westersche leest geschoeide olie-industrie voor-

zien, terwijl het overgroote deel op primitieve wijze door de bevolking zelve wordt bereid.

Om deze reden kan een nadere beschouwing van dit deel van het wereldverbruik gevoegelijk achterwege blijven, Ons interesseert toch hier alleen, hoe de afzet der op fabriekmatige schaal gedreven klapperoliebedrijven zich laat aanzien en deze zijn, zooals reeds gezegd, daarvoor nagenoeg geheel op de verwerking van hun product door de groote industrieën in Europa, Amerika en Japan aangewezen.

Wij willen nu hieronder de geschiedenis van de industrieele toepassing der klapperolie snel doorloopen.

Men kan daarin drie perioden onderscheiden. De eerste periode, van 1820 tot ongeveer 1860, is diegene, waarin de klapperolie hare bruikbaarheid voor verschillende industrieele doeleinden bewees en zich daardoor een vaste positie op de wereldmarkt veroverde. De tweede periode van 1860-1890 is het tijdperk van geleidelijke toeneming van dit verbruik vooral door de zeepindustrie, terwijl de periode van 1890 — heden gekenmerkt is door de enorme stijging van het verbruik, doordat men er in geslaagd was de klapperolie voor de bereiding van spijsvetten geschikt te maken.

Wij zullen deze drie perioden hieronder afzonderlijk beschouwen en hare beteekenis met eenige cijfers nader toelichten.

De eerste periode werd ingeluid met de verscheping van een partijtje klapperolie van Colombo naar Engeland in 1820. [1]) Geleidelijk vond de klapperolie (in Holland meest als cocosvet aangeduid) steeds meer toepassing in de zeepindustrie, hoewel het cocosvet daar aanvankelijk wegens den eigenaardigen geur, die de er uit bereide zeepen verkregen, niet erg gewild was. Later slaagde men er evenwel in dit euvel te overwinnen.

In 1832 gelukte het, het in Europa vaste cocosvet door persen in sterke hennepen zakken te scheiden in een vloeibare olie, die voor verlichtingsdoeleinden kon dienen en in een vaste fractie, die in de kaarsenindustrie (voor de vervaardiging der oude vetkaarsen, wel te verstaan) toepassing vond.

Voor al deze toepassingen, maar dan toch in de eerste plaats voor de zeepfabrikatie verwierf de klapperolie zich in Europa een steeds

---

1) Zie: J. Ferguson, Coconut Planter's Manual or „All about the Coconut Palm" 4th Ed. Colombo (1907) p. 5.

toenemende afzet, wat o.m. door onderstaande cijfers wordt geïllustreerd.

De invoer van klapperolie in Engeland, van uit welk land ook de overige Europeesche landen toentertijd grootendeels werden voorzien, bedroeg namelijk:

in 1820	417.650	Ned. ponden.
in 1830	426.700	Ned. ponden.
in 1840	2.121.400	Ned. ponden.
in 1850	4.901.950	Ned. ponden.
in 1855	12.627.500	Ned. ponden.

Omstreeks 1855 begon de belangstelling der Europeesche fabrikanten voor de klapperolie meer algemeen te worden, wat behalve uit de bovenstaande cijfers ook volgt uit het feit, dat omstreeks dien tijd de eerste meer belangrijke verschepingen naar Amsterdam en Rotterdam plaats vonden [1]). De in deze plaatsen ingevoerde olie was echter hoofdzakelijk van Ceylon en Cochin afkomstig en grootendeels voor doorvoer naar Duitschland bestemd.

Voor 1861 werd de totale invoer van klapperolie in Engeland en Nederland reeds op 60.000.000 Ned. ponden geraamd [2]). De belangrijke prijsstijging, die klapperolie in deze periode onderging van *f* 400.— per ton in 1832 tot *f* 700.— in 1861 is een duidelijke aanwijzing, dat de productie bij de vraag achterbleef. Als een gevolg hiervan begon men dan ook in vele streken van Oost-Azië uitbreiding aan de klappercultuur te geven.

Gedurende deze geheele periode en ook nog gedurende de daarop volgende periode bleef de uitvoer van klapperolie uit Nederlandsch-Indië zeer onbelangrijk. Dit hield verband met het feit, dat men in Cochin en op Ceylon veel deugdelijker houten fusten („pipes") wist te vervaardigen dan hier te lande. De gebrekkige emballage der Nederlandsch-Indische olie gaf aanleiding tot veel lekkage, waardoor de olie als lading zeer weinig gewild was, wat ongetwijfeld zeer belemmerend op den olie-uitvoer van deze landen heeft gewerkt.

Omstreeks 1860 had de klapperolie zich een vaste plaats in de Europeesche zeepindustrie veroverd.

---

1) Zie F. W. T. Hunger, Cocos nucifera, Amsterdam 1920 p. 349.
2) J. J. Reyst, Het Kokosvet, Diss.-Leiden 1905.

Gedurende *de tweede periode*, van 1860-1890 nam de vraag naar klapperolie voor deze toepassing nog steeds toe.

De primitieve bevolkingsindustrieën van Ceylon en Malabar, die tot dusver nagenoeg alle naar Europa geëxporteerde klapperolie hadden geproduceerd, namen nog steeds in beteekenis toe, zooals uit onderstaande uitvoercijfers voor Ceylon blijkt [1]).

In 1850 32.782 cwts (± 1600 ton)
In 1860 124.480 cwts (± 6200 ton)
In 1870 135.659 cwts (± 6700 ton)
In 1890 83.605 cwts (± 4200 ton).

Van de Malabarkust werd in 1850 naar Engeland verscheept 85.096 cwt klapperolie [2]), in 1890 was deze hoeveelheid tot ruim 200.000 cwt gestegen.

Toch vermocht de stijging in den klapperolie-export geen gelijken tred te behouden met de steeds stijgende vraag der zeepindustrie.

Het lag voor de hand, dat de Europeesche olie-industrie, in de eerste plaats de Fransche en Duitsche industrie, ging overwegen of zij niet aan de productie van klapperolie kon deelnemen. De mogelijkheid hiertoe bleek alleszins aanwezig, doordat het van oudsher onder den naam van copra (kopperah) bekende gedroogde endosperm van de klappervrucht zich zeer wel liet verschepen en hieruit in Europa de olie kon worden gewonnen.

De tweede periode is dan ook gekenmerkt door het feit, dat naast de geleidelijk toenemende klapperolie-export uit de tropische landen zich een copra-export begon te ontwikkelen.

Tot het jaar 1890 verkreeg deze copra-uitvoer nog slechts bescheiden afmetingen, zooals onderstaande uitvoercijfers voor Ceylon aantoonen:

1860 13.766 cwts (± 650 ton)
1870 40.639 cwts (± 2000 ton)
1891 45.669 cwts (± 2820 ton).

De groote beteekenis van de ontwikkeling eener klapperolie-industrie in Europa, die geïmporteerde copra verwerkte, was ech-

---

1) Cijfers ontleend aan: Ferguson's Ceylon Handbook and Directory for 1919—20 Colombo 1919.
2) J. Forbes Royle, The Fibrous Plants of India, London, 1855.

ter gelegen in het feit, dat daardoor groote klappergebieden voor de deelneming aan de productie werden ontsloten, welke tot dusver, hetzij omdat de vereischte factoren voor den groei eener bevolkingsolie-industrie ontbraken, hetzij omdat het overzeesche olie-transport op te groote moeilijkheden afstuitte, van geen beteekenis waren geweest.

Van uit Nederlandsch-Indië hadden de eerste copra-verschepingen plaats in 1872 van Sumatra's Westkust, waarop in 1873 een zending uit Celebes volgde. Eerste in 1884 vond de eerste copra-uitvoer van Java plaats.

Het einde van de tweede periode geeft echter reeds een snelle opleving van den copra-uitvoer uit Ned.-Indië in haar geheel te zien. De uitvoercijfers toch waren:

1884 ± 600 ton
1885 ± 1650 ton
1888 ± 5000 ton
1890 ± 12000 ton.

Ook andere landen, zooals de Philippijnen, de Zuidzee-eilanden enz. beginnen in deze tweede periode met den copra-uitvoer, terwijl de Europeesche olie-industrie zich steeds in meerdere mate op de copra-perserij toelegde.

Aldus werd het fundament gelegd voor de grondstofvoorziening op reusachtige schaal, welke noodig zou worden om de phenomenaal snelle ontwikkeling van het klapperolieverbruik in de derde periode mogelijk te maken.

De derde periode van 1890 tot heden werd ingeleid door de succesvolle proefnemingen, welke tusschen 1880—1890 waren genomen om de ruwe klapperolie van reuk en smaak te bevrijden en haar in een zuiver wit, geruimen tijd houdbaar, vet om te zetten. In 1885 slaagde *Dr. Schlinck* te Ludwigshafen er in een alleszins bevredigend procédé hiervoor uit te werken en daardoor was voor de klapperolie een geheel nieuw onmetelijk afzetgebied geopend, namelijk als grondstof voor de fabricatie van vetten voor de menschelijke consumptie.

Om de beteekenis van dit feit naar waarde te kunnen schatten moet een oogenblik worden stilgestaan bij de opkomst der margarine-industrie, die als wellicht geen andere zaak een revolutie in de volksvoeding der Westersche landen heeft teweeggebracht.

In 1869 begon de Fransche chemicus *Mège-Mouriés*, naar aanleiding van een van Napoleon III ontvangen opdracht uitgebreide proefnemingen om te komen tot de samenstelling van een kunstmatig, wat voedingswaarde, uiterlijk, en smaak aangaat, zooveel mogelijk met boter overeenkomend vetproduct. Reeds in het volgende jaar slaagde *Mège-Mouriés* er in dit vraagstuk tot oplossing te brengen. Uit oleo-margarine — het bij relatief lage temperatuur smeltende deel van de rundertalk — en melk, benevens zout en wat kleurstof wist hij inderdaad een boterachtig product te bereiden.

Daar dit product, dat de naam margarine verkreeg, tegen belangrijk lageren prijs dan boter kon worden verkocht, veroverde het zich snel een ruime plaats onder de voedingsmiddelen der minder goede bevolking, terwijl het op den duur ook bij de meergegoede bevolking ingang vond. Terwijl het vooral bij deze laatste in de plaats kwam van een deel der boterconsumptie, vormde de margarine voor de minder gegoede bevolking veel meer een supplement dan een substituut der toentertijd gebruikelijke vetvoeding. Het staat dan ook vast, dat de vetconsumptie per hoofd van de bevolking in de Europeesche landen sinds de invoering der margarine belangrijk is toegenomen.

Het kan geen verwondering baren, dat de margarine-industrie zich snel in Europa verspreidde. Behalve dat nabij Parijs spoedig na *Mège-Mouriés'* vinding een vrij groote fabriek werd geopend, werden reeds in 1874 fabrieken in Duitschland (te Frankfurt a.M.) en in Italië (te Milaan) gesticht, in 1876 een fabriek in Denemarken, terwijl later de margarine-industrie in vele andere landen, ook in Holland, tot grooten bloei geraakte.

De enorme vlucht, welke de margarine-industrie nam, had echter tengevolge, dat de prijs van talk en andere dierlijke vetten snel steeg en men dus naar andere grondstoffen begon uit te zien. Wel ging men er reeds vrij spoedig toe over een deel der oleomargarine door plantaardige oliën te vervangen, maar met oog op de consistentie kon dit slechts in beperkte mate geschieden.

Als men met dit alles rekening houdt, zal men zich eenigszins een voorstelling kunnen maken van de beteekenis van de uitvinding, die bewerkte, dat men het door zijn geur, smaak en groote ontvankelijkheid voor bederf voor de consumptie onbruikbare cocosvet in een reukeloos wit, goed houdbaar vet kon omzetten. Op groote schaal werd het cocosvet dan ook in de margarine-industrie in-

gevoerd, in den eersten tijd ter gedeeltelijke vervanging der dierlijke vetten, later steeds meer voor de fabrikatie der plantenboters, welke geheel zonder dierlijke vetten werden samengesteld. Daarnaast burgerde het gebruik van enkel zuiver cocosvet voor braden en bakken zich steeds meer in (Palmin, B. U. K. Delfia).

Welke afmetingen het klapperolieverbruik voor de bereiding van margarine, plantenboter en braadvet, naast de behoefte der meer geleidelijk groeiende zeepindustrie in de jaren 1890-1913 aannam blijkt het duidelijkst uit de uitvoercijfers voor klapperolie en copra der belangrijkste tropische productielanden.

Daarbij moet er dan nog de nadruk op worden gelegd, dat de ontwikkeling van den copra-uitvoer die van den klapperolie-uitvoer vele malen overtrof. Dit is zeer verklaarbaar, als men bedenkt dat het onmogelijk was de bevolkingsolie-industrieën in de tropische productielanden in het vereischte snelle tempo te ontwikkelen. Het lag dus voor de hand, dat de gevestigde Europeesche klapperolieindustrie, voor wie capaciteitsuitbreiding dank zij de hooge vlucht der machine-industrie een betrekkelijk eenvoudig probleem was, in de eerste plaats van den gang van zaken profiteerde. Toch — en daarop moge reeds nu even de aandacht worden gevestigd — begint in deze periode, ook vóór den oorlog, de ontwikkeling eener machinale olie-industrie, op Westersche leest geschoeid, in de tropische productie-landen zich af te teekenen. Doch hierover later meer.

Allereerst willen wij de enorme ontwikkeling van de vraag naar klapperolie in deze laatste periode door eenige cijfers staven.

UITVOER VAN CEYLON [1]).

Jaar	Klapperolie in tonnen [2])	Copra in tonnen.
1891	20.470	2.320
1896	?	3.677
1897	?	7.381
1898	?	37.192
1899	16.220	23.905

1) De cijfers voor de copra zijn ontleend aan M Birk, Kopraproduction und Koprahandel, Jena, 1913 p.. 152.
2) Cijfers eenigszins afgerond.

UITVOER VAN CEYLON (vervolg).

Jaar	Klapperolie in tonnen	Copra in tonnen.
1900	22.150	18.059
1903	33.260	34.713
1906	26.950	21.212
1910	30.980	35.713
1913	27.350	55.865

UITVOER VAN NEDERLANDSCH-INDIË [1]

Jaar	Klapperolie in tonnen	Copra in tonnen.
1891	3.530	69.076
1896	2.381	52.832
1897	1.732	23.715
1899	1.581	97.627
1900	2.901	93.724
1903	3.159	74.009
1906	2.571	120.081
1910	1.707	248.148
1913	1.681	229.339

UITVOER VAN DE PHILIPPIJNEN [2]

Jaar	Klapperolie in tonnen	Copra in tonnen.
1899	practisch nihil	14.047
1900		37.081
1903		97.630
1906		66.158
1910		115.285
1912		169.342
1913	4.931	113.055

1) Cijfers ontleend aan F. W. T. Hunger, Cocos nucifera A'dam 1920. Tabellen.
2) Cijfers ontleend aan H. O. Jacobson, Coconuts in the Phillippine Islands, Gov. Publ. Manila 1914 p. 10. Vroegere cijfers zijn niet beschikbaar. De terug. gang van den copra-export in 1913 t. o. van 1912 wordt aan gedeeltelijke oogst. mislukking tengevolge van de buitengewone droogte in 1912 toegeschreven.

Ten overvloede laten wij dan hier nog volgen het aan *P. Preuss*, Die Kokospalme und ihre Kultur, Berlin (1911) ontleend overzicht van de copra-exporten van de belangrijkste Aziatische productielanden.

Preuss geeft de volgende cijfers voor dezen uitvoer:

1896	116.644	ton
1897	101.098	,,
1898	110.476	,,
1899	160.749	,,
1900	168.656	,,
1901	131.939	,,
1902	210.496	,,
1903	209.096	,,
1904	165.355	,,
1905	286.134	,,
1906	201.087	,,
1907	237.237	,,
1908	352.568	,,
1909	325.696	,,
1910	426.965	,,

Als wij hieraan nog toevoegen, dat dit cijfer voor 1913 begroot werd op 537.424 ton [1]), dan mag men uit al het voorafgaande wel concludeeren, dat — afgezien van geringe natuurlijke fluctuaties — gedurende de laatste twintig jaren vóór den oorlog een steeds wassende stroom van klapperolie, tendeele in natura, voor het grootste deel echter in copra aanwezig, zich uit de tropische landen over Europa en Amerika uitstort.

Bestaat er nu reden om aan te nemen, dat bij een normale wereldontwikkeling het klapperolieverbruik omstreeks 1913 zijn hoogtepunt zou hebben bereikt?

Deze vraag moet teneenenmale ontkennend worden beantwoord en wel op grond van het hieronder volgende.

Men kan zeggen, dat het Europeesche en Amerikaansche kapitaal eerst tegen 1910 de geweldige beteekenis van de steeds stijgende klapperolie-consumptie ten volle begint te beseffen. Bij de klapperolie-verwerkende industrieën wordt een duidelijke ongerustheid

1) Zie Indian Report on Oil Seeds. London (1920) p. 142.

waarneembaar of in de toekomst de bestaande klapperaanplantingen wel in staat zullen blijken aan de steeds toenemende vraag naar olie te voldoen. Uitbreiding der klapperaanplantingen wordt in alle landen de leuze. Allerwege wordt de kapitaalbelegging in klapperondernemingen als zeer veilig aanbevolen. Een insider als Sir *W. H. Lever* — de tegenwoordige Lord *Leverhulme* — schreef in 1912:

> „I know of no field of Tropical Agriculture, that is so promising at the present moment as coconut planting and I do not think in the whole world there is a promise of so lucrative an investment of time and money as in this industry." [1]).

Dat dit niet enkel woorden voor hem waren, had hij reeds bewezen, doordat zijne firma — de wereldbekende Lever Bros —eenige jaren tevoren groote kapitalen in klapperaanplantingen op de Solomon-eilanden en in West-Afrika had gestoken.

Typisch komt deze verhoogde belangstelling voor de klappercultuur ook tot uiting in de zeer uitgebreide aan *Cocos nucifera* gewijde literatuur, die in deze jaren het licht ziet. Wij noemen hier slechts in Frankrijk: Prudhomme (1906), Adam (1915), Hubert (1906); in België: Collet (1913); in Engeland: Smith and Pape (1912), Belfort and Hoyer (1914); in Duitschland: Preuss (1911), Birk (1913); in Nederland en Nederlandsch-Indië: Bull. Kol Museum No. 41 (1909), Bolten (1908), Kaliwarang (1913) en in de Philippijnen Copeland (1914) [2]).

Wij willen den lezer niet vermoeien met een bloemlezing te geven van de lofliederen, die door al deze auteurs op de economische perspectieven der klappercultuur — dat wil dus in laatste instantie zeggen: op het toenemend klapperolieverbruik — zijn aangeheven.

Een tweetal representatieve uitingen mogen hier evenwel plaatsing vinden. Zoo schrijven bijv. *R. Belfort* and *A. J. Hoyer* in hun „All about Coconuts" op pag. 7 en 8:

> „The universal demand for coconut products is a comparatively recent phenomenon. It is only during the last few years that planters, traders and merchants have realised the importance of the cononut as an article of world-wide consumption, but

1) Uit de voorrede van H. H. Smith and F. G. Pape, Coconuts, The Consols of the East; London 1912.

2 De gegeven jaartallen hebben alle betrekking op het jaar van verschijnen der eerste uitgaven van de betreffende werken.

when it was discovered that its products could be utilised in the manufacture of nut butter, nut lard and other similar foodstuffs the cultivation of the nut was recognised by experts as one that should be placed upon the firm and permanent basis that justly underlies most industries connected with the food supplies of the million. The discovery was indirectly brought about by the fact that America was no longer exporting animal fats, owing to its supplies being needed for home consumption. The reason for this was that while the population of the United States had increased by over 16.000.000 between the years 1900 and 1910, there had been a marked decrease in the production of animal fats over the same period. During the last of these years for instance, the Census of Production shows that throughout the States there was a decrease in cattle of 2.381.184, in hogs of 4.867.419, and in sheep of 1.000.000. In other words, supplies had diminished and demands had increased to such an extent that the States were not only using all the animal fat they could produce, but were compelled to supplement their supplies by imports. This shortage was not confined to the United States; in other parts of the world a similar situation had arisen, and it became obvious that the world's production of animal fats was decreasing. This meant, in plain English, that unless some substitute, equal in quality, purity and value, was immediately forthcoming to relax the strain on the markets, certain foods which are essential to mankind would rise to famine prices. The situation might have been righted by extensive cattle-breeding operations, but that is a lengthy process, and in the meantime a crisis would have arisen. Fortunately science and enterprise stepped into the breach, and the discovery was made that coconut products, of which there were supplies available, could fulfil the functions previously performed by animal fats, and in a very short space oi time there was a world-wide demand for these products."

Max Birk in zijn „Kopra-Produktion und Kopra-Handel" zegt in overeenkomstigen zin op pag. 179:

„Ein totaler Umschwung auf dem Koprawelтmarkt nahm seinen Anfang mit den ersten Jahren des neuen Jahrhunderts.

Hatten sich bisher Angebot und Nachfrage so ziemlich die Wage gehalten und nur geringe Preisoszillationen verursacht, so machte sich von nun ab immer deutlicher ein Ueberwiegen der Nachfrage nach Kopra geltend.

Der Erfindungsgabe einiger Forscher war es gelungen das aus Kopra gewonnene Oel der Margarine-industrie, die sich seit der Anregung durch *Napoléon* III und den grundlegenden Arbeiten *Mège Mouriés'* stetig weiter entwickelt hatte, dienstbar zu machen. Die Erzeugung animalischer Fette in Europa reichte bei weitem nicht aus, um der Margarine-industrie, die allmählich für Frankreich, Deutschland und England eine volkswirtschaftliche Notwendigkeit geworden war, die erforderlichen Grundstoffe zu sichern. Der Bezug von Schmalz usw. aus Amerika führte zu einer weitgehenden Abhängigkeit Europas von diesem Lande. Ausbeutung dieser Situation von seiten der amerikanischen (organisiert auftretenden) Produzenten und Reduzierung der amerikanischen Exporte aus natürlichen Gründen (Steigerung des Eigenbedarfes) verursachten bald eine stärkere Heranziehung vegetabilischer Oele und Fette, vor allem des besonders geeigneten Kokosöles.

Heute haben sich die Verhältnisse völlig zugunsten des Kokosöles entschieden, von dem leider nur zu wenig in der gewunschten Qualität geliefert werden kann, so dass von mancher Seite geradezu von einer „Kopranot" gesprochen wird. Diese Tatsache drückt sich am deutlichsten in den Koprapreisen der letzten Jahre aus, die sich seit Anfang des Jahrhunderts, von einzelnen kleinen Rückschlägen abgesehen, in stets steigender Kurve bewegten und in den Jahren 1910 bis 11 ihren Höchststand seit Bestehen von Kopraproduktion und Koprahandel erreichten.

Zwar reagierten die Erzeugungslander durch eine überraschende Steigerung ihrer Production, doch waren sie nicht imstande, der Steigerung der Nachfrage nur einigermassen zu folgen."

Dat het niet alleen bij woorden bleef, maar dat de klappercultuur in nagenoeg alle in aanmerking komende gebieden omstreeks 1910 belangrijke uitbreiding onderging, moge blijken uit de Publicatie van de Afdeeling Nijverheid en Handel (v. h. Dept. van Landb., Nijverh. en Handel te Buitenzorg) 1915 No. 1 getiteld: Copra-productie en Coprahandel.

Hoewel dit geschrift pas in 1915 is verschenen, hebben de daarin opgenomen gegevens van actueelen aard in hoofdzaak betrekking op den tijd omstreeks 1910-1912 zooals kan blijken uit het voorbricht, waarin vermeld staat, dat zeer veel ontleend werd aan het in 1913 verschenen, hierboven reeds genoemde werk van Dr. *M. Birk*, wat door onderlinge vergelijking van beide geschriften nader wordt bevestigd.

In hoofdstuk II van genoemde gouvernementspublicatie worden nu achtereenvolgens de verschillende productiecentra besproken.

Voor de oude productiegebieden Ceylon en Malabarkust is het niet aan te nemen, dat aan de klapperaanplantingen na 1910 nog belangrijke uitbreiding is gegeven: de enorme toeneming der klappercultuur in deze landen valt reeds in vroegere jaren.

Anders is dit evenwel met de meeste andere productie-landen, zooals hieronder moge blijken.

Wij krijgen dan allereerst:

Nederlandsch-Indië. Omtrent de Inlandsche klapperaanplantingen, die verreweg het grootste deel van den totalen aanplant uitmaken, zijn geen cijfers van vóór den oorlog beschikbaar, zoodat zich niet zonder meer laat bewijzen, dat aan deze aanplantingen in bedoelde jaren belangrijker uitbreiding werd gegeven.

De sterk verhoogde belangstelling voor de klappercultuur in onze koloniën in genoemde periode blijkt echter duidelijk, uit de door de Afdeeling Nijverheid en Handel gehouden enquête, die uitwees, dat er in 1914 totaal 36.039$^1/_2$ bouw Europeesche klapperaanplant hier te lande aanwezig was, waarvan slechts 8.729 bouw in productie was, m.a.w. ondernemingen ouder dan zes jaar (zie pag. 10 van genoemde publicatie). Drie kwart van den totalen Europeeschen aanplant dateerde dus van na omstreeks 1910. Dat deze verhoogde aandacht voor de klappercultuur ook tot sterke uitbreiding der Inlandsch aanplantingen heeft geleid, staat vast voor een ieder, die de groote Soenda-eilanden heeft bereisd en alom de uitgestrekte arealen beplant met jonge klapperboomen heeft gezien.

Maleisch Schiereiland. Ook hier kan belangrijke uitbreiding van den klapperaanplant worden geconstateerd. Genoemde publicatie (p. 13) geeft de volgende cijfers voor de uitgestrektheid van den aanplant:

1907	112.550	Acres.
1911	160.568	„

Philippijnen. Omtrent dit gebied lezen wij op pag. 16:

„De Europeesche klappercultuur neemt sterk in omvang toe en ondervindt van Regeeringswege ook alle mogelijke aanmoediging."

Cochin-China. Omtrent dit minder belangrijke gebied staan ook geen statistische gegevens ter beschikking doch ook daarvan lezen wij op pag. 19:

„dat, dank zij de aanmoediging van de zijde der Regeering, de aanplantingen van klapper zich daar geleidelijk uitbreiden."

Duitsch-Nieuw-Guinea en omliggende eilanden. Hier schijnt het gebrek aan werkkrachten een belangrijke uitbreiding van de cultuur te hebben verhinderd.

De Tonga-Eilanden. Hieromtrent citeeren wij: (pag. 24).

„*Sinds enkele jaren* worden evenwel ook Europeesche klapperaanplantingen aangelegd en volgens een recent consulair bericht moet de Europeesche klappercultuur op de Tonga- en de Salomon-eilanden reeds eene uitgestrektheid van ca. 25.000 acres omvatten.

Slechts een klein gedeelte van deze aanplantingen is reeds productief en de handelaars zijn er dan ook nog uitsluitend aangewezen op het product, dat zij van inboorlingen opkoopen. *Over weinige jaren zal hierin echter verandering komen.*

Nieuwe Hebriden. Ook hiervan lezen wij: (pag. 25).

„De klappercultuur is nog in hoofdzaak een bevolkingscultuur, al hebben zich op deze eilanden de *laatste jaren* eenige Europeanen gevestigd, die zich met het landbouwbedrijf bezig houden en eenige klapperaanplantingen hebben aangelegd.....".

Fidsji-eilanden. Hieromtrent citeeren wij: (pag. 25).

„Een veelbelovend land voor de klappercultuur en de copra-industrie zijn verder de Fidsji-eilanden".

en verder:

„De Europeesche klappercultuur wordt hier sterk aangemoedigd door de Regeering."

Samoa. Sterke uitbreiding der klappercultuur stuit hier weer af op het gebrek aan werkkrachten.

Amerika. Ook hier vond men verhoogde belangstelling voor de klappercultuur. Wij lezen op pag. 29:

„Eenige handelslieden uit Philadelphia hebben *daar onlangs de „West Indies Estates" opgericht*, welke onderneming reeds de beschikking heeft over een uitgestrektheid groot 5000 acres in de republiek Panama."

Wij komen nu tot de bespreking van *Afrika*.

Aangaande de *West-kust* worden in genoemde publicatie geen cijfers gegeven in zake de uitbreiding der cultuur in latere jaren. Wij kunnen niet nalaten hier uit een ander werk n.l. *Belfort* and *Hoyer*, All about coconuts (1914) het volgende op *West-Afrika* betrekking hebbende aan te halen:

„A notable example of this activity is furnished by Messrs. Lever Brothers, who have secured a vast area of coconut-growing land and started planting on their own account. They intend, it is stated, to spend £ 1.000.000.—in the development of these plantations."

Betreffende *Oost-Afrika* lezen wij in de publicatie van de Afdeeling Nijverheid en Handel op pag. 31:

„In *Duitsch-Oost-Afrika* werd echter de laatste jaren weer veel meer zorg aan de klappercultuur besteed, waartoe niet weinig hebben medegewerkt de hooge copraprijzen, die vele planters tot de conclusie hebben doen komen, dat de klappercultuur een goede geldbelegging mag genoemd worden. Vooral in 1912 en 1913 zijn groote aanplantingen in de omgeving van Dar-es-Salaam, Tonga en Bagamojo aangelegd."

Verder lezen wij nog op pag. 33:

„In *Madagaskar* doet het Fransche koloniale bestuur alles wat in zijn vermogen is om geleidelijk de geheele kuststreek onder klappercultuur te brengen. *De aanplantingen breiden zich dan ook met groote snelheid uit*, en in het Noordwesten der kolonie zijn thans nagenoeg geen gronden meer te krijgen."

Ook in den *Congo* werd aan de klapperaanplantingen uitbreiding gegeven.

Uit al deze gegevens volgt dus met zekerheid, dat omstreeks 1910, ten deele daarvoor, een belangrijke uitbreiding van de wereldklappercultuur heeft plaats gevonden.

Aangezien nu het doel, dat met bovengeschetste uitbreiding der wereld-klapperaanplant werd nagestreefd, was winst te maken met

verkoop van de uit te oogsten klappers te bereiden copra, is het duidelijk, dat over de geheele wereld de vaste overtuiging bestond, dat het wereldverbruik aan klapperolie nog een zeer belangrijke stijging zou ondergaan.

De waarschijnlijkheid van dit inzicht te ontkennen voert tot de moeilijk te aanvaarden consequentie, dat al deze promotoren van een uitbreiding der klappercultuur, waaronder bovengenoemde auteurs uit alle in aanmerking komende Europeesche landen, waaronder de regeeringen van nagenoeg alle klapperproduceerende landen, waaronder insiders van de vet-verwerkende industrieën als Lord *Leverhulme*, ten eenenmale in hunne berekeningen hebben gefaald.

Zoo zien wij, dat de eerste decennia van de twintigste eeuw getuige zijn van een in woorden en daden beleden groot vertrouwen in de voortdurend toenemende beteekenis van *Cocos nucifera* L. voor de Westersche samenleving, welk vertrouwen een *van der Wolk* zelfs aanleiding gaf tot min of meer lyrische ontboezemingen aangaande de door hem als „Flora's koolzuur grazende runderen" omschreven klapperpalmen [1]).

b. Klapperolie-industrie in het productieland van de grondstof of in de consumptielanden van de uit de olie te bereiden spijsvetten?

Wij zagen in het voorafgaande, dat in de jaren omstreeks 1910, laat ons zeggen van 1908 — 1913, een belangrijke uitbreiding van de wereld-klapperaanplant plaats vond. In aanmerking genomen, dat de meeste klapperondernemingen na zes jaren beginnen te produceeren en dat deze productie in de eerste tien daaropvolgende jaren in den regel nog steeds toeneemt, volgt hieruit, dat in 1914 een belangrijke vermeerdering der wereldproductie aan copra zich zou beginnen te manifesteeren, welke vermeerdering in de daarop volgende jaren nog steeds zou aanhouden.

Vanzelfsprekend volgt hieruit, dat de capaciteit der wereld-klapperolie-industrie van af 1914 eveneens nog een belangrijke verhooging moest ondergaan.

Het is nu maar de vraag, in welke landen deze uitbreiding bij een normale wereld-ontwikkeling zou hebben plaats gevonden.

1) P. C. van Wolk, Opkomst en nieuwe wegen der Cocos-cultuur. Cultura 31 p. 153 (1919).

Zou deze uitbreiding wederom zijn geschied in de oude consumptielanden van de uit de olie bereide spijsvetten, welke landen op van zoo'n schitterende energie en durf getuigende wijze de geweldige ontwikkeling der vraag naar klapperolie in de periode 1890 — 1910 hadden weten bij te houden, of waren er wellicht geleidelijk nieuwe momenten in het spel gekomen, die het rationeeler deden zijn in de toekomst de verwerking van de copra tot olie in de tropische productie-landen zelve te doen plaats hebben?

Het is bekend, dat de groote uitbreiding der olie-industrie na 1914 inderdaad in deze laatstgenoemde landen heeft plaats gevonden en wel voornamelijk in Nederlandsch-Indië en op de Philippijnen, maar in mindere mate ook aan de Malabarkust (Cochin) en op Ceylon.

De ontwikkeling van de klapperolie-industrie in deze landen viel nu echter in chronologisch opzicht grootendeels samen met het uitbreken van den wereldoorlog en de enorme economische verstoringen, die daarvan het gevolg waren.

Vooral hier te lande heeft men nu getoond zich niet los te kunnen maken van het „post hoc, ergo propter hoc" en geniet daarom de inheemsche klapperolie-industrie de twijfelachtige eer bekend te staan als „oorlogsindustrie", die den oorlogstoestand noch zal, noch verdient te overleven.

Hoe onbillijk en hoe onjuist, op zijn minst genomen hoe voorbarig, deze meening is, zullen wij hieronder nader uiteenzetten.

In de eerste plaats willen wij er dan op wijzen, dat zich reeds voor den oorlog een duidelijke tendentie begon af te teekenen om de oliebereiding op fabriekmatige schaal in de tropische productielanden ingang te doen vinden. Nederlandsch-Indië kwam daarbij met Hollandsche voorzichtigheid, die de kat eerst uit den boom kijkt, zooals in vele dergelijke gevallen, achteraan, maar toch valt ook hier in 1913 reeds een begin van activiteit te bespeuren.

Dit aanvankelijk bescheiden begin moet echter worden beschouwd als een onderdeel van een algemeen verschijnsel, dat zich in alle tropische klappergebieden, waar de industrieele ontwikkeling reeds een zeker peil had bereikt, tot uiting kwam.

Ten bewijze hiervan laten wij hier eenige aanhalingen volgen uit de klapperliteratuur van vóór den oorlog.

In de eerste plaats dan halen wij aan, wat *Birk* hierover in 1913 schreef, welke woorden wij ook als motto boven onze verhandeling plaatsten:

„Ein weiteres Problem, das Kopraproduktion und Koprahandel in sich bergen, *ist de unverkennbare Tendenz zur Industrialisierung der tropischen Agrargebiete, wenigstens auf dem Spezialgebiete der Oelerzeugung*, indem dort aus Grunden der Erhaltung der Produktionskraft immer mehr auf eine weitestgehende Verarbeitung der Kopra zu Oel gedrungen wird, eine Tendenz, die bei restloser Verwirklichung zum Ausscheiden der Kopra aus der Reihe der Welthandelsgüter führen würde."

Maar ook door andere schrijvers wordt het bedoelde streven zoo al niet gesignaleerd, dan toch geanticipeerd.

R. Belfort and A. J. Hoyer schrijven in hun voor den oorlog verschenen werk „All about Coconuts" pag. 142:

„With the development of the industry, however, more up-to-date efficient methods have been evolved, the modern oil mills established in Malabar, Ceylon and other centres being splendidly equipped with special decorticating, rasping, hydraulic crushing, steam boiling and filtrating machines".

Twee jaren eerder, dus betrekking hebbende op de situatie in 1911, schreef *H. H. Smith* in zijn: Coconuts, the Consols of the East, pag. 358:

„As regards oil, this is an industry at the producing centre, which at present shows no sign of being of prime importance, unless there is a local demand to be satisfied, as it seems generally accepted as being easier, if not more advantageous to ship home the copra and make the oil at the large consuming centres in Europa and America. *But the question of freight and* (let us add with unreasonableness in these days of huge combines) *a stray chance of the vegetable oil producer following the lead of the petroleum shippers and shipping his oil in tanksteamers may yet cause oil and not copra to be the main article of export.*

Op de Philippijnen begon juist vóór den oorlog — helaas te kort daarvóór om door een uitvoerig cijfermateriaal te kunnen worden gedocumenteerd — de ontwikkeling der klapperolie-industrie merkbaar te worden, zooals o.m. uit de volgende cijfers voor den uitvoer van klapperolie uit de Philippijnen blijkt:

1912	½	ton
1913	4.931	„
1914	11.754	„

Het jaar 1914 wordt hier ook nog genoemd, hoewel dit voor een deel ook oorlogsjaar was, omdat de belangrijke stijging van den export in dit jaar alleen mogelijk was, doordat reeds in vredestijd de noodige maatregelen voor opvoering der capaciteit van de Philippijnsche olie-industrie waren getroffen.

Uit de boven gegeven aanhalingen en het omtrent de Philippijnsche situatie meegedeelde blijkt afdoende, dat geheel onafhankelijk van den oorlog, de plannen voor de ontwikkeling eener klapperolie-industrie in de tropische productielanden begonnen te rijpen en dat daaraan zelfs reeds een begin van uitvoering was gegeven.

Voor Nederlandsch-Indië sluit zich hierbij aan, dat in 1913 de N. V. Oliefabrieken Insulinde werd opgericht, wier fabrieken ook voor copraverwerking werden geinstalleerd.

Wij zagen dus in het bovenstaande, hoe de kiem eener klapperolie-industrie in de productielanden reeds voor den oorlog aanwezig was en ook reeds een begin van ontwikkeling te bespeuren viel. Zonder meer is men dus zeker niet gerechtigd het verdere uitgroeien van deze industrie tot een oorlogsverschijnsel te bestempelen.

Om echter waarschijnlijk te maken, dat deze ontwikkeling ook zonder het uitbreken van den wereldoorlog een soortgelijke vlucht zou hebben genomen, moeten de voor- en nadeelen aan de industrie in het productieland verbonden tegenover die eener industrie in de verre consumptielanden worden gesteld.

Voor wie bekend is met het feit, dat de kostprijs der klapperolie voor het grootste deel wordt beheerscht door de *aanschaffingskosten der grondstof* te weten: de copra, zal het vanzelf spreken, dat wij in de eerste plaats aan dit onderdeel aandacht schenken.

Zonder overmatige beteekenis aan dezen factor te willen hechten, willen wij er toch op wijzen, dat een in het centrum van een copraproductiegebied gevestigde oliefabrikant zijn grondstof tegen lager prijs in zijn fabriek kan krijgen dan de in de verafgelegen consumptielanden gevestigde oliefabriekanten. Daarbij willen wij de kwestie der te betalen vracht hier voorloopig buiten beschouwing laten, omdat daartegenover staat de vracht der afgewerkte producten van den inheemschen fabrikant en dit punt hieronder dadelijk uitvoerig ter sprake komt. Hier willen wij er slechts

de aandacht op vestigen, dat indien een Europeesch of Amerikaansch oliefabrikant copra uit deze landen wil aankoopen, hij daartoe hetzij gebruik zal moeten maken van de bemiddeling van exporteurs hier te lande en mogelijk ook nog van importeurs in zijn eigen land, hetzij er een eigen inkooporganisatie ter plaatse op na zal moeten houden. Daar exporteurs en importeurs hunne diensten niet voor niets plegen te bewijzen en het aanhouden van een eigen inkoopsorganisatie den vreemden oliefabrikant zeker aanmerkelijk duurder zal komen te staan dan den inheemschen, die het werk over den staf zijner fabriek naar de oogenblikkelijke behoefte zal kunnen verdeelen en die verder geen afzonderlijke opkoopgoedangs behoeft, daar hij het bijeengebrachte product dadelijk in de fabriksgoedangs kan opslaan, is het wel vaststaand, dat de olie-industrie in het productieland hare grondstoffen tegen lager prijzen moet kunnen binnen krijgen dan de ver verwijderde olie-industrie in het consumptieland. Een niet te onderschatten voordeel is verder, dat de inheemsche oliefabrikant een veel meer direct contact met de coprabereiders en tusschenhandel kan onderhouden.

Een tweede zeer belangrijke factor voor onze vergelijking is gelegen in de *vrachtprijzen*, die eenerzijds door den fabrikant in het consumptieland voor zijn copra, anderzijds door den fabrikant in het productieland voor het transport van zijn producten: olie en perskoeken naar het consumptieland moet worden betaald.

In de eerste plaats moet er dan op worden gewezen, dat copra, vooral indien de kwaliteit niet van de allerbeste is — en hier te lande behoort werkelijk prima copra tot de hooge uitzonderingen — een zeer gevaarlijke lading is. Indien toch de copra niet zeer goed gedroogd is, heeft het vochtgehalte tengevolge, dat de copra vrij gemakkelijk zelf-ontbrandbaar is. Meermalen is hierdoor, ook nog in de laatste jaren, in Indische havens op schepen brand ontstaan, somtijds met het gevolg, dat het geheele schip mede verloren ging.

Dat dit gevaar geenszins denkbeeldig is, volgt mede uit het feit, dat admiraal Sir *William Clarkson*, Controller of Shipping van het Australische gouvernement, tijdens den oorlog het vervoer van copra op schepen, die tevens troepen transporteerden, verbood, ondanks de behoefte, die destijds naar copra voor de bereiding van glycerine voor munitiedoeleinden bestond. Aanvankelijk was dit wel toegestaan, maar de talrijke branden, die er het gevolg van waren geweest, leidden tot dit verbod.

Hiertegenover staat, dat klapperolie en copraperskoeken eveneens wel brandbaar zijn, doch dat het gevaar voor zelfontbranding hier veel geringer is. Voor de olie is de kans hierop zelfs geheel uitgesloten te achten, bij de koeken is zelfontbranding wel denkbaar, indien het vochtgehalte boven het normale zou stijgen. Aangezien echter iedere goed ingerichte copraperserij er steeds voor waakt, dat de copra voor de verwerking goed wordt ingedroogd, is bij een normale verwerking het vochtgehalte der perskoeken steeds aanmerkelijk beneden het gehalte, dat voor zelfontbranding wordt vereischt. In de praktijk zal dus het gevaar van een lading coprakoeken veel geringer zijn dan van een lading copra; er zijn ons dan ook geen gevallen bekend, waarin een lading coprakoeken een scheepsbrand heeft veroorzaakt.

Er is evenwel nog een andere factor, die er op den duur toe zou kunnen leiden, dat verscheping van copra werd verboden of althans zeer bemoeilijkt. Zooals den meesten bewoners van copraproduceerende centra bekend is, evenals ook den passagiers op schepen, die copraladingen aan boord hadden, is de meeste handelscopra doorgaans zeer sterk geinfecteerd door allerhande insecten. Bekend is in dit opzicht de zoog. coprator (*Necrobia rufipes* de G.), die dikwijls in zeer groote getale daarin voorkomt. Nu is deze coprator, die in Amerika als „redlegged hambeetle" bekend staat, aldaar zeer berucht wegens de schade, die hij dikwijls aan hammen toebrengt. [1]) Als men dan bedenkt hoe men in Amerika gewend is aan uiterst radicale maatregelen in dit opzicht — men denke aan de onlangs voorgestelde invoerverboden, die de Nederlandsche boomkweekerijen, zoo ernstig bedreigen — is te eeniger tijd de mogelijkheid van een invoerverbod van copra in Amerika zeker geenszins uitgesloten te achten.

Zoolang evenwel de olie in houten vaten of in blikken in houten kisten (de bekende petroleumverpakking) werd verpakt, was de olie zelve wegens het groote gevaar van lekkage en de daaruit voortvloeiende beschadiging der overige lading eveneens een zeer weinig gezochte lading. [2])

1) Men zie *S. Leefmans* in Teysmannia p. 295 (1917) In hoeverre hetzelfde bezwaar ook tegen het transport van copraboengkil kan worden aangebracht, staat nog niet geheel vast.

2) Men zie de belangwekkende artikelen over het verschepen van plantaardige olie van E. F. R(osberger) in Bestuursmededeelingen v. d. Afdeeling Ned. Indie v. d. Ver. v. Ned. Gezagvoerders en Stuurlieden ter Koopvaardij. Jg. 7 p. 62 en 87 (1920).

Wij vermeldden reeds eerder, dat hieraan vooral ook de geringe ontwikkeling van den Nederlandsch-Indischen olie-export gedurende de vorige eeuw moet worden toegeschreven.

Het was daarom ook voor de Nederlandsch-Indische olieindustrie van de allergrootste beteekenis, toen eindelijk de olie-export voldoende groote afmetingen had verkregen om vervoer in „bulk", d.w.z. zonder eenige emballage in scheepstanks mogelijk te maken. Deze oplossing, die reeds in 1912 door *Hamel Smith* was voorzien en ook hier te lande reeds voor den oorlog een punt van overweging uitmaakte, werd in 1916 hier het eerst tot uitvoering gebracht. Was de opbouw van den Nederlandsch-Indischen olie-export tot de afmetingen, die voor het vervoer in „bulk" werden vereischt, een moeizaam proces geweest, toen eenmaal die kritische grens was bereikt, was de verdere ontwikkeling een relatief eenvoudige zaak geworden — en zou het dit ook, afgescheiden van de oorlogsomstandigheden, zijn geweest.

Het groote voordeel van het olievervoer in „bulk" was behalve in de mogelijkheid tot het vervoer van olie in speciale tankschepen vooral ook gelegen in het feit, dat de dieptanks van de meeste gewone vrachtschepen geschikt bleken of althans geschikt te maken waren om olie in te houden.

Daar de lading in „bulk" meebrengt, dat de schadelijke ruimten tot een uiterste minimum zijn beperkt en doordat de ruimte, die anders door de emballage wordt ingenomen, eveneens nuttig wordt aangewend, spreekt het vanzelf, dat deze wijze van verschepen zeer voordeelig is. Bovendien is op zichzelf reeds het volume van de gecomprimeerde koeken gecombineerd met dat van de olie, belangrijk minder dan dat van een volumineus artikel als copra. Het gevolg is dan ook, dat de vrachtprijs van een zekere hoeveelheid olie plus de vrachtprijs van de bijbehoorende hoeveelheid coprakoeken maar ongeveer 60 % van den vrachtprijs der overeenkomstige hoeveelheid copra bedraagt.

Wij laten het den lezers over, het groote voordeel, dat hierin voor de olie-industrie in het productieland gelegen is, naar juiste waarde te schatten.

Dit alles geldt voor de veronderstelling, dat de inheemsche olieindustrie gehouden is zoowel hare olie als de verkregen perskoeken naar de consumptielanden in Europa of Amerika te verschepen. Inderdaad is dit thans nog voor verreweg het grootste deel

der productie het geval, of echter hierin op den duur geen verandering zal komen en of Oost-Azië geleidelijk als afzetgebied niet meer op den voorgrond zal treden is moeilijk met zekerheid te zeggen, doch zeker niet onwaarschijnlijk voor wie kennis genomen heeft van de uiteenzettingen in het boek van *Demangeon*, Le déclin de l'Europe. Onmiskenbaar toch treedt een geleidelijke verplaatsing van het zwaartepunt van het wereldverkeer van de landen om den Atlantischen Oceaan naar de landen om den Stillen Oceaan in. Geldt dit al in zekere mate voor de klapperolie, die een Oost-Aziatische toiletzeep-industrie t.z.t. zeker niet gaarne onder hare grondstoffen zal missen, ,in sterkere mate doen soortgelijke overwegingen zich gevoelen voor de copra-koeken.

Vermeerdering van den veestapel in deze landen zou zeker tot een belangrijk eigen gebruik van coprakoeken kunnen leiden, terwijl intensiveering der inheemsche klappercultuur zeker het gebruik als meststof in de hand zou werken. Op Ceylon toch speelt de coprakoek („poonac") reeds een zeer belangrijke rol bij de bemesting der klapperboomen.

Wij willen hier herinneren aan de uitspraak van Dr. *Voelcker*, den chemisch adviseur van „the Royal Agricultural Society of England", die in dit verband terecht opmerkte: „to export the entire oilseed is to export the soli's fertility" [1]). Een ieder, die wel eens in de gelegenheid is geweest de individueele ontwikkeling van klapperboomen in landen, waar van een werkelijke klapper*cultuur* kan worden gesproken, gade te slaan en die verder het ellendig uiterlijk kent van de boomen, die op Java onder de wetenschappelijke naam: *Cocos nucifera* L. bekend staan, zal wenschen dat het tijdperk van een geregelde bemesting der Inlandsche klapperaanplantingen spoedig moge aanbreken.

Verder mag er op gewezen worden, dat de onderzoekingen van *C. O. Johns*, *A. J. Finks* and *M. S. Paul* in Amerika [2]) en van *B. C. P. Jansen* hier te lande [3]) reeds met groote zekerheid hebben aangetoond, dat het eiwit der coprakoeken in den zin der moderne voedingsleer alleszins „volwaardig" is en dus zeer geschikt is om

1) Radhakamal Mukerjee, The Foundations of Indian Economics, London 1916.
2) Journal of Biological Chemistry 37 p. 497 (1919).
3) Over het gebruik van klapperperskoek als eiwitrijk voedsel voor den mensch. Mededeelingen uit het Geneeskundig Laboratorium te Weltevreden 3de Serie A. p. 1 (1920).

bij de menschelijke voeding deel van het eiwit-dieet uit te maken. Aangezien nu vele der tropische voedingsmiddelen, zooals sago, gaplek e.d. gekenmerkt zijn door een zeer laag eiwitgehalte, naast een hoog gehalte aan zetmeel, lijkt het zeker een alleszins aanlokkelijk probleem, het eiwit der coprakoeken ook aan de menschelijke voeding ten goede te doen komen. Het bezwaar van het hooge vezelstofgehalte der coprakoeken, dat aan de directe toepassing van deze als menschelijk voedsel in den weg staat, laat zich ongetwijfeld wel op de een of andere wijze overwinnen.

Hoe dit alles ook zijn moge, zoodra voor de copraperskoeken in Nederlandsch-Indië zelve voldoende afzet zal zijn gevonden, zal de situatie zoo zijn, dat over het bestaansrecht der Nederlandsch-Indische klapperolie-industrie niet meer zal behoeven te worden geschreven: het zal dan door de feiten afdoende zijn gedemonstreerd.

Zoolang dit echter nog niet is bereikt, blijft toch nog altijd het voordeel van het transport van olie en koeken boven dat van copra van kracht.

Wij komen nu tot de behandeling van een derde uiterst belangrijk vraagpunt, namelijk hoe staat het met de *kwaliteit der af te leveren olie*, eenerzijds bij de olie-industrie in het productieland, anderzijds bij die in het consumptieland.

Dit punt is van zeer groot belang, omdat onwetende of onwetendheid voorwendende bestrijders der Nederlandsch-Indische olie-industrie — zooals wij zullen zien volkomen ten onrechte — hieraan hun krachtigste argumenten ontleenen. Wij moeten hierbij dus wat langer stilstaan en laten voor den niet-natuurwetenschappelijk onderlegden lezer eerst eenige uiteraard populair gehouden uiteenzettingen volgen.

De belangrijkste bestanddeelen van alle oliën en vetten zijn alle verbindingen van een geheele reeks van stoffen, welke een zure reactie vertoonen en daarom vetzuren worden genoemd en glycerine, de ook leeken welbekende zoetsmakende vloeistof. Nu zijn door de chemici reeds langen tijd geleden methoden uitgewerkt om deze splitsing der oliën en vetten in vetzuren en glycerine te bewerkstelligen, waarvan men in de zeep- en kaarsenindustrie en voor de bereiding van glycerine op groote schaal gebruik maakt. Maar ook in alle olieleverende gewassen komen stoffen voor, die

een dergelijke splitsing kunnen teweegbrengen en dit heeft tengevolge, dat nagenoeg alle uit oliehoudende plantendeelen gewonnen oliën een zeker gehalte aan vrije vetzuren bevatten.

Om nu echter uit klapperolie een vet te bereiden, dat geschikt is om als braadvet verkocht te worden of om te worden gebruikt voor de bereiding van plantenboter en margarine is het noodzakelijk uit de z.g. ruwe klapperolie de vrije vetzuren te verwijderen. Naarmate de ruwe olie, daarvan dus meer bevat, zal het rendement aan zuurvrije olie geringer zijn, en dit temeer daar bij de verwijdering der vrije vetzuren steeds een daarmede tot op zekere hoogte evenredige hoeveelheid goede ongesplitste olie mee verwijderd wordt. Weliswaar is het bij de bewerking verkregen afscheidingsproduct niet geheel verloren, daar dit gewoonlijk „soapstock" genoemde product een goede grondstof voor de zeepindustrie is, maar de waarde er van staat toch aanmerkelijk achter bij dat der gezuiverde olie. Een fabrikant van spijsvetten zal dus een ruwe klapperolie hooger waardeeren, naarmate ze minder vrije vetzuren bevat, terwijl hij tevens aan lichtgekleurde oliën de voorkeur geeft. In overeenstemming hiermede is het feit, dat de fraaie aan de Malabarkust bereide olie, die maar omstreeks 1% vrij vetzuur bevat op de oliemarkten steeds aanmerkelijk hooger genoteerd is dan de van Ceylon, Nederlandsch-Indië en de Philippijnen afkomstige oliën, wier gehalte aan vrije vetzuren doorgaans tusschen 3 en 5% varieert [1])

Als men dit in aanmerking neemt, zal het duidelijk zijn, dat een oliefabrikant er naar moet streven, zijn ruwe oliën met een minimum gehalte aan vrije vetzuren af te leveren.

De vraag is dus maar wie daartoe beter in staat is: de oliefabrikant in het productieland of die in het consumptieland.

Om hierop een antwoord te kunnen geven, moet in de eerste plaats worden meegedeeld, dat in versche rijpe klappers een nagenoeg kleurlooze olie voorkomt, met een gehalte aan vrije vetzuren, dat zelden hooger dan 0.3% is. Indien men nu dit klappervleesch op de gebruikelijke wijze tot copra indroogt, heeft dit steeds tengevolge, dat het zuurgehalte van de olie toeneemt. In welke mate dit geschiedt, hangt af van de wijze van droging: naarmate deze

---

1) Voor den chemisch geschoolden lezer zij opgemerkt, dat hier en in het volgende het vetzuurgehalte berekend is als oliezuur.
Het werkelijke vetzuurgehalte bedraagt maar ± 5/7 van dit bedrag.

sneller en volledíger plaats vindt is de stijging geringer, maar toch zal men ook bij versch bereide copra slechts bij uitzondering een zuurgehalte van minder dan 1% aantreffen, terwijl dit doorgaans nog belangrijk hooger is. Maar daarbij blijft het niet. Hoe goed ook gedroogd, steeds zal in dergelijke copra, indien deze wordt opgeslagen onder den invloed van in de copra voorkomende fermenten het zuurgehalte der olie oploopen. Na drie maanden bedraagt het gehalte aan vrije vetzuren in copra, die voor het opslaan zorgvuldig op droogvloeren (tot een vochtgehalte van 4 à 5%) is nagedroogd, zelden minder dan 3 à 4%. Bij de doorsnede handelscopra, die aanmerkelijk meer vocht bevat, is deze stijging van het zuurgehalte veelal nog hooger.

Als men deze feiten in aanmerking neemt, zal het duidelijk zijn dat de meest ideale wijze van klapperolie-bereiding ongetwijfeld die zou zijn, waarbij men de olie onmiddellijk en snel uit de versche klappervruchten isoleert. Men kan dan ook met het volste recht de stelling opwerpen: *Copra bereiden is olie bederven en copra bewaren is olie nog verder bederven.*

Nu kan oliebereiding uit versche klappers vanzelfsprekend slechts in het productieland plaats hebben; indien dan ook een dergelijke werkwijze in de inheemsche industrie algemeen kon worden toegepast zou deze daardoor een zeer groote voorsprong op haar overzeesche mededingers hebben. Hoewel in tal van landen deze mogelijkheid reeds onder de oogen is gezien, heeft zij nog nergens op wat grooter schaal in de fabriekmatige olie-industrie ingang gevonden, wat in de eerste plaats moet worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat de concentratie van een afdoende hoeveelheid klappers aan zooveel grootere bezwaren onderhevig is, dan het bijeenbrengen van een evenredige hoeveelheid copra.

Maar al kan de olie-industrie in het productieland het coprastadium vooralsnog niet ontberen, zij zal toch in hooge mate kunnen profiteeren van de les, die in het tweede deel van bovengenoemde stelling is vervat, namelijk dat een snelle verwerking der copra aan de kwaliteit der olie belangrijk ten goede komt. Indien de inheemsche oliefabrikant als stelregel aanneemt, alle copra binnen een maand nadat zij de fabriek binnenkomt, te verwerken, zal hij er in gebieden, waar de kwaliteit der binnenkomende copra niet al te slecht is, zeker op kunnen rekenen, dat het gemiddelde zuurgehalte van de door hem bereide olie 1½% niet of nauwelijks te

boven gaat. Het is gebleken, dat hiertegen in technisch opzicht — mits men voor een goede voorbehandeling zorg draagt — geen bezwaren bestaan.

Als men dit gezichtspunt in aanmerking neemt en dan realiseert hoe de oliefabrikant in de ver afgelegen consumptielanden practisch nimmer copra zal kunnen verwerken, die minder dan vier tot zes maanden oud is en waarvan het zuurgehalte zelden minder dan 4 a 5% bedraagt, dan zal men moeten erkennen, dat ook wat betreft de kwaliteit der olie de olie-industrie in het productieland zeer belangrijk in het voordeel is.

Maar zal men ongetwijfeld hiertegen opwerpen: hoe staat het met de houdbaarheid der hier te lande bereide olie tijdens den niet te vermijden opslag op het fabrieks- en tankterrein en tijdens het transport over zee in de scheepstanks?

Wij willen dan hier allereerst meedeelen, dat de houdbaarheid van goed gefiltreerde klapperolie, zooals die tegenwoordig door de modern ingerichte oliefabrieken hier te lande wordt afgeleverd, relatief zeer groot is. Weliswaar treedt op den duur steeds ook een kleine stijging van het gehalte aan vrije vetzuren in, maar deze stijging is zeer gering en bedraagt hoogstens 0.3 a 0.4% in een periode van 3 à 4 maanden. Deze stijging is dus aanmerkelijk minder dan die, welke de olie zou hebben vertoond, indien zij in de copra zou zijn gebleven, zooals bij transport der copra naar Europa het geval zou zijn geweest. De volgende in 1917 door den chemisch adviseur van een der grootste Indische olieproducenten verrichte proefneming moge hier als nader bewijs worden overgenomen.

De bewuste scheikundige nam een tiental verschillende partijtjes copra. Van elk partijtje perste hij uit een deel der copra de olie en stelde daarvan het zuurgehalte vast. Nu bewaarde hij naast elkaar de verkregen olie en het overige deel der copra. Vervolgens bepaalde hij na één, twee en drie maanden telkens op nieuw het zuurgehalte der bereide olie en dat van de olie in de bijbehoorende copra.

Het resultaat van deze proefnemingen is in achterstaande tabel weergegeven, waarbij telkens de voor ieder partijtje gevonden waarden voor „olie in copra" en voor „olie bereid" onder elkaar zijn opgegeven.

Nummer van de proefneming		Zuurgehalte der olie in %.			
		Bij den aanvang	Na één maand	Na twee maanden	Na drie maanden
I	olie in copra	0.55	0.94	1.34	1.74
	olie bereid	0.55	0.56	0.57	0.58
II	olie in copra	0.75	1.54	2.41	3.03
	olie bereid	0.75	0.80	0.94	1.13
III	olie in copra	0.89	1.28	2.63	2.80
	olie bereid	0.89	0.93	0.98	1.05
IV	olie in copra	0.93	1.84	2.72	2.89
	olie bereid	0.93	1.18	1.45	1.82
V	olie in copra	1.00	1.75	2.95	3.52
	olie bereid	1.00	1.10	1.21	1.36
VI	olie in copra	1.24	1.66	2.44	2.65
	olie bereid	1.24	1.32	1.41	1.52
VII	olie in copra	1.25	2.24	3.31	3.77
	olie bereid	1.25	1.29	1.33	1.40
VIII	olie in copra	1.41	1.86	3.40	4.76
	olie bereid	1.41	1.46	1.53	1.62
IX	olie in copra	1.44	2.65	4.20	4.45
	olie bereid	1.44	1.50	1.60	1.73
X	olie in copra	1.68	2.09	2.60	3.50
	olie bereid	1.68	1.71	1.75	1.85

Voor de beoordeeling van deze cijfers moet niet uit het oog verloren worden, dat de bereide oliën niet met den uitersten zorg waren gefiltreerd, van monster IV, waarbij het zuurgehalte der bereide olie nog vrij veel gestegen is, wordt uitdrukkelijk vermeld, dat de olie niet helder was, maar veel slijm bevatte, Overigens blijkt uit deze proefneming wel duidelijk, hoe belangrijk veel houdbaarder de olie in afgescheiden toestand is dan, indien ze in de copra aanwezig blijft. Honderden van tankanalysen hebben dit gezichtspunt, vooral nadat de wijze van filtratie verbeterd was, ten volle bevestigd.

Maar al blijkt dus, dat aan het bewaren der olie hier te lande veel minder nadeel is verbonden dan aan het bewaren derzelfde olie in copra, men zal zich nu nog kunnen afvragen, of de kwaliteit der olie tijdens het transport in de scheepstanks niet sterk achteruitgaat.

A priori is het wel heel onwaarschijnlijk, dat olie, die hier te lande in het tropische klimaat eenige maanden zonder merkbare verzuring kan worden bewaard, bij overlading van de waltanks naar de scheepstanks in den tijd van den duur eener reis (ongeveer 6 weken) belangrijken achteruitgang in kwaliteit zou vertoonen.

Intusschen werden ruim een half jaar geleden daaromtrent in een Indisch periodiek schrikbarende onthullingen gedaan, welke door de dagbladpers werden overgenomen.

De mededeeling van den anonymen schrijver begon aldus:

> „Wij vernemen, dat de Indische copra-oliefabrieken groote moeilijkheden ondervinden in verband met de hooge zuurgehalte van hun naar overzeesche gebieden verscheepte oliën. In sommige gevallen bleek 't vrij vetzuur-gehalte van de olie onderweg te zijn opgeloopen tot bij 20%, waardoor de olie haar waarde als grondstof voor voedselproductie verloor".

Het lijkt overbodig op het verdere betoog in te gaan, daar bovenstaande bewering daarvan toch de kern uitmaakt. Merkwaardigheidshalve memoreeren wij nog een schilderachtige parallel, die getrokken wordt tusschen het verzuren der olie en hetzelfde verschijnsel bij melk. Evenals melk, die men in een flesch doet, waarin een verzuurd restje van den vorigen dag aanwezig is, snel verzuurt, zou ook de olie in de tank der schepen aan een snelle bederving onder den invloed van „de minste tusschen de naden der

tanks van een vorig transport achtergebleven klapperolie" onderhevig zijn.

Waarschijnlijk tengevolge van deze fraaie, bij leeken inslaande vergelijking, heeft genoemde meening met groote snelheid bij het publiek ingang gevonden, dat dan ook juist hierin een onoverkomelijke „drawback" der inheemsche olie-industrie ziet.

Wij willen hiertegenover slechts het simpele relaas der feiten stellen en tarten den anonymen schrijver, evenals ieder ander, ons een gedocumenteerd geval te noemen, waarin goed bereide klapperolie behoorlijk in „bulk" vervoerd tijdens de reis een zuurgehalte zou hebben gekregen, dat hooger is dan het zuurgehalte, dat de olie zou hebben verkregen indien deze „in copra" zou zijn verscheept.

Tegenover de bewering, dat de klapperolie gedurende de reis aan een belangrijke verzuring onderhevig is, stellen wij de onderstaande cijfers. Deze hebben betrekking op de verscheping van nagenoeg 10.000 ton klapperolie in een tankschip, met 10 bakboord en 10 stuurboord-tanks. Uit elke dezer tanks werd zoowel bij vertrek uit Nederlandsch-Indië als bij aankomst in Holland een monster genomen en op zuurgehalte onderzocht. De uitkomsten zijn in onderstaande tabel opgenomen:

Tanknummer	Zuurgehalte in %.	
	Bij afscheping	Bij aankomst.
1 stuurboord	3.47	3.53
2 „	3.15	3.23
3 „	3.47	2.87
4 „	4.04	4.27
5 „	2.77	2.87
6 „	2.91	3.07
7 „	3.10	3.44
8 „	3.69	3.46
9 „	2.88	3.15
10 „	3.02	3.29
1 bakboord	3.50	3.75
2 „	3.10	2.97

Tanknummer	Zuurgehalte in %	
	Bij afscheping	Bij aankomst.
3 Bakboord	3.35	3.56
4 „	4.14	4.27
5 „	2.80	2.70
6 „	2.91	3.19
7 „	3.19	3.44
8 „	2.92	3.29
9 „	2.85	3.44
10 „	2.77	3.75
Gemiddelde van alle tanks	3.20	3.37

Als men nu bedenkt, dat blijkens het zuurgehalte men bij deze verscheping geenszins met de beste kwaliteit klapperolie had te doen en als men verder overweegt, dat een nauwkeurige bemonstering van tanks, welke ieder ongeveer 500.000 K.G. olie bevatten, zeer moeilijk is te verrichten, zoodat enkele afwijkingen bij sommige tanks zeer goed door een minder volmaakte monsterneming zijn te verklaren, dan spreekt de zeer geringe toeneming in het gemiddelde zuurgehalte der geheele partij, namelijk van 3.20% tot 3.37% toch zeker afdoende om de onjuistheid van de gangbare meening omtrent de sterke verzuring van de klapperolie in de scheepstanks te doen uitkomen. Wij willen daaraan nog toevoegen, dat ons ook nimmer een op een concreet geval betrekking hebbende klacht over een dergelijke verzuring ter oore is gekomen.

Den anonymen bestrijder der Indische olie-industrie zij ten slotte nog medegedeeld, dat het bewuste tankschip niet zijn eerste lading olie overbracht en zelfs nog onmiddellijk voor deze reis een soortgelijke olieverscheep had bewerkstelligd, zoodat „de minste tusschen de naden achtergebleven klapperolie" zeker aanwezig had kunnen zijn of mogelijk zelfs was.

Wij hebben aan deze kwestie wat uitvoeriger aandacht geschonken, omdat de door geen enkel bewijsstuk gestaafde bewering, dat de verscheepte oliën zulke hooge zuurgehalten „tot bij 20%" verkregen, door tusschenkomst van een „vriendenhand" reeds in de

Duitsche vakpers (Oelorgan, Zeitschrift fur die Deutsche Oelindustrie, Seifensiederzeitung etc.) de ronde heeft gedaan.

Nu wordt veelal in dit verband opgemerkt, dat niet alleen het zuurgehalte, maar ook kleur, reuk en smaak de waarde eener olie bepalen. Wat de kleur aangaat, kan met zekerheid worden vastgesteld, dat hiervoor geheel overeenkomstige overwegingen gelden als die hierboven voor het zuurgehalte zijn uiteengezet: hoe sneller men de olie uit de copra isoleert, des te fraaier zal de kleur zijn en deze kleur loopt in „bereide olie" veel minder terug dan wanneer men de olie „in copra" bewaart. Voor reuk en smaak — eventueele ranzigheid — is de situatie in hoofdzaak ook dezelfde: het gevaar voor rans worden der olie is „in copra" zeker niet minder dan voor in tanks opgeslagen en vervoerde „bereide olie". Maar overigens moet men hierbij niet uit het oog verliezen, dat de ruwe klapperolie een halffabrikaat is, dat toch ten allen tijde alvorens in spijsvetten te worden verwerkt, aan een speciaal „desodoriseeringsproces" als onderdeel der geheele raffinatie moet worden onderworpen.

Samenvattend mogen wij dus constateeren, dat ook wat de kwaliteit der olie aangaat, de klapperolie-industrie in het productieland onmiskenbaar in het voordeel is boven die in de verre consumptielanden. Daarbij komt dan nog een andere kwestie, die nog even kort moge worden aangestipt.

Zooals bekend laat de kwaliteit der Nederlandsch-Indische copra over het algemeen zeer veel te wenschen over en zijn de daarvoor behaalde prijzen dan ook aanmerkelijk lager dan die voor de Malabarcopra en de iets minder hoog aangeslagen Ceylon-copra. Men heeft becijferd, dat tengevolge van dit kwaliteitsverschil Nederlandsch-Indië jaarlijks een geheel onnoodig verlies van *f* 5.000.000 lijdt. Reeds meerdere malen heeft men getracht in dezen zoo ongewenschten toestand verandering te brengen, zoo werd van 1907—1910 op initiatief van den toenmaligen Directeur van Landbouw *Melchior Treub* deze aangelegenheid in ernstige studie genomen. Ook deze poging liep echter op niets uit, zooals door den heer van *Velzen Camphuis*, die dit vraagstuk in 1920 tot onderwerp van zijn proefschrift [1]) maakte, wordt uiteengezet in laatste instantie tengevolge van het feit, dat de exporthandel au fond geheel onverschillig stond en nog staat tegenover de kwaliteit van het door hem

1) Het vraagstuk der verbetering van de Inlandsche copra in Nederlandsch-Indie. Amsterdam 1920.

verhandelde product. Zijn winsten toch worden door hoogere prijzen van de copra niet of nauwelijks beïnvloed. Terecht wijst de heer *Camphuis* er op, dat om deze reden de opvoedende kracht der kwaliteitswaardeering alleen daar kan doorwerken, waar er een direct contact bestaat tusschen copra*verbruikers* en copra *producenten*. Het is dan ook geen toeval, dat de landen, waar de beste coprakwaliteiten vandaan komen, Malabar en Ceylon, tevens de landen zijn, waar van oudsher een bloeiende copraverwerkende olie-industrie heeft bestaan. [1])

Ook voor het vraagstuk van de kwaliteitsverbetering der Nederlandsch-Indische copra is dus de aanwezigheid van een copraverwerkende industrie in het eigen land, een factor van het grootste belang en om deze reden mag deze industrie dan ook zeker aanspraak maken op de belangstelling en den steun van een ieder, die het goed meent met de belangen van de talrijke klapperplantende Inlandsche bevolking.

Wel zetten wij vroeger reeds uiteen [2]), dat het zeker niet gewenscht zou zijn, dat de expansie der klapperolie-exportindustrie er toe zou leiden, dat de bevolking in hare consumptie aan klapperolie zou worden besnoeid, maar zooals wij ook toen reeds in het licht stelden, lijkt het gevaar daarvoor voorloopig niet groot en in ieder geval kan versterking der fabriekmatige klapperolie-industrie zoolang die gaat ten koste van den — uit algemeen economisch oogpunt misdadigen — copra-export slechts toejuiching verdienen.

Wij hebben in het voorafgaande gezien, hoe tal van argumenten van uiteenloopenden aard spreken ten gunste van een grootere rentabiliteit van een rationeel gedreven klapperolie-industrie in het productieland dan van die eener zelfde industrie in het consumptieland. Wij zijn er intusschen niet blind voor, dat hiertegenover factoren staan, die de anders maar al te duidelijk doorslaande balans in andere richting beinvloeden.

Zoo kan het niet ontkend worden, dat de kapitaalsuitgaven voor de oprichting van en afschrijving op gebouwen en machinerieën

---

1) Behalve het proefschrift van den heer Camphuis vergelijke men ook een artikel over dit onderwerp, dat binnenkort in het tijdschrift Teysmania zal verschijnen.

2) Zie: Koloniale Studiën Jg. 2 p. 285 (1918).

hier te lande hooger zijn. — [1]). Bij een bedrijf van groote capaciteit zal dit verschil echter niet belangrijk op de productiekosten drukken.

Wat de arbeidsloonen aangaat, zal men hier te lande — ook al stelt men de arbeidskracht van den Europeeschen arbeider gelijk aan die van drie Inlandsche arbeiders — na de opvoering van den loonstandaard in de Europeesche landen vrij zeker niet in het nadeel zijn, ook al blijft de inheemsche olie-industrie hare reputatie getrouw van tot de best betalende Indische werkgeefsters te behooren. Wat de salarissen van het leidende Europeesche personeel aangaat, is men daarentegen in de koloniale samenleving zeker in het nadeel, maar ook hiervoor geldt, dat dit verschil bij voldoende capaciteit der fabrieken, slechts in geringe mate op de productiekosten drukt.

Voorloopig zijn de meeste in de consumptielanden gevestigde oliebedrijven, nog op een ander punt in het voordeel: het vraagstuk van de afzet van het geproduceerde halffabrikaat is voor hen, die voor een groot deel zelf de verwerking er van tot eindproducten eveneens uitoefenen, veel gemakkelijker tot oplossing te brengen. Door het sluiten van belangengemeenschappen met de olieverwerkende industrieën in Europa is de Indische industrie aan dit bezwaar reeds tendeele tegemoet gekomen.

Verder is voor de Indische olie-industrie steeds een groote moeilijkheid gelegen in het feit, dat er voor haar zoo'n lange tijdsduur ligt tusschen het oogenblik van den inkoop der grondstoffen en het oogenblik van verkoop der producten. Vooral bij een sterk fluctueerende markt, zooals die in de laatste jaren bestond, geeft dit begrijpelijkerwijze aanleiding tot een aanmerkelijke vergrooting van het risico. De oliefabrikanten in het consumptieland kunnen daarentegen bij hun grondstofinkoopen het verloop der oliemarkt van nabij volgen. De bedoelde moeilijkheid voor de olie-industrie in het productieland is evenwel bij een conservatief financieel beleid wel te overwinnen.

Vanzelfsprekend is verder de kwestie van de rechten, die door sommige landen ter bescherming van hun eigen industrie bij den invoer van oliën en niet of in mindere mate bij den invoer van co-

1) In sommige opzichten kan echter de installatie een vereenvoudiging ondergaan, door het feit, dat het in Europa vaste cocosvet in het tropisch laagland (boven een temperatuur van 26° C.) steeds vloeibaar is.
Daardoor kunnen sommige in Europa onontbeerlijke verwarmingsinrichtingen wegvallen.

pra worden geheven, van de grootste beteekenis. Men mag intusschen van de Indische regeering, die zoo dikwijls haar wensch tot bevordering der inheemsche nijverheid heeft beleden, verwachten, dat zij niet zal aarzelen om in dergelijke gevallen tot compenseerende maatregelen, namelijk een herziening der uitvoerrechten op copra en klapperolie, over te gaan.

Zoo zien wij dus, dat zoowel aan een klapperolie-industrie in het productieland, als aan die in het consumptieland voordeelen zijn verbonden.

Voor ons zijn de voordeelen aan eerstgenoemde industrie verbonden echter zeker overwegend en komt het er slechts op aan deze voordeelen ook tenvolle uit te buiten.

Zonder twijfel zal het ontbreken van een in cijfers uitgedrukte waardeering van de verschillende voor- en nadeelen er toe leiden, dat een groot deel der lezers zal weigeren met onze meening in deze in te stemmen. Wij zullen echter reeds zeer voldaan zijn, indien deze exacte critici zullen willen toegeven — en wij vertrouwen, dat zij dit redelijkheidshalve zullen moeten doen — dat er althans niet de minste aanleiding bestaat, om anders dan op grond eener nauwgezette vergelijkende calculatie tot een tegengesteld oordeel te besluiten. En daar de thans op dit gebied bestaande publieke opinie zeker niet op een dergelijke calculatie is gebaseerd, zal er voor het groote publiek alle aanleiding bestaan zijn vooropgezette meening te herzien en het uitspreken van een eindoordeel tot nader op te schorten.

Achtereenvolgens konden wij dus vaststellen, hoe de laatste jaren voor den oorlog door een nog steeds toenemende vraag naar klapperolie alsmede door een vermeerdering der wereldproductie aan copra waren gekenmerkt en hoe tal van zwaarwichtige redenen spreken voor een klapperoliebereiding in het productieland in plaats van in de consumptielanden. Bij een normale wereldontwikkeling was dus niets natuurlijker dan dat in de op 1914 volgende jaren de productielanden een uitbreiding van de capaciteit van hunne klapperolie-industrie zouden te zien geven.

Dit proces moge aanvankelijk door den wereldoorlog zijn verhaast, dezelfde oorzaak was tevens de gevaarlijkste bedreiging voor de bewuste olie-industrie. Terwijl bij een normaal verloop van za-

ken de tropische olie-industrie zich vooralsnog *naast* de olie-industrie in de consumptielanden zou hebben kunnen ontwikkelen, was de door den oorlog veroorzaakte verarming in de meeste Europeesche landen en het uitvallen van belangrijke consumptielanden als Rusland oorzaak, dat het wereldverbruik van klapperolie niet in de verwachte mate toenam.

Daardoor werd de jonge olie-industrie in de productielanden reeds spoedig voor de moeilijke taak gesteld, zich niet naast de olie-industrie in de consumptielanden te ontwikkelen, maar zich min of meer *ten koste van* deze te handhaven. Verre van door den oorlog eenzijdig gunstig te zijn beinvloed, heeft de Nederlandsch-Indische olie-industrie dus veel grooter nadeelen dan voordeelen van den oorlogstoestand en de dientengevolge ingetreden economische inzinking ondervonden.

Niet onvermeld mag blijven, dat de ontwikkeling van de vraag naar klapperolie in het laatste decennium nog door een tweetal omstandigheden, die zich afgescheiden van den oorlog hebben voorgedaan, in ongunstigen zin werd of zal worden gewijzigd. In de eerste plaats heeft de uitvinding en economisch mogelijk gebleken toepassing van het verhardings-procédé, waardoor minderwaardige vloeibare oliën in harde reukelooze vetten kunnen worden omgezet de klapperolie een niet-voorziene concurrentie zoowel in de zeep als in de spijsvetindustrie bezorgd. Verder zal het binnenkort volop in productie komende, in korten tijd enorm uitgebreide, met oliepalmen (*Elaeis guineensis*) beplante gebied ter Sumatra's Oostkust door zijn groote opbrengsten aan palmolie en palmpittenolie — welke laatste olie in vele opzichten nauw met klapperolie overeenkomt — eveneens er toe leiden, dat de vraag naar klapperolie afneemt. Weliswaar behoeft dit laatste gezichtspunt er op zich zelf niet toe te leiden, dat de Nederlandsch-Indische olie-industrie in het algemeen zou worden geschaad, daar naast de plaatselijke — d.w.z. op de onderneming zelve — bereiding van palmolie de bestaande klapperoliebedrijven zich eventueel ook op persing der palmpitten kunnen gaan toeleggen.

Dat intusschen door beide genoemde factoren de verwoesting der Europeesche welvaart door den oorlog, waardoor de regelmatige groei der spijsvetten-industrie in verschillende landen werd onderbroken, zich in verhoogde mate pijnlijk doet gevoelen, spreekt wel vanzelf.

Al mogen dan de vooruitzichten voor de klapperolie-industrie niet onverdeeld gunstig zijn, te bedenken valt, dat de groote vraag der margarine-industrie de klapperolie voor den oorlog reeds voor een groot deel uit de zeep-industrie had doen verdwijnen. In tijden van nood zal de klapperolie — die voor deze industrie groote specifieke voordeelen aanbiedt boven vele andere oliën — dus op de zeep-industrie kunnen terugvallen om bij geleidelijke terugkeer der welvaart en de daarmee samenhangende verhooging der wereld-vetconsumptie wederom hare vroegere positie in de industrie der spijsvetten te veroveren.

Hoe dit ook zijn moge, wij hebben hier slechts willen getuigen van ons inzicht, dat zoolang Nederlandsch-Indië nog één stuk copra uitvoert, de Nederlandsch-Indische olie-industrie volop reden van bestaan zal hebben.

Uiteraard gelden onze beschouwingen slechts de Nederlandsch-Indische klapperolie-industrie in hare algemeenheid; de vooruitzichten der afzonderlijke ondernemingen worden hierdoor slechts tendeele beheerscht.

Wij kunnen slechts de hoop uitspreken, dat het voorafgaande er toe moge leiden, dat juistere opvattingen omtrent hare beteekenis ook bij de Indische samenleving — zoowel particuliere als ambtelijke — ingang vinden. Dit zal er toe kunnen bijdragen om deze industrie sneller door haar jaren van verguizing en beproeving heen te helpen.

Wie in dit opzicht een aanmoediging zoekt, hij richte het oog naar het buitenland. Ook de Philippijnsche klapperolie-industrie, welke eerst in de oorlogsjaren hare grootste ontwikkeling doormaakte, ondervond in zeer sterke mate de gevolgen van den verleden jaar ingetreden economischen crisis. Het grootste olieconcern aldaar „the Philippine Vegetable Oil Company" bezweek onder den schok en moest faillissement aanvragen. Thans zijn er evenwel reeds berichten, dat hare schuldeischers — een groote Amerikaansche bankinstelling — de onderneming op nieuw georganiseerd hebben en het bedrijf spoedig weer zal worden hervat. Ook hier dus een blijk van daadwerkelijk vertrouwen van onverdacht nuchtere zijde in de klapperolie-industrie in een tropisch productieland.

Bandoeng, Augustus 1921

Het Reiswezen in Nederlandsch-Indië.

door

J. E. VAN GOGH.

Staatsblad No. 422 van dit jaar bracht ons het nieuwe „Algemeen Reisreglement".

Of het binnentreden van dit jongste kind der administratie in het ambtelijk huisgezin met gejuich zal zijn begroet, mag ernstig worden betwijfeld.

Het heeft van huis uit te ongunstige eigenschappen mede gekregen, dan dat het naar mag worden verwacht in den omgang zonder meer een goed kameraad kan worden.

De schrielheid der ouders heeft toch haar stempel op het voorhoofd van het arme wicht gedrukt en het is gedoemd door het leven te gaan als een geteekende, onbemind door allen die er mede zullen hebben te maken, tenzij de smet nog kan worden uitgewischt en het den opvoeders moge gelukken het kind van een anderen geest te doordringen, dan die welke de ouders op het tijdstip der geboorte beheerschte.

Aan die opvoeders hierbij den weg te wijzen, is het doel van deze beschouwlngen, al kunnen ze niet meer dan een zwakke poging daartoe vormen.

Moge het in elk geval geen ijdel pogen beteekenen.

Voor een goed begrip der beginselen, welke de grondslagen vormen waarop het nieuwe reisreglement rust, is het noodzakelijk eenig inzicht te verkrijgen in de wijze waarop het reiswezen in deze landen zich in den loop der jaren heeft ontwikkeld.

Al dadelijk na de overname van het gezag uit Engelsche handen zagen Commissarissen-Generaal zich geplaatst voor de taak aan het reiswezen hier te lande richting te geven. Oogenschijnlijk een zaak van weinig belang vergeleken bij de vele groote problemen

waarvoor zij werden gesteld in een tijdvak waarin andere opvattingen nopens het Koloniaal beleid op allerlei gebied regelenden arbeid vorderden, en daarom treft het te meer, dat zij van meetaf aan dit onderdeel van de Staatsbemoeienis op zijn juiste waarde hebben geschat. Zij hebben begrepen, dat de nieuwe eischen, welke aan een Koloniseerende mogendheid werden gesteld, niet behoorlijk konden worden vervuld, wanneer in het uitgestrekte gebied waarover Zij het bewind voerden de middelen zouden ontbreken, welke een nauwgezette uitvoering van de bevelen door de overheid gegeven zouden waarborgen.

Onder die middelen nam het Reiswezen een voorname plaats in en zoo troffen Zij te dien aanzien reeds in het jaar van hun aankomst eenige voorloopige regelingen.

De verkregen ervaring op dit gebied werd neergelegd in de eerste reglementen op de reis en verblijfkosten, welke 3 dagen voor hun aftreden in het Staatsblad verschenen (1819 No. 22).

Hoewel voor Civiele en Militaire reizigers afzonderlijke regelen waren vastgesteld, gold voor beide Categorieën het beginsel, dat de Staat geheel voor het vervoer zijner dienaren behoorde te zorgen.

Die zorg strekte zich uit tot:

een vergoeding voor gedane uitgaven;

de verstrekking van staatswege van de vervoermiddelen al of niet tegen betaling;

de beschikbaarstelling van logeergelegenheden inclusief de voeding.

Meer dan een halve eeuw bleven deze grondslagen van het Reiswezen intact.

Wel verschenen in 1828 en 1862 nieuwe reglementen, maar deze onderscheidden zich in hoofdzaak alleen door een meer of minder milden geest door den stand van 's Lands geldmiddelen geboden. Deze oefende alleen invloed uit op de vergoeding der gedane uitgaven. In tijden van nood moesten de reizigers het ontgelden, terwijl wanneer de middelen ruimer vloeiden er ook voor hen wat meer af kon.

Vervoer en logies volgden die wisselingen minder snel.

Eerst toen de toestanden op Java zich zoodanig wijzigden, dat er aan kon worden gedacht aan het particulier initiatief over te laten, wat oorspronkelijk alleen aan den Staat was voorbehouden, ondervonden ook zij den invloed der veranderde tijdsomstandigheden.

De landsherbergen „waarvan bij het besluit van den 8sten April 1819 No. 16 de daarstelling bevolen" was en die den vermoeiden reiziger voor 5 gulden daags volledig pension boden, bestaande uit „een ordentelijk ontbijt met koffij of thee; des middags en des avonds goed warm eten" werden overbodig. Particuliere hotels namen hun taak geleidelijk over en in 1881 werd het doodvonnis aan hen beteekend. Bij Staatsblad No. 207 beperkte het Gouvernement zich tot het verleenen van een subsidie aan particuliere logementhouders aan wie daarvoor slechts de verplichting werd opgelegd voor de gouvernementsreizigers twee kamers tegen het gewone tarief beschikbaar te houden.

De intensieve bemoeienis met de voeding en ligging nam een einde, de verstrekking van vervoermiddelen kon de Staat nog niet overdragen.

Deze was in den loop der jaren meer en meer volmaakt en in de tachtiger jaren van de vorige eeuw hadden de z.g.n. paardenposterijen zich op alle voornaamste wegen ingeburgerd en voldeden over het algemeen aan billijke eischen.

Oorspronkelijk in hoofdzaak bestemd voor het overbrengen van de brievenmalen hadden zij dit karakter geleidelijk verloren en bezorgden al spoedig na hun instelling mede het binnenlandsche reizigers vervoer, dat in later jaren de voornaamste taak zou worden.

Van afstand tot afstand bevonden zich langs den postweg de stations, dier z.g.n. paardenposterij waarvan thans nog in de binnenlanden hier en daar de massieve overblijfselen van de over den weg gebouwde rustplaatsen herinneren aan langvervlogen tijden.

Thans geheel verlaten vormden ze in die dagen op gezette tijden het centrum van het binnenlandsche leven al was de polsslag daarvan ook heel wat minder gejaagd dan nu.

Daar was het dat de paarden werden verspannen en nieuw personeel de taak overnam, om onder vroolijk zweepgeklap van de koetsiers in snelle vaart de tocht naar de volgende pleisterplaats te vervolgen.

Maar evenals de landsherbergen, zou ook de paardenposterij verdwijnen.

Naarmate de greep waarin de Staat het maatschappelijk leven gekneld hield, losser werd ontplooide het particulier initiatief zich op allerlei gebied.

De uitbreiding van het spoorwegnet, waardoor geheele streken tot nieuw leven werden gewekt, gaf daartoe den krachtigsten stoot.

Vertier en bedrijvigheid in de binnenlanden namen een ongekende vlucht en maakten o.m. het verhuren van vervoermiddelen tot een loonend bedrijf.

Niet alleen werd de paardenposterij overbodig waar de ijzeren weg gemakkelijker tot het doel voerde, ook daar waar andere vervoermiddelen beschikbaar kwamen geraakte zij in discrediet.

Stemmen gingen op om de Staatshulp bij de verstrekking van transportmiddelen te beperken en reeds in 1889 stelde de Algemeene Rekenkamer dit denkbeeld aan de orde, zoowel om te geraken tot een vermindering van administratieven omslag als om aanzienlijke bezuiniging te verkrijgen.

Vooral het laatste begon zwaar te wegen.

De tijd daartoe was echter nog niet gekomen, vooral de bestuursambtenaren, de voornaamste belanghebbenden bij de Staatshulp, zagen geen kans het daarbuiten te stellen.

Wel was de intrekking bij Staatsblad No. 49 in 1893 van de Gouvernementspaardenposterij een veeg teeken, maar haar zusterinstelling, die als binnenlandsche paardenposterij bekend stond zou nog een twintigtal jaren een steeds treuriger wordend bestaan leiden.

De gewijzigde omstandigheden vonden hun weerklank in het reisreglement, dat te midden van dien overgangstoestand in 1890 (Staatsblad 209) verscheen en naast de erkenning van den voorrang, die aan den ijzeren weg behoorde te worden gegeven, werd de mogelijkheid geschapen van particuliere vervoermiddelen gebruik te maken. Het palengeld voor z.g.n. klein transport ter onderscheiding van den postdienst — het groottransport — deed zijn intrede.

Al was de naam hetzelfde gebleven, de paardenposterij was in haar wezen geheel gewijzigd.

In stede van het eigen beheer waren langzamerhand in de meeste streken aannemers gekomen, die volgens de gesloten overeenkomsten de bespanningen tegen een vast tarief op aanvrage leverden.

Zij konden echter het verval niet keeren.

Het postpaard was nu eenmaal uit den tijd, maar kon bij gebrek aan beter nog niet voor goed op stal gezet worden.

Dat betere deed zijn intrede in de eerste jaren der nieuwe eeuw.

De automobiel begon haar zegevierende tocht en veroverde in enkele jaren de eerste plaats onder de vervoermiddelen voor snelverkeer langs Java's wegen.

De aannemers begonnen er hun voordeel in te zien in stede van bespanningen, het nieuwe vervoermiddel te leveren en waar dit feitelijk niet in overeenstemming was met de letter van de contracten, werd er tegen dat deze afliepen door de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur op aangedrongen de nieuwe voorwaarden zoodanig te redigeeren, dat verstrekking van auto's instede van bespanningen mogelijk was.

Dit zou een overgang vormen tot de doorloopende verstrekking van Gouvernementswege van het nieuwe vervoermiddel instede van het uit den tijd geraakte postpaard.

Ook de reiziger, die voorheen voor het hem toegekend palengeld met klein transport reisde, begon het nieuwe vervoermiddel te gebruiken en het aantal nam steeds toe.

Nieuwe denkbeelden nopens het beheer der Koloniën hadden zich baan gebroken.

Het oude stelsel van halen wat er van te halen valt, was reeds zeer verzacht, maar eerst in de eerste jaren dezer eeuw won de ethiek in de Koloniale Staatkunde veld en met deze gewijzigdeopvattingen verruimde zich de Staatsbemoeienis op een ongekendewijze.

Niet alleen in breedte ook in diepte won deze aan kracht en het gevolg was, dat langzamerhand een zich voortdurend uitbreidend leger van adviseurs, inspecteurs, controleurs, enz. in actie kwam en de binnenlanden doortrok om de adviseeren, inspecteeren, controleeren en niet het minst ..... te declareeren.

Dat deze een broertje dood hadden aan den rammelenden langzaam voortsukkelenden postwagen of het ongemakkelijke karretje van de verhuurderij ligt voor de hand. Een behoorlijke dienstuitoefening was nauwelijks mogelijk.

En waar zij in het palengeld voor kleintransport voldoende vergoeding vonden kochten velen uit eigen beurs een auto en bezigden die voor hun dienst.

Maar niet allen waren op deze wijze te helpen en voor hen moest eveneens wat worden gedaan. Naarmate de aannemerscontracten voor de levering van postpaarden afliepen werden hier en daar overeenkomsten gesloten voor de levering van auto's aan de landsreizigers.

Het eerste contract werd voor Cheribon gesloten tegen een prijs van 90 cents per paal en liep van 1 Juli 1910 — 1 Juli 1911.

Veel pleizier hadden noch aannemer noch reizigers van het contract.

Moest de eerste uit een billijkheidsoogpunt ontheven worden van zijn verplichting tot dagelijkschen overvoer van de post van Cheribon naar Indramajoe, omdat de weg zoo erbarmelijk slecht werd, dat al zijn auto's successievelijk het daarop aflegden, de reizigers die met de opgelapte wagens werden opgeknapt, waren al evenmin tevreden en vonden het zelfs levensgevaarlijk, zooals de Resident rapporteerde.

Beter verging het de belanghebbenden in Soerabaja en Rembang alwaar het contract liep van 1 Juli 1911 tot en met het jaar 1915 tegen 96 cents per paal.

Ook Semarang kreeg zijn contract van 1 Juli 1912 tot Ultimo 1916 tegen 72 cents per paal.

De ervaring met het nieuwe vervoermiddel gaf betere uitkomsten. De contractant, die het contract in Cheribon van 1 Januari 1913 tot Ultimo 1917 verkreeg voor 75 censt per paal was dan ook heel wat beter geoutilleerd dan zijn voorgangers, die het eerste contract met verlengingen tot dien datum exploi teerden.

Over het algemeen kan worden gezegd, dat de voorziening met auto's in het reizigersvervoer goed voldeed, althans van het standpunt der reizigers beschouwd.

Waarom werd dan geaarzeld aan deze wijze algeheele uitbreiding te geven en blijvend de zorg voor de vervoermiddelen als van ouds aan den Staat voor te behouden ?

Om de eenvoudige reden, dat het niet te betalen was.

Bij den opzet der contracten was natuurlijk uitgegaan van den stand van het reizigersverkeer bij de paardenposterijen en had voor het Soerabaja-Rembang contract ruim gerekend 60.000 paal 's jaars als basis gegolden.

Al spoedig bleek, dat de activiteit enorm verhoogd werd door het gebruik van het nieuwe vervoermiddel.

Een ieder moest noodzakelijk op inspectie, de ijver kende geen grenzen.

De aannemer deed zijn best en huurde zelfs particuliere auto's in, waarbij hij toevallig ook wel eens een auto bekwam, die het per-

soonlijk eigendom was van den reizenden ambtenaar en betaalde daar grof voor, het kon immers lijden.

Hij zelf kreeg 96 cents voor elk paaltje en het „samen zullen we alles deelen" was een zoete en winstgevende bezigheid.

En waarom niet, benadeeld werd toch niemand. De dienst was er bij gebaat, de aannemer, de reiziger, wat was er dus tegen.

Alleen viel het niet te verwonderen, dat de raming van 60.000 palen in de eerste 16 maanden maar eventjes met 150 % werd overschreden.

In Cheribon zelfs met 220 %.

Waar moest dat heen ?

Maar even natuurlijk dacht niemand er aan uitbreiding aan deze methode te geven.

Dan was het klein transport nog voordeeliger en genoot dit de voorkeur vooral van hen, die de Staatsbemoeienis met het reizigers vervoer uit den tijd achtten.

Maar ook aan het klein transport kleefden ernstige nadeelen. Niet alleen waren de uitgaven bijzonder hoog, het werkte immoreel doordat de reizigers alleen dan de onkosten van een auto goed konden maken, indien veel werd gereisd. Het dienstbelang werd ondergeschikt aan dat van den autobezitter.

Uitbreiding werd zoo min mogelijk daaraan gegeven en om aan de verschillende bezwaren tegemoet te komen, niet het minst van hen die als de B. B. ambtenaar van een kleine vaste toelage moesten zien rond te komen, werd getracht een oplossing te vinden door het belang van den dienst beter in overeenstemming te brengen met dat van den reiziger.

De z.g.n. autoregeling zag het licht bij het besluit van 14 Maart 1913 No. 59 (Bijblad 7815).

Hierbij werden vergoedingen vastgesteld voor het reizen per eigen automobiel bestaande uit een daggeld overeenkomstig het Reisreglement, een vaste toelage tot een maximum van *f* 125.— 's maands en een palengeld van ten hoogste 25 cents, hetgeen verhoogd werd met 12 ½ en 17 ½ cent al naar er een of meer reizigers met den gebruiker medegingen en die dan natuurlijk zelve geen transportkosten mochten declareeren.

De vaste toelagen en het palengeld werden bepaald door den Directeur van Gouvernementsbedrijven, terwijl de betrokken Departementschef door een z. g. n. toepasselijkheidsverklaring

af te geven zou bepalen wie voor deze regeling in aanmerking kwam.

Een rentelooos voorschot tot een maximum van ƒ 5000.— vergemakkelijkte het aanschaffen.

In bijblad 7816 werden uitvoerig toelichtingen gegeven, die thans vrijwel gemeengoed zijn geworden en die hier weinig aanleiding tot opmerkingen geven.

De verwachtingen van deze regeling waren hoog gespannen. Zij zou de oplossing moeten brengen van het moeilijke vraagstuk hoe op de eenvoudigste en goedkoopste wijze voor den Staat de landsreizigers aan vervoermiddelen te helpen.

De autocontracten werden niet verlengd, het postpaard was ter ziele, zoowel in figuurlijken als letterlijken zin, want de laatste binnenlandsche paardenposterij in de voormalige residentie Krawang, die op 31 December 1914 formeel werd opgeheven, was gestaakt toen het laatste postpaard het moede hoofd ter ruste had gelegd.

Een symbool van een afgesloten tijdperk.

Het particulier initiatief zou moeten bewijzen de verstrekking van vervoermiddelen op den duur beter te kunnen leiden dan de Staat, evenals het dit voor de zorg voor het logies reeds had gedaan.

De ondervinding der laatste jaren heeft duidelijk aangetoond, dat wel is waar geen vrees meer behoeft te bestaan voor een onvoldoend aantal vrije voertuigen, in dat opzicht is Staatshulp geheel overbodig geworden, maar dat het stelsel leidt tot een onevenredige stijging van de landsuitgaven.

Vooral de autoregeling voldeed in dat opzicht niet aan de verwachtingen.

Werkte zij aanvankelijk bevredigend, op den duur toen het aantal afgegeven toepasselijkheidsverklaringen steeds toenam, kwamen de groote nadeelen aan het licht.

Evenals het kleintransport heel wat zuiniger uitviel, dan het groottransport in de laatste jaren van zijn bestaan, evenzoo was de autoregeling heel wat goedkooper dan de aannemersauto's en in vele gevallen ook voordeeliger dan de ongelimiteerde gebruikmaking van klein transport als daarvoor een auto werd gebezigd. Verwacht werd dat het noodeloos palen rijden zou worden beperkt. Door de splitsing in een vaste toelage en een palengeld ontstond

er een prikkel om minder te rijden daar dan het totaal bedrag per paal lager werd. Immers bij het minimum van 4000 palen 's jaars ontving de gebruiker in maximum 12 × ƒ 125 + 4000 × 25 cents = ƒ 2800.— of 70 cents per paal. Bij 8000 palen zou dit slechts 12 × ƒ 125 + 8000 × 25 cents = ƒ 3800 of 47 ½ cent per paal bedragen.

In theorie heel mooi, maar als de 25 cents per paal nog een kleine winst liet wat dan ?

Al weder een wissel getrokken op de eerlijkheid, een wissel die helaas niet steeds is gehonoreerd.

Voor sommigen werd het een sport er uit te halen wat mogelijk was, en zulks werd in de hand gewerkt door den chaotischen toestand, welke was ontstaan.

In het kort was deze als volgt:

In de gewesten Soerabaja-Rèmbang, Semarang en Cheribon waren door aannemers geëxploiteerde autodiensten, hetgeen niet belette dat steeds meer personen met eigen auto's onder de regelingen van het kleintransport reisden, waardoor conflicten met de aannemers ontstonden.

In Bantam was een ondershandsche overeenkomst met een autoverhuurderij ten gerieve van de ambtenaren bij het Binnenlandsch-Bestuur, die daardoor recht verkregen een bescheiden aantal palen 's maands te rijden en waartoe zij van hun vaste reistoelage een deel in een potje moesten storten, een dwang welke velen ongerechtvaardigd achtten, vooral zij die de voorkeur aan eigen vervoermiddelen gaven. Bij overplaatsingen kwam dit meermalen aan het licht.

In een deel der andere gewesten was de reistoelage der ambtenaren met een vaste indenmiteit verhoogd voor het gemis van postpaarden, doch geheel onvoldoende, elders waren daarvoor weder geen termen gevonden en mochten zij bij wijze van tijdelijken maatregel in rekening brengen wat werkelijk werd uitgegeven of wat erger was, men moest maar zien hoe men rond kwam.

Voor de ambtenaren der speciale diensten, wier ressort te groot was om er een eigen auto op na te houden met declareeren van klein transport werd, waar snel reizen voor hen hoofdzaak was, toegestaan dat zij onder overlegging van kwitanties auto's konden inhuren. Het aantal dezer reizigers breidde zich gestadig uit.

Voor verschillende trajecten of afdeelingen werden speciale regelingen getroffen, zooals voor Kangean waar het „subsidie rijtuigje

in een bepaalde behoefte voorzag" of de autodienst der pestbestrijding in de afdeeling Malang en de ter beschikking van diverse ambtenaren als Chefs der Waterstaatsafdeelingen gestelde auto's.

In de buitenbezittingen had vrijwel elk gewest zijn eigen voorschriften.

Daarbij kwam, dat voor verschillende categorieën reizende ambtenaren de bezoldigingen geen gelijken tred hielden met het duurder wordende leven en zelfs dienstchefs niet schroomden op de voordeelen te wijzen aan een reizende betrekking verbonden. Bij geruchte was zulks zelfs bekend bij de in Nederland door het Departement van Koloniën aangeworven ambtenaren.

Zonder nu bepaald het oog te hebben op met frauduleuze handelingen gelijk te stellen daden, als het fingeeren van reizen of het te hoog opbrengen van het aantal afgelegde palen, dan wel het maken van werkelijk overbodige reizen, kan niet worden ontkend, dat de tegenwoordige methode de betrokkenen in de verleiding brengt, wat men noemt de kantjes er af te loopen

Dit trok vooral de aandacht toen langzamerhand scherper toezicht op de examinatie der reisrekeningen werd uitgeoefend.

Ik zal hier niet vervallen in een opsomming van de veelal kleine middelen, welke van weerskanten werden toegepast in den stillen strijd, welke tusschen een onvoldoend geregeld toezicht eenerzijds en de declaranten, die voor hun goed recht meenden te moeten opkomen, anderzijds werd gevoerd.

Een strijd welke naar buiten bekend geworden, helaas bij het groote publiek meer en meer de meening heeft doen post vatten, dat ieder landsdienaar, zoodra hij op reis gaat, er ten opzichte van zijn declaratie bijzondere begrippen van eerlijkheid op na houdt en den Staat wel voor enkele guldens in den verheven nek mag zien.

Declaratie-techniek en declaratie-euvel werden slagwoorden waarvan de strekking duidelijk is.

Ik zal de laatste zijn om te ontkennen, dat misbruiken bestaan, maar dat die zoo algemeen zouden zijn als men van zekere zijde wil doen voorkomen is bepaald in strijd met de feiten.

Het is nagenoeg uitsluitend de stijging in een korte spanne tijds van de uitgaven-- zoo individueel als door de enorme toename van het aantal reizende ambtenaren in totaal, — en welke stijging voornamelijk het gevolg is geweest van het vrijgevig gebruik om auto's voor dienstreizen aan te wenden, die oorzaak is geweest van de

ongunstige meening, die ten opzichte van die reizende ambtenaren post vatte.

Het is dan ook wel zeker, dat de fatsoenlijke reizigers en dat is gelukkig nog de overgroote meerderheid der ambtenaren in alle rangen alleen daarom reeds elken maatregel zullen toe juichen, die er toe leidt, dat aan deze ongunstige en beleedigende gedachte elke voedingsbodem wordt ontnomen.

In het belang van den goeden naam van alle landsdienaren en niet het minst van den Staat waarop ten slotte alles terugvalt, is zulks zelfs een eerste vereischte.

Maar men zoeke die oplossing niet in een herziening der tarieven. Zijn zij te ruim dan werkt men de gewraakte toestanden in de hand. Zijn zij te laag dan wordt het dienstbelang onafwijsbaar geschaad.

En waar het pogen tot vastleggen in een voor geheel Nederlandsch-Indië geldend algemeen reisreglement van een juist tarief, dat noch te hoog, noch te laag is, gelijk is te stellen met het zoeken naar de quadratuur van den cirkel, kan die poging gerust worden opgegeven.

Wat dan.

Bij de oplossing dezer vraag dient scherp te worden onderscheiden welke bezwaren eigenlijk tegen den toestand, zooals die zich in den loop der jaren had ontwikkeld, waren aan te voeren.

Met de aantooning, dat die toestand chaotisch is, kan niet worden volstaan, evenmin met de bewering, dat het nu maar eens uit moet zijn met de vele misbruiken.

De bezwaren zijn terug te brengen tot twee groepen

a. die van administratieven en

b. die van geldelijken aard.

Die onder *a* te rekenen vloeiden in hoofdzaak voort uit het algeheel verouderd raken van het vigeerend Reisreglement, dat al van den aanvang af zeer onvolledig was.

De gedachte, die daaraan ten grondslag lag, was in theorie niet verkeerd. De groote plaats aan het Reiswezen toegekend in de huishouding van den Staat vond haar afspiegeling in de vaststelling van eenige algemeene beginselen bij Koninlijk besluit, met opdracht aan den Gouverneur Generaal om de noodige uitvoeringsvoorschriften vast te stellen.

Waren de eerste reglementen bij eenvoudige besluiten afgekon-

digd, het groeiend belang vond weerklank in de publicatie eerst van een besluit met Koninklijke machtiging daarna in de afkondiging bij Koninklijk besluit als bovenvermeld.

In de practijk bleek het echter niet zoo eenvoudig de aangegeven beginselen in algemeen geldende uitvoeringsvoorschriften verder uit te werken, ook al in verband met de gewijzigde omstandigheden op vervoersgebied. Daardoor ontstond die zee van bepalingen en voorschriften waar bijna niemand een inzicht in kon hebben.

In 1913 werd getracht een overzicht te geven en het bij besluit van 30 November 1912 No. 9 uitgegeven werkje vormt een lijvig deel van 152 bladzijden. En nog hield de stroom niet op.

Wil men zien tot welk een hoogte zij gezwollen is, men sla deRegeeringsalmanak maar eens op en zal gewaar worden, dat daar 12 bladzijden kleine druk vereischt worden om alle voorschriften etc. slechts aan te duiden. Voorschriften, welke nog lang niet volledig waren, want de in 1890 noodig geoordeelde uitvoeringsbepalingen zijn voor verschillende artikelen in de pen gebleven.

Voor een goed deel moest de langzamerhand onhoudbaar geworden toestand op administratief gebied bij het Reiswezen worden toegeschreven aan de bestaande decentralisatie.

Wel behoorde de behandeling van de aangelegenheden het reglement betreffende tot de taak van het Departement van Binnenlandsch-Bestuur, maar de betaling der reisrekeningen, hunne examinatie en alles wat er aan vast zat, geschiedde door de betrokken Departementen, die langzamerhand ook de toepassing en uitlegging van het Reisreglement en de uitvoeringsvoorschriften zelve naar zich toe haalden.

Ook de autoregeling werkte hiertoe mede, daar elk Departement het in zijn macht had door het afgeven van toepasselijkheidsverklaringen zijn ambtenaren onder deze bijzondere regeling te brengen.

Het onmisbare onderling verband, dat tusschen de verschillende regelingen behoort te bestaan ging door dit alles geheel verloren.

Eenhoofdige leiding, één Departement waar alle voorstellen op het Reiswezen betrekking hebbende worden behandeld en worden getoetst aan de algemeene beginselen, zoowel als aan de voor andere categoriën van landsdienaren reeds bestaande voorschriften werd een conditio sine qua non.

De eenhoofdige leiding kwam tot stand toen in 1918 werd over-

gegaan tot de instelling van het Kantoor voor Reiswezen, definitief geregeld bij Staatsblad 1919 No. 617.

De opdracht aan dit Kantoor door de Regeering gegeven was tweeledig n.l. het ontwerpen van nieuwe algemeene voorschriften, die een einde zouden maken aan de bestaande algeheele verwarring en voorts het uitoefenen van toezicht op de toepassing der reisregelingen en op de declaratiën, waardoor een einde zou komen aan tal van ingeslopen gebruiken, die strijdig waren met de grondslagen van elke reisregeling, welke slechts aan de betrokkenen vergoeding van gemaakte noodzakelijke kosten behoort te waarborgen.

Niet meer maar ook niet minder.

Bezuiniging was het stramien waarop elke nieuwe regeling zou worden geborduurd.

En het was noodig. Het jaarlijksch bedrag, dat de commissiereizen alleen van de schatkist vorderden was reeds tot een 6 millioen opgeloopen. Het leeuwendeel hiervan kwam op naam van de autoregeling waarvoor de toepasselijkheidsverklaringen met een los handje werden uitgegeven.

Het eerste gedeelte der opdracht is thans vervuld, het nieuwe algemeen Reisreglement ligt voor ons.

Beschouwd uit een oogpunt van administratieve waarde kan het oordeel gunstig luiden. Al is men er niet in geslaagd alle diverse regelingen tot een geheel samen te smelten—de vele uitzonderingen in art. 1 genoemd, toonen zulks aan — een groote stap in de richting tot unificatie is gedaan en zal geleidelijk wel door meerdere worden gevolgd tot het doel bereikt is.

De oude rommel in vorige reglementen nog niet opgeruimd is thans verdwenen en verwacht mag worden, dat weer voor eenigen tijd een vrij overzichtelijk geheel is verkregen, al zullen wel wijzigingen en aanvullingen zich aandienen, welke op den duur weder een nieuwen vorm noodig zullen maken.

Vooral de behandeling van het Inlandsch element op voet van gelijkheid is een groote verbetering. De vorige reglementen zwegen over, of zonderden zooals dat van 1890 de Inlandsche reizigers nadrukkelijk uit. Zij waren op reis zijnde op eigen beurs aangewezen en zoo die bij de kleineren niet voldoende gespekt was, moesten zij teren op de liefdadigheid van de kampong.

Voorwaar geen hartverheffend standpunt.

Wel waren langzamerhand voor verschillende categorieën voorschriften vastgesteld, maar bevredigend waren deze allerminst en een groot deel van de Inlandsche reizigers was er niet mede gebaat.

Thans behoort deze lijdensgeschiedenis tot het verleden.

Zijn alzoo de administratieve bezwaren voor een goed deel ondervangen, ten opzichte van de hooger onder *b* genoemde groep moeilijkheden van geldelijken aard moet het oordeel ongunstig luiden.

De verwachting, dat aanzienlijke bezuinigingen zullen worden verkregen, zal op den duur worden beschaamd.

Al dadelijk valt het op, dat elk spoor van een voorziening van landswege in de vervoermiddelen — andere dan openbare — is verdwenen.

Het beginsel, dat de Staat zich niet moet inlaten met de verstrekking van vervoermiddelen en die voorziening geheel aan het particulier initiatief moet overlaten, een beginsel, dat sedert den afloop der autocontracten reeds in de practijk werd toegepast, heeft dus over de geheele linie gezegevierd.

Dat zulks ook voor voeding en ligging het geval is, ligt voor de hand daar deze al sedert een halve eeuw buiten de Staatszorg vielen.

Tegen de vastgestelde tarieven moeten de reizigers zelve in hun vervoermiddelen voorzien en voor hun logies zorgen.

Wanneer wij de thans in het Reisreglement opgenomen tarieven beschouwen, blijkt dat een gezond beginsel aan de vaststelling heeft ontbroken.

Zoowel de daggelden als de transportkosten zijn zoodanig gedrukt dat ze in vele gevallen zelfs beneden het peil zijn gekomen waarop ze honderd jaar geleden stonden.

Dat het reizen hierdoor ernstig zal worden belemmerd is duidelijk.

Niet alleen uit de verlaging van de tarieven, maar uit tal van andere bepalingen dringt zich het standpunt naar voren, dat het reizen nu eenmaal wordt beschouwd als een noodzakelijk kwaad dat het liefst met wortel en tak werd uitgeroeid.

Van waar bijv. anders het groote verschil, dat is gemaakt, tusschen overplaatsings en commissie reizen.

Het argument dat de laatsten minder behoeven te kosten dan de eersten, omdat commissiereizigers plaatselijk bekend zijnde goedkooper terecht kunnen, mag in enkele gevallen opgeld doen,

verschillen van 50-100 % zijn daardoor niet te rechtvaardigen.

Door het drukken der vergoedingen moet het reizen worden beperkt, een opvatting, welke wijst op miskenning van de taak der reizende ambtenaren.

In het stadium van ontwikkeling waarin deze landen verkeeren moet toch op allerlei gebied leiding en voorlichting worden gegeven en toezicht op de naleving der voorschriften en op de uitvoering der beraamde maatregelen worden gehouden.

Gegeven het uitgestrekte gebied waarin gewerkt wordt en het gering aantal beschikbare krachten, gering niet alleen in verband met de beschikbare geldmiddelen, maar ook door onvoldoende personeel, kunnen zij die geroepen zijn de inheemsche bevolking vooruit te brengen hun taak in de binnenlanden niet verrichten wanneer zij zich niet vrij kunnen bewegen.

Bij een voortschrijdende ontwikkeling, wanneer een deel van dat werk kan worden overgedragen op de kinderen des lands, zal zulks nog meer spreken, want dan zal een kern van Europeesche ambtenaren een intensief toezicht moeten uitoefenen op een zooveel grooter aantal aan hun zorgen toevertrouwde belangen, een toezicht dat alleen dan tot zijn recht zal kunnen komen wanneer zij naast liefde voor hun arbeid ook de noodige bewegingsvrijheid hebben om dien naar behooren te verrichten.

Wordt hun die bewegingsvrijheid ontnomen dan wreekt zich dat onherroepelijk aan de levensbelangen der volkeren, wier opvoering tot hooger plan de plicht is, welke wij hebben te vervullen.

En de gevolgen eener politiek om door te lage vergoedingen die bewegingsvrijheid aan knellende banden te leggen zullen niet uitblijven.

Aanvankelijk zal de beoogde bezuiniging het direct zichtbare resultaat zijn en het gestelde doel dus worden bereikt, maar op den duur ten koste van veel grootere belangen.

De in dienst zijnde ambtenaren zullen hun ambt wel blijven vervullen, al zal de onbillijke behandeling, welke zij ondervinden ongetwijfeld deprimeerend werken, maar op den duur zullen geschikte candidaten zich hoe langer hoe minder aanmelden.

Reeds nu moet het feit worden geconstateerd, dat velen een positie bij de centrale bureaux verkiezen boven een reizende betrekking.

En ongetwijfeld zal zulks in nog meerdere mate het geval worden, wanneer het stelsel van kracht zal blijven, waarbij de reizende amb-

tenaren een deel van hun tractement zullen hebben aan te wenden ter goed making van het te kort op hun reisuitgaven.

Afgescheiden van de niet onder cijfers te brengen nadeelen, welke de dienst zelve bij handhaving van dat systeem zal lijden, zal er een drang ontstaan tot verhooging van de tarieven, een drang waaraan op den duur geen weerstand zal zijn te bieden.

Reeds nu binnen de maand na den datum van inwerkingtreding heeft het Hoofd van het Reiswezen van zijn bevoegdheid gebruik moeten maken en de z.g.n. overplaatsingsdaggelden moeten toekennen aan verschillende ambtelijke reizigers en het lijdt geen twijfel of de uitzondering zal op den duur regel worden. En met de transportkosten zal het denzelfden weg gaan.

De tijdelijke vermindering op de reisuitgaven kan geen stand houden, wanneer niet of het aantal reizende ambtenaren aanzienlijk wordt ingekrompen, dan wel een goedkoopere reiswijze wordt ingevoerd.

Een vermindering van het aantal is in afzienbaren tijd niet te verwachten, integendeel steeds nieuwe uitbreiding van Staatsbemoeienis staat op het program en daarmede zal onvermijdelijk het aantal reizende ambtenaren toenemen.

Ik noem slechts de zorg voor sociale aangelegenheden en de arbeidswetgeving, die nog vrijwel in hare windselen ligt.

Met die uitbreiding gaat onvermijdelijk verhooging van lasten ook voor de dienstreizen der met de uitvoering te belasten ambtenaren gepaard.

Daarom zal de bezuiniging, wil zij blijvend zijn moeten komen van een goedkoopere wijze van reizen dan in de laatste jaren gevolgd.

Met behoud van het bestaande stelsel, waarbij alles aan den reiziger zelve wordt overgelaten, is zulks alleen mogelijk, wanneer wordt teruggekeerd tot een langzamer tempo van reizen door het gebruik van het zoo kostbare vervoermiddel de automobiel te beletten.

Daargelaten dat dit meerder personeel zou kosten is een dergelijke tegennatuurlijke proefneming tot mislukking gedoemd.

Het is daarom wel zonderling dat de nieuwe voorschriften juist in die richting wijzen.

Alles wat toch op snelvervoer betrekking heeft is stiefmoederlijk bedeeld.

De autoregeling bestaat weliswaar nog, maar ik hoor in de verte reeds de doodsklok daarover luiden.

Zij wordt bij Staatsblad 421 van dit jaar slechts „voorloopig" bestendigd.

Aan de uitgebreide bevoegdheid van de diensthoofden om auto's te laten inhuren tegen overlegging van kwitanties is de breidel aangelegd.

Tegen het veldwinnend gebruik van dienstauto's richt zich de toorn van het kantoor voor reiswezen.

Wel kan in bijzondere gevallen nog een auto worden ingehuurd, maar bij alles is het Hoofd van het Reiswezen de persoon, ten wiens genoege elke afwijking moet worden aangetoond en die bevoegd is eventueel zijn veto uit te spreken.

Onder den indruk van de hooge uitgaven, welke het gebruik van auto's veroorzaakt en van de misbruiken, die daarbij aan het licht kwamen, is de aanval op dat vervoermiddel zelve gericht, terwijl uitsluitend het oneconomisch gebruik daarvan had behooren te zijn tegengegaan.

Voor een goede dienstuitoefening is een auto nu eenmaal onmisbaar geworden, maar dat sluit niet in dat elk ambtenaar voor hem alleen steeds de beschikking over zoo'n voertuig behoeft te hebben.

Dat langs alle wegen de reizigers zonder het minste verband met elkaar te zoeken ieder voor zich een auto gebruiken waar meerderen zonder eenig bezwaar te zamen zouden kunnen reizen; of dat auto's dagen ongebruikt staan zooals bij die onder de autoregeling verstrekt het geval is.

Waar een groot deel der kosten daarvoor ook bij niet gebruik doorgaan en ten laste van den Staat komen, moet als eerste eisch gelden het volledig uitnutten van dit voertuig voor snelverkeer.

Zoolang een ieder geheel wordt vrijgelaten in de keuze van zijn vervoermiddel zal aan dien eisch nimmer worden voldaan.

Voorschriften, ter bevordering van het samenreizen leiden in de practijk tot niets, wanneer de politiek van onthouding tegenover de wijze waarop wordt gereisd niet wordt losgelaten.

En een negatieve tendenz is wel de voornaamste, welke tot uiting komt in het nieuwe reglement.

Onthouden, verminderen, verbieden, bezuinigen, in het kort afbreken, niet opbouwen is de grondtoon.

Had ik ongelijk door in den aanvang van schrielheid te spreken?

Met negatieven arbeid alleen is op den duur geen bezuiniging te verkrijgen, een krachtig positief werken moet daaraan gepaard gaan.

Daartoe zal het Kantoor voor Reiswezen, welks taak thans nog zuiver op administratief gebied is gelegen, moeten uitgroeien tot een instelling het geheele Reiswezen in al zijn geledingen omvattend en beheerschend.

Het te onzaliger ure losgelaten beginsel van Staatsbemoeienis met de techniek van het Reizen moet weder in eere worden hersteld, maar gemoderniseerd. en aangepast aan nieuwe toestanden.

Wanneer het noodzakelijk is, dat een groot korps ambtenaren zich intensief met leiding en toezicht moet inlaten, waartoe veel reizen onafwendbaar is, kan de Staat ten opzichte daarvan niet afzijdig blijven staan.

De gevolgen hebben zich maar al te gevoelig gemanifesteerd.

Behalve met de regeling en vaststelling der vergoedingen etc. zal weder evenals vroeger Staatsbemoeienis met verstrekking van transportmiddelen en ook om nader uiteen te zetten redenen met het logies van de ambtelijke reizigers de eenige oplossing geven.

Maar die bemoeienis zal geregeld dienen te worden door een instelling die alles beheerscht. Niet als tot nu toe het geval was de eene zaak door dit, de andere door dat Departement of Dienst, doen behandelen.

Acht men de instelling niet in staat het beheer van een of ander onderdeel te voeren, dan outilleere men haar overeenkomstig de te stellen eischen.

Zoo zal bijv. de zorg voor de automobielen niet aan haar mogen worden onttrokken omdat alleen een technicus wordt geacht daar verstand van te hebben.

Wordt die uit den tijd geraakte fictie aanvaard, dan verbinde men de noodige technici aan het Reiswezen, maar scheide niet wat organiek bijeen hoort.

Evenmin late men onderdeelen onder het beheer van anderen, omdat zij eenmaal door den loop der gebeurtenissen daaraan zijn opgedragen.

Een centraliseering van alle aangelegenheden tot het reiswezen behoorende, behoort vòòr alles te gaan ook voor persoonlijke overwegingen of gevoeligheden, welke juist in deze Koloniën zoo menigmaal goed bedoelde maatregelen hebben doen stranden.

In nog meerdere mate dan aan het declaratieeuvel moet een einde worden gemaakt aan de desorganisatie, die nog steeds een kenmerk

van het Reiswezen is. Komt daaraan een einde dan verdwijnen de misbruiken wel van zelf.

Een goed geregeld Reiswezen vormt in deze periode de ruggegraat van elke ontwikkelings politiek, evenals dit een eeuw geleden het geval was.

Het is trouwens een opvallend verschijnsel, dat deze tijden in vele opzichten doen denken aan die, kort na het herstel van ons gezag.

Evenals toen hebben nieuwe beginselen op het gebied der Koloniale politiek zich baan gebroken.

Evenals toen moet thans opnieuw regelende arbeid op allerlei gebied worden verricht, waarbij in vele opzichten nog in den blinde wordt getast.

Laat daarom, waar de historie analogieën aanwijst, het tegenwoordige geslacht daarmede zijn voordeel doen, want het is mede een eigenaardig verschijnsel, dat op verschillend gebied blijkt, dat de eerste regelende arbeid van voor een eeuw, maar in den loop der jaren ongedaan gemaakt of gewijzigd, zich thans weder aandient als de juiste voor de gewijzigde omstandigheden.

Het Reiswezen is daarvan een typisch voorbeeld.

Meen ik in het voorgaande op historische en utiliteits gronden te hebben aangetoond dat in beginsel een instelling die het Reiswezen in zijn vollen omvang beheerscht een eisch des tijds is, in de volgende regelen zal worden getracht aan te toonen hoe die instelling behoort te worden georganiseerd.

Voor de organisatie van den nieuwen „dienst van het Reiswezen" wordt het geraamte gekozen, dat doeltreffend is gebleken voor de andere groote binnen het Staatsverband eenige mate van zelfstandigheid genietende diensten.

Onder de algemeene leiding van het „Hoofd van den dienst" wordt het direkt beheer der verschillende onderdeelen gevoerd door — een groote mate van zelfstandigheid genietende — Hoofden van dienstvakken.

Deze dienstvakken omvatten de zorg voor het vervoer der reizigers te land, voor dat te water, voor hun voeding en ligging en voor den geheelen regelenden en administratieven arbeid die daarmede samenhangt.

Voorts zou het te bejammeren zijn wanneer de zorgen van het

Reiswezen zich bepaalden tot de ambtelijke reizigers en zich niet uitstrekten tot den particulieren tourist. De tijden dat de particulier sadja niet voor de administratie bestond behooren gelukkig tot het verleden en Staatshulp zou den velen touristen van vreemden landaard zeer zeker een aangename verrassing zijn.

Zooals later bij de nadere uitwerking van de verschillende dienstvakken zal worden aangetoond kan een goed geregeld touristen verkeer ook een bron van inkomsten voor den Staat vormen, een bijdrage, die niet valt te versmaden.

Voorloopig kan hier worden volstaan met de vermelding dat ook de zorg voor het vreemdelingen verkeer tot de taak van het Reiswezen behoort.

De dienst van het Reiswezen zal dus behooren te bestaan uit de dienstvakken:

a. Reizigers vervoer te land.
b. „ vervoer te water
c. hotelwezen.
d. vreemdelingenverkeer
e. administratie

allen onder de directe bevelen hunner leiders, staande onder het algemeen beheer van het diensthoofd.

De dienstvakken zullen naar behoefte verdeeld dienen te worden in afdeelingen en onder-afdeelingen.

Na dezen opzet moge hier onder een verdere uitwerking der verschillende dienstvakken volgen.

a. Reizigers vervoer te land.

Bij den opzet van een schema voor de verstrekking van vervoermiddelen van landswege aan de ambtelijke reizigers gaan de gedachten onwillekeurig terug naar den glorietijd van de Gouvernements en binnenlandsche paardenposterij, toen over geheel Java een net van poststations was gespreid waar vervoermiddelen enz. op aanvrage waren te bekomen.

Op overeenkomstige wijze zullen thans voor alle voor het autovervoer geschikte streken, zoowel voor Java en Madoera als op de Buitenbezittingen, op bepaalde plaatsen autostations dienen te worden in stand gehouden, waar de landsreizigers kunnen rekenen op beschikbaarstelling van het moderne vervoermiddel voor snelverkeer.

Het dagelijksch beheer dezer instelling zal echter niet meer door de plaatselijke ambtenaren van den bestuursdienst kunnen worden gevoerd, maar in handen behooren te worden gegeven van den dienst van het Reiswezen, welke dat door zijn organen zal moeten uitoefenen.

Mij voorshands bepalende tot Java en Madoera, welke eilanden het eerst aan de beurt zullen komen voor de nieuwe wijze van voorziening, zal dit gebied verdeeld dienen te worden in eenige onderdeelen, omdat het uiteraard te groot is voor een centraal beheer van uit de plaats waar het hoofdkantoor is gevestigd.

In elk onderdeel zullen op verschillende punten centrale garages dienen te worden opgericht waar meerdere auto's, volgens de behoefte te bepalen, steeds in „running order" beschikbaar zijn. In het ressort van elk dezer centrale garages zullen in vele gevallen op knooppunten van het verkeer hulp garages wenschelijk blijken, alwaar een of meerdere auto's worden aangehouden ten einde het ledig rijden van deze krachtwagens tot het economisch minimum te beperken.

Deze hulp garages zijn geheel afhankelijk van hun centrale, waardoor zij niet verder voor onderhoud en reparatie's behoeven te worden geoutilleerd dan zulks met de garage van een particulieren autobezitter, die hart voor zijn wagen heeft, het geval is.

De centrale garages van elk ressort, waar een grooter aantal auto's in behandeling is, zullen echter tevens van een werkplaats op bescheiden schaal behooren te worden voorzien voor het verrichten van eenvoudige reparatie's en een grondiger onderhoud dan buiten mogelijk is.

Echter niet verder gaande dan binnen het bereik van een goed Inlandsch-Chauffeur-mecaniciën valt.

De auto's der hulp garages worden hier op gezette tijden verwisseld waardoor in verband met de tegenwoordige bedrijfszekerheid der automobiel een goede werking is gewaarborgd.

Voor het regelmatig noodig geachte groot onderhoud en eventueele belangrijke herstellingen zullen alle auto's minstens een maal 's jaars moeten opkomen naar een centrale werkplaats, die geheel voor alle bij het bedrijf voorkomende werkzaamheden behoort te zijn uitgerust en waaraan goed onderlegd personeel onder Europeesche leiding is verbonden.

Van deze centrale werkplaatsen, welke uitsluitend auto's ter

inspectie en herstelling opnemen, maar verder met de wagenverstrekking geen bemoeienis hebben zal voor Java en Madoera een drietal dienen te worden opgericht.

Het komt toch voldoende voor wanneer bij dezen opzet dat gebied in drie deelen wordt verdeeld, terwijl de splitsing in ressorten der centrale garages en de plaatsen der hulpgarages in het algemeen de territoriale bestuursindeeling zal volgen.

Hier zijn toch de knooppunten van het ambtelijk leven gevestigd, waar de meeste ambtelijke reizigers voor hun dienstuitoefening op gezette tijden zullen aanlanden, of van daar zullen uit zwermen.

Het zal dan mogelijk zijn het noodzakelijk verband te leggen tusschen de verschillende reizigers, waardoor niet een ieder op eigen gelegenheid rondtrekt.

Het is zelfs niet bij benadering aan te geven hoeveel auto's benoodigd zullen zijn, daartoe zou statistisch materiaal te mijner beschikking moeten staan, dat op het oogenblik niet aanwezig is.

Maar wanneer in aanmerking wordt genomen dat op Java en Madoera alleen een 600 ambtenaren onder de autoregeling vallen, die gemiddeld hun wagens voor niet meer dan de helft uitnutten, kan met vrij groote zekerheid worden aangenomen, dat voor de tegenwoordige kosten een autodienst kan worden ingericht, welke aan de behoefte van alle Commissiereizigers voldoen zal.

Dat voor een vervoermiddel voor snelverkeer een basis van 6000 K.M. 's jaars geldt, terwijl een auto behoorlijk gebruikt in dien tijd gemakkelijk een 15.000 K.M. kan afleggen is een economische wanverhouding, welke ten spoedigste dient te worden hersteld.

Het bedrag der kosten door de Commissiereizigers, die niet onder de autoregeling vallen thans in rekening gebracht zal dan als bate in het voordeel der autodiensten komen.

Ook zal een einde worden gemaakt aan het onvoldoende gebruik dat van vele auto's der landskantoren wordt gemaakt.

Hoe langer hoe meer auto's worden in dienst gesteld voor het vervoer van hoogere ambtenaren, vooral bij de Departementen van Algemeen bestuur.

Vooral nu het voorschrift is gegeven, dat deze auto's van duidelijke merkteekens moeten worden voorzien, komt dit aan het licht. De meest ongewone lettercombinatie's bewijzen dat elke dienst, welke zich zelf respecteert minstens één auto moet bezitten.

Wanneer eens nauwkeurig werd nagegaan hoeveel uur per dag deze voertuigen gemiddeld worden gebruikt, zou het resultaat verrassend zijn. De dienst zou met de helft van het aantal zeker even goed loopen, wanneer op de groote plaatsen het Reiswezen de verstrekking centraal regelde.

Er is nog een categorie auto's welke voor inkrimping vatbaar is n.l. die in gebruik zijn bij de zelfstandige diensten en bedrijven. Wanneer een algemeene landsautodienst in de binnenlanden de verstrekking op zich neemt kunnen vele bedrijfsauto's worden gemist, waardoor het noodeloos rijden over groote afstanden zal worden beperkt.

Geen neiging tot inmenging in het bedrijfsbeheer door toezicht op de exploitatie der bedrijfsauto's te willen uitoefenen behoort het Reiswezen te toonen.

Het is absurd een bedrijfsleider de verantwoordelijkheid op te dragen voor millioenen en de enkele duizenden die de auto's kosten, door anderen te willen doen becritiseeren.

Maar wel ligt het op den weg van het Reiswezen door concurrentie die auto's overbodig te maken en de bedrijfsleiders zullen, indien tastbare voordeelen zijn aan te geven, de eersten zijn om in hun eigen belang de diensten van het Reiswezen te aanvaarden.

En ten slotte zal ook de particuliere reiziger ongetwijfeld gaarne gebruik wenschen te maken van de landsautodienst, die hem meerdere veiligheid waarborgt dan de ongecontroleerde huurwagens hem nu veelal bieden.

Waar het bedrijf der autoverhuurders in de meeste gevallen winstgevend is, behoeft de Staat geen vrees te koesteren zich in die richting te wagen.

Het voordeel verbonden aan een verhuur aan particulieren is in de eerste plaats daarin gelegen, dat een ruimere opzet mogelijk is dan wanneer uitsluitend moet worden gestreefd naar een voorziening in de behoefte der landsreizigers met een minimaal aantal auto's.

Klachten over een onvoldoend wagenpark zullen daardoor worden voorkomen.

De landsreiziger moet echter voorgaan en het mag nimmer de bedoeling zijn openbare diensten te onderhouden waarvoor allen z.g.n. gelijk zijn, maar waarbij in de practijk de betalende particulier de voorkeur geniet.

Het is hier de plaats nog een kort woord te wijden aan vroegere pogingen in het werk gesteld om voor het verstrekken van automobielen van landswege een algemeene regeling te treffen.

Het lag toch voor de hand dat deze oplossing voor hen, die in nauw contact stonden met het Reiswezen veel aanlokkelijks moest hebben.

Reeds in het tijdperk, waarin voor enkele residentie's auto-contracten werden afgesloten werd dit vraagstuk aan de orde gesteld bij de afdeeling Transportwezen van het Departement van Gouvernementsbedrijven.

Onvoldoende organisatie van die afdeeling, maakte het destijds onmogelijk een dergelijke omvangrijke taak tot uitvoering te brengen.

Ongetwijfeld zou echter op den duur in die richting zijn gestuurd, vooral waar de tot vele moeilijkheden aanleiding gevende autodienst in Palembang, na enkele jaren onder het beheer van die afdeeling te hebben gestaan, was uitgegroeid tot een openbaren dienst in de gewesten Benkoelen en Palembang, waarvan de gunstige resultaten hadden geleid tot instelling van een dergelijken dienst in Tapanoeli en Sumatra's Westkust.

Plannen tot verdere uitbreiding werden aan de orde gesteld en deze zouden geleidelijk hebben gevoerd tot een algemeenen autodienst voor alle streken, welke daarvoor in aanmerking kwamen.

Het mocht niet zijn.

Het toeval wilde, dat juist in dien tijd stemmen opgingen, die de instelling van een Departement van Verkeerswezen bepleitten, van welk departement de dienst der Staatsspoorwegen uiteraard de kern zou vormen.

Zij die hiermede het landsbelang meenden te dienen speurden naar onderwerpen, welke tot den werkkring van dat nieuwe departement moesten worden gerekend en streefden er naar deze al vast onder de dienstleiding van de S. S. te brengen.

En zoo geviel het, dat de gunstige uitkomsten met de landsautomobieldiensten verkregen de aandacht trokken dezer behartigers van het landsbelang en zij slaagden er in te bewerken, dat die autodiensten werden gevoegd bij den groeienden dienst der S. S.

Al valt de vertraging die daardoor is ontstaan te betreuren, zij heeft ook haar goede zijde.

Wanneer toch of de afdeeling transportwezen voornoemd of de dienst der S. S. zich in die richting had begeven, zou het zooveel moeielijker zijn geworden om thans dit bijzondere reizigers vervoer te doen bewerkstelligen door het Reiswezen waarbij het uitsluitend tehuis behoort.

De dienst der S. S. moet niet in dergelijke speciale richtingen werken.

Zijn taak is exploitatie van openbare vervoermiddelen.

Al behoeft dit in theorie niet te beletten, dat ook de bijzondere belangen van bepaalde groepen afdoende worden behartigd, de practijk wijst nu eenmaal uit dat deze laatste gewoonlijk bij een zuiver bedrijfsbeheer in de verdrukking geraken.

Het moet hieraan voor een goed deel worden toegeschreven, dat van het in eigen beheer nemen van het snelvervoer tot nu toe niets is gekomen.

Het is mij bekend, dat werd getracht de afgebroken draad verder te spinnen en het Hoofd van het inmiddels opgerichte Kantoor voor Reiswezen zich een warm voorstander van het denkbeeld heeft getoond, maar het kwam niet verder dan een wisseling van nota's waaruit van de zijde der S. S. weinig animo blijkt om in die richting werkzaam te zijn.

De veronderstelling is niet gewaagd, dat deze afzijdige houding in nauw verband staat met de moeilijkheden, die het bijzondere vervoer van landsreizigers voor elken openbaren vervoersdienst van deze soort schept en die het bij de bestaande autodiensten in Palembang en Benkoelen van S. S. zijde niet gelukt is te overwinnen.

Dat in die gewesten weder uitbreiding moest worden gegeven aan het aantal onder de autoregeling vallende ambtenaren pleit wel zeer sterk tegen een opdracht van de zorgen voor het bijzonder vervoer der ambtelijke reizigers aan een openbaren dienst.

De houding der S. S. is overigens zeer begrijpelijk.

Er is weinig eer mede te behalen, directe overschotten in bedrijfsrekeningen tot uiting komende zijn nagenoeg uitgesloten en het ligt dan ook voor de hand dat een bedrijfsleiding, welke in de eerste plaats op geldelijke uitkomsten wordt beoordeeld weinig gevoelt voor een ondankbare taak als het beheer van het Reiswezen in dat opzicht te wachten staat .

Maar daarom behoort die ook niet tehuis bij den dienst der S. S. maar bij het Reiswezen in het algemeen.

b. Reizigers vervoer te water.

Naast het vervoer te land neemt dat te water bij het Reiswezen een voorname plaats in, waardoor samenvoeging van alles wat daar op betrekking heeft tot één dienstvak aanbeveling verdient.

Verdeeling in twee afdeelingen, dient zich als van zelf aan en wel: het reizigersvervoer buiten den Archipel; d.i. hoofdzakelijk van en naar Nederland en dat ; binnen den Archipel.

Wat de eerste afdeeling betreft heeft de zorg voor het wel en wee der landsreizigers zoo'n enorme omvang bereikt, dat een blijvende afdoende organisatie daarvan onvermijdelijk is.

De centrale behandeling van alles wat hierop betrekking heeft gedurende de laatste jaren, heeft nagenoeg een einde gemaakt aan de vele klachten, die ten opzichte van dit vervoer werden geuit.

Aanvankelijk was het publiek maar matig ingenomen met de inmenging van het kantoor voor Reiswezen bij het plaats bespreken voor de Indische verlofsgangers op de mailbooten der scheepvaart maatschappijen en weten vooral zij die in de binnenlanden gevestigd waren veel van de ondervonden teleurstellingen aan de onvoldoende organistie van dat kantoor om nu maar geen andere beschuldigingen te uiten.

Maar allengs drong toch het besef door, dat al moge in den aanvang het beleid wel eens hebben gefaald, men heel wat beter af was met de hulp van de centrale instelling dan wanneer uitsluitend op eigen kracht moest worden gebouwd.

Vooral de Indische verlofgangers in Nederland vertoevende en wier financieële toestand zoo hopeloos in den war raakte door het dure leven, dat zij zich niet zoo kommervol hadden voorgesteld, hadden er wat voor gegeven, indien aan het Departement van Koloniën dezelfde zorgen waren besteed voor de terugzending naar Indië, als daar door de heeren van het Reiswezen aan de belangen hunner clienten werden gewijd.

Hoe velen hoorde ik niet hun lijdensgeschiedenis tegen vrienden en bekenden opbiechten, staande in de rij voor het loket van den betaalmeester in het bekende kantoortje in de Lage Nieuw-straat of bij de agenten der scheepvaart-maatschappijen die oppermachtig waren en die zich een geheel andere houding permitteerden dan voorheen toen zij van heinde en ver afkwamen op candidaten voor den Oost om zich van hun provisie te verzekeren.

Werd ik persoonlijk niet afgesnauwd, toen ik mijn voorloopige reisopdracht niet goedschiks wilde afgeven, omdat er nog wel met vette letters op stond gedrukt, dat zulks onder geen voorwaarde mocht plaats hebben voor dat zekerheid van passage was gegeven.

Werd mij niet toegevoegd „Gaat U dan maar aan den Minister „zeggen, dat ik agent niet van plan ben passage voor U aan te vra„gen als ik dat stuk niet krijg" en ontving men dan niet aan het Ministerie van Koloniën de lakonieke mededeeling als men om hulp vroeg „Ja, ziet U daar bemoeien we ons niet mede."

De wijze waarop de landsreizigers in Nederland worden behandeld is te over bekend, dan dat ik er hier verder bij stil behoef te staan.

Allen, die op dat gebied ondervinding hebben opgedaan, zullen het wel met mij eens zijn, dat de aanraking met de scheepvaartmaatschappijen heel wat beter zal kunnen worden overgelaten aan een centrale Gouvernementsinstelling, dan dat men zelve die onaangename taak moet verrichten, althans als men niet tot de vriendjes behoort.

Volkomen logisch is het dan ook, dat de geheele behandeling der contracten met de scheepvaartmaatschappijen „Nederland en Rotterdamsche Lloyd" aan het kantoor voor Reiswezen is opgedragen, maar even onlogisch is de gedachte, dat het contract met de K. P. M. voor het vervoer in den Archipel nog steeds aan de bemoeienis van het Reiswezen is onttrokken.

De behandeling daarvan berust nog bij het Departement van Binnenlandsch-Bestuur en ben ik wel geinformeerd, dan zal deze worden overgedragen niet op het Reiswezen, maar aan het Departement van Marine.

Het is weder een van de typische staaltjes van het gebrek aan inzicht in het verband, dat de verschillende deelen van het Reiswezen samen behoort te snoeren.

Er zullen wel argumenten zijn aan te voeren voor een overdracht aan Marine, evenals voor de vroegere opdracht van de paardenposterij aan B. O. W. en van de autoregeling en auto-contracten aan G. B., maar waar deze scheepvaart contracten een integreerend deel van het Reiswezen vormen behoort de behandeling tehuis bij dien dienst en nergens anders.

Zijn er in die contracten bijzondere bepalingen, welke uitsluitend Marine dan wel anderen regardeeren, dan zullen deze, zoo althans geen overleg mogelijk is, er uit gelicht dienen te worden en

in afzonderlijke overeenkomsten behooren te worden vastgesteld.

Evenals het vervoer van kolen en zout, hetwelk zijn bijzondere eischen stelt niet in het algemeene contract met de K. P. M. is opgenomen, maar is vervat in bijzondere overeenkomsten, die uiteraard worden gesloten en in toepassing gebracht door de onder het Departement van Gouvernementsbedrijven ressorteerende belanghebbende diensten.

Er zal toch ook niet over worden gedacht, om de Gouvernements Marine onder Reiswezen te brengen alleen omdat er met de schepen van dien diensttak wel eens landsreizigers worden vervoerd?

Waarom dan wel omgekeerd het contract met de K. P. M. ter behandeling gegeven aan een Departement, dat er slechts gering belang bij heeft en die niet opgedragen aan den dienst, die er dagelijks mede heeft te maken.

En dat de behandeling bij Reiswezen tehuis behoort moet, behalve om analoge redenen als die de overeenkomsten met de op Nederland varende maatschappijen daarbij hebben doen onderbrengen, ook worden afgeleid uit de omstandigheid, dat voor de gouvernements-passagiers der lagere klassen in de Indische wateren niet die zorg wordt besteed, welke de schepen der Maatschappijen, die onder toezicht van het Kantoor voor Reiswezen staan kenmerkt.

Dit is niet zoo zeer een bonne marque voor dat Kantoor, de toestand is al lang zoo geweest voor dat er nog over de instelling van dat Kantoor werd gedacht al oefent het zeer zeker thans ook in dat opzicht invloed ten goede, maar het verschil is te opvallend dan dat niet mag worden verwacht dat juist het Reiswezen in het belang dier minder bedeelden meer afdoend zal ingrijpen dan van het Marine Departement is te verwachten.

Niet alleen dat dadelijke vergelijking beter uitkomt, dan bij gedeeld inzicht, maar ook stelt een zeeman nu eenmaal andere eischen dan zij, die slechts tijdelijk aan boord vertoeven en zijn hun belangen daarom beter toevertrouwd aan een instelling, die weet wat den reiziger in het algemeen toekomt.

Met deze korte opmerkingen kan ten aanzien van het reizigersvervoer te water worden volstaan.

c. Hotelwezen.

Beperkte de bemoeienis van het Gouvernement met de zorg voor ligging en voeding van zijn reizigers zich langzamerhand tot het

verleenen van subsidie aan eenige noodlijdende hotels en de instandhouding van pasanggrahans, inrichtingen die, alhoewel zij in een behoefte voorzien, minder getuigen voor de zorg voor het wel dan voor het wee der landsreizigers, in den laatsten tijd valt er een opflikkering van het smeulende vuur te constateeren.

De groote moeilijkheden, die de doortrekkende ambtenaren te Batavia ondervonden bij het verkrijgen van logies, deden o.m. besluiten tot de oprichting van een Staatshotel ter hoofdplaats.

De S.S. die ten opzichte van het snelvervoer een weinig tegemoet komende houding aannam, toonde zich hier van een andere zijde.

Een levendige belangstelling werd voor dit vraagstuk betoond, een belangstelling welke zich al spoedig in een richting bewoog, welke voor de oplossing daarvan weinig goeds belooft.

Niet dat het S. S. hotel aan het Koningsplein te Batavia een inrichting is, welke achter zou staan bij andere logeergelegenheden, het tegendeel is waar.

Een duidelijk streven openbaarde zich om het meest mondaine hotel — het hotel des Indes — op zijde te komen, ook in de gevraagde prijzen en al wordt daardoor het gegoede publiek geholpen, de reizende ambtenaar vindt bij deze oplossing weinig baat.

Evenmin brengt de overname van particulier gedreven logeergelegenheden verbetering, wanneer de prijzen gehandhaafd blijven en geen faciliteiten aan de ambtelijke gasten worden verleend.

De geheele opzet wijst er op, dat de exploitatie van gouvernementshotels is bedoeld als uitbreiding van het bedrijf van dezen dienst, niet in de eerste plaats als hulp voor reizende ambtenaren. Zij worden over een kam geschoren met hun particuliere lotgenooten, want geschoren worden allen.

Ook de belangstelling voor de op mooie punten in de Preanger gelegen pasanggrahans wijst eenigszins daarop, al vindt zij daarin geen verklaring.

Wanneer de Staat het logies-probleem tot oplossing wil brengen, dan moet de richting, die voert naar een exploitatie van mondaine hotels, die de bedrijfskosten nauwelijks dekken worden verlaten.

De tarieven zijn onbereikbaar voor de ambtelijke reizigers, waarvoor bovendien, de practijk wijst het uit, bijna nooit plaats is. Zij die herhaaldelijk in het Koningsplein hotel tot bescheid kregen „geen plaats" ondanks het feit, dat weken vooraf de komst werd

aangekondigd, krijgen-zij het ten onrechte — het gevoel, dat zij niet bepaald tot de gewilde gasten worden gerekend.

En al geldt het systeem voor allen, hetgeen bij het openbaar karakter dezer hotels niet is te ontgaan, dan is dit een reden te meer om de exploitatie daarvan aan het particulier initiatief over te laten.

Wel is in den allerlaatsten tijd onder den druk der omstandigheden te Batavia overgegaan tot de opening van een tweetal eenvoudiger inrichtingen, maar ook bij deze is — de voor allen gelijke tarieven wijzen het uit — het denkbeeld de exploitatie zoo loonend mogelijk te maken hoofd- voorziening in de bezwaren aan de op dienstreis zijnde ambtenaren bijzaak.

De minste eisch, die deze mogen stellen is toch wel, dat zij in Gouvernementshotels niet meer betalen dan het Gouvernement hun aan daggeld toekent.

Juist voor de lagere categorieën behooren deze inrichtingen open te staan.

Daartoe dient het openbaar karakter echter aan deze hotels te worden ontnomen. De ambtelijke reizigers moeten voorgaan en tegen een tarief naar maatstaf van hun daggeld c.q. inkomen worden gehuisvest.

Is er plaats over dan eerst komen particulieren aan de beurt en kunnen de tarieven voor hen concurreerend worden bepaald.

Een dergelijke opzet kan niet in de lijn liggen van een openbaren dienst als de S. S. maar behoort tehuis bij het Reiswezen.

Als grondslag waarop kan worden voortgebouwd, dienen daarbij de pasanggrahans en het is weder een van de vele aanwijzingen, dat de noodzakelijkheid van een alles omvattend Reiswezen nog niet voldoende is doorgedrongen, dat deze inrichtingen niet bij de instelling van het Kantoor voor Reiswezen onder het beheer daarvan zijn gebracht.

Opgericht in tijden toen nagenoeg alleen de met het B. B. in contact staande ambtenaren behoefte hadden aan logeergelegenheden diep in de binnenlanden, hebben ze dat exclusieve karakter geheel verloren, in het bijzonder sedert de Gouvernementscultures tot het verleden behooren.

Zij die er echter gebruik van maken ondervinden de bezwaren van dien oorspronkelijken opzet terdege.

Een goed beheer wordt toch zelden gevoerd, de plaatselijke bestuursambtenaar zorgt zoo goed en zoo kwaad als het gaat voor het

onderhoud der van Gouvernementswege opgerichte gebouwen, Na de beschikbaarstelling van een in den regel reeds onvoldoend bedrag voor eerste inrichting valt nauwelijks te rekenen op verdere hulp. Alles moet maar betaald worden uit ..... ja waaruit eigenlijk?

Voor het loon voor den mandoer door het Land beschikbaar gesteld is zelfs geen kebon te huren, laat staan iemand die eenig begrip heeft van hetgeen een logeergelegenheid, al is die nog zoo eenvoudig, den reiziger dient te bieden.

Wat deze voor het logies en de voeding betaalt is voor den beheerder, die voor alles uit eigen zak moet zorgen.

Hooge eischen werden niet gesteld, de tarieven waren laag en waar een druk bezoek plaats had, ging het nog al.

Vooral indien particulieren mede gebruik maakten, die door het betalen van een hoogeren prijs, den bestuursambtenaar in de gelegenheid stelden een potje te maken, waaruit vernieuwing en aanvulling plaats kon hebben.

In de laatste jaren is hier en daar overgegaan tot het heffen van een toeslag boven het tarief, ter stijving van dat fondsje en werden in verschillende gewesten eenige regelen getroffen om aan de verwaarloozing een eind te maken.

Dat daarbij echter de belangen van het bestuurscorps in de eerste plaats worden behartigd is duidelijk en niet zoo erg, maar dat er bij deze methode in vele gevallen voor anderen weinig overblijft ligt mede voor de hand en is niet goed te keuren.

Het weinige beschikbare geld wordt veelal nog oneconomisch aangewend ook, getuige het zonderlinge mengelmoes van meubilair, dat soms wordt aangetroffen, of de meerdere zorg besteed aan pasanggrahans, die om ligging of gemakken de bijzondere voorliefde van den hoogsten plaatselijken ambtenaar genieten.

Ontbreekt veelal een handdoek of spiegel, keurig tafellinnen of meerdere niet loopende klokken worden echter dikwijls wel aangetroffen .

Een opdracht van het algemeen beheer aan den dienst van het Reiswezen zal aan al die zonderlinge toestanden voor goed een eind maken.

Het zal dan mogelijk zijn tal van overbodige inrichtingen te sluiten, er zijn er thans een 700 en door juiste aanwending der beschikbare fondsen de overblijvenden te verbeteren en meer economisch aan te wenden.

Evenals de auto's der ambtenaren onder de autoregeling niet worden uitgenut, evenzoo worden de pasanggrahans veel te weinig gebruikt.

Dat er liefhebbers te weinig zijn is niet aan te nemen.

Hoevelen, die herstel van gezondheid in een koel klimaat noodig hebben, maar om de hooge kosten zich zulks moeten ontzeggen, zouden niet kunnen worden geholpen in de tallooze zich daartoe eigenende pasanggrahans.

Hoe velen zouden in de vacanties hun kinderen niet een kouden neus kunnen doen halen in de bij uitstek geschikte Gouvernementsinrichtingen, wanneer die eenig meerder comfort boden en daaraan het exclusief karakter werd ontnomen. Zonder eenige schade voor den dienst zouden vele inrichtingen bij openstelling voor het groote publiek tegen matige tarieven tijdelijk huisvesting aan tal van minder rijk met aardsche goederen gezegende ambtenaren en particulieren kunnen verleenen,

Vooral nu de ontvoogding van het Inlandsch bestuur vele controleurswoningen voor andere bestemmingen doet vrijkomen, moet gewaakt worden, dat deze niet in verkeerde handen geraken.

Zullen de pasanggrahans op afgelegen plaatsen wel aan de zorgen van een Inlandschen zetbaas moeten worden overgelaten, die op of nabij de centra van het ambtelijk reizigersverkeer zullen tot eenvoudige gouvernementshotels kunnen worden omgevormd.

Nieuwe dienen te worden opgericht waar geen behoorlijke logeergelegenheden bestaan, of waar de plaatselijke hotels te hooge prijzen vragen.

Het is toch een ongewenschte toestand, dat de reiziger voor het hem toegekende daggeld geen onderdak kan vinden.

De in de gegeven omstandigheden tot voor kort geldende aangewezen oplossing, dat hij de werkelijk gedane uigaven in rekening mag brengen is in het nieuwe Reisreglement niet gehandhaafd.

De commissiereizigers moeten het verschil maar uit eigen zak bijpassen, wanneer de waard meer vraagt dan het daggeld bedraagt.

Is dat te verdedigen in gevallen dat een reiziger persé wil logeeren in een hotel, dat feitelijk boven zijn krachten gaat, in het algemeen is het stelsel al zeer onbillijk.

Maar dat in de Gouvernementshotels aan in dienst reizende ambtenaren prijzen worden gevraagd, die het daggeld met 50 % overtreffen kan niet door den beugel.

Het S. S. hotel Koningsplein berekent voor een gewone kamer ƒ 12.— het daggeld van een reiziger 2e klasse bedraagt ƒ 8.—.

Is de stelling dat zulk een hotel niet bestemd is voor reizigers 2e klasse wier bezoldiging valt tusschen ƒ 600 en ƒ 1200 's maands al moeilijk te verdedigen, haar aan te nemen voor de reizigers 1e klasse die nog ƒ 2.— minder genieten aan daggeld dan het tarief in dit hotel bedraagt, zou beteekenen, dat het nog te goed is voor de hoogsten in den Lande.

Maar ook de S. S. pensions vragen prijzen, die geen verband houden met de toegekende vergoedingen.

Reizigers 3e en 4e klasse waarvoor ze toch zeker niet te goed zijn leggen er nog 50 % van hun daggeld op toe, waaruit duidelijk blijkt dat er aan het beheer iets hapert.

Vaststelling van tarieven voor de gouvernements inrichtingen moet geschieden in verhouding tot de klassen der voor opname in aanmerking komende landsreizigers.

Voor de particulieren geldt de plaatselijke usance, omdat geen concurentie met het particulier bedrijf wordt beoogd.

De bescherming van de belangen der reizende ambtenaren eischt dat op vele plaatsen logeergelegenheid wordt geschapen, wanneer de daggelden niet kunnen worden verhoogd. En waar dit niet wenschelijk is, omdat het juist in de binnenlandsche hotels, die veel commissiereizigers onder hun gasten tellen, de prijsstijging in de hand werkt, is er geen andere rationeele oplossing dan terugkeer tot eene verdergaande Staatsbemoeienis met de zorg voor het logies en de voeding der reizende ambtenaren.

Geen mondaine hotels met muziek en dans op enkele hoofdplaatsen, maar op de meest belangrijke plaatsen eenvoudige goed beheerde inrichtingen, waar men niet is overgeleverd aan absoluut niet voor hun taak berekende mandoers, maar waar evenals in de oude tijden wordt gezorgd voor een zindelijke slaapplaats een ordentelijk ontbijt en een stevig maal.

Geen luxueuse herstellingsoorden, maar de gelegenheid geopend om gebruik te maken, voor zoover de belangen der commissiereizigers het toelaten, van de vele in rustige omgeving gelegen vrijwel ongebruikte gebouwen om in de vacanties of ziekte-verloven in het gezonde bergklimaat nieuwe krachten op te doen, voor de velen, die het zich nu moeten ontzeggen.

De vreemdelingen registers wijzen het uit, dat tal van pasang-

grahans, bij uitstek voor dit doel geschikt, slechts enkele malen 's maands een verdwaalden reiziger herbergen.

Tot verhooging van lasten voor den Staat behoeft zulks geen aanleiding te geven, integendeel met vrij groote zekerheid kan worden voorspeld, dat zelfs bij zeer matige tarieven in stede van meerdere uitgaven een behoorlijk rendement zou kunnen worden verkregen.

Er zijn toch tal van binnenlandsche hotels welke niet hebben medegedaan met het opvoeren tot in het onredelijke van hunne prijzen, al zijn ook zij door omstandigheden genoodzaakt hooger prijzen te vragen.

Voor de thans toegekende daggelden is in die hotels weliswaar geen behoorlijk logies te bekomen, maar het verschil is niet zoo enorm als voor de groote plaatsen valt te constateeren en waar ook deze hotels nog een voldoende winst maken mag worden aangenomen, dat ook het Gouvernement, dat ten opzichte van zijn ambtenaren geen winst behoeft te maken, best zal kunnen uitkomen.

In stede van een drang tot verhooging der dagdelden, welke op den duur bij het tegenwoordig stelsel evenmin zal zijn te keeren, als de verhooging van transportkosten indien geen landsauto's worden verstrekt, zal het Gouvernement in de exploitatie dezer moderne landsherbergen een bron van inkomsten vinden.

Wanneer alleen maar kan worden bereikt, dat door een meer economische aanwending van een deel der bestaande gelegenheden en opheffing van de geheel overbodige, het geheel zichzelve zal bedruipen, hetgeen zeer goed mogelijk is, dan geeft dit voor de 700 bestaande inrichtingen alleen voor bezoldiging der tegenwoordige mandoers zeker een bezuiniging van twee tons 's jaars, waarbij voor rente, afschrijving en onderhoud nog zeker wel een ton mag worden gevoegd.

Een moeilijk onder cijfers te brengen bijkomend voordeel, dat zeker niet mag worden onderschat, is gelegen in de omstandigheid, dat de verschillende reizigers, als het ware van deze hotels uitzwermend, er eerder toe kunnen worden gebracht hunne dienstreizen te combineeren, waardoor de auto's van de landsautodiensten meer economisch zullen worden gebruikt.

d. Vreemdelingen verkeer.

Tot nog toe bepaalde de Staatsbemoeienis met het groot-tourisme zich hier te lande tot het verleenen van een kleine geldelijke sub-

sidie aan de Vereeniging voor touristenverkeer, die een door de groote bij het vreemdelingenverkeer belanghebbende particuliere lichamen bekostigd touristenbureau onder haar hoede heeft.

Wel is er over gedacht om deze instelling bij het Kantoor voor Reiswezen onder te brengen en de geldgevers hadden er wel ooren naar, maar het is er nog niet van gekomen.

De dienst der S. S. maakte zich intusschen van het denkbeeld meester het tourisme zou niet komen onder Reiswezen maar door de S. S. worden geleid en bevorderd 1).

Hooger vestigde ik reeds er de aandacht op, dat deze dienst in de laatste jaren een weg opgaat, welke ten spoedigste dient te worden verlaten.

Waar alleen een samenvoegen van alle onderdeelen van het Reiswezen in het algemeen een afdoende verbetering kan brengen in den verwarden toestand, zou een gescheiden houden van die onderdeelen welke krachtig op elkaar inwerken, niet getuigen van een helder inzicht in deze aangelegenheid.

Het groot-tourisme moet daaronder worden gerekend. Laat de S. S. faciliteiten geven zooals elders gebruikelijk, maar de directe bemoeienis er mede behoort evenmin tot zijn taak als het bakken van Gouvernementeele biefstukken in de restauratie wagens of het uitgeven van de goedang in de Gouvernementshotels.

Voor de goedkoopte behoeft het zeker niet aan dien dienst te worden opgedragen.

Er zijn tal van aanwijzingen dat door al die nevenbedrijven de S. S. leelijk neven het eigenlijk bedrijf is geraakt.

De belangstelling plotseling voor het hotelwezen gekoesterd, van welke belangstelling geen voldoende verklaring kon worden gegeven bij de behandeling hiervoren van dit gedeelte van het onderwerp, wordt eenigszins begrijpelijk door het oplichten van een tipje van den sluier, gespreid over de voorgenomen plannen in zake het touristenbureau.

Vandaar die mondaine hotels met muziek en dans, waar voor de ambtelijke reizigers bijna nooit plaats is.

Laten we zeker niet het minst in het belang van de toekomstige touristen hopen, dat die plannen in dat opzicht zullen falen, maar

---

1) Het bestuur der S.S. treedt op als gedeleerde der Regeering bij de Vereeniging voor Touristenverkeer.

zullen worden overgenomen en in vervulling gebracht door een goed geregeld Reiswezen.

Dat daarvoor alle aanleiding bestaat springt bij een vergelijking met hetgeen in andere landen van overheidswege is tot stand gebracht, dadelijk in het oog.

Australië heeft zijn Gouvernementstouristen bureaux, waar de vreemdeling niet alleen hulp en voorlichting ontvangt bij het maken van grootere reizen, maar ook voor kleine plaatselijke trips en zelfs voor het zoeken naar een onderdak, zooals ik persoonlijk niet zoo lang geleden in Sydney ondervond.

De vrijgevige wijze waarop de terugkeerende armee uit het verre Westen werd ontvangen, liet voor anderen nauwelijks plaats in de hotels en boarding houses.

En na een vergeefsche omzwerving door de overvolle stad om een bescheiden dak boven ons hoofd te zoeken, was het een blijde verrassing toen het Staatstouristenbureau mij zijn welwillende hulp verleende en ik in een oogenblik op billijke voorwaarden in een vrijgoed boardinghouse werd ondergebracht.

Hoe anders is een aankomst in Batavia als daar geen vrienden of familie den aankomenden reiziger helpen, als hij na uren te vergeefs rond rijden in arren moede de gunst moet afsmeken in het warme Tandjong Priok op een kolenladend schip den nacht te mogen doorbrengen.

Hoe anders zou dit kunnen zijn, wanneer de Staat daarbij organiseerend optrad en niet de zorg voor den reiziger aan het onvoldoend gebleken particulier initiatief overliet.

Zonder nu in het uiterste te gaan vervallen door te denken aan reisbureaux als Cook, Lisonne of Lindeman, zal reeds een belangstellende houding van Gouvernementswege groote verbetering in dezen inderdaad treurigen toestand brengen.

Maar niet alleen de reiziger van eigen stam zou daar wel bij varen, de vreemde tourist zou, wanneer hij evenals voor den oorlog het geval was, in steeds grooter aantal zou trekken naar „Java the Wonderland, the garden of the East" heel wat minder van het hier te smaken genot behoeven te missen, indien er beter gelegenheid voor onpartijdige voorlichting bestond.

En nog velen zouden komen, die thans bij ontstentenis van alles wat op reclame gelijkt onwetend blijven van alles wat de natuur hier met kwistige hand aan schoonheid heeft rondgestrooid.

Voor hun gelukkiger lotgenooten was Java een openbaring.

Niet alleen op het gebied van hetgeen de natuur ons hier schonk, maar niet minder om de nuchtere wijze waarop wij Hollanders dat alles aanvaarden en voor ons houden.

Vooral voor de Amerikanen is zulks onbegrijpelijk en businessmen als zij zijn, is het hun een doorn in het oog, dat niet door een pakkende reclame de stroom, van reizigers uit hun Groote Land naar deze wonderschoone streken wordt geleid.

Neen, dan worden de zaken in hun „States" anders aangepakt.

Vooral in het jonge Westen. Men bepaalt zich niet tot het maken van een enorme reclame, maar verleent ook daadwerkelijke hulp.

De pleizierreiziger wordt niet alleen voortgeholpen, maar op handige wijze brengt men hem in contact met de schoonheden des lands, en ook met de producten der streek en de mogelijkheden die zij op allerlei gebied in zich sluit. Zaken zijn zaken.

Waarom hier niets van dat alles, waarom niet ons ingericht om de stroom van touristen, welke weder begint te vloeien, hierheen te leiden.

Niet alleen zal alles wat met het reizigersverkeer annex is daarvan voordeel ondervinden, maar ook handel en industrie zullen er wel bij varen.

Naast monsterkamers en voorlichtingsbureaux in de centra van het wereldverkeer, die de aandacht op deze landen zullen vestigen en met de instelling waarvan nauwelijks een begin is gemaakt, zal een organisatie van Staatswege van het vreemdelingen verkeer hier te lande een groote stap zijn in de richting die tot meerdere bekendheid voert.

Dit onderdeel van den dienst van het Reiswezen is zeker niet het minst belangrijke.

Hierbij verheft hij zich boven het ambtelijk niveau en draagt op hooger plan bij tot de ontwikkeling dezer landen, de taak ons op de schouders gelegd.

e. Administratie.

Alhoewel het laatstgenoemd is daarom de administratie niet van minder belang, integendeel zonder een goed ingerichten administratieven dienst komt er van het geheele reiswezen niets terecht.

Dat de administratie thans volledig en goed geregeld is zullen de heeren aan het Kantoor voor Reiswezen zeker de laatsten zijn om toe te geven.

Al is op dit gebied veel goeds tot stand gebracht meer dan een begin kan het niet worden genoemd.

Een behoorlijke boekhouding ontbreekt nog evenals een statistiek. En deze zijn onmisbaar om op den duur tot afdoende bezuiniging zonder schade voor de belangen der diensten, die in zekere mate van een goed geregeld reiswezen afhangen.

Is de boekhouding voor de autodiensten en het hotelwezen een onmisbare factor, zonder een goed ingerichte statistiek zal het niet mogelijk zijn het Reiswezen ten volle tot zijn recht te doen komen.

Een der voornaamste oorzaken van de stijging der uitgaven is toch het absoluut gebrek aan economisch inzicht, dat bij het Reiswezen tot voor enkele jaren heerschte.

Iedere reiziger was volkomen vrij om te komen en te gaan zooals hij zelf verkoos.

Of er op hetzelfde uur ook anderen in dezelfde richting soms naar dezelfde bestemmingsplaats vertrokken, het deerde hem niet. Hij dacht er niet over zijn tocht met anderen te combineeren. Kon dit — laten we het er dadelijk bijvoegen — veelal ook niet doen, omdat hij evenals de anderen zijn eigen vervoermiddel bezigde of besteld had en de kosten toch betaald moesten worden, zoodat hij wel genoodzaakt was het zelf te gebruiken.

Maar evenmin als ieder reiziger op het uur dat het hem convenieert een extra-trein kan laten loopen, evenmin is het in zeer vele gevallen noodig, dat hij vooral over lange afstanden op eigen gelegenheid per auto reist.

Ik wil gaarne aannemen, dat het niet aangenaam is als de dienst is afgeloopen nog eenigen tijd te moeten wachten op een collega, die nog niet klaar is, alvorens de terugreis kan worden aanvaard, maar zulks kan nimmer een overwegend bezwaar vormen. Bij reizen per spoor of tram gebeurt dat immers herhaaldelijk.

En al zal de autodienst uiteraard nimmer kunnen functioneeren in den geest dier openbare vervoermiddelen, veel meer dan tot nu toe het geval was zal combinatie mogelijk zijn.

Hooger zagen we hoe die dienst kan zorgen dat dit samenreizen mogelijk wordt.

Of de reizigers er echter gebruik van kunnen maken, zal niet ter beoordeeling van dat dienstvak mogen staan.

Het heeft slechts de mogelijkheid te scheppen meer niet.

De repressieve controle behoort te worden uitgeoefend door de

administratie aan wie de gegevens daarvoor door de statistiek worden geleverd.

Blijkt dat de reiziger van de geboden gelegenheid geen gebruik heeft gemaakt, dan zal hij hebben aan te toonen waarom hij zulks niet heeft gedaan. En die aantooning zal niet pro forma moeten geschieden, zooals op het oogenblik vrijwel het geval is met de aantooningen der noodzakelijkheid, dat van een auto in stede van kleintransport is gebruik gemaakt, maar door deskundigen behooren te worden beoordeeld .

Valt dat oordeel ongunstig uit, dan zullen de extra kosten door het afzonderlijk reizen veroorzaakt niet aan den declarant worden vergoed, dan wel ten laste van den dienst of het bedrijf waarvoor hij reist worden gebracht.

Geen inmenging in de dienstuitoefening van den reiziger is toelaatbaar, deze staat uitsluitend ter beoordeeling van zijn chef, maar wel een oordeel over de extrakosten ontstaan door het afslaan eener aangeboden goedkoope reisgelegenheid is het Reiswezen voorbehouden.

Maar daartoe is het noodzakelijk dat ander personeel met die taak wordt belast dan thans beschikbaar is.

Op het oogenblik ontvangt hij, die de vele nota's uitgaande van het kantoor voor Reiswezen onder de oogen krijgt onvermijdelijk den indruk, dat deze worden opgesteld door personen, die slechts bepalingen weten toe te passen, zonder begrip waar het omgaat zonder dat de zaak waarover zij schrijven voor hen leeft.

Hoe zijn anders bijv. te verklaren de vele verzoeken om aantooning van de noodzakelijkheid van het gebruik van een auto over trajecten, die met geen ander vervoermiddel zijn te bereizen.

Of is het niet ongerijmd te vragen waarom een reiziger het traject Pematang Siantar Balige eventjes ruim 150 K.M. per auto heeft afgelegd.

Had hij soms weder per trein en boot via Medan Sabang en Sibolga moeten reizen om dan per Gouvernements-autodienst naar Balige heen en terug te gaan, (ruim 300 K.M.), alleen om aan den letter der voorschriften te voldoen?

En zulke vragen zijn geen uitzondering, ik krijg ze den laatsten tijd dagelijks onder de oogen.

Getuigende van de activiteit der examinatoren zijn zij tevens een testimonium voor hunne ondeskundigheid.

Waar moet het heen als straks voor elke reis, voor elke uitgave, die afwijking van het reglement noodzakelijk maken en dus onderworpen zijn aan de goedkeuring van het Hoofd van het Reiswezen dergelijke vragen worden gesteld.

Het is geen gebrek aan appreciatie, dat deze vraag doet opperen, maar een waarschuwing, dat een verkeerde weg wordt bewandeld.

In het tegenwoordige stadium is het Kantoor voor Reiswezen nog niet uitgerust voor een dergelijken tot mislukking gedoemden arbeid.

Wordt in deze richting thans voortgegaan, dan ontaardt de goede bedoeling ongetwijfeld in een bureaucratische toepassing van voorschriften.

De antwoorden op dergelijke vragen zullen al spoedig kant noch wal raken. Men maakt er zich van af en de zaak waarom het gaat wordt uit het oog verloren.

Beter dan zich te verdiepen in details zullen eerst de groote lijnen dienen te worden getrokken. Om bij dit geval te blijven zal een vaststelling van een minimum afstand waarboven zonder aantooning per auto kan worden gereisd al dergelijke vragen kunnen ondervangen.

Een afstand van 40 K.M. op een dag af te leggen, zal wel de economische grens vormen waarboven een auto te verkiezen is.

Daarbeneden kan in het algemeen van een goedkooper vervoermiddel gebruik worden gemaakt, waarvoor de tarieven ook lager behooren te zijn.

Wil een reiziger daarbinnen toch een auto bezigen, dan is dat zijn zaak, maar komen de meerdere kosten ten laste van hem zelve, tenzij hij de noodzakelijkheid kan aantoonen; deze zal dan echter door deskundigen op hare houdbaarheid moeten worden getoetst.

Het stellen dezer eenigszins zonderlinge vragen is voorts een bewijs, dat de tarieven voor de vergoeding der transportkosten van een verkeerd beginsel uitgaan.

In stede van een tarief dat de huurprijzen van de verschillende soorten van voertuigen zoo nabij mogelijk komt, is de oude schaal van dertig jaren her gehandhaafd, alleen op moderner leest geschoeid door een Kilometergeld toe te kennen en door de bedragen aanzienlijk te verminderen.

In dien tijd speelde de statie in de binnenlanden nog een groote rol en zou een hoog geplaatst ambtenaar er niet licht toe komen

in een „tjikar peer" of „kar ballon" te reizen, een „licht rijtuig met een tweespan" was al het minste wat met zijn positie overeenkwam.

De gewone karretjes waren alleen goed genoeg voor de lagere reizigers.

Het tarief kleintransport hield daarmede rekening en gaf den hooger geplaatsten gelegenheid door een hooger palengeld meer statie te voeren. Meermalen leest men dan ook in de gevoerde briefwisseling dat de ambtelijke reizigers volgens „rang en stand" zouden worden vervoerd en gehuisvest.

De moderne opvattingen hebben met dat begrip van rang en stand definitief gebroken.

Thans bepaalt niet in de eerste plaats de ambtelijke positie de keuze van het vervoermiddel, maar behooren economische overwegingen den doorslag te geven.

Een traject van eenige honderden Kilometers wordt niet te paard of in een sadotje afgelegd maar in een auto, althans in die gevallen dat niet van spoor of tram kan worden gebruik gemaakt.

Op kleinere afstanden kan in 't algemeen wel de goedkoopere dierlijke trekkracht worden gebezigd.

Het is een bepaalde fout van het nieuwe reglement, dat het zich niet aan het verouderde stelsel van rang en stand bij de tariefsbepaling heeft weten te onttrekken en evenals vroeger voor de vergoedingen bij het transport de bedragen vaststelt naar rato van de genoten bezoldigingen.

Voor de daggelden is het een ander geval. Een reiziger der laagste klasse behoeft niet op 's Lands kosten in een eerste rangshotel te logeeren.

Hier is verschil gerechtvaardigd al is het de vraag of de differentiatie niet wat te ver is doorgevoerd, waardoor de administratie noodeloos wordt bemoeilijkt.

Een indeeling in 3 klassen zou n.h.v. in dat opzicht al ruim voldoende zijn.

Maar dit zijn betrekkelijk kleinigheden.

Waar een reiziger onafhankelijk van de klasse hetzelfde betaalt voor een bepaald vervoermiddel schept een bepaling der vergoeding volgens klasse indeeling een onbillijke verhouding.

Het is dan ook te betreuren dat het stelsel betaling naar den aard der voertuigen alleen is doorgevoerd voor rij- en motorrijwielen en voor het reizen te voet.

Al zal in de toekomst al naar mate de autodiensten in werking komen het reizen met klein transport zeer beperkt worden, voorshands blijft dat nog in vele gevallen bestaan en verdient dit punt daarom wel eenige aandacht.

Ook zal het op den weg van een goed georganiseerden administratieven dienst liggen na te gaan of niet alleen van de vervoermiddelen wel het meest economisch gebruik wordt gemaakt, maar ook of het personeel der verschillende landsdiensten wel de vereischte diligentie betoont.

Al de diligentie verklaringen ten spijt zijn er nog heel wat reizigers, die de auto slechts aanwenden om hun dagtaak te kunnen bekorten. Controle daarop bestaat in het minst niet. Van de bij de eerste aanwending van het snelvervoer in uitzicht gestelde inkrimping van reizend personeel is tot nu toe weinig merkbaar geweest. Steeds waren het andere dienstbelangen, die zich daar tegen verzetten.

Een beoordeeling van het al of niet gezochte dier argumenten kan niet plaats vinden.

Bij gebreke van elk cijfermateriaal, waaruit het tegendeel valt te bewijzen, zwicht de Regeering op den duur voor dien aandrang.

Uit de gegevens, die de autodiensten ter beschikking zullen staan, zal echter niet alleen kunnen blijken of het wagen park wel behoorlijk wordt uitgenut, maar ook of de gebruikers hun eigen kracht wel economisch aanwenden.

En wanneer zulks niet het geval mocht blijken te zijn, zal de administratieve dienst van het Reiswezen daarop het volle licht kunnen laten vallen.

Om dit met kracht van argumenten te kunnen doen moet de beschikking over statistisch materiaal van grooten omvang worden verkregen, waardoor tevens de misbruiken, die ook onder de nieuwe regelingen zij het ook minder dan voorheen, steeds zullen trachten in te sluipen, dadelijk aan het licht zullen komen.

Naast de afdeeling die reeds nu de zaken van Comptabelen aard behandelt en welke weinig verbetering zal behoeven, zal de afdeeling„ boekhouding en statistiek" een voorname plaats bij dit dienstvak innemen.

Als outsider is het uiteraard slechts mogelijk enkele algemeene opmerkingen te maken nopens de inrichting van dit onderdeel.

Zij hangt te nauw samen met hetgeen thans reeds bestaat bij het

Kantoor voor Reiswezen en waarvan mij slechts weinig meer bekend is dan hetgeen in den Regeerings almanak daaromtrent is te vinden, zoodat niet in details kan worden getreden.

Waar de daar gegeven indeeling echter niet spreekt van afdeelingen, die er op wijzen, dat aan statistischen arbeid de vereischte zorg wordt besteed, heb ik — wellicht ten overvloede — gemeend op deze zijde meer licht te moeten laten vallen.

Overigens kan worden volstaan met nog aan te stippen, dat ook de personeele zaken en die van meer algemeenen aard onder dit dienstvak worden gerekend te behooren, waarvan zij samen de afdeeling „Algemeene zaken" vormen, terwijl de zorg voor den regelenden arbeid, welke vooral in de eerste jaren met het oog op het in werking brengen van het nieuwe reglement en van de algeheele wijziging, welke in verband met de in eere te herstellen beginselen in zake de Staatsbemoeienis zooals boven uiteengezet, bij het Reiswezen zal moeten worden tot stand gebracht, een afdeeling, die dat alles omvat zeker geen overbodige weelde mag worden genoemd.

Het is zelfs de vraag of deze afdeeling „reglementen en voorschriften" niet tot een afzonderlijk dienstvak zal uitgroeien.

Is in het voorgaande aangegeven hoe een dienst van het Reiswezen zou kunnen worden ingericht, waarbij de werkzaamheden der verschillende onderdeelen in algemeenen zin zijn aangegeven het ligt voor de hand dat niet in eens tot het nieuwe stelsel zal kunnen worden overgegaan.

Het zal daarom aanbeveling verdienen een begin te maken in West-Java.

Het tegenwoordige kantoor voor Reiswezen kan dat gedeelte gemakkelijk overzien en de verschillende bouwstoffen zijn hier in ruime mate voorhanden.

Het inrichten van de automobieldiensten is daar vrij eenvoudig; het hotelwezen is in zekere mate al georganiseerd, zoodat een overbrengen daarvan naar het kantoor weinig reëele bezwaren zal ondervinden; het touristenbureau kan de kern vormen voor het dienstvak vreemdelingen verkeer, terwijl de administratieve afdeelingen uit het bestaande kantoor gemakkelijk zijn te vormen, voor zoover ze reeds niet — zij het in anderen vorm — bestaan.

Bij een dergelijken opzet kan het reeds aanwezige leidend per-

soneel zich gemakkelijk in den aangegeven zin ontwikkelen en zal gelegenheid bestaan de formatie van het personeel eerst dan uit te breiden, wanneer meerdere inkomsten worden verkregen. Het moet toch vooraf vaststaan, dat de nieuwe dienst niet in de eerste plaats mag strekken tot het scheppen van nieuwe goed bezoldigde betrekkingen, maar deze alleen voor zoover zulks onvermijdelijk is mogen worden ingesteld en de eisch dat deze uitgaven pas mogen worden overwogen wanneer zij ruimschoots door tastbare vermindering op ander gebied worden gedekt zal daartoe een afdoend middel zijn.

Terloops wordt in dit verband aangeteekend, dat voor de verschillende betrekkingen in de zoogenaamde nivelleeringsvoorstellen passende bezoldigingen zijn aan te wijzen, weshalve dit punt buiten beschouwing is gelaten.

Al naar de dienst zich verder organiseert kan hij geleidelijk worden uitgebreid over Mîdden- en Oost-Java en de verschillende daarvoor in aanmerking komende deelen der Buitengewesten.

Het zal dan ook mogelijk zijn een inzicht in de geldelijke gevolgen te verkrijgen. Hoewel met vrij groote zekerheid kan worden aangenomen, dat deze voor den Staat een gunstig aspect vertoonen, in deze tijden kan daar niet mede worden volstaan en zullen andere waarborgen voor de rentabiliteit dienen te worden verkregen.

Een proef op niet te klein schaal onder het dadelijk toezicht van het met de leiding belaste kantoor geeft daartoe de gelegenheid.

Mocht onverhoopt blijken dat de gunstige verwachtingen niet in vervulling gaan dan kunnen andere middelen worden gezocht om aan de ongewenschte toestanden op het gebied van het Reiswezen een einde te maken.

De in West-Java opgedane ervaring zal daarbij den weg kunnen wijzen en is nimmer te vergeefs verkregen.

Hoe het zij een algeheele reorganisatie van het tegenwoordige Kantoor voor Reiswezen tot een instelling welke alle onderdeelen omvat en beheerscht is een eisch des tijds

Men houde niet gescheiden wat organiek te zamen hoort.

Jaarverslag 1920-1921 der Javasche Bank in verband met de crisis

door

E. HELFFERICH.

Het jaar 1920 beteekent in de economische geschiedenis van Nederlandsch-Indië een keerpunt. De wereldoorlog had, tegen alle verwachting in, de ontwikkeling der kolonie niet gestuit doch krachtig bevorderd. De groote vraag naar koloniale producten en de daarmede gepaard gaande sterke prijsstijging brachten de kolonie trots alle moeilijkheden en tijdelijke verkeersstremming een zeer rijk gewin. Had op deze wijze reeds tijdens den oorlog een groote vermogensaanwas in de kolonie plaats gegrepen, het einde van den oorlog bracht een hoogconjunctuur, welker zegeningen onmetelijk schenen. Naarmate het verkeer meer vrijheid kreeg, stroomden de in de kolonie gestouwde producten-massa's naar Europa en Europa wederom zond een vloedgolf van goederen en fabrikaten naar de kolonie. Deze goederenruil geschiedde tot prijzen, zoo hoog als men ze nooit gekend had. Nog heden ten dage hebben slechts weinigen een juist begrip van de geweldige handelsbeweging der laatste twee jaren. In het laatste jaar voor den oorlog — 1913 — bedroeg de geheele handelsomzet (invoer en uitvoer) van Nederlandsch-Indië *f* 1.050,8 millioen. Dat was het hoogste handelscijfer sedert het bestaan der kolonie. Reeds tijdens den oorlog was de handelsomzet, die kwantitatief wel is waar terugliep, in geldswaarde uitgedrukt, na een voorbijgaande inzinking hooger dan die van 1913 gestegen en het was voornamelijk het uitvoersurplus dat sterk toegenomen was:

Invoer en Uitvoer van Nederlandsch-Indië:

(in millioenen guldens).

	Invoer	Uitvoer	Totaal	Uitvoersurplus.
1913	436,6	614,2	1.050,8	177,6
1914	383,1	635,8	1.018,8	252,7
1915	372,4	758,2	1.130,6	385,8
1916	402,8	854,2	1.257,0	451,4
1917	464,7	776,6	1.241,3	311,9
1918	528,9	672,5	1.201,4	143,6

Tegen het einde van den oorlog kwam echter de groote sprong. Toen bedroegen (in millioenen guldens)

	Invoer	Uitvoer	Totaal	Uitvoersurplus
1919	638,6	2.141,3	2.779,9	1.502,7
1920	1.116,2	2.254,—	3.370,2	1.137,8
	1.754,8	4.395,3	6.150,1	2.640,5

In de beide jaren na den oorlog werd derhalve, volgens de waarde, een handelsomzet verkregen, welke gelijk staat met zes vredesjaren, en een uitvoersurplus, dat het totaal van 15 vredesjaren nabijkomt. Het uitvoersurplus der kolonie in de laatste zeven jaren bedroeg in totaal meer dan 4 milliard gulden.

Een ware goudregen was tijdens en na den oorlog op Indië neergestroomd en elke druppel scheen nieuw leven te verwekken. De psychologische gevolgen van het gemakkelijk en ruim verdienen konden intusschen niet uitblijven, vooral niet hier onder den evenaar, waar alle bewegingen licht tot uitersten overslaan. Men gaf zich, in den zwijmel van het geluk, geen rekenschap van de toevallige oorzaken en de tijdelijke grenzen der conjunctuur; men zag niet in, dat slechts de uiterlijke verhoudingen en niet de grondslagen zich veranderd hadden; men mat de mogelijkheden af naar het succes, dat onbegrensd scheen. Handel, cultures, regeering en inboorlingen werden door een soort grootheidszucht overvallen. De expansiepogingen, die door den gunstigen economischen toestand reeds voor den oorlog waren begonnen, kregen, evenals de pogingen tot intensiveering, een nieuwen sterken impuls. Men was den ouden, engen, huisbakken verhoudingen ontgroeid, economisch, staatkundig en cultureel; men gaf oude, beproefde grondbeginselen prijs, verloor het begrip van dimensie en verviel in het matelooze.

Toen kwam in de tweede helft van 1920 plotseling de verandering, de stilstand, de prijsdaling, het verlies, de wereldcrisis, die zich thans voor velen in de kolonie als een gapende afgrond opent. Na den leeuwenmoed is plotseling versaagdheid gekomen, na de stijging een val, die nog steeds niet ten einde is, uit het dorado Nederlandsch-Indië schijnt plotseling een verliesgevende onderneming te zijn ontstaan, die zelfs niet meer in staat is de kosten van haar eigen bestuur op te brengen.

In zulke tijden richt men den blik, meer dan anders, naar de leiders van het economisch leven, wier raad men in de dagen van voor-

spoed vaak meent te kunnen ontberen. Met spanning werd daarom het verslag van het nu afgeloopen jaar der circulatiebank, de Javasche Bank, verwacht. Immers aan de vroegere jaarverslagen der Javasche Bank lag steeds het vaste vertrouwen in de toekomst der kolonie ten grondslag, en de president der Javasche Bank had evenmin als wie ook de catastrofe der wereldhuishouding kunnen voorzien, zooals die zich intusschen geopenbaard heeft. Doch de Javasche Bank, voor wie de mogelijkheid tot buitensporigheden zich wel het meest voordeed, heeft zich in de jaren van voorspoed beheerscht. Nog in 1919 had zij, in wijs vooruitzicht, de credieten op effecten geremd, en naar mate zij zich door de hoogconjunctuur *niet* liet medesleepen, is de Javasche Bank nu in staat weerstand te bieden aan de laagconjunctuur. Zij treedt, wat voor velen eene geruststelling wezen mag, de crisis in een krachtige positie tegemoet. Hare leiders hebben het evenwicht van het gezond oordeel volkomen weten te bewaren, en het doet aangenaam aan, in dezen tijd van pessimisme en doelloosheid de verlichte, rustige beschouwingen van haren president te lezen. Een goede econoom is een slechte warmtegeleider. De sterk wisselende temperaturen kunnen hem niet onverwerpen. Niet dat de president der Javasche Bank de gevaren welke de kolonie bedreigen, onderschat: hij ziet ze scherp in het oog. Hij kent de sterke en de zwakke zijden der kolonie, hij weet dat de in het teeken eener overhaaste ontwikkeling staande kolonie, nog geen tijd gevonden heeft om zich te consolideeren, hij kent de diepgaande veranderingen, welke tijdens de hoogconjunctuur in de economische structuur der kolonie hebben plaats gegrepen, maar hij kent ook de wet der wisselwerkende krachten, en vertrouwende op de gezonde grondslagen der kolonie spreekt hij het woord uit: „Nederlandsch-Indië staat *niet* aan den vooravond van den economischen ondergang". Vertrouwend op de gezonde grondslagen der kolonie is hij ervan overtuigd, dat Nederlandsch-Indië de crisis te boven zal komen wanneer, zooals in voegere harde tijden, wilskracht en omzichtigheid den uiterlijken tegenspoed in innerlijken vooruitgang weten om te zetten.

Richten wij nu den blik naar het jaarverslag der Javasche Bank, waarin de gebeurtenissen van het afgeloopen jaar zich getrouw afspiegelen.

Korter dan anders bespreekt de president de wereldgebeurtenissen. Wij geven dat gedeelte in uittreksel weer.

„Bij het uitbrengen van verslag over het 93ste Boekjaar van De Javasche Bank, moet weder in het licht worden gesteld, hoe de politieke en economische wereldtoestanden grooten invloed hebben op die in deze Gewesten. Waar de handel van Nederlandsch-Indië zich in de laatste jaren zoo enorm heeft uitgebreid, spreekt het van zelf, dat er nauw verband bestaat tusschen de gebeurtenissen over de geheele wereld en den gang van zaken in Nederlandsch-Indië. Het jaar 1920 heeft opnieuw doen zien, hoe de gevolgen van een bijna vijfjarigen krijg in Europa diep hebben ingegrepen in het politieke en economische leven van alle volken, ook al waren die niet direct in den oorlog betrokken.

„Na het sluiten van den vrede en de stichting van den Volkenbond, namen de twisten tusschen de verschillende volken toe; zelfs tusschen de burgers van hetzelfde land verminderden de kwesties niet. De politieke toestand in Centraal Europa werd steeds ongunstiger. Het zou mij te ver voeren in details te treden, ik teeken slechts aan, dat de politieke toestand en de gevolgen van den oorlog oorzaak waren, dat ook bij de industrie en den handel, geen rust intrad. Waar vele industriën tijdens den oorlog feitelijk in handen der Regeeringen waren tot produceering van hulpmiddelen voor den krijg, werd op den kostprijs van hetgeen men noodig had, niet gelet; alleen productievermogen beheerschte alles. Loonen waren opgedreven en daarmede tevens, door sterke rijzing der prijzen van eerste levensbehoeften, de levenstandaard. Toen de Regeeringen de industriën na het sluiten van den vrede, aan zich zelf overlielieten, moesten deze zich aanpassen aan de vraag naar artikelen, die buiten den oorlog stonden en die vraag was in den beginne zoo groot, dat de hooge loonen en alle noodlottige gevolgen daarvan, gehandhaafd konden worden. Maar spoedig bleek dat de koopkracht niet voldoende was om op den duur hooge prijzen te betalen en er ontstond in den handel een crisis, die in hoofdzaak gericht was op een algemeene prijsdaling.

Nadat in de eerste 6 maanden van het jaar 1920 de prijzen eene stijgende richting hadden aangenomen, begonnen deze in de tweede helft, te dalen".

Dan volgt een tabel van indexcijfers, welke de toenemende prijsstijging tot 1918 en de daarna ingetreden prijsdaling verduidelijken.

„Met het eindigen van oorlogsleveranties hielden voor velen de groote bronnen van inkomsten op, en daarmede verdween ook de

koopkracht. Men schrijft de opdrijving der prijzen toe aan de mindere koopkracht van het geld, maar de oorzaak van die mindere koopkracht van het geld lag en ligt thans nog in ongehoorde betalingen gedurende, en ook na den oorlog. De Regeeringen moesten de middelen zoeken om die groote betalingen te doen, voor zoover de belastingen daartoe niet voldoende binnenkwamen, en daardoor zijn de Staatsschulden enorm gestegen. Door de hooge prijzen moesten de betaalmiddelen, het circuleerend geld, steeds worden vermeerderd. Die circulatiemiddelen, meest papier, waren slecht of niet behoorlijk door metaal gedekt. Was dit al niet het geval in alle landen, het land, waar de toestand beter was, ondervond den invloed van het andere, waar ongedekte circulatiemiddelen het ruilmiddel waren voor den handel. Men moest voor de moeilijke problemen op economisch gebied eene oplossing vinden. Langs kunstmatigen weg is het onmogelijk verbetering in dergelijke ongewenschte toestanden te brengen; de oorzaak van de ziekte moet worden opgespoord om genezing te erlangen.

„De Internationale Financiëele Conferentie te Brussel, gehouden naar aanleiding van het Memorandum door een aantal der meest bekende economischen van de wereld, onder leiding van den President der Nederlandsche Bank, Mr. G. VISSERING, aan verschillende Regeeringen ingediend, heeft den weg aangegeven, om tot een beteren toestand te komen. De voornaamste conclusies waren:

1. dat het van het uiterste belang was de inflatie tot staan te brengen;
2. dat de Regeeringen hunne uitgaven tot het bedrag hunner inkomsten moesten brengen;
3. dat de banken en in het bijzonder de circulatiebanken, bevrijd werden van politieke invloeden, teneinde beheerd te worden volgens de eischen van een voorzichtig financieel beleid;
4. dat de schepping van verdere credieten moest eindigen, opdat Reeringen en Gemeenten hunne vlottende schuld niet zouden vermeerderen, maar een begin maken met afbetaling of geleidelijke fundeering;
5. dat alleen crediten voor werkelijk economische behoeften moeten worden toegestaan, totdat het tijdstip was aangebroken dat het crediet weder uitsluitend door den normalen invloed van den rentekoers beheerscht kon worden;

6. dat de handel zoo spoedig mogelijk van controle moest worden bevrijd, en de beletselen voor den internationalen handel zouden worden verwijderd;
7. dat alle overtollige uitgaven moesten worden vermeden".

Hierbij sluit zich een overzicht aan van de schulden en de papiergeldomloop der verschillende staten.

Dan gaat de president onmiddellijk tot Nederlandsch-Indië over. Achtereenvolgens worden de staatsfinanciën, de verhoudingen op de geldmarkt, de wisselkoersen, de verhoudingen in handel, verkeer en industrie besproken. Hierop volgen de verrichtingen en resultaten der circulatiebank zelve, en aan het slot wordt evenals in het afgeloopen jaar, een overzicht van de ontwikkeling der Buitengewesten en eene bespreking der voornaamste uitvoerproducten gegeven.

Wat de staatsuitgaven betreft, heet het:

„Ten aanzien van Nederlandsch-Indië mag de toeneming van den schuldenlast echter niet worden toegeschreven aan dezelfde oorzaken als die welke voor de Europeesche landen golden. Nederlandsch-Indië is in de laatste 20 jaren tot groote ontwikkeling gekomen. Gepaard gaande aan eene gestadige ontwikkeling binnenslands hebben de buitenlandsche handelsomzetten een groote vlucht genomen, zoodat het budget van den totalen Landsdienst zich in die 20 jaren heeft kunnen vervijfvoudigen."

De buitengewone uitgaven (kapitaaluitgaven) bedroegen voor:

	1912	ƒ 353 Millioen
in	1912-20	ƒ 527 „
Totaal		ƒ 880 Millioen.

Daartegenover stonden einde 1920:

vaste schuld (leeningen)	ƒ 413.5 Millioen
vlottende schuld	ƒ 439.— „
Totaal	ƒ 852.5 Millioen.

„Waar verder een aanmerkelijk bedrag aan belastingen achterstallig is en de Regeering blijk heeft gegeven, ten volle doordrongen te zijn en van de noodzakelijkheid van sluitende gewone en van de grootste mogelijke zuinigheid bij het doen van uitgaven, daar is de verwachting gewettigd, dat de credietwaardigheid van Indië in alle opzichten verzekerd is".

Volgens deze cijfers waren derhalve de staatsschulden op het einde van 1920 door de waarde van de, door de buitengewone uitgaven tot stand gebrachte werken, gedekt. Duidelijk blijkt echter uit vorenstaande cijfers dat het tempo, waarin de schulden aangegaan werden, na 1912, sterk versneld is en dat de dekking ervan door leeningen ermede geen gelijken tred heeft kunnen houden. De vlottende schuld is steeds meer gestegen. Dienovereenkomstig werden de middelen der Javasche Bank door de Nederlandsch-Indische regeering sedert 1918 op zeer buitengewone wijze in beslag genomen. Ook de laatste in 1919 uitgegeven 4e Indische leening (6%) tot een bedrag van ƒ 180 millioen slaagde slechts door het feit, dat de Javasche Bank, den inschrijvers bijzonder gunstige beleeningsvoorwaarden toestond. Van de in Nederlandsch-Indië daarop ingeschreven ƒ 127 millioen werden door de Javasche Bank ƒ 85 millioen middels leening ter beschikking van de inschrijvers gesteld. Daarna was de geldmarkt in Nederland en Nederlandsch-Indië voor Indische leeningen niet meer open, tengevolge waarvan de regeering weer bij de Javasche Bank opnieuw sterk in het krijt kwam.

Begin November bedroeg de schuld der regeering bij de Javasche Bank ..... ƒ 142.000.000
Voegt men hierbij het toen door de Javasche Bank op Indische leeningen aan derden voorgeschoten bedrag van rond ..... ƒ 69.000.000
dan kom men tot een som van ..... ƒ 211.000.000
als het toenmalig totaal der directe en indirecte verplichtingen der regeering jegens de circulatiebank. Op deze wijze kon niet verder worden voortgegaan. De Javasche Bank moest daarna trachten, de schuld der regeering grootendeels omlaag te werken. Beide pogingen zijn haar in het afgeloopen jaar in verblijdende mate gelukt. Voor de likwideering van de schuld der regeering kwam de toestand van de geldmarkt in Nederlandsch-Indië de Javasche Bank tegemoet. Was eenerzijds de geldmarkt voor vaste belegging niet te vinden nochtans bestond er — ook tengevolge van den vertraagden belastingaanslag — in de kolonie een groote geldruimte, die zich o.a. openbaarde in hooge, rentelooze deposito's bij de Javasche Bank, welke deposito's op 16 October 1920 met ƒ 228 millioen hun hoogsten stand bereikten. Deze middelen van de open markt wer-

den nu door de uitgifte van schatkistbiljetten door de regeering tot zich getrokken en ter delging van een groot deel der regeeringsschuld bij de Javasche Bank aangewend. De president schrijft hieromtrent:

„Tegen de verwachting van velen onderging de afkondiging der nieuwe belastingwetten belangrijke vertraging. Daardoor bleven de zeer aanzienlijke bedragen, die door verschillende bedrijven voor betaling o.a. van de oorlogswinstbelasting en de over 1920 in werking tredende productenbelastingen, gereserveerd waren, langen tijd onbenut liggen. Deze gelden, die bij een normalen gang van zaken op de wereldwisselmarkt tijdelijk hun weg naar Nederland of elders zouden gevonden hebben, hebben veel bijgedragen tot het ontstaan der in de tweede helft des jaars waargenomen tijdelijke geldruimte.

„De vertraging in de belastinginning had echter mede ten gevolge dat het Gouvernement, ter voorziening in zijne kasbehoeften, in een tot dusverre ongekende mate vlottende schuld had aan te gaan. Zooals gewoonlijk geschiedde dit door gebruikmaking van de crediethulp der Javasche Bank.

„Een open geldmarkt, in den zin waarin men daarvan in Nederland en elders gewoon is te spreken, heeft, gelijk bekend, in Nederlandsch-Indië nimmer bestaan, omdat een bij de banken geconcentreerde geldhandel voor het Indische financieele raderwerk steeds voldoende is gebleken. Zoo vonden de geldbehoeften van het Gouvernement tot dusver uitsluitend bij de circulatiebank bevrediging, die, zoolang deze bevrediging voor haar geen beletsel vormde aan alle rechtmatige credieteischen van handel, cultures en het publiek te voldoen, hare middelen steeds in ruime mate ter beschikking van het Gouvernement stelde. Hoewel voornoemd beletsel zich in het afgeloopen jaar niet heeft voorgedaan, dank zij de algemeene geldruimte en de met succes bekroonde pogingen der Javasche Bank om tijdig hare metaalpositie te versterken, heeft de fiscale achterstand aan de geldopnamen van het Gouvernement toch zoodanige uitbreiding gegeven, dat deze in andere richting tot bedenkelijke gevolgen had kunnen leiden. De Gouvernementsschuld aan de Javasche Bank, die begin Juni 1920 reeds ruim ƒ 40 millioen bedroeg, liep geleidelijk op, totdat begin November 1920 het hoogste cijfer van ƒ 145.000.000.— bereikt werd.

„De wenschelijkheid werd gevoeld om de gereed gehouden belastingpenningen, die bij de circulatiebank tijdelijk niet rentegevend

waren belegd, dienstbaar te maken aan de geldbehoeften van het Gouvernement, door een weg te openen dat die gelden tijdelijk rentegevend konden worden gemaakt. Het Gouvernement moest zich daarvoor de opoffering getroosten van een hoogere rente te betalen dan waarvoor het geld bij de Javasche Bank had opgenomen en dit kan beschouwd worden als de vergoeding die gegeven werd voor het talmen met het uitgeven der belastingaanslagen.

„Het terzake met het Gouvernement gepleegde overleg leidde tot de uitvaardiging der Ordonnantie van 18 November 1920 No. 1a, waarbij de Directeur van Financiën werd gemachtigd 4% éénjarige Indische schatkistbiljetten op de open markt te plaatsen, met de bepalingen dat deze biljetten bij de Landskassen in betaling kunnen worden genomen ter voldoening van aan den Lande verschuldigde belastinggelden. Van de tot 31 December opengestelde gelegenheid tot het verkrijgen dezer schatkistbiljetten werd gebruik gemaakt tot een totaal bedrag van ƒ 146.500.000.—

„De Javasche Bank heeft van te voren de toezegging gedaan dat de 4% Schatkistbiljetten ten allen tijde door haar tot dezelfde rente zouden worden beleend, dan wel als onderpand worden aangenomen voor voorschotten in rekeningcourant. Het spreekt van zelf, dat deze toezegging als bij alle Schatkistbiljetten en emissies de groote steun was bij de plaatsing."

Einde Maart 1921 bedroeg de schuld der regeering aan de Javasche Bank rond ƒ 57 millioen en de beleening op Indische leeningen was tot ƒ 55.7 millioen teruggeloopen, totaal dus eene verlichting van bijna ƒ 100 millioen tegenover den hoogsten stand in November 1921. Voor de Javasche Bank bracht de vermindering der regeeringsschuld eenerzijds en de gelijktijdige vermindering der rentelooze deposito's en anderzijds eene verbetering der metaaldekking met zich mede. De gevolgen der genomen maatregelen was eene merkbare consolideering.

Het disconto der Javasche Bank bleef ook in 1920-1921 onveranderd op 3½%. Precies als de Nederlandsche Bank zag ook de Javasche Bank geen aanleiding tot renteverhooging maar „eerder was er reden voor om credietaanvragen die geen zuiver economischen grond hadden, te weigeren of sterk te beperken en deze politiek is dan ook zooals hiervoren gezegd, gevolgd, naar ik meen tot heil van Nederlandsch-Indië."

Over de geldmarkt in Nederlandsch-Indië schrijft de president als volgt:

„Beschouwen wij de geldmarkt in Nederlandsch-Indië nog eens nader, dan zien wij dat die ook onder den invloed heeft gestaan van de hoogconjunctuur die op den oorlog is gevolgd. De hooge prijzen, waartegen de koloniale producten op de wereldmarkt een afzet vonden, en de groote winsten, die daarmede in handel en nijverheid werden behaald, hebben gedurende de eerste helft van het jaar in sterke mate tot eene verruiming van de geldmarkt bijgedragen. Dientengevolge leverde de financiering, zoowel van den invoer- als den uitvoerhandel, waarmede, in verband met het hooge prijsniveau, aanzienlijk grootere kapitalen waren gemoeid, weinig moeilijkheden op. Voor de bevrediging der normale credietbehoeften waren bij de banken overvloedig middelen aanwezig.

„Nadat echter, later in het jaar, de conjunctuurwijziging zich ook in Nederlandsch-Indië had doen gevoelen en het bankcrediet opnieuw in versterkte mate werd aangesproken, thans voor het aanhouden van voorraden, die door de plotseling ingetreden prijsdaling niet anders dan met aanzienlijk verlies verkoopbaar werden, werd eene meer algemeene renteverhooging toegepast, zich ook tot andere credietvormen uitstrekkende. De rentevoet voor goederenbeleeningen kwam op 6% à 7%, die voor crediethypotheken op 7% à 7½%. Tot eene credietspanning, als in het afgeloopen jaar zich in andere landen heeft voorgedaan, is het echter in Nederlandsch-Indië niet gekomen. De voorzichtige aanwending van het bankcrediet heeft in Indië hoofdzakelijk preventief gewerkt. Daaraan is het te danken dat de importhandel, die tegen het einde des jaars min of meer vast begon te raken, van gedwongen liquidaties verschoond is gebleven, en dat ook de verkoop van uitvoerproducten geleidelijk in zijn werk kon gaan."

De wisselkoers op Nederland kon tijdens het verslagjaar met het oog op de weigering der Nederlandsch Bank om goud af te geven niet op pariteit worden gehouden. Van 100¼ Nederland op 100 Indië in het begin van het boekjaar steeg de koers einde Juni tot 101, viel in September tot 99 terug, steeg in November tot 100½ om voorts tot 95 in de laatste maanden terug te loopen. De president der Nederlandsche Bank, Mr. Vissering, heeft niet slechts tegenover de Javasche Bank maar in het algemeen principiëel de afgifte van goud ter reguleering en stabiliseering der wisselkoersen geweigerd. De

vraag werd destijds in Nederland acuut door de sterke stijging van den Amerikaanschen dollar. Mr. Vissering heeft het door hem ingenomen standpunt trots veler bestrijding gehandhaafd en het resultaat bereikt, dat ook zonder afgifte van goud de dollar van 3.20 weer tijdelijk tot 2.70 terugliep. Zijn standpunt, wat de Nederlandsch-Indischen wisselkoers betreft, zet Mr. Vissering in het laatste jaarverslag der Nederlandsche Bank als volgt uiteen:

> De wisselkoersen tusschen onze Oost-Indische koloniën en het moederland hebben ook zeer opmerkelijke cijfers te zien gegeven. Wij hadden verleden jaar besloten, om den koers van Nederland op de koloniën niet langer door goud-afgifte op ongeveer pariteit te houden, omdat wij overtuigd waren, dat koersverhouding tusschen de koloniën en het moederland ook in zoo sterke mate beheerscht werd door de abnormale wereldomstandigheden, dat wij eensdeels niet de zekerheid hadden dien koers te kunnen handhaven, anderdeels het onvoorzichtig vonden om ook in dit opzicht door kunstmatige handelingen een valsch beeld van den werkelijken toestand te scheppen. Wij meenden, dat onze Oost–Indische koloniën nog geruimen tijd de positie konden blijven houden van een per saldo exporteerend land, terwijl Nederland op zich zelf aan een tekort aan export — waaronder ook aan export naar de eigen koloniën — zou onderworpen zijn.
>
> Daartegenover stond, dat die betrekkelijk gunstige positie van onze Oost-Indische koloniën op den duur toch wederom een gunstigen invloed ook op de positie van Nederland zou moeten uitoefenen, daar binnen afzienbaren tijd weder remises uit Indië naar Nederland zouden moeten komen uit hoofde van de export-winsten in Indië gemaakt, en welke in den vorm van winstuitkeering naar de hoofdkantoren en de aandeelhouders in Nederland zouden moeten worden overgemaakt. Op dien grond maakten wij ons niet ongerust, dat de afwijking van den Indischen gulden tegenover den Nederlandschen tot voor Nederland zeer ernstige verhoudingen zou kunnen oploopen. Deze verwachting is zelfs in nog grootere mate uitgekomen, dan wij destijds wel hadden voorzien, daar in den loop der laatste maanden de Nederlandsch-Indische gulden zelfs tot ongeveer 95 gevallen is, en dus een disagio van ongeveer 5% tegenover den Nederlandschen gulden heeft gedaan. Wij ver-

wachten, dat dit disagio niet lang zal behoeven te duren, omdat in het komende seizoen Nederlandsdch-Indië weder belangrijke exporten zal kunnen opleveren, welke de vorderingen van Nederlandsch-Indië op andere landen aanmerkelijk zullen vergrooten; uit den aard der zaak moet daaruit eene rijzing van den Nederlandsch-Indischen gulden voortkomen. In hoeverre dus van den kant van Nederlandsch-Indië maatregelen kunnen worden genomen om deze zoo te noemen, seizoen-fluctuaties meer te beheerschen, zal een punt van nader onderzoek en van overleg uitmaken.

Inderdaad heeft de verdere ontwikkeling Mr. Vissering in het gelijk gesteld. De Indische gulden is intusschen weer gestegen en de pariteit is heden hersteld. Tijdens het verblijf van den president der Javasche Bank te Amsterdam, werd de vraag van den wisselkoers Nederland-Indië tusschen hem en Mr. Vissering grondig besproken en middelen beraamd om in de toekomst sterke koersschommelingen zooveel mogelijk te voorkomen. Verder werd door de regeering een staatscommissie benoemd om de kwestie der muntscheiding tusschen Nederland en Indië te bestudeeren en daaromtrent van advies te dienen.

Over den handel in Nederlandsch-Indië gedurende het afgeloopen jaar heet het in het jaarverslag:

„De Handel in Nederlandsch-Indië heeft in 1920 een zeer moeilijken tijd doorgemaakt. Het geheele jaar werd hij beinvloed door de groote fluctuaties in prijzen van producten en goederen, waarbij de eerste zes maanden nog een tijdperk waren van grooten voorspoed. De sterke rijzing der productenrpijzen maakte dat de economische toestand zeer gezond was: de Inlander kreeg hooge prijzen voor zijne producten, waaronder padi, welk laatste product van Gouvernementswege werd opgekocht.

„De rijsthandel bleef het geheele jaar in handen van de Regeering. Prijzen werden hoog gehouden, want de Regeering zat met groote voorraden buitenlandsche rijst, die tot dure prijzen waren gekocht. Als gevolg van een ruimen oogst, die over het algemeen in Nederlandsch-Indië bestond, deed het geval zich voor, dat de eigen geteelde rijst, beter van kwaliteit, tot goedkoopere prijzen werd aangeboden dan de zoogenaamde Regeeringsrijst.

Door deze dure Regeeringsrijst bleven ook de eerste kosten van levensonderhoud hoog, een gevolg daarvan was dikwijls het

opvoeren van loonen. Met de rijzing der productenprijzen en de overal bestaande groote verdiensten, konden de hoogere loonen gemakkelijk betaald worden, men vergat echter, dat ook slechtere tijden zouden aanbreken en dan zou men voor de moeilijkheid staan van een verlaging der loonen.

„Speciaal in den suikerhandel is gedurende de eerste 6 maanden enorm veel geld verdiend, maar het grootste gedeelte daarvan is in het tweede halfjaar weder verloren.

„Een vermeende schaarschte van het product in Amerika en het vasthouden van voorraden door Cuba-planters, deden op een gegeven moment den prijs van suiker op Java tot ƒ 70.— stijgen. Toen men kort daarop inzag dat men de suikermarkt in Amerika verkeerd had beoordeeld, daalden de prijzen van ƒ 70.— tot ƒ 44.— en later tot beneden ƒ 20.—.

„Ongeveer gelijktijdig trad ook eene daling in bij andere producten, die alle ongekend hoog waren opgevoerd, toen men meende dat na het sluiten van den vrede onmiddellijk normale toestanden weder zouden intreden. Nadat echter de eerste voorraden in Europa waren aangevuld, hielden koopers zich terug.

„De schadelijke gevolgen voor Nederlandsch-Indië van de daling der productenprijzen werden het eerst gevoeld bij het artikel Rubber. Waar Midden-Europa, als gevolg van de ongeregelde toestanden en den buitengewoon slechten financiëelen toestand, zich van het koopen van rubber onthield, daar beheerscht Amerika de markt. Overtuigd als men was, dat de productie grooter was dan de tegenwoordige consumptie van rubber, hielden koopers in Amerika zich terug, wel wetende, dat zij het product tot lagere prijzen zouden kunnen koopen.

„De daling der productenprijzen had eveneens een minder gunstigen invloed op de klapperolieindustrie. De Indische oliefabrieken hadden tot nog toe geprofiteerd van de buitengewone omstandigheden uit den oorlog voortvloeiende, toen Europa begon mede te concurreeren, moesten de Indische fabrieken het afleggen.

„Het tijdvak van de reactie heeft zich verder voortgezet. Voor nagenoeg alle voornaamste uitvoerproducten zijn aan het einde van het jaar 1920 de prijzen in korten tijd van het vroeger hooge niveau tot veel lager peil gedaald, hetgeen tot ernstige moeilijkheden in den handel heeft aanleiding gegeven. Het eerst deden die moeilijkheden zich voor in den rubberhandel, door het failleeren als gevolg

van speculatie van een buitenlandsche Maatschappij te Batavia; vervolgens bleek een Noorsch concern zich dusdanig in speculaties in suiker te hebben begeven dat faillietverklaring moest worden aangevraagd. Het tekort werd daar tusschen de ƒ 15.— en ƒ 20.— millioen begroot.

„In nauw verband daarmede stond de afwikkeling der dure suikercontracten van Chineesche en Britsch-Indische koopers, en de enorme winsten, vroeger gemaakt, moesten grootendeels weder worden aangereikt.

„De daling in de theeprijzen heeft mede vele verliezen bezorgd. Verschillende ondernemingen hebben besloten om voorloopig het oogsten te staken.

„Teneinde nog een vergelijk te kunnen maken tusschen de producten prijzen gedurende dit jaar, worden hieronder de prijzen gegeven van:

	1 Januari 1920	1 Juli 1920	31 December 1920
Suiker	ƒ 45.50	ƒ 55.50	ƒ 20.—
Koffie, Java	„ 90.—	„ 80.—	„ 64.—
Koffie Robusta	„ 64.—	„ 44.50	„ 28.50
Coprah	„ 34.50	„ 24.—	„ 20.—
Rubber	„ 1.47	„ 1.05	„ 41.50
Tapioca	„ 13.—	„ 10.50	„ 7.—
Tin	„196.—	„165.—	„ 170.—

„De importhandel maakte toch, evenals de export, bijzondere tijden door. Het begin van het jaar was buitengewoon voordeelig. Elke prijs, die gevraagd werd, werd betaald en de import was daardoor genegen, om onmiddellijk het verkochte tegen hooge prijzen elders buiten Nederlandsch-Indië, weder in te koopen. Bovendien werd de aanvoer van diverse goederen zoo enorm groot, doordat vele goederen uit vroegere bestellingen in de Europeesche havenplaatsen lagen opgehoopt, en na de havenstakingen in een versneld tempo naar Indië werden verscheept. Plotseling trad ook de daling in en tegelijk daarmede de onthouding van de tweede hand om te koopen. Voor katoentjes kon eene daling van 50% worden geconstateerd. In November waren de voorraden in Ned. Ind. zoo groot, dat de scheepvaartmaatschappijen aan verschepers mededeelden, wegens abnormale omstandigheden in alle Nederlandsch-Indische havens geen afscheep in bepaalde maanden te kunnen garandeeren. De importhandel bleef met groote stocks zitten; de

tweede hand had voldoende voorraden, onthield zich van koopen en trachtte de prijzen eveneens op te houden. Het bleek echter spoedig dat het publiek ongenegen was, die hooge prijzen op den duur te betalen. Gelukkig hebben importeurs in vorige jaren enorm veel geld verdiend, zoodat de groote verliezen, die zij in het jaar 1920 te boeken hadden, grootendeels konden worden betaald uit de reserves, die zij hadden gemaakt.

„Ten aanzien van den importhandel moet nog worden opgemerkt, dat de meer en meer veld winnende Japansche import, evenals de Amerikaansche, de sterke concurrentie niet alleen van Engeland als gewoonlijk ondervond, maar thans ook rekening had te houden met Frankrijk en Duitschland. Dit laatste land vooral had een grooten voorsprong door den stand van zijn valuta.

„De inkomsten der spoor- en tramwegen zijn ook in 1920 verder gestegen, waarbij echter in aanmerking moet worden genomen, dat ook de bedrijfskosten sterk gestegen zijn. De inkomsten bedroegen:

bij de:	in 1920	in 1919	in 1918
N. I. Spoorweg Mij.	ƒ 16.546.000.—	ƒ 13.440.000.—	ƒ 11.630.000.—
Sem. Cher. Sttr. Mij.	„ 5.823.400.—	„ 4.229.600.—	„ 3.935.500.—
Sem. Joana Sttr. Mij.	„ 4.412.200.—	„ 3.437.100.—	„ 3.096.300.—
Serajoedal Sttr. Mij.	„ 1.221.300.—	„ 984.000.—	„ 755.600.—
Oost-Java Sttr. Mij.	„ 1.304.900.—	„ 1.031.200.—	„ 886.300.—
Deli Spoorweg Mij.	„ 7.600.000.—	„ 6.701.144.37	„ 5.594.494.—
Staatsspoor	„ 60.681.993.52	„ 53.114.152.01	„ 48.356.761.08

Op industrieel gebied zette de in 1915 geinstalleerde Commissie tot ontwikkeling der Fabrieksnijverheid haren arbeid voort.

„Onder de zaken, waarvoor in 1920 hare beoordeeling en medewerking werd verzocht, neemt het plan tot stichting eener kunstmeststoffabriek in Asahan alsmede de stichting van metallurgische bedrijven, samenhangend met den uitbouw van belangrijke waterkracht- en electriciteitswerken in de Buitengewesten, eene voorname plaats in.

„Als nieuwe te stichten ondernemingen werden door haar voorts in samenwerking met Hollandsche ondernemers plannen voorbereid voor de papierfabricage hier te lande en voor de textielindustrie, terwijl met hare medewerking op de loopende landsbegrooting memorie-posten zijn uitgetrokken voor de oprichting eener zwavelzuurfabriek en eene fabriek voor de fabricage van chloor en soda, beide chemische industriën verband houdende met het vraagstuk

der springstoffabricage hier te lande en dus al evenzeer ten doel hebbende, geleidelijke onafhankelijkheid van het buitenland voor z.g. vitale- of sleutelbedrijven.

„Hare belangstelling gold verder het vraagstuk der inheemsche ijzerindustrie. Voorhands verleende zij hare medewerking aan een groote buitenlandsche groep, beoogende de stichting eener fabriek van spoorwegwagens.

„Deze wagonfabriek is thans in Cheribon, de genoemde papierfabriek in Padalarang in aanbouw.

„In voorbereiding bleven verder de lucifersfabricage hier te lande, het stichten eener glasfabriek, van een azijnzuurfabriek, van industriën steunende op de bruinkooldestillatie enz. enz."

Beschouwen wij nu de balans en de bankstaat der Javasche Bank met die der voorafgaande jaren:

(in duizendtallen).

AKTIVA:	1917-'18	1918-'19	1919-'20	1920-'21
Beleeningen in Ned.-Indië.....	ƒ 69.441	ƒ 84.652	ƒ 153.041	ƒ 111.119
Voorschotten Gouvernement ..	„ 2.018	„ 85.770	„ 27.200	„ 57.440
Disconto-Rekening	„ 8.771	„ 8.381	„ 17.218	„ 36.400
Belegd Kapitaal en Reserves ..	„ 8.224	„ 7.644	„ 7.683	„ 7.632
Uitzettingen buiten N.-Indië ..	„ 34.161	„ 20.403	„ 13.151	„ 23.039
Munt en Muntmateriaal	„ 111.793	„ 138.764	„ 189.533	„ 237.711
Gebouwen en Inventaris	„ 1.412	„ 1.449	„ 1.770	„ 2.300
Diverse Rekeningen	„ 19.925	„ 10.412	„ 35.130	„ 23.535
	ƒ 255.735	„ 357.475	ƒ 444.726	ƒ 499.176
PASSIVA:				
Kapitaal en Reserve	ƒ 9.162	ƒ 9.182	ƒ 9.022	ƒ 9.753
Bankbiljetten in omloop	„ 180.755	„ 214.306	„ 320.812	„ 328.812
Rekg. Ct. Saldi en Bankwissel.	„ 61.235	„ 128.001	„ 107.519	„ 151.685
Diverse Rekeningen	„ 1.627	„ 1.570	„ 1.895	„ 2.390
Netto Winst	„ 2.956	„ 4.416	„ 5.478	„ 6.536
	ƒ 255.735	ƒ 357.475	ƒ 444.725	ƒ 499.176
Dividend	18%	25%	30%	35%
OBLIGO'S:				
Bankbiljetten, Rekening Ct. Saldi en Bankwissels.	ƒ 241.990	ƒ 342.307	ƒ 428.331	ƒ 480.408
METAALDEKKING: 1)	1918	1919	1920	1921
Goud	ƒ 92.167	ƒ 128.357	ƒ 184.958	ƒ 225.601
Zilver	„ 19.409	„ 10.137	„ 4.393	„ 11.861
	ƒ 111.576	ƒ 138.494	ƒ 189.351	ƒ 237.462
Metaaldekking in %	46.41%	40.46%	44.21%	49.42%

1) Zonder Pasmunt

Hierbij valt in de eerste plaats op, dat de toename van het totaalbalansbedrag belangrijk minder is dan in de voorafgaande jaren. In het bijzonder zijn de „Beleeningen", dank zij de toegepaste rantsoeneeringspolitiek, sterk afgenomen. De „Voorschotten aan het Gouvernement" zijn, vergeleken met het vorige jaar, weer hooger maar vertoonen tegenover den hoogsten stand in het verslagjaar (ƒ 140 millioen) eene belangrijke vermindering. De „Discontorekening" is hooger tengevolge van de disconteering van ƒ 18.8 millioen promessen van Gemeenten en Gewesten. Zeer belangrijk is de metaalvoorraad toegenomen. De metaaldekking is dan ook van 44.21% einde Maart 1920 tot 49.42% opgeloopen, de hoogste stand in de laatste 4 jaren. Van de Passiva werden de „Reserven" uit de tijdens het boekjaar behaalde winst versterkt, maar ƒ 228.000 moesten worden afgeboekt wegens koersverlies op effecten, „Bankbiljetten in omloop" bedroegen slechts ƒ 8 millioen meer dan in het vorige jaar; daarentegen vertoonen de „Rekening Courant Saldi" eene beduidende stijging, en dit niettegenstaande een groot deel der rentelooze deposito's sedert November 1920 in schatkistbiljetten gestoken werd. De obligo's zijn, vergeleken met het vorige jaar, met ongeveer ƒ 52 millioen toegenomen, hetgeen belangrijk minder is dan de toename in vorige jaren. Opmerking verdient evenwel, dat einde Maart 1921 ƒ 50.8 millioen muntbiljetten der regeering in omloop waren tegen ƒ 13.4 einde Maart 1920. De brutowinst bedroeg ƒ 11.5 millioen tegen ƒ 8.4 millioen in het vorige jaar, een toename dus van meer dan ƒ 3 millioen, waarvan ƒ 1 millioen op „Disconteering Koersverschillen, Munt en Muntmaterial" komt en ƒ 2 millioen op „Rente op Voorschotten in Rekening courant". De nettowinst is slechts ongeveer ƒ 1 millioen meer dan in het vorige jaar, daar de onkosten ƒ 700.000 meer bedroegen en grootere bedragen op gebouwen (ƒ 950.000) en debiteuren ƒ 450.000) afgeschreven werden.

Elke balans geeft slechts een beeld van den stand op een bepaalden dag. Met het oog op den grooten ommekeer, die zich in den loop van het laatste jaar in het economisch leven der kolonie heeft voltrokken, is het nochtans interessant de veranderingen te leeren kennen, welke in den loop van het jaar het beeld der Javasche Bank gewijzigd hebben. De bij het jaarverslag gegeven cijfertabellen en grafische voorstellingen stellen ons daartoe in staat. Wij zien eerst een sterk stijgende en dan scherp dalende lijn. De obligo's der Javasche Bank stijgen van hun laagsten stand van ƒ 408 mil-

lioen op 3 April 1920 tot ƒ 600 millioen op 16 October 1920; ook de uitzettingen van ƒ 217 millioen tot ƒ 347 millioen, terwijl de metaaldekking door de groote spanning tot iets beneden 40% daalt; van het hoogste punt vallen de obligo's dan terug tot ƒ 480 millioen en de uitzettingen tot ƒ 223 millioen op 31 Maart 1921, om beiden in het nieuwe jaar met schommelingen nog verder naar beneden te gaan. Voor een groot deel werd de achteruitgang der obligo's en uitzettingen door de vermindering der regeeringsschuld aan de Javasche Bank (uitgave van schatkistbiljetten) veroorzaakt, maar daardoor werd ten slotte de hoek slechts scherper, waarin de tot dusver opgaande lijn terugviel, de dalende richting zelve werd door de algemeene ontwikkeling aangegeven. De uitgifte van bankbiljetten bereikte haar hoogste punt op 13 November 1920 met ƒ 376 millioen en is sedert tot ƒ 329 millioen einde Maart 1921 teruggeloopen. Het is mogelijk, dat de in omloop zijnde bankbiljetten weer toenemen als de zeer belangrijke rentelooze deposito bij de bank teruggenomen worden. Voor de onderwerpelijke beoordeeling doet dit echter niets tot de zaak af, daar hierbij de obligo's in hun geheel in aanmerking genomen zijn. Een opmerkenswaardig verschijnsel is voorts de in het afgeloopen jaar begonnen en zich in dit jaar voortzettende terugvloeing van het zilver uit het verkeer in de kas der Javasche Bank, waar tegenover echter een grooter bedrag aan muntbiljetten in omloop kwam.

Wij zien dat het groote keerpunt in het economisch leven van Nederlandsch-Indië ook in de boeken der circulatiebank geregistreerd is. Die grootste uitdijing in de geschiedenis der Javasche Bank werd op 16 October 1920 bereikt en sindsdien heeft automatisch natuurlijke inkrimping plaats. Zoo niet de regeering de Javasche Bank andermaal sterk in beslag neemt, hebben wij voor geruimen tijd de grootste uitbreiding harer zaken gezien. Dit feit spreekt voor geheel Nederlandsch-Indië: de groote periode der uitdijing, die wij allen beleefd hebben, is voorbij.

Bij de Javasche Bank bewerkstelligt zich de omkeer op harmonische wijze, Maar niet elk economisch bedrijf bezit de elasticiteit der circulatiebank, vooral niet het groote, ingewikkeld bedrijf van Nederlandsch-Indië. Sterke inwendige strubbelingen bestaan er thans. Het vragencomplex, door de ommekeer geschapen en thans nog niet opgelost, is geweldig. In tegenstelling met de kerngezonde, geconsolideerde samenstelling der Javasche Bank, welke

den stoot, die komen zal, kan weerstaan, zijn de koloniale economische verhoudingen, in staatkundig en particulier opzicht, opgeschroefd en broos. Zonder slachtoffers en schokken zal het niet afloopen. Maar eene kolonie, die in eeuwen opgebouwd, zich zulk een voorname plaats in de wereldhuishouding veroveren kon, bergt in zich sterke natuurlijke krachten en imponderabilia, die niet zoo licht door een storm verdelgd worden en welker macht en waarde zich juist in tijden van nood openbaren. De president der Javasche Bank geeft uitdrukking aan deze gedachten waar hij schrijft:

„Beschouwt men den geheelen economischen toestand in Nederlandsch-Indië, dan is die inderdaad op het oogenblik niet rooskleurig te noemen, evenmin als over bijna de geheele wereld. Het ziet er naar uit of ook de Javasche Bank voor groote moeilijkheden zal komen te staan, maar de toestanden in handel, landbouw en industrie zijn in Nederlandsch-Indië niet zoodanig, dat er redenen bestaan om met groote bezorgdheid de toekomst in te gaan. Van een economisch verval kan hier nog *niet* worden gesproken, want dat is er *niet*, al zou een oppervlakkige beschouwer van prijzen van producten thans met die van een jaar geleden bij die vergelijking gaan wanhopen aan goede resultaten. Men vergete niet, dat die prijzen over het algemeen nog hooger zijn dan die, voor den oorlog besteed. Naarmate normale toestanden in de wereld terugkeeren, en dat kan niet uitblijven al zal het ook met schokken gepaard gaan, zullen ook normale productiekosten komen en een normale vraag naar producten van Nederlandsch-Indië.

„De moeilijkheden moeten worden doorgemaakt en moeten worden overwonnen.

„De krachtige positie van de circulatiebank, de onderlinge samenwerking van de andere banken in Nederlandsch-Indië, zooals die zich in het laatste jaar heeft geopenbaard, is er borg voor, dat men de moeilijkheden hier makkelijker zal overwinnen dan elders. Nederlandsch-Indië staat *niet* aan den vooravond van den economischen ondergang; wel mag men verwachten dat veel, van het zoo gemakkelijk in vorige jaren verdiende geld weder zal worden verloren, maar daarmede gaan de cultures, op zulk een hechten grondslag opgezet, nog niet te loor. Betere tijden zullen aanbreken. Het is niet de eerste crisis, die men in Nederlandsch-Indië op cultuurgebied doormaakt en de geschiedenis heeft geleerd, dat elke

crisis, in de grondslagen der ondernemingen ten slotte nog verbetering heeft gebracht."

Het actieve optimisme, dat uit deze woorden van den president der Javasche Bank spreekt, is voor ons eene aansporing geweest om de crisis aan een nadere beschouwing te onderwerpen.

De economische en financieele toestand der kolonie is in de voorjaarszitting van den Volksraad uitvoerig besproken geworden. Vooral de, ook in de Koloniale Studiën gepubliceerde rede van den Waarnemenden Directeur van Financiën, Wellenstein, bevatte in hare oorspronkelijkheid en frischheid zeer waardevolle beschouwingen. In het algemeen houdt men zich intusschen slechts met de gevolgen der crisis onledig, die men tracht af te weren of waaraan men zich tracht aan te passen, terwijl eerst de kennis van het wezen der crisis het middel en den weg aanwijst om de crisis op den duur met afdoend gevolg te boven te komen. De regeering b.v. ziet zich ten gevolge van de crisis tot bezuiniging verplicht. In werkelijkheid moest de bezuiniging echter uit eene geheel andere oorzaak voortspruiten n.m. uit het feit, dat de regeeringsuitgaven buiten verhouding tot de *normale* draagkracht der kolonie staan, dat zoowel het tempo als de intensiteit der staatshuishouding in de laatste jaren op eene overschatting van de natuurlijke voorwaarden berusten en hunnerzijds tot de hier heerschende crisis niet onbelangrijk hebben bijgedragen.

Het woord crisis ligt in elke mond bestorven; het begrip echter is niet duidelijk bepaald. Wij hebben, wat Nederlandsch-Indië betreft, met eene inwendige en eene uitwendige crisis te doen, welke beide wel is waar met elkaar samenhangen, maar in haar wezen totaal anders zijn. De uitwendige crisis is de wereldcrisis, het gevolg van het jarenlange vernielingswerk van den oorlog; de inwendige crisis daarentegen is grootendeels het gevolg van een bloeitijd, van een hoogconjunctuur. Bij de wereldcrisis is geen sprake van een van die onzichtbare golfstroomingen, welke van tijd tot tijd het economisch leven op zijn grondvesten doen schudden, maar in werkelijkheid van eene ineenstorting der wereldhuishouding, welker wederopbouw in haren vroegeren omvang een menschenleeftijd en meer zal vereischen. Intusschen gaat het in de wereld hard tegen hard. De sedert het einde van den oorlog in vele gevallen weer gestegen en in alle gevallen duurder geworden productie overtreft

heden het verbruik, overschrijdt de koopkracht. De druk dezer wanverhouding dwingt ten slotte den prijs beneden de productiekosten. Slechts een belangrijk goedkoopere productie zoude de harmonie met de koopkracht kunnen herstellen. Dit goedkooper worden stuit echter velerzijds op zeer sterken tegenstand. Daar eene algemeene internationale productie- en consumptieregeling een utopie is, moet er een natuurlijke selectie plaats hebben. De goedkoope producenten moeten bij vrije concurrentie ten slotte het veld behouden. Wij bevinden ons in het eerste stadium van het proces: stremming van den afzet en prijsdruk. In Nederlandsch-Indië doet zich de wereldcrisis duidelijk gevoelen. Met uitzondering van de Deli-tabak zijn de productenprijzen over de geheele linie teruggeloopen. Men spreekt van een rubbercrisis. Men zal spoedig van een suikercrisis spreken. In den importhandel hebben wij het zelfde verschijnsel. De reusachtige voorraden der importhuizen zijn door de dalende prijsbeweging voor de helft en meer in waarde achteruit gegaan. Zoowel in den productenhandel als bij den import hebben een sterk kapitaalverlies en eene belangrijke bedrijfsinkrimping plaats gehad. Het grootcultuurbedrijf werkt, met uitzondering van Deli-tabak en kinabast, bij de tegenwoordige prijzen met verlies. De verkoop van den suikeroogst van dit jaar tot *f* 16 per picol, heeft de situatie nog eenigzins staande gehouden. Maar deze steun zal, voor zoover men beoordeelen kan, in het volgend jaar ontvallen. Geld is schaarsch en duur. In de lage koersen en de geringe omzetten ter beurze spiegelen zich de zorg en de winstderving van heden even duidelijk af als het geringe vertrouwen in de toekomst. Zoover in het kort de invloed der wereldcrisis op Nederlandsch-Indië. Nederlandsch-Indië is in de eerste plaats exportland. Van de mogelijkheid van uitvoer en de winstgevende prijzen zijner bodemproducten, hangt zijne welvaart grootendeels af en de bange vraag, welke de kolonie thans tot de toekomst richt, moet zij zelve beantwoorden door een bewijs van haar concurentievermogen, door een bewijs van haar eigen kracht te geven.

De eigen kracht nu is door de inwendige crisis verzwakt. De gronden der inwendige crisis liggen op een geheel ander gebied dan die der wereldcrisis; zij liggen in de gedurende de laatste 10 tot 15 jaren geforceerde economische expansie en in de vooral gedurende de laatste jaren in versterkte mate plaats gehad hebben intensiveering van de huishouding en van het bestuur der kolonie. De veran-

dering, welke in zoo korten tijd tot stand gekomen is, beteekent een breuk met de betrekkelijk trage koloniale ontwikkelingstendenz, eene overschatting der gegeven mogelijkheden, eene miskenning van de grondslagen der koloniale huishouding.

Vijftien jaren geleden waren in de kolonie vele dingen in evenwicht, welke nu bedenkelijk scheef staan. De huishouding van staat en particulier hield zich destijds in de gegeven, natuurlijke omlijsting. Met den rubberboom begon de expansie. Daarbij kwam de groote uitbreiding der theecultuur op Java en Sumatra alsmede het gestadig toenemende areaal der overige cultures. De uitbreiding vooral der rubbercultuur zette zich voort en de in den oorlogstijd en daarna behaalde hooge prijzen waren daartoe eene nieuwe aansporing. Schat men het door het europeesch grootcultuurbedrijf in Nederlandsch-Indië in 1906 beplantte areaal op rond 300.000 H.A., dan is er in het tijdvak 1906-1918 een toename van ongeveer 400.000 H.A. of rond 560.000 bouws. De uitbreidingspogingen der regeering begonnen eerst later. De uitvoering der groote gouvernementswerken (S. S., havenbouw, mijnbouw, regeeringsgebouwen enz.), waarbij de regeering een reuzenmaatstaf aanlegde, vallen hoofdzakelijk in den daarvoor ongunstigsten tijd, in den duren oorlogstijd.

De economische uitdijing stond buiten verhouding tot de beschikbare inheemsche arbeidskracht, welke voor den europeeschen landbouw hier buiten fundamenteel is, en die uitdijing was daardoor, niettegenstaande de door de hooge productenprijzen intusschen behaalde gunstige resultaten, van den aanvang af oneconomisch. De wervingskosten voor de buitengewesten stegen tot omstreeks het vijfvoudige. De eischen der arbeidsinspectie werden scherper en ten slotte kostte de inheemsche arbeidskracht in de buitengewesten het dubbele en drievoudige van den prijs, dien men als basis aangenomen had. Op Java, waar de expansie ook sterk toenam, werd die emigratie voelbaar en wel is waar in de eerste plaats minder door de stijging der loonen — daar het hier meestal om „Teilarbeiter" [1]) gaat —, maar wel door het gebrek aan arbeidskrachten en dientengevolge door bedrijfsonzekerheid, welke een rationeele exploitatie der bedrijven niet toeliet. De oorlog bracht verdere expansie: de door de regeering geeischte teelt van voedings-

1) Inlanders, die gedeeltelijk in hun eigen bedrijf en gedeelttelijk op de onderneming werken.

gewassen op groote schaal door de inheemsche bevolking. Deze teelt, welke op vele plaatsen van Java in roofbouw ontaardde en waaraan nu de verarming van groote arealen moet worden toegeschreven, geschiedde in rechtstreeksche arbeidsconcurrentie met den europeeschen landbouw. De oorlog bracht nog meer: hooge productenprijzen, de uitvoering van groote gouvernementswerken en de versterking van de inlandsche beweging. De buitengewoon hooge productenprijzen van enkele exportproducten (suiker) stelden de ondernemingen in staat elken prijs voor de benoodigde werkkracht te betalen. De uitvoerders van gouvernementswerken, aan wie geen prijslimiet scheen gesteld te zijn, kwamen met haar in „Idealkonkurrenz". De hooge prijzen der voedingsgewassen, vooral van rust, zoowel, als die der hier geteelde uitvoerproducten, leidden tot eene gemakkelijke verrijking der Inlanders, en alles bij elkaar genomen, kweekte bij de Inlanders eenerzijds een groote behoefte aan rijst (afkeer van arbeid en het zinken van arbeidspraestatie) en anderzijds een groote behoefte aan onrust, een gevoel van kracht, dat zich in de inlandsche beweging en alles wat ermede samenhangt, uitte. Het gevolg was gebrek aan werkkrachten en eene enorme prijsstijging der arbeidskrachten (ook afgemeten naar de arbeidspraestatie), die geheel buiten verhouding tot het, zonder twijfel intusschen ook ingetreden duurder worden van den levensstandaard der Inlanders, stond. De Inlander, over wiens productiviteit of improductiviteit men theoretiseerde, was thans in de practijk improductief geworden. Hoe zeer in dit opzicht gezondigd werd, heeft de onlangs gehouden enquête naar de haventoestanden te Semarang en Soerabaja bewezen, waarbij gevallen geconstateerd werden, dat *f* 10 en meer door koelies dagelijks verdiend werden. Suiker, rijst en regeering hebben samengewerkt om een goed, oud fundament, den goedkoopen inheemschen handarbeid, te vernielen, maar dit was, goed beschouwd, slechts mogelijk geworden door de tengevolge van de expansie ontstane overspanning.

De intensiveering is van jongeren datum. Zij volgde, door de expansie op sleeptouw genomen. Wij verstaan onder intensiveering de, in de laatste jaren plaats gehad hebbende intensievere doordringing en uitbeelding van de staatshuishouding en van het bestuur van Nederlandsch-Indië waardoor eene stijging der uitgaven en eene overbelasting van het europeesche element veroor-

zaakt werden. De expansie overschatte de veerkracht, de intensiveering de draagkracht der kolonie. De intensieveering heeft op elk gebied plaats gegrepen: in den handel, in de cultures, in de industrie en bij de regeering. Terwijl op Java het zielental der Inlanders in de 16 laatste jaren met ongeveer 16% toegenomen is, toont het europeesche element in datzelfde tijdsbestek een toename van meer dan 100% en het grootste gedeelte ervan komt voor rekening van de immigratie. Wij vragen: zijn de productieve krachten in de kolonie gedurende de 16 laatste jaren zoozeer toegenomen om deze meerdere belasting te kunnen dragen? Of heeft wellicht deze meerdere belasting zelve eene daaraan beantwoordende vermeerdering der productieve krachten bewerkt? Is eene intensiviering der tropische huishouding, die van nature extensief is, eigenlijk mogelijk? In alle gevallen luidt het antwoord: neen. Ook hier heeft de oorlogs- en na-oorlogstijd de groote illusie van onbegrensde mogelijkheden voorgespiegeld. Zeker, een deel der imigranten werd door de expansie geabsorbeerd en werkt productief. De expansie zelve was echter overdreven en had op al te dure basis plaats gehad, en de bedrijven stooten heden het europeesche element, dat zij niet meer betalen kunnen, weer af. Wat betreft de irrationeele overbelasting bij vele bedrijven in de kolonie door het europeesche element, zij als voorbeeld gewezen op een, door Ir. Th. P. Vreede eenigen tijd geleden in „De Taak" gepubliceerd feit, dat van het gezamenlijk bij de spoorwegen in Britsch-Indië werkend personeel het europeesch en indo-europeesch element slechts 2½ % uitmaakt tegen 14% in Nederlandsch-Indië. Het grootste gedeelte der europeesche immigranten is echter, wanneer men zich zuiver op het standpunt van winstbehalen stelt, improductief. Wij bedoelen ermede in de eerste plaats het geweldig uitgebreide en dito duurdere ambtenaarcorps. Ter zelfder tijd dat de regeering de ontvoogding van het binnenlandsch bestuur nadertreedt, — een maatregel van gepronnonceerde ont-europeaniceering (extensiveering) —, komen scheepsladingen europeesche ambtenaren aan voor de andere departementen: Onderwijs, gezondheidsdienst, belasting, accountantsdienst, B. O. W., politie en tutti quanti. Men wil de kolonie naar europeesch model vervormen en ontwikkelen. Men voelt den zedelijken plicht, het onderwijs te vermeerderen, den gezondheidstoestand te verbeteren, het verkeersnet uit te breiden, de belastingen te compliceeren en in te vorderen, enz., en dat alles in een

tempo en met een intensiteit als moesten 100 jaren ineens ingehaald worden. Wie zal dat betalen? Slechts een schelm geeft meer dan hij bezit. De Nederlandsch-Indische staatsbegrooting is het bewijs van het fiasko der intensieveering. In hare poging om de staatshuishouding in orde te brengen moet de regeering, zoo zij het roer niet radikaal omgooit, steeds nieuwe belastingen en lasten verzinnen, die in de allereerste plaats de productieve krachten der kolonie en hiervan weder den, het gemakkelijkst te pakken europeeschen landbouw treffen. Zooals men vroeger de dwangcultuur voor de batig-slot-politiek heeft laten werken, heeft men nu de vrije cultuur erbij gehaald om eene sluitende begrooting te bereiken.

In den handel vertoonde zich de intensiveering door de groote toename van handelshuizen, bankinstellingen, scheepvaartagenturen en technische firma's, alles in den duren „grand style", in de cultures vooral door de kostbare uitbreiding der wetenschappelijke proefstation. Ook de vakorganisatie-beweging kan men als een intensibeerings-verschijnsel beschouwen evenals al die wonderbaarlijke pogingen om van het, aan risico's zoo rijke cultuurbedrijf een verzekeringsmaatschappij te maken, waarbij de ondernemer het risico draagt en de premie betaalt, terwijl de ander de uitkeering krijgt .

Ook de industrialiseering van Nederlandsch-Indië komt op rekening van de intensiveering en ook hier heeft men de mogelijkheden overschat. Het is verkeerd te gelooven, dat de goedkoopere inheemsche werkkracht in het industrieele bedrijf een voordeel tegenover Europa biedt. In werkelijkheid is de inheemsche werkkracht, afgemeten naar hare praestatie (kracht, geschiktheid en intellect) duurder dan die der europeesche arbeiders, en het europeesche toezicht, dat men hier in het indische bedrijf in elk geval noodig heeft, komt evenzeer duurder uit dan het toezicht ginds. Buitendien werken ginds nog vele gunstige factoren mede, welke hier ontbreken. De zoogenaamde import-industrieën, die voor de koloniale markt werken, hebben het voordeel der vrachtenbesparing — vaak zelfs eene dubbele vrachtenbesparing —, dat veelgoed maakt. Voor de export-industrieën geldt echter de regel, dat eene industrieele verwerking der ruwe grondstoffen hier in de kolonie alleen dan voordeel belooft, wanneer de ruwe grondstof in haren oorspronkelijken vorm niet uitgevoerd kan worden (suikerriet);

in elk ander geval moet de hier gedreven industrie het tegen de europeesche afleggen. De ineenstorting der olie-industrie in Nederlandsch-Indië, voorzoover zij meer verwerkte dan de behoefte der koloniale consumptie reikte, heeft de waarheid van dezen stelregel bevestigd.

De expansie en intensiveering hebben op den levensstandaard der europeesche bevolking in de kolonie zeer ongunstig gewerkt. In dit land van primitieve goedkoopte heerscht een speciaal europeesche duurte. De over het algemeen hooge salarissen, die betaald worden en die alle bedrijven (ook het staatsbedrijf) buiten elke verhouding tot winstmogelijkheid respectieve inkomsten bezwaren, gaan op aan de duurdere uitgaven van het daaglijksch leven. In de steden heeft eene sterke ophooping van Europeanen plaats gehad. De stad Bandoeng b.v., die overigens geheel in het teeken van oneconomische expansie en intensiveering staat, toont eene vermeerdering harer europeesche bevolking van 10.658 tot 11.767 zielen aan in het tijdvak 1 Januari tot September van dit jaar. De gevolgen der ophooping van Europeeanen zijn woningnood, stijging van de prijzen van den grond en van de huurprijzen, voorzoover dit laatste door de wet gedoogd wordt, en verder een duurder worden van alles, wat de Europeanen en de europeesche levensstandaard betreft. Om de europeesche invasie onder te brengen, heeft men tijdelijke karavanserai's (Hotel Koningsplein) moeten bouwen en het in dezen tijd meest winstgevend bedrijf in de kolonie, dat, om met den Heer Wellenstein te spreken, zijn „uitbuitingsperiode" nog niet achter zich heeft, is het hôtel en het pension. In plaats van de groote, luchtige europeesche huizen in ouden stijl met hunne tuinen, in plaats van de tuinenstad van het Oosten, zien we thans in Nederlandsch-Indië moderne steden en stadsgedeelten ontstaan, huis aan huis, klein, warm en duur. Daarin leven Europeanen, eng tezamen gedrongen, ja, vaak is zelfs dit beeld nog een te mooie facade en men treft woningen van Europeanen in achterbuurten en holen aan, woningen, den Europeaan in de tropen alleszins onwaardig. Wij weten wel dat, zooals alles in de wereld, ook de verhoudingen in de tropen veranderen moesten. Evenals de schoone tijd voorbij is, waarvan Kipling zingt: „East of Suez there are no ten commandments", zoo is ook de groote tijd van den Europeaan in het Oosten voorbij. Maar ook naar beneden bestaan er grenzen. Wanneer iets aan het leven van den Europeaan

in de tropen eene bekoring geeft, wanneer iets hem voor de vele ontberingen hier schadeloos stelt, wanneer iets, ook om redenen van prestige, voor den Europeaan hier behouden moet worden, dan is het wel het heer-zijn, het heer-zijn, waaraan in de engelsche koloniën groote waarde gehecht wordt doch dat heden ten dage in Nederlandsch-Indië eerder bij de Inlanders te vinden is dan — afgezien van de bovenste honderd, — bij de Europeanen. Ter zelfder tijd dat het peil der Inlanders, naar hun levensstandaard beoordeeld, stijgt, wordt de positie van den Europeaan door de omstandigheden naar omlaag gedrukt, eene toestandswisseling, welke, zoo zij zich verder voortzette, de meest heillooze gevolgen zou moeten hebben.

De afstand tusschen Europeanen en Inlanders moet weer hersteld worden, economisch en maatschappelijk. De Europeaan moet hier weer eenzamer worden. Waar wij de juiste harmonische verhouding nog vinden, dat is op de onderneming, die in het klein een goed voorbeeld van de indische huishouding in hare extensieviteit oplevert. Elke onderneming moet een bepaalde grootte hebben om eene europeesche administratie te kunnen bekostigen; op vele Inlanders komt één Europeaan en het steeds beperkte aantal van het europeesch personeel wordt bij de verschillende cultures door de grootte van het beplantte areaal bepaald. Er zijn daar zekere grenzen getrokken welke niet overschreden kunnen worden zonder in een oneconomisch bedrijf te vervallen.

In de geforceerde expansie en de intensiveering liggen voornamelijk de oorzaken der inwendige crisis. De expansie heeft de inheemsche werkkracht duurder, zeldzamer en tot een onzekeren factor gemaakt, terwijl de intensiveering aan de gemeenschap ondragelijke lasten oplegt en de natuurlijke verhouding brengt. Beide verzwakken het concurrentievermogen. Hoezeer de productiekosten der groote export-producten in Nederlandsch-Indië door de geschetste verhoudingen gestegen zijn, is bekend. De productiekosten liggen thans, behoudens enkele uitzonderingen, zeer dicht bij den marktprijs of hebben die zelfs overschreden. Slechts als men er in slaagt, de productie-kosten te verlagen en daardoor de concurrentie-kracht te vergrooten, zal Nederlandsch-Indië de crisis zonder al te groote schokken te boven komen. Wij koesteren de hoop, dat dit gelukken zal en dat ten slotte het groote keerpunt dat in het economisch leven der kolonie gekomen is, scherp bezien,

geen ommekeer ten kwade maar ten goede beteekent. De Heer Wellenstein heeft „de wijze waarop het tegenwoordig financiel perspectief zich gedurende de laatste jaren heeft ontwikkel" aan den tijdgeest toegeschreven. Mr. J. Gerritzen kan daarop met Goethe antwoorden:

Was man den Geist der Zeiten heisst,
Das ist zumeist der Herren eigner Geist,
In dem die Zeit sich spiegelt.

De tijd en de heeren zijn thans anders dan voorheen. Na den Icarusval van het laatste jaar is eene geweldige ontnuchtering gekomen. De expansie heeft haar einde bereikt en de intensieveering zal wegens gebrek aan middelen moeten volgen. Natuurlijke tegenkrachten zijn aan het werk. Steeds wordt het duidelijker, *dat de economische expansie in de kolonie in hoofdzaak slechts in verhouding tot den aanwas der inlandsche bevolking geschieden kan, dat de mogelijke uitgaven voor sociale en cultureele doeleinden weer van de mate van den economischen vooruitgang afhankelijk zijn, dat eene intensiveering der tropische staatshuishouding, die niet op diepe maar op breede grondslagen gegrondvest is, niet mogelijk is en dat derhalve in de kolonie een europeesch optimum bestaat, dat zonder nadeel niet kan worden overschreden.* De consequentiën van den tegenwoordigen overspannen en belasten toestand worden aanvaard. De ondernemingen bezuinigen tot het uiterste en het parool der regeering luidt: Bezuiniging. De regeering staat hierbij voor moeilijke vragen; Ambtenaars-lichamen ontbinden zich niet zoo licht van zelf en de regeering kan niet eenvoudig als de „Insulinde." hare molens sluiten. Ook wat de inheemsche werkkracht betreft, zal de ommekeer zich langzaam voltrekken, wijl de noodzakelijkheid zich daar eerst langzamerhand doet gelden. Zoo iemand, dan heeft de Inlander een gulden tijd gehad en hij kan de zaak eenigen tijd rustig aanzien. Terwijl het grootcultuurbedrijf zijn oorlogswinst- en na-oorlogswinstbelasting aan de regeering betaalt — alleen de productenbelasting over 1920 wordt op *f* 125.000.000 geschat — hebben de Inlanders hun winst op copra en peper, welke beide in doorsnee bijna even hooge prijzen behaalden als suiker en koffie, ongemoeid mogen opstrijken. De groote welvaart der Inlanders blijkt uiterlijk uit hun kleeding, sieraden en feestelijkheden, en wie van die welvaart niet overtuigd mocht zijn, dien zoude men wenschen als

Europeaan een tijdje in het stof te staan, opgejaagd door de fantasia van auto's, welke de terugkeerende hadji's hier onlangs hebben uitgevoerd. Maar de Inlander is geen spaarder. Door zijn luchthartigen aard zal hij, naar het voorbeeld van „Hans im Glück" spoedig weer een arme man zijn en tot zijn eigen bestwil tot geregelden arbeid terugkeeren, wanneer niet een ruwe europeesche hand ontijdig in den natuurlijken kringloop ingrijpt en minimumloonen voorschrijft, omdat men vergeten heeft te juister tijd maximumloonen vast te stellen. Over het algemeen ware het te wenschen dat de terugkeer tot redelijke verhoudingen niet door kunstmatig ingrijpen belemmerd wordt en dat men de wereldverbetering, welke men zich door afschaffing der poenale sanctie, door regeling van het assistenten-contract, door de werkzaamheid van Vakvereenigingen en dergelijke meer voorstelt te bereiken, voor betere tijden bewaart. Het behoud der Nederlandsch-Indische staathuishouding staat nu op het spel en dat telt meer dan de stokpaardjes en de belangen van enkelen of enkele groepen.

Door den terugkeer naar eenigzins normale productie-verhoudingen is echter de crisis nog niet bezworen. Men mag aannemen, dat de terugkeer ook in andere productielanden zal plaats hebben, en daar de wereldcrisis, zooals zij zich laat aanzien, van langen duur zal zijn, zal naast de vraag van het concurrentievermogen ook die van het weerstandsvermogen een groote rol spelen. Het concurrentievermogen moet hooger opgevoerd worden en wel, wat den europeeschen landbouw betreft, door rationeeler beheer der ondernemingen, door vervanging van handarbeid door mechanische praestatie, waar zulks met voordeel mogelijk is, door prijsgeving van minderwaardige arealen, door aaneensluiting van groote, soortgelijke ondernemingen en door betere verkoopsregeling. Men late zich intusschen niet in met eene detailleering der producten, welker ingewikkelde techniek geheel buiten het ondernemingsbedrijf ligt en welker opbrengst lang niet zoo gunstig is, als men die zich gewoonlijk voorstelt, ook verwachte men geen heil van eene propaganda voor indische producten in het buitenland. Dit is theorie. De indische producten zijn stapelproducten, welke wereldbekend zijn. De wijze van verkoop is het punt, waar het eigenlijk op aan komt en waarop ook de Heer Wellenstein in zijne rede gewezen heeft. Wat thee en rubber betreft, moet met het consignatiesysteem, en ten aanzien van suiker moet met het limietsysteem,

hetwelk dit jaar volkomen schipbreuk geleden heeft, gebroken worden. De producten moeten in vrije concurrentie volgens de regelen van koopmanschap op de gunstigste plaats verkocht worden, in het distributie-centrum, en dit centrum is, naar zijne geographische ligging en naar de ontwikkeling, welke de dingen in de wereld genomen hebben, de kolonie zelve. Eene vergelijking der rubbernoteering op de Amsterdamsche en Bataviasche markt b. v. bewijst zulks met cijfers. Wat het concurrentievermogen betreft, zou Nederlandsch-Indië, wanneer het gelukt hier weer tot gezonde normale verhoudingen terug te keeren, met bijna alle zijne producten de andere landen verslaan. Het zwakst staat de suiker, die de meest kunstmatige van alle cultures in Nederlandsch-Indië is. De suikercultuur op Java, welker levensvatbaarheid men op zeer steekhoudende gronden bestrijden kan en die in 1914 zonder den oorlog een zware crisis tegemoet gegaan zoude zijn, heeft echter steeds in haar verleden de waarheid bewezen dat 2 × 2 soms vijf is.

Hoe staat het nu met het weerstandsvermogen van Nederlandsch-Indië om het in den dooden tijd der crisis, die zooals het zich laat aanzien van langen duur zal zijn, uit te houden? Wij bedoelen hiermede niet slechts het weerstandsvermogen der cultures maar van de geheele huishouding der kolonie. Deze kracht is groot. In tegenstelling met het nabijgelegen Britsch Malaya, dat zijn huishouding hoofdzakelijk slechts op twee pijlers, rubber en tin, gebouwd heeft en dat heden kennelijk in verval is geraakt, staat de huishouding van Nederlandsch-Indië op breedere en hechtere grondslagen. Hier heeft men vooreerst de inlandsche huishouding met haar groot eigen landbouwbedrijf (in de eerste plaats de rijstcultuur), welk een zelfstandig economisch geheel vormt, iets wat Malaya niet of slechts in een uitermate kleinen omvang bezit. In Nederlandsch-Indië werkt het surplus van de, voor de behoeften der inlandsche economie niet benoodigde arbeidskracht in het europeesch grootbedrijf en wel op Java meestal als „Teilarbeider", terwijl Britsch Malaya voor het grootste deel een geimporteerd koelieproletariaat bezit dat, zonder ruggesteun van eene eigen huishouding, voor zijn bestaan geheel aangewezen is op het europeesche, voor den uitvoer werkend grootbedrijf. De toestand in Nederlandsch-Indië — vooral op Java — biedt eene in den crisistijd waardevolle elasticiteit zoowel ten opzichte van

het aantal als van het loontarief der in het grootbedrijf werkzame Inlanders. De inlandsche arbeider kan steeds een tijdlang in zijn eigen huishouding werk vinden of — op Java — door een weinig overwerk in de eigen huishouding, met een geringer loon in het europeesch grootbedrijf bestaan, terwijl de koelie in Britsch Malaya geheel op een, door het grootbedrijf te betalen minimumloon aangewezen is. Een zelfde elasticiteit bestaat in Nederlandsch-Indië ten opzichte van de, door de Inlanders geteelde exportproducten, welke voor een groot deel het surplus zijn boven eigen consumptie (copra). Hierbij komt nog de in de laatste jaren in de inlandsche huishouding verzamelde rijkdom, het ontwikkeld inlandsch landbouwcrediet, de sterke binnenlandsche markt, allemaal dingen welke Britsch Malaya op gelijke wijze of zelfs ook slechts bij benadering niet bezit.

Wanneer wij nu de europeesche grootbedrijven in Nederlandsch-Indië vooreerst als één geheel beschouwen, dan vinden wij hunne positie eveneens sterk. Eerstens door de risicoverdeeling. In plaats van twee, innerlijk niet zeer sterke grootbedrijven, tin en rubber, in Britsch Malaya (waarvan het eerste overigens bijna uitsluitend in chineesche handen is), heeft Nederlandsch-Indië in de eerste plaats op landbouwkundig gebied suiker, tabak, rubber, thee, koffie, tapioca, cacao enz. en op industrieel gebied petroleum, tin, kolen, edele metalen enz. Hiervan bevinden zich in het bijzonder de vier nationale sleutel-bedrijven: petroleum — suiker — Delitabak — tin, technisch en financieel in een schitterenden toestand. Daarbij komt het, aan de economische behoeften der kolonie beantwoordend, voortreffelijk georganiseerde en in de laatste jaren buitengewoon sterk geworden bankwezen, waarvan de cultuurbanken speciaal op de europeeschen landbouw in de kolonie ingericht zijn, terwijl Britsch Malaya slechts zoogenaamde handelsbanken kent. De financieele versterking der koloniale maatschappij gedurende de laatste zes jaren, in het bijzonder door de groote suikerwinsten, vormt, ook na aftrek van de inmiddels op andere gebieden geleden verliezen, een groote, inwendige reserve. Ook hier kan Britsch Malaya eene vergelijking niet doorstaan. Het zou ons te ver voeren den sterken financieelen toestand der particuliere huishouding in de kolonie met vele voorbeelden te verduidelijken. De staten der belangrijkste in de kolonie werkende bankinstellingen verschaffen daaromtrent gegevens. De positie der circulatiebank is

reeds uitvoerig besproken. De getallen van de grootste drie credietbanken geven het volgend beeld:

1918.	Kapitaal	Reserves en	Kapitaal Reserves	Netto Winst	Totaal Balans-som	Dividend
			(Gulden in Millioen)			
Nederl. Handel Mij.	70.0	31.6	101.6	12.8	561.0	14%
N. I. Handelsbank	35.0	18.8	53.8	7.3	165.0	17%
N. I. Escompto Mij.	20.0	4.6	24.6	2.0	108.2	10%
	125.0	55.0	180.0	22.1	844.2	
1919.						
Nederl. Handel Mij.	80.0	45.0	125.0	19.3	705.3	16%
N. I. Handelsbank	45.0	32.0	77.0	11.2	245.5	22½%
N. I. Escompto Mij.	25.0	5.8	30.8	5.1	180.9	10%
	150.0	82.8	232.8	35.6	1.131.7	
1920.						
Nederl. Handel Mij.	80.0	59.1	139.1	24.6	823.8	12%
N. I. Handelsbank	55.0	47.7	102.7	12.0	379.8	15%
N. I. Escompto Mij.	45.0	11.0	56.0	7.6	244.6	12%
	180.0	117.8	297.8	44.2	1.448.2	

Wij beschouwen de Nederlandsch-Indische huishouding in haar geheel, wijl in haar geheel ook de hechte steun voor de, aan de crisis het meest blootgestelde gebiedsdeelen ligt, en wij stellen Britsch Malaya tegenover Nederlandsch-Indië omdat de vergelijking voor de hand ligt en omdat door die vergelijking duidelijk het economisch overwicht van Nederlandsch-Indië in het licht treedt [1]).

Het weerstandsvermogen der kolonie in haar geheel kan evenwel niet beletten, dat enkele posities onhoudbaar worden en dat bezittingen van bezitters moeten veranderen. Op landbouwgebied zullen slechte ondernemingen uitvallen en goede, maar met schulden overbelaste ondernemingen zullen moeten worden gereconstrueerd. De credietvraag zal groot zijn maar de banken zijn tot

1) De slechte economische toestand in Britsch Malaya blijkt o.m. uit de zeer sterke vermindering der circulatie middelen aldaar. Er was aan papiergeld in omloop in

December 1919	$	174,631.972
September 1921	„	84.262.456
vermindering	$	90 369.515

die credietverstrekking in staat en de met medewerking der groote banken alsook met garantie der regeering opgerichte Cultuur-Hulpbank biedt een waarborg dat, naar den eisch van onzen verlichtten tijd, de noodige financieele nieuwe regelingen op humane wijze, zonder uitbuiting van den noodtoestand, geschieden. In Nederlandsch-Indië zijn de verhoudingen in het landbouwbedrijf niet uniform, en de ondernemingen in de buitengewesten, waar het arbeidsvraagstuk veel overeenkomt met dat van Britsch Malaya, zullen den zwaarderen last hebben te dragen. Daarom moet ook van de zijde van de regeering alles gedaan worden om dien last te verlichten. Het meest door den storm der crisis gehavend zijn tot dusver de importfirma's, waarvan enkele reeds een zwaar aanhangsel der banken vormen. Gaven de balansen der importfirma's over 1920 reeds griezelige getallen te zien, de winst- en verliesrekeningen over het loopende jaar zullen eerst recht de ellende in vollen omvang weergeven, want ook hier geldt het gezegde: het einde draagt den last. Voor de importfirma's zal het herstel slechts langzaam komen, wijl de koopkracht, waarop zij aangewezen zijn, in de eerste jaren niet groot zal zijn. Het einde der expansie en intensiveering treft hen, die zich geheel aan deze beide verschijnselen aangepast hadden, bijzonder hard.

Wanneer men op landbouwkundig gebied thans reeds uit de crisis eene nuttige leering trekken wil, dan is het de erkenning dat de financieele opbouw der meeste cultuurmaatschappijen, uitgezonderd suiker en Deli-tabak, te licht was. In de thee- en rubbercultuur heeft men dikwijls obligaties uitgegeven naarmate de fabriek gebouwd was en de ondernemingen begonnen te produceeren. Men heeft verder de reserves, voor zoover zij voorhanden waren, voor het grootste gedeelte voor het bedrijf aangewend en geen liquide reserves overgehouden. Men heeft gemeend de thesaureerings-politiek der suikerondernemingen voor de meerjarige cultures te kunnen ontberen en thans bewijst de crisis, dat zij toch noodig is. De landbouw is een bedrijf, rijk aan risico's, afhankelijk van de markt, het weer en de werkkrachten, drie groote onzekerheden waartegenover tijdig een financieel tegenwicht gesteld moet worden, ook wanneer dit tegenwicht de rentabiliteit, de dividenden, naar omlaag drukt.

Men zit elkaar tegenwoordig in de haren wegens de Winstaandeelkassen, welker invoering — ook in het belang der onderne-

mingen — zeer wel te verdedigen is, wanneer in de eerste plaats de totaal-belasting der ondernemingen, die nu reeds zeer hoog is, daardoor niet verder opgeschroefd wordt, en wanneer in de tweede plaats het grondbeginsel aanvaard wordt dat met een *cumulatieve* rente van het in de ondernemingen gestoken kapitaal bij de berekening van het winstaandeel rekening wordt gehouden. Maar waarom verdeelt men de huid van den beer, eer hij gevangen is? Ware het niet beter, thans alle aanwezige energie aan te wenden om de crisis te boven te komen en eerst na gemeenschappelijken, harden arbeid op vreedzame wijze met elkaar te overleggen, hoe de toekomstige winst verdeeld zal worden, daar van eene tegenwoordige winst nauwelijks meer sprake is.

Wij hebben met bovenstaande beschouwingen getracht, in het wezen der crisis, welke het economisch leven van Nederlandsch-Indië teistert, door te dringen, haar diepten te peilen en de gegeven mogelijkheden na te gaan om de crisis te overwinnen. Door de omvangrijkheid en ingewikkeldheid der materie kunnen deze korte beschouwingen uiteraard niet anders dan onvolledig zijn. Maar wij gelooven met het wijzen op het aandeel, dat de expansie en intensiveering aan de crisis in de kolonie hebben, op den juisten weg te zijn. Twee ondernemingen, welke in de huishouding der kolonie een beduidende plaats innemen en welker leiding steeds uitgemunt heeft, hebben de theorie der expansie en intensiveering in de practijk bevestigd. De Handelsvereeniging Amsterdam heeft besloten de uitbreiding harer ondernemingen op Sumatra geheel stop te zetten en de Koninklijke Paketvaart Maatschappij is een der eersten geweest, die tot eene radicale besnoeiing van alle uitgaven is overgegaan. Juist het bedrijf der K. P. M., die eene interkoloniale nijverheidsonderneming is, moest vooral ondervinden, dat het eene belasting eener periode van hoogconjunctuur niet langer dragen kon.

Zooals de Heer Wellenstein in zijne vaak aangehaalde rede zeer juist aangevoerd heeft, is de tegenwoordige crisis gekomen na eene periode, waarvan eene verslappende en energie-doodende werking uitgaat. Die werking spruit wel minder voort uit de omstandigheid dat velen in de laatste zeven jaren groote rijkdommen in den schoot geworpen zijn, doch veeleer uit het feit, dat de spanning en opwinding, dat de groote verantwoordelijkheid gedurende de oorlogs-

jaren geweldige eischen gesteld hebben aan allen, die in het bedrijfsleven stonden. In stede van ontspanning, waarnaar men sterk verlangde, staat men voor nieuwe moeilijkheden, die loodzwaar schijnen en die, anders dan in den oorlogstijd, de bekoring van wisselende kansen missen. Elk verlies laat zich dragen, wanneer de mogelijkheid bestaat het weer in te halen, en deze mogelijkheid zien velen thans niet. De heerschende moedeloosheid is psychologisch verklaarbaar. Maar het is nu eenmaal zoo, dat de groote vreugde, het rustpunt, dat elk voor zich in zijn leven wenscht, nooit komt. De strijd om het bestaan houdt nimmer op. En daarom heet het ook voor Nederlandsch-Indië niet natreuren over onvervulde verwachtingen, maar uit het verleden leering trekken, moedig en onversaagd den strijd voortzetten in den geest van het werkende, actieve optimisme, dat zooals steeds ook thans weer uit het jaarverslag der Javasche Bank spreekt.

Auf des Glückes grosser Wage
Steht die Zunge selten ein;
Du musst steigen oder sinken,
Du musst herrschen und gewinnen,
Oder dienen und verlieren,
Leiden oder triumphieren,
Amboss oder Hammer sein!

Gedachtenwisseling.

NOGMAALS OVERHEIDSBEMOEIENIS MET DE BIJ DE KLAPPERCULTUUR DER INLANDSCHE BEVOLKING BETROKKEN BELANGEN.

In een vorig nummer van „Koloniale Studiën" (Juni-aflevering 1921) heeft Dr. I. Boldingh onder de rubriek „Gedachtenwisseling" op pag. 454 en volgende, critiek geleverd op mijn in het Aprilnummer van dit tijdschrift opgenomen artikel: „Overheidsbemoeienis met de bij de klappercultuur der Inlandsche bevolking betrokken belangen."

Naar aanleiding daarvan zou ik nog gaarne het volgende opmerken:

De Heer Boldingh beschouwt als „de kern van de geheele zaak" de praemisse, waarvan ik uitging, n.l. het schadelijk zijn van den pluk van jonge klappers en al wat verder aan dit vraagstuk vastzit.

Ontegenzeggelijk is dit nu een zeer belangrijke kwestie en, naar het voorkomt, voor den Heer Boldingh ook werkelijk de eenig belangrijke kwestie, maar desondanks kan ik onmogelijk toegeven, dat de waarde van mijn geheele betoog staat of valt met de al- of niet juistheid dezer bewering, welken indruk men toch zou krijgen na lezing van Dr. Boldinghs critiek. Ik wijs er hierbij op, dat van de twintig artikelen, die de door mij voorgestelde gewestelijke verordening uitmaken, er slechts één is (en wel art. 12 eerste en tweede alinea), dat iets uit te staan heeft met jonge klappers, terwijl de andere beoogen ziekten te bestrijden of te voorkomen, diefstal tegen te gaan, openbaren handel te bevorderen en onderhandsche leveringen te bemoeilijken. Nu blijkt dat een afdoende regeling der beide laatstgenoemde punten op zichzelf reeds een uitgebreide en vér ingrijpende Overheidsbemoeienis, zooals deze door mij werd uitgewerkt, noodzakelijk maakt: ik doel hiermee op het verbod klappers in grootere partijen anders dan op bepaalde openbare marktplaatsen te verkoopen. Wanneer dit nu eenmaal vaststaat en men knoopt

hier nog den eisch aan vast, dat de klappers geheel voldragen moeten zijn, dan kan ik noch het „gevaarlijke" inzien van de hypothese van het schadelijk zijn van jongen pluk, noch toegeven dat genoemde hypothese de basis is van mijn klapperverordening, zooals Dr. Boldingh meent (cf. laatste alinea blz. 456).

De bezwaren van den Heer Boldingh zijn, naar ik vertrouw, hiermee tot hun ware proportie teruggebracht, als zijnde de bezwaren van een wetenschappelijk denkend man tegen de verkondiging van een stelling, welke de officiëele wetenschap (nog) niet in haar gelederen heeft opgenomen, maar ook niets meer dan dat. Welke waarde wij er in dit opzicht aan mogen toekennen zal nog nader blijken, maar uitdrukkelijk zij voorop gesteld, dat door deze bezwaren nergens „de kern van de geheele zaak", d.i. de deugdelijkheid van de ontworpen klapperverordening en de wenschelijkheid van haar invoer, wordt aangetast, zoodat Dr. Boldinghs critiek in betrekking tot het doel, waarmee mijn artikel geschreven werd, in elk geval van ondergeschikt belang mag worden geacht. Bovendien kan nog worden opgemerkt, dat, indien wij, om Dr. Boldingh terwille te zijn, art. 12 uit het samenstel van bepalingen schrapten, enkel een groot economisch nadeel hiervan het gevolg zou zijn, hetgeen hieronder nog wel ter sprake komt.

Bepalen we ons nu tot de vier door Dr. Boldingh gestelde vragen:

1e. *wat ik onder te jonge klappers versta.*

Het is uit de toevoeging van het woordje „te" duidelijk, dat deze vraag op zichzelf niet te beantwoorden valt, maar enkel en alleen zin kan hebben in verband met het doel, waarvoor de klappers te jong zijn en dat is dan naar mijn meening:

a. voor den pluk; met het oog op instandhouding der vruchtdracht van den boom.

b. als grondstof voor copra.

Een tweede kwestie is echter, dat — wanneer wij deze veronderstellingen dan al voor een oogenblik voetstoots aanvaarden — het voorshands ondoenlijk is voor elk dezer gevallen de juiste minimum rijpheidsgrens vast te stellen, waar de kenmerken van de verschillende graden van rijpheid en de mate van invloed van elk dezer op beide genoemde punten nog nimmer exact zijn vastgelegd. De onderzoekingen van Dr. Boldingh over de rijping van den klapper verdienen dan ook onze volle belangstelling. Intusschen, het blijft

waar wat Pierson zegt: „de practijk vindt baat hij een spoedige oplossing van moeilijkheden, een langzamer tred komt der wetenschap ten nutte 1). Indien wij dus in art. 12 als eisch stellen: „niet geheel voldragen z.g. jonge klappers worden niet op de openbare marktplaatsen toegelaten" en wij maken ter beoordeeling hiervan gebruik van de kenmerken, die de practijk toekent aan voldoend oude noten, dan blijven wij in dat opzicht zeker aan den veiligen kant en zijn voorloopig voldoende geholpen.

De practijk toch onderscheidt reeds jonge en oude klappers (de Javaansche terminologie van de verschillende rijpheidsstadia van de vrucht is er een voorbeeld van). Zij heeft er haar kenmerken voor en nu moge haar scheidingslijn te subjectief en onvolkomen zijn, te veel ruimte laten voor grensgevallen, hetgeen ongetwijfeld tot disputt aanleiding kan geven, dat neemt niet weg dat door rekening te houden met wat in de practijk voor jong doorgaat (hetgeen in de uitvoeringsvoorschriften nader zou kunnen worden samengevat) voorloopig wel degelijk een voldoend bruikbare basis gelegd kan worden ter wering van de uit jongen pluk voortvloeiende nadeelen.

2e. *dat die klappers werkelijk te jong zijn, en waarvoor ze te jong zijn.*

De beantwoording van het laatste gedeelte van deze vraag bleek reeds noodig om op de eerste in te kunnen gaan. De strekking van het eerste deel van vraag 2 is me echter niet recht duidelijk, maar zal waarschijnlijk opgevat moeten worden als een uitnoodiging om te bewijzen, dat voor de verzekering van voldoende productie der klapperboomen en voor de bereiding van copra te jonge klapper werkelijk nadeelig is. Waar vraag 4 echter nog eens speciaal bewijs eischt van den nadeeligen invloed op de vruchtdracht der boomen, komt hier enkel de beteekenis van te jonge klapper voor coprabereiding ter sprake.

Dit punt op zichzelf nu rechtvaardigt al voldoende de wenschelijkheid van art. 12, hetwelk jonge niet voldragen klappers niet op de openbare marktplaatsen toelaat. In de eerste plaats toch staat het als een paal boven water, dat de uit 100 jonge klappers verkregen hoeveelheid copra merkbaar achterstaat bij die, welke geleverd wordt door 100 oude vruchten, ergo dat jonge pluk uit economisch oogpunt zeer nadeelig is.

---

1) Mr. N. G. Pierson. Staathuishoudkunde deel II bl. 244.

In de tweede plaats, alhoewel het oliegehalte van jonge en oude copra zoogoed als niet uiteenloopt, zoo is onder omstandigheden, waarbij men geen extra zorg aan de droging besteedt — en dit is wat de practijk veelal te zien geeft — nog een goede duurzame kwaliteit copra te verkrijgen uit oude noten, waar het product, uit onrijpe noten bereid, in dat geval spoedig aanleiding geeft tot bederf door schimmelaantasting en dus ongeschikt is om lang bewaard te worden. Ook in dit opzicht is jonge pluk dus schadelijk.

Mocht Dr. Boldingh aan de juistheid dezer beweringen twijfelen, zoo geef ik Z.Ed. in overweging ter bevoegder plaatse hierover nadere inlichtingen in te winnen; ik gevoel mij op dit punt volkomen gerust.

3e. *dat dergelijke klappers geplukt worden.*

Ik weet niet op welke wijze de Heer Boldingh zich dacht, dat het bewijs hiervan geleverd moest worden. Ik zal het mij daarom maar gemakkelijk maken en zeggen, dat ik van den kant van insiders in deze kwestie geen tegenstand zal ontmoeten, wanneer ik beweer dat zulks inderdaad het geval is en dat b. v. met zekerheid zou kunnen worden vastgesteld, dat een zeker aantal klappers, die nu (en vooral een jaar geleden) voor coprabereiding verwerkt worden (werden) daarvoor te jong zijn. Ook hiernaar mag Dr. Boldingh nader informeeren, zoo ZEd. zulks in twijfel blijft trekken.

4e. *dat de pluk van dergelijke klappers nadeelig is voor den boom.*

Ik moet den Heer Boldingh opmerken, dat de subjectiviteit dezer meening in mijn artikel bijzonder duidelijk uitkomt, zoodat een ieder vrij blijft er de beteekenis aan toe te kennen die hij wil. Het duidelijkst wordt deze subjectiviteit wel gedemonstreerd door de laatste alinea van pag. 187, waar ik schreef: „Den lezer, die meer uitvoerige mededeelingen hieromtrent op prijs zou stellen, kan ik desgewenscht inzage geven van een dienaangaand door mij ingesteld onderzoek, dat, *hoewel niet gebaseerd op exacte experimenten*, niettemin zijn waarde heeft als compilatie van wat over dit onderwerp uit den mond der bevolking kon worden opgeteekend en hetgeen in de practijk „kon worden waargenomen.."

Dr. Boldingh heeft deze alinea niet overgenomen en is daarom abuis waar ZEd. beweert, dat alles wat ik aangaande jongen pluk mededeelde zich bepaalde tot de door ZEd. aangehaalde passages: juist deze alinea acht ik teekenend voor een juiste waardetoekenning aan de hypothese. Men behoeft zich in dit verband dan verder

geen oogenblik ongerust te maken over wetenschappelijke misleiding.

Dat ik bij het maken mijner verordening echter wel degelijk rekening hield met de door Dr. B. gewraakte hypothese en art. 12 zelfs opgenomen zou hebben afgescheiden van een al of niet noodlottig verband tusschen onrijpe klappers en copra, vind ik aan alle kanten te verdedigen. Immers, wat toch is het geval? Op ettelijke plaatsen van de Residentie Kediri geeft de bevolking als haar meening te kennen, dat pluk van onvoldoend rijpe vruchten nadeelig is voor den boom; men heeft ons boomen laten zien, waarvan volgens zeggen in den laatsten tijd geregeld jong geplukt werd en waarvan de trossen op dat oogenblik slechts een paar vruchten droegen; men toonde mij in een welvarende streek als Ngoenoet, waar jong plukken en gros niet voorkomt, een paar met opzet apart gehouden klapperboomen, waarvan geregeld jong geplukt werd ten bate van een paar waronghouders, die jonge geraspte klappers behoefden voor het bereiden van Serbat (een Inl. stroop) en deze boomen stonden er werkelijk kwijnend bij; ik wisselde menigmaal van gedachten met een in de dessa woonachtigen Europeeschen landbouwer, die inzake klappercultuur over een dertigjarige ervaring beschikt en dienaangaande als nestor van zijn omgeving wordt beschouwd, en ook hij houdt vol, dat de productie der boomen daalt bij jong plukken. Nu mag men natuurlijk aanvoeren, dat het exacte bewijs nog nooit is geleverd en de juistheid dezer beweringen in twijfel trekken, dat neemt n.m.i. niet weg, dat men verstandig doet, om voordat de wetenschap de al of niet schadelijkheid van jong plukken onomstootelijk bewezen heeft, waarde toe te kennen aan de uitspraken van de practijk en voorzorgsmaatregelen te overwegen om jong plukken zooveel mogelijk tegen te gaan, temeer waar van een ver ingrijpen dezer overheidszorg — het werd aan het begin van dit verweer reeds opgemerkt — absoluut geen sprake is en deze verder geen enkel nadeel heeft. Ook hier zij men weer gedachtig aan Piersons boven aangehaald woord.

De Heer Boldingh merkt nog op, dat deze hypothese zelfs in overlevering niet overal vasten wortel heeft geschoten. Kan dit niet hierin zijn reden vinden, dat in streken, waar men geen ervaring heeft van jong plukken, men eveneens onbekend blijft met de daaruit voortvloeiende gevolgen? Waar dergelijke gunstige omstandigheden heerschen, heb ik zulks hier en daar in het Kedirische kun-

nen constateeren. Men mag echter niet vergeten, dat de alom in de Residentie Kediri verbreide meening omtrent het nadeelig zijn van jongen pluk voor de vruchtdracht der boomen hier, ingevolge de aanwezigheid van veel oliefabrieken en veel voorkomende diefstal, samengaat (of samenging) met een practijk van jong plukken in zoo'n omvang als men elders wellicht weinig zal aantreffen.

Misschien heb ik Dr. Boldingh in de beantwoording zijner vragen teleurgesteld: voor zoover dit voortspruit uit een verkeerd begrijpen zijner bedoelingen, moet ik zulks echter wijten aan de weinig gelukkige redactie der vier bewijsbehoevende stellingen, waarmee ik Dr. Boldingh niet kan feliciteeren.

In het kort samengevat, is Dr. Boldingh's betoog in hoofdzaak een streng wetenschappelijke critiek op een onderdeel van mijn artikel, dat op een in het oog loopende wijze een subjectieve meening verkondigt en in geen enkel opzicht aanspraak wenscht te maken op eenige exacte wetenschappelijkheid (Cf. laatste alinea pag. 187). In dit licht beschouwd had Dr. Boldinghs critiek rustig achterwege kunnen blijven.

Voor zoover deze een meer practisch-economisch tintje aanneemt, is zij ernaast en wekt zij den indruk dat de quintessens van mijn artikel aan Dr. Boldingh is voorbij gegaan.

G. H. v. d. Kolff.

Naschrift.

De Redactie van „Koloniale Studiën" was zoo welwillend mij inzage te verleenen van een aan haar gericht schrijven, uitgaande van het Instituut voor Plantenziekten te Buitenzorg.

De inhoud hiervan komt in het kort hierop neer, dat dat deel der ontworpen verordening hetwelk betrekking heeft op klappertor en palmsnuitkever, verouderd is, in zooverre een nieuw onderzoek de bestaande inzichten daaromtrent wijzigde en de in de oude keuren vermelde bepalingen kon vervangen door andere,welke doeltreffender en practischer in uitvoering zijn.

Voor deze nieuwe onderzoekingen zij verwezen naar „Mededeelingen" No. 41 en 43 van bovengenoemd Instituut, welke nog niet verschenen waren bij het publiceeren van mijn artikel.

v. d. K.

Wetgevende Kroniek.

Staatsblad 1921, No. 17, bevat de bij Gouvernementsbesluit van 7 Januari 1921 No. 15, vastgestelde voorwaarden, waarop aan de Centrale vereeniging tot bestrijding der tuberculose in Nederlandsch-Indië geldelijke steun wordt verleend eensdeels voor de van de Vereeniging uitgaande wijkverpleging en anderdeels voor de oprichting en instandhouding van sanatoria voor longlijders.

Staatsblad 1921, No. 25. In dit Staatsblad is opgenomen het Koninklijk besluit van 24 September 1920 No. 91 (Nederlandsch Staatsblad No. 750) tot vaststelling van de bedragen van de pensioenen en onderstanden van de Europeesche en op gelijken voet behandelde officieren, van de onderluitenants en van de Europeesche militairen beneden dien rang van het Nederlandsch-Indische leger, die op of na 1 Januari 1920 recht op pensioen of onderstand hebben verkregen of verkrijgen.

Staatsblad 1921, No. 28, vermeldt de algemeene regelen, vastgesteld bij ordonnantie van 10 Januari 1921, die de gelegenheid openen om in de buitengewesten met vervanging van de bestaande stelsels over te gaan tot geleidelijke invoering van de pandhuisregie op den voor Java en Madoera geldenden voet. Telkenmale nadat bij de begrooting op die invoering in een bepaald gewest is gerekend kan daartoe worden overgegaan. Blijkens de Memorie van toelichting behoorende bij de ontwerp-begrooting voor 1922, zullen in den loop van 1921 in het gewest Sumatra's Westkust alle pandhuizen in eigen beheer zijn genomen.

Overwegingen van financiëelen aard hebben de Regeering doen afzien van het voornemen om in 1922 in de buitengewesten de geleidelijke invoering der pandhuisregie voort te zetten.

Staatsblad 1921, No. 34. In verband met den laten aanslag in de landsinkomstenbelasting over het dienstjaar 1920, werd den 14den Januari 1921, eene ordonnantie in het leven geroepen bepalende o.a. dat met afwijking in zoover van de voorschriften der Kiesordonnantie:

I. de vaststelling van de kiezerslijsten voor de gemeenten in 1921 zal plaats hebben vóór of op den 1sten Juli.

II. de tijd der periodieke verkiezingen van raadsleden in genoemd jaar op den derden Dinsdag der maand September.

Staatsblad 1921, No. 39. Blijkens nevensvermeld Staatsblad zijn de koelieordonnanties Sumatra's Oostkust, Atjeh en Onderhoorigheden, Westerafdeeling van Borneo, Djambi, Tapanoeli, Ternate en Onderhoorigheden en Amboina aangevuld met eene bepaling, die mogelijk maakt, dat contractkoelies met toestemming van den werkgever in dienst van een anderen werkgever kunnen treden.

Staatsblad 1921, No. 75, bevat het op 1 Juli 1921 in werking getreden besluit van den Gouverneur-Generaal van 2 Februari t. v. No. 1a, waarbij:

1o. opnieuw de terreinen of streken nauwkeurig worden omschreven die gereserveerd worden voor het doen van mijnbouwkundige opsporingen en ontginningen van gouvernementswege met vermelding van de delfstoffen, welke het onderwerp uitmaken van die opsporingen en ontginningen.

2o. bepaalde streken, waarin het om redenen van algemeen belang wenschelijk is geen concessie tot mijnontginningen of vergunningen tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen meer te verleenen, met toepassing van het bepaalde bij artikel 8, eerste lid, onder c, der Indische Mijnwet tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen worden gesloten.

Staatsblad 1921, No. 98, vermeldt den tekst van het internationaal opiumverdrag van 23 Januari 1912 hetwelk tusschen de verschillende belanghebbende staten is aangegaan met het oogmerk om door internationale overeenstemming in staat te zijn in toenemende mate de onderdrukking voort te zetten van het opiummisbruik.

Aan Nederland dat bij voortduring belang heeft bij de opiumkwestie is bij dit verdrag eene drieledige functie toevertrouwd geworden.

1e. De zorg voor de verkrijging van de ratificatie der opiumconventie door de verschillende mogendheden is aan Nederland opgedragen geworden.

2e. De verschillende regeeringen zullen met Nederland als tusschenpersoon van gedachten kunnen wisselen over de wetten en maatregelen betreffende den strijd tegen de opium, alsmede over de ingediende statistieken, die in deze aangelegenheid van belang kunnen zijn.

3e. Aan de Nederlandsche Regeering is het nemen van het initiatief opgedragen tot het voeren van nieuwe onderhandelingen ten einde te geraken tot eene oplossing van eventueel ontstane meeningsverschillen gelegen op het terrein van den strijd tegen de opium.

Over deze drieledige taak heeft de Nederlandsche Regeering bij den Volkenbond een nota ingediend waarin aangetoond wordt, dat door haar de functie sub 1e. voor zooveel noodig is vervuld en waarin voorts wordt voorgesteld om de hiervoren sub 2e en 3e aangeduide taak over te brengen bij den Volkenbond.

Deze nota heeft den Volkenbond aanleiding gegeven eene commissie in te stellen om een rapport uit te brengen over de opiumkwestie.

Staatsblad 1921, No. 119. De 25sten Februari 1921 werd eene wijziging van de mijnordonnantie vastgesteld-opgenomen in het ter zijde vermeld Staatsblad — waardoor de mogelijkheid is geopend, een voorloopige aanslag te doen van den aan cijns te betalen som, wanneer de werkelijke opbrengst der hoeveelheid belastbare producten en het werkelijk bedrag der af te trekken kosten niet tijdig bekend is.

Staatsblad 1921, No. 158. Blijkens de ordonnantie afgekondigd in Staatsblad 1921 No. 158 wordt met ingang van 1 October 1921, voor het gedeelte van het gewest Amboina dat gevormd wordt door de onderafdeeling Amboina en Saparoea, en welk gebiedsdeel genoemd wordt Ambon en de Oelieassers, een

plaatselijke raad ingesteld, de Ambonraad, samengesteld uit 22 Inlanders, 3 Europeanen en 2 Vreemde Oosterlingen.

Als voorzitter van dezen raad zal optreden het hoofd van gewestelijk bestuur.

Van de 27 leden zullen 16 leden worden verkozen en de overigen benoemd. Voor twee der te benoemen leden wordt eene aanbeveling ingediend door den Gemeenteraad.

Omtrent den werkkring van den Ambonraad is bepaald dat deze zal omvatten, onverminderd het daaromtrent bepaalde in R. R. ,decentralisatiebesluit en localeradenordonnantie, het algemeen bestuur van de geldmiddelen en eigendommen van het ressort, de regeling der onderwerpen die de belangen van het gebied betreffen en in het algemeen alles wat strekt tot de voorziening in de bijzondere behoeften van het ressort behoudens inachtneming van hetgeen aan de Regeering en aan andere overheden, zoomede aan de dorpsbesturen is voorbehouden.

In No. 159 van Staatsblad 1921 vindt men de voorschriften vermeld, die in acht genomen moeten worden bij de verkiezingen van de leden van den Ambonraad.

Aan die voorschriften is het volgende ontleend. Het gebiedsdeel is gesplitst in twee kiesdistricten, het eene district wordt gevormd door de onderafdeeling Amboina met uitzondering van de hoofdplaats van dien naam, het andere district door de onderafdeeling Saparoea. In elk district worden 8 raadsleden verkozen. De verkiezing heeft plaats door kiesmannen, welke dorpsgewijs door de kiezers worden aangewezen.

Kiezers zijn de mannelijke ingezetenen van het ressort die Nederlandsch onderdaan zijn, den leeftijd van 23 jaren hebben bereikt en over het laatstverloopen dienstjaar zijn aangeslagen in de inkomstenbelasting en het te dier zake verschuldigde binnen den daarvoor gestelden termijn hebben voldaan, dan wel in die belasting zouden zijn aangeslagen indien zij niet voor een deel of voor het geheel van hun inkomen vrijstelling genoten.

Voor de aanwijzing der kiesmannen gelden de volgende regels.

In het dorp met 500 of minder inwoners wordt een kiesman aangewezen.

In het dorp met meer dan 500 doch minder dan 1000 inwoners worden 2 kiesmannen aangewezen.

In het dorp met meer dan 1000 doch minder dan 1500 inwoners worden 3 kiesmannen aangewezen.

In het dorp met meer dan 1500 doch minder dan 2000 inwoners worden 4 kiesmannen aangewezen.

In het dorp met meer dan 2000 doch minder dan 2500 inwoners worden 5 kiesmannen aangewezen, enz.

De aanwijzing geschiedt overeenkomstig de plaatselijk bestaande gebruiken of door het dorpsbestuur uit te vaardigen regelingen.

Staatsblad 1921 No. 191, verklaart den Gouverneur-Generaal bevoegd om in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch-Indië de uitgifte te bevelen van Nederlandsch-Indische schatkistpromessen. Die uitgifte is o.m. beperkt door de restrictie, dat de looptijd van de promesse niet langer kan zijn dan 12 maanden.

Van de hem verleende bevoegdheid heeft de Gouverneur-Generaal gebruik gemaakt bij besluit van 6 April j.l. No. 1 (Staatsblad 1921 No. 198). Daarbij zijn tot 31 Mei 1921 verkrijgbaar gesteld schatkistpromessen met looptijden van 3, 6 en 9 maanden.

Evenbedoelden datum is ingevolge Staatsblad 1921 No. 378 verlengd tot 31 Juli 1921.

Staatsblad 1921, No. 218, erkent de Technische Hoogeschool te Bandoeng als eene instelling van hooger onderwijs, bevoegd tot het uitreiken van ingenieursgetuigschriften in de in het studieplan opgenomen faculteiten, aan welke getuigschriften voor de plaatsing en bevordering in 's Lands dienst dezelfde rechten verbonden zijn als aan de overeenkomstige getuigschriften uitgereikt aan de Technische Hoogeschool te Delft.

Staatsblad 1921, No. 225. In dit Staatsblad is afgekondigd de hoofdgeldordonnantie voor de buitengewesten, die de mogelijkheid schept in eenig gewest of gedeelte van een gewest buiten Java en Madoera ter vervanging van de heerendiensten, van de heerendienstplichtigen eene belasting onder den naam van „hoofdgeld" te heffen. De aanslag in dit hoofdgeld geschiedt jaarlijks en kampongsgewijs en bedraagt voor elke kampong zooveel malen een bij ordonnantie voor het betrokken gewest of een gedeelte van een gewest vast te stellen gelijk bedrag per hoofdgeldplichtige, als het aantal is der op 1 Januari van het aanslagjaar in die kampong gevestigde heerendienstplichtingen. Het hoofd van gewestelijk bestuur kan bepalen, dat in sommige streken waar Inlandsche rechtsgemeenschappen bestaan van grooter omvang dan een kampong die rechtsgemeenschappen als eenheid voor den aanslag worden genomen.

Artikel 4 der ordonnantie laat de mogelijkheid van eene repartitie van den aanslag open. Waar de meerderheid der hoofdplichtingen eener kampong of Inlandsche rechtsgemeenschap eene nadere verdeeling van den aanslag verlangen, wordt die verdeeling onder toezicht van Europeesche of Inlandsche bestuursambtenaren overgelaten aan het bestuur van kampong of rechtsgemeenschap.

Alvorens tot de vaststelling van deze ordonnantie is overgegaan, werd door de Regeering het oordeel van den Volksraad gevraagd. Tegen het ingediend ontwerp zijn door genoemd College een aantal bezwaren gemaakt, uitgedrukt in het afdeelingsverslag (1e gewone zitting 1919, B 15, No. 1) welke door de Regeering bij een Memorie van Antwoord (2e gewone zitting 1919 B 15, No. 1) zijn weerlegd.

Daarop heeft de Volksraad zich bij de openbare beraadslaging (2e gewone zitting 1919, H 455-463) van wijziging van het ontwerp onthouden en zich z. h. s. daarmede vereenigd.

Staatsblad 1921, No. 251. De inleggers in de Postspaarbank zullen blijkens het in dit Staatsblad afgekondigd Koninklijk besluit van 26 Januari 1921, No. 48, binnenkort gebruik kunnen maken van de tusschenkomst dezer instelling wanneer zij voor hun tegoed bij die spaarbank schuldbrieven ten laste van Nederlandsch-Indië en van andere nader aan te duiden publiekrechtelijke lichamen in Nederlandsch-Indië wenschen aan te koopen.

Ook zal dan bij de postspaarbank de gelegenheid bestaan tot het in open bewaring geven van door de instelling ten behoeve van hare inleggers aangekochte fondsen.

Het tijdstip waarop de regeling hiervorenbedoeld in werking zal treden werd tot op heden nog niet vastgesteld.

Staatsblad 1921, Nos. 295-301. Deze Staatsbladen bevatten de verschillende ordonnanties betreffende de invoering der z.g.n. productenbelastingen.

Achtereenvolgens kunnen deze ordonnanties aangehaald worden als volgt:

No. 295 als Javatabaksordonnantie 1920
„ 296 „ Sumatratabaksordonnantie 1920
„ 297 „ Koffieordonnantie 1920
„ 298 „ theeordonnantie 1920
„ 299 „ suikerordonnantie 1920
„ 300 „ suikerordonnantie 1919.
„ 301 „ kinaordonnantie 1919.

Terwijl de Indische Regeering na raadpleging van den Volksraad had voorgesteld difinitieve productenbelastingen in te voeren met name van suiker, koffie, thee en tabak heeft de Moederlandsche Regeering beslist dat deze belastingen slechts geheven zullen mogen worden gedurende den tijd van 3 jaren t. w. voor de jaren 1920, 1921 en 1922.

De „Suikerordonnantie 1919" en de „kinaordonnantie 1919" betreffen eene belasting respectievelijk van suikerondernemingen en kinaondernemingen beide nog voor het jaar 1919.

Boekbespreking

Mededeelingen omtrent enkele onderwerpen van algemeen belang (afgesloten 24 Maart 1921). Landsdrukkerij, Weltevreden. 1921.

Deze Mededeelingen zijn de laatsten van de door den vorigen Gouverneur Generaal aangevangen reeks van dergelijke regeeringspublicaties, die beoogden, afgescheiden van het Koloniaal Verslag, een voor het Indische publiek gemakkelijk toegankelijk en actueel overzicht te geven van feiten, voor de Indische samenleving van belang, hier en daar met een uiteenzetting van het regeeringsstandpunt.

Het is te hopen dat de tegenwoordige Landvoogd met het publiceeren van deze en dergelijke gegevens zal voortgaan. Meer en meer gaat het Indische publiek nota nemen van regeeringsmaatregelen, houdt het zich bezig met de vraag wat onder bepaalde omstandigheden van overheidswege al of niet dient te geschieden. Het is daarom noodzakelijk geworden met het oude stelsel van binnenskamersche politiek te breken. Zooveel mogelijk moet een juiste beoordeeling van feiten en toestanden bevorderd worden door op onbekrompen wijze en zoo snel als doenlijk is de gegevens, waarover de regeering beschikt, gemeengoed temaken.

Waarschijnlijk is het niet te optimistisch, te verwachten dat de tegenwoordige Landvoogd den ingeslagen weg zal blijven begaan, sedert hij, door aan de Locomotief een interview toe te staan, blijk gaf, van doelmatige publiciteit allerminst afkeerig te zijn. Men zou geneigd zijn, hieraan dan verder den wensch te verbinden dat meer dan tot dusver de publiciteit van regeeringswege stelselmatig tot ontwikkeling wordt gebracht. Wie genoodzaakt is van de verschillende officieele publicaties hier te lande kennis te nemen, zal dikwijks verzuchtingen hebben geslaakt over de massa moeilijk verteerbare, wijdloopige of op essentieele punten juist zeer beknopte, onderling onsamenhangende publicaties van allerlei diensttakken, gewoonlijk mededeelingen behelzende over feiten in het grijs verleden, die niemand meer belang inboezemen, en over het geheel den indruk wekkende dat zij alleen als hulpmiddel voor enkele bijzonder ingewijden zijn bedoeld. Het is dringend noodig het statistische materiaal in duidelijke en vooral *actueele* overzichten samen te vatten; er bestaat behoefte aan een vlotte afwerking van de nog zeer onvolledige reeks mededeelingen van het Encyclopaedisch Bureau betreffende verschillende onderdeelen van den Archipel; het is een eisch des tijds, de publicaties der Commissie voor de Volkslectuur gemakkelijk beschikbaar te stellen en daarvan een publiek opvoedingsmiddel van den eersten rang te maken. En zoo is er meer. Maar dan is het wen-

schelijk, aan dit alles ook speciale aandacht te schenken; het geheele gouvernementeele publiciteitswezen onder speciale, geconcentreerde leiding te brengen.

Ook in den opzet der hier aangekondigde Mededeelingen zou dan verbetering kunnen komen. Zij zijn een vooruitgang, vergeleken bij vroeger, omdat nu ten minste in een centrale publicatie eenige gegevens betreffende belangwekkende onderwerpen zijn bijeengebracht. Maar zeer veel ontbreekt nog aan dit overzicht, wanneer men er een leidraad in zoekt om zich van de actueele Indische vraagstukken op de hoogte te stellen. Het is niet duidelijk welk beginsel bij zijn samenstelling is gevolgd. Dergelijke Mededeelingen moeten, om te beginnen, periodiek omtrent vaste, systematisch gerangschikte onderwerpen de meest recente gegevens bekend maken, waarover de regeering beschikt. Op deze wijze kan men door vergelijkingen met vroegere publicaties een inzicht verkrijgen in den aard van ingetreden veranderingen, den voor- of achteruitgang van het land, de activiteit der regeering of van bepaalde diensttakken, enz.

Thans is dit vrij wel onmogelijk. De Mededeelingen 1920 behelzen gegevens over tal van onderwerpen, waaromtrent in de Mededeelingen 1921 niets is te vinden. B. v. zijn de laatste Mededeelingen op economisch gebied schaarsch bedeeld. Het vorige jaar werden besprekingen gewijd aan ettelijke economische onderwerpen: het verkeerswezen, Nederlandsch-Indië in het wereldverkeer, de Kamers van Landbouw, de Inlandsche nijverheid, het gebrek aan pas- en teekenmunt, de Indische leening 1919, de particuliere landerijen, de heerendiensten. Men vindt nu nauwelijks iets meer over dergelijke kwesties. Eenige mededeelingen over de brandstoffenpolitiek, waarbij steenkolen en brandhout doch niet petroleum of stookolie aan de orde komen, benevens een overzicht der hervormingen in de Vorstenlanden, — ziedaar alles. Over het onderwijs ditmaal niets. Over de decentralisatie ditmaal niets. Het arbeidersvraagstuk is nu daarentegen meer de aandacht gaan trekken dan tevoren. Men vindt thans vrij uitvoerige mededeelingen betreffende de Vakactie. Zal deze rubriek in volgende jaren gehandhaafd blijven? 't Is onzeker.

Slechts enkele rubrieken vindt men behouden terug: Stroomingen onder de Inlandsche bevolking, Voedselvoorziening, Woningnood, Personeel- en Bezoldigingsvraagstukken.

Na de kritiek, die het vorige jaar van verschillende zijden is geoefend op de poging der regeering om de politieke verschijnselen historisch-materialistisch te verklaren, is zij thans buiten dit netelige terrein gebleven. Het verdient de aandacht dat de regeering tegenover het Indische nationalisme nog steeds een welwillende houding aannam. Dit blijkt b.v. uit deze woorden:

„Geen harde onderdrukking past tegenover dit verschijnsel, noch wrevel over den ondank waarmede soms de best bedoelde bestuursdaden beloond worden. Slechts een koel hoofd, steeds gericht op objectieve ontleding van de zaak zelf, bereid tot het aanhooren van grieven en verlangens, steeds gereed de bevolking te verklaren wat blijkbaar onduidelijk bleef en altijd er op uit haar overal waar mogelijk zelf arbeid te doen verrichten en verantwoordelijkheid te doen dragen, kan hier den toestand meester blijven.

En wel verre van nu bij de verdere ontwikkeling der verhoudingen terug te schrikken voor de blijkbare bewustwording en organisatie van het aanvankelijk onbestemde nationale gevoel, behoort een koloniale regeering die, gelijk de

Nederlandsche, sinds jaren een bewuste ontwikkelingspolitiek voerde, met vreugde het ontwaken van dit nationale volksbewustzijn als resultaat van eigen arbeid te begroeten. Het zou integendeel tot moedeloosheid stemmen indien na zoovele jaren de inheemsche volksgeest geheel onberoerd bleef door de idealen, waarvoor een groot deel der menschheid den wereldoorlog heeft gestreden en ook thans nog kamp voert."

Bij de bespreking van de S. I. wordt opgemerkt dat verschillende der in de S. I. leiding werkzame personen zich in hun actie niet binnen de perken van het geoorloofde wisten te houden en dat voorts scherper dan te voren in deze leiding de anti-Nederlandsche strekking uitkwam. Er wordt op gewezen dat de aanstichters der Afdeeling B „daarmee niet alleen hunne plichten tegenover het volk dat in hen zijn vertrouwen had geplaatst, hebben verzaakt, doch dat zij bovendien de zaak der staatkundige vrijmaking in het algemeen ernstig hebben geschaad, door den fatalen invloed die zij oefenen op de openbare meening en dezer gezindheid om tegenover de volksbeweging een welwillende houding aan te nemen." De regeering wil echter „het brandmerken der ontrouwe leiders" niet uitstrekken tot het volksontwaken in ruimen zin; zij heeft in hare welwillende en belangstellende houding tegenover de Inlandsche beweging in het algemeen geen wijziging gebracht.

In zake het arbeidsvraagstuk heeft de regeering van hare belangstelling doen blijken door de instelling in Februari 1919 van de Arbeidscommissie, waarvan Mr. W. M. H. G. Schumann het voorzitterschap aanvaardde. Deze commissie hield zich o.m. bezig met het vraagstuk der minimumloonen. Tot een resultaat is men in deze echter nog niet gekomen. In de Mededeelingen wordt de meening uitgesproken dat de Overheid in een behoorlijke belooning van hare arbeiders behoort voor te gaan en een overheidsloonzetting dus voor verder ingrijpen in particuliere arbeidsverhoudingen allereerste voorwaarde zou zijn. „Overigens zullen bij alle ingrijpen schokken zijn te vermijden."

Ook is in overweging genomen de instelling van Arbeidsraden, bestaand uit vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers onder voorzitterschap van een neutraal persoon.

Bij de bespreking van de algemeene hervorming van de maatschappelijke en agrarische toestanden in de Vorstenlanden wordt de toestand van voorheen gesteld naast dien welke door de reorganisatie verkregen is of althans in de naaste toekomst bereikt zal worden.

Maar al moge het bestuur ook streven naar verbetering van de toestanden en al mogen reeds belangrijke uitkomsten zijn verkregen, desondanks is toch ook bij de regeering de vraag gerezen of bij den ontzaglijken achterstand, die op dit gebied in te halen valt, tezamen met de groote versnelling welke in de ontwikkeling der omliggende landen gekomen is, niet boven hetgeen thans reeds geschiedt, nog bijzondere maatregelen moeten worden genomen, wil men althans binnen afzienbaren tijd een werkelijk bevredigenden toestand krijgen. De aan de reorganisatie verbonden overgangsmaatregelen houden elementen in (de cultuurdiensten), die nu reeds als volkomen verouderd zijn te beschouwen. Intusschen staat de overheid in hare hervormingsplannen tegenover rechten der landhuurders en zonder medewerking van die zijde kan wijziging van den toestand niet worden verkregen. „Voor het oogenblik ziet het er niet naar uit of

op die medewerking in de naaste toekomst ook maar eenigszins mag worden gehoopt." Dit acht de regeering van die zijde geen verstandige houding.

Aangezien in deze Mededeelingen herhaaldelijk het streven tot uiting komt het standpunt der regeering ook tegenover afwijkende opinies naar voren te brengen, rijst de vraag of het niet in het belang der regeering zelve zou zijn om in navolging van hetgeen in Britsche koloniën geschiedt, omtrent actueele zaken dadelijk — dus zonder het jaarverslag af te wachten — afzonderlijke publicaties in het licht te geven.

Korte Berichten B. G. D.

Door het Hoofdbureau van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst zijn een aantal vlugschriften uitgegeven, waarin op populaire wijze hier veel voorkomende ziekten behandeld worden. Zoo is van deze „Korte Berichten", No. 2 aan tuberculose gewijd, No. 8 aan „Blinde Menschen", No. 10 aan malaria.

Een kort overzicht van den inhoud moge de overtuiging geven, dat hier het groote publiek over de belangrijkste belagers van de openbare gezondheid tal van wetenswaardigheden en daaraan aansluitende goede wenken kan vinden. Zoo geeft het nummer over blinde menschen in de eerste plaats een statistiek, waaruit blijkt, dat Java een van de landen is met het grootste percentsgewijze aantal blinden, — het aantal wordt op rond vijf en veertig duizend gesteld. Er wordt vervolgens op gewezen, dat het aantal niet zoo groot had behoeven te zijn, wanneer de bevolking een beter begrip van zindelijkheid had. De belangrijkste verwekkers van oogziekten worden besproken en eenvoudige voorbehoedsmiddelen aanbevolen. Ten slotte wordt een aantal adressen opgegeven, waar ooglijders zich onder behandeling kunnen stellen. Het geschriftje over tuberculose, waarvan reeds een tweede druk is uitgekomen, wijst op het veelvuldig voorkomen van deze ziekte hier te lande, beschrijft het besmettingsgevaar en wat men er tegen doen kan en noemt de sanatoria van de vereeniging tegen T. B. C. op. Het boekje over malaria geeft een uitvoerige, goed geïllustreerde beschrijving van den ziekteverwekker en allerlei bijzonderheden erover, hoe men zich het best tegen muskieten behoeden kan, met afbeeldingen van klamboe's, muskietenvrije kamers en dergelijke, verder enkele schema's voor kininekuren. Een statistiek leert, hoe veelvuldig malaria hier voorkomt.

De geschriftjes schijnen een goed middel om de onkunde en onverschilligheid bij het publiek ten opzichte van veelvuldig voorkomende ziekten te bestrijden.

Jaarverslag over de Poeloe-Laoet Steenkolenontginning gedurende het jaar 1919. Landsdrukkerij. Weltevreden 1921.

De waarde van dit verslag zou veel grooter zijn als het vroeger verscheen.

Het overzicht wordt vergemakkelijkt door dat bij sommige onderwerpen ook de cijfers van vorige jaren in het verslag zijn opgenomen, zoo b.v. bij de kosten van aanschaffing en uitbreiding, de kostprijsberekening, de opgaaf van

de beschikbare en geleverde hoeveelheden, enz. Alleen is het niet duidelijk, waarom in de overzichten niet altijd dezelfde jaren worden opgenomen. In de eene tabel worden de bedrijfsjaren van af 1913 verwerkt, in de andere die van af 1919. Elders ontbreken vergelijkingen met vorige jaren geheel. Zoo mist men de gelegenheid om de winst over 1919 te plaatsen naast de winsten of verliezen over vorige jaren.

De toelichting is over het geheel al te spaarzaam. B. v. rijst de vraag, waaraan de aanmerkelijke verhooging der productie (afzet en eigen gebruik) in 1919, vergeleken bij die in voorafgaande jaren valt toe te schrijven.

De winst over 1919 bedroeg ƒ 269.992.62. De opbrengst der afleveringen was netto ƒ 12.76 tegen ƒ 13.34 per ton in 1918. De zelfkosten bedroegen ƒ 10.92 tegen ƒ 13.47 per ton in 1918.

De afzet en het eigen verbruik der kolen sedert 1907 bedroegen in tonnen:

1907	78.680
1908	99.705
1909	113.534
1910	124.395
1911	134.407
1912	148.216
1913	119.361
1914	122.890
1915	119.280
1916	116.238
1917	119.433
1918	117.190
1919	175.973

Het eigen verbruik in 1919 was 29.109 ton, terwijl voorts werden afgezet:

aan	Gouvernementsdiensten	106.859 ton
„	particulieren	35.537 „
„	consignatiezendingen	4.468 „

Van de Gouvernementsdiensten ontvingen: de S.S. op Java 87.210, de Marine 12.884 en de Zouterpakking 6.765 ton.

Van de schepen, die kolen kwamen innemen, voeren onder Nederlandsche vlag 165, onder Engelsche 7, onder andere vreemde vlag 5.

Verslag van den dienst der Arbeidsinspectie in Ned. Indië over het jaar 1920. G. Kolff & Co., Weltevreden.

Om te beginnen een woord van hulde aan dezen dienst voor de tijdige publicatie van zijn verslag. Hier althans wordt ingezien, hoeveel de waarde van het verslag door spoedige openbaarmaking wint.

Met een voor Indië zeer bijzondere openheid wordt hier voorts mededeeling gedaan van voorstellen, die door de Regeering hetzij niet overgenomen, hetzij niet afgedaan zijn.

Zoo is het voor het publiek ongetwijfeld van belang dat de Regeering nog niet beslist heeft over het voorstel der Arbeidsinspectie om den overgang van contractkoelies naar een anderen werkgever mogelijk te maken ook *tegen* den zin van den eersten werkgever. O.m. heeft de *Sumatrapost* van 20 Januari j.l. gewezen op de wenschelijkheid een gestraften koelie nimmer meer te herplaatsen onder denzelfden mandoer en denzelfden assistent, omdat dit tot cumulatie van ontstemming en wrijving kan leiden, soms met ernstige gevolgen.

Voorloopig is alleen (bij ordonnantie van 15 Januari j.l. Staatsblad No. 39) de gelegenheid geopend om een werkman tijdens den duur zijner werkovereenkomst *met toestemming van den werkgever* in dienst van een anderen werkgever te doen treden.

Deze bepaling is vooral voor de cultures ter Oostkust van Sumatra van nut geweest. Immers voor de thee- en rubberondernemingen aldaar was de toestand in het verslagjaar zoo ongunstig dat een groot deel der geimporteerde werkkrachten er niet langer gebruikt kon worden. Daarentegen hadden b.v. de tabaksondernemingen emplooi voor een zeker percentage van het aldus vrijgekomen werkvolk.

Intusschen zijn toch nog talrijke koelies naar Java teruggezonden (behalve van Sumatra's Oostkust ook van Tapanoeli en Riouw en Onderhoorigheden). In de laatste 4 maanden van 1920 repatrieerden 7254 koelies tegen 6020 in hetzelfde tijdvak van 1919. Dit was nog pas een begin: de terugzending van koelies in verband met de crisis nam geleidelijk sedert Januari 1921 groote afmetingen aan. Waar zoo vaak de behoefte der *werkgevers* aan arbeidszekerheid op den voorgrond wordt gesteld, verdient in zulke gevallen ook de kwestie van de arbeidszekerheid der *werknemers* de aandacht. In Britsch-Indië werd zij reeds acuut. Hier te lande schijnt dit nog niet het geval te zijn geweest: Java kon blijkbaar de teruggezonden koelies gemakkelijk opnemen en de pogingen, ter Oostkust van Sumatra gedaan, om de ontslagenen voor een kolonisatie-proef aldaar te winnen, mislukten (vgl. de mededeelingen, dienaangaande gedaan op het jongste congres der Vereeniging tot studie van koloniaal-maatschappelijke vraagstukken). Eenige meerdere gegevens hieromtrent mist men in het verslag noode.

Van belang is de mededeeling dat de dienst begonnen is met het ontwerpen van een *vrije arbeidsregeling*, welke ast een koelieordonnantie met beperkte straf- en dwanbepalingen den werkgever zooveel doenlijk arbeidszekerheid geeft. Mettertijd zal dan de poenale sanctie geheel wegvallen. O.a. zullen, meent de Arbeidsinspectie, de op den voet der vrije regeling aangegane werkovereenkomsten van bepaalden duur moeten zijn. Voorts kan h.i. de oplossing van het vraagstuk der poenale sanctie niet gezocht worden in het losser maken van den band tusschen arbeider en werkgever door den koelie b.v. het recht te geven zijn contract te ontbinden wegens dringende of gewichtige redenen of met in achtneming van een opzeggingstermijn. „Het gewicht van de omstandigheden, welke den koelie nopen den dienst zoo spoedig doenlijk te verlaten, is niet te schatten, omdat de Inlander zoo weinig mededeelzaam is en die omstandigheden, welke vaak ontstaan door toevallige gebeurtenissen buiten de schuld van den werkgever, een gevolg zijn van de *voor ons* niet geheel te begrijpen roerselen in de Inlandsche samenleving en van de eigenaardige denk-

wijze van dit Oostersche volk". Gevreesd wordt dat de arbeidszekerheid, het belang van den werkgever, in het gedrang komt, wanneer den koelie de gelegenheid gegeven wordt, zijn contract te ontbinden om redenen, welke voor *hem* dringend of gewichtig zijn. En het belang van den werknemer? Laten wij hopen dat het evenmin zal worden opgeofferd. Onder „ons", Europeanen, gezegd, is het niet vreemd dat wij na 300 jaar kolonisatie nog met zoo weinig begrip staan tegenover de „eigenaardige denkwijze van dit Oostersche volk"? Misschien had Mr. van Gennep dan toch geen ongelijk toen hij in den Volksraad stelselmatig psychologisch onderzoek aanbeval. Maar al dadelijk zou toch vermoedelijk goed resultaat zijn te verwachten van aanstelling op ruime schaal van ontwikkelde Inlandsche krachten bij den dienst der arbeidsinspectie. Onze Inlandsche ambtenaren hebben al zoo lang een brug helpen slaan over de „Pemali" kloof tusschen Oost en West. Allicht dat zij ook op dit gebied goede diensten zullen kunnen bewijzen.

De werving, die in de tweede helft van 1920 achteruitging — ten deele vermoedelijk als gevolg van de vrij gunstige economische toestanden in de binnenlanden van Java, en van de verflauwing in de opwekking tot emigratie — zal, naar verwacht wordt in 1921 weer gemakkelijker worden, althans voorzoover de daling van loonen op Java in verband met de daling van de prijzen der exportproducten en der voedingsmiddelen hierop invloed heeft. Intusschen acht men den invloed van het loonpeil op den omvang der emigratie slechts gering. Alleen lieden, behoorende tot een bepaalde klasse der bevolking van Java, laten zich aanwerven en hoofdzakelijk emigreeren zij „omdat zij den strijd om het bestaan moede zijn, zich tevreden stellende met elk loon, hetwelk hun wordt aangeboden". Deze klasse der bevolking heeft een uiterst lagen levensstandaard en is dus al spoedig overtuigd dat het aangeboden loon voldoende zal zijn ter voorziening in haar geringe behoeften.

Op 31 December 1920 waren ter Oostkust van Sumatra 238.336 contractkoelies aanwezig, grootendeels Javanen, in 1920 werden er 35.713 buiten het gewest aangeworven, van wie 35.026 Javanen. Op denzelfden datum waren 12.126 vrije werklieden aanwezig, onder wie 9.992 Javanen. Op de tabaksondernemingen was het netto-inkomen der Chineezen overal iets hooger dan dat der Javanen. In het ressort Medan was b.v. het netto-inkomen per maand per hoofd resp. ƒ 23.92 en ƒ 22.43; in Bindjei ƒ 24.05 en ƒ 20.90. Alleen in het ressort Medan werd gedurende het oogstjaar door de koelies ruim 2½ millioen verdiend.

De lezing van het inhoudrijk verslag kan zeer worden aanbevolen.

Vereeniging Kartinifonds, 's Gravenhage. Achtste jaarverslag, 1920.

Ook uit dit jaarverslag blijkt weer duidelijk de nuttige werkzaamheid van deze vereeniging.

Haar doel is de bevordering van het tot standkomen en in stand houden van eene of meer scholen in Nederlandsch-Indië ten behoeve van meisjes, behooren-

de tot de inlandsche bevolking. Bij het onderwijs worden de godsdienstige gevoelens der leerlingen geëerbiedigd. De toelating van leerlingen geschiedt zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid.

In het afgeloopen jaar werd steun verleend aan de Kartini-scholen te Semarang, Batavia, Buitenzorg, Madioen en Malang. De inkomsten bestaan, behalve uit jaarlijksche bijdragen enz., uit de opbrengst van den verkoop van „Van Duisternis tot Licht" (brieven van Kartini). Tot dusver bracht deze uitgave nav Mr. J. H. Abendanon *f* 5466.60 op. In Amerika verscheen van het boek een Engelsche vertaling.

De Kartini-scholen hebben nu haar volle aantal klassen bereikt. Met het onderwijs werden goede resultaten verkregen, de toeloop van het aantal leerlingen was groot. De aantallen leerlingen bedroegen: te Batavia 246, te Buitenzorg, 178 (internaat 14), te Madioen 200, te Semarang 168.

De wensch wordt uitgesproken dat het gouvernement in meerdere mate dan thans geschiedt de lasten van het Hollandsch-Inlandsche meisjesonderwijs op zich zal nemen.

Te Semarang is een Van Deventerschool geopend, waar aan Inlandsche meisjes voortgezet onderwijs wordt gegeven.

Aan de Van Deventer-vereeniging voor West-Java werd ten behoeve van hare normaalschool te Bandoeng steun verleend. Met behulp hiervan zal deze school met een z.g. leerschool tot oefening van de a.s. Inlandsche onderwijzeressen worden uitgebreid.

Algemeen verslag van het onderwijs in Nederlandsch Indie 1919.

De twee zware kwarto-deelen van het algemeen onderwijsverslag over 1919 een deel „tekst" en een deel „staten en tabellen" zijn, zooals het een goed jaarverslag past, anderhalf jaar na afloop van de behandelen periode in druk verschenen.

Heel hard mag men het onderwijsdepartement over dit te laatkomen niet vallen. De gegevens voor zulk een verslag komen van alle uithoeken van den archipel en niet steeds op tijd. Deze gegevens moeten geverifieerd worden, tot een geheel samengevat, bewerkt tot overzichtelijke tabellen. Ook het nazien der drukproeven van het tweede deel met zijn 426 bladzijden cijfers zal veel tijd vorderen. Zoodat we alles te samen genomen en rekening houdende met het feit, dat het onderwijsdepartement overkropt met werk is, ons nog kunnen verbazen dat deze twee lijvige boekdeelen nog niet veel later verschenen zijn.

Is, — zoo heb ik mij wel afgevraagd bij de bestudeering van onze onderwijsverslagen — is het nut dezer uitgave wel evenredig aan de daaraan bestede onkosten. Voor welken lezerskring hebben de samenstellers gemeend, dat hun werk bedoeld is? Is het een verslag alleen voor de autoriteiten en onderwijsspecialisten of moet de belangstellende leek er ook van kunnen profiteeren?

Laat mij dadelijk erkennen, dat het werk een schat van aardige gegevens bevat en dat voor degeen, die zoeken wil, er veel in te vinden is, maar het moet

mij van het hart, dat de vorm waarin dit verslag gegoten is, niet in staat zal zijn den belangstellenden leek het gewenschte inzicht in, overzicht van ons onderwijswezen te geven. Hiermee geef ik al dadelijk te kennen, dat m.i. een verslag van een tak van staatsbeheer, dat door den druk verspreid wordt niet alleen bedoeld mag zijn voor insiders, zulk een verslag moet de publieke belangstelling prikkelen; het moet in een vlot geschreven en vooral niet te uitvoerige tekst een karakterkritiek geven van het behandelde onderwerp, een overzicht geven van de kenmerkende gebeurtenissen in het kalenderjaar, het moet zijn een inleiding tot of een toelichting op de onmisbare cijfers.

Dit nu geeft ons onderwijsverslag niet. Het tekstdeel wordt gevormd door losweg naast elkaar geplaatste verslagen omtrent bepaalde scholen, of groepen van scholen, welke verslagen onderling zeer verschillen in wijze van samenstelling. Zoo geeft de rubriek Europeesch Lager Onderwijs uitvoerige inlichtingen van de zijde der betrokken inspectie. De afdeeling Hollandsch-Inlandsch en Hollandsch-Chineesch onderwijs geeft dit niet, en juist over de H. I. S. en H. Ch. S. hadden we zoo graag wat meer gehoord. Het verslag over de opleidingscholen voor Inlandsche ambtenaren bevat allerlei waardevolle opmerkingen over den gang van het onderwijs, zoo ook dat omtrent het geneeskundig onderwijs. Het verslag over de Middelbare Landbouwschool te Buitenzorg heeft slechts twee baldzijden noodig, evenals dat van de Nederlandsch-Indische veeartsenijschool, waarin echter nog plaats was om een mededeeling te doen omtrent een muurtje (van 1½ Meter hoogte) dat voor de hondenstal werd opgetrokken.

Vreemd doet ook aan, dat in het tekstdeel allerlei staatjes voorkomen, die eigenlijk in het tabellendeel thuis hooren.

De „bijlagen" tot het eerste deel vormen een eenigszins zonderlinge verzameling. Men vindt er de rede, door den Directeur van Onderwijs en Eeredienst gehouden bij gelegenheid van de opening der Algemeene Middelbare School te Djocja in 1919. Voorts een Staatsblad van 2 artikelen betreffende de Mulo-scholen, de voorloopige voorschriften voor de A. N. S., het reglement voor den Leergang ter opleiding van Inlandsche bestuursambtenaren voor Zuid-Sumatra, Banka en onderhoorigheden en Billiton, de rede van den Directeur van Onderderwijs bij de opening der Kweekschool voor fröbelonderwijzeressen en ten slotte een ellenlange lijst van alle plaatsen waar 2de klas Inlandsche scholen zijn. Waarom dit en niet iets anders? vraagt men zich af? Waarom geen lijst der desascholen of H. I. S'n. De lijst, die in dit verslag voorkomt, kan men ook vinden in het verslag over 1918. En is er op het gebied van onderwijswetgeving niets belangrijkers geschied, dan wat in de als bijlage opgenomen staatsbladen is vervat?

De opname van de redevoeringen van den Heer CREUTZBERG valt te loven. Zou het geen tijd worden een bloemlezing samen te stellen uit de bij verschillende gelegenheden (in den Volksraad, bij de opening van nieuwe schooltypen) door dezen departementschef gehouden reden. Zulk een bundel zou een goed overzicht kunnen geven van de Regeeringsinzichten op het gebied van onderwijs in dit vruchtbare tijdperk.

Zoo missen wij dan in dit verslag de schiftende en aanvullende hand, missen eigenlijk alles, wat een dergelijk werk zijn voornaamste reden van bestaan kan

geven: een duidelijk, samenvattend overzicht van de ontwikkeling van ons onderwijs te verschaffen.

Ik heb hier voor mij liggen het onderwijsverslag van de Philippijnen, over het jaar 1919, *uitgekomen in de Ie helft van* 1920; een handig boekdeeltje van een 100 bladzijden octavo rijk geillustreerd, een doorloopende tekst, met duidelijke aanwijzingen van onderdeelen, geschreven in aangenamen, niet- ambtelijken stijl. Dit zij het voorbeeld voor ons onderwijsverslag. Een onderwijsverslag in dergelijken vorm zal veel en veel minder kostbaar zijn en beter aan zijn doel beantwoorden dan de met zooveel moeite en kosten saamgestelde maar voor den outsiderongenietbare kwarto's, die ons boekenrek en onzen geest bezwaren.

Ik kan hier gelukkig bij voegen, dat voor 1920 een reorganisatie van het onderwijsverslag te wachten is.

Gehoopt mag worden, dat de kundige mannen aan wie dit werk zal worden toevertrouwd, nog in de gelegenheid zullen zijn met een en ander van het bovenstaande rekening te houden.

Nog een enkel woord over het cijfermateriaal, voorkomende in het 2e deel (Staten en tabellen). Dit is stellig zeer waardevol, maar het eischt toelichting, die het tekstdeel niet geeft. Wil men uit die cijfers „iets halen" dan wordt het een eindeloos bladeren en optellen De statisticus zal dit gaarne doen, maar is het verslag voor hem alleen geschreven?

Enkele cijfers verdienen wel eens nader bezien te worden.

Op de openbare Hollandsch-Inlandsche scholen voor Java en Madoera waren op 31 December 1918 18585 leerlingen. In den loop van dit jaar werden 3645 leerlingen afgeschreven: zonder certificaat, dat is bijna 20% van het eerstgenoemde getal. Voor de buitengewesten zijn die getallen: 5989, 886, bijna 15% een opmerkelijk verschil. Van de afgeschrevenen op Java en Madoera is de tabel van overlijden of ziekte 260 is 7,1%. Voor de buitengewesten is dit 252 is 28,4%, 7 of 1,4% en 4% van het aantal leerlingen op de bizondere H. I. S'nwaren op 31 December 1919, 6286 leerlingen. Zonder certificaat werden afgeschreven 1495 d.i. ruim 24% van het eerstgenoemde getal, een aanmerkelijk verschil met het percentage op de openbare H. I. S'n.

Op de Openbare Muloscholen waren op 31 December 1919 aanwezig 2129. Daaraan waren 1187 Europeanen, 778 Inlanders, 164 Chineezen. 607 leerlingen verlieten zonder certificaat de school. Daaronder waren 354 Europeanen, 210 Inlanders, 43 Chineezen of 29%, 27%, 26%. Wegens ziekte of overlijden werden afgeschreven 22 Europeanen, 19 Inlanders en 3 Chineezen, of 1,8%, 2,4% en 1,8% van het totaal aantal der afzonderlijke groepen; van het totaal aantal leerlingen is dit 2%.

Op de Middelbare Scholen waren op 31 December 1919 2433 leerlingen. Zonder eindexamen verlieten 607 leerlingen in den loop van 1919 de school, dat is 24%. Van die 607 werden 9 leerlingen wegens ziekte of overlijden afgeschreven, dus 0.37% van het totaal aantal leerlingen.

Uit het bovenstaande valt o.a. te constateeren, dat van deze drie schooltijpen het laagste de ongunstigste cijfers heeft voor ziekte en overlijden, het hoogste de gunstigste, en dat op de gemengde Mulo de cijfers voor ziekte en overlijden voor de Inlanders het ongunstigst zijn.

Het verloop van leerlingen op de volksscholen is nog zeer groot. In 1919 werden de desascholen bezocht door 459519 leerlingen. Afgeschreven zonder certificaat werden 135766 dat is 29%. Wegens ongeregeld schoolbezoek werden afgeschreven 63311 dat is 46% van het totaal aantal afgeschrevenen en 13% van het totaal aantal leerlingen. Wegens ziekte of overlijden werden afgeschreven 29909, dat is 21% van het totaal aantal leerlingen.

De openbare Inlandsche scholen 2e klasse melden op het eind van 1919, 232313 leerlingen. Zonder certificaat werden afgeschreven 76894 dat is 33%. Wegens ongeregeld schoolbezoek werden afgeschreven 18004, dat is 23% van het totaal aantal afgeschreven en 8% van het totaal aantal leerlingen. Wegens ziekte of overlijden werden afgeschreven 16637, dat is 21% van het totaal aan. tal afgeschrevenen of 7% van het totaal aantal leerlingen.

Uiterst ongunstig zijn de percentages: *ziekte* en *overlijaen* voor beide laatstgenoemde schooltypen in vergelijking met die der H. I. S., waar dit percentage 2% is.....

Dit cijferboek geeft bij bestudeering tal van belangwekkende uitkomsten Voor dit keer moet ik echter tot het bovenstaande bepalen.

De economische en politieke Toekomst van Japan

door

Mr. Dr. H. WESTRA.

Wie een inzicht wil krijgen in de economische en politieke vooruitzichten van Japan, heeft bij het moeilijke probleem één groot voordeel, dat hij niet behoeft te zoeken naar het historische punt van uitgang. Als vanzelf is daarvoor aangewezen de opening van Japan door het verschijnen van commodore Perry met zijn oorlogsschepen in de haven van Uraga in 1853.

Het oude Japan heeft voor hem weinig waarde. Door de afsluiting van de buitenwereld, practisch mogelijk door de eilandenligging met als barriére ten oosten de Stille Oceaan en ten westen de door typhoons geteisterde Chineesche zee en gesanctioneerd door de staatkundige maatregelen, die op straffe des doods aan iederen Japanner verboden zich buitenslands te begeven en iederen vreemdeling er binnen te komen (met uitzondering dan van het streng gecontroleerde Deshima) zoomede door het verbod tot aanbouw van zeewaardige schepen, bleef het bijkans twee eeuwen volmaakt geisoleerd. Economisch vertoonde het oude Japan het beeld van een zelf genoegzame staat, terwijl het staatkundig in leenstaten verdeeld was, waarvan de leenheeren elkaar voortdurend om de hegemonie bevochten totdat ten slotte de Tokugawa-clan er in slaagde voor langeren tijd de heerschappij te voeren, terwijl de keizer als volmaakte schijnfiguur te Kyoto troonde. Slechts heimelijk kon de ontwikkeling voortschrijden; door het nauwe poortje van Deshima drongen westersche wetenschappelijke en staatkundige ideeën door, terwijl er langzamerhand een geest van verzet ontstond tegen het Tokugawa bestuur, dat op den duur in kracht verslapt was.

Maar de eigenlijke historie vangt aan met het oogenblik dat commodore Perry aan de poorten klopte met de bedreiging geweld te gebruiken, wanneer niet vrijwillig werd opengedaan. Na eenig

weifelen en uitstel begreep de heerschersclan, dat er maar één weg was om niet onder vreemde heerschappij te geraken, namelijk door de westersche economische en militaire weermiddelen over te nemen. Beinvloed is deze beslissing eenigszins door den merkwaardigen brief van koning Willem II, die in 1844 den Shogun den raad had gegeven om, indachtig aan het lot van China liever uit eigen beweging het land open te stellen dan af te wachten tot dwang van buiten.

Er waren twee innerlijk tegenstrijdige richtingen, die tot het nieuwe doel meewerkten. Een conservatieve strooming, die droomde van een terugkeer tot de oude tijden van geslotenheid en op dien grond het Tokugawa gezag tegenwerkte en een moderne richting, die inzag, dat alleen heil gevonden kon worden in een eenheidstaat met den keizer aan het hoofd en zoo spoedig mogelijke aanpassing aan de westersche toestanden.

Toen het gemeenschappelijke doel bereikt was, het leenstelsel opgeheven en den keizer de volle regeermacht was opgedragen, kostte het maar weinig moeite de conservatieve partij te overwinnen en kon met den opbouw van het nieuwe rijk begonnen worden. Die groote taak kan moeilijk onderschat worden, temeer als men bedenkt dat het proces in zoo korten tijd voltrokken moest worden en deze meest plotselinge volte face, waarvan de geschiedenis ooit getuigde, zooals Chamberlain het teekenend noemde, is volbracht met groote energie. Staatkundig was maar één oplossing mogelijk, een eenheidstaat, die opgebouwd uit autocratisch bestuurde feodale staatjes, geen andere kon zijn dan een absolute monarchie. Ter versterking van de keizerlijke macht werd verder aanknooping gezocht aan de oude Shinto-leer (een zonnecultus) die door het veel rijkere Buddhisme op den achtergrond was geraakt, doch thans weer tot staatsgodsdienst werd verheven, waarbij de keizer, als directe afstammeling van de zonnegodin Ama no Terasu, een goddelijke grondslag voor zijn wereldlijke macht kreeg. De op dit religieuse stelsel steunende moraal kent dan ook als eerste deugd loyaliteit.

Alles richte zich er op de machtspositie te versterken en de economische ontwikkeling was voornamelijk gericht op de vervulling van de militaire behoeften en minder op de vermeerdering van de stoffelijke welvaart en verheffing van het materieel en moreel peil, een standpunt dat de sleutel geeft tot de verklaring van het Japan-

sche probleem. Door middel van importkrachten werden de westersche instellingen ingevoerd en een intensief onderwijssysteem met uniforme schoolboekjes voor het geheele rijk zorgde voor de propaganda van de nieuwe ideëen, zoodat met bewonderenswaardige energie de vervorming van den Japanschen middeleeuwschen staat tot een moderne macht plaats greep. Merkwaardig is ten deze de industrieele ontwikkeling. Zij was geboden om Japan economisch onafhankelijk te maken, en daarop viel de nadruk, doch daarnaast evenzeer noodig door den bevolkingsaanwas, die in het oude Japan, geteisterd door burgeroorlogen en epidemiën, vrijwel constant was gebleven en nu in veertig jaren van 1873 tot 1913 van 33 op 53 millioen was gekomen. De Regeering moest de leiding bij de industrialisatie op zich nemen, want een ondernemersstand bestond in het oude Japan zoo goed als niet, en zij heeft dat op voorbeeldige wijze gedaan. Staatsinitiatief, hulp van staatswege en staatsinmenging hebben de Japansche nijverheid tot een modern bedrijf gemaakt, terwijl anderzijds de landbouw, kleinindustrie en visscherij een merkwaardig contrast daarmede vormen door het handhaven van een primitieve, ouderwetsche wijze van werken. De regeeringsbemoeienis bij den opbouw van de groot-industrie is echter in dit opzicht te kort geschoten, dat zij teveel het oog op de ondernemersbelangen heeft gericht en de arbeidersbelangen te weinig heeft geteld, waardoor de costs of progress gedragen zijn door de arbeidsklasse.

De Japansch-Chineesche oorlog bood Japan de eerste gelegenheid tot expansie, een nationaal streven tot dusverre door zijn staatslieden in toom gehouden, en bracht het als dadelijk voordeel Formosa en als belangrijk moreel gevolg door gunstige tractaten de positie van gelijkgerechtigde mogendheid. Door de wijze, waarop de vrede gesloten was, waarbij vele eischen door bemiddeling van Rusland niet waren ingewilligd, zoomede door de agressieve expansiepolitiek van het Tsarenrijk in China, kwam een nieuwe nationale taak naar voren, zich voor te bereiden voor den komenden oorlog met Rusland, waarop nu alle streven, vaak ten koste van de volkskracht, gericht was.

Door de verwerving van Formosa kwam Japan in een geheel nieuwe positie, die van koloniseerende mogendheid. Dezelfde kracht, die Japan in zoo korten tijd groot gemaakt had, het sterk nationaal streven, maakte het voor zijn koloniale taak minder geschikt, daar

het Japan belette die taak anders op te vatten dan als assimilatiepolitiek. „Een vreemde beschaving als een zelfstandige waarde op te vatten en niet te zien als een verminkte uitgave van eigen geestelijk bezit" (Christensen) is een gedachte aan den Japanschen geest vreemd. Nu deed zich dit bezwaar nog niet ernstig gevoelen in Formosa, waar, naast een lang gevestigd Chineesche kolonie, die met haar handelsinstinct en gemakkelijk aanpassingsvermogen een niet te verdringen element vormde, waartegen de Japansche handelaar ondanks allen regeeringssteun niet vermag te concurreeren, een op laag cultuurpeil staande inheemsche bevolking woont, welke door een verstrekte linie in bedwang wordt gehouden, doch waarmede het contact gering is. Het belang van de kolonie ligt in het kamfermonopolie en de geschiktheid van den grond voor suikercultuur, welke technisch ver beneden de cultuur hier te lande staat; voor emigratiegebied is het van weinig belang gebleken door de concurrentie van de Chineezen.

Het koloniale probleem in alle moeilijkheid deed zich voor na de inlijving van Korea in 1910; hier was een bevolking met een oude beschaving en hooge ontwikkeling, het volk dat destijds de Chineesche beschaving naar Japan had gebracht, en toch wist men geen beteren weg te bewandelen dan te trachten van de Koreanen Japanners te maken. Het is daaraan te wijten dat de vele voortreffelijke maatregelen in het belang van het verkeer door het aanleggen van spoorwegen, zorg voor rust en veiligheid en voor behoorlijk onderwijs niet geapprecieerd worden en Korea, wanneer deze politiek niet geheel verandert, een voortdurende bron van onrust zal blijven. Als emigratiegebied voor Japan heeft het ondanks het gunstige klimaat en de vooruitzichten op land- en mijnbouwkundig gebied niet veel resultaat gehad (nog geen 2% van de inwoners is Japansch) hetgeen al wijst op het feit, dat de emigratiekwestie niet zoozeer uit een economisch dan wel uit een politiek oogpunt moet worden beschouwd.

Gesteund door een tractaat met Engeland, waarin implicite de erkenning van Japan als opkomende grootmacht en waarbij de machtssfeeren afgebakend werden, kon de oorlog met Rusland begonnen en tot een goed einde gebracht worden. Veel materieel voordeel bracht de overwinning niet, doch des te grooter moreel, omdat, waar het de stoot tot de awakening of the East had gegeven, het vooruitzicht geopend werd, dat Azië voor de Aziaten zou kunnen

verworven worden onder leiding van Japan. Toen de Russische bedreiging verdwenen was, doordat het uit Korea, Zuid-Manchourije en Saghalien verdreven was, werd de verhouding tusschen de beide staten een vriendschappelijke, waartoe ook eenigzins de gevoelskwestie meewerkte in Rusland een Aziatische, derhalve in de zaken van het Verre Oosten tot medezeggingschap gerechtigde macht te zien, waarmede verder wel te praten viel over de machtssfeeren in China. Die verhouding werd in de hand gewerkt door het optreden van een nieuwe macht in het Oosten, Duitschland, wiens snel rijzende economische invloed, gesteund door een belangrijke machtspositie in Europa, een gevaarlijke bedreiging zou kunnen vormen.

De positie van Japan voor den grooten oorlog kort samen vattende, zien wij op politiek gebied zijn rol als domineerende macht in het Verre Oosten erkend, doch in toom gehouden door Duitschland, Rusland en Engeland en in geringer mate door Amerika, dat met het bezit van de Philippijnen een direct belang in dat gebied vertegenwoordigt. Economisch was het uit zijn kracht gegroeid met een industrie, die slechts door regeeringssteun kon worden staande gehouden en daarnaast een drukkende staatsschuld zware belastingen en een vrijwel permanent ongunstige handelsbalans. De staatschuld van 1904 tot 1910 vervijfvoudigde en bedroeg in het laatste jaar Yen 2,582,804,313, terwijl in twintig jaren (1894-1913) de bevolking met 25% toenam, doch de belastingdruk met 415%. Daarbij was de beteekenis van Japan in het wereldverkeer gering en vertegenwoordigde slechts 1,4% tegenover 6,5% van Nederland even voor den oorlog, terwijl de handelsvloot een onevenredige aanwas vertoonde met 625%, ontstaan door aanmoediging, subsidieering en bescherming van regeeringswege met het oog op de behoefte aan een transportvloot ingeval van oorlog.

De wereldoorlog opende groote perspectieven door het vooruitzicht, dat Japan de eenige grootmacht in het Oosten zou kunnen worden en door de economische afsluiting van Europa, van de oude wereld onafhankelijk met het geheele Oosten als monopolie afzetgebied. Aanvankelijk leek alles zoo gunstig mogelijk; Duitschland verdween geheel en Tsingtao met het belangrijke achterland Shantung viel in Japansche handen; door het inwendig verval van het Tsarenrijk werd een mogelijke Russische bedreiging vanuit Wladi-

---

Cijfers ontleend aan „Japan in den oorlog" door Dr. Roeper Bosch.

vostock langs de strategisch belangrijke Trans-Siberische lijn voor onafzienbaren tijd onmogelijk, terwijl Engeland in Europa de handen zóó vol had, dat het zijn belangen in China er voor moest laten varen. Economische was het prospect nog aanlokkelijker. Europa was uitgeschakeld en Japan had door zijn monopolie stelling de goede kans zijn industrie op te heffen en ze van staatshulp onafhankelijk te maken, zijn handelsbalans te verbeteren en zijn staatschuld te verminderen. Het is anders geloopen!

Al vrij spoedig in China, waar men te hard van stapel liep, door het stellen van de zoogenaamde 21 demands, een reeks eischen, waardoor de souvereiniteit van China bedenkelijk werd aangetast; bedoeld als geheime overeenkomst, raakten de bepalingen bekend en moest Japan onder den druk der publieke opinie een deel ervan laten vallen. De verontwaardiging in China had een opleving van het nationale gevoel, dat zich sinds de oprichting van de Chineesche republiek meer en meer manifesteert, ten gevolge en uitte zich in een anti-Japansche stemming blijkende o.a. uit den boycott, die voor den Japanschen handel een groote schadepost beteekende. De stemming sloeg over op Korea, waar ernstige onlusten ontstonden, in den hand gewerkt door de leuze van het zelf beschikkingsrecht. Maar het ergste was, dat de ondergang van de vroegere concurreerende machthebbers, gevolgd werd door de opkomst van twee nieuwe, geduchte tegenstanders, Amerika en Australië, te geduchter, waar het nabuurstaten en niet ver af gelegen Westersche landen betrof. Het Engelsch-Japansch tractaat verloor alle beteekenis, nu de vroegere machtsverhoudingen verdwenen waren, terwijl van een verbond met Japan tegen het zoo stamverwante Australie en Amerika niet te denken valt, nog daargelaten, dat Engeland door een volledig meesterschap in het Zuidzeegebied van Japan zijn Indisch bezit bedreigd zou zien. Aan een leiding van Japan bij een nationalistische Aziatische beweging valt niet te denken, na zijn optreden in Korea en China en past ook weinig bij het democratische karakter van een dergelijke opleving.

Economisch is de verwachting ook teleurgesteld. Ondanks de voortreffelijke regeeringsbemoeienis o.a. blijkende uit de contrôle op den export om inferieure kwaliteiten te weren is de economische voorspoed uitgebuit om in zoo kort mogelijken tijd, zooveel mogelijk geld te verdienen; aan consolideering is vrijwel niets gedaan

en de naoorlogscrisis heeft niet alleen de oorlogsbabys, zooals ze genoemd worden in het laatste verslag van het departement van landbouw, handel en nijverheid, doch ook de reeds bestaande bedrijven ernstig aangetast. Zelfstandigheid door zich vrij te maken van regeeringssteun is niet bereikt, het maken van reserves en het doen van afschrijvingen in voorspoeddagen heeft niet voldoende plaats gehad en als belangrijke factor is daarbij gekomen de opkomende arbeidsbeweging — de wonde plek in het Japansche bedrijfsleven, als gevolg van de regeeringspolitiek, die het oog eenzijdig richtte op de ondernemersbelangen. De noodwendig in te voeren arbeidsregeling zal een gezond economisch leven, maar tevens den ondergang van vele bedrijven ten gevolge hebben, die nu ten koste van hun arbeiders slechts kunnen bestaan.

Is het vooruitzicht dan zoo weinig hoopvol als Dr. Struntz het in zijn artikel schildert: Duitschland en de problemen van den Stillen Oceaan,' in *Koloniale Studien* van dit voorjaar?

Hij zegt daar: „Sedert 1918 echter doet zich in klimmende mate weder de Engelsche en Amerikaansche concurrentie gelden in het gebied van den Grooten Oceaan. Japan werd teruggeworpen, de verovering van de Duitsche eilanden was nutteloos, Kiaotchou, evenals Shantung moest het beschouwen als een op den duur onhoudbare stelling en binnenslands werden dezelfde oorlogsgevolgen als in alle landen, die aan den oorlog deelnamen, voelbaar; terugstroomen van de soldaten, onmogelijkheid dezen werk te verschaffen, werkeloosheid, geld-depreciatie, emigratienoodzaak. Maar waarheen moet Japan zijn menschen zenden als zijn waren niet worden gekocht? Naar China, dat zijn waren boycot? Naar Amerika dat op elke honderd Japanners met een nieuwe immigratie verordening antwoordt? Naar Australie of Nederlandsch-Indië? Naar Engelsch-Indië? 67 millioen Japanners op nog geen 700.000 vierkante kilometers; Het kruidvat van het verre Oosten staat voor ons. Wanneer zal de ontploffing geschieden?"

Ik geloof van niet. De visie is er een van een imperialist en menig Japanner zal die deelen, maar het overgroot gedeelte niet en zeker niet zijn leidende staatslieden, die met hun weldoordacht opportunisme, het kenmerk van de Japansche politiek, de teekenen des tijds wel zullen begrijpen. Er is voor de expansie-idee een tijd van stilstand aangebroken en Japan zal dien tijd benutten tot de noodige inwendige verbeteringen. In eigen huis is nog veel te doen

want men vergete niet dat landbouw, klein-industrie, visscherij enz. nog hoogst primitief werken; de bodemopbrengst per grondeenheid kan belangrijk stijgen; slechts 6% van het geheele Japansche areaal is in cultuur gebracht en de schattingen van het daartoe geschikte terrein loopen tusschen 15 en 20%. De emigratie-zucht krijgt hierdoor ook een ander aanzien en wordt op den voorgrond gebracht meer als een politiek motief dan als werkelijke ontheffing van overbevolking; zoo is het ook met de tegenstand tegen de immigratie bepalingen van Australië en Californië; het zijn economische motieven, die de betrokken landen in het belang van eigen werkkrachten, om ze tegen de concurrentie van goedkooper arbeid te behoeden, hebben genomen, doch om politieke redenen wordt de rassenkwestie in het geding gebracht. Als gunstige voorteekenen mogen op politiek terrein de tegemoetkomende houding inzake Shantung, Tsingtao en Yap genoemd worden, zoomede de keuze van de afgevaardigden voor de conferentie van Washington Er is een tijd van noodwendige bezinning gekomen en die zal ook door Japan gebruikt worden tot versteviging van eigen economisch leven en verdemocratizeering zijner staatsinstellingen. En ten slotte — maar nu kom ik op het gevaarlijk terrein van de profetie — zal de opkomst van China een evenwicht voor de toekomst scheppen in het belang van de rust in de Pacific.

Honderd landhuishoudkundige gedachten over Inlandschen landbouw

door

A. J. KOENS.

De landhuishoudkunde hebben we allen bestudeerd in Europa of uit werken, die den Europeeschen landbouw — vooral den Duitschen — als studie-object namen. Landhuishoudkundig is de Inlandsche landbouw in deze gewesten nog maar weinig systematisch bekeken of in elk geval is er van studie in die richting nog weinig in het openbaar gebleken. Wel hebben nu en dan enkelen in Indië in nota's, redevoeringen en geschriften landhuishoudkundige onderwerpen aangeroerd, maar behalve in de bekende nota van S. P. Ham in één der verslagen der z.g. Mindere Welvaartcommissie is de Inlandsche landbouw nog steeds te weinig als bedrijf beschreven. Sommigen wijten dat aan de omstandigheid, dat de Inlandsche landbouwer geen eigenlijk bedrijf voert, dat er bij zijn landbouw weinig van huishouden sprake is. Het spreekt van zelf, dat, hoe primitief hier en daar de landbouwtoestanden nog zijn, de landbouwer toch wel degelijk een bepaald bedrijf voert; waarbij nog komt, dat in vele streken van Indië de Inlandsche landbouw reeds zoo ver ontwikkeld is, dat de bedrijven er hooger staan dan de eenvoudigeste Europeesche, die men wel algemeen als zoodanig beschouwt.

Voor de beoordeeling en de vaststelling van een agrarisch-economische politiek voor deze gewesten is het noodig, dat men zich een voorstelling vormt van de landhuishoudkunde van den Inlandschen landbouw. Tot op heden is die noodzakelijkheid nog maar weinig gevoeld. Bij de maatregelen getroffen op agrarisch-economisch gebied is de Inlandsche landbouw tot nu toe over het algemeen of als quantité négligeable beschouwd of heeft men die gewaardeerd met de Europeesche landhuishoudkunde als maatstaf.

Heden is dat niet meer wenschelijk, ja niet meer mogelijk. Daarom is het van belang, dat ieder, die met den Inlandschen landbouw

in nauwe aanraking komt, trachte mee te werken aan het opbouwen van een landhuishoudkunde voor deze gewesten. Om daartoe op te wekken meende schr. dezes den ban te moeten openen met de volgende gedachten in de hoop, dat voor vele anderen deze uitspraken zullen zijn als zoovele prikkels, die aansporen tot studie en publiceeren hunner studie-uitkomsten en met het vaste voornemen enkele dezer als tekst te nemen tot uitvoeriger bijdragen.

I VORMEN VAN GRONDBEZIT.

1. Erfelijk individueel grondbezit is de eenige vorm, waarbij de landbouw tot bloei kan komen, omdat de boer daarbij alleen vrij bedrijf kan voeren.
2. Communaal grondbezit onhoudt den landbouwer de voor rationeel bedrijf noodige vrijheid en houdt hem in den staat van armelijken keuterboer.
3. Om tot bloei te komen zijn de meeste grondbezittingen van den landbouwer, althans op Java, te klein, doordat de landbouw daarop gedreven óf juist even óf nog niet eens zijn nooddruft voldoen kan en doordat geen of onvoldoende kapitaal gevormd kan worden.
4. Voor een Inlandsch landbouwbedrijf met weinig of geen kapitaal is het voordeelig zooveel grond te hebben, als de boer zelf met behulp van inwonende familieleden kan bebouwen, waarbij men het geheele jaar door werk heeft. (De arbeid bij oogsten is hiervan uitgesloten).

   Zoodra hij werklieden van buiten af moet huren, is het grondbezit te groot voor een voordeelig bedrijf. Heeft men een deel van het jaar geen werk genoeg, dan is het grondstuk te klein.
5. Indien de landbouwer zelf en een of meer gezinsleden het geheele jaar door geen werk genoeg heeft, kan men spreken van dwerg-bedrijf.

   Heeft de landbouwer met zijn gezin het geheele jaar door zonder noemenswaardige hulp van buiten arbeid, dan voert hij klein-bedrijf.

   Heeft hij met inwonende werkkrachten behalve vrouw en kinderen het geheele jaar door werk, dan leidt hij middelbedrijf.

   Grootbedrijf komt in den inlandschen landbouw niet voor.

6. Bevordelijk voor den bloei van den inl. landbouw is het bestaan van zooveel mogelijk middelbedrijven. Minder dan twee baoe grond, waaronder minstens één baoe sawah, is in de meeste streken te gering voor een rationeel landbouwbedrijf. Minder dan vijf baoe uitsluitend drogen grond eveneens.
7. Groot-grondbezit is op Java meestal niet bevordelijk voor den bloei van den Inlandschen landbouw. Dit wordt veroorzaakt door de omstandigheid, dat er nog te weinig Inlandsch kapitaal is, waardoor men op andere wijze hooger kapitaalrente kan maken dan door belegging in een landbouwbedrijf.
8. Kapitaal beleggen in gronden en deze gronden in deelbouw of huur uitgeven is niet gelijk aan geldbelegging in het landbouwbedrijf.
9. Groot-grondbezit in deze gewesten brengt den landbouw achteruit; in streken van veel groot-grondbezit verarmt het overige deel der landbouwers ten bate van enkelen.
10. Zonder grondbezit zou nog voordeelig klein- en middelbedrijf kunnen bestaan, indien

a. er geen groote schulden voor werkkapitaal, sangoe en moeten worden aangegaan,

b. als de rente voor die schulden niet te hoog is,

c. als de huur van het land niet te hoog is,

d. als er zekerheid is, dat men den grond jarenlang in gebruik kan houden.

De meeste huurders en deelbouwers op Java zullen door de aan bovenstaande tegengestelde voorwaarden, waaronder ze moeten werken, een armelijk bedrijf voeren.

II. WAARDE VAN DEN GROND.

1. De waarde van den grond wordt bepaald door:

a. zijn gesteldheid o.a. vruchtbaarheid, bewerkbaarheid, enz.

b. bevloeibaarheid,

c. ligging t.o. van koopkrachtige centra, verkeerswegen,

d. gelegenheid tot ontginnen van nieuwe gronden in de buurt,

e. marktwaarde der producten.

2. Waar nog veel grond te ontginnen is en de bevolking dun gezaaid, heeft de grond geen waarde.
3. Indien de producten alleen in eigen gezin worden gebruikt, zullen ze geen marktwaarde hebben en zal de waarde van den grond alleen afhangen van grondgesteldheid en gelegenheid tot ontginnen van nieuwe gronden.
4. Is de padi duur, dan is ook de grond duur.

   Dit is alleen waar, als het inlandsch landbouwbedrijf ligt te midden eener geldhuishouding.
5. Sawahgrond van ƒ 1500.— per baoe is voor gewone padi- en daarop volgende palawidjateelt te duur. Rekenend met padiprijzen van ƒ 4.— tot ƒ 5.— en normale prijzen voor palawidja is ƒ 1000.— het maximum, wat men voor een baoe sawah eerste klas kan geven.

   Waar men aardappelen, tabak, uien of groenten rentegevend na de padi kan telen, is een baoe eerste klas sawah meer dan ƒ 1000.— waard.
6. Gronden koopen in tijden, dat de hoofdproducten duur zijn, is over het algemeen niet voordeelig.
7. Aan huur van bouwgrond mag men alleen zooveel betalen, als er van de oogstwaarde overschiet, als men er aftrekt alle onkosten en alle loonen voor behoorlijk betaalden arbeid.

   De huur in natura, in de meeste streken betaald, is over het algemeen te hoog. Als meer dan $^1/_3$ van den oogst moet betaald worden, is ze te hoog.
8. De huur in geld kan alleen behoorlijk zijn, als ze schommelt met de marktwaarde van het hoofdproduct van het bedrijf.
9. Wie te duur huurt, verlaagt zich tot arbeiden tegen te gering loon. In de Inlandsche landbouwwereld komt dat zeer vaak voor.
10. Dit wordt veroorzaakt, doordat men ongaarne emigreert naar streken, waar gemakkelijker gronden te krijgen zijn, of doordat men de middelen daartoe niet heeft en ook doordat niet overal de werkkracht op andere wijze productief te maken is, of omdat men liever arm boertje blijft dan koelie wordt.

III. ARBEID IN HET LANDBOUWBEDRIJF.

1. Eigen arbeid krijgt de Inlandsche landbouw, even als andere bedrijven, niet voor niets. Deze wordt bekostigd uit vroegere oogstoverschotten, dus kapitaal, of door crediet op toekomende oogsten.
2. In den Inlandschen landbouw kan de arbeid niet hoog beloond worden. In elk geval niet hooger dan de waarde, welke de arbeider door zijn werk aan oogst levert op de slechtste grondstukken (afgetrokken de onkosten als landrente, zaad enz.).
3. Waar de geldhuishouding nog maar van weinig belang is, waar nog arbeid te vinden is door wederzijdsche hulp bij ploegen, planten, wieden en oogsten, waar de arbeid betaald wordt in natura, is deze voor de meeste Inlandsche bedrijven niet te duur. Waar de geldhuishouding meer overheerscht, zal men bij lage productenmarkt de loonen meer in natura, bij hooge meer in geld betalen.
4. De Inlandsche landbouw kan nooit de loonen geven, die bij grootlandbouw of industrie verdiend worden.
5. Worden de loonen in zekere streek hooger (door stedenbouw, industrie e.d.) en de prijzen van het landbouwproduct niet dan moet de landbouw het met minder of slechter arbeid doen.
6. Nabij groote centra is b.v. de padibouw daardoor meestal slechter dan verder van de steden af.
7. Door vermindering van den veestapel wordt de arbeid voor de meeste Inlandsche bedrijven duurder, soms te duur.
8. Gaan de productie's steeds achteruit, of dalen de marktprijzen, dan moeten de loonen in den landbouw zoo dalen, dat ze beneden het bestaansminimum der arbeiders komen en dan zwermen de koelie's uit naar elders.
9. In streken, waar geen tweede gewas padi te maken is en waar de droge gronden weinig productief zijn, geschiedt dat elk jaar in den drogen tijd.
10. Groot-grondbezit houdt de loonen laag, doordat de deelbouw of de huur te groot aandeel van den oogst vraagt.

IV. KAPITAAL.

1. Ook de Inlandsche landbouwer moet om tot welvaart te kunnen komen geregeld kapitaal in zijn bedrijf verzamelen en aanwenden.
2. Kan de landbouwer nieuwen grond in ontginning nemen, dan is hij in staat op gemakkelijke wijze kapitaal te vergaren. De oorsprong daarvan ligt dan minder in zijn arbeid dan in de vruchtbaarheid van den nieuwen grond.
3. Laten de omstandigheden het niet toe dadelijk na den oogst op den nieuwen grond weer te planten of elders door arbeid loon te behalen, dan verdwijnt het verkregen kapitaal weer. Welvaart is dan niet te bereiken. Dit is b.v. het geval in streken, waar men elk jaar een langen drogen tijd heeft en die ver van centra van industrie of stadsleven liggen.
4. Een der omstandigheden is ook gemis aan energie (malaria, mijnwormziekte, venerische ziekten); andere zijn onveiligheid, onzekerheid van bezit, bedillerij van wege hoofden en bestuur, e.a.
5. Hoe kleiner het grondbezit, hoe minder er gelegenheid is kapitaal te vormen. Daardoor zijn in tijden van misoogst, natuurrampen, ziekten e.d. een groot aantal Inlandsche landbouwers in vele streken van Java spoedig tot ellende gedoemd.
6. Middelgroot-grondbezitters kunnen kapitaal in den landbouw vergaren, dus welvaart genieten.
7. Klein-grondbezitters mogen nooit groote bedragen van de opbrengst van hun arbeid aan het bedrijf onttrekken door consumptie in den vorm van feesten e.d.
8. Een fout van vele Inlandsche landbouwers is, dat ze voor consumptie te veel van de opbrengst aan het bedrijf onttrekken en niet zoeken naar wegen om op andere wijze hunne behoeften te bevredigen.
9. Bij het aanleggen van sawahs komt het vastgelegde kapitaal eerst na jaren terug. De duur hangt af van de configuratie van het terrein.
10. Met enkel geleend kapitaal is wel kleine handel en huisvlijt te drijven, echter geen landbouwbedrijf. De deelbouwers en huurders, die meestal nog zaadpadi en sangoe leenen, blijven daardoor steeds in armoede.

V. UITKOMSTEN VAN HET BEDRIJF.

1. Om welvaart te genieten zal de klein-grondbezitter door middel van huisvlijt of door het besteden van een deel van zijn tijd of die van zijn gezinsleden aan betaalden arbeid bij anderen zijn inkomsten dienen te verhoogen, daar de uitkomsten van het bedrijf in den regel daarvoor te gering zijn.
2. De Inlandsche grondbezitter ontvangt in zijn bedrijf veelal te lage grondrente en te laag arbeidsloon in de uitkomsten er van terug.
3. De groot-grondbezitter, die aan loon voor den arbeid meer zou moeten betalen dan het bedrag waarmee de kleine boer zelf genoegen neemt, zal daardoor opzien tegen het voeren van een landbouwbedrijf en zijn grond verhuren of in deelbouw uitgeven.
4. Waar de sawahs niet aan den groot-landbouw tegen behoorlijke huur te verhuren zijn, zou de groot-grondbezitter meestal voordeeliger doen zijn sawahs te verkoopen en het geld elders te beleggen. Hij doet dit echter niet, omdat hij bij het verhuren of in deelbouw geven aan Inlanders daarbij nog hooge rente maken kan met uitleenen van padi en geld.
5. De uitkomsten van het bedrijf voor den deelbouwer en den huurder beteekenen voor hen meestal slechts een zeer laag loon voor gepresteerden arbeid.
6. Ook in de uitkomsten van Inlandsch landbouwbedrijf kan ondernemerswinst voorkomen, als het grondbezit niet te klein is en de grondbezitter zelf het bedrijf voert. Deze bedrijfswinst maakt het hem mogelijk de maanden door te komen, dat er weinig in het bedrijf te doen en weinig opbrengst te behalen is.

   Dikwijls is die winst er niet, of blijft zij te klein om welvaart te brengen.
7. Teert de landbouwer deze winst geheel op, dan kan hij nooit welvaart in zijn bedrijf verwerven. Een fout van vele Inlanders is, dat ze dat veelal te lichtvaardig doen.
8. Door betere bevloeiing, keuze van juiste planttijden, van beter produceerende soorten, door zuinigheid in het bedrijf bij het verzamelen van mest leverend materiaal zijn de bedrijfsuitkomsten van den Inlandschen landbouw wel meer op te

voeren. Gemis aan kapitaal en tegenzin van het aanwezige kapitaal zich in den landbouw te begeven zijn de hoofdredenen, dat dit over het algemeen niet geschiedt.

9. De desa heeft in haar geheel groot belang bij meer welvaart onder de landbouwers en dus bij verhooging der bedrijfsuitkomsten. De desa in haar geheel moet dus helpen bij die verhooging.
10. Waar de producten-huishouding nog overheerscht, kan de landbouwer met geringer uitkomsten van het bedrijf welvaart hebben, dan waar de geldhuishouding meer invloed heeft.

VI. EXTENSIEF EN INTENSIEF BEDRIJF.

1. Hoema (gogo, ladang) bedrijf is extensief.
2. Het is het voordeeligste bedrijf voor individu en gemeenschap, zoolang de noodige boschreserve ongerept blijft en er toch nog genoeg grond ter ontginning is.
3. Sawahbouw is meestal wel arbeidsintensief, minder kapitaalintensief.
4. Zoolang de meeste arbeid op de sawah nog hoofdzakelijk in natura kan beloond worden is het nog mogelijk arbeidsintensief padi te verbouwen.

   Hoe meer de geldhuishouding invloed heeft, hoe minder dat mogelijk blijft.
5. Is de grond onvruchtbaar, is er gemis aan voldoende besproeiing of bevloeiing, dan is extensief bedrijf meestal voordeeliger dan intensief, daar bij meer kapitaals- en arbeidsaanwending de oogsten wel vermeerderen, maar die vermeerdering minder is dan op andere gelijksoortige grondstukken door dien meerderen arbeid en kapitaal voorgebracht kan worden.
6. Het bedrijf van een Inlandschen deelbouwer of huurder kan alleen intensief zijn, wat den arbeid betreft, als hij voldoenden arbeid door eigen gezin kan doen presteeren.
7. De groot-grondbezitter heeft in streken, waarin alleen padi en enkele palawidjasoorten te verbouwen zijn, meer voordeel bij uitbreiding van zijn grondbezit dan bij aanwending van een deel van zijn kapitaal in intensief bedrijf.

8. Waar de grond duur is, kan het voordeeliger zijn, kapitaal voor intensief landbouwbedrijf te besteden, dan meer grond aan te koopen. Meestal zijn daar echter de werkkrachten duur en zal intensiveeren alleen gelukken voor groenten-of bloementeelt en melkerij op goeden grond nabij steden.
9. Voor intensiveeren van het bedrijf is noodig, dat de landbouwer een zekeren graad van ontwikkeling heeft bereikt.
10. Voor intensiveeren van het bedrijf is noodig zekerheid van bezit, veiligheid op veld en in kampong, rust in de gemoederen der landbouwers.

Vooral aan de beide eerstgenoemde ontbreekt het nog al eens in deze gewesten.

VII. VORM VAN VERSCHILLENDE BEDRIJVEN

1. Zelfs bij de meest primitieve volkeren in Ned. Indië vindt men geen zuiver occupatie-bedrijf meer. De eenvoudigste vorm van bedrijf is hier het ladangsysteem, een z.g. brandcultuur. Men vindt het hoofdzakelijk in zijn zuiveren vorm in de Buitengewesten.
2. De bedrijfsvorm op droge gronden van Java is meestal een braakcultuur, d.w.z. een deel van het grondbezit is telkens slechts in cultuur, een ander deel moet door braak liggen humusverlies trachten te herstellen.
3. De Madoerees drijft deze braakcultuur met zijn veehouderij op stal en zijn aanbouw van groenbemesters (komak en kratok) beter dan andere landbouwers op Java.
4. De sawahcultuur is hier en daar (noodgedwongen door watergebrek) braakcultuur, overigens is ze een hooger staande vruchtwisselings-bedrijfsmethode.
5. Vrij of marktlandbouwbedrijf komt hier op Java nog maar weinig of niet bij den Inlander voor.
6. Waar sawah- en droge grond in niet te kleine stukken in één Inlandsche hand is, kan een bedrijfsvorm gekozen worden, waarin veehouderij op stal een voorname plaats inneemt. Deze vorm kan hooger staan dan de gewone sawahcultuur. Gebrek aan kapitaal verhindert in vele streken den Inlandschen boer dit toe te passen.

7. Het voordeeligst voor den Inlandschen landbouwer zonder kapitaal is de bedrijfsvorm, waarbij minstens zooveel aan voedingsgewassen verbouwd wordt, als hij jaarlijks noodig heeft en waarbij het overige beplant wordt met handelsgewassen, die de meeste kans van goede prijzen hebben.
8. Middelbedrijf zonder vee op stal is niet intensief te maken. Moeten veel handen van buiten komen, dan is extensief werken met braak en vee op braakland voordeeliger dan intensiveeren.
9. Voor kleine en middelbedrijven van den Inlander is vruchten-, thee-, koffie- en houtteelt e.d. alleen voordeelig, als het als tusschencultuur, hegaanplanting of erfbeplanting geschiedt. Voor die kleine cultuur is intensief werken, zoo noodig, wel mogelijk.
10. Voor een landstreek, waar geen nieuwe grond meer te krijgen is en waar de aandeelen aan grond over het algemeen klein zijn, is het noodig, dat de landbouwer in zijn bedrijf een plaats geeft aan huisindustrie als weven, houtsnijden enz.

VIII. LANDBOUWCREDIET.

1. De Inlandsche landbouwer kan zijn bedrijf slechts verbeteren met behulp van gezond landbouwcrediet.
2. Voor dat crediet mag de rente niet hoog zijn. Voor vast kapitaal niet hooger dan 6 à 7%, voor werkkapitaal op korten termijn is 12% het maximum, voor werkkapitaal op langen termijn 8 — 10%.
3. Mag de rente in natura betaald worden, dan kan ze hooger zijn. 50% rente voor leenen van padi is te hoog, 25% blijkt meestal te weinig.
4. Leenen op onderpand (grond en gebouwen) is alleen gezond, als zekerheid bestaat, dat in den gestelden tijd de hoofdsom en de rente uit de uitkomsten van het bedrijf kunnen worden afgezonderd.
5. Voor klein-grondbezitters is landbouwcrediet op langen termijn tegen lage rente door buitenstaanders (b.v. afdeelingsbanken) onmogelijk te verstrekken. Zijn er ook inkom-

sten uit huisindustrie, visscherij e.d., dan is de mogelijkheid grooter.

6. De Inlandsche landbouwer kan alleen crediet op lage rente krijgen, als hij instellingen met eigen kapitaal bezit.
7. Persoonlijk crediet is voorhands alleen op korten termijn mogelijk en dan te verleenen door desa- of kampoengbankjes.
8. Voor een gezond landbouwcrediet is alleen wat te verwachten van desa-boerenbanken, die federatief verbonden zijn aan een afdeelingsbank.
9. Zoo lang de Inlandsche landbouwer overschotten uit zijn bedrijf niet aan eigen bankjes wil toevertrouwen, zijn desa-boerenbanken niet op te richten.
10. De desa heeft belang bij het tot stand komen van gezond landbouwcrediet. Het kapitaal van de desa moet in landbouwbankjes belegd worden en niet buiten de desa.

IX. LANDBOUWVEREENIGINGEN.

1. In de desa komt samenwerking ten behoeve van den landbouw reeds sedert overoude tijden tot stand.
2. Meestal wordt geen langdurige organisatie gesticht, daar de samenwerking telkens voor een bepaald doel tijdelijk is. B.v. voor melioratie, ontginning enz.
3. Een vereeniging van vrije leden, elk met evenwel rechten en verplichtingen, kent men niet, de vorm is meer die van een groep van onderdanen met een democratisch vorst of van een familie met een familiehoofd.
4. Wij hebben op het gebied van landbouwvereenigingen hier te veel Westersche organisatie willen brengen, terwijl men geen rekening heeft gehouden met de Oostersche wijzen van samenwerking.
5. Vereenigingen van landbouwers zijn minder noodig, daar het desaverband beter (marga, negri) samenwerking waarborgt, dan afzonderlijke organisatie's zonder historie, rechtsgemeenschap en bezit.
6. De desa (marga, negri) kan organisatorisch alleen dan wat voor den landbouw doen, als ze minder bedild wordt door het be-

stuur en ze weer terug kan komen tot haar ouden staat van democratische levensgemeenschap.

7. Consumptie-vereenigingen van Inlandsche landbouwers zijn nog praematuur. Wel is incidenteel samenwerking mogelijk, zooals bij aanschaffen van meststoffen, zaad e.d.
8. Productie-associatie's zijn tot op heden eveneens nog praematuur gebleken.
9. Verkoopvereenigingen zijn hier en daar gelukt, doch alleen met bijzondere hulp van deskundige gouvernementsambtenaren.
10. Credietcoöperatie's zijn wel mogelijk gebleken, doch alleen voor klein crediet op korten termijn en werkende in beperkten kring b.v. kampoengs.

X. STAATSHULP AAN DEN LANDBOUW.

1. De Inlandsche landbouw heeft behoeft aan staatshulp in den vorm van:

a. bescherming der oude grondrechten van de Inlandsche bevolking,
b. zorg voor zekerheid van bezit,
c. verzekering van orde en rust,
d. onderwijs en voorlichting, ook op landbouwkundig gebied,
e. idem t.o. van huisindustrie,
f. uitbreiding van irrigatie,
g. hulp bij zaaizaad-, fokvee-, kunstmestverstrekking,
h. uitbreiding van verkeerswegen en verkeersmiddelen,
i. hulp bij credietverstrekking,
j. verbetering van dorpsbestuur en dorpsinrichting.

2. De oude grondrechten der bevolking zijn wel bij de wet verzekerd, doch door de domeinverklaring zijn ze tot schade van den landbouw te beperkt geworden.
3. Zoolang politie en justitie nog onmachtig zijn het bezit in de desa voldoende te waarborgen, komt gezonde boeren-energie niet genoegzaam tot ontwikkeling. Gemis aan voldoende ontwikkeling is eveneens schadelijk aan zekerheid van bezit. Naast justitie is daarvoor noodig meer ontwikkeling in de desa.

4. De bevolking moet rustig haar landbouwwerk kunnen uitoefenen. Onlusten, opstootjes e.d. zijn zeer schadelijk voor den bloei van den landbouw. Binnen- en buitenlandsche kwaadwilligen moeten voldoende geweerd kunnen worden. De rechten en verplichtingen als mensch en burger moeten vast staan en niet afhankelijk zijn van wisselende bestuurdersinzichten.
5. Onafhankelijkheid van animistische dwangvoorstellingen, bewustheid van waarde als mensch en burger zijn noodig voor de welvaart. Ook meer speciaal op landbouwgebied. Vrijheid in denken en handelen behoudens de beperkingen, die de natuur en de samenleving den landbouwer opleggen, zijn noodig voor een welvarenden landbouw. Ter beschikkingstelling van de uitkomsten der landbouwwetenschappen en de kennis omtrent markten en behoeften van andere streken geeft den landbouw betere kansen.

   Dit geldt eveneens t.o. van de huisindustrie.
6. Ofschoon door samenwerking in de desa bevloeiingswerken tot stand komen, zal de staat hulp moeten verleenen, zoodra het boven de krachten van de desa gaat. In beginsel moet echter de desa voorgaan, de gemeenschap zal alleen helpen, zoo de desa onmachtig is en het werk belangrijke en rendabele verbetering kan brengen. Rendabel mag niet louter commercieel bedoeld zijn.
7. Ook bij het invoeren van beter zaaizaad, fokvee, kunstmest e.d. moet de desa in de eerste plaats hulp verleenen. Waar onmacht bestaat, gedeeltelijk uit gebrek aan het noodige gereede kapitaal zoowel als uit gebrek aan kennis van wat er buiten eigen bedrijf te krijgen is, dan wel uit gebrek aan ruim inzicht, moet de staat helpen en beschermen. Nimmer echter dringe de staat den Inlandschen landbouwers bepaalde soorten of individuen op.
8. Over het algemeen heeft de Inlandsche landbouw nog weinig belang bij groote, dure verharde verkeerswegen, meer bij spoor- en tramwegen met vlug en goedkoop goederenvervoer en bij kleine verharde grobakwegen, alsmede voldoende bruggen.
9. De hulp bij landbouwcrediet moet bestaan uit deskundig toezicht en leiding en uit het verstrekken van voorschotten aan

banken. In vele streken is het voorhands noodig die credieten renteloos te verstrekken. De staat is daartoe verplicht, daar hij toestond, dat het evenwicht bij kapitaalvoorziening in de Inlandsche landbouwwereld verbroken werd.

10. De staat zal meer zelfstandige democratische dorpsbesturen moeten toelaten en breken met de bedillerij en exploitatie van het desabestuur door het binnenlandsch bestuur. Eerst bij rustig, naar binnen intensief werkend, besturen van een landbouwdorp kan het dorp als kleine gemeenschap voor den landbouw werken.

De rechtstoestand van de woeste gronden op Sumatra's Westkust

door

W. J. KROON.

Bij ordonnantie in Stb. 1914 No. 367 zijn de gewestelijke regelingen betreffende den afstand van domeingrond op de Buitenbezittingen in erfpacht vervangen door bepalingen, die voor zooverre het Sumatra's Westkust betreft aanleiding kunnen geven tot een niet geringe bemoeilijking in de uitgifte van dat zakelijk recht;

De in artikel 1 ten tweede vastgestelde restrictie, luidende: „*uitgesloten van de uitgifte in erfpacht zijn gronden, waarop anderen een zakelijk of persoonlijk recht hebben*" kan immers oorzaak zijn tot het ontstaan van allerlei conflicten en complicatiën; — gegeven toch de omstandigheid, dat nagarien en representanten dezer gemeenschappen (andiko's) — pretentiën op de woeste, onontgonnen gronden doen gelden, waaraan een uitleg kan worden gegeven, dat die pretentiën gelijke waarde inhouden als zakelijke rechten.

Meermalen en vaak niet ten onrechte is van de Menangkabousche adat gezegd, dat zij een cameleontische kleur draagt en al naar le besoin de la cause dan eens in dezen, dan weer in genen zin uitgelegd wordt.

Dit is in zooverre waar, dat de papatahs, de adatspreuken, een bizonder groote opportunistische draagwijdte bezitten en dus van zeer betrekkelijke waarde zijn om de adat te leeren kennen.

Slechts een geduldig en methodisch waarnemen, hoe de adat zich in het leven openbaart, hoe ze zich manifesteert en vaak een „*attraper au vif*" van de volkseigendommelijkheden stellen in staat tot een juiste appreciatie te komen van de adat, van de constante gebruiken.

Het kan dus wellicht zijn nut hebben de door de nagarien of hare representanten gepretendeerde rechten (!) op de woeste en

onontgonnen gronden te toesten aan de uitingen der adat, waar deze zich beweegt op het terrein der uitoefening van de rechten der uitgifte en der ontginningen in verschillende vormen.

De boven aangehaalde restrictie in de uitgifte van het erfpachtsrecht op Sumatra's Westkust is evident voortgevloeid uit de, zelfs door bestuursambtenaren gedeelde, meermalen in geschrifte uitgesproken opvatting dat „*alle door de volkshoofden tegen erfpachtsuitgifte opgeworpen bezwaren zonder meer dienen te worden geëerbiedigd en zonder commentaar dienen te worden aanvaard*". Is deze opvatting juist? Wettigen de — het zij hier erkend — in menig opzicht goed waargenomen feiten de conclusie, dat behalve in publiekrechtelijken — ook in civielrechtelijken zin de nagarie of de nagariegemeenschappen eigenaresse is van de woeste gronden?

Wij wenschen dadelijk de aandacht erop te vestigen, dat deze opvatting, verre van als een paal boven water te staan, zeer aanvechtbaar is en dan ook tegenspraak vindt in hetgeen *Mr. J. van Bosse* en *Mr. Willinck* omtrent den rechtstoestand der woeste of onontgonnen gronden hebben bekend gesteld; — de eerste, waar hij op blz. 105 zijner „*beschouwingen*" zegt, dat naar des Maleiers rechtsopvattingen de woeste grond *res nulius* is; die grond het eigendom wordt van den eersten ontginner „cedit primo occupante", zoodat dan ook de eerste ontginner van grond, zelfs de eerste, die een damarboom omkapt om dien te exploiteeren, *op den grond*, waarop de boom staat, *zijn eigendomsrechten doet gelden*; — Mr. Willinck, waar hij op blz. 644 van zijn werk: *Het rechtsleven bij de Menangkabausche maleiers* het door *Mr. J. van Bosse* gereleveerde uitwerkt en zegt, dat de woeste grond krachtens het ontginningsrecht altijd à prendre is geweest van den eersten den besten nagerieburger en hij gereedelijk Mr. *J. van Bosse* het „cedit primo occupante" nazeggende, besluit, dat de woeste gronden ter kuste voor de nageriegenooten als het ware *res nullius* zijn.

Onder deze omstandigheden blijft er niet veel over van de gepretendeerde eigendomsrechten van de nagerie op de woeste gronden, die dan niet eens haar recht kan handhaven tegen den eersten den besten nagerie-ingezetene, welke laatste door een zelfstandige en eigenmachtige handeling (want vergunning tot ontginning volgens de adat [1]) heeft hij niet noodig, hoogstens een bloote kennis-

[1]) Ingevolge het agrarisch Regl. (Stb. 1915-98) is de vergunning verplichtend gesteld.

gave aan de volkshoofden) een inheemsch eigendomsrecht, althans een tegenover allen absoluut recht, als rechtsgevolg zijner handeling weet te ontleenen.

Deze wijze van eigendomsverkrijging wijst er op, dat de nagerie, die in overeenstemming met de adat aan het aan ontginning emaneerende rechtsgevolg zeer juiste en pertinente rechten weet te verbinden, zeker geen eigendom van den onontgonnen grond kan pretendeeren.

Mr. Willinck komt dan ook tot de slotsom, dat de nagerie nooit is geweest een vermogensrechtelijke persoonlijkheid, een persona juris (Rechtsleven blz. 638). Hoe het zij, bij analyse van de door de nagerie gepretendeerde rechten blijkt de rechtsinhoud daarvan op verre na geen eigendom te zijn, zelfs geen bestanddeelen daarvan in te houden.

Zeker, de nagerie bezit een droit éminent, een opperrecht of hoe men dit recht ook moge noemen, zoo men daaraan maar geen aan het leenstelsel ontleende begrippen vastknoopt; maar dit hoogheidsrecht dan is geen eigendomsrecht in privaatrechtelijken zin; heeft meer den inhoud van een staatsrechtelijke begrip, hoewel dient erkend, dat waar grondgebied bestaat, tot zekere hoogte grondbezit daaruit voortvloeit. Het „*hak Oelah di dalam satoe — satoe nagerie*", zooals de maleier zich uitdrukt, het aan Allah toebehoorende aan de nagerie geschonken recht wijst op een staatsrechtelijk begrip. Allah, van wien alles afkomstig is, — zoo wil het de beteekenis van de papatah of spreuk — heeft voor ieder nagerie zijn vaste grenzen bepaald; heeft de nagerie een onschendbaar grondgebied toegekend; aan welke beschouwing ook de moreele zijde niet te miskennen valt.

In de eerste plaats hebben de woeste gronden voor de nagerie een politische of staatsrechtelijke beteekenis; de economische beteekenis laat zich eerst in een later stadium gelden.

De eerste drang tot grensregeling gaat niet uit van behoeften aan levensonderhoud, maar van behoeften aan openbare orde en veiligheid. Politiegrenzen bestaan reeds, wanneer aan bezitsgrenzen nog niet gedacht wordt. Elke nagerie is toch verantwoordelijk voor de vergrijpen op haar gebied gepleegd.

Erkend dient te worden, dat al spoedig naast het begrip van grondgebied dat van grondbezit bij de bevolking ingang vond; het laatste een correlatie van het eerste vormde.

Res nullius tegenover de nageriegenooten, zijn de woeste gronden dit niet tegenover vreemdelingen. Dezen hebben, hetzij voor ontginning, hetzij voor inzameling als anderzsins *wel* de vergunning — een onvoorwaardelijken eisch — van de representanten van de nagerie, van de volkshoofden noodig; voor hem is het rechtsgevolg van de ontginning een geheel ander dan voor de ingezetenen; — *de grond wordt door hem, die buiten het nagerieverband staat, slechts in bruikleen bezeten.*

Het grondbezit van de nagerie blijft dus gehandhaafd tegenover den vreemdeling, de van dezen bij ontginning of inzameling opgelegde verplichtingen loopen parallel met de rechten, liever aanspraken, van de nagerie-ingezetenen om:

1e. het vee te weiden,
2e. te jagen,
3e. boschproducten in te zamelen, hout te kappen, gras te snijden enz., enz.,
4e. te ontginnen.

Hier is slechts sprake van de rechten van de ingezetenen, liever van elk der ingezetenen, doch niet van de gemeenschap als zoodanig. Aan de nagerie middels hare representanten is de plicht opgelegd het recht der ingezetenen te beschermen, te handhaven tegen inbreuken van buiten.

De adat regelt de wijze, waarop de rechten der nagerie-ingezeten worden gehandhaafd. De vreemdeling betaalt hetzij voor ontginning, hetzij voor inzameling een hommage, juister een *indemnisatie*; *hak boenga kajoe*; — te oordeelen naar het woord, alleen voor het verlies van het houtgewas en wat daaraan annex is, aldus voor de verkleining van of de waardeonttrekking aan het inzamelingsterritoir. — Voor de tijdelijke onttrekking van den grond aan zijne bestemming n.l. de ingezetenen de gelegenheid te geven op andere wijzen dat dan door inzameling daarvan profijt te trekken wordt blijkbaar niets in rekening gebracht.

In Tapanoelie spreekt men van *hak boenga tanah* en treedt blijkbaar op den voorgrond de grond zelf, — welke tijdelijk onttrokken is door toeeigening. De *hak boenga kajoe* draagt, zooals gezegd, een limitatief karakter; bij deze houdt de schadeloosstelling hoofdzakelijk verband met het recht van houtaankap en van de inzameling van boschproducten (vide Resumé B VIIIa 2e blz. 25, waar gezegd wordt, dat voor de vergunning tot ontginning niets betaald

wordt en later, wanneer die grond ontgonnen is, ook geen recognitie is verschuldigd. (vide mede Resumé CI, blz. 28, waarin melding wordt gemaakt, welke indemnisatien daarentegen voor de inzameling van boschproducten worden gevorderd).

Het is ons onbekend, of de adat hierin geen wijziging heeft ondergaan en zoo ja in welke mate. Een onderzoek hiernaar mag wel urgent heeten, daar het toch van het grootste gewicht is bij het eventueel vaststellen van nieuwe regelen voor de uitgifte in erfpacht (welke bij het optreden van complicatiën wellicht noodig zullen blijken) met betrekking tot de uitkeering der schadeloosstelling te rade te gaan met de adat, zooals deze zich geëvolueerd heeft, en hiermede rekening te houden.

Voor de *hak boenga kajoe* geldt de papatah; *„hati gadjah sama di tapah, hati toenggau sama ditjatjah"*, wat vertaald luidt: *het hart van een olifant betast men samen, het hart van de luis stipt men samen aan*; — met welke prozaische wansmakelijke beeldspraak te kennen wordt gegeven, dat hoe groot of klein de indemnisatie ook moge zijn, zij ten goede komt aan de gezamenlijke leden van de nagerie. Door een verkeerde interpretatie van het woord *Oelaijat* — het toezicht, dat de volkshoofden hadden bij de uitgifte van woeste gronden aan vreemdelingen — zijn later de pretentiën van die hoofden op de *hak boenga kajoe* erkend geworden en wordt al te dikwerf oelaijat vereenzelvigd of verward met hak boenga kajoe. — Oelaijat [1]) komt overeen met beheeren, sluit in een machtsuitoefening, doch is daarom nog geen beschikking; — *hak boenga kajoe* is het aan de als collectiviteit optredende ingezetenen toekomende recht van

---

1) Prof Veth geeft in het T. v. N. I.1867 I een uitleg van het woord Oelaijat. Oelaijat is het voordeel, het nut dat uit een zaak te trekken is; meoelaijatkan is productief maken. In den pas aangegeven zin zagen wij het woord gebezigd in de schenkingsacte van Rimboe Parit door het larashoofd van Talang aan den heer Goldie. De meeste grond werd genoemd als voorheen te zijn geweest „saoelaijat oleh nagerie" aldus bestemd ten voordeele van de nagerie; hetgeen geheel in overeenstemming is met de heerschende begrippen van het landbezit, welke geheel buitensluiten eenige rechten der volkshoofden. Ook in de voor het familiehoofd gestelde plicht, in de woorden *„mamak meoelijati hartapoestaka"* vervat, kan men tot geen andere conclusie komen, dan dat het begrip *oelaijat* niet verder reikt dan „beheeren, productief maken" het beschikkingsrecht niet in het begrip te vinden is. De volledige tekst hoever de bevoegdheid van den mamak gaat, luidt aldus: „mamak tida boleh bekoeasa sendiri di atas harto poesaka, tida boleh mendjoeal, mengadai atau mahilang, melanjapkan, koeasa mamak hingga *meoelaijati*; itoelah memeliarakan harto poesako;" duidelijker kan 't niet gezegd worden dat de bevoegdheid in oelaijat zich niet verder uitstrekt dan in daden van beheer.

schadeloosstelling; — aldus twee van elkaar zeer onderscheiden zaken. Het dominium eminens aan de nagerie openbaart zich het duidelijkst in de beperkingen en beklemmingen van de *hak bermilik*, het door ontginning of occupatie emaneerende recht; — welke beperkingen als survivals of rudementen zijn te beschouwen van het in de eerste perioden der beschaving heerschend denkbeeld, dat de stam, de groep of de gemeenschap alleen de rechtspersoonlijkheid vormde, het individu niets beteekende, zich geheel oploste in de gemeenschap; — welk denkbeeld zich in den loop van tijd gewijzigd heeft in dezen vorm, dat het door een individu of door de familie uitgeoefend recht alleen ontleend kan zijn aan de hoedanigheid, dat men lid is van de gemeenschap en bij de machtsuitoefening van het recht de aanspraken van nageriegenooten op de zaak nog steeds domineeren of wel preferent zijn.

Resumeerende dient geconstateerd te worden, dat het sustenu, dat het eigendomsrecht op de woeste gronden bij de nagerie als gemeenschap berust, ten eenenmale valsch is; dat die gronden behooren *tot* en niet *aan* de nagerie; dat het staatsrechtelijk begrip niet alleen domineert, doch het civielrechtelijk begrip niet aanwezig is. De aan iederen nagerie-ingezetene toegekende aanspraken om zijn levensonderhoud te vinden op die woeste gronden zijn reeds te mager van inhoud om in de verste verte met eigendom te worden gelijkgesteld, en waar nu de volkshoofden ten aanzien dier aanspraken geen meerder recht hebben of bezitten dan de eerste de beste nagerie-ingezetene is vanzelf de conclusie te trekken, dat *oetaijat* nooit de beteekenis kan hebben van een zakelijk recht.

De fout schuilt ook thans hierin dat men een te groote waarde hecht aan de verklaringen, aan de opvattingen en meeningen van Maleiers in zake de beteekenis van hunne adat. Al kunnen die afkomstig zijn van eenigszins ontwikkelde, der adatkundige Menangkabauers — in de volkstaal de tjerdiks pandei's geheeten, — dan nog kunnen de door dezen aangegeven beteekenis omtrent een of meer punten der adat geen gewicht in de schaal leggen. Het is thans meer dan ooit geboden de meeste omzichtigheid te betrachten, waar pretentiën worden kenbaar gemaakt, die met de feiten, met de nuchtere feiten in flagranten strijd zijn.

De ervaring bij het grondonderzoek op Java in 1868 — 69 leidde vot de conclusie, — vermeld in de „*Inleiding op het eerste gedeelte* tan het Eindresumé;"— dat men het verst komt om zich van de

(grond) begrippen een heldere voorstelling te maken door *zich te houden aan de feiten*", *de feiten*, niet zooals de Inlander die gelieft voor te stellen, maar zooals die feiten zich manifesteeren in het gebruik en de maatschappelijke verhoudingen.

Aan de opvattingen en meeningen van den Inlander heeft men niet veel, dikwerf niets; — meer nog leiden die op een dwaalspoor.

Met nadruk heeft dr. Snouck Hurgronje er tegen gewaarschuwd, dat men tot geen juiste appreciatie van den adat komt door slechts questionnaires voor te leggen omtrent een of meer punten dier adat.

De constante gebruiken, de bestaande toestanden, zooals die allen zich manifesteeren in het maatschappelijk, het familie- en het godsdienstig leven hebben in hoofdzaak te beslissen.

De ter kuste gehuldigde opvattingen en getrokken conclusiën omtrent den rechtstoestand der woeste gronden zijn niet alleen onjuist, maar leveren, vooral waar zij steun vinden in de bij Stb. 1914 No. 367 opgenomen restrictie in de uitgifte — gevaar op voor de toekomstige ontwikkeling van het gewest. Indien toegegeven wordt aan de door de bevolking en volkshoofden aan den dag gelegen drang om medezeggenschap te hebben in de uitgifte en de beschikking der woeste gronden, dan zal bij die uitgifte op de meest ongelijkmatige wijze te werk worden gegaan, — aan den eenen kant zal bevoorrechting, aan den andere kant bemoeilijking, het opwerpen van chicanes, plaats vinden, — omstandigheden, die belemmerend zullen inwerken op de ontluiking, op de ontwikkeling van de industrie.

De bij de bevolking en volkshoofden geopenbaarde drang om bij de uitgifte van woeste grond een stem in het kapittel te hebben is een gevolg geweest van de vrijmaking van de koffiecultuur. In het feit dat het Gouvernement voor het drijven dier cultuur op groote schaal over de gronden beschikte, lag voorheen het zichtbare teeken besloten, dat de verhouding tusschen Souverein en onderhoorigen uitdrukte. Dat zichtbare teeken is verdwenen. Wel is voor de vrijmaking voor de koffiecultuur de belasting in de plaats gekomen, doch het teeken van de Souvereiniteit van den Nederlandschen staat vindt zijn uitdrukking niet meer in grondbeschikking, en mogelijk, waarschijnlijk zelfs zijn daardoor sluimerende pretentiën op de woeste gronden thans bij de bevolking en hoofden wakker geworden.

De positie van het Gouvernement als Souverein is er mede gemoeid, de machtsidee, welke zoozeer verband houdt met de bij de bevolking heerschende begrippen omtrent het beschikkingsrecht van de gronden door de Companie—gewoon als zij voorheen was het „*sic volo, sic jubeo*" te doen hooren—die machtsidée dient levendig bewaard te blijven en niet verzwakt.

Niet te verdedigen is het streven om voedsel te geven aan de door niets gerechtvaardigde pretentiën der bevolking en hoofden; waarbij het zwaartepunt der souvereiniteit gevaar loopt verplaatst te worden en aan de nagerie als gemeenschap een grooter, een meer vooruitspringende positie dan wel gewenscht is, wordt toegekend in het organisme van den Nederlandsch-Maleischen staat — zooals de minister De Waal de verhouding zeer kernachtig en ook *treffend juist* heeft uitgedrukt.

Indien in het begrip „Staatsdomein" niet belichaamd is het denkbeeld, dat de beschikking over de onontgonnen gronden geconcentreerd dient te blijven in één hand, in die van het Gouvernement, zullen de ingesluimerde wenschen der nageriën om als onafhankelijke staatjes te worden beschouwd weer herleven; zal aan alle separatistische neigingen dier gemeenschappen voedsel worden gegeven en zullen de resultaten van al, wat medegewerkt heeft om die neigingen te temperen en binnen bescheiden grenzen te dringen, successievelijk verdwijnen.

Een principe, dat niet inhoudt *het imperatieve voorschrift, dat de woeste gronden staatsdomein zijn en hiermede niet te transigeeren valt en dus in de practijk volkomen toepassing heeft te vinden* zoude door bevolking en hoofden aldus uitgelegd worden, dat het was prijs gegeven; zoude bijna gelijkstaan met het toekennen van werkelijke rechten van beschikking over de woeste gronden aan de volkshoofden.

Het werkelijk belang der bevolking zelve, dat van de Regeering, de belangen der Europeesche maatschappij en die van vreemde Oosterlingen vorderen, dat geen vat worde gegeven aan het denkbeeld, dat de nagerie is een miniatuur-staatje, geheel naar eigen inzichten zelfstandig en onafhankelijke kunnende handelen; allen uit de nagerie werende, die niet in het gemeenschapsverband zijn opgenomen.

Het bestuursbeleid dient erop gericht te zijn om de anomalie te doen verdwijnen, dat de onderdanen van het Nederlandsch-Indisch

Gouvernement, dat zelfs rasgenooten als vreemdelingen in een nagerie worden beschouwd, alleen omdat zij buiten het nagarieverband staan, daarin niet kunnen worden opgenomen.

Er dient duidelijk vooropgesteld te worden, dat de woeste gronden zijn en blijven onbetwist eigendom van den Staat en voortaan buiten bemoeienis van de hoofden staan, waardoor het particulier initiatief niet belemmerd worde in zijn bewegingen.

Billijkheidshalve, zeker, zal de erfpachter een indemnisatie hebben te geven voor het binnen enger grenzen dringen van het territoir, waarop de bevolking haar bestaansmiddelen vindt; doch die schadeloosstelling mag niet het karakter dragen eener recognitie; dient de regeling daarvan — zooveel mogelijk in overeenstemming met de adatgebruiken — aan het Gouvernement te worden voorbehouden en ware wellicht de vaststelling van een minimum en maximum tarief per bouw een rationeele oplossing der zaak.

De Maleier heeft in de veertig jaren, gedurende welke de vroegere erfpachts-ordonnantie (Stb. 1874 No. 948) heeft gewerkt, voldoende de machtsuitoefening van het Gouvernement kunnen nagaan, heeft bespeurd, dat de Companie zich de oppermacht in zake de woeste gronden heeft voorbehouden. Het is plicht hem geen illusiën voor te spiegelen, dat in den vervolge een andere richtsnoer zal worden gevolgd, — en die illusiën komen van zelf op, worden althans zeer in de hand gewerkt door de in Stb. 1914 No. 367 vastgelegde restrictie, dat van de uitgifte in erfpacht zijn uitgesloten gronden, waarop anderen (dus ook te negarie-gemeenschap) een zakelijk of persoonlijk recht hebben.

Indien in overeenstemming met de vermeende adat aan de volkshoofden het hoogste woord wordt gelaten in zake het beschikkingsrecht der woeste gronden, kan het niet uitblijven, dat enkele personen, door hun bizondere positie daartoe in de gelegenheid gesteld, zich van groote complexen land tegen ongeëvenredigd lage prijzen meester maken.

De rechten, liever nog de aanspraken der bevolking, om binnen de nagariegrenzen haar onderhoud te zoeken, hetzij door ontginning van grond, hetzij door houtaankap of inzameling van boschproducten, zijn in Stb. 1874 No. 941 in principe erkend; noodig is het dit te blijven doen, doch vaste regelen dienen in het leven te worden geroepen ter meerdere waarborging van de belangen der

bevolking, die haar onderhoudsterritoir beperkt ziet door de uitgifte in erfpacht.

Thans is alles aan de grootste willekeur overgelaten en speelt het toeval een veel te groote rol, hetgeen wellicht aan het particulier initiatief afbreuk doet.

Het kan niet genoeg herhaald worden, dat de versplintering van het land in een onnoemelijk aantal miniatuurstaatjes, liefst zich buiten alle aanraking met de buitenwereld houdende een groot euvel zou zijn. Dit separatisme zou de ontwikkeling in niet geringe mate in den weg staan. De door de nageriën gepretendeerde grenzen van haar grondgebied zouden een groot gedeelte der bevolking beletten zich vrij te bewegen in het zoeken van bestaansmiddelen. Meerdere nageriën hebben gebrek aan grond, terwijl nabij liggende dorpen beschikken kunnen over uitgestrekte wildernissen, tot welker ontginning de vereischte krachten geheel ontbreken. De vorming van nieuwe samenwoningen wordt dikwerf belet en daardoor is de bevolking van in minder gunstige omstandigheden verkeerende nageriën gedoemd tot armoede. Een inwoner van een nagarie wordt thans evenzoo goed als in lang vervlogen tijden als vreemdeling beschouwd in een andere nagerie.

Het „*Resumé van grondonderzoek*" teekent aan, dat grensgeschillen niet tot de zeldzaamheden behooren en soms een eenvoudige ontginning van een klein plekje grond reeds voldoende aanleiding geeft om twee nageriën vijandig tegen over elkaar te doen staan. Ieder, die op Sumatra als besturend ambtenaar gediend heeft, weet hiervan mede te praten; weet welk een stuurmanskunst er vereischt wordt om verzoenend op te treden en de twisten bij te leggen van een volk, dat obstinaat aangelegd is.

Zeker, het Nederlandsch bestuur, de door het Gouvernement aangelegde wegen, de spoorwegen, het Centraal gezag, onze wetgeving, de rechtspraak — de zoozeer gesmade rechtspraak — hebben aan de neiging tot isoleering van de nageriën belangrijke slagen toegebracht.

Thans rest door een verklaring, dat de woeste gronden staatsdomein zijn in den zin dat het eigendomsrecht onbetwist bij het Gouvernement berust en ook alleen berusten kan — het staatsgezag is toch de eenige reguleerende macht, — der bevolking duidelijk te worden gemaakt, dat zij afstand heeft te doen van hare pretentiën, doch dat zij in billijkheid geindemniseerd zal worden, telken-

male als het territoir, waar zij haar bestaansmiddelen zoekt, binnen nauwer grenzen wordt gebracht.

Dit alleen kan er toe bijdragen, de scherpe afscheidingen der nagariën te doen verdwijnen en de herinnering aan de historische grenzen [1]) uit te wisschen; want in die herinnering ligt het geheim, waarom het land zoo wanhopig gedecentraliseerd is en de bevolking afkeerig is van samensmelting.

Wij wenschen even stil te staan bij de opmerking van Mr. Willinck, waar deze zegt, dat de „domeinverklaring" louter en alleen berust op onze machtsvolkomenheid en hij dus a fortiori ontkent, dat het Nederlandsch gezag volgens de adat eenig recht kan uitoefenen op de woeste gronden.

Deze conclusie ware juist geweest, indien het Nederlandsch gezag in een los verband tot den adat ware gebleven. Doch dit is niet het geval geweest; integendeel, dat gezag maakt een integreerend deel uit van het organisme, dat de verspreide nagariën bijeenhoudt, tusschen haar een band legt, waardoor in de adatbeschouwing het Gouvernement „radja" is geworden. De Maleier, sprekende over de verhouding van zijn inzettingen tot het Gouvernement, zegt kan ook „koeat katam karena sapit" (scherp is de beitel, doordien hij in het schaafblok zit); hiermede te kennen gevende dat beide voorwerpen bij elkaar behooren; van elkaar genomen zijn zij elk krachteloos.

Het hoogste recht, zijn uitdrukking vindende in de domeinverklaring, vloeide vanzelf uit die adatbeschouwing voort, welke laatste weder het gevolg was van de machtsvolkomenheid.

De oudste maleische spreuk, welke over den onbebouwden grond handelt luidt: „boekit nan tinggih, rimba nan dalam, padang nan lawas, Radja nan poenja" aldus: de hooge bergen, diepe bosschen, de uitgestrekte vlakten zijn het eigendom van den Radja.

---

[1]) De grenzen der nagarie worden geacht bij overlevering bekend te zijn; in vele nagarien zijn zij zelfs in de tambo's bekend gesteld; bevattende de geschiedenis van de opkomst van de eerste vestiging; doch het is er verre van af, dat er eenige nauwkeurigheid in de aanwijzing dier grenzen bestaat. Die aanwijzing munt maar al te dikwerf door vaagheid of onbestemdheid uit.

Ook in de Alam Menangkabau is onder het begrip van Radja te verstaan „het hoogste gezag" (Vide hieromtrent de rechtsbronnen van Sumatra pag. 136 en 169) [1]).

In den tijd dat de maleische maatschappij ingevolge het „*placaat pandjang*" nog gelaten werd in het genot harer eigen rechtspleging en van het regelen harer huishoudelijke zaken en de autochtone hoofden vanzelf door den moreelen en daadwerkelijken steun van het Europeesch bestuur in een meer vooruitspringende positie werden gebracht dan zij ooit in het nivelleerende en democratische land van Minankabau voorheen hadden bezeten, hebben zij zich als *radja* beschouwd en is het niet onmogelijk, dat in enkele streken de bevolking in die opvatting is gaan deelen.

Door de macht der omstandigheden zijn de andiko's teruggesteld en is hunne macht in een mate besnoeid, dat de vraag is gerezen of dit wel met de eischen eener goede organisatie van het bestuur in overeenstemming is. Wie echter meent, dat bij de achteruitzetting van die volkshoofden de volkswil buiten spel is gebleven, vergist zich.

De opvatting, wie *radja* is, heeft zich in den loop van tijd verplaatst, in het volksbewustzijn is dit de Companie.

Resumeerende teekenen wij aan:

1e. dat de volkshoofden nooit bizondere rechten op de onbebouwde gronden hebben bezeten; dat hunne rechten daarop niet meerder waren dan die van elk der nagariegenooten; dat zij slechts een toezicht — *oelaijat* — uitoefenden.

2e. dat het hoogheidsrecht, dominium éminens of hoe men dit opperrecht wil noemen — altijd bij de nagariën heeft berust, zooals

---

[1]) *Westenenk* een juist begrip van „radja" willende geven teekent in zijn: *De menangkabauwsche nagarie aan*: „Men is gewoon het woord *radja* te vertalen door *vorst*. Men wist blijkbaar niet van het bestaan van de vele radja di radjakan, van het gezegde panghoeloe radja de kampong enz. Radja beteekent dikwijls: de baas, het Hoofd en niets meer. Mocht hieromtrent twijfel bestaan, zoo wordt hier gewezen op het begin van een adatspreuk over de vrouw: „adapoen padoesi nan radjo pada tampenja tatakalo batana dan manggoelai"..... Uit deze opmerking valt niet anders op te maken dan dat de beteekenis van Radja zeer rekbaar is ..... de vrouw is de baas over de keuken, de panghoeloe over de kampong; ..... het „*baas zijn*" in deze twee gevallen verschilt reeds aanmerkelijk in beteekenis, in den omvang van uit te oefenen rechten of bevoegdheden; waarom zoude dus *radja*, het baas zijn over de woeste gronden in de uitgestrekte beteekenis van het woord niet vertaald kunnen worden of identiek zijn met „*souverein*".

dit in de Minahasa [1]) en elders het geval is, waardoor vanzelf eenig bizonder recht van de volkshoofden buitengesloten wordt;

3e. dat *naast*, liever *boven* dit recht, een recht van het Gouvernement in de adatbeschouwing zich heeft gevestigd; dat niet is na te gaan in welke verhouding beide rechten tot elkaar zijn komen te staan. Doch in het feit, dat de beschikking over groote complexen woesten grond voor de koffiecultuur en de uitgifte van erfpachtsperceelen door het Gouvernement geenerlei verzet, zelfs geen protest tengevolge hebben gehad, ligt de erkenning besloten, dat het beschikkingsrecht aan het Nederlandsch gezag is toegevallen.

---

[1]) Vide de belangrijke studie van Prof. Wilken over het landbezit in de Minahassa.

Verbetering van de arbeidstoestanden op de cultuurondernemingen

door

PLANTER.

De arbeidstoestand op de Cultuurondernemingen op Java is in de jaren 1919 en 1920 zeer slecht geweest. Het verlies aan product, veroorzaakt door een tekort aan handen, heeft in elke cultuur, maar vooral in die van de thee, zulke groote afmetingen aangenomen, dat door den planter ingegrepen moest worden, wilde hij zijn bedrijf niet ten onder zien gaan.

Dit verlies, hoewel in geringere mate, heeft zich reeds jaren voorgedaan. Het werd door den planter aanvaard als een niet te vermijden aanhangsel van het drijven eener cultuur in de tropen met inlandsche werkkrachten. Hij was zoo overtuigd van de inferioriteit van zijn werkvolk en van zijn eigen onmacht om de arbeidsprestatie op te voeren, dat hij in al de achter ons liggende jaren nooit naar middelen heeft gezocht om zijn bedrijf meer rendabel te maken door het meerdere bedrijfszekerheid te verschaffen.

Het is karakteristiek voor den Hollandschen geest, den geest trouwens van zoovele oude volken, dat bij voorspoed de drang om zijn bedrijf tot in de puntjes te organiseeren, sluimert. Maar nu is hij wakker en het is te hopen, dat het niet is om weer in te dutten, nu het gebrek aan volk door stopzetting van de hoema-werkzaamheden minder nijpend is geworden en de prijzen een opgaande lijn vertoonen.

De grootste verliezen zijn wel in de thee geleden, doordat de pluk niet af kon komen door gebrek aan pluksters. Voeg hier nog bij de beneden kostprijs liggende prijzen in begin 1921 en het zal ons niet verwonderen, dat uit den boezem van de Soekaboemische Landbouwvereeniging de drang voortgekomen is om verbetering in den bestaanden toestand te verkrijgen.

Een Commissie van praeadvies inzake verbetering der arbeidstoestanden op de cultuurondernemingen werd samengesteld, waarin 7 leden zitting namen, waaronder 5 planters. Tot voorstellen, waar de planterswereld eenig houvast aan heeft, is men echter nog niet kunnen komen. De heer Reynst wenschte de tot standkoming van z.g. Gouvernements-arbeidersdorpen in de omgeving der ondernemingen. De bevolking van deze dorpen zou door een contract gedwongen moeten worden op de onderneming te werken om de schuld, bij het Gouvernement voor huis en erf aangegaan, af te kunnen lossen. Mr. van Dijk bepleitte het sluiten van collectieve arbeidscontracten met de omliggende dessabesturen. De heer Hamaker wil deze verbetering bereiken door meerdere kennis en betere behandeling van den inlander. De heeren de Stoppelaar, Hamaker, Kerkhoven en de Vos konden tot geen positieve voorstellen, waar van belangrijke verbeteringen te verwachten zijn, komen.

Met uitzondering van den heer Hamaker vindt de Commissie den inlander te lui om zonder dwang voldoenden arbeid te presteeren, terwijl hem ook een absoluut gemis aan spaarzin verweten wordt. Hoewel dus het aantal arbeiders voldoende geacht wordt om al de bedrijven bedrijfszekerheid te geven, bestaat er een groot tekort aan arbeidsprestatie.

We vinden de conclusie van de Commissie te hard en ook in zijn algemeenheid niet juist.

De inlandsche sawahbezitter is in zijn eigen bedrijf niet lui te noemen. Indien het moet, werkt hij heel hard. Werkt hij volgens onze opvattingen van het landbouwbedrijf niet intensief genoeg, dan bedenke men, dat hij zulks niet altijd nalaat om het meerdere werk, doch ook omdat dit strijdt tegen zijn boerenconservatisme en tegen machten in zijn gevoelsleven, waarvan wij absoluut geen voorstelling hebben.

Goed werk levert ook de handelaar, die zijn eigen zaken drijft, en goed werk levert ons de vaste boedjang in fabriek of op het veld, als hij zich eenmaal voor goed heeft gevestigd op de onderneming.

Men vergelijkt den inlandschen arbeider nog teveel met zijn Westerschen collega. Dit is niet billijk. De Hollandsche arbeider staat in ontwikkeling ver boven den koelie, terwijl zijn gevoel van eigenwaarde door het hoogere milieu, waarin hij leeft, veel sterker is ontwikkeld, dan dat van den dessaman. Ziet men verder in, dat spaarzaamheid alleen bestaan kan in een staat, waar de veiligheid van

bezit in hooge mate wordt gewaarborgd, dan zal men moeten toestemmen, dat de vergelijking teveel (in het voordeel) moet uit vallen van den Westerling. Door zijn weinige ontwikkeling heeft de doorsnee dessaman geen begrip en geloof in spaarbanken, en waar sparen in de dessawoning of in den buidel te riskant is, mag hem het verwijt niet treffen van niet voor den ouden dag te willen overleggen. Het is daarom zeer begrijpelijk, dat de Inlander niet méér werkt, dan noodig is voor zijn onmiddellijke behoefte, en dat deze behoefte gering is, is eerder toe te juichen dan af te keuren. Dat de z.g. trekker, die onder de planters als het summum van luiheid te boek staat, toch ook hard werken en sparen kan als een onmiddellijk en zeker doel daarmee bereikt kan worden, zooals de genietingen van de Lebaran, is toch wel een bewijs, dat zijn arbeidsschuwheid niet zoo heel groot is, indien de factoren gunstig zijn. Goed beschouwd geven de menschen elkaar weinig toe. De factoren, die op de werklust en spaarzin inwerken, behoeven slechts een wijziging te ondergaan en we zien overal werkschuwheid optreden en een af te keuren zorgeloosheid voor den ouden dag. Heel Europa is hier een bewijs voor.

Bepalen we ons tot West-Java, dan vinden we op de ondernemingen 4 soorten van arbeiders.

Ten eerste: *De vaste boedjang.* Mannen, die zich losgemaakt hebben van het dessa-verband en met vrouw en kinderen zich voorgoed op de onderneming hebben gevestigd. Het zijn rustige, ijverige werkers, die een vak verstaan. De man werkt in de fabriek of in het veld als tapper, snoeier of grondbewerker, de vrouw als sorteerster, plukster of wiedster en de kinderen helpen de ouders. Zoo's huisgezin heeft een eigen woning en meest een klein eigen gemaakt erfje. De arbeidsprestatie is zeer goed. In de fabriek wordt van 8 tot 12 uren per dag gewerkt en in den drukken tijd zelfs langer, in den tuin is de werktijd van 6 tot 8 uren.

Deze lieden komen voort uit de z.g. trekkers. Onder deze bezitloozen bevinden zich verscheidenen, die het trekken moe zijn en het aangenamer vinden ergens een vaste woonplaats te hebben, waar ze rustig met vrouw en kinderen kunnen blijven. Vinden ze een onderneming naar hun zin, dan komen ze daarheen met hun familie terug. In de eerste jaren is de band met de dessa, van waaruit ze gekomen zijn, nog merkbaar en gaan ze in den oogsttijd daarheen om te helpen oogsten en feest te vieren. Langzamerhand verslapt deze band en

blijven ze aldoor op de onderneming. De kinderen, hier geboren, groeien op met de ondernemingswerkzaamheden, kennen de dessa niet en vormen een voor de onderneming waardevollen arbeidersstand.

Ten tweede: *De half-vaste boedjang.* Zij, die in de omgevende dessa hun sawah of hoemah hebben, doch van de opbrengst niet kunnen bestaan. Deze klein-bezitters, die genegen zijn zich op de onderneming te komen vestigen, indien de kampong tenminste niet te dicht bij ligt, verstaan meest een vak. Het zijn goede tappers of fabrieksarbeiders, die tot de rustige en arbeidzame elementen behooren. Ze sparen op de voor hen meest veilige manier door af en toe een flink voorschot te vragen en het geld vast te leggen in gronden ter uitbreiding van hun bezit. Ze bewerken hun veld zelf of laten dit door betaalde koelies doen. In den snijtijd echter moeten ze per se verlof hebben om zelf bij het snijden te zijn. Ook deze lieden behooren tot onze beste werkers, die we bij een goede behandeling geheel in de hand hebben.

Ten derde: *De tani uit de omringende dessas.* Deze lieden hebben het meeste werk thuis, doch komen enkele uren in de week op de onderneming werken om er wat geld bij te verdienen. Zij werken zeer ongeregeld en kort, terwijl de kwaliteit van het werk veel te wenschen overlaat. Daar ze onafhankelijk zijn, eischen zij absolute vrijheid in de bepaling van hun werktijd en zijn hun looneischen soms hoog, soms laag. Onder deze menschen bevinden zich ook de pluksters voor de thee. Ze komen echter alleen uit als hun vrijheid van pluktijd en ontvangtijd gelaten wordt.

Ten vierde: *De bezitloozen, de z.g. trekkers.* Deze menschen, die in de dessas, waaruit ze voortkomen, geen of weinig werk hebben, trekken naar de naburige ondernemingen. Zij zien er niet tegen op om lange dagreizen af te leggen om daar te komen, waar ze denken gemakkelijk werk te vinden tegen hoog loon. Ze trekken van de eene onderneming naar de andere en blijven meestal een korten tijd op een plaats werken. Daar het meest jonge, krachtige werkers zijn, zouden ze heel wat kunnen presteeren, doch in gewone gevallen stellen ze zich tevreden met een werktijd van hoogstens 5 uren. Deze werktijd is omgekeerd evenredig met den loonstandaard. Deze menschen hebben absoluut geen behoefte om te sparen; alleen tegen de Lebaran wordt de arbeidsprestatie tot bandjirpeil opgevoerd om zooveel mogelijk te kunnen sparen. In den tijd van de sawahbewerking en padisnit

verlaten vele trekkers de onderneming om in de dessas als koeli te werken. Onder de trekkers vinden we betrekkelijk weinig vrouwen, het leven is vermoedelijk te zwaar. Ze blijven meest in de buurt van de dessa werken als plukster of wiedster en zijn dan met weinig tevreden. Ze zijn handzamer, dan de vrouwen der tanis en zijn meer genegen om in plukverband te werken. Toch is op dit volk ook niet te rekenen, daar het tegen een iets hoogere betaling of een iets betere behandeling gemakkelijk van onderneming verandert.

Moeten we een keus doen onder boven aangegeven vier klassen van arbeiders, dan is deze niet moeilijk. De tani en de trekker zijn voor ons bedrijf inferieure werkkrachten. De vaste boedjang heeft voor ons de meeste waarde. Ondernemingen, die zich geheel of gedeeltelijk van den tani en den trekker onafhankelijk gemaakt hebben, zijn schaarsch, maar ze zijn er. En deze ondernemingen hebben geen nadeel ondervonden van het gebrek aan volk.

Men vraagt zich onwillekeurig af, waarom de planter dan niet alle moeite doet om vast volk op de onderneming te krijgen. De oorzaak moet o.i. gezocht worden in de moeilijkheid, de meerdere kosten en de onvoldoende organisatie van het bedrijf. Het vereischt heel wat tact en kennis om den inlander van aspirant-blijver tot blijver te maken. Een kleine oneenigheid of onbillijke behandeling in den proeftijd is voldoende om den aspirant-blijver weer tot trekker te maken. Is hij eenmaal los van het desaverband, dan kan hij heel wat velen, eer hij besluit zijn matten op te rollen. Het grootste struikelblok is echter het hoogere bedrag der kosten in den aanvang. Het werken met vaste boedjangs vraagt een groot aantal goede woningen met ruime erven, een goeden politiedienst en een goede tucht op de onderneming om het dobbelen en dus het stelen tegen te gaan en een ruime betaling. De boedjang moet zeker zijn het *geheele jaar* door voldoende te kunnen verdienen. Voor hem mag niet gelden: vandaag een laag loon door het groote aanbod uit de kampongs en morgen een hoog loon door gebrek aan werkkrachten, er moet voor hem zekerheid van bestaan zijn. En het is deze eisch van den veldwerker, die zelden ingewilligd wordt en den groei van de ondernemingskampong tegenhoudt. Het is dan ook moeilijk om in den drogen tijd, als de uitloop van de thee minder is en het aanbod van de vrouwen uit de omgevende dessas groot, de plukloonen te verhoogen en een deel van de dessavrouwen weg te zenden. En als de planter terwille van zijn boedjangs een prijs voor het veldwerk

niet verlaagt, ofschoon hij tegen aanzienlijk lagere prijzen voldoende werkkrachten van buiten kan betrekken, dan staat hij eraan bloot bij zijn superieuren als een duur werker te worden aangeschreven met al de nadeelen aan zoo'n naam verbonden. Dat zoo iets gebeuren kan, is een bewijs voor het onvoldoende van de organisatie van het bedrijf. Men treft in de landbouwbedrijven in Indië eigenaardige toestanden aan. In het algemeen berust de hoogste leiding bij lieden, die noch de noodige landbouwkennis noch de noodige landbouwpraktijk bezitten. Het zijn meest personen uit den handel. Deze worden wel is waar bijgestaan door adviseurs en superintendenten, doch de macht van deze personen is meest gering en te dikwijls nog worden detailkwesties door de ondeskundige directeuren behandeld. Het spreekt vanzelf, dat personen zonder landbouwkundige kennis en practijk moeilijk tot eigen ideeën kunnen komen, die de cultuur ten goede komen, ze zijn overgeleverd aan de intelligentie van hunne ondergeschikten. Het is o.i. beslist noodig, dat naast den directeur-handelsman, die de volle verantwoordelijkheid draagt voor den verkoop van het product en de financiering van het bedrijf, staat de *evenwaardige* technische leider, die verantwoordelijk is voor het werk op de onderneming.

Alles te samen genomen durven we gerust beweren, dat de eisch van zuinig werken in de cultures van West-Java de oorzaak is geworden van den slechten arbeidstoestand. Indien een onderneming tien jaren na zijn oprichting nog klaagt over gebrek aan werkvolk, dan moet dit dus niet geweten worden aan het gehalte van het volk, maar aan de kortzichtige bedrijfspolitiek.

Bedrijfszekerheid is in de cultures van West-Java te krijgen, doch dan moet krachtig en doelbewust gestreefd worden naar de vorming van ondernemingskampongs.

De Soekaboemische Landbouwvereeniging zou een goed werk doen, indien zij de vraag trachtte op te lossen: door welke maatregelen de planter van den trekker een boedjang kan maken.

Naast dit pogen om de arbeidsprestatie van den trekker te verhoogen zouden door vereenvoudiging van de cultuur veel handen uitgespaard kunnen worden. In deze richting kan nog zeer veel gedaan worden. Om dit doel te kunnen bereiken is echter de hulp noodig van een goed georganiseerd proefstation. De planter heeft van zijn proefstation gemaakt een dokter, aan wien hij af en toe raad vraagt bij ziekte. Hij dient van zijn proefstation te maken een in-

stelling, die hem voorschrijft, hoe hij zijn bedrijf heeft in te richten om daaruit de grootste voordeelen te kunnen behalen. Een proefstation moet zijn de leider van een cultuur en dit laat door de gebrekkige organisatie nog veel te wenschen over. Hierdoor worden veranderingen in de cultuurtechniek nog teveel door practici gepropageerd inplaats van door het proefstation, wat afbreuk doet aan de populariteit van deze instelling. De fout ligt echter niet bij het proefstation, doch bij de landbouwleiders.

Het vraagstuk van den om-den-anderen-dag-tap bijv. van rubber had al eenige jaren geleden bestudeerd en deze werkwijze ingevoerd moeten worden, zoodat de helft onzer tappers vrij zou zijn gekomen voor ander werk. De oplossing van het vraagstuk van de grondbedekking zoowel in de thee als in de rubber en kina laat nog op zich wachten, terwijl toch de arbeid besteed aan de instandhouding van den bouwkruin zeer veel handen eischt in den druksten tijd van het jaar. Verder is het idee van den Heer Kerkhoven om den theepluk te vereenvoudigen middels aanleg van wegen of kabelbanen zeer aan te bevelen, terwijl in de fabriek nog veel handen vrij kunnen komen door invoering van meerdere en betere machinerieën.

Een staat, die in moeilijkheid verkeert, zal in de laatste plaats bezuinigen op het onderwijs, de Indische cultures, die in moeilijkheid verkeeren, denken hun proefstations in te krimpen.

Gedachtenwisseling.

NAAR AANLEIDING VAN: DE INLANDSCHE RECHTSGEMEENSCHAP EN CREDIET.

„De rijstbouw heeft voor den Javaan een diepe psychologische beteekenis" sprak de Regent van Serang in den Volksraad.

De Heer A. L. Samson onderschrijft dit oordeel, verklaart het volkomen toepasselijk op de bevolking van Djambi en pleit uit dien hoofde voor gemeentelijke irrigatiewerken, beheerd door de autonome gemeente.

Feiten en cijfers van de laatste jaren werpen echter een vreemd licht op de diepe psychologische beteekenis van den rijstbouw voor de Djambiërs.

Feiten zijn het dat:

1. Djambi voorheen in eigen rijstbehoefte voorzag en thans een grooten import van dit voedingsmiddel noodig heeft,
2. men vele voor periodieke paditeelt bestemde velden met rubber beplantte, de verbodsbepalingen dienaangaande ten spijt.

Cijfers vindt men in het prae-advies van den Heer M. B. Smits, inzake de voedselvoorziening van N. I. In dit prae-advies treft men aan als invoercijfer van den overwal voor het jaar 1916 7981.000 K.G. en een verbruik per hoofd van 34.4 K.G.

De prae-adviseur maakte echter een fout bij de berekening, daar hij als consumenten medetelt de 58.000 inwoners van de Afdeeling Kerintji. Deze koopen geen overwalsche rijst, doch voeren van hun overvloed uit naar het eigenlijke Djambi en naar de Westkust. In het genoemde jaar 1916 bedroeg de hoeveelheid naar Djambi geexporteerde rijst ruim 542.000 K.G. In totaal werd dus in Djambi 8.523.000 Kilo elders verbouwde rijst verbruikt door slechts 150.000 consumenten. Het verbruik per hoofd is derhalve 56.8 kilo. Dit cijfer nadert bedenkelijk dicht bij die van Sumatra's Oostkust, Banka en Biliton, gewesten met abnormaal groote aantallen niet-landbouwers, en dat in een oorlogsjaar, toen overal elders in den Archipel met succes werden toegepast dwingende ordonnanties tot het opvoeren van de bodemproductie.

Met het oog op deze feiten en cijfers komt het mij weinig waarschijnlijk voor, dat het schoone doel, het kweeken van gemeenschapszin door het in het leven roepen van gemeentelijke bevloeiingswerken, in Djambi kans van slagen zal hebben. De weinig ontwikkelde bevolking heeft, (van haar standpunt zeer begrijpelijk), een groot deel van hare rijstgronden omgezet in rubbertuinen, zonder te denken aan verrassingen, welke de toekomst wel eens kan brengen, en aan de psychologische beteekenis, welke de rijstbouw voor die bevolking zou hebben, *althans naar men zegt.*

W. A. ZEGERS RIJSER

Persoverzicht.

Emigratie.

In het Soerab. Handelsbl. van 19 November heeft de heer J. G. Boon in het hoofdartikel „De week" een lans gebroken voor *emigratie van Javanen naar de buitengewesten* als het beste middel om Java te ontlasten van zijn teveel aan bevolking en tevens het middel om den schatrijken bodem van vele dier gewesten tot zijn recht te doen komen. Na gewezen te hebben op de mooie resultaten, door Engeland met de kolonisatie in den Punjab bereikt, vraagt hij zich af, of hier in Indië door een grootsch opgezette organisatie niet de tegenzin van den Javaan tegen verhuizing naar elders te overwinnen ware geweest. De proefnemingen met kolonisatie op Sumatra's Oostkust, welke de schr. bij een bezoek aan dat gewest leerde kennen, worden dan vermeld. In de eerste plaats de immigratie van Batakkers uit Tapanoeli naar de imigratiestreken van Simeloengoen, welke poging om menschen, voornamelijk afkomstig van de oevers van het Toba- meer, te lokken naar streken, waar de bodem naar bevolking snakt, een buitengewoon succes genoemd mag worden: 22.000 Tobaneezen zijn naar Simeloengoen gekomen, waar zij 4000 H.A. grond in vruchtbare sawahs hebben veranderd.

Echter voor een toepassing op grooter schaal leent deze proef zich niet; daarvoor heeft men hier te zeer met een exceptioneel gunstig geval te doen; de Bataksche bevolking is ook te gering om S.O. kust in haar geheel te ontginnen. Dat kan alleen door er in den loop der tijden millioenen Javanen zich te doen vestigen. Daarbij moet men zich ook ten doel stellen een arbeidsbevolking voor de groote cultuurondernemingen te vormen.

De ondernemingskolonisatie wordt dan beschreven: de oppassende contractant krijgt een stuk ondernemingsgrond in gebruik, gewoonlijk 1/10 bouw, met het doel den vrijgeworden contractant aan den grond te binden; daarom geeft men hem ook geen grooter stuk, omdat hij zich dan door rijstbouw onafhankelijk zou kunnen maken. Als contraprestatie moet de kolonist buiten plant- en oogsttijd eenige weken op de onderneming werken. Zoo heeft men bereikt, dat 4000 Javaansche gezinnen zich op 69 ondernemingen hebben gevestigd. Rechten op den grond worden hier niet geschonken; de onderneming kan te allen tijde hen van dien grond doen opbreken. De planter werkt gaarne met deze kolonisten.

Verder heeft men dan de kolonisatie buiten de ondernemingen, en wel die met sawah-cultuur en die zonder; van de eerste alleen is wat te verwachten; dan nog de nederzetting van Javanen op landschapsgronden, op tuinen van tengkoe-geslachten; over het algemeen worden deze kolonisten geëxploiteerd.

Als een kolonie met sawahs wordt Bandar Djawa genoemd, nabij Perdagangan in het irrigatiegebied Bandar Meratoer in het Semeloengsche. De irriga-

tiewerken zijn uit de landschapskas bekostigd; de kolonie werd gesticht door Javanen, die daarin hun spaarduitjes, als contractant verdiend, belegden. Zij kregen erven van 50 bij 60 M., en 3/4 H.A. sawah. De kolonie telt thans 700 zielen, die 150 H.A. bewerken. Het hier bereikte succes deed het bestuur een tweede centrum vormen, te Pematang Bandar met vruchtbaren bodem, die uit de Pamoedianrivier te irrigeeren is. In April werd met den aanleg begonnen; in enkele maanden is reeds veel bereikt. De keurige huizen, de met padi en polowidjo beplante erven, doen aangenaam aan. De kolonie telt reeds 473 zielen; men verwondert zich, dat de kolonie niet sneller menschen trekt, wanneer men weet, dat bijna 45.000 mannelijke en vrouwelijke arbeiders wegens de malaise ontlagen werden. Zij krijgen gunstige voorwaarden, n.l. *f* 60.— aan materialen voor den bouw van hun woning, werktuigen, keukengerei, rijst en een zakgeld van *f* 16.— per maand, alles als renteloos voorschot. Men vraagt zich af, hoe het kont, dat niettegenstaande de gunstige voorwaarden nauwelijks 1% van de ontslagen arbeiders naar de kolonie trok. Gedeeltelijk is dit toe te schrijven aan de zucht naar vrijheid en tegenzin tegen de tucht, welke natuurlijk op een kolonisatieterrein onder Europeesche leiding heerscht. De assistent-Resident van Simeloengoen Tideman, wien grootendeels de verdienste van het stichten dezer kolonisatie toekomt, meent, dat de ondernemingen niet genoeg medewerken, maar liever de poenale sanctie willen behouden. De schrijver stelt daar tegenover, dat de ondernemingen eerst op den langen duur wat aan de kolonisatie zullen hebben en dat te vroegtijdige afschaffing der poenale sanctie de doodsteek voor de groote cultures op S. O. kust zal beteekenen.

Over *kolonisatie en poenale sanctie* bevat ook het Alg. Landbouw-Weekblad v. N. I. een artikel, in zijn nummer van 18 November „Afschaffing van de poenale sanctie en reorganisatie in de Deli-Tabakscultuur". De schrijver, Jan den Doop, meent, dat met het oog op de mogelijkheid, dat binnen afzienbaren tijd de poenale sanctie zal worden afgeschaft, kolonisatie van dringend belang is te achten voor de tabaksondernemingen. De reeds genomen proeven zijn mislukt, omdat men de kolonisatie wilde aanpassen aan de reeeds lang buiten Javaansche werkkrachten om vastgelegde toestanden in de Deli-tabakscultuur. De schr. stelt dan de vraag: is het niet mogelijk de Deli-tabakscultuur zoodanig te reorganiseeren, dat deze past in het raam eener uitvoerbare kolonisatie? Voor het zoeken van een antwoord stelt de schr. een reeks andere vragen. „Hoe wenscht zich een Javaansch gezin de kolonisatie?" Het antwoord geeft de opmerking van een Javaan over de kolonisatie op Zuid-Sumatra; hij vond daarin veel goeds en drukte dat telkens uit door te zeggen: „het is precies zoo gemaakt als bij ons op Java in de dessa". Het karakteristieke van dat leven zoekt de schr. in de sawah. Wel wonen er Javanen in kampongs op de ondernemingen op Java, maar deze bevolking wordt gerecruteerd uit het surplus van de losse, niet sawahbezittende koeliebevolking der desa's. Verder werken er ook wel lieden uit de desa om er wat bij te verdienen; zij blijven echter in het desaverband en blijken sterk aan hun rechten op den grond te hechten. De schr. komt dan onder aanhaling van andere ervaringen tot de slotsom: wil men het Javaansche huisgezin binden, dan geve men rechten op de sawah's en wel liefst

in een soort van communaal bezeten vorm, desgewenscht als gebruiksrechten, waaraan bepaalde voorwaarden verbonden kunnen worden.

De volgende vraag luidt: is het mogelijk, dat de Deli-tabakscultuur den Javaan sawahs geeft? Bij de tegenwoordig gevolgde werkwijze is dat uitgesloten; de onderneming heeft al haar cultuurgronden noodig. Sawah kolonisatie zou alleen mogelijk zijn, als men Delitabak op sawahs kon verbouwen, in vruchtwisseling met padi of andere gewassen.

Is zulk een cultuursysteem mogelijk, zijn althans proeven in die richting aan te bevelen? De schr. meent van wel; wel zal de bodem dan anders behandeld worden, maar ook thans vindt men groote verschillen in de grondsoorten, waarop de Deli tabak goed gedijt. De bodembewerking zal dan echter met veel zorg moeten geschieden, liefst door iemand met langdurige ervaring daarvan op Java. Irrigatie zoude volgens de schr. op Deli ook mogelijk zijn. De redactie teekent er bij aan, dat een tiental jaren geleden op Padang Boelan (boven Medan) door de Amsterdam Deli Company met belangrijke kosten een uitgebreide proef met de teelt van Deli tabak op sawahs genomen is, echter zonder succes, en dat in Siantar, waar veel sawahs aangelegd zijn, misschien verdere proeven in deze richting genomen zouden kunnen worden.

De deelneming van Nederland aan de conferentie te Washington.

In het weekblad The New Republic (New York) wordt de deelneming van Portugal, België en Nederland aan de conferentie besproken. Terwijl de motieveering voor Portugal gezocht wordt in Macao en voor België in de belangrijke deelneming van Belgisch kapitaal aan den spoorwegaanleg in China, wordt omtrent Nederland het volgende opgemerkt:

„Holland heeft natuurlijk gewichtige en om zoo te zeggen wettige belangen in den verren Pacific. Maar zij staan tot vitale kwesties in zoo verwijderd verband dat de uitnoodiging aan Holland veel heeft òf van een daad van beleefdheid òf van een zet in een diplomatiek spel. Wanneer het laatste het geval is, zullen de verdere gebeurtenissen toonen of het Nederlandsche belang gebruikt kan worden als een Japansch hulpmiddel, dan wel als een camouflage van Britsche belangen".

De Nederlandsche Kamer van Koophandel te New York schrijft naar aanleiding hiervan in het nummer van 26 October dat *Nederlandsch-Indië* in nauwe economische betrekking staat tot de mogendheden van den Stillen Oceaan. Het heeft een levendig handelsverkeer met Japan, China, de Philippijnen, Canada en de Vereenigde Staten. Bovendien is het behoud van den vredestoestand rondom den Stillen Oceaan voor de Indische eilanden van groote beteekenis omdat men bij de bestaande politieke onzekerheid genoodzaakt wordt tot kostbare bewapeningsmaatregelen. De vrees voor Pacific verwikkelingen hangt voordurend als een zwaard van Damocles boven het hoofd van Ned.-Indië. Zeer terecht is daarom Nederland uitgenoodigd.

De Philippijnen.

In aansluiting aan de bijdrage van Gertrud Emerson over de Philippijnen die in een vorige aflevering van dit tijdschrift een plaats vond, volgt hier een uittreksel van een reeks artikelen in de te Philadelphia verschijnende Saturday Evening Post van September — October. Het eerste stuk is getiteld „The Philippines for some Filipinos" door E. F. Egan. Uitgangspunt zijn de woorden van Quezon: „liever een regeering van Filipino's als een hel, dan een van een ander volk als de hemel". De schrijfster merkt op, dat sinds de in werking treding van de Jones wet Quezon gelegenheid te over heeft gehad waar te nemen, waar een regeering als een hel op neerkomt. Gelukkig heeft de bevolking van deze acht jaar van wanbeleid en verwarring ook wat geleerd, zelfs meer geleerd, dan van het geheele vorige tijdvak, toen alles ordelijk toeging; zij toont een gezonde reactie tegen de algemeen verspreide demoralisatie. De verantwoordelijkheid wordt door iedereen in de Philippijnen op den oud.- G. G. Harrison geladen. Zoolang hij den Filipino's de vrije hand liet, gedurende zijn bestuur, was hij de populaire man; nu niet meer. In de Filipino-bladen wordt hij thans de ergste vijand der Filipinobevolking genoemd.

De schr. betreurt dan de aankomst van Harrison te Manilla in 1913 niet te hebben meegemaakt en vergelijkt die gebeurtenis vervolgens met de aardbeving en brand van San Francisco; zooals de inwoners daar na de ramp voor de moeilijk taak stonden uit de overblijfselen datgene uit te zoeken, waar nog iets van te maken was, zoo zal dat ook het moeilijke onderdeel zijn van ons program voor nieuwen opbouw in de Philippijnen.

Onder den G. G. Harrison werden in alle leidende betrekkingen Filipino's benoemd, niet door hem zelf wegens hun geschiktheid uitgekozen, — want hij bleef een vreemdeling in een vreemd land en kende niemand, - maar erin geschoven door Quezon en zijn politieke groep. Quezon is eenige jaren geleden door het vertegenwoordigend lichaam van de Philippijnen naar Washington gezonden als „resident commissioner"; onderwijl wist hij zijn leiderschap van de nationalistische partij op de eilanden zeer te versterken; toen de nieuwe regeeringsvorm werd ingevoerd, werd hij met algemeene stemmen in de provincie, waar hij geboren was, tot lid van den senaat gekozen. Het was toen al zeker, dat hij president van den senaat zou worden; sedert hij dit is, is hij nummer een geweest in de meest volledige oligarchie, die ooit tot stand is gebracht. Hoofdorgaan is daarbij de Raad van State, een lichaam, dat, eigenlijk tegen de wet in, als een soort van substituut voor de vroeggere „commissie", in het leven geroepen is. De gang van zaken is thans gewoonlijk aldus: als een plan opkomt, wordt het, eerst behandeld in den Raad van State. Wordt het aangenomen, dan wordt het tot een wetsontwerp verwerkt, aan den Senaat of aan het Huis van Afgevaardigden voorgelegd. Is het de Senaat, dan behoeft Quezon — die behalve voorzitter van den Senaat ook lid van den Raad van State is — het slechts aan te bevelen om het aangenomen te zien; komt het voor het Huis, dan speelt Osmena, de voorzitter en eveneens lid van den Raad van State, dezelfde rol.

Men moet Osmena echter niet met Quezon op één lijn stellen. Het Huis van Afgevaardigden bestaat sinds 1907; het lidmaatschap wordt hooger gesteld dan dat van den Senaat; veel van de leden ervan hebben hun vorming doorge-

maakt onder het oude bewind. Osmena is voorzitter van af den dag, dat de eerste vergadering door Taft werd geopend; hij heeft niet alleen een hooge opvatting van zijn ambt, maar laat zich ook leiden door overwegingen van zuivere vaderlandsliefde en staatsmanschap. Men beschouwt hem als den eenigen staatsman onder de Filipino's. Onder den G. G. Harrisons boette hij wat van zijn invloed in; Harrison vertrouwde hem niet geheel; een tijd lang was er zelfs een pijnlijke verwijdering tusschen hem en Quezon. Hij is niet het populaire type van man. Algemeen noemt men hem de Sphinx en spreekt met eerbied van hem; men duidt hem niet aan, als „Manny" Quezon, met het verkleinwoord van zijn voornaam. Quezon en Osmena samen beheerschen de geheele Filipinobevolking. Het is daarom zoo jammer, dat zij tot eenzelfde partij behooren; daardoor is een oligarchie ontstaan. De oppositie heeft getracht Osmena in haar kamp te lokken, maar is daarin niet geslaagd. Hij zou dan zijn hooge ambt moeten opgeven. Hij is verder een voorstander van de onafhankelijkheid voor de Philippijnen, en hoewel de democratische partij (de oppositie) zich ook ten gunste daarvan verklaart, telt zij jongere elementen, die door het Amerikaansche opvoedingsstelsel zijn gevormd, die daar anders over denken. Zij geven zeer goede oppositiebladen uit, maar moeten daarbij oppassen; de redacteur van La Nacion, het officieel orgaan der oppositiepartij, werd onlangs tot twee maanden gevangenisstraf veroordeeld wegen een aanval op den Senaat. Zelfs de Amerikaansche pers in de Philippijnen kan zichzelf niet vrij noemen, al is de kritiek op regeeringsdaden in deze bladen over het algemeen vriendelijk en opbouwend en de toon eerbiedig. Het redigeeren van een Amerikaansch blad in de Philippijnen is een gevaarlijk werk; de schrijfster spreekt hier uit eigen ervaring.

Met een aantal voorbeelden wordt dan geschetst, welk een uiterst sterken invloed de beide politieke leiders Quezon en Osmena op de publieke meening hebben en hoe zij zelfs in de harten der kinderen leven. De schrijfster drukt het zoo uit, dat men zou kunnen zeggen, dat de Philippijnen bewoond worden door Manuel Luis Quezon, Sergio Osmena en ongeveer tien millioen menschen. Een ander zeide, dat, zoo men de Filipino's onafhankelijkheid schenkt, zij den naam van hun gebied zullen wijzigen in een, ontleend aan de namen van hun beide groote mannen door de eerste lettergrepen van beide samen te voegen tot „Queos".

Vervolgens wordt beschreven, hoe het komt, dat de nacionalistapartij, welke door Quezon en Osmena geleid wordt en die gebaseerd is op de campagne voor onafhankelijkheid, zulk een grooten invloed heeft. Ieder ambt, waaraan invloed op benoemingen ontleend kan worden, is door een nacionalista bezet; de locale afdeelingen der partij beheerschen de provinciale en stadsbesturen. Met andere woorden „het aantal Filipino's van de hoogere klasse, voldoende om een regeering te voeren" — waarmede in vroeger dagen zoo dikwijls geschermd is, — zijn onder één vlag vereenigd en leiden de zaken zoo, als hun voor hen zelf het best te pas komt.

Er wordt dan opgewezen, dat het bestuurswerk gedaan wordt door een aantal bureaus, welke in vroeger dagen Amerikanen aan het hoofd hadden, mannen als Heiser, vroeger hoofd van den gezondheidsdienst, Freer, directeur van het „Bureau of Science", Strong, zijn opvolger en thans professor in Harvard, die

wereldberoemd zijn. Door de „filipinisatie" na het eind van het bestuur van Forbes zijn de Amerikanen overal door Filipino's vervangen. Eerst werd geklaagd, dat det bestuursapparaat zoo duur was; later, toen overal Filipinos waren ingeschoven, hoorde men die klacht niet meer. Toch zijn de uitgaven sterk gestegen. In 1913 waren de publieke inkomsten 30 millioen peso's per jaar, waarvan 18 millioen aan salarissen werden uitgegeven; thans zijn de inkomsten ruim 80 millioen, waarvan 60 millioen aan salarissen wordt besteed.

Het Filipinisatie-proces had tot gevolg, dat het werk van de „bureaus" achteruitging. In vijf jaar is de boel geheel in het honderd geloopen. Dit geldt ook voor de circulatiemiddelen. Hoe het zoo ver gekomen is, laat zich niet gemakkelijk uitleggen. De peso, welke vroeger door de goudreserve van de circulatiebank op peil gehouden werd, was precies een halve dollar waard; nu is de koers tot 35 dollarcent gedaald; dat hij nog zoo hoog staat is te danken aan den steun van Amerika. De oprichting van de Philippine National Bank, met een kapitaal van 20 millioen peso's, wordt dan beschreven. De leiders waren meer helderziend, dan dat zij een helderen kijk op den toestand hadden. Zij wilden pioniers zijn voor de nijverheid, weldoeners voor den landbouw. Over den geheelen Philippijnschen archipel werden agentschappen — goede baantjes — opgericht, om overal de bedrijven tot grooter ontwikkeling te brengen. Met voorkeurrechten, door de Regeering eraan verleend, richtte de Bank een nationale kolenmaatschappij op, een nationale petroleummaatschappij, een nationale ijzermaatschappij, een nationale cementmaatschappij, een nationale klapperproductenmaatschappij en eindelijk een nationale maatschappij voor de ontwikkeling van het land. 51% van het kapitaal dezer maatschappijen moest in handen blijven van de regeering. Ieder kon van de Philippine National Bank geld leenen om aandeelen in deze maatschappijen te koopen en deze dan weer als onderpand voor die leening aan de Bank geven. Een groot deel van de activa der Bank bestaan uit dit soort papier. Verder werd veel geld geleend aan de Filipino's voor het oprichten van nieuwe bedrijven, met als onderpand die bedrijven, waarmee het veelal mis liep; ook wel zonder eenig onderpand.

De nationale maatschappijen, straks vermeld, hebben niet alleen niet aan het doel beantwoord, maar het particuliere kapitaal afgeschrikt van verdere beleggingen in de eilanden, zelfs reeds belegd kapitaal er weer uitgedreven. Ook het bankbedrijf van de Philippino National Bank werd op ondeskundige wijze gevoerd. Bij de oprichting waren de leiders van de Bank door de Regeering vrijgesteld van de verplichtingen aan andere banken opgelegd en zij waren daardoor ook niet gedwongen hun bedrijf behoorlijk op te zetten en te voeren. Zoo brachten zij de goudreserve naar de bank over; spoedig bleek zij onbeteekenend te zijn. Daardoor is de peso zoo gevallen.

Het vorig jaar zond het Departement von Oorlog te Washington, waaronder het Bureau for Insular affairs ressorteert, een expert uit om den toestand van de bank te onderzoeken; hij heeft er te Manila met een staf van helpers langen tijd aan gewerkt; het rapport is echter niet gepubliceerd. Kort daarna kwam in de wetgevende vergadering een wetsvoorstel in behandeling om het aandeelenkapitaal van de bank te vergrooten van 20 millioen tot 50 millioen peso's; een van de leden der oppositie wenscht toen kennis te nemen van het

rapport, wat hem geweigerd werd. Dit lokte een hevig en gerechtvaardigd protest van hem uit, echter zonder gevolg.

In het nummer van 1 Oct. komt een vervolgartikel voor onder den titel „Preserving the Philippines". Toen Amerika het bestuur over de eilanden in handen nam, was het doel de Filipino's op te leiden in de kunst van het zelf regeeren in de hoop, dat zij op den duur zonder onze hulp en ons toezicht de beginselen dier kunst zouden kunnen toepassen en de regeering dus zou zijn van het volk, voor het volk en door het volk. Wij moeten thans bekennen, dat wij ons vergist hebben. Misschien erkennen wij het reeds. De algemeene instemming met de benoeming van een sterke persoonlijkheid voor het ambt van Gouverneur-Generaal en de overal geuite eisch, dat wij wat verstandiger moeten zijn in het behandelen van den tegenwoordigen toestand schijnen te bewijzen, dat de dagen van sentimenteele bedriegerij in dat opzicht voorbij zijn. De Philippijnen behooren aan de Filipino's, maar niet aan het kleine groepje Filipino's, die de eilanden thans besturen en daarbij blijk gegeven hebben van hun onbekwaamheid daartoe. Onze taak is het nu het gedrag van deze Filipino's zoo te regelen, dat het algemeen welzijn beter verzorgd en de toekomst der bevolking beter verzekerd is. De Amerikanen hebben in de Philippijnen niet meer rechten dan in een vreemd land, missen er zelfs de bescherming door hun consuls. In Manila zijn, op een bevolking van 285.000 zielen, slechts 5000 Amerikanen; toch draagt de stad een Amerikaansch stempel in het uiterlijk van haar nieuwe gebouwen en parken, haar voorsteden en electrische trams, haar scholen en hospitalen. Twintig jaar geleden was het een middeleeuwsche stad. En ook op het platte land hebben de Amerikanen veel verbeterd. Amerika heeft de geheele economische structuur van het land stevig gemaakt; de Amerikaansche Regeering schiep een behoorlijk circulatiemiddel en wat hebben de leidende Filipino's met dit alles gedaan? Men kan in de Philippijnen geen enkele modern, mooi werk aanwijzen, dat door de Filipino's is tot stand gebracht. De Filipino's der leidende klasse houden zich met niets dan politiek bezig. Wij moeten erkennen, dat de ontwikkeling van de natuurlijke rijkdommen des lands een groot probleem voor ons zelf wordt. Er is in de laatste 20 jaar veel veranderd in de wereld, en wij kennen ons niet langer veroorloven in onze internationale aanrakingen volkomen onbaatzuchtig te zijn, noch geheel onbezorgd over onze eigen toekomst.

Om een goeden kijk te krijgen op het belang voor ons van een tropisch productiegebied behoeft men alleen te denken aan de behoeften van onze 30 millioen farmers (? Bewerker) en zich voor oogen te stellen, dat zonder hennep en jute de geheele voortbrenging van landbouwproducten in de Vereenigde Staten en de distributie ervan een soort van verlamming zou doormaken. Men heeft deze vezels noodig voor de machinale schovenbinders en voor de zakken. Voor oneindig meer andere doeleinden bestaat er behoefte aan. Verder hebben wij meer suiker noodig, olie van verschillende soorten, klapperolie en de bijproducten ervan; rubber en petroleum. Van dit alles is bewezen, dat de Philippijnen het in overvloed kunnen voortbrengen, behalve petroleum; daarvoor heeft men alleen aanwijzingen. Verder kunnen wij er nog tal van zaken van betrekken, die wel niet tot de noodigste te rekenen zijn, maar waar wij toch moeilijk buiten kunnen.

Aan den anderen kant zoeken wij Amerikanen een grooter afzet voor onze producten. De Philippijnen zullen wel altijd een positieve handelsbalans hebben, maar dicht erbij ligt de kust van Azië, met een achterland, met 800 millioen menschen bevolkt. Men gaat er spoorwegen en motorwegen door trekken. Amerika ligt te ver af van Azie's vasteland, maar Manila ligt dicht bij de belangrijkste havens. De mogelijkheid, van de Philippijnen een basis voor den Amerikaanschen handel te maken is onderzocht door een commissie, waarin verschillende autoriteiten zitting hadden; zij heeft voorgesteld, dat de regeering der Vereenigde Staten 50 millioen dollar zou besteden aan de verbetering van de haven van Manila. Maar de oudgasten uit den handel zeggen: „de verbetering van de haven is mooi maar niet noodig, als we maar een behoorlijke regeering in het eilandenrijk hebben, met enkele wetten tot bescher-" ming en bevordering van onzen handel, dan komt de rest van zelf terecht." Nu is de wetgeving dikwijls in het nadeel van Amerikanen, zoo b.v. de wetten op het uitgeven van land voor landbouw; physieke personen kunnen niet meer dan 40 acre, maatschappijen niet meer dan 2529 acre in concessie krijgen. En dat terwijl van de 74 millioen acres, die het gebied beslaat, niet meer dan 5 millioen ontgonnen zijn.

De wetgevende macht van de Philippijnen heeft een millioen pesos uitgetrokken voor een commissie om propaganda te maken voor onafhankelijkheid. Volledige scheiding van Amerika wenschen de Filipino's echter niet; zij wenschen wel de bescherming en ruggesteun der Vereenigde Staten. Een officieel bureau in New York maakt propaganda voor belegging van Amerikaansch kapitaal in de Philippijnen, maar de wetgevende macht maakt met zijn houding tegenpropaganda. Men huldigt in de Philippijnen de leer, dat alle delfstoffen aan den staat behooren. En de Vereenigde Staten namen een ander standpunt in; daar stonden die rijkdommen open voor exploratie en kon de vinder er rechten op verkrijgen, en daaraan is de ontzagwekkende ontwikkeling van den mijnbouw daar te lande te danken, welke de bevolking met zooveel schatten verrijkt heeft. In een land, waar men op het behoud van de natuurlijke rijkdommen bedacht moet zijn, kan een reserveeren er van voor den staat te verdedigen zijn; maar dit te doen in het tijdvak van de eerste openlegging der rijkdommen van een maagdelijk land, staat gelijk met het afdammen van den stroom van nationale rijkdommen aan de bron zelve. En toch heeft het Philippijnsche Gouvernement in 1919 een dergelijke bepaling gemaakt. En dat, terwijl oorspronkelijk in de wet, waarin vorm en aard van de Amerikaansche souvereniteit over de eilanden omschreven werden, gezegd werd, dat alle waardevolle delfstof-afzettingen vrij waren voor exploratie, inbezitneming en aankoop voor burgers van de Vereenigde Staten of van de eilanden. Het geval wordt aangehaald van een Amerikaansch petroleumkoning, die met een grootsch plan naar de Philippijnen ging, er echter alleen een kleine concessie voor te korten duur kon krijgen en toen van zijn plan afzag. Een Amerikaansche stoomvaartmaatschappij, met een lijn van San Francisco op Calcutta, vroeg van het Philippijnsche Gouvernement voor negen en negentig jaar in pacht een ongebruikt deel van het waterfront om er een pier te bouwen, werkplaatsen en dergelijke in te richten, waaraan zij tusschen de 3 à 5 millioen dollar wilde besteden; het gouvernement wilde alleen voor 25 jaar de concessie

geven; de maatschappij liet toen haar voornemen varen; vijf van de vijf en twintig jaar zouden al verbruikt worden voor de inrichting. Het verkeer tusschen de verschillende eilanden mag sinds eenige jaren alleen door in de Philippijnen gevestigde maatschappijen onderhouden worden, wier aandeelhouders geheel uit Philippijnsche of Amerikaansche burgers bestaan. De Chineezen, die een groot deel van den klein- en tusschenhandel in handen hebben, worden tegengewerkt door een wet, welke hun verplicht hun boekhouding in het Engelsch, Spaansch of een Inlandsche taal te voorzien. Zij hebben nu een commissie naar Washington gezonden om den President en het Congres over te halen hen te helpen en hun protest wordt gesteund door alle belangrijke handelshuizen in Manila.

Ten slotte wordt nog vermeld, dat Amerikanen in de Philippijnen daar hun inkomstenbelasting moeten betalen voor de Vereenigde Staten, en bovendien die voor de Philippijnen; het bedrag van deze laatste mogen zij wel van de eerste aftrekken, maar zij zijn toch zwaarder belast dan andere vreemdelingen. Alles bijeengenomen heeft de Amerikaan in dit afgelegen land, dat al zijn vrijheden en regeeringen dankt aan de bescherming door de Amerikaansche vlag, een zeer eigenaardige positie.

In een volgende aflevering (Saturday Evening Post van 15 October) wordt in een volgend artikel de vraag gesteld: Do the Filipinos want independence? Toen de Vereenigde Staten het beheer der eilanden in handen namen, maakte Rudyard Kipling daarop een gedicht:

„Take up the White Man's burden
And reap his old reward:
The blame of those ye better,
The hate of those ye guard."

Deze profetie, op Engelsche ervaringen gebaseerd, is niet uitgekomen; Amerikanen en Filipinos houden van elkaar, en dit gevoel dateert van voor het bestuur van Harrison. Gedurende het bewind van dezen laatste was het gezag bijna geheel overgegeven aan Filipino's, terwijl de verantwoordelijkheid van Amerika eerder toe- dan afnam. De komst van Forbes en Wood zal hier een eind aan maken. Men kan er zeker van zijn, dat Wood het eens is met de populaire omschrijving van het probleem, dat de Vereenigde Staten moeten regeeren, of weg gaan; maar dat een soort van tusschentoestand niet gehandhaafd kan blijven. Dat wil niet zeggen, dat men de Filipinos iets van de verkregen rechten zou willen ontnemen. Het stelsel is goed genoeg, maar het bestuur behoort met wijsheid gevoerd te worden. Kunnen de Amerikanen dit niet bereiken, dan moet Japan maar komen. Echter Amerika heeft nu eenmaal de taak op zich genomen en zal die niet spoedig loslaten, en de Filipino's zijn een Christenvolk en daarom mag Amerika ze niet overlaten aan een invloed, welke op den duur hun Christelijk geloof zou ondermijnen.

De Filipino's, die de politiek leiden, hebben het doen voorkomen, alsof Wood en Forbes uitgezonden waren om zich ervan te overtuigen, of thans een stabiel Gouvernement in de Philippijnen ingesteld is. Zij wraakten Forbes als rechter daarover, omdat hij persoonlijk te zeer bij de ontwikkeling van het bestuur be-

trokken was door zijn vroeger Gouverneurschap om daarover onbevooroordeeld te zijn. In waarheid waren zij bang voor Forbes, omdat zij van vroeger wisten, wat voor persoonlijkheid hij is. Typisch was, dat, zoodra zijn uitzending bekend was, zij in korten tijd de wegen om de hoofdstad heen in orde brachten, die in den laatsten tijd door veel en zwaar vervoer bijna onbegaanbaar waren. Forbes, had nl. gedurende zijn bestuur zich er vooral op toegelegd den Filippijnen een goed wegenstelsel te verschaffen en goed voor het onderhoud der wegen te zorgen, zoodat men hem zelfs den bijnaam gaf van W. Caminero Forbes.

Na een levendige beschrijving gegeven te hebben van de aankomst der onderzoekingscommissie te Manila, wijst de schrijfster erop, dat op de Philippijnen een nieuwe generatie opgroeit; de aanraking met de Amerikanen heeft voor de Filipino's een wonderbaarlijke verbetering in den physieken toestand teweeggebracht. De Amerikanen, die in het land kwamen, hebben ziekten uitgeroeid, nieuwe denkbeelden over een gezonder levenswijze uitgezaaid, tegelijk met moderne sport en de Amerikaansche opvattingen van sportsmanschap. Het gebruik van Engelsch als voertaal op de scholen en het bezetten van de onderwijzersplaatsen met Filipino's heeft geleid tot een verbastering van het Engelsch, die het vrijwel onbegrijpelijk maakt. De Directeur van Onderwijs Yeater heeft dit punt in zijn laatste verslag aangeroerd en er op gewezen, dat een oplossing zeer moeilijk is. Er zijn rond 17000 onderwijzers werkzaam.

„Natuurlijk is het onmogelijk, zoowel om financieele redenen als wegens het" „feit, dat men moeite heeft nog geen 150 onderwijzers per jaar uit Amerika" „te laten uitkomen, voor het lager onderwijs eenige duizenden Amerikaansche" „onderwijzers in dienst te nemen." De schrijfster komt hiertegen op: zij meent, dat het geld, aan politieke en fantastische plannen verdaan, voor het engageeren van Amerikaansche onderwijskrachten had moeten gebruikt worden. Op zijn reizen over de eilanden heeft Generaal Wood tot de bevolking gezegd: „Wat „gij noodig hebt is een aantal van een tweeduizend Amerikaansche onderwij- „zers voor de lagere scholen. De eerste eisch voor een bestaan als volk is een „gemeenschappelijke taal en op het oogenblik krijgt gij die niet".

Over het algemeen onthielden Forbes en Wood zich van uitspraken over wat een „stabiele regeering"is, maar op een avond liet Wood zich tot een definitie verlokken, die aldus luidde: Een stabiele regeering is een regeering, onder welke het kapitaal belegging zoekt tegen normale rente. Deze omschrijving bracht het probleem op het gebied der economie; en als er een gedachtegang in de wereld is, welken de Filipino's niet kunnen volgen, dan was die daarmede op het tapijt gebracht.

Generaal Woods definitie viel als een bom in het kamp der Filipino's. Zij lokte kritiek uit, maar men vergat, dat hij niet uitgezonden was om een Philippijnsche republiek op te richten, maar om wantoestanden te onderzoeken, waartoe gebrek aan inzicht van Amerika en aan bekwaamheid bij de Filipino's had geleid.

Wetgevende Kroniek.

Uit het Staatsblad.

Stbl. 1921 No. 307. Regeling bij Koninklijk Besluit van 21 Mei 1920, No. 64, ten behoeve van het personeel van het Ned. Indische leger, dat tengevolge van een vliegongeval ongeschikt is geworden voor den militairen dienst alsmede ten behoeve van de nagelaten betrekkingen van dat personeel.

De uitkeeringen zijn daarbij vastgesteld als volgt:

a. voor officieren, ingenieurs en werktuigkundigen ƒ 5000.—
b. voor onderluitenant burgerinstructeurs en hoofdmonteurs ƒ 4000.— en
c. voor onderofficieren beneden den rang van onderluitenant en voor burgermonteurs ƒ 2500.—.

Deze bedragen worden verhoogd onderscheidenlijk tot ƒ 7500.—, ƒ 6000.— en ƒ 4000.— indien tengevolge van het ongeluk de betrokkene niet meer in staat is om door arbeid in zijn levensonderhoud te voorzien.

Indien het ongeluk den dood tengevolge heeft, wordt ten behoeve van de weduwe of de kinderen uitgekeerd onderscheidenlijk ƒ 10000.—, ƒ 6000.— of ƒ 4000.— naar gelang de overledene behoorde tot een der der groepen a, b of c.

Stbl. 1921, No. 309. In dit staatsblad verscheen het Koninlijk besluit van 24 Maart 1921, No. 52, waarbij het zittingsgeld van de leden van den Volksraad verhoogd werd tot ƒ 30.— per vergadering.

Stbl. 1921, No. 310. Bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 9 Mei 1921, No. 2, bekend onder den naam van het Inlandsch ontvoogdingsbesluit, is bepaald dat in alle afdeelingen en regentschappen op Java en Madoera, aangewezen voor de overdracht van bevoegdheden op het Inlandsch bestuur, die overdracht zal betreffen de volgende onderwerpen:

1e. Verhuring van grond door Inlanders aan niet-Inlanders.
2e. Ontginning van woeste gronden door Inlanders.
3e. Benoeming en ontslag van politieagenten en justitie-bedienden.
4e. verleenen van vergunning tot kappen en uitsleepen van hout uit niet in stand te houden wildbosschen.
5e. opmaking van de kohieren van den aanslag en het hoofdgeld.
6e. beëediging van Inlandsche landsdienaren beneden den rang van patih.
7e. bestraffing met geldboeten van het lager personeel der algemeene politie bij de Inlandsche bestuursambtenaren, het personeel bij de gevangenissen beneden den rang van onderdirecteur, zoomede van oppassers en met dezen gelijk te stellen Inlandsche landsdienaren.

Stbl. 1921, No. 312. In dit staatsblad is opgenomen de „herziene ordonnantie op de inkomstenbelasting 1920" vastgesteld den 19 Mei 1921, met terugwerkende kracht tot 1 Januari 1920, welke ordonnantie toegepast wordt op alle bevolkingsgroepen.

Stbl. 1921, No. 314. De wet van 29 April 1921 (Ned. Staatsblad No. 693) waarbij in afwachting van een meer volledige regeling van het levensverzekeringbedrijf, voorschriften werden gegeven den aanzien van levensverzekeringmaatschappijen van welke redelijkerwijze te voorzien is, dat zij in de toekomst niet aan hare verplichtingen zullen kunnen voldoen, werd ook verbindend verklaard voor de koloniën en is in verband daarmede afgekondigd in het staatsblad van Ned.-Indie.

Stbl. 1921, No. 334. geeft den tekst aan van de bij Koninklijk besluit van 21 Maart 1921, No. 56 vastgestelde assistentenregeling ter Oostkust van Sumatra, welke de rechtsverhouding regelt tusschen den werkgever en zijne assistenten.

In de tweede gewone zitting van den Volksraad van 1919 is eene ontwerp-regeling aan het oordeel van het college onderworpen.

Bij het uitgebracht advies werden der Regeering verschillende wijzigingen in overweging gegeven. Het ontwerp is daarop h.t.l. en aan het Ministerie van koloniën herhaaldelijk omgewerkt, hetgeen de spoedige vaststelling waarnaar door de betrokkenen zoo verlangend werd uitgezien niet ten goede kwam.

Ingevolge besluit van den Gouverneur-Generaal opgenomen in staatsblad 1921, No. 674, treedt de regeling in werking op 1 Maart 1921.

Stbl. 1921, No. 368. Met ingang van 17 Juli 1921 werd bij ordonnantie van 7 Juni t.v. op den voet van de bepalingen van de decentralisatie-wetgeving ingesteld een plaatselijke raad voor de afdeeling Barabaai in de Zuideren Oosterafdeeling van Borneo, bestaande uit 27 leden, waarvan 26 Inlanders en 1 Oosterling.

Stbl. 1921, No. 398 bevat het koninklijk besluit van 19 Maart 1921, No. 80, houdende eene regeling voor het verleenen van een opdracht aan Gouvernements Indische geneeskundigen voor een aanvullende studie in Nederland. Deze regeling kent aan bedoelde geneeskundigen toe aanspraak op vrije overtocht met hun wettig gezin naar Nederland benevens eene verlofsbezoldiging, een gratificatie voor uitrusting en een jaarlijksch bedrag van *f* 500.— voor aanschaffing van leermiddelen.

Stbl. 1921, No. 422. Met ingang van 1 Augustus 1921 is in werking getreden het in het hier bedoeld staatsblad opgenomen „Algemeen reisreglement" voor landsdienaren, vastgesteld bij ordonnantie van 10 Juli t.v.

Stbl. 1921 No. 454. De bepalingen ter verzekering van het zoutmonopolie zijn opnieuw vastgesteld bij ordonnantie van 26 Juli 1921, opgenomen in het hiernaast vermeld staatsblad. Daarbij is tevens het zoutmonopolie uitgebreid tot het gewest Tapanoeli.

Wetsontwerp tot nadere wijziging van het reglement op het beleid der regeering van Nederlandsch-Indie (Hervorming van de grondslagen van het gewestelijk en het plaatselijk bestuur).

Den 5en Maart jl. is bij de Tweede Kamer een wetsontwerp ingediend (Bijl. 438) (1) dat beoogt tusschen de artikelen 67 en 68 van het regeeringsreglement 3 nieuwe artikelen in te voegen, luidende als volgt:

Artikel 67a.

De indeeling van het grondgebied van Nederlansch-Indië in provinciën en andere gewesten geschiedt bij algemeene verordening.

In de provincie wordt bij algemeene verordening een Provinciale Raad ingesteld, tot regeling en bestuur van de gewestelijke huishouding.

De Provinciale Raad benoemt, behoudens het bepaalde in het vierde en het vijfde lid van dit artikel, een College van Gedeputeerden ,dat volgens regels, bij algemeene verordening te stellen, met de dagelijksche leiding en uitvoering van zaken wordt belast.

De Gouverneur-Generaal stelt in elke provincie een Gouverneur aan, die met het toezicht op de verrichtingen van den Provincialen Raad en het College van Gedeputeerden is belast. De Gouverneur is ambtshalve voorzitter van den Provincialen Raad en van het College van Gedeputeerden en heeft in laatstgenoemd college stem.

Waar de omstandigheden in een provincie de benoeming van een College van Gedeputeerden niet toelaten, is de Gouverneur met de dagelijksche leiding en uitvoering van zaken, bedoeld in het derde lid van dit artikelen, belast.

Wanneer de algemeene verordeningen het vorderen verleenen de provinciale besturen hunne medewerking tot uitvoering daarvan. De uitvoering geschiedt in provinciën, waar een College van Gedeputeerden is benoemd, door dit College en anders door den Gouverneur, voor zooveel niet de algemeene verordening bepaaldelijk de medewerking vordert van den Provincialen Raad. Wordt deze medewerking door den Provincialen Raad geweigerd, dan wordt daarin voorzien bij aanwezigheid van een College van Gedeputeerden door dit College en anders, alsmede bij weigering van medewerking door het College van Gedeputeerden, door den Gouverneur.

Voor het overige worden de inrichting, de bevoegdheid en de verplichtingen van de provinciale besturen alsmede het beheer en de verantwoording van de geldmiddelen der provinciën bij algemeene verordening geregeld.

De macht van den Gouverneur-Generaal om de besluiten van den Provincialen Raad, van het College van Gedeputeerden of van den Gouverneur, die met de wet of met het algemeen belang strijdig zijn, te schorsen en te vernietigen, wordt bij algemeene verordening geregeld.

---

(1) Te voren behandeld in den Volksraad, tweede gewone zitting 1920 (zie bijlagen onderw. 3)

Wanneer de regeling en het bestuur van de huishouding eener provincie door het provinciale bestuur grovelijk worden verwaarloosd, kan bij algemeene verordening de wijze worden bepaald, waarop in het bestuur der provincie met afwijking van het tweede en het derde lid van dit artikel wordt voorzien.

Artikel 67b.

Ten aanzien van aangelegenheden van bestuurszorg, welke geen deel uitmaken van de in het tweede lid van het vorige artikel bedoelde gewestelijke huishouding, wordt in de provincien het bestuur, in naam van den Gouverneur-Generaal, uitgeofend door den Gouverneur. Inde andere gewesten wordt het bestuur, in naam van den Gouverneur-Generaal uitgeoefend door hoofdambtenaren, onder zoodanige ambtstitels als zijn of zullen worden bepaald.

In die andere gewesten kan aan het hoofd van gewstelijk bestuur bij algemeene verordening een adviseerende raad, van daarbij bepaalde samenstelling en bevoegdheden, worden toegevoegd.

De Gouverneur-Generaal stelt voor de Gouverneurs der provinciën en voor de in het eerste lid van dit artikel bedoelde hoofdambtenaren instructiën vast en regelt hunne betrekking tot de verschillende collegiën en ambtenaren, tot de militaire gezaghebbers en tot de bevelhebbers van de schepen van oorlog.

Het burgerlijke gezag is, zoolang niet anders is bepaald, het hoogste.

Artikel 67c.

Waar de plaatselijke omstandigheden het toelaten, worden gedeelten van provinciën bij ordonnantie als zelfstandige gemeenschappen aangewezen.

In elke krachtens het bepaalde in de het vorige lid van dit artikel aangewezen gemeenschap wordt bij ordonandie een raad ingesteld, tot regeling en bestuur van de huishouding der gemeenschap.

Wanneer de algemeene of provinciale verordeningen het vorderen, verleenen de besturen dezer gemeenschappen hunne medewerking tot uitvoering daarvan. Bij algemeene verordening wordt bepaald, welk gezag het bestuur der gemeenschap vervangt, wanneer dit die medewerking weigert.

De regeling van de dagelijksche leiding en uitvoering van zaken, alsmede die van het voorzitterschap van den raad en van de inrichting, de bevoegdheid en de verplichtingen van de besturen dezer gemeenschappen geschieden bij algemeene verordening.

De macht van den Gouverneur-Generaal om de besluiten van de besturen dezer gemeenschappen, die met de wet of met het algemeen belang strijdig zijn, te schorsen en te vernietigen, wordt bij algemeene verordening geregeld.

Wanneer de regeling en het bestuur van de huishouding eener zoodanige gemeenschap door haar bestuur grovelijk worden verwaarloosd, kan bij algemeene verordening de wijze worden bepaald, waarop in het bestuur der gemeenschap met afwijking van het tweede en het vierde lid van dit artikel wordt voorzien.

Artikel 68 wordt gelezen als volgt:

Voor zooveel bij of krachtens de artikelen 67a en 67c geene andere regelen zijn gesteldt, is het bepaalde bij de artikelen 68a, 68b en 68c mede van kracht voor provinciale en voor als zelfstandige gemeenschappen aangewezen gedeelten van provinciën.

Artikel 69 wordt gewijzigd als volgt:

1o. In het eerste lid wordt achter het woord „gewesten" ingevoegd: „op Java en Madoera".
2o. In het laatste lid wordt in plaats van de woorden: „op het eiland Java" gelezen: „op Java en Madoera".

Artikel 70 wordt gewijzigd als volgt:

1o. In het eerste lid wordt achter het woord: „regentschappen" ingevoegd, „op Java en Madoera".
2o. Aan het artikel wordt toegevoegd een vierde lid, luidende als volgt:
In de provinciën geschiedt de vaststelling, bedoeld in het vorige lid, door den Gouverneur.
Het eerste en het tweede lid van artikel 71worden gelezen als volgt:
De Inlandsche gemeenten verkiezen, behoudens de goedkeuring van het bij algemeene verordening daartoe aan te wijzen gezag, hare hoofden en bestuurders. De Gouverneur-Generaal handhaaft dat recht tegen alle inbreuken.
Aan die gemeenten worden de regeling en het bestuur van hare huishouding gelaten, met inachtneming van de verordeningen, uitgegaan van den Gouverneur-Generaal, van het gewestelijk gezag of van de besturen der bij algemeene verordening aangewezen zelfstandige gemeenschappen.

Het vijfde lid van artikel 132 wordt gelezen als volgt:

De andere leden worden verkozen op de wijze, bij algemeene verordening te regelen.

Artikel 135 wordt gelezen als volgt:

De nadere bepaling van het aantal der in het derde ,het vierde en het zesde lid van artikel 132 bedoelde leden geschiedt bij algemeene verordening.

Memorie van toelichting.

Aan de Memorie van Toelichting, is het volgende ontleend:
Door de invoeging, in het Regeeringsreglement, van een drietal nieuwe artikelen in het vierde hoofdstuk „Van de gewestelijke en plaatselijke besturen" ware de wettelijke grondslag te leggen voor den nieuwen bestuurstoestand waarbij het grondgebied van Nederlandsch-Indië verdeeld wordt in „provinciën en andere gewesten", van den in de voorgaande bladzijden omschreven vorm, en zulks niet zooals thans, door den Koning, doch bij algemeene verordening.

Artikel 67a. In het eerste van de tusschen de artikelen 67 en 68 van genoemd reglement te plaatsen nieuwe artikelen, welke als artikel 67a,67b en 67c zijn aan te duiden, wordt naar de bewoordingen van het hierbijgaand wetsontwerp aan dien grondslag uitdrukking gegeven, terwijl verder, met gebruikmaking zooveel mogelijk van de omschrijvingen in overeenkomstige bepalingen van de Nederlandsche wetgeving, daarin de principieele regelen zijn neergelegd omtrent het bestuur van de nieuwe gemeenschap, de provincie.

In het eerste lid van artikel 67a wordt gesproken van provinciën en andere gewesten en niet, gelijk door den Volksraad met 15 tegen 14 stemmen is aanbevolen, van „provinciën en gewesten", welke omschrijving niet juist zou zijn en in groote mate verwarring zou stichten, daar immers de provinciën evenzeer gewesten zijn, zij het ook met eene andere bestuurs-inrichting dan die in de overige gewesten van den bestaanden of van nieuwen vorm.

Ingevolge het tweede lid van artikel 67a wordt in de provincie bij algemeene verordening een Provinciale Raad ingesteld, die de gewestelijke huishouding zal regelen en besturen. Luidens het bepaalde bij het zevende lid van evenvermeld artikel wordt de regeling van de taak dier gewestelijke organen en daarmede van den omvang der gewestelijke huishouding eveneens overgelaten aan eene algemeene verordening.

Aan het door den Volksraad met 16 tegen 13 stemmen in overweging gegeven denkbeeld om in het Regeeringsreglement te bepalen dat de Provinciale Raad zal zijn samengesteld uit ingezetenen der provincie, is door den ondergeteekende geen gevolg gegeven, omdat eene dergelijke bepaling naar zijn oordeel niet op hare plaats is in het Regeeringsreglement, maar in de algemeene verordening, welke deze materie nader zal regelen.

Het derde lid bepaalt—in overeenstemming met het advies van den Volksraad—dat de Provinciale Raad een College van Gedeputeerden benoemt, welk college naar analogie van artikel 139 der Grondwet jo. artikel 149 der Nederlandsche Provinciale Wet wordt belast met de dagelijksche leiding en uitvoering van zaken, betreffende de aan den Provincialen Raad toevertrouwde gewestelijke belangen en dit „volgens regels bij algemeene verordening te stellen". In afwijking echter van het bepaalde bij laatstvermeld artikel der Grondwet ware de keuze voor lid der Gedeputeerden niet te beperken tot de leden van den Provincialen Raad, doch den wetgever voor Nederlandsch-Indië de vrijheid te laten om ook niet-leden van dien Raad tot lid der Gedeputeerden benoembaar te verklaren. De mogelijkheid der vorming van een college van dagelijksch bestuur zal hierdoor aanmerkelijk worden bevorderd. Het aantal personen van de noodige bekwaamheid, genegen om in een zoodanig college zitting te nemen is in de Indische maatschapij op zich zelf reeds gering. Moet bovendien de keuze bepaald blijven tot den Provincialen Raad zelven, dan is het te vreezen, dat in de meeste provincien herhaaldelijk op onoverkomelijke bezwaren wordt gestuit. Waar zelfs hier te lande meer en meer stemmen opgaan voor de opheffing van de bestaande beperking, worde voor Indië, waar de bezwaren in zooveel meerdere mate nog te vreezen zijn in het belang van het welslagen der nieuwe provinciale instellingen van stonden aan eene vrije keuze toegelaten.

Aan het advies van den Volksraad om in dit artikel te bepalen, dat de Provinciale Raad de Gedeputeerden kan ontslaan, is door den Minister

naar analogie van artikel 139 der Grondwet, geen gevolg gegeven. Indien eene zoodanige onbeperkte bevoegdheid aan den Provincialen Raad werd toegekend zou de positie van de Gedeputeerden geheel onzeker worden en zou het nog moeilijker vallen om, vooral ook buiten den Provincialen Raad, personen te vinden, bereid om als Gedeputeerde op te treden. Wel moet, gelijk hierboven reeds is aangestipt, de Provinciale Raad in bepaalde gevallen de Gedeputeerden van hun ambt vervallen kunnen verklaren (zie ook artikel 58 der Nederlandsche Provinciale Wet). Dit punt zal eveneens bij de verdere uitwerking van het onderwerp zijn te regelen. Daarbij zal o.m. ook zijn te voorzien in toekenning van het recht tot bijwoning van de vergaderingen van den Provincialen Raad aan niet-leden, die tot Gedeputeerden zijn benoemd, en tot het voeren door dezen van het woord in de vergaderingen.

Uit hetgeen hierboven is opgemerkt omtrent den werkkring der Gedeputeerden in de Indische provincie, een werkkring, die vrijwel den geheelen persoon zal vorderen, vloeit voort dat, evenzeer als voor de leden der Gedeputeerde Staten in Nederland, zoo niet in meerdere mate nog, eene geldelijke tegemoetkoming niet mag ontbreken. Ter vermijding van een bepaalden overgang in den ambtelijken dienst der provincie, worde voor die tegemoetkoming de vorm van eene schadeloosstelling gekozen. Vermits de bestaande toestanden meer dan eens tot de keuze zullen nopen van ambtenaren in dienst van den Lande, wier betrekking van dien aard is, dat zij bij aanvaarding van eene benoeming als Gedeputeerde tijdelijk hunne ambtelijke funktie moeten neerleggen, zal het een vereischte zijn voor gevallen van dien aard voorzieningen te treffen, waardoor de betrokkenen worden gevrijwaard voor nadeelen in de latere voortzetting van hun ambtelijke loopbaan, in hunne aanspraken op verloven, pensioen als anderszins.

Het vierde lid legt, op het voetspoor van artikel 141 der Grondwet, aan den Gouverneur-Generaal den plicht op tot aanstelling, in elke provincie, van een Gouverneur, welke ambtstitel, zooals in § 6 is gezegd, in het algemeen zal worden gebezigd voor de hoofden van gewestelijk bestuur in het nieuwe stelsel. Verder bepaalt genoemd lid, in aansluiting aan de leden 1 en 2 van laatstvermeld artikel der Grondwet, de verhouding van den Gouverneur tot den Provincialen Raad en tot het College van Gedeputeerden. Met het door den Volksraad zonder hoofdelijke stemming in overweging gegeven denkbeeld, om den Gouverneur niet alleen voorzitter maar tevens lid van den Provincialen Raad te doen zijn, kan de Minister zich niet vereenigen. De Gouverneur neme in de vergadering van den Provincialen Raad slechts de plaats in van leider met adviseerende stem, dezelfde plaats dus als bij artikel 29 der Nederlandsche Provinciale Wet is toegewezen aan den Commissaris des Konings. Evenals deze is de Gouverneur ambtenaar van de Regeering en als zoodanig niet geroepen om in de regeling van de eigen huishouding der provincie beslissend op te treden. Hem worde in die vergaderingen dus geen rechtstreeksche invloed op de te nemen beslissing gegeven. Wel daarentegen in de vergaderingen van Gedeputeerden. In deze vergaderingen ware uit gelijke hoofde als voor den Commissaris des Konings in Nederland met betrekking tot de Gedeputeerde Staten aldaar heeft gegolden, den Gouverneur stem te verleenen. Eene voorziening voor het geval van staking van stemmen,

op het voetspoor van artikel 88 der Nederlandsche Provinciale Wet, ware aan de verdere uitwerking van het onderwerp over te laten.

Het daarop volgend lid van artikel 67a voorziet, met het oog op de gewesten buiten Java en Madoera, in het geval dat eenig gebied van voldoende ontwikkeling is om tot provincie te worden aangewezen en als zoodanig onder het bestuur van een Provincialen Raad te worden gebracht, maar buitengewone omstandigheden, ondanks zelfs de benoembaarheid van niet-leden van den Raad, de benoeming van een College van Gedeputeerden voor het oogenblik niet mogelijk doen zijn. Evenals in de op den tegenwoordigen voet ingestelde zelfstandige gewesten het dagelijksch bestuur, krachtens het bepaalde bij artikel 18 van de Locale raden-ordonnantie (Indisch Staatsblad 1905 No. 181, zooals dit sedert is gewijzigd en aangevuld), berust bij het hoofd van gewestelijk bestuur, met verantwoordelijkheid daarvoor aan den gewestelijken raad, zal in omstandigheden als de evenbedoelde in afwachting van een latere benoeming van een College van Gedeputeerden dat bestuur voor de provincie noodzakelijk zijn te voeren door den Gouverneur. Een onoverkomelijk beletsel voor de instelling of het doen voortbestaan van eene provincie behoeven die omstandigheden dan niet op te leveren, zij het ook dat de provincie met volledige ontwikkeling van hare bestuursorganen in dat geval tijdelijk niet aanwezig zal zijn.

Hoewel het evenbedoeld geval slechts bij hooge uitzondering, mogelijk alleen bij de instelling van de provincie zich zal voordoen, heeft de Minister toch geen termen gevonden om gevolg te geven aan het door den Volksraad met 15 tegen 14 stemmen uitgebracht advies, om het 5de lid van artikel 67a te doen vervallen. Men houde wel in het oog, dat het de Provinciale Raad zelf is en niet de Regeering, die heeft uit te maken of op een bepaald oogenblik de benoeming van een College van Gedeputeerden al dan niet mogelijk is. Luidt echter de uitspraak in den laatsten zin en ware dan niet in eene wettelijke oplossing als de hierbedoelde eene veiligheidsklep aanwezig, zoo zou in het systeem der provinciale instelling geen andere weg openstaan dan terugbrenging der provincie tot een gouvernement, — eene onvermijdelijke consequentie die wel niemand zou wenschen.

De eerste bepaling in het zesde lid legt in bewoordingen, in hoofdzaak ontleend aan artikel 135 der Grondwet en artikel 127 der Nederlandsche Provinciale Wet, aan de Provinciale Besturen de taak op, om desgevorderd als lasthebber van de Landsregeering hunne diensten te verleenen tot uitvoering van algemeene verordeningen. De uitvoering van dit medebestuur wordt verder, evenals bij artikel 128 der laatstvermelde wet, opgedragen aan het College van Gedeputeerden in de provinciën, waar zoodanig college aanwezig is tenzij de algemeene verordening bepaaldelijk de medewerking van den Provincialen Raad zelven verlangt. In provinciën, waar vooralsnog de dagelijksche leiding en uitvoering van zaken uitsluitend bij den Gouverneur moeten berusten, spreekt het vanzelf, dat deze uitvoerende taak ook den medebesturenden arbeid van den Provincialen Raad omvat. De laatste bepaling van het zesde lid voorziet, in aansluiting aan het vorenstaande, in het geval van weigering van medewerking door den Provincialen Raad en door het College van Gedeputeerden (vgl. artikel 128, tweede lid en artikel 129 der Nederlandsche Provinciale Wet).

De algemeene bepaling in het zevende lid, die in deze niet gemist zou mogen worden, is in hare strekking ontleend aan hetgeen in het tweede lid van artikel 68 van het Regeeringsreglement terzake is vastgesteld. Het woord „taak", dat in zijne historische betrekking tot het gewestelijk medebestuur na de voorafgaande bepalingen overbodig zou zijn, is door den algemeenen term „verplichtingen" vervangen. Verdere uitwerking in bijzonderheden van de organisatie en de functiën van het provinciaal bestuur wordt daarmede aan nadere regeling bij algemeene verordening overgelaten.

Naar de meening van den Minister behoort wijders in het onderwerpelijk artikel naar analogie van artikel 140 der Grondwet eene bepaling te worden opgenomen tot regeling van de macht van den Gouverneur-Generaal tot schorsing en vernietiging, zoo noodig, van besluiten van den Provincialen Raad, het College van Gedeputeerden of den Gouverneur. In den trant van dat wetsvoorschrift voorziet het achtste lid hierin.

In het laatste lid is op het voetspoor van artikel 144, lid 4, der Grondwet de bevoegdheid vastgelegd om in te grijpen wanneer het provinciaal bestuur de huishoudelijke belangen der provincie ernstig mocht verwaarloozen.

Artikel 67b. Ingevolge het eerste lid van artikel 67b wordt in de provincie het bestuur uitgeoefend door den Gouverneur ten aanzien van die aangelegenheden van bestuurszorg, welke, evenals dit in de Nederlandsche provincie met velerlei onderwerpen het geval, is, geen deel uitmaken van de in het tweede lid van artikel 67a bedoelde „gewestelijke huishouding" en die niet het aan den Provincialen Raad opgedragen medebestuur betreffen.

Het gemis van deze bepaling, voor welker schrapping de Volksraad zich met zeventien tegen twaalf stemmen verklaarde, zou het beeld van de inrichting van het provinciaal bestuur onvolledig en voor velen duister doen zijn. Immers wijst de bepaling de wettelijke positie aan, welke de Gouverneur — geheel overeenkomstig de gewestelijke bestuursinrichting in Nederland — als orgaan van het Algemeen Gezag in de provincie inneemt ten aanzien van de niet of vooralsnog niet bij algemeene verordening tot de provinciale huishouding gebrachte aangelegenheden, en dit in aansluiting aan hetgeen is uitgedrukt in het daaropvolgend beginsel, omtrent het bestuur der andere gewesten, welk bestuur geheel dat ambtelijk karakter draagt. De bedoelde bepaling regelt derhalve naast het provinciaal bestuur, dat uit eigen hoofde door den Raad wordt uitgeoefend, de bestuursvoering in het gewest door den Gouverneur, namens den Gouverneur-Generaal.

In hetzelfde lid wordt, gelijk zooeven reeds is opgemerkt, de bestuursvoering geregeld voor de gewesten zonder Provincialen Raad, hetzij gewesten, ingesteld krachtens de nieuwe beginselen (gouvernementen) hetzij thans bestaande gewesten, zoolang deze in het tijdperk van overgang nog niet voor gewestelijke ressorten op den nieuwen voet hebben plaats gemaakt.

In overeenstemming met de strekking van het tweede lid van het bestaande artikel 68 van het Regeeringsreglement wordt daarbij de uitoefening van dat bestuur opgedragen, en dit in naam van den Gouverneur-Generaal, in het eerste geval aan den Gouverneur, in het tweede geval, met overneming van de bewoordingen van genoemd lid, aan „hoofdambtenaren, onder zoodanige

ambstitels als zijn of zullen worden bepaald". Als zoodanig zal, gelijk in § 6 aangestipt, ook in de nieuwe gewesten zonder Provincialen Raad de titel Gouverneur worden gebezigd, terwijl verder in de nog niet opgeheven gewesten van den ouden vorm zullen voorkomen de tegenwoordige ambtstitels Gouverneur en Resident.

In het tweede lid wordt bepaald, dat in de gewesten zonder Provincialen Raad aan het hoofd van gewestelijk bestuur bij algemeene verordening een adviseerende raad kan worden toegevoegd (vgl. het slot van § 3 hiervoren). Het verdient, naar het oordeel van den Minister, aanbeveling ook voor dit instituut van adviseerende raden den grondslag wettelijk vast te leggen. Bij de algemeene verordening zullen dan tevens de samenstelling en de bevoegdheden van den adviseerenden raad geregeld moeten worden.

Aan het denkbeeld van den Volksraad, om in dit verband niet te spreken van een „adviseerenden raad" doch van een „raad" is in het stelsel der organisatie geen gevolg te geven. Zoodra de mogelijkheid bestaat, een aan redelijke eischen beantwoordenden niet bloot adviseerenden raad voor zeker gewest in te stellen, hoe beperkt ook aanvankelijk de gewestelijke huishouding zij, wordt — gelijk reeds ter hierboven aangehaalder plaatse is gezegd — het gewest met dien maatregel tot provincie verheven, met de wettelijke gevolgen daarvan.

Het derde en het vierde lid vervangen de laatste twee leden van artikel 68 van het Regeeringsreglement, dat met het vorenstaande en met hetgeen zal worden bepaald in het eerste lid van artikel 67a geheel in de nieuwe bepalingen zal zijn overgegaan.

In het derde lid van het onderhevig artikel wordt de verhouding tusschen den Gouverneur-Generaal en de gewestelijke bestuurshoofden, toekomstige en tegenwoordige, geregeld door de bepaling, dat ter zake door den Landvoogd instructiën worden vastgesteld, waarmede dus de ambtelijke ondergeschiktheid aan den Gouverneur-Generaal wettelijk is uitgesproken.

Artikel 67c. Regelen de artikelen 67a en 67b de grondslage voor het nieuwe gewestelijke bestuur, artikel 67c geeft de beginselen voor het bestuur der zelfstandige gemeenschappen in de provinciën.

Het eerste lid behelst het beginsel, om waar de plaatselijke omstandigheden het toelaten, over te gaan tot aanwijzing, bij ordonnantie, van zoodanige gemeenschappen. De thans bestaande, op den grondslag van de bepalingen in de artikelen 68a, 68b en 68c met de behartiging van „bijzondere behoeften" in hun gebied belaste gemeenschappen zullen bij de nieuwe ordening van zaken voorshands nog voor een deel in dien vorm gehandhaafd blijven. Geleidelijk, naar mate de instelling van provinciën voortgang kan vinden, zullen hunne grondslagen op den voet van de nieuwe bepalingen meer in het systeem van de Nederlandsche provinciale en gemeentelijke huishoudingen worden overgebracht.

Het tweede lid erkent het bestaan van een zoodanig eigen huishouden voor de in het eerste lid bedoelde gemeenschappen en stelt in bewoordingen, welke ongeveer gelijkluidend zijn met die der overeenkomstige bepaling voor de provincie, in het tweede lid van artikel 67a, die huishouding eveneens onder het beheer van een raad.

Evenals aan den Provincialen Raad de plicht zal zijn opgelegd tot medewerking ten aanzien van de uitvoering van algemeene verordeningen, welke den eisch daartoe stellen (artikel 67a, zesde lid), schept het derde lid van het onderwerpelijk artikel de mogelijkheid om de hierbedoelde plaatselijke gemeenschappen te betrekken bij de uitvoering zoowel van provinciale als van algemeene verordeningen, m.a.w. tot opdracht van medebestuur ook door den provincialen wetgever (vgl. artikel 144, derde lid, der Grondwet).

Omtrent de wijze van tenuitvoerlegging van de medebesturende taak zijn, bij de velerlei vormen, waarin deze gemeenschappen zich kunnen voordoen bezwaarlijk bij voorbaat algemeene regelen te stellen als die, welke ten opzicht van de provincie zijn vervat in evengenoemd lid van artikel 67a. De uitwerking van dit punt ware voor elke groep van gemeenschappen of voor elke gemeenschap afzonderlijk over te laten aan den lageren wetgever, hetzij bij algemeene verordening tot nadere regeling van de inrichting dezer organen, hetzij speciaal bij de instellingsordonnantie voor eenig lichaam van dien aard. Hoofdzaak in deze is het scheppen der mogelijkheid van medebestuur en c.q. van de verplichting daartoe. Overigens worde, zooals in het vierde lid is aangegeven, de regeling zoowel van evenbedoeld onderwerp en van het voorzitterschap van den bestuursraad der gemeenschap als wederom die van hare inrichting, hare bevoegdheid en hare verplichtingen bij algemeene verordening vastgesteld.

Voorzieningen van gelijke strekking als die, welke voor het bestuur der Indische provincie zijn opgenomen in de laatste twee leden van het voorgesteld artikel 67a, schijnen ook voor de hierbedoelde lichamen noodig toe.

Zooals hiervoren is opgemerkt, zal door de opneming in het Regeeringsreglement van de nieuwe artikelen 67a en 67b het bestaande artikel 68 moeten vervallen.

Dat artikel worde voortaan gelezen als aangegeven onder b van het wetsontwerp.

Het nieuwe artikel 68 legt den band tusschen de decentralisatiewetgeving van 1903 en de nieuwe regeling en daarmede tusschen de zelfstandige gemeenschappen van de nieuwe en die van de tegenwoordige orde, voor zooveel deze laatste nog niet in organen van de eerste soort zijn opgegaan of daarvoor plaats hebben gemaakt. Door het behoud, in het Regeeringsreglement, van de eene regeling naast de andere en het scheppen van eene nauwe betrekking tusschen beide, zal in gewesten, nog geene provinciën zijnde, in afwachting van een later provinciaal verband kunnen worden voortgegaan met de instelling van zelfstandige gemeenschappen op den voet, evenals tot dusver, van de beginselen in de artikelen 68a en 68b, tweede lid.

Door de toepasselijkheid, behoudens hetgeen bij of krachtens de nieuwe artikelen 67a en 67b is bepaald, van artikel 68c ook op provinciën en als zelfstandige gemeenschappen aangewezen deelen daarvan, kan voorts ook aan de raden van die op de nieuwe grondslagen ingestelde gemeenschappen de bevoegdheid worden gegeven om voor het gebied, waarvoor zij zijn aangewezen, de in het derde lid van laatstgenoemd artikel bedoelde verordeningen vast te stel-

len. Met gebruikmaking van die bevoegdheid kan dus ook aan de provinciën o.m. regelingsbevoegdheid worden verleend met betrekking tot de vordering van persoonlijke diensten.

De invoeging van de woorden: „op Java en Madoera" in het eerste lid van artikel 69 van het Regeeringsreglement en de vervanging van de woorden: „op het eiland Java", in het laatste lid, door: „op Java en Madoera" strekken tot wegneming van leemten in de redactie van dat artikel.

De voorgestelde invoeging, in het eerste lid van artikel 70, van de woorden: „op Java en Madoera" na: „regentschappen" bedoelt eveneens de wegneming van eene leemte. Waar op genoemde eilanden provinciën zijn ingesteld, behoort de vaststelling van de instructie der districtshoofden en van hunne betrekking tot de Europeesche ambtenaren te worden overgelaten aan den Gouverneur. De voorgestelde toevoeging aan het artikel van een vierde lid beoogt de totstandkoming van deze wijziging.

De verkiezing, door de Inlandsche gemeenten, van hare hoofden en bestuurders is, luidens artikel 71 van het Regeeringsreglement, onderworpen aan het voorbehoud van goedkeuring van die keuze door het hoofd van het gewestelijk bestuur. Het ligt in de bedoeling de uitoefening van dat recht goedkeuring in de provinciën op te dragen aan den Resident, bestuurshoofd der nieuwe afdeeling. De in het eerste lid van het artikel voorkomende woorden: „behoudens de goedkeuring van het gewestelijk gezag" zullen dus tot dat doel wijziging behoeven. Waar evenwel de bestuursafdeeling geen bij het Regeeringsreglement ingesteld administratief orgaan is, zal de nadere regeling van dit punt moeten geschieden bij algemeene verordening.

Bij de inwerkingtreding der gewijzigde redactie van het onderhavig artikel zal dus al dadelijk zoodanige verordening worden vereischt, waarbij zoowel voorshands nog voor de gewesten van den tegenwoordigen vorm als voor de toekomstige provincie eene wettelijke voorziening wordt getroffen.

In het tweede lid zal, ter verkrijging van overeenstemming met de voor de provincie en voor de zelfstandige gemeenschappen in de provincie in de artikelen 67b en 67c gebezigde omschrijving, de zinsnede: „Aan die gemeenten wordt de regeling harer huishoudelijke belangen gelaten" zijn te lezen: „Aan die gemeenten worden de regeling en het bestuur van hare huishouding gelaten", waardoor tevens de autonomie der desa in stelliger bewoordingen erkenning zal vinden. Verder eischt dat lid aanvulling met het oog op de instelling van nieuwe gemeenschappen als het regentschap, welker verordeningen mede door de Inlandsche gemeenten moeten worden in acht genomen.

Behalve de leden van de raden, ingesteld krachtens het tweede lid van artikel 68b, die trouwens bij de invoering van het nieuwe stelsel allengs zullen worden opgeheven, behooren ook de leden van onder de werking van dat stelsel te vormen gemeenschappen als kiesgerechtigden voor den Volksraad te worden aangewezen. Het vijfde lid van artikel 132 kan daarom niet onveranderd blijven. Welke gemeenschappen in deze in aanmerking zullen komen, is bij voorbaat niet te verklaren. In het algemeen ware dus slechts te bepalen,

dat de verkiezing zal geschieden op de wijze, bij algemeene verordening te regelen.

In verband met de onder f besproken wijziging der redactie van het vijfde lid van artikel 132, zal in artikel 135 van het Regeeringsreglement de zinsnede: „zoomede de regeling van de verkiezing van de leden, bedoeld in het vijfde lid van dat artikel", moeten vervallen.

Wat ten slotte betreft het reeds ter sprake gebracht denkbeeld van den Volksraad, om in het derde lid van artikel 131 van het Regeeringsreglement onder de onderwerpen, ten aanzien waarvan verplichte raadpleging van dat adviseerend college is voorgeschreven, op te nemen de ontwerpen van algemeene verordeningen, voortvloeiende uit de artikelen 67a, 67b, 67c en 132 ,vijfde lid. van het reglement, is de Minister met den Gouverneur-Generaal van oordeel, dat om redenen van practischen aard een zoodanig algemeen verbindend voorschrift niet ter bevordering van eene waardige uitvoering der bestuurshervorming zou strekken.

Het standpunt, dat omtrent verordeningen van belangrijken aard, die uitvoering betreffende, te voren de inzichten van den Volksraad zullen zijn in te winnen, wordt door den Minister ten volle gedeeld. Dat standpunt is van den aanvang af ook het zijne geweest en waar in den Volksraad openlijk in dien zin toezeggingen zijn gedaan, mag aan de vervulling van die gedragslijn niet getwijfeld worden. Eene algemeene wettelijke verplichting evenwel, als door den Volksraad gewenscht, zou de Indische Regeering voor de noodzakelijkheid stellen, om ook voor allerlei punten van ondergeschikten aard: overdracht van onbeduidende administratieve bevoegdheiden, vaststelling van weinig beteekenende maatregelen van uitvoering enz., voor zooveel bij algemeene verordening te regelen, het advies af te wachten van den Volksraad, die bij het tegenwoordig karakter van dit lichaam niet meer dan enkele malen 's jaars vergadert. In plaats van aan een goeden gang van zaken ten voordeele te komen, zou eene dergelijke verplichting, zoolang nog de Volksraad in de algemeene staatsinrichting de tegenwoordige plaats inneemt, herhaaldelijk tot nuttelooze vertraging en tot verstoring van eene regelmatige totstandkoming van de nieuwe bestuurshuishouding aanleiding geven. Hoezeer dus de Minister ernstig bezwaar zou hebben tegen een voorbijgaan van den Volksraad, wanneer het regelingen betreft van meer belangrijken aard, waarvoor desnoods de Raad in buitengewone zitting kan worden samengeroepen, meent hij te moeten betwijfelen of met eene voorziening van verdere strekking het belang van den lande zou worden gediend. Ofschoon dus het voorstel van den Volksraad in al zijne uit een practisch oogpunt dit werk belemmerende consequenties bezwaarlijk ten volle zou kunnen worden aanvaard, ligt het niettemin in de bedoeling om bij de uitvoering der hervorming daarmede zooveel mogelijk rekening te houden.

Waar het maatregelen betreft, aan welke geldelijke gevolgen ten laste van de begrooting zijn verbonden — en wel voor de meeste maatregelen van werkelijk gewichtigen aard zal dit in deze het geval zijn — leggen trouwens de bepalingen van het Regeeringsreglement thans reeds uitdrukkelijk de verplich-

ting op om den Volksraad in de gelegenheid te stellen ter zake zijne inzichten uit te spreken.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Door verscheidene leden werd geklaagd, dat het wetsontwerp in het duister laat, in welke richting het bestuursstelsel zich zal moeten bewegen. Met name werd een keuze tusschen het federalistische en het unitarische stelsel noodig geacht.

Voorts meende men dat het ontwerp in strijd kwam met het rapport der Herzieningscommissie en dat de reorganisatie van het centrale bestuur aan die van het locale had moeten voorafgaan. Beter ware het geweest, de herziening van de grondwet af te wachten en inmiddels b.v. een begin te maken met de instelling van regentsschapsraden.

Anderen betoogden dat de regeering terecht begonnen is met de vernieuwing van den onderbouw van het te reorganiseeren centraal bestuur. Op deze wijze kan de bevolking geleidelijk worden opgevoed tot deelneming aan het landsbestuur. Bovendien is ingrijpende verandering van het bestuursstelsel dringend noodig en zal de reorganisatie van het centraal bestuur eerst over eenige jaren ter hand genomen kunnen worden.

Velen meenden dat in het ontwerp teveel aan regeling bij algemeene verordening wordt overgelaten, waardoor regeling bij de wet niet is gewaarborgd. Zelfs de indeeling in provincies en de samenstelling van den Volksraad zal voortaan bij ordonnantie kunnen worden geregeld. Aangedrongen werd op wettelijke vastlegging van de verplichting om over de uitvoerverordeningen den Volksraad te hooren.

De vrees werd uitgesproken dat de overdracht van een steeds grooter deel der algemeene regeeringstaak aan de provincies afbreuk zou doen aan den invloed van het centraal gezag en de volksvertegenwoordiging, zonder dat een vergrooting van den invloed der ingezetenen hiermee zou gepaard gaan. De voorgestelde regeling zou dus neerkomen op een ambtelijke decentralisatie: de bestuursambtenaren zouden winnen aan ongecontroleerde macht.

Verscheidene anderen waren het hier niet mee eens; zij meenden dat het centraal bestuur krachtiger zou worden wanneer het zich beperkte tot de onderwerpen welke de eenheid en kracht van Indië naar binnen en naar buiten raken. Afwenteling van bevoegdheden is noodig en waar deze niet kunnen overgaan op autonome vertegenwoordigende lichaamen is ambtelijke decentralisatie onvermijdelijk. Volgens sommigen is het onjuist te meenen dat de ingezetenen door middel van den Volksraad hun invloed op de centrale organen zouden kunnen doen gelden. De ingezetenen zijn daartoe te weinig homogeen en bovendien kan aan den Volksraad nog geen parlementaire bevoegdheid worden toegekend. Wil men den invloed van de ingezetenen op het bestuur vergrooten, dan zal dit slechts kunnen geschieden door tusschen centraal en locaal bestuur een krachtig provinciaal orgaan te schuiven waarin zoowel de bestuursdecentralisatie als de autonomie tot een onbelemmerde ontwikkeling komen kan. In de provincie vertoont de bevolking meer homogeniteit en zou dus zonder bezwaar spoedig een uitgebreid kiesrecht kunnen worden ingevoerd. Mislukt

de proefneming, dan is nog steeds een sterk centraal gezag aanwezig om zoo noodig in te grijpen.

Door sommigen werd de aandacht gevestigd op het denkbeeld van den heer Ritsema van Eck om grootere provincies in te stellen die elk een der groote Soendaeilanden zouden moeten omvatten. Ook pleitten zij voor de instelling van ongemengde regentschapsraden. Anderen hadden tegen deze denkbeelden hun bezwaar.

Omtrent de artikelen werd het volgende opgemerkt:

Artikel 67a. Eenige leden zouden gaarne vernemen, volgens welke beginselen de indeeling van het grondgebied van Nederlandsch-Indië in provinciën en andere gemeenten zal geschieden. Zij hadden bezwaar tegen de benaming „provinciën", omdat deze den indruk maakt, dat een ressoort van de centrale Regeering is bedoeld. De beteekenis van de provinciën behoort echter, naar meening van de hier aan het woord zijnde leden, veel grooter te zijn en bij een goede ontwikkeling de beteekenis van de afzonderlijke Staten van de Vereenigde Staten van Amerika te naderen. Zij wenschten echter de mogelijkheid voor ontwikkeling in iedere richting open te laten en gaven daarom de voorkeur aan de benaming „gewest".

Eenige leden hadden ook bezwaar tegen de benaming „Gedeputeerde Staten". Zij achten het onjuist dat in navolging van het ontwerp van Minister Pleyte en in navolging van de Herzieningscommissie aangestuurd wordt op het kopieeren van de staatsinstellingen van Nederland, terwijl hier een zelfstandige staatsrechtelijke inrichting moet worden gemaakt. Deze leden zouden het wenschelijker achten, indien een soort parlementair stelsel werd ingevoerd, omdat de provinciale vertegenwoordiging de leerschool moet worden voor „responsible government". Intusschen waren de hier aan het woord zijnde leden van oordeel, dat de desbetreffende bepalingen zoo ruim mogelijk moeten worden gehouden en de vrijheid moet blijven bestaan om in verschillende gewesten een verschillende regeling te maken, aangezien slechts uit de ervaring kan blijken, welke regeling voor Indië in het algemeen, of voor een provincie in het bijzonder, het best voldoet. Zij beoogden echter, dat door de voorgestelde bepalingen de verschillende ontwikkelingsmogelijkheden te veel worden belemmerd.

Andere leden merkten op, dat van de invoering van een parlementair stelsel in de provinciën toch nooit sprake zal kunnen zijn, evenmin als in de provinciën en de gemeenten in Nederland, omdat de besturen van dergelijke gebiedsdeelen, die slechts een onderdeel vormen van een grooter staatsverband, niet alleen verantwoordelijk zijn tegenover het vertegenwoordigende lichaam in hun ressort, maar ook tegenover de centrale Regeering. De meerderheid van de provincialen raad, al wordt deze ook door de meerderheid van de kiezers gesteund, zal dan ook zijn wil in het bestuur niet kunnen doorzetten, indien daardoor, naar de meening van het centrale bestuur, wordt gehandeld in strijd met de belangen van het Rijk.

Sommige leden wezen er op, dat hoe in de zevende alinea bedoelde algemeene verordeningen ook tot stand zullen komen, de inrichting van de provinciën toch in ieder geval van bovenaf zal worden opgelegd, zonder medewerking van

de bevolking der provincie. Bij het thans nog ontbreken van een provinciale vertegenwoordiging zal dit ook niet anders kunnen geschieden. Daarom achtten zij het noodzakelijk, dat de eerste inrichting van de provinciën slechts van voorloopigen aard zij en dat ten slotte de bevolking zelf van de provincie door middel van het vertegenwoordigende lichaam zal moeten bepalen, hoe de provincie zal worden ingericht. De hier aan het woord zijnde leden zouden derhalve gaarne in het wetsontwerp de bepaling zien opgenomen, dat eventueele wijzigingen in de inrichting van de provinciën aan de provinciale besturen in samenwerking met den Gouverneur-Generaal zullen worden overgelaten, mits binnen de grenzen, voor de eenheid van Indië en de samenhang van verschillende bestuursorganen vereischt, en behoudens het vetorecht van het centraal bestuur.

Andere leden hadden tegen dit denkbeeld bezwaar, omdat het naar hunne meening niet aangaat, dat de provinciën zelf hare grenzen en hare inrichting zullen kunnen wijzigen, zij het dan ook onder een zekere contrôle van hooger gezag.

Eenige leden drongen er op aan, dat het recht van contrôle en ingrijpen van den Gouverneur-Generaal ten aanzien van de zaken van de provincie meer daadwerkelijk zal worden geregeld als de overeenkomstige bevoegdheden van de centrale regeering tegenover de provinciën in Nederland. Zij merkten op dat hetzelfde geldt van de contrôle van den Gouverneur en de regentschappen en de gemeenten.

Voor de verkiezing van de leden der provinciale raden werd door sommige leden trapsgewijze verkiezing aanbevolen. Eenige andere leden waren van meening, dat aanvankelijk benoeming van de leden noodzakelijk zal zijn.

Verscheidene leden wenschten te zien bepaald, dat de Provinciale raden in het openbaar zullen vergaderen.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Aan deze memorie, ingezonden den 8en Augustus j.l. is het volgende ontleend.

De Minister meent dat voorloopig van een federalistischen staatsvorm geen sprake kan zijn. Een groepeering van gebiedsdeelen welke niet alleen staatsrechtelijk en zelfs staatkundig, maar ook economisch en ethnologisch zelfstandige eenheden zouden uitmaken, is in het tegenwoordig Indië niet aanwezig en laat zich zoo al dan toch pas in een zeer verre toekomst denken.

Ontkend wordt dat het ontwerp onvereenigbaar zou zijn met het rapport der Herzieningscommissie. Ook de Minister meent dat de hervorming terecht vooraf gaat aan die van de centrale regeeringsorganen.

Het wordt wenschelijk geacht aan de practijk over te laten of de nader te treffen regelingen den vorm moeten aannemen van een wet, een koninklijk besluit of een ordonnantie. Overigens dient de bemoeienis van den Nederlandschen wetgever van steeds geringer omvang te worden, waar immers in de toekomst de wetgevende taak meer en meer zal moeten worden overgelaten aan in de kolonie zelve zetelende organen.

De minister acht het wenschelijk over de meer belangrijke uitvoeringsver-

ordeningen den Volksraad te hooren, doch hij oordeelt het niet noodig de verplichting daartoe in de wet op te nemen.

Het bezwaar tegen ambtelijke decentralisatie wordt niet gedeeld. De Landvoogd blijft voor het ambtelijk bestuur verantwoording schuldig aan den Minister en deze op zijn beurt weer aan de Staten-Generaal. Maar overigens wordt er naar gestreefd de medezeggensschap der ingezetenen uit te breiden.

De Minister is geen voorstander van een zeer uitgebreid vertegenwoordigend stelsel in de provincie. Hij wenscht een begin te maken met een getrapt kiesrecht.

De denkbeelden van den heer Ritsema van Eck leiden ook naar zijne meening in een minder juiste richting en houden onvoldoende rekening met het wezen en de lijnen van ontwikkeling der Indische maatschappij. Voor het welslagen van de bestuurshervorming is het noodig dat de provincies niet te veel omvattend zijn. Ook naar 's Ministers meening zal een gemengd karakter aan de regentschapsraden zijn toe te kennen.

Omtrent de artikelen is nog het volgende geantwoord:

Artikel 67a. Bij de indeeling van het grondgebied van Nederlandsch-Indië in provinciën en andere gewesten (gouvernementen) zal zooveel mogelijk acht worden geslagen op de aanwezigheid van gunstige voorwaarden voor samenwerking op het gebied van de openbare huishouding, zooals gemeenschap van belangen, bewustzijn van saamhoorigheid bij de in het gebied wonende inheemsche volken, mogelijkheid van verkeer, gemeenschap van taal enz., voorts op geografische begrenzingen en andere omstandigheden van dergelijken aard.

De zienswijze van eenige leden, dat de benaming „provincie" den indruk zou maken, dat een ressort van de centrale Regeering is bedoeld, zou door den Minister bezwaarlijk kunnen worden gedeeld. Zij vindt — om slechts een enkel sprekend voorbeeld te vermelden — al dadelijk zeer stellig geen grond in de staatkundige geschiedenis van Nederland, in welke aan het begrip provincie integendeel zich herinneringen vastknoopen aan eene zelfstandigheid, eene souvereine machtsuitoefening zelfs, die de gedachte aan een ressort van de centrale Regeering ver achter zich laat. De benaming „gewest" kan voor die gebiedsdeelen, welke het wetsontwerp „provinciën," noemt, niet dienen. Taalkundig is het woord „gewest" de verzamelnaam, waarmede in het algemeen de hoogste bestuursressorten beneden het centraal staatsgezag worden aangeduid, welke ook de bestuursvorm daarvan is; derhalve in deze zoowel de provinciën als de gouvernementen. Beperking, door wetsaanduiding, van dat begrip tot slechts een van die beide groepen zou dus uit dat oogpunt reeds zijn af te keuren, maar bovendien zou in de practijk herhaaldelijk verwarring het gevolg zijn en dit te meer, wijl het adjectief „gewestelijk" niettemin in allerlei combinatiën voor beide groepen in gebruik zou blijven en in de administratieve taal als zoodanig ook niet gemist zou kunnen worden.

Welke bezwaren voorts bij eenige leden tegen de benaming „Gedeputeerde Staten" bestaan, is den Minister eveneens niet geheel duidelijk. Hij ziet niet in, waarom niet ook in deze voor Indië passende benamingen uit de Nederlandsche wetgeving zouden worden overgenomen, zooals tot dusver op elk gebied in zoovele opzichten het geval is geweest.

Wat de invoering van een „soort" parlementair stelsel in de provinciën betreft, hetgeen wenschelijk wordt geacht omdat de provinciale vertegenwoordiging de leerschool moet worden voor „responsible government", — klaarblijkelijk moet ook deze opmerking weder in verband worden gebracht met de hiervoren reeds in beschouwing genomen inzichten van sommige zijden omtrent eene ontwikkeling van het bestuursstelsel in federalistische richting. Na hetgeen te dier zake in de vorige bladzijden is aangevoerd, behoeft het geen toelichting, dat de ondergeteekende het standpunt deelt van de andere leden, die in de gegeven omstandigheden van oordeel zijn, dat van een parlementair stelsel in de provinciën geen sprake zal kunnen wezen, evenmin als in de provinciën en gemeenten in Nederland. Afgescheiden echter hiervan is het hem weder niet duidelijk, waarom de naam „provincie" meer dan de benaming „gewest" aan de ontwikkeling van eenig ander bestuursstelsel in den weg zou staan. Wanneer het daarbij op een keuze van woorden aankwam, zou het tegendeel zijn staande te houden.

Het denkbeeld van sommige leden om in het wetsontwerp eene bepaling op te nemen in dien zin, dat eventueele wijzigingen in de inrichting van de provinciën aan de provinciale besturen in samenwerking met den Gouverneur-Generaal worden overgelaten, mits binnen de grenzen, voor de eenheid van Indië en den samenhang van de verschillende bestuursorganen vereischt, en behouden het vetorecht van het centraal bestuur, ontmoet ook bij den ondertegeekende bezwaar. Zooals van andere zijde werd verklaard, zou het bezwaarlijk aangaan, aan de provinciën zelve de regeling van haar gebied en van hare inrichting over te laten, zij het ook onder zekere contrôle van hooger gezag. Zoomin als men voor Nederland er aan denken zou, een zoo overwegend punt van algemeen staatsbelang tot een onderwerp van gewestelijke regeling te maken, zou voor Indië daarvan sprake kunnen zijn. Intusschen sluit dit niet uit, dat aan goed gemotiveerde wenschen dienaangaande van gewestelijke zijde wel steeds aandacht zal worden geschonken.

Bij de regeling van het toezicht van den Gouverneur-Generaal op de Provinciën en van den Gouverneur op de regentschappen, gemeenten en dessa's, zal zeer zeker overwogen dienen te worden, in hoever eene meer daadwerkelijke bevoegdheid wordt vereischt dan hier te lande ten aanzien van de overeenkomstige organen aan het hooger gezag is voorbehouden.

Het stemt — zooals reeds is gezegd — inderdaad overeen met de inzichten van den ondergeteekende, om de verkiezing van de leden der Provinciale Raden te doen geschieden volgens het z.g. getrapte stelsel, echter om daarnaast in die raden voorshands ook benoemde leden zitting te doen nemen.

Als regel zullen uit den aard der zaak de Provinciale Raden in het openbaar vergaderen. Dit behoort echter, naar het oordeel van den ondergeteekende, niet in het onderhavig wetsontwerp te worden bepaald, doch — in overeenstemming met de voor de thans bestaande gewestelijke en plaatselijke bestuursraden gevolgde gedragslijn — in de algemeene verordening, bedoeld in het zevende lid van artikel 67a.

De ondergeteekende neemt deze gelegenheid te baat, om bij de hiernevens aangeboden Nota van Wijzigingen alsnog eene met het onderwerpelijk vraagstuk nauw verband houdende aanvulling van het wetsontwerp voor te stellen

Ingevolge het eerste lid van artikel 3 van het Regeeringsreglement voor Nederlandsch-Indië, zooals dit lid nader is vastgesteld bij de wet van 16 December 1916 (Nederlandsch Staatsblad no. 535), mag de Gouverneur-Generaal rechtstreeks noch zijdelings deelhebber zijn in, noch borg zijn voor eenige onderneming, ten grondslag hebbende eene overeenkomst, om winst of voordeel aangegaan met Nederlandsch-Indië of met eenig gewest of gedeelte van een gewest, waarop artikel 68a van dat Reglement toepassing heeft gevonden.

Deze bepaling nu zal, indien een wet volgens het onderhavig ontwerp tot stand komt, dienen te worden uitgebreid tot overeenkomsten, aangegaan met een gewest of gedeelte van een gewest waarop de artikelen 67a en 67c toepassing hebben gevonden.

Vandaar dat alsnog eene wijziging van het eerste lid van artikel 3 wordt voorgesteld. De nieuwe redactie van dit lid is zoo ruim mogelijk gesteld.

Bij nota van wijzigingen zijn in het eenig artikel van het oorspronkelijk ontwerp van wet nog de volgende wijzigingen aangebracht:

1o. Voor paragraaf a wordt ingevoegd:

a. Het eerste lid van artikel 3 wordt gelezen:

De Gouverneur-Generaal mag rechtstreeks noch zijdelings deelhebber zijn in noch borg zijn voor eenige onderneming, ten grondslag hebbende eene overeenkomst, om winst of voordeel aangegaan met Nederlandsch-Indië of met eenig deel daarvan.

2o. De paragrafen a tot en met worden b tot en met h.

———

Economische Kroniek.

DE INTERNATIONALE ZEELIEDENCONFERENTIE TE GENUA.

Wij gaven in deze kroniek nog geen overzicht van de in Juni 1920 te Genua gehouden conferentie van de Internationale Organisatie van den Arbeid van den Volkenbond, handelende over den arbeid van zeelieden.

Van dit kongres, dat lang niet zoo vlot liep als dat te Washington, moge daarom hier nog een kort verslag volgen.

Eerst werd getracht de *visscherij* van de agenda af te voeren en daarvoor eene afzonderlijke conferentie te houden doch ten slotte werd een „aanbeveling" aangenomen waarin, gezien de verklaringen in de Vredesverdragen over de wenschelijkheid van een universeelen 8-urigen arbeidsdag en 48-urige arbeidsweek, aan ieder lid der Internationale Organisatie van den Arbeid 1) werd aanbevolen een wet aan te nemen, die in dien geest den werktijd van alle arbeiders in het visscherijbedrijf beperkt met de bijzondere voorzieningen, die noodig zijn in verband met de bijzondere omstandigheden, die aan dit bedrijf in ieder land eigen zijn. Die aanbeveling bindt de Regeeringen voorts op het hart om voor de voorbereiding dezer wetgeving overleg te plegen met de betrokken organisaties van werkgevers en werknemers.

Ook de arbeidsverhoudigen bij de *binnenvaart* trachtte men (met name de Skandinavische, Grieksche en Canadeesche reeders) van de agenda af te voeren. Ook hier slaagde men niet. De „aanbeveling", die ten slotte werd aangenomen, heeft de volgende strekking:

1. Ieder Lid stelle een wetgeving vast, die overeenkomstig de verklaring in de vredesverdragen den arbeidsduur beperkt van personen, werkzaam in de binnenvaart; die wetgeving bevatte die bijzondere bepalingen welke noodig mochten zijn in verband met de bijzondere omstandigheden, in ieder land voor de binnenvaart voortvloeiende uit het klimaat of het bedrijf;
2. Leden, wier grondgebied wordt bespoeld door waterwegen, die gemeenschappelijk worden bevaren, sluiten onderling overeenkomsten tot beperking van den bedoelden arbeidsduur;
3. De nationale wetgevingen en de overeenkomsten moeten zooveel mogelijk uitgaan van de algemeene beginselen van het Washingtonsche ontwerptractaat met inachtneming van de bijzondere omstandigheden van klimatologischen en anderen aard;

1) Alle leden van dan Volkenbond, dus ook Nederland, zijn eo ipso leden van de Internationale Organisatie van den Arbeid.

4. Ieder Lid stelle voor zich zelf het onderscheid tusschen binnenvaart en zeevaart vast en doe van zijn besluit mededeeling aan het Internationaal Bureau van Arbeid;

5. Elk Lid brenge binnen twee jaar een verslag uit over de getroffen maatregelen.

Nadat schifting gemaakt was tusschen kinderarbeid en arbeid van jeugdige personen werd ten slotte een Ontwerp-Verdrag tot vaststelling van een *minimum-leeftijd* voor toelating van kinderen tot arbeid op zee aangenomen. Art. 2 daarvan luidt: Een kind beneden 14 jaar mag niet gebruikt worden voor arbeid aan boord van schepen tenzij daarop uitsluitend leden van één gezin werkzaam zijn. Opleidingsschepen worden uitgezonderd. De gewone clausule voor koloniën is opgenomen; voor 1 Juli 1922 moeten de bepalingen daarvan in toepassing worden gebracht.

Nog werd een motie aangenomen, dat het noodzakelijk is zooveel mogelijk in alle havens en in ieder geval in de belangrijkste kustplaatsen scholen voor vak- en voortgezet onderwijs voor zeelieden op te richten.

Op de agenda eener volgende conferentie zullen komen:

1. Verbod van arbeid voor personen beneden 18 jaar als stoker of tremmer;
2. Verbod van het doen van nachtwachten door personen onder 16 jaar.
3. Eisch van geneeskundig onderzoek voor toelating van jeugdige personen tot den arbeid ter zee.

Een lang debat werd gevoerd over landen als Britsch-Indië. In Washington was voor dat land en dergelijke Oostersche landen eene minder straffe regeling gemaakt. Hier wilde men zulk een uitzondering niet maken. Het amendement — de Commissie van Voorbereiding had geen uitzondering gemaakt — om voor Indië en dgl. den minimumleeftijd op 12 jaar te stellen werd met 52 tegen 10 stemmen verworpen.

Het voorstel om tot een *internationalen codex* op den arbeid enz. van zeelieden te komen werd nog niet wel uitvoerbaar geacht. De besprekingen op dit punt leidden ten slotte tot een „aanbeveling" om over te gaan tot het samenvatten van al de (nationale) wetten en besluiten, die op zeelieden betrekking hebben in één zeelieden-codex.

Over den arbeidsduur van zeelieden zijn zoowel in de Commissies en subcommissies als in pleno lange debatten gewijd; ten slotte viel het op wederzijdsche concessies gebaseerd ontwerp-verdrag omdat er een fractie van een stem ontbrak aan de noodzakelijke meerderheid van 2/3 der uitgebrachte stemmen (48 voor en 25 tegen). De oppositie zat vooral bij de Engelsche en Skandinavische reeders en regeeringsgedelegeerden. De Nederlandsche Regeeringsgedelegeerde Dr. Nolens had een groot aandeel in het tot stand komen van het ten slotte toch nog net gestrande compromis-ontwerp.

Oorspronkelijk stelde het Bureau voor: 8 uren per dag of 48 uren per week of een overeenkomstig aantal uren in een langer tijdsverloop. Op schepen boven 2500 bruto-registerton op zee 8 uur per dag en 56 per week en in de haven 8 uur per dag en 48 per week; op Zondag alleen voor navigatie en veiligheid van het schip. Voor kleine schepen zullen paritetische commissies beslissen over de mogelijkheid van het 3 wachten-stelsel en den 8 uren-dag; voor schepen, waar geen 3 wachten mogelijk zijn zal 12 uren per dag worden ge-

werkt, maar op schepen boven 700 ton, gebouwd na 1 Januari 1922, zal de hoofdregeling (voor schepen boven 2500 ton) toepasselijk zijn. De arbeidsduur mag verlengd worden: onbeperkt bij schipbreuk, mist, stranding, brand enz., ook bij ontscheping van personeel zonder mogelijkheid van vervanging.

Het ontwerp-verdrag zelf, dat net even de meerderheid niet haalde, gaf de volgende punten aan:

1. 8 uren per dag of 48 uur per week of een overeenkomstig aantal uren in een tijdsverloop langer dan een week. Alleen de kapitein en scheepsofficieren, die geen wacht doen, zijn uitgezonderd.

2. Op stoomschepen boven 2000 registerton in internationale vaart op zee het drie wachten-stelsel aan dek en in de machine-kamer v.z.v. ononderbroken arbeid noodig is.

Arbeidsduur niet langer dan 48 uren per week. Zondagsarbeid wordt bereikt of door de bemanning, die daarvoor een vervangenden rusttijd of betaling ontvangt hetzij door een aanvullingsbemanning, speciaal meegenomen om aan de geheele bemanning een vrijen dag in de zeven dagen te waarborgen. Overwerk geoorloofd gedurende 14 uur per week of 60 per maand met extra-betaling of compenseering. In de haven 48 uur per week voor alle groepen van arbeiders of zooveel minder als reeds te lande gebruikelijk is. Ieder land maakt op dit punt zijn eigen regelingen mits met inachtneming van het Washingtonsche tractaat over den arbeidsduur.

De wijze, waarop de beginselen ten aanzien van deze schepen worden neergelegd in reglementen geschiedt na overleg met de organisaties van reeders en zeelieden.

3. Voor alle andere schepen zullen bepalingen worden vastgesteld na overleg met de betrokken organisaties en volgens soortgelijke beginselen voorzoover de omstandigheden het toelaten.

4. De regels voor den arbeidsduur van *Indische* zeelieden worden vastgesteld na overleg met de organisaties van reeders en van zeelieden en moeten een verkorting van den thans voor hen gebruikelijken werktijd inhouden.

5. De werktijd mag worden verlengd wanneer de veiligheid van het schip of eenig persoon aan boord in gevaar verkeert door mist, stranding, brand of ander geval van overmacht, voor het redden van een ander schip of voorkoming van verlies voor menschenlevens, en ook bij onvoltallig worden van de bemanning zonder mogelijkheid van vervanging.

6. De arbeidsduur moet in de monsterrol van elk schip worden vermeld en maakt daarvan een integreerend deel uit. In ieder land moet bij de wet worden vastgelegd dat zeelieden een wettig verhaal hebben op den kapitein of den eigenaar van het schip, wanneer dat deel van het contract niet wordt nagekomen.

7. Ieder lid moet een jaarverslag uitbrengen.

8. De gewone clausule voor koloniën.

Met algemeene stemmen werd aangenomen een ontwerp-verdrag betreffende de schadeloosstelling voor *werkloosheid bij schipbreuk*.

Voor alle zeelieden op alle schepen (behalve oorlogsschepen) is de eigenaar van een schip dat door schipbreuk vergaat verplicht tot betaling van schadeloosstelling voor de daardoor ontstaande werkloosheid en wel vol loon

zoolang de zeeman inderdaad werkloos blijft voor ten hoogste twee maanden. Deze schadeloosstellingen hebben hetzelfde recht van voorrang en dezelfde rechtsmiddelen tot invordering als achterstallig loon, in de dienstbetrekking verdiend.

Voor de gewone werkloosheid werd eene Aanbeveling aangenomen tot het invoeren van een doeltreffende verzekering tegen werkloosheid voorspruitende uit schipbreuk of eenige andere oorzaak, hetzij door middel van Staatsverzekering hetzij door middel van Staatssubsidies aan vakvereenigingen.

Aan eene door den Raad van Beheer van het Internationaal Bureau ingestelde „Paritetische Commissie voor Zeelieden-aangelegenheden" werd bij motie der Conferentie opgedragen de organisatie der werkloosheidsverzekering te bestudeeren; deze kan zich daartoe doen bijstaan door de „Technische Commissie voor de Werkloosheid" overeenkomstig de Washingtonsche conferentie bij het Internationaal Bureau ingesteld.

Nopens het *aanmonsteren van zeelieden* werd een Ontwerp-Verdrag aangenomen, dat voorschrijft dat de arbeidsbemiddeling door geen persoon, vennootschap of instelling als bedrijf, met winst als doel, mag worden uitgeoefend. Geen zeeman, van welk schip ook, zal ooit betaling verschuldigd zijn, direct noch indirect. Overtreding van die bepalingen zal in elk land strafbaar worden gesteld.

Een uitzondering wordt gemaakt voor bestaande instellingen, vennootschappen of personen met vergunning en onder toezicht der Regeering.

Instelling van kostelooze arbeidsbeurzen voor zeelieden hetzij ingesteld door werkgevers en zeelieden-organisaties gezamenlijk hetzij, bij ontkentenis daarvan, door den Staat. Ook aan vreemde zeelieden, wier landen ongeveer dezelfde arbeidsvoorwaarden hebben, moet de arbeidsbemiddeling ten dienste staan.

Kennisneming van de monsterrol, die alle waarborgen voor bescherming van alle belanghebbende partijen moet bevatten, moet voor en na onderteekening voor den zeeman steeds mogelijk zijn.

Aan ieder land wordt overgelaten al of niet soortgelijke regelingen te maken voor stuurlieden en machinisten.

De clausule betreffende de koloniën is opgenomen.

Incidenteel werd nog met algemeene stemmen eene motie aangenomen, luidende:

„De internationale zeeliedenconferentie, overwegende dat het van belang is internationale ingrijpende maatregelen te nemen voor de voorkoming en behandeling van venerische ziekten bij de koopvaardij,

dringt er bij de Sectie voor de Hygiëne van den Volkenbond op aan onmiddellijk haar aandacht aan dit onderwerp te wijden.

Zij beveelt aan dat in het bijzonder de volgende punten in studie zullen worden genomen.

1. Bevorderen van maatregelen die het voorkomen en behandelen van geslachtsziekten in alle belangrijke havens vergemakkelijken.
2. Indeeling van de geslachtsziekten in de categorie waarvoor zeelieden ter koopvaardij gratis worden behandeld en verpleegd.

3. Verspreiding van passende voorlichting op dit gebied onder de zeelieden, in het bijzonder op de opleidingsscholen.

4. Het verschaffen van gelegenheid tot ontspanning in alle groote havens, onder beheer van een orgaan, bestaande uit vertegenwoordigers van reeders en zeelieden."

Op het groote belang van dit laatste punt vestigde de Conferentie bovendien nog speciaal de aandacht van de Internationale Organisatie van den Arbeid zelf.

Boekbespreking.

De Nederlandsche arbeidswetgeving, door Mr. A. P. Diepenhorst, Hoogleeraar aan de vrije universiteit te Amsterdam. Deel I — 1921.

Een systematisch overzicht van de Nederlandsche arbeidswetgeving ontbrak tot dusverre, zoodat Mr. Diepenhorst werkelijk voorzien heeft in een bestaande leemte en als zoodanig al belangrijk werk verricht heeft, temeer, waar de Nederlandsche arbeidswetgeving een zeer vooruitstrevende plaats inneemt, vergeleken bij de wetgevingen van andere landen.

Twee wegen staan bij een dergelijk overzicht open; een critische beoordeeling van die wetgeving te leveren of een beschrijving van den inhoud. Schrijver heeft het laatste gedaan, doch is er in geslaagd door een goed systeem en een overzichtelijke groepeering niet te vervallen in de fout van een dorre opsomming der wettelijke bepalingen. Door de hoofdstukken „inleiding", „nieuwe verhoudingen en denkbeelden sinds de 19de eeuw" en „internationale bemoeiingen," vond schrijver gelegenheid genoeg zijn subjectieven kijk naar voren te brengen. De behandeling van onze nationale wetgeving is in drie groepen gesplitst, waarvan de eerste de arbeidersbescherming en arbeidsbeveiliging behandelt en de beide andere, de rechtspositie van den arbeider en de sociale verzekering; in het nu verschenen deel I is alleen de eerste groep besproken. Bijzondere waarde heeft het boek gekregen door de literatuuroverzichten aan het einde van ieder hoofdstuk.

In de inleiding bespreekt schrijver de begrippen sociale politiek, sociale wetgeving en arbeidswetgeving, waarbij hij zich grootendeels vereenigt met de opvatting van von Bortkiewicz en sociale politiek, „welvaartpolitiek" noemt, die zoekt naar de harmonieuze verzorging der belangen van de onderscheiden maatschappelijke standen. Door deze bruikbare omschrijving, welke ook met het spraakgebruik in overeenstemming is, zijn de termen sociale en arbeidswetgeving uit elkaar te houden en vormt de sociale wetgeving, die derhalve zich niet beperkt tot overheidsbemoeing en dus ook de vakorganisaties in zich kan opnemen, het algemeen begrip waarvan de arbeidswetgeving een onderdeel vormt. Terecht wordt dit laatste begrip niet opgevat als zou de arbeidswetgeving zich beperken tot maatregelen ten gunste van die klassen, die haar arbeidskracht in dienst van anderen in een onzelfstandige en afhankelijke positie moeten benutten (van der Borght), waardoor slechts aan één openbaring van het vraagstuk de aandacht wordt geschonken en bijvoorbeeld de middenstand, boeren en handelaren worden uitgesloten.

Het tweede hoofdstuk: de nieuwe verhoudingen en denkbeelden sinds de 19de eeuw, geeft een goed beeld, hoe door de ontwikkeling van de techniek de aanpassing aan de nieuwe denkbeelden heeft plaats gevonden en met hoe-

vele schokken — men denke aan de machine oproeren — dit gepaard ging. De ontwikkeling van de spoorwegen en van de industrie in Nederland, overzichtelijk geteekend, brengen vanzelf de doorgevoerde arbeidsverdeeling ter sprake, culmineerend in het Taylor stelsel, waarbij schrijver met sympathie de woorden van het kamerlid, den heer Hermans, bij de beraadslaging over de arbeidswet van minister Aalberse citeert: „Slechts schijnbaar is de arbeid door de tegenwoordige wijze van produceeren gemakkelijk geworden. In werkelijkheid wordt thans van lichaam en geest veel meer gevorderd dan vroeger".

Ook vindt schrijver dat het verslappen van het vertrouwelijk element de „poëzie heeft uitgebannen", maar weegt niet de lichtzijde van de huidige arbeidszekerheid verre op tegen de patriarchale tint die het vroegere economische leven kleurde en de arbeider geheel à la merci van den werkgever stelde?

De afdeeling over de ontwikkeling der denkbeelden, waarin het gildewezen, het liberale stelsel en de overheidsbemoeiing van heden besproken worden, telt zwakke momenten. De tijd dat een ieder zich sine ira et studio tot wetenschappelijken arbeid zette schijnt voorbij, en zelfs hooggeleerden gaan hierin mede. Het heeft dit voordeel, dat het wetenschappelijk werk van heden niet meer met kille onaandoenlijkheid langs de sociale problemen heengaat, maar het heef ook het belangrijke nadeel dat uit gemis aan objectiviteit voortvloeit.

Na de gilden besproken te hebben, welke schrijver als een gezonde organisatie-gedachte kenschetst, bespreekt hij de afschaffing ervan en de daarvoor in de plaats getreden vrije ontwikkeling der individueele krachten met het bekende adagium van laisser faire, laisser aller. Dat dit oud liberale systeem weinig genade in de oogen van schrijver vindt, zal niemand afkeuren, maar hij gaat te ver door te spreken van het „laat-maar-waaien-stelsel", welke term niet in een wetenschappelijk geschrift past. Zekerlijk, deze idee is een overwonnen standpunt, evenals die der oude gilden, doch beide stelsels zijn een noodwendig moment in de evolutie van het arbeidsvraagstuk en derhalve historisch gerechtvaardigd. Na de dwingelandij der gilden was geen andere reactie mogelijk dan een overslaan naar ander uiterste, en staatsinmenging is slechts mogelijk in een tijd, wanneer overheid en volksgenooten niet meer als strijdige elementen tegenover elkaar staan, maar, zooals in een stelsel met parlementair overwicht, één macht vormen op den grond van saamhoorigheid, gericht op één staatsdoel. Dat was ten tijde van het oudere liberale stelsel nog niet het geval, zoodat staatsingrijpen toen onmogelijk was en als onrecht gevoeld zou worden.

De verhouding van sociale wetgeving en armenzorg, waarvoor schrijver de criteria recht en liefde aanneemt, stelt hij voor, niet als twee vijandige doch elkaar aanvullende machten. De opinie van Mr. Treub: „wanneer er op maatschappelijk gebied eenige werkzaamheid voor den staat is weggelegd, dan is het wel deze: de armenzorg, zooveel in zijn vermogen is, overbodig te maken" wordt hard genoemd, maar is het niet ingegeven door een juist rechtvaardigheidsgevoel, dat getracht moet worden voor ieder arbeid te vinden en de mogelijkheid op een redelijk bestaan te openen en kan het gevoel liefde (schrijver geeft dit toe) niet gelegd worden in de zedelijke waarde van de arbeidswetgeving?

Het hoofdstuk internationale bemoeiing is voor Indië van belang dat, zooals de heer Cohen Stuart terecht in zijn artikel Indische handelspolitiek en In-

dische financiën opmerkte, meer en meer vergroeid geraakt is in financiëele en economische betrekkingen met het overige gedeelte van de menschheid (*Kol. Studiën* Augustusnummer). Speciaal geldt dit wat betreft het medegedeelde over de conferenties te Washington en Genua.

De beschrijving van de arbeidswetgeving in Nederland vult een honderd bladzijden en geeft een kort overzicht van de instelling van den hoogen raad van arbeid, de bemoeiing met den arbeid aan het betrokken departement en een overzicht van eenige wetten tot bescherming van de arbeiders.

Mr. Dr. H. WESTRA.

The Earl of Cromer, Modern Egypt.

Men zegt: Egypte is als een oud perkament, waar de Bijbel is geschreven over de werken van Herodotus heen en daar weer over heen de Koran.

Toen Napoleon aan den voet der Pyramiden zijn troepen toesprak was ook hij onder den indruk der Geschiedenis: „Meer dan veertig eeuwen zien op U neer". Toen de Adelaar gevangen zat op St. Helena, vertelde hij nog graag van Egypte „als het meest belangrijke land ter wereld."

Maar geenszins alleen historisch is Egypte zoo geweldig interessant; zou niet ieder die vol spanning onze eigen moeizame stappen ter ontwikkeling van deze kostelijke gewesten volgt nieuwsgierig gaan zien naar onzen grooten Engelschen broer? Zij die vreezen voor een Indisch faillissement, och, ziet met welk een moederlijke zorg Europa Egyptes financiën heeft bewaakt; ieder die geïnteresseerd is bij de afwikkeling der Duitsche oorlogsschuld kan er leeren hoe, na het faillissement van 1880, ondanks den tegenstribbelenden Khedive de Internationale Commissie voor de Publieke Schuld zich de haar toekomende gelden wist te verschaffen. 1)

Anderen weer, die de moeilijke geboorte van den Volkenbond hebben meegemaakt, kunnen in Egypte de mislukking eener internationale administratie zien.

Ten slotte, zij die gaarne een Indisch volk zien groeien, mogen beoordeelen in hoeverre het Engeland gelukt is zijn hand als toeziend voogd weg te trekken; het veelbelovende rapport 1920 van Lord Millner daar doet denken aan onze Herzienings-commissie Carpentier Alting; het ongeduld, dat volgens de nieuwste kranten in Alexandrië aan het muiten is geslagen, heeft bij ons gelukkig geen parallel.

En welk een kostelijke gids leidt ons; het is de oude Earl of Cromer die zijn heele loopbaan in Egypte heeft volbracht; in, 76 al bij de financieele débâcle Engelsch Commissioner of the Public Debt, heeft hij sinds 1883 als Consul-

---

1). Een grappig detail: nadat de Khedive bij Decreet had bepaald dat al de inkomsten van het Custom-House te Suez rechtstreeks aan de Commissie moesten worden uitbetaald, verminderden deze plotseling.

Wat bleek! De Khedive had zijn Hoofdambtenaren last gegeven hem zelf het grootste deel te blijven afgeven.

Generaal te Caïro bijna 25 jaar achter de schermen gekeken en dikwijls zelf aan de touwtjes getrokken.

Hij begint kort en krachtig: de Egyptische kwestie is in oorsprong een geldkwestie.

Dan volgt het romantisch levensverhaal van tal van Oostersche despoten: een Pasha, die de lucht krijgt van zijn ongenade, weet zijn Khedive zoo te vleien dat die zijn boos plan vergeet; een ander slurpt rustig de aangeboden giftige koffie; de een drinkt zich dood aan ijskoude champagne als onze Philips de Schoone aan koud water; een tweede, die voor bang was uitgescholden, loopt met een deftig gevolg, ieder met een brandende pijp, langs de straat, die een voet diep met kruit is bestrooid.

Helaas, die schönen Tage sind zu Ende, als Ismail Pasha dertien jaar lang ieder jaar 7 millioen pond staatsschuld heeft gefokt onder steeds zwaarder rentebeding; in 1872 in de penarie slaat hij een wet, dat de landrente tot de helft wordt verminderd voor ieder die 6 jaar vooruit betaalt. De débâcle komt, het gouvernement kan zijn leveranties alleen à contant krijgen, ambtenaren worden maanden lang niet betaald.

In 1876 loopt het spaak; de Khedive schorst zijn betalingen, een Fransch-Engelsche Commissie zal een volledig onderzoek instellen; in 1880 de faillietverklaring.

Nadat de omvang van het déficit was vastgesteld, moest het wanbeheer van een Oostersch despoot worden omgezet in een behoorlijke Westersche administratie. In de eerste plaats: Ismail Pasha had de Staatskas als zijn eigen zak beschouwd en daarnaar gehandeld.

Dat moest uit zijn. De Khedive had zich te houden aan een ruim bepaalde civiele lijst en te begrijpen dat de rest Staatskas was. Hij moest toegeven en met Oostersche diplomatie verklaarde hij: „Mon pays n' est plus en Afrique, nous faisons partie de l' Europe actuellement, il est donc naturel pour nous d'abandonner les errements anciens pour adopter un système nouveau."

Op de vroegere eigendommen van den Khedive, nu aan den Staat afgestaan, leenden de Rothschilds 8½ millioen pond. En aan de poort stonden de wachters; in plaats van de twee adviseerende Controllers of the Public Debt werd in den Ministerraad een Engelsche Minister van Financiën opgenomen en een Franschman met de portefeuille van Publieke Werken.

Was dat niet schoon?

Integendeel, bij den eersten schok al trilden de nieuwe fundamenten; een legerrelletje om achterstand van salaris, vermengd met nationalistische tendenzen, werd alleen bedwongen door aftreden van de Engelsche Ministers.

Men zegt, dat de Khedive daarin ook heeft gestookt.

Toen moet Ismail Pasha gelachen hebben, zijn invloed bij het volk was toegenomen; voor de keus tusschen loyale samenwerking met Engeland of intrigues zon hij op een nieuwe streek: de Europeanen hadden hem een constitutioneel stelsel opgedrongen, hij zou ze vangen in hun eigen strikken en gelastte de vorming van een Ministerie van Egyptenaren; toen terzelfder tijd de schatkist niet bij machte was om de rente der leening te voldoen en de Commissie adviseerde de betaling een maand uit te stellen, verzette de Khedive „uit naam van zijn volk" zich heftig.

Dat was genoeg. In Juni '77 kreeg de Khedive een brief van den Sultan, zijn Souverein, die door Engeland hiervoor was gespannen, om zich terug te trekken en het bestuur over te geven aan zijn zoon.

Aldus geschiedde.

De abdicatie van Ismail Pasha geldt als een mijlpaal in de geschiedenis van Egypte. Cromer herinnerde daaraan toen in 1911 feestelijk werd herdacht de groote Mehemet Ali, die honderd jaar te voren een begin van vrijheid op den Sultan had bevochten.

Onder den nieuwen Khedive zou aan de liquidatie van den faillieten boedel worden begonnen, maar weer, als in '77, maakte het leger een relletje, nu ernstiger en weer met succes. Zijn leider beklaagde zich bij den Sultan „dat Egypte in handen viel van vreemden, die het kerstenden." In Constantinopel had men daar wel ooren naar. Er zat onweer in de lucht.

Van ouds hadden Engeland en Frankrijk de meeste belangen in Egypte. Zoodra in '82 Gambetta in Frankrijk aan het bewind was gekomen, wist deze Engeland tot een dreigende nota over te halen. In plaats van de lucht te zuiveren kwamen nu juist donderkoppen op. Europa had het vertrouwen verspeeld, de in oorsprong militaire beweging had zich gevormd tot een nationale partij, de Khedive dorst den leider der officieren Arabi tot Minister van Oorlog te benoemen, in Alexandrië begon er een: „Sla dood de Christenen". Bij een volksoploop sloeg men inderdaad wel een vijftig Europeanen dood; zelfs de Engelsche Consul ontsnapte ternauwernood zwaar gewond en een bombardement van Alexandrië door het Britsch eskader moest Arabi mores leeren (1882).

Niet zonder aarzeling had Engeland alleen deze taak op zich genomen, n.l. eerst nadat Frankrijk, na een wisseling van Ministerie, in vriendelijke woorden slechts moreelen steun had toegezegd, terwijl men het met den Sultan niet eens had kunnen worden over de zeer beperkende condities, waarop Engeland een Turksche expeditie wilde binnenlaten.

Zoo zat Engeland in Egypte geenszins door een welbewuste bezettingspolitiek, maar stap voor stap gedrongen door de omstandigheden. Nog steeds geldt het antwoord dat in 1857 Lord Palmerston gaf op de groote koloniale plannen van Napoleon III: „What we wish about Egypt is that it should continue to be attached to the Turkish Empire which is a security against its belonging to any European power. We want to trade with Egypt, but we do not want the burthen of governing Egypt."

Aan een vriend schreef hij: „Stel u voor, iemand heeft een landgoed in het Noorden en zijn woonhuis in het Zuiden, is het niet voldoende als hij langs den weg een goede herberg vindt voor een lekkere schaapsbout en versche postpaarden?"

Zoo zou ten derde male aan rustige kolonisatie worden begonnen toen 5 jaar lang Engeland geheel in beslag werd genomen door een incident in de buitengewesten.

In het diepe binnenland van Afrika, de Soedan, was een valsche Messias opgestaan — de Mahdi heet dat daar — en een eerste slecht opgezette, Egyptische expeditie werd in '83 totaal verslagen.

Bang voor de offers aan geld en menschen heeft men toen besloten zich uit de Soedan terug te trekken; precies onze onthoudings politiek in de buiten-

gewesten. Om dit veilig uit te voeren onder de opstandige stammen, schreeuwde de publieke opinie in Engeland om generaal Gordon, den beroemden Chinese Gordon, die als Gordon Pasha ook in de Soedan zijn sporen had verdiend.

Hij ging naar Khartoem, het uiterste maar belangrijkste punt en trachtte rustig den aftocht te regelen van het garnizoen en de bevolking, voor zoover die dat wenschte; maar toen de omringende stammen juist tot den Mahdi overliepen zat hij ingesloten, werd uitgehongerd, overrompeld en gedood. Zijn hoofd werd den Mahdi toegezonden. Een hulp-expeditie was, tot eeuwige schande voor Minister Gladstone, te laat gekomen. Hoewel dit een ontzaglijken indruk in Engeland maakte, zat er voor het oogenblik niets anders op dan zich tot veiliger streken te beperken. Eerst 15 jaar later, dus in '98, kwam de populaire Lord Kitchener onder groot gejuich van het Engelsche volk de schande wreken met een luisterrijken intocht in Khartoum en een plechtigen lijkdienst voor generaal Gordon.

Hoe ver was ondertusschen Engeland met zijn kolonisatie opgeschoten?

Onze Earl of Cromer spreekt van „the Egyptian Puzzle".

Terwijl Engeland zelf, ook om geen internationale conflicten op te roepen, liefst zoo gauw mogelijk zijn leger had willen terug trekken.

Het probleem bracht zijn speciale moeilijkheden mee, andere dan in Britsch-Indië, waar altijd de vijandschap tusschen de overmachtige Hindoes en het kleine aantal Moslims dreigt; weer andere dan in ons Indië, dat in de eerste plaats gelukkig geen inmenging der Mogendheden in interne aangelegenheden kent.

Egypte ligt vast aan een verdrag met Turkije dat slechts beperkte administratieve vrijheid toestaat 1), terwijl anderzijds aan Europa allerlei voorrechten zijn verleend.

Op een totaal bevolking van 10 millioen, waarvan 9 millioen inheemsch, rekent men vijftig duizend Turken, Syriërs en Armeniërs en honderd duizend Europeanen, de laatste samengesteld uit het meest bonte mengsel van Oost en West, vooral Italianen en Grieken. Ieder consultaat bewaakt angstig zijn eigen rechten, zooals destijds door den Sultan werden verleend bij Brieven van Privilege in de wandeling genaamd „De Capitulaties". In dit „No Mans land" in dit „administratieve labyrinth", in dit „judicieel en legislatief Babel" is nog steeds geen algemeen erkende wetgevende autoriteit, maar is voor wetgeving een internationale conferentie noodig. Alleen voor enkele minbeduidende onderwerpen heeft dit tot overeenstemming geleid; gelukkig ook voor de rechtspraak. Deze is in handen van de mixed Courts, waarin ook Nederland twee leden telt.

En voor onzen jongen Volkenbond klinkt het somber als onze oude diplomaat tot de conclusie komt: „onder schoonen schijn verbergt het internatio-

---

1) Een z. g. Firman, — laatstelijk van 1892, — bepaalt: de Egyptenaren blijven Turksche onderdanen,
de Khedive kan geen politieke verdragen sluiten, geen territoriale rechten afstaan,
geen leger boven de achttien duizend man hebben en hij moet een jaarlijksch tribuut aan den Sultan opbrengen.

nalisme in praktijk al te dikwijls een politiek egoïsme, dat alle actie verlamt."

Hoe is dan de bestuursmachine saamgesteld?

Naar buiten zich gebonden voelend door de souvereiniteit van den Sultan, naar binnen door tal van knellende banden met Europa, schreef Nubar Pasha een beroemd Egyptisch minister: „It is not a Government at all, it is an administration only".

Maar ook daarin heeft Engeland, met voorzichtigheid, naar de stem van het volk willen hooren.

Een Egyptisch Minister heeft onder zich een Engelsch Secretaris-Generaal.

Van een Wetgevenden Raad van 30 leden wordt de helft benoemd en de helft verkozen door Provinciale Raden, terwijl van een Uitvoerende Vergadering van 82 leden de helft rechtstreeks door het volk wordt verkozen.

Beide lichamen hebben slechts adviseerende stem en vergaderen niet in het openbaar.

Natuurlijk is een nationaal Egyptische partij hiermee geenszins tevreden.

Als onze oude graaf hierover spreekt, hoort men geluiden, die onzen Minister of den Regeeringsgemachtigde in den Volksraad van de lippen zouden kunnen zijn genomen: „Further development will be to begin at the bottom of the legislative ladder; local selfgovernment is the fittest preparation and most convenient steppingstone for anything approaching to a constitutional regime; any attempt to confer full parliamentary powers on the council would for a long time to come be the extreme of folly — hear; hear; — and would be highly detrimental to the true interests of the Egyptians themselves."

We zagen hoe de ontwikkeling in Egypte het verheven spel toont van vallen en opstaan; een volk als een individu heeft zijn groeistuipjes, zijn mazelen en andere kinderziekten.

Toch is er veel positiefs bereikt. Verschillende hervormingen in administratie zagen we; hard wordt er gewerkt aan irrigatie en onderwijs, ook als bij ons streeft men naar een bovenbouw van weinige Europeesche ambtenaren over een breede basis van eigen Egyptisch intellect: een staatje van 1906 geeft 1 Europeesche op tien Egyptische officials. Speciaal sprak men er van de plaag der drie C's: the Courbash, the Corvee en Corruption, zooals een Javaan op moreel gebied van de ondeugden der zeven M's spreekt.

De eerste is de karwats van nijlpaarden-huid, die moest dwingen tot belastingbetalen, tot valsche getuigenis en valsche bekentenis, welke laatste immers in de Moslimsche rechtspraak dikwijs van overheerschende beteekenis was. De Corvee is onze heerendienst, in Egypte speciaal gevorderd om voor de regens de irrigatiekanalen uit de Nijl op diepte te brengen. Ten derde: voor omkooping was ieder beambte en iedere ambtenaar vatbaar, bevestigend wat Lord Byron in een cynische bui dichtte: „all men have prices according to their vices."

De courbash werd al verboden bij een circulaire van' 83, waaraan men onder sterken Engelschen druk de hand hield; in '86 begon men de heerendiensten te verlichten door allerlei irrigatiewerken en naarmate de financiën verbeterden door betaalden vrijen arbeid. Hoe moeilijk en langzaam corruptie bestreden wordt is in ieder Oostersch land bekend.

Tot slot: onze oude graaf had vijf en twintig jaren Oostersche ervaring; het past ons ook zijn afscheid aan te hooren.

Hij zucht: „Wij zijn niet bemind, niet in Egypte, niet in Engelsch-Indië; voor het pleisteren van wonden waren we welkom; nu voelt de patiënt zich goed en vindt den dokter vervelend.

Iedere natuurlijke band van ras, godsdienst, taal of gedachtensfeer ontbreekt tusschen ons.

Ondankbaarheid jegens vreemde weldoeners is even oud als de geschiedenis zelf, ze ligt in de menschelijke natuur en valt dus den Egyptenaar niet kwalijk te nemen.

In ieder geval, wij moeten voortgaan onzen plicht te doen zooals Paulus ons die voorschrijft: „don't be weary in well-doing."

Mr. IDEMA.

Amboina.

Mededeelingen.

Het Bestuur der Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke vraagstukken is thans als volgt samengesteld.

K. F. VAN DEN BERG, Voorzitter.
J. VAN DER WAERDEN, c.i , Onder-Voorzitter.
C. VAN DEN BUSSCHE, Secretaris-Penningmeester.
R. A. A. ACHMAD DJAJADININGRAT,
E. P. WELLENSTEIN, c.i.
R. A. KERN,
Th. LIGTHART.
} Leden

Nederlandsch-Indisch Natuurwetenschappelijk Congres.

Verschenen is Mededeeling No. 1 voor het, vanwege de Vereeniging Ned. Ind. Natuurwetenschappelijk Congres op 11 — 14 Mei 1922 te Bandoeng te houden Tweede Congres.

Het doel der Vereeniging en de middelen tot bereiking daarvan zijn omschreven in art. 1 en 4 der Statuten, luidende:

Art. 1. Doel.

De Vereeniging: „Nederlandsch-Indisch Natuurwetenschappelijk Congres" stelt zich ten doel de beoefening der natuurwetenschappen en daarmede samenhangende wetenschappen in Nederlandsch-Indië te bevorderen.

Art. 4. Middelen tot bereiking van het doel.

Het in artikel 1 omschreven doel tracht zij te bereiken door:

a. het houden van een congres,

b. het bevorderen van samenwerking en het bieden van de gelegenheid tot nauwere aanraking tusschen de natuurwetenschappelijke werkers in Nederlandsch-Indië.

Het programma vermeldt, dat op 11 Mei voordrachten van algemeenen aard over nader te bepalen onderwerpen zullen worden gehouden; de avond en de volgende dag zijn bestemd voor sectievergaderingen. Het congres is verdeeld in vijf secties, nl.:

I. Weerkundige en Natuurkundige Sectie;
II. Scheikundige Sectie;
III. Geneeskundige Sectie;
IV. Biologische Sectie en
V. Geologische en Geografische Sectie.

Nieuwe leden, die aan het Tweede Congres wenschen deel te nemen, verbinden zich voor minstens 2 jaren tegen een jaarlijksche contributie van *f* 7.50. Deze betaling geeft recht op deelneming aan het Tweede Congres en op kostelooze ontvangst der uit te geven „Mededeelingen" en „Handelingen".

Men kan zich opgeven bij den 1sten Algemeenen Secretaris der Vereeniging, Ir. A. Groothoff, Parkweg 24, Bandoeng.

Congres voor Volkshuisvesting.

De Sociaal-Technische Vereeniging te Semarang zendt ons de volgende mededeeling.

In de beide laatste decennia zijn verschillende groote particuliere Maatschappijen alsmede meerdere Locale Raden er toe overgegaan, om op krachtige wijze maatregelen te nemen ter bestrijding van den voortdurend meer voelbaren woningnood.

Van deze maatregelen raakte slechts weinig naar buiten bekend. Behalve in de jaarverslagen der Locale Raden en enkele Woningbouwvereenigingen en een enkele niet in den handel zijnde brochure, is zoo goed als niets over den bouw, de kosten, de exploitatie, de gevolgen, enz. gepubliceerd. Alle bovengenoemde lichamen werken vrijwel geheel los van elkaar. Zoo nu en dan worden wel eens inlichtingen ingewonnen, wanneer men toevallig weet, dat in een andere plaats overeenkomstig werk is of wordt verricht, doch behalve dat op dergelijke wijze, als regel, slechts onvolledige gegevens worden verkregen, is het voor de meeste lichamen ondoenlijk, ambtenaren op studiereis uit te zenden, teneinde te zoeken, waar men eigenlijk de noodige gegevens zou kunnen krijgen.

Er doen zich bij bouw en exploitatie een groot aantal vragen voor.

In de allereerst plaats die, het bouwen der woningen zelf betreffende o. a.: Hoe moet gebouwd worden, in permanenten of in semi permanenten bouwaard? Moeten voor alle bevolkingsklassen huizen gebouwd worden, of alleen voor de economisch zwakkeren? Is het goedkooper in eigen beheer te bouwen, dan wel in aanneming? Wat zijn de meest gewenschte typen van woningen? Is het goedkooper bouwmaterialen op de vrije markt te koopen, dan wel bijzondere maatregelen te nemen voor de verkrijging ervan? Hoe moet de exploitatie van de gebouwde woningen worden ingericht? Hoe lang is de levensduur van een semi permanent huis? Hoe groot zijn de onderhoudskosten van dergelijke huizen? In hoeveel jaren moeten de huizen worden afgeschreven?

Doch tevens dringen zich daarbij meerdere andere vragen naar voren. Wat geeft het b. v. om een goed huis in een zeer ongezonde omgeving te plaatsen? Wat dient dan gedaan te worden, om een dergelijke omgeving gezond te maken? De practische bestrijding en daarvoor kennis van de verschillende gezondheid bedreigende ziekten, moet daartoe in beschouwing worden genomen.

Wat heeft men aan mooie woningtypen indien men geen grond heeft om te bouwen?

Wat moeten, speciaal publiekrechtelijke lichamen, als onze Locale Raden zijn, doen, om op zoo ruim mogelijke schaal, geschikte gronden beschikbaar te stellen?

Een gezond gelegen, goed gebouwde woning brengt noodzakelijk met zich mede goede afwatering, behoorlijke toegangen enz. Dit is weer niet mogelijk zonder regelmatige bebouwing. Het opmaken van bebouwings- en uitbreidingsplannen, het toepassen van rooilijnpolitiek en dergelijke, vragen daarbij om bestudeering.

Niet vergeten mag ook worden, hoe al deze werken gefinancieerd moeten worden en hoe in verband daarmede, de exploitatie moet worden gevoerd.

Al deze vragen worden telkens weer opnieuw gesteld en daarna naar beste weten opgelost.

Eenheid in behandeling en opvatting, alsmede rekening houden met reeds gemaakte fouten, moet daardoor noodzakelijk ontbreken.

De Sociaal Technische Vereeniging meent, dat het op haar weg ligt om zooveel mogelijk gegevens omtrent hetgeen op het gebied der Volkshuisvesting in Nederlandsch-Indie is geschied te verzamelen, aan deze een zoo groot mogelijke algemeene bekendheid te geven en juiste inzichten te verspreiden over de oplossing van algemeen zich hierbij voordoende vraagstukken. Verder zal de Vereeniging trachten vast te stellen, wat de beste wijze is, om de Volkshuisvesting in Nederlandsch-Indië te bevorderen.

Zij denkt dit op de volgende wijze te bereiken:

1e. Door het houden van een enquête bij alle lichamen, welke woningen gebouwd en in exploitatie hebben, om na te gaan, zoowel wat de resultaten van den bouw en van de exploitatie zijn, als welke gedragslijn bij het oplossen der opgetreden moeilijkheden gevolgd werd.

De uitkomsten van deze enquête zullen systematisch bewerkt en daarna gepubliceerd worden.

Deze publicatie zal jarenlang een handboek kunnen zijn voor alle lichamen welke staan voor de oplossing van de vraagstukken, welke de voorziening in de volkshuisvesting stelt.

2e. Door het houden van een congres, waarop een aantal, door in Indië op dit gebied werkzame deskundige personen, opgemaakte praeadviezen, welke tijdig zullen worden gepubliceerd, zullen worden besproken.

Deze praeadviezen hebben betrekking op:

a. De hygiënische
b. De stedebouwkundige
c. De sociaal-politieke-financiëele
d. De zuiver technische zijde van het Volkshuisvestingsvraagstuk.

Behalve de bovengenoemde publicaties zullen op het congres de resultaten van de sub 1 genoemde enquête worden besproken, terwijl teekeningen, foto's grafieken en modellen, tentoongesteld zullen worden.